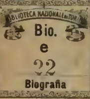

Digitized by Google

e. 22

~~I H 35~~ 40

~~Vedi 44~~

Collegij Lauvinensis Soc. Jesu Catal. inscriptus
T 40

PETRI L'ABBE'

E SOCIETATE IESV,

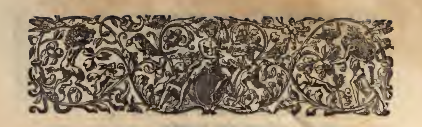
ELOGIA
- SACRA.
- THEOLOGICA, ET PHILOSOPHICA.
- REGIA.
- EMINENTIA.
- ILLVSTRIA.
- HISTORICA.
- POETICA.
- MISCELLANEA.

GRATIANOPOLI,
Apud PHILIPPVM CHARVYS, Regis Typographum;
in foro Mali-Consilij.

M. DC. LXIV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

SANCTISSIMO
ALEXANDRO SEPTIMO,
SVPREMO ECCLESIÆ
PRINCIPI.

AVDAX Elogij genus;
Laudare eum velle qui supra omne Elogium est.
Ex quo ascendisti Cathedram Petri, infra te est omne solium:
Ex quo accepisti claues Petri, infra te est Cœlum ipsum.
Ex quo geris vices Christi, solus Christus supra te est.
Nec superas tantùm cæteros sed te ipsum;
Maior es Alexander Fabio,
Maior septimus Chysio,
Et Montes domestici altiores effecti,
Vincunt cacumina montium, & attingunt Cælum.
Extulerunt te ad hoc fastigium humana suffragia, & diuina:
Destinabaris Romanæ Tiaræ antequam Tiaram gereres:
Credebaris dignus cum adhuc Nuncium ageres:
Et Nuncius Pontificis iam eras Numinis sui;
Fuêre qui dicerent breui hic Nuncius Nuncios mittet:
Fuit Princeps Lutheranus, cuius hæc Prophetia est,
Si Spiritus diuinus eligat Pontifices, hunc eliget:
Si homines, falletur Roma nisi hunc eligat.
Innocentius Decimus moribundus,
Eo momento quo animus penè Propheta est,
Prædixit te successorem suum, & penè Te vidit.
Scilicet hoc Magnarum rerum priuilegium est;
Videri ante ortum & desiderari post obitum;
Et Tu visus es Romanus Pontifex, antequam esses:

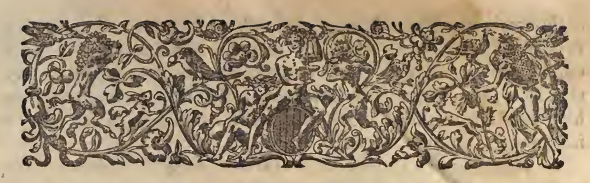
Et Te ante suffragia iam elegerant vota.
Præpararunt te huic dignitati virtus, scientia, prudentia;
Ac virtus non mediocris erat sed qualis est sanctitas;
Agnouerunt te Sanctum ipsi hæretici,
Et vulgo appellatus es Sanctus, nondum Sanctissimus.
Ornabant sanctitatem scientiæ, & illas sanctitas;
Sciebas politiores literas, & illæ sciebant te.
Creditus es futurus alter Damasus,
Et Damasus hodie Alexander est.
Nec sterilis erat scientia tua, sed negotiosa.
Vidisti Monasterij collectum orbem in Legatis orbis,
Tractasti cum illis negotia Regum, & Regnorum;
Examinasti iura, didicisti mysteria;
Explorasti ingenia nationum, & illæ explorarunt te,
Placuisti orbi Pastor orbis futurus,
Placuit Romæ consensus populorum,
Et vocem orbis approbauit vox Dei.
Electus ergo es, qui penè ante electus iam eras,
Proximus eras Tiaræ cum illam attigisti,
Addita tibi est Authoritas non dignitas,
Et penè declaratus esses Papa non factus,
Nisi Pontifices declararet Deus.
Et nunc talem te habet orbis, qualem optabat,
Consecrauit Alexander Fabium non mutauit,
Talis es Pontifex qualis Nuncius eras;
Maior Authoritate, idem virtute,
Addita est dignitas meritis, non merita dignitati.

AVDAX ELOGII GENVS.

Laudare eum velle qui supra laudem est,
Offero volumen Elogiorum, nec satis offero,
Solus Alexander volumen Elogiorum est.

SANCTITATIS VESTRÆ,

Humillimus & addictissimus seruus,
PETRVS L'ABBE', Societ. IESV.

ADMODVM REVERENDO PATRI

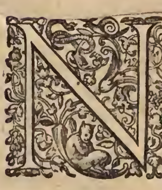
PAVLO OLIVA

SOCIETATIS IESV

VICARIO GENERALI,

OLIVA SVAVITATIS EFFICACIS SYMBOLVM.

ELOGIVM.

NVLLA ferè arbor nobilior est oleâ, nullus liquor oleæ liquore pretiosior: hæc arbor coronat victores, hic liquor Sacerdotes vngit & Reges; aut hæc arbor intra Cœlum est, aut eius liquor defertur ad Cœlum; inde Ampulla venit quæ Clodoueum Christianissimum fecit; inde oleum illud lætitiæ quo diuinus Spiritus vnxit hominem Deum; nec vngi ab alio debuit homo Deus nisi à Deo; nec alio liquore quàm oleo, nec aliunde allato nisi à Cœlo.

Omitto plurimas Oliuæ laudes, & vnam explico, Oliuam suauitatis efficacis symbolum esse: fabula est Pallas inuentrix oleæ, & Dea pacis ac belli; fabula quoque Alcides monstrorum domitor; at nec fabula est olea pacis ac belli tessera, nec claua Herculis ex olea, vincens homines lenitate, & monstra domans fortitudine.

Historia est olea victrix diluuij quo victus est mundus; vidit Columba eminentem ex aquis Oliuæ ramum, collegit blando ore, & arbor obtulit; eo ramo coronauit victorem Noëmum, & arcam victricem; quid suauius Oliua & columbâ, quid fortius? vtraque triumphauit de diluuio, & de mundo.

Ænigma erat egressa ex forti dulcedo, & fortitudo ex dulcedine; sol-

uis hoc ænigma nomine & moribus tuis, VIR REVERENDISSIME, in te dulcedo fortis, in te fortitudo dulcis est; in pulpitis sacris, in libris editis, in colloquiis priuatis, in regendis aliis, seuerus & blandus, fortis & lenis, suauis & efficax es. Declarat hæc omnia gentilitia Oliua tua; hæc suauitatis efficacis symbolum est, & tu suauis adeò & efficax es, vt inde nomen & indolem trahas.

Ac primùm in sacris pulpitis Orator eloquens olei instar insinuas te auribus, peruadis animos, delinis affectus: delinita voluntas trahit seipsam dum trahitur à te; posset nolle trahi si vellet, & trahitur quia vult; vt tamen trahi velit, inuitatur à te, & penè trahitur; victa voluntas à te, & victrix sui sequitur nutus suos, & tuos; eadem domina sui, eadem subdita, & tu dum suauiter attrahis, & fortiter vincis, adiuuas dominium voluntatis, & penè es affectuum Dominus.

Audiuit te Roma loquentem mellea, & Ambrosium credidit, pronuntiantem grauia, & Leonem putauit, intonantem fortia & arbitrata est Paulum alterum loqui: Audiuit te auditor idem sine tædio, pluribus annis sine fastidio; & tu idem vetus & nouus, tam noua & nouo semper modo dixisti, vt dum audiebaris idem, penè alter sis creditus: sic oleum affusum cibis ita eos afficit, vt nouo sapore fallat palatum dum fallit cibum.

Nec minus eloquens es stylo quam verbo, nec minus olei, & suauitatis efficacis habent libri quos publicos facis; sic scriberet Isocrates si Christianus esset; sic Demosthenes si esset Catholicus: Ita Tullius si argumenta mutaret; rediuiuos facis magnos authores, repræsentas antiquam eloquentiam, & addis nouam; atque vt Ambrosius Isocratem, Chrysostomus Demosthenem, Hieronymus emendat Ciceronem; sic tu emendas profanam eloquentiam, & facis Christianam.

At quam suauis conspectus tuus! quam amabilis consuetudo, quam blanda conuersatio! nemo te aspexit cui vidisse semel sat fuerit; nemo adiuit semel, qui adire sæpius non optarit; nemo à te recessit mœstus, nemo exiuit iratus, nemo adiuit malus quem bonum non feceris, nemo bonus qui melior non redierit; nemo consilium petiit cui honesta non suaseris; nemo dubitauit quem eruditum non reddideris: Diu Romanum oraculum, & publica Echo fuisti: audiuit te aliquando oraculum ipsum & penè consuluit; quod addo commune est & tamen illustre, fuêre qui ex remotis Prouinciis Romam venêre vt te consulerent: fuêre qui reduces in Patriam gloriarentur vidisse se Romam, & Oliuam: fuêre qui adderent adiuisse se, & vidisse suauitatem ipsam, & efficaciam.

Quæ hactenus dixi publica sunt omnibus qui te norunt, quod addo

peculiare est iis qui tibi subsunt; suauis est, & efficax modus regendi quem exerces, & quem doces: Et quidem hunc esse optimum regendi modum omnes dicunt, pauci intelligunt: scilicet non adeò facilis est temperatura lenitatis & fortitudinis; imperare aspera & lenire; imperare asperis aliquando ingeniis & aspere non vrgére; regere ferocem equum & non pungere, currentem & non cohibere; cunctantem & non stimulare; blandum esse & seuerum, lenem & fortem; suauem & efficacem; hæc duo extrema qui aptare sciat, hunc ego Rectorem animorum, & penè Regem appello.

Atque hæc est ars tua, SAPIENTISSIME OLIVA, hoc mysterium artis, suauiter regere, & efficaciter: hæc duo vt facias, facis tria, scis quid imperes, & quibus subditis, & quibus modis: scis finem & media quibus itur ad finem, scis scopum & sagittas quibus feriendus est scopus; scis pacem & pugnas, & quibus armis pugnandum.

Quid imperare possis nemo definire potest, vix tu ipse: nihil grande, nihil arduum est & heroïcum quod imperium tuum fugiat aut excedat: quos fines præfixit sibi homo Deus, ij sunt fines tui, maior gloria Dei, salus animorum, auxilia ad salutem, scientiæ omnes & virtutes, supplicia, exilia, cruces & mortes: hæc est materia imperij tui; aut terminos non habet authoritas tua, aut limites dignitatis sunt limites mundi.

Imperas subditis ingeniosis, eruditis, Religiosis: neque eiusdem indolis sunt subditi tui, neque eiusdem gentis; nullus ferè populus est qui tibi non sit popularis, nulla gens cui tu non sis ipse gentilis; aliter regendi sunt Itali, aliter Gemani, aliter Indi: Alia est indoles Europæ, alia Asiæ, alia Africæ & Americæ; & plerunque indolem terrarum sapit indoles hominum: nec eiusdem gentis ingenia eiusdem sunt genij: Ponderandæ igitur sunt nationes & nationum indoles; quid possint singuli subditi, & quid velint; quid possint velle, quid velint posse; inuitandi sunt vt velint, adiuuandi vt possint; quale ingenium debet esse Rectoris! superare omnia ingenia debet, instar olei, quod affusum omnibus liquoribus vincit omnes liquores.

Quis artes enumeret quibus eget ars regendi? quis industrias industriæ, quis sapientias huius sapientiæ? hic impellendus vt currat, hic retinendus ne currat; hic inuitandus præmiis, hic terrendus minis, hic aptus imperio, hic obsequio; hic superabit onus impositum, hic vincetur ab onere; hic Spartam reget, hunc Sparta regeret: hic vir omnium officiorum, hic paucorum: quam ardua res est animos regere! ars artium est, & sapientia sapientiæ regere suauiter, & efficaciter.

Hæc tamen est ars tua, VIR SAPIENTISSIME, audacius aliquid

dico & absoluo, imitatur ars tua gratiam victricem & penè gratia est; sed externa, & administra internæ; atque vt illa olei instar suauis est vt animum subeat, subtilis vt peruadat; sublimis vt attollat, modesta vt deprimat; congrua vt voluntati se aptet, blanda vt delectet, potens vt adiuuet: sic delectans vt persuadeat, sic persuadens vt vincat, sic vincens vt non cogat: imitaris arte tua hæc officia gratiæ; adeo gratus animorum Rector, vt penè sis gratia: & dum persuades suauiter, dum vincis efficaciter, oleum & Oliua es. Ego si pateris sum ex animo.

ADMODVM REVERENDÆ PATERNITATIS VESTRÆ,

Humillimus & obsequentissimus seruus, & filius.
PETRVS L'ABBE', Societ. Iesv.

NOBILISSIMO ILLVSTRISSIMOQVE DOMINO D. HENRICO D. D. S. BAR. D. B. ET D. &c.

VALIS *hæc modeſtia tua*, VIR NOBILISSIME, *velle bene mereri de me, & nolle laudari à me; conferre beneficia, & velle illa neſciri; imperare ſilentium & beneficiis loqui; nolle referri à me etiam verba; nolle reuelari ipſum etiam nomen; & pluris æſtimare ſilentium meum quam beneficium tuum.*

At hæc iniqua conditio eſt, vt ſis beneficus velle me ingratum eſſe; velle exercere pulcherrimam virtutem, & nolle exerceri à me; velle gratias apud te liberales eſſe, apud me ſteriles; & tamen idcirco plures ſunt Charites vt dum vna loquitur altera reſpondeat, & dum duæ beneficia conferunt, tertia grates rependat; Tu Charites omnes vis eſſe tuas, & nullas meas.

Fallor, hæc vera beneficentiæ natura eſt, dare vt des; dare gratis; dare vt alter accipiat non vt referat; dare vt vincas alterum, non vt alter te vincat; dare beneficium non inſtar pilæ vt redeat; nec quaſi ſementem vt tibi creſcat; ſed ita dare alteri vt non des tibi; dare vt liberale munus, non vt auarum fœnus.

Verùm eæ quidem ſunt leges beneficentiæ; at leges etiam ſuas habet grati animi virtus; quarum hæc prima eſt æſtimare beneficium apud ſe; altera, explicare foris; tertia, pugnare cum amabili æmulo, rependere maiora ſi poſſis, ſaltem paria, ſaltem minora, ſaltem verba. At quæ hæc iniuria tribuentis? velle eloquentem eſſe dum tribuit, velle alterum mutum eſſe dum accipit; velle opprimere accipientem, & nolle vt queratur ſe opprimi, velle alterum vincere, & nolle vt fateatur ſe vinci.

Hæc quanquam ita ſint, vide quantum tribuam liberalitati tuæ; volo ingratus eſſe vt ſis magnificus: taceo igitur non beneficia tua tantùm, ſed teipſum, & nomen tuum; non laudo nobilem illam corporis palæſtram, maieſtatem illam greſſus & geſtus; frontem illam, os illud, vultum illum; verùm eloquens eſt hæc tota ſpecies tui; declarat te vultus tuus etiam inuitum; videri non potes & neſciri; oſtendunt ſe dotes animi tui per indicia corporis; & nobilitas hoſpitii

spectatur in elegantia hospitij; accusa igitur teipsum si appares; neque accusa tacentem me?

O si liceret mihi per te laudare animum tuum! exhiberem illum non qualem habent qui solum habent; sed qualem nobilis indoles reddit, & qualis ille nobilem indolem perficit; proponerem illum ornatum virtutibus, & ornantem virtutes; describerem illum instructum scientiis & scientias instruentem; ostenderem illum generosum, iustum, constantem sub inconstante fortuna, & sub inaequali semper aequalem.

Saltem si illustrissimam familiam tuam laudari à me, & nominari permitteres, ostenderem illam pugnantem pro liliis, & inter lilia sedentem; sagatam, & togatam, infulatam pluribus infulis, rubentem pluribus purpuris, pugnantem pro fide, & pro Rege, & pro vtroque vincentem; numerarem secula nobilitatis tuae; deducerem sanguinem illum quo viuis, ex venis nobilibus; venit ad te purpureus, & purpurâ dignus intra te est.

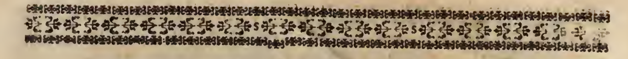
Omitto haec omnia quia iubes, & morem gero imperiis tuis penè illicitis; si tamen hic liber postquam in lucem exierit dicat se esse in aere tuo, id dicet quod neque ego impero, neque impedio; impediui quamdiu fuit meus; postquam publicus effectus est, non est magis meus quam tuus. Ignosce, VIR NOBILISSIME, *si fefelli te; nominaui te, dum non nominaui; id debuit facere,*

Addictissimus, & humillimus seruus,
PETRVS L'ABBE', Societ. IESV.

PRIVILEGIVM REGIS.

GVILLELMVS DE L'ANGE, Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Lugdunensi, iuxta Priuilegium eidem Societati à Regibus Christianissimis Henrico III. 10. Maij 1583. Henrico IV. 20. Decembris 1606. Ludouico XIII. 14. Februarij 1611. & Ludouico XIV. nunc regnante, 23. Decembris 1650. concessum: quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab eiusdem Societatis hominibus compositos, absque Superiorum permissione imprimant. Permittit Philippo Charuys Gratianopolitano Bibliopolae, vt Elogia haec omnia quae scripsit P. PETRVS L'ABBE' ad 10. annos imprimere, ac liberè diuendere possit. Datum Lugduni 12. Iunij 1664.

GVILLELMVS DE L'ANGE.

NOBILISSIMO ILLVSTRISSIMOQVE DOMINO

D. DIONYSIO SALVAGNIO BOESSIO,

REGI AB INTERIORIBVS CONSILIIS, ET IN SVPREMA RATIONVM FISCI CVRIA APVD DELPHINATES PRIMARIO PRÆSIDI.

ELOGIVM.

ACILE Elogij genus dum ille qui laudatur totus Elogium eſt, dum eſt Orator ſui etiam tacitus, dum ipſum nomen inſtar eſt laudis, & dum profertur aut ſcribitur, Panegyricum facit.

Tale eſt nomen tuum, ILLVSTRISSIME SALVAGNI, quod ſeptem ætates, centum Proauos, & Patrias laudes repræſentat, ac tuas: latent ſub eo nomine Maiores tui, & apparent in Te; videntur dum aſpiceris, audiuntur dum loqueris, laudantur dum laudaris: appellat omnes nomen tuum, & ad vocem vnam centum Saluagnij quaſi totidem Echones reſpondent.

Longum eſſet ire per ſingulos Maiores tuos: paucis verbis omnes ſimul enumero, geſſerunt illi omnes honorum titulos, floruêre ſub violis, rubuêre ſub roſis, ornarunt vtramque purpuram, illuſtrarunt ſagum & Togam: plena eſt Rationum Curia cui Præſides Saluagniorum honoribus: ignorat partem Hiſtoriæ Gallicæ, qui ignorat decora Gentis Saluagniæ.

Sed quid ego proſequor laudes alienas, malo dicere tuas: tametſi alienæ dici non debent quas feciſti proprias: viuunt in Te Maiores tui, & tu in illis, rediuiuos facis dum viuis, Colligis omnes intra Te, & addis Te illis, Maiores tui ſunt, nec Tu tamen es Minor. Omitto tamen externa omnia, etiam domeſtica, & de Tuo Te laudo; nemo benè diues eſt alienis diuitiis, hæc vera magnitudo eſt magnum eſſe de ſuo.

Nec tamen enumero omnia decora tua, integris libris opus eſſet, quales Tu Libros ſcripſiſti; ex multis laudibus tuis duas eligo, ſapientiam elegantem & Politicam; eruditam & negotioſam; hoc demùm eſt ſapientem eſſe, ſapere vtrâque ſapientiâ; ſatis eſſe poſſet altera aliis, vna non ſufficit Tibi.

Et prima quidem ſapientia tua qualis eſt, & quam illuſtris! æquaſti magnos Poëtas nondum annos viginti natus, & poteras vincere niſi prætuliſſes veritatem fabulis, & maluiſſes facere magna quam fingere: At qualis modeſtia, & quam ſenex in Te juuene? Interpretatus es opera

aliena, qui poteras scribere digna interprete; ornasti commentariis dicta aliena qui dictare poteras ornanda ab aliis: donasti Romà Philonem Bisantium, & dignus eras quem Philo donaret Græcià.

Difficile est Poëtam esse & Oratorem: vtramque laudem nec mereri Maro potuit, nec Cicero; neque ille bonus Orator, neque iste bonus Poëta fuit. Assecutus es vtramque laudem, & Poëta eximius, & Orator facundus: testes eloquentiæ tuæ esse possunt orationes illæ publicæ quas habuisti cum publicâ laude; testis illa quæ Vrbanum VIII. summum Pontificem admiratorem habuit, & quæ Gallici Oratoris, & Romani nomen Tibi promeruit.

Neque eloquens tantùm sapientia tua, sed politica est; mirata est Roma eloquentiam tuam, & suspexit prudentiam; persuasisti Romanæ Curiæ Reges Christianissimos filios Ecclesiæ natu maximos esse, & primos. Appellasti Reges Francorum liberatores Italiæ, defensores Romæ, & Pontificum Protectores. Declarasti obedientiam Regum Galliæ filialis obseruantiæ testimonium esse, non legale homagium.

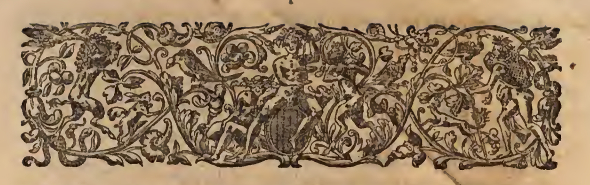
Laudauit vtramque sapientiam tuam, eloquentem & politicam Eminentissimus Cardinalis Richelius in Commentariis rerum suarum; consignauit publicis monimentis factum illustre ne periret; proposuit annis venturis, vt exemplum esset. Quam illustris hæc sapientia tua, quam vir tantus scriptis suis inseruit, & partem Historiæ suæ esse voluit! fuisti Romæ Orator Regius, & Richelius penè est Orator tuus.

Amauit eandem sapientiam tuam Eminentissimus Iulius Mazarinus, eamque Regiis Consiliis adhibere voluit! Scilicet præuidebat vir sagacissimus quale ornamentum allaturus eras Curiæ Gallicæ qui tantùm attuleras Romanæ; sed Tu modestè ea excusasti quæ Te penè accusant, prætulisti amorem Patriæ gratiæ aulicæ; & maluisti Gratianopolitanus esse quam aulicus.

Nec ingrata Gratianopolis gratiam habet amicitiæ tuæ, amat Te Ciuem, & veneratur Præsidem; præesse Te gaudet Rationibus Regiis, & vellet præsidere suis: Numerat Te inter ornamenta sua & penè miracula: descripsisti olim septem miracula Patriæ tuæ, & penè octauum es.

Addo aliquid in rem tuam ac meam; scripsisti versibus miraculum D. Mariæ Viminalis ad Pagum Vinaicum nuper editum: stillauit multo sanguine salix ab hæretico die B. Virginis sacro male incisa, sensit iniuriam illatam Deiparæ Arbor sine sensu, & Tu Arboris dolores sensisti. Amas scilicet Dei Matrem, & illa Te amat. Ego voti erga Deiparam reus offero illi votiuum opusculum, & illius Patronum Te opto: negare non potes hoc Officium Virgini; & Patrocinium mihi, qui sum ex animo.

Addictissimus Tibi seruus, PETRVS L'ABBE',
Societ. IESV.

VITA, ET ELOGIA BEATÆ VIRGINIS.

CARMEN VOTIVVM AVTHORIS.

LVGDVNI afflictus morbo languebat Alexis,
Et morbus lethalis erat: conceperat ignem
Succingens membrana latus, ſanieſque putreſcens
Sub plevrâ nocuum tuber conflauerat; & mors
Intra tuber erat; vix ſpiritus æger ad auras
Exibat lentè, febriſque, & tuſſis acuta
Intercidebant laceræ ſuſpiria vitæ;
Et mucro ſingultus erat: miſeratus Alexin
Mellinus, lacrymis primùm, deinde ore locutus,
At tu, inquit, magnæ ſupplex fac vota Parenti,
Mors votum de morte timet; ſi ſtamina vitæ
Protrahat, acturum votiuo Carmine grates,
Et memori elogio magnæ præconia vitæ,
Verbaque dicturum ſoli bene cognita Verbo.
Audiit, & dextrâ, nutuque locutus Alexis,
At tu verba præi Melline, & concipe votum,
Ipſe ſequar, dicamque animo quæ tu ipſe loquêris,
Spectat corda Deus, tacitæque ſilentia linguæ;
Et voces ſine voce audit: tùm hæc dixit vterque.
Diua Parens, ex quo magno commune Parenti
Pignus habes, ſponſamque elêgit Spiritus almus,
Perſonis cognata tribus, communia iura,
Et Sceptrum commune tenes, vitæque, neciſque
Arbitra, longæuæ metas producere vitæ,
Et metas arctare potes; dulciſſima mater

Si iuuenes annos moribundi extendis Alexis,
Si febrim extinguas, & læsæ incendia pleuræ,
Promittit memores votiuo carmine grates,
Laudesque, & titulos, & sacræ symbola vitæ,
Verbaque dicturum, quæ Verbum vt dicere posset
Humanam assumpsit linguam, Verbumque Parentis
Penè fuit Verbum Matris.
Si fatale tamen momentum aduenit, & hora,
Hora placet, sed ne fatalis terreat hora,
Adde animos metuenti animæ, libramque seueri
Iudicis exonera noxarum mole mearum,
Et meritis suppone tuis; Te supplice victus
Emendat decreta Deus.
Hæc dixere duo, & solus promisit Alexis;
Interea sensim febris, tussisque resedit,
Detumuit nocuum tuber, vallemque reliquit,
Et locus est vbi tuber erat: rediuiuus Alexis
Persoluit meritas præsenti carmine grates
Seriùs, & postquàm soluit vult debitor esse
Et voti superesse reus.

ELOGIVM PRIMVM.

AB ÆTERNO ORDINATA SVM.

AB æterno ordinari debuit opus æternum;
Ante tempora inchoandum erat, cui tempus non sufficit;
Cæteris operibus momentum satis est, & pars Opificis;
Totum Deum occupauit hoc opus;
Infiniti laboris opus erat, si Deus operando laboraret:
Scilicet designanda erat Verbo Mater Verbi,
Deus nihil extra se videt æquale sibi;
Accedit ad æqualitatem Dei Mater Verbi.

II.

FIGVRÆ MARIÆ.

PRÆLVSIT *tanto operi Deus per minora opificia,*
Rudimentum fuere Mariæ antiquæ fœminæ;
Ostendendæ plures erant, vt quam vellet Verbum eligeret;

Colligendæ erant intra vnam virtutes omnium:
Et Sara, & Rachel, & Iudith, & Esther,
Figuræ fuêre Mariæ, sed minores,
Vnum est quod omnibus defuit Matrem esse, & Virginem;
Debebatur hic honos Matri Dei, non alteri:
Nec nasci nisi ex Virgine Deus debuit,
Nec Virgo Mater esse debuit nisi Dei.

III.

MARIA REVELATA PATRIARCHIS.

REVELAVIT *Deus hanc Matrem antiquis temporibus,*
Et pars salutis erat credere Matrem Dei:
Colebatur à Patribus Mater Dei futura,
Offerebantur preces Virgini pariture:
Tradebatur hæc pietas à Patre filiis, ab illis Nepotibus:
Natæ sunt Congregationes Virginis antequam ipsa nasceretur:
Singulæ familiæ sodalitia erant, & domestici sodales.
Discite sodales seruire Virgini natæ:
Patres vestri seruierunt futuræ.

IV.

PARENTES VIRGINIS.

PARENTES *Virginis steriles erant, & pene Virgines:*
Tales esse oportuit, vt partus Virginis miraculum esset:
Sanctissimi Parentes citra Prolis crimen filiam genuêre:
Cæteri conjuges priùs infanticidæ quam Parentes,
Prolem maculant dum progenerant,
Et Mater occidit, dum concipit:
Sola Maria omnis maculæ expers,
Maternum vterum pulchro honestauit ingressu,
Et natalem sinum consecrauit, dum exiit.

V.

CONCEPTIO IMMACVLATA.

NE *maculam Originis contraheret filia Adami,*
Deum vidit eo momento, quo alij priuantur iure videndi. Apud Salazarem.
Exclusit peccatum hic clarus Dei intuitus,
Exclusit gratia quâ eo momento fuit plena:

Nec violauit legem Originis, quæ ante legem præuisa fuit:
Exceperat legislator eam fœminam, quam Matrem eligeret,
Et debuit excipi ne Prolem macularet dum concipit.
Sic sola Virgo proles fuit parentis Adami, non peccantis:
Sic sola Adami filia lutum Adami non oluit:
Eo momento beata, quo omnes sumus miseri:
Et tunc filia amicitiæ, cum nos iræ.

VI.

MARIA INTRA VTERVM MATRIS.

NEQVE *eo momento nuda in lucem prodiit;*
Venit cum Reginâ omnis supellex virtutum,
Et Maria diues vno momento fuit.
Nemo sanctorum huius momenti gratiam æquauit,
Et Maria cæteris momentis omnes Cælites vicit;
Scilicet augebat gratias, & augmenta gratiarum;
Nec magis numerari augmenta possunt, quam momenta,
Ne quære qua arte saperet, quæ nondum sentiebat,
Sapiebat infusâ Sapientiâ, non acquisitâ,
Et impeditis sensibus solo operabatur intellectu:
Supplente Deo officia sensuum, & imagines rerum.

VII.

NATIVITAS VIRGINIS.

NIHIL *pulchrius vnquam Sol vidit nascente Virgine,*
Nihil extra se nobilius aspexit Deus:
Lætantur longæui Parentes, & ignorant quod sperant;
Quid si Auos Dei se scirent, & Deum Nepotem!
Quid faceret Natura si futura sciret!
Naturæ natiuitas est hic ortus Mariæ,
Non satis dixi, ortus est Gratiæ.

VIII.

PRÆSENTATIO IN TEMPLO.

TRIENNIS *Virgo ingreditur templum, templo maior,*
Et maior est gloria domus secundæ, quam primæ;
Quam pij Parentes qui sua Deo vouent, & seipsos!
Quid facerent si futura præscirent!

Ingressæ sunt cum Maria omnes virtutes,
Et ingredi non debuit Regina sine aula;
Ne quære qualem vitam in templo egerit,
Qualem decebat Matrem Dei futuram,
Et conceptura Deum corpore, iam concipiebat mente,
Legebat in Prophetis Matrem Dei futuram, & seipsam:
Mirabatur alienum priuilegium, & nesciebat suum.

IX.

MATRIMONIVM VIRGINIS.

VT partus Virginis mysterium esset.
Desponsatur homini sponsa Dei.
Hic est Iosephus Mariæ maritus:
Inæqualis si Pater esse deberet,
Non inæqualis Verbi Minister. D. Thomas sic vocat.
Nec inæqualem facit fortuna fabri,
Spes Dauidis ad fabrum, & Virginem redactæ erant,
Nec tamen decreuerant.
At ô nouum Matrimonij genus!
Iunxêre hæc vincula non carnes sed mentes!
Sic palmæ nubunt non radice, sed vertice.

X.

ANNVNTIATIO.

MITTITVR *Angelus ad Virginem Angelis parem, & majorem,*
Salutat gratiâ plenam, & implendam Deo;
Petit assensum vt prius concipiat mente, quam carne:
Recusanti titulum Matris sine titulo Virginis
Declarat concepturam non de alieno, sed de suo:
Obumbraturum Spiritum vt sponsum, non maritum.
Tùm vero ancillam se vocat Mater Dei futura:
Fiat inquit mihi secundùm verbum tuum,
Dixit, & verbo conceptum est Verbum.
Olim hæc vox fecerat mundum, nunc facit hominem Deum.

XI.

VISITATIO.

NEC *mora, pergit per aspera montium Virgo Deo plena,*
Impellente Deo, & Matrem portante dum portat;

Ingressa domum Cognatæ induxit secum Consanguineum Deum;
Salutant se inuicem paruuli nondum nati;
Exultant captiui, & liberi
Et Ioannes intra vterum penè exercet officium Præcursoris:
Prophetant Matres spiritu paruulorum,
Et Zacharias Propheta legis vltimus, & Gratiæ primus,
Quem alij venturum prædixerant, annuntiat præsentem.

XII.

IOANNES BAPTISTA.

NEMO *hoc Præcone taciturnior, nemo vocalior fuit:*
Vix conceptus loquelam abstulit Patri, & reddidit:
Nondum homo hospitem Deum excepit humanis nutibus:
Totis triginta annis tacuit, vt disceret loqui:
Post tantum silentium nihil nisi vox, & clamor fuit;
Nec linguâ tantùm, sed omnibus membris Præco,
Digito Agnum Dei ostendit, totum deinde dextera tetigit
Trunco etiam capite vocalis Herodem terruit:
Denique occisus ad limbos Martyr, & Præcursor iuit:
Vir omnino magnus, & solo Deo minor:
Debet primam vitam Elizabethæ, & secundam Mariæ.

XIII.

NATIVITAS VERBI.

INTEREA *describebat Orbem Augustus, vt vectigalem faceret,*
Et numerabat homines Deus, vt omnes redimeret,
At eheu, quale discrimen Dei, & hominis!
Patent vrbes omnes Augusto, & clauduntur Deo.
Caret loco per quem factus est omnis locus:
Nascitur inter dedecora Antri Dominus Cæli:
Clamate immortales Angeli silente natura;
ET VERBVM CARO FACTVM EST, *quale miraculum!*
Verbum Patris silet, quale mysterium!
Verbum Matrem Virginem facit, quale prodigium!
Erant Ioseph, & Maria mirantes;
Puto nisi miracula faceret, ipse miraretur Deus.

XIV.

PASTORES.

NVNTIATVR *Pastoribus Natiuitas, & tacetur Regibus:*
Scilicet agebant vigilias, & amat vigiles Deus;
Accurrunt, ingrediuntur, mirantur;
Agnoscunt Agnum ab Origine mundi occisum,
Docentur iterùm pro mundi salute occidendum:
Quid dixerint, puto neque ipsi narrare scirent,
Silentium, & admiratio vocis instar fuit:
Donarunt tamen Agnum Agno, & Matri Ouem
Placuit simplicitas puero, & se deinceps appellauit Pastorem.

XV.

REGES.

QVAM *difficile latet Deus, qui vbique est*
Apparet in Antro, sub fœno, & sub nihilo,
Agnoscunt tres Reges intra speluncam aulam,
Inter fœnum, & paleas thronum, & in throno Deum,
Aduoluuntur ad pedes Infantis, & se fatentur minores;
Post adoratum Infantem pene adorassent Virginem,
Nisi fides docuisset Matrem Dei esse, non Deam:
Denique per aliam viam reuersi sunt in regionem suam,
Venerant Reges Ethnici, & reuertuntur Christiani;
Primam viam ostendit stella, & fides secundam.

XVI.

CIRCVMCISIO.

AVIDVS *redimendi homines homo Deus,*
Offert partem sanguinis, & quærit à Patre an sit satis;
Negat Pater sufficere hoc pretium, quamuis infinitum,
Admissum esse vadimonium eâ lege, vt cautio moreretur:
Placére tamen primitias sanguinis quasi Arrham pretij:
Absoluendum negotium, cum totum pretium solueretur:
O dura belli, & pacis rudimenta!
O nomen IESV pretiosum, quod tanto sanguine emitur!
O quanti venditur mea salus!
Elicuére sanguinem Iosephus & Mater, & lacrymas miscuére.

XVII.

PVRIFICATIO.

ABSTINET publico Virgo quasi Mater impura;
Et nihil erat Mariâ purius nisi solus Deus.
Post quadragenos dies sistunt Infantem Deo, & erat Deus,
Redimit Mater filium, & Pater vendit:
Alieno pretio non egebat, qui emebatur suos
Columba filius erat & Agnus, & Mater turtur,
Amplectitur Simeon salutare Dei, & saluum se clamat:
Adorat Infantem Anna, & penè parturit:
Intereà fit supplicatio, & erat supplex Deus;
Nullus hanc supplicationem æquauit triumphus:
Pars supplicationis erat Christus, & spectator Deus.

XVIII.

FVGA IN ÆGYPTVM.

AT quale illud myst[illegible] à Deo fugere Deus,
Et cogitur exul esse, cui patria est omnis locus:
Docére nos voluit exilium esse quidquid non est cælum,
Et nos mundi huius hospites esse non ciues:
Nec tamen Ægyptus ignota Iosepho est;
Exul illic alter Iosephus, & pene Rex fuit;
Exularunt cum eo Iosephus, & Iesus,
Et nondum homo vterque, iam exul fuit.

XIX.

DVODENNIS IN TEMPLO.

DVODENNIS auditor in Templo, & Doctor,
Ea dixit de Deo quæ Deum sapiebant non Puerum:
Et poterat ex doctrinâ agnosci esse Deus;
Nisi Magistros malè puduisset esse discipulos:
Admirans Mater absentiam filij interrogat causam;
Obmutuit, cum filius de Patre æterno respondit.
Nec mora rediit ad fabriles operas Doctor legis;
Ne quære quid totis triginta annis egerit,
Latuit, & erat subditus illis;
Difficilis lectio tot annis doceri debuit.

XX.

XX.

CHRISTVS FABER.

EXERCENT artem lignariam Iosephus, & Iesus,
Ponit tyrocinium Deus sub homine,
Discit aliquid qui nihil ignorat,
Docetur fingere rotas qui finxit stellas;
Aspicit laborantes Mater, & segmenta colligit;
At heu dedolant Arbores olim Cruces futuras!
Et mortis, ac vitæ hæc officina est,
Iosephe non attingeres Arborem
Si scires mortem latêre in arbore;
Nec tu Mater fragmenta colligeres;
Scit Christus, & mortis olim futuræ iam faber est.

XXI.

VITA CHRISTI PRIVATA.

AT qualis hæc vita diuina, & ignota?
Scilicet amat latere Deus, & intra se esse;
Ante orbem conditum Deus intra se vixit;
Et sibi ipse mundus, & domus, & socius fuit:
Idcirco tres intra Deum Personæ sunt, ne solus sit Deus;
Imitatus seipsum vt Deum, homo Deus.
Totis triginta annis apud Matrem latuit;
Nec tamen solus fuisse dicendus est dum cum Matre fuit,
Nec solus esse potest qui Deus & homo est,
Scilicet socius erat homo Deo, & homini Deus.

XXII.

VALEDICIT MATRI ITVRVS AD VITAM PVBLICAM.

HIS fere Verbis valedixit Matri Verbum Patris:
Vocor ad vitam publicam, nec desero tamen priuatam,
Miscebo vtramque, & publicus ero, & occultus;
Dedi annos triginta vitæ occultæ, tres dabo publicæ;
Inuisam te identidem, & tu identidem sequêris me,
Pars eris laboris mei, & ego tui,
Colligam discipulos, eorum tu quoque Mater eris:
Fiat, inquit Virgo, & amauit, & fleuit.

XXIII.

NVPTIÆ CANENSES.

NONDVM aderat miraculorum hora, nisi Maria adfuisset.
Euocauit miracula, quæ euocauerat Deum.
Deerat vinum Conuiuis, & Deus ipse Conuiua erat;
Deesse aliquid non debet, vbi adest Deipara;
Proponit filio defectum, nec repulsam passa desperat:
Monet famulos exequi mandata filij etiam subirati;
Nec mora, pulchro miraculo aquæ vertuntur in vina;
Mirantur famuli hauriri vinum ex aqua:
Et clamant puteum mutatum esse in dolium;
Scilicet ignorant Matrem esse quæ rogat, & Deum qui imperat.
Qui nunc aquas vertit in vinum, mutabit vinum in seipsum.
Bibitur interea opiparè, & bibuntur miracula.
Nec mirum si vinum est optimum, quod est miraculum.

XXIV.

MIRACVLA VITÆ PVBLICÆ.

MIRACVLO opus esset vt numerari possent miracula,
Dum loquitur, aures surdis; dum aspicit, oculos cæcis;
Dum tangit, pedes claudis restituit;
Paralysis, hydrops, lepra,
Morbi erant dum permitteret, sanitas cum iuberet;
Mors ipsa mirata est reddi sibi vitam, vel inuita;
Miratus Dæmon ipse tot miracula,
Credidit Deum esse qui faceret, & Deo non credidit.

XXV.

DOCTRINA CHRISTI.

AT qualis illa doctrina, quam appellat suam, & non suam?
Mea doctrina, aiebat, non est mea;
Si tua est ô Christe, quomodo non tua;
Et si non tua, quomodo tua?
Quid est tam tuum quam Tu?
Et quid tam non tuum quam Tu? si es alicuius quod es?
Tua non erat vt hominis, tua erat vt Dei,
Verba erant Verbi, & Verbum est Patris;

Sic tua doctrina erat, & non tua
Doctrina erat pronuntiantis hominis, & Dei loquentis:
Humana vox erat, & verba diuina.

XXVI.

VALEDICIT MATRI ITVRVS AD CRVCEM.

NVNC *denique diuellor à te Mater, & penè diuellor à me:*
Vocor ad mortem, & moriendum est Deo pro homine,
Promisi ab æterno hanc mortem, cum vadem me dedi;
Deest homini vnde soluat, & cautioni soluendum est:
Hic erit ordo passionis meæ, & tuæ:
Instituam hodie conuiuium mei, & tu sæpe vescêris me;
Tradar ab vno ex meis, & amicum appellabo dum tradet:
Accusabor, flagellabor, damnabitur Deus ab homine:
Denique videbis me morientem, & mori voles.

XXVII.

CONSPECTVS LVGVBRIS.

IBAT *oueratus Cruce ad Crucem Deus.*
Ferebat victima lignum in quo erat moritura:
Succubuit medio in itinere sub onere Arboris:
Heu quale pondus quo opprimitur ipse Deus!
Vidit cadentem filium Mater, & à filio visa est:
Obstupuit, expauit, defecit;
Sustinuit deficientem filius dum ipse deficit;
Hodieque ostenditur peregrinis deliquij locus.

XXVIII.

MARIA IVXTA CRVCEM.

STABAT *juxta Crucem Maria altior cruce:*
Filius patibulum Matri, Mater filio patibulum erat:
Crux erat opposita cruci:
Duplex, & vna arbor, gemina & vna victima:
Ne quære quid passa sit filio patiente:
Grauiora perpessa est quam omnes Martyres:
Sæpius moritura nisi miracula fecisset vt Mater viueret;
Qui contra se miracula fecit vt mori posset.
Denique aspexit morientem, & mori voluit:

Excepit vlnis refixum è cruce filium,
Et quæ viuum genuerat pene enixa est mortuum.

XXIX.

MARIA IN TRIDVO MORTIS.

MARIA *hoc triduo penè exanimis fuit;*
Scilicet secutus erat animum filij, animus Matris;
Vterque ad limbos iuit, vterque ad Corpus rediit;
Nec dubito quin accelerarit reditum filij
Quæ accelerauerat aduentum Verbi.

XXX.

RESVRRECTIO FILII, ET APPARITIO MATRI.

REVIXIT *post triduum Filius, & cum Filio Mater,*
Huic primæ apparuit quæ prima meruerat,
Et dum ostendit gloriam suam, pene effecit gloriosam.
Quid dixerint rediuiui meditari licet non effari:
Non est famuli explicare lætitias dominorum;
Tanta gaudia nec Mater tolleraret sine miraculo:
Nec filius ferret nisi Deus esset.
Verbo vno dico, reuixit dum rediuiuum filium vidit;
Adorauit, amauit, & pene iterum Mater fuit.

XXXI.

ASCENSVRVS IN CÆLVM VALEDICIT MATRI.

REDEO *ad Cælum Mater vnde ad te veni;*
Euocabo te breui, vt illic Matrem habeam, vbi habeo Patrem:
Interea tu Ecclesiæ meæ Mater esto,
Volo Petrum Vicarium meum esse, & penè tuum.
Nec desero Ecclesiam cui Spiritum Sanctum substituo:
Mittam illum breui, ille procedit de meo.
Paracletus erit cæteris, & sponsus tibi:
Fiat, inquit Virgo, & quæ è Cælo euocauerat Verbum,
Verbum emisit ad Cælum.

XXXII.

PENTECOSTES.

ITERVM *descendit in Cor Virginis, qui olim descenderat;*
Repleuit totam domum, & penè mutauit in Cælum;
Cæteri particulas ignis, Maria totam flammam excepit:
Ibi inhabitauit Spiritus, vbi Verbum habitarat:
Et potuit esse filius nisi sponsus esse maluisset:
Amauit tamen Virginem vt hospitem, & pene vt Matrem.

XXXIII.

SEQVITVR IOANNEM IN ASIAM.

ADMISERAT *Virgo Ioannem in filium, & ille in Matrem,*
Substituerat eum sibi Christus, & Virgo amabatur à Virgine;
Secuta est euntem in Asiam, vt Asiam consecraret;
Et dum Ioannes Ecclesias regeret, Ioannem rexit
Nec tulit præsentiam Mariæ Diana Ephesina:
Euanuit ad omnipotentiam Deiparæ Dea fabulosa:
Vt scias Ephesum Deiparæ placuisse:
Apud illam defensa est Virginitas Matris, & Maternitas Dei.

XXXIV.

MORITVR VI AMORIS.

AVIDA *erat Cæli Maria, & Mariæ Cælum auidum erat:*
Rediit Ierusalem illic moritura, vbi filium viderat morientem:
Euocati ex variis orbis plagis Discipuli, vel adducti:
Eâ celeritate venerunt, quâ eunt Angeli;
Vident deficientem Matrem, & penè ipsi deficiunt;
Excessus Amoris erat non febris;
Nec mori nisi amore debuit, quæ amore viuebat;
Improbe amor quid petis amplius?
Occidisti filium, & Matri non parcis.

XXXV.

INCORRVPTA IN TVMVLO.

SENTIRE *pænam originalem non debuit, quæ non admiserat culpam:*
Nec filius pati corruptionem potuit, nec Mater debuit.

Opprobrium esset vnius, probrum alterius:
Quid vermibus cum eâ carne quam consecrauit Deus?
Penè mutata est in spiritum dum corporauit Verbum:
Mortem tamen subiit, sed vt alienam pœnam, non suam:
Denique vi amoris obiit non febris, aut morbi:
At ignis dum absumit, illustrat quod vrit.

XXXVI.

ASSVMPTIO VIRGINIS.

AT qualis ille Currus cuius Aurigæ sunt immortales spiritus?
Qualis illa quæ ascendit, & cui Deus fit obuius?
Hæc est Regina naturæ, & pene gratiæ:
Tali pompâ excipienda erat, quæ Deum exceperat,
Assurge anime, dic aliquid sublimius,
Ante aduentum Mariæ regnabant in Cœlo tres Personæ,
Nec regnabant tres Reges.
Alterum thronum addidit homo Deus:
Aduentante Mariâ tertius thronus est additus:
Et nunc triplex in Cœlo regnum est, vbi erat vnicum:
Sedet proxima Deo Mater Dei:
Agnoscunt se subditos huic throno, Throni Angelici:
Et Mariâ inferius est, quidquid non est Deus.

XXXVII.

GRATIA, GLORIA, ET CVLTVS VIRGINIS.

QVANTA *sit Mariæ gloria solus ille nouit qui contulit:*
Sciebat Virgo artem fœnerandi cum Deo,
Et pulchro fœnore augebat merita meritis, & gratias gratiis,
Quæ primo vitæ momento plus habuit quam singuli Cœlites,
Credi potest extremo articulo plus habuisse quam omnes:
Nec dubium est quin plus habeat gloriæ, quæ plus habet gratiæ;
Atque hæc est mensura hyperduliæ, excessius gloriæ.

XXXVIII.

POTESTAS VIRGINIS.

QVÆRIS *quid possit in Cœlo? est omnipotens;*
Præfecit illam Deus thesauris, & beneficiis suis;
Qui seipsum dedit per Mariam,

Omnia vult nos habére per Mariam.
Nec liberalior eligi poterat dispensatrix, nec efficacior;
Cæteri Cælites rogando impetrant, Maria penè imperando:
Subditus olim illi Deus nunc etiam parêret, si illa præciperet.
Nec tamen imperio opus est erga volentem.
Id quoque Deus Matri subdidit, ne à Matre aliud velit.

XXXIX.

PATROCINIVM VIRGINIS.

ELIGE *qualem velis Mariam, vult à te eligi,*
Aduocata est si times, mediatrix si non audes;
Asylum est miseris, altare reis, ærarium egenis;
Orantibus donat, ingratis ingerit, inuitis obtrudit;
Neminem relictura miserum nisi esse velit;
Imo neque omnes patitur esse miseros, qui esse volunt;
Nemo queri de illâ potest etiam impius;
Patet omnibus etiam dum non patet Deus;
Post amissum Deum adhuc superest Mater Dei;
Et post naufragium adhuc se offert tabula nauis;
Abjecisti illam, periisti
Apprehendisti illam, euasisti.

SELECTA
ALIQVA PATRVM ELOGIA DE EXCELLENTIA B. VIRGINIS.

I.

IMMVNITAS AB OMNI PECCATO.

AVguft. l. de Natura & Gratia c. 36. Excepta B. Virgine de qua cum de peccatis agitur nullam prorſus haberi volo quæſtionem. Addit Auguſt. neminem eſſe liberum ab omni peccato proprio, niſi qui careat etiam labe originali, at ex Auguſtino B. Virgo caruit omni proprio, ergo etiam originali.

II.

IMMVNITAS AB ORIGINALI.

ORigenes in c. 1. Mathæi. Huius itaque Vnigeniti Dei dicitur Mater Virgo Maria, digna digni, immaculata ſancti, vnica vnici; & addit, accipe ergo eam ſicut commendatum cæleſtem theſaurum, Deitatis diuitias, ſicut pleniſſimam ſanctitatem, accipe eam ſicut Vnigeniti manſionem.

III.

MATERNITAS B. VIRGINIS.

D. Anſel. l. de excellentia Virg. c. 3. Intendat mens humana, intendat, & videat, & admiretur; vnicum filium ſibi conſubſtantialem Deus progenuit, hunc ſibi tam vnicum, & in omnibus omnino æqualem non eſt paſſus remanére ſolummodo ſuum, ſed eundem ipſum voluit eſſe B. Mariæ vnicum, & dilectiſſimum, & naturalem filium. Nec ita vt duo eſſent, vnus videlicet Dei Filius, & alter ſanctæ Mariæ, ſed vnus & idem ipſe qui Filius Dei eſt in vna perſona, Filius eſſet ſanctæ Mariæ, & qui Filius eſt ſanctæ Mariæ, idem Filius eſſet Dei.

DIGNITAS

IV.

DIGNITAS MATERNITATIS.

EPiphanius orat. de laudib. Virg. Solo Deo excepto cunctis superior existis. Idiota in contemp. de B. Virgine. Nemo æqualis est tibi, nemo maior te, nisi Deus. Anselm. l. de excell. Virg. Supereminentem omni quod post Deum hominem creatum est, excellentiam Dei Matris contemplari anhelans horreo, &c. hoc solum de B. Virgine cogitare quod Dei Mater est, excedit omnem altitudinem quæ potest dici aut cogitari potest.

V.

INFINITAS MATERNITATIS.

S. Thomas 1. p. q. 25. art. 6. Beata Virgo ex hoc quod est Mater Dei habet quandam infinitatem, ex bono infinito quod est Deus, & ex hac parte nihil potest fieri melius, sicut non potest aliquid melius esse Deo.

D. Bonau. in speculo c. 8. Ipsa est quâ maiorem facere Deus non potest: maiorem mundum facere posset Deus, maius cælum &c. maiorem Matrem quam Matrem Dei facere non potest.

Albertus magnus in Mariali c. 230. Filius infinitat Matris bonitatem.

VI.

ELEVATIO MARIÆ AD MATERNITATEM.

S. Bernard. tom. 1. Conc. 61. Quod enim Deus generet Verbum nulla in eo requirebatur dispositio, cum ei ex naturâ conueniret, vt per viam intellectus produceret per omnia sibi æqualem; sed quod fæmina Deum pareret fuit miraculorum miraculum, oportuit enim eleuari ad quandam æqualitatem diuinam per quandam quasi infinitatem perfectionum & gratiarum.

August. tract. de 5. hæresibus. Ego Matrem de qua nascerer feci; Ego viam meo itineri præparaui.

VII.

PROXIMITAS CVM DEO.

S. Bernardus serm. in signum magnum. Quam familiaris ei facta es, Domina, quam proxima imo quam intima fieri meruisti? in te manet, & tu in eo, & vestis eum, & vestiris ab eo, vestis eum substantia carnis, & vestit ille te gloria maiestatis, vestis solem nube, & sole ipsa vestiris.

VIII.

FAMILIARITAS CVM DEO.

ALbertus magnus in Mariali. Maria per Maternitatem Deo fuit propinquissima familiaritate, similitudine, substantiæ identitate.

Bernard. serm. de B. Maria: In hac habitauit Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, tanquam Creator in mundo, Imperator in Regno, Paterfamilias in domo, Sponsus in thalamo.

IX.

AFFINITAS CVM DEO.

S. Gregor. Nyss. orat. in laudem Basilij fratris, Magnitudo Virginis est affinitas, & necessitudo cum Deo.

Synesius in Carmin. Ipsa Mater, ipsa Soror, ipsa Filia, quibus si accesserit sponsæ nomen, omnem cognationis, & affinitatis rationem concluseris.

S. Thom. 2. 2. q. 103. art. 4. Beata Virgo specialem affinitatem habet ad Deum, in quantum est Mater Dei.

X.

SIMILITVDO CVM DEO.

S. Dionysius, Epist. ad Sanctum Paulum, Perspexi, atque propriis oculis intuitus sum Deiformem, atque super omnes Cælicos Spiritus sanctissimam Matrem; & addit. Testor eum, qui aderat in Virgine Deum, si tua diuina concepta mente me non docuissent, hanc ego verum Deum esse credidissem; quoniam nulla maior videri possit gloria, quam illa felicitas.

XI.

VNITAS, ET IDENTITAS ANALOGICA CVM DEO.

PEtrus Dam. serm. 2. de Natiuit. quarto modo Deus inest Mariæ, quia idem est quod illa; hîc taceat atque contremiscat omnis creatura, & vix audeat aspicere tantæ dignitatis immensitatem, Dominus tecum, inquit Archangelus, habitat in Angelis Deus, sed non cum Angelis, quia cum illis eiusdem non est essentiæ, habitat cum illa, cum quâ vnius naturæ habet identitatem.

August. serm. 4. de Assumpt. Caro Iesu caro est Mariæ, & multo spe-

cialius quam Ioseph Iudæ, cæterorumque fratrum eius, quibus dicebat, caro nostra & frater noster est.

XII.

B. VIRGO HONORATVR A FILIO.

Hippolytus orat. de S. Qui dixit honora Patrem & Matrem vt decretum à se promulgatum seruaret, omnem gratiam Matri & honorem impendit. D. Damasc. orat. 1. de dormit. Deiparæ. Christus bonus legislator, etsi legi minus sit subiectus, legem tamen quam de honorandis Parentibus sanxit implens, Matrem honorat.

XIII.

DOMINIVM QVODDAM HABET IN CHRISTVM.

S. Bernardus serm. 2. super Missus. Mirare vtrumlibet, & elige quid amplius mireris, siue Filij Dei benignissimam dignationem, siue Matris excellentissimam dignitatem, vtrimque stupor, quod Deus fœminæ obtemperet, humilitas sine exemplo, & quod Deo fœmina principetur, sublimitas sine socio.

Petrus Damiani serm. de Natiu. Accedis ad illud diuinæ seueritatis tribunal, non rogans sed imperans, domina non ancilla, quomodo enim potestati tuæ obuiare poterit potestas illa, quæ de tuis visceribus traxit originem.

Richardus à S. Laurentio, lib. 2. de laud. Virg. Non solum potest filio supplicare, sed etiam potest authoritate materna eidem imperare.

XIV.

OMNIPOTENTIA QVÆDAM MARIÆ.

Bernardinus Senensis tom. 1. serm. 61. art. 3. cap. 36. Hæc inquit propositio vera est, imperio Virginis omnia famulantur, etiam Deus.

Richardus à S. Laurentio lib. 2. de laudibus Mariæ, sola detinet iram Dei ne statim vindicet nos.

XV.

PATROCINIVM VIRGINIS.

D. Bernardus serm. 1. super Missus. Sicut à te despectus, & auersus necesse est quod pereat, sic ad Te reuersus, & à Te receptus impossibile est quod pereat.

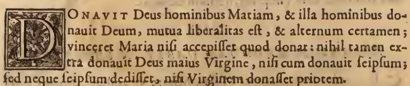
Idem Bernardus. Neminem vidi accedentem ad Te, qui perierit, neminem à Te recedentem qui non perierit.

IN ILLVD SANCTORVM PATRVM MARIA DONVM DEI, ET DONORVM DOMINA.

DECEM ELOGIA.

I.

MARIA DONVM DEI.

DONAVIT Deus hominibus Mariam, & illa hominibus donauit Deum, mutua liberalitas est, & alternum certamen; vinceret Maria nisi accepisset quod donat: nihil tamen extra donauit Deus maius Virgine, nisi cum donauit seipsum; sed neque seipsum dedisset, nisi Virginem donasset priorem.

II.

MARIA DONVM TRIVM PERSONARVM.

PLACET vlteriùs ire, & maius aliquid de Mariâ dicere: donauerat intra se Deus, quidquid intra Deum donari potest: dederat omnia filio Pater, præter characterem Patris, dederat vterque omnia spiritui almo præter titulum spiratoris: Cum neque esset alius intra Deum qui donare posset, neque alius qui posset accipere, experiri voluerunt nobiles personæ quid possent donare extra se; electa est Maria in qua tres Personæ explorarent quid donare possent.

III.

MARIA DONVM PATRIS ÆTERNI.

SEMEL locutus Pater æternus vno Verbo omnia dixit, & semel vno auditu omnia Verbum audiit: nec Pater plura dicere intra se, nec Verbum plura poterat audire: Ne vnica tantum Patris locutio esset, electa est Virgo cui Pater iterum Verbum diceret, & quæ Patri rursus Verbum repeteret: excepit Verbum Maria hominem fecit, & Patri reddidit. O eloquentem fœminam quæ Patrem æternum loquentem, & Verbum iterum vocale fecit.

IV.

MARIA DONVM FILII.

EXHAVSERAT intellectum Patris æterni Filius vnicus, neque intra Deum alter gigni poterat, neque idem iterum nasci: & tamen auidus

nouæ Natiuitatis Filius Matrem optabat ſimilem Patri. O rem miraculo maiorem! ſubſtituit ſibi Matrem Pater æternus, & Filius qui Matrem naſcens non habuit, renaſcens inuênit: ſic idem bis genitus, idem bis natus: idem Patris æterni iterum Filius fuit.

V.

MARIA DONVM SPIRITVS SANCTI.

AMANT ſe inuicem Pater æternus & Filius; debet eſſe vnus qui amet, debet alter eſſe qui redamet; debet eſſe tertius qui amorem excipiat quo vterque ſe amat: ſic abſoluitur intra Deum amabilis circulus; nec plures perſonas admittere poteſt Diuinitas tribus plena; nec paucioribus eſſet beata: Ne tamen Spiritus omnino infæcundus eſſet, elegit extra Deum in Sponſam Virginem, impleuit gratia, obumbrauit, adiuuit, Deiparam fecit; ſic intra Deum ſterilis, foris fæcundus fuit.

VI.

QVALE, ET QVANTVM DONVM MARIA.

QVALE & quantum Dei Donum ſit Deipara ex eo collige; hæc Patrem æternum imitata eundem Patris Filium de ſuo iterum genuit; non eguit Matre Pater Diuinus vt Verbum gigneret, nec Patre Virgo vt Verbum conciperet; admiſit illa quidem Spiritum Sanctum, ſed vt Sponſum non Maritum, & Spiritus Sanctus Adiutor fuit, non Genitor; ſcilicet efformauit Corpus Infantis, ſed de alieno, non de ſuo. O Matrem Patri æterno ſimilem! neque ille fæminam nouit, neque hæc virum; & Patrem oportuit eſſe Virginem, vt Verbum gigneret, & Mater Virgo eſſe debuit, vt Deipara eſſet.

VII.

MARIA DONORVM DOMINA.

QVID mirum ſi hæc Donorum Domina eſt, cui Deus donauit ſeipſum, & quæ hominibus donauit Deum; nec deeſt illi voluntas donandi, quæ à Deo donare didicit, nec facultas quam Deus penè omnipotentem reddidit; nec deſunt donanda cui Deus donauit omnia; neque illa eſt tantùm adminiſtra Donorum, ſed Domina; rogare poteſt Filium volentem donare, & vrgere nolentem, & ille olim ſubditus Matri nunc etiam rogari poteſt, & vrgeri; nec tamen vrgendus eſt, qui legis obſeruans quam tulit, reueretur Matrem, explorat eius vota, & præuertit imperia.

VIII.

DEIPARA ECCLESIÆ DOMINA.

DOMINA est Ecclesiæ Deipara, & Mater & filia; subdidit illi Christus Ecclesiam suam cum seipsum subiecit; Matrem quoque Ecclesiæ fecit dum fecit suam; Eadem filia est Ecclesiæ dum est filia gratiæ: genuit illa gratiam dum filium genuit, sed gratia fecit vt gigneret.

IX.

DEIPARA DOMINA SVMMORVM PONTIFICVM.

HÆC quoque Domina & summorum Pontificum; non essent illi Vicarij filij nisi essent administri Matris: Angularis Ecclesiæ lapis est Christus, & Maria lapidis Angulus; hæc fecit vtraque vnum dum fecit hominem Deum; huic lapidi, & Angulo inniti debent summi Pontifices vt sint immobiles.

X.

DOMINA REGVM.

ET Sceptra quoque & Coronæ sunt dona Virginis, Deus vt nobiles subditos haberet fecit Reges, vt Matrem honoraret eosdem esse voluit subditos Matri suæ: Maius aliquid dico, Deus ipse dum apud nos viueret subditus esse voluit Matris, nec tantum filius; inde illa reuerentia Regum erga Virginem, fecit illam Deus Regum Dominam dum fecit Deiparam.

IN ILLVD CANTICI MARIANI
ECCE ENIM BEATAM ME DICENT OMNES GENERATIONES.

INDVCTIONES DIVI BERNARDI.

I.

Beatam me dixit Pater æternus cum Deiparam fecit:
Increati Verbi Pater, Matrem me esse voluit Incarnati.

II.

Beatam me dixit Dei Filius, cum elegit in Matrem:
Semel ex Patre natus, per me est iterum Filius.

III.

Beatam me dixit Spiritus Sanctus cum elegit in Sponsam:
Sponsus, non Maritus Matrem de meo me fecit, non de suo.

IV.

Beatam me dixit Archangelus cum Virginem salutauit:
Euanuit ad Majestatem nominis cum Deiparam sciuit.

V.

Beatam me dicunt summi Pontifices, & per me sunt magni;
Administrant Imperium filij, & Regnum Matris.

VI.

Beatam me appellant Reges terrarum, & Principes:
Gerunt vices Dei dum imperant, & Matris dum regnant.

VII.

Beatam me vocant Galliarum Reges, Regum primogeniti,
Non essent Reges Christianissimi, nisi essent Mariani.

VIII.

Beatam me dicunt beatæ Cælitum mentes,
Post aspectum Dei, pars aliqua gloriæ est aspectus Virginis.

IX.

Beatam me appellant omnes amantes beatitudinis;
Vt sperare illam possint, ego sum Mater spei.

X.

Beatam me appellant peccatores, & miseri,
Post amissum Deum, nondum fecére iacturam mei.

DEVISES SVR LES SOLEMNITEZ
DE LA SAINTE VIERGE.

I.

SVR LA CONCEPTION.

Vne Perle conceuë dans sa Nacre.
Intra vterum iam pura fui.

II.

SVR LA NATIVITE'.

L'Halcyon faisant son Nid parmy les tempestes.
Pacem afferet vndis.

III.

LA VIERGE DANS LE TEMPLE AVEC SES COMPAGNES.

Des Abeilles dans leurs Ruches.

Mella parant, Ceramque Aris.

IV.

SAINT IOSEPH MARIE' A LA VIERGE.

Le Roy des Abeilles marié, & Vierge.

Fide non corpore coniux.

V.

L'ANNONCIATION A LA VIERGE.

Vne Echo dans son Rocher.

Soli sum peruia Verbo.

VI.

SVR LA VISITATION.

Deux Palmes s'entre-baisans de leurs Cymes.

Blanda se pace salutant.

VII.

SVR LA NATIVITE' DV SAVVEVR.

Vne Aigle ayant enfanté vn Aiglon.

Lætatur genuisse parem.

VIII.

VIERGE APRES L'ENFANTEMENT.

Vn Soleil penetrant vn Crystal.

Peruadit, nec lædit iter.

IX.

SVR LA PVRIFICATION.

Les Macules du Soleil sont des Estoiles.

Ex maculis facit Astra suis.

X.

IESVS TRENTE ANS AVEC LA VIERGE.

La Lune sous le Soleil.

Totum si posset haberet.

XI.

LA VIERGE AV PIED DE LA CROIX.

Vne Lune en Eclypse.

Morientis syderis vmbra.

XII.

LA VIERGE DEFENDVE PAR SON FILS DANS LE SEPVLCRE.

Le Roy des Abeilles sur sa Ruche.

Sua Regna tuetur.

XIII.

L'ASSOMPTION DE LA VIERGE EN CORPS.

Vne Nacre dépoüillée de ses Perles.

Exuuiis debetur honos.

XIV.

LA VIERGE DANS LE CIEL.

Le Signe de la Vierge entre le Lyon, & la Balance.

Cœlestes temperat iras.

XV.

LA DEVOTION A LA VIERGE.

L'Estoile Polaire.

Qui me non aspicit errat.

ELOGIVM POËTICVM

SACRÆ SYNDONIS BISONTINÆ.

NON Mundi hæc sed mappa Dei est; prior illa rotundi
Interualla globi, laudesque, & probra locorum,
Et pacem, & pugnas chartâ permiscet in vnâ,
Et punctum est quod tot calamis, gladiisque secatur,
Hic cursus, casusque hominum, nec arena timetur.
Plus mundo mappa ista gerit, vaga machina mundi,
Pendet diuinæ librata è pollice dextræ,
Fert totam tela ista manum; Deus omnia Verbo
Sustinet, & tanto incumbit leue pondus Athlanti;
Et Deus, & totum portatur Syndone Verbum.
Vtrique hoc dispar tabulæ, nuda orbis imago est,
Hæc magni plusquam vmbra Dei; vis illa cruoris
Quæ manuum, & lateris plagas, atque ora colorat,
Hæc sanies olim Verbo sociata marito est,
Nunc etiam retinet venerandum in Syndone Numen,
Et Sponsi monimenta Dei. O venerabilis humor!

O animæ ſedes diuinæ! ô amabile vinclum
Quo nupſit Natura Deo! Te ſanguis adoro
Sub magnâ viuentem animâ, perque humida membra
Miſcentem Verbo humanæ commercia vitæ;
Te veneror laceræ rorantem è vulnere carnis,
Dum totum fons corpus erat; Tu lance repoſtus
Diuinâ, & iuſtæ pendens examine libræ
Humanis pondus vitiis æquale fuiſti,
Et culpam ſuperauit onus. Te rurſus adoro
Alme cruor, telamque tuo de rore madentem;
O ſacræ pretium telæ, quam pictor inumbrat,
Et tingit de rore ſuo: Non doctus Appelles,
Non ita Protogenes proprio ſe ſanguine pingit,
Et color, & propriæ lumen, radiuſque tabellæ,
Et Pater ipſe ſui. Quid ſi poſt funera Chriſtus
Diuinum producit opus? ſi morte ſepulti
Illuſtrant pingentem oculi? ſi dextera vinclis
Implicita efformat varias immota figuras,
Et pingit quod neſcit opus? quid ſi vmbra ſepulcri,
Et ſitus, & tenebræ, & viua mors profuit arti?
Quinetiam has adhibet Deus *ad miracula cauſas,*
Et famulas operas, ſic dum componeret orbem,
Naſcentis primùm mundi inſtrumenta fuêre
Et nihilum, & tenebræ; ſic vt ſudaria pingat
Et cinis, & tumulus, tenebræque, & ſquallor, & ipſa
Mors famula eſt; gaudet Domino parêre iubenti,
Et vitam dat vitæ expers: Vix Chriſtus ab vmbris
Lethiferis olidum plorans clamarat amicum;
Ecce tibi tumuli rupto de carcere prodit
Lazarus, & victi præfert ſpolia ampla ſepulcri;
Res noua! lethales adſtringunt membra catenæ,
Vincta tamen ſe crura mouent; mors viua putatur,
Ambulat effoſſus cinis, & ſudaria viuunt.
Hæc quiſquis maiora putas, expende jubentis
Imperium, tunc quæ mundus miracula credit,
Ars erit, & Natura Dei: non aridus illi,
Et ſterilis ſermo, non infœcunda voluntas,
Nutum opus, & vocem dicentis facta ſequuntur.
Dixerat, & verbo tellus ſtetit, vnda cucurrit,
Aërque, & Cœlum nutu ſublime pependit.
Dixerat, & ſanguis per telam ex ordine fluxit,

Et caput, & manuum labes, & pectoris antrum,
Idem opifex mundum sermo, & sudaria pinxit;
Nil ego iam miror mediæ per prælia flammæ,
Arsisse illæsam telam, viuosque colores,
Sub cinere, & calce, & gelidis rubuisse sub vndis
Ridet aquas Syndon, flammas irridet edaces,
Ex quo pingentis rubuit de murice Christi,
Et picto bibit ore Deum: Bellator Hebræus
Quo duce pugnantes equitarunt aëre nubes;
Et miles natura fuit, medio æthere vidit
Radices egisse rubum, cui brachia circum,
Armatasque comas horrentis acumine spinæ
Flamma equitans, rubeisque affigens oscula linguis,
Pugnæ instar pulchri edebat spectacula ludis
Attonitus visis Moses, dum lumina figit
Altius, in medij miratur pectore dumi
Præsentem latitare Deum, circumque tribunal
Purpureum roseis hæc verba inscripta figuris,
Viuitur in flammis, inter contraria pax est.
Siste tamen Moses, hæc temporis vmbra futuri;
In mediis Virgo flammis, & Christus in igne est;
Et iam tum in mediis ludunt sudaria flammis,
Quidni ignis telæ parcat; qui lusit in vmbrâ!
Nec solæ telam flammæ sed tempus adorat;
Et fluxum reueretur opus; si ferrea Syndon,
Si magnes, Adamasque esset, sensisset edacis
Detrimenta æui, rodentemque omnia limam:
Quod duret Deus est, parcunt elementa cruori;
Et telæ impressam venerantur secla figuram.
Expende annorum seriem, dilapsaque secla,
Ridebis senuisse cedros, pallere metalla,
Marmoraque, & senibus gemmas horrescere rugis,
Et iuuenem Telam illæsâ durare figurâ,
Mutato toties inter tot secula mundo.
Quid tibi Chrysopolis Telæ dubitatur origo;
Donatæque annus vestis, cressoque lapillo
Obsignanda dies? celauit tempora Christus
Vt solus sit doni Author, quid tempora curas?
Authoremque hominem, dum Tela & munera constant;
Et toto patet ore Deus.
Ecce Deum plenis Elementa in Syndone linguis

Proclamant, & ne voci experientia desit,
Facundis euulgat homo miracula membris,
Expertumque Deum; quis veri certior Author
Esse queat, quam dum spectat miracula cæcus?
Quæ tuba nobilior quam dum præconia mutus,
Et Telæ laudes loquitur; plantæque, manusque,
Sanatique artus sacri sunt pignora doni,
Et totidem testes iurant sudaria linguæ.
Quinetiam Telæ numen confirmat Auernus,
Et dum eiuratæ clamant incendia laruæ,
Plus aliquid Tela est quod sic torquére fatentur;
Torquet idem in Tela numen, quod torquet in igne.
O quantus Christe es, cuius sic vmbra timetur!
Quam dulces artus quorum sic vestis amatur!
Dulces exuuiæ, blandum, & venerabile munus,
Vmbra Dei, Sanguis Christi, & cum sanguine numen.
Igniuomis vates raptus sublime quadrigis,
Et virgam, & mœsto chlamydem legauit amico;
Plus aliquid Christus legat, sic Syndon imago est,
Vt sanguis quo picta rubet, sub numine membrum
Parsque Dei fuerit. Felix hoc munere tanto
Chrysopolis, tela dignata, & sanguine Christi;
Ante tibi pulchro nomen splendebat ab auro,
Maior honos surgit, nunc Christi, & sanguinis hæres,
Debes Christopolis mutato nomine dici.

ELOGIA DEI.

I.
EXISTENTIA DEI.

NON existeret Mundus, nisi existeret Deus:
Nec nauis sine gubernatore,
Nec tabella sine pictore;
Nec sine Architecto Palatium,
Nec sine Rege imperium,
Nec sine Duce exercitus,
Nec sine Deo est mundus.
Si Elementa, si rupes, si arbores loqui scirent,
Loquentis naturæ vox vna hæc esset, datur Deus.

Nemo de Deo dubitat etiam impius,
Solus in corde suo Deum negat:
Sed dum sic negat, affirmat.
Cæteris in rebus ignari esse possumus;
Omnes hac in parte Christiani sumus.

II.

NATVRA DEI.

NE quære genus Dei, nihil habet commune;
Nec differentiam, totus ab aliis differt;
Nec accidentia, totus substantia est;
Vis scire quid sit Deus,
Apex Entium, vertex rerum,
Ens à se, Actus purus,
Nullus de alieno, totus de suo,
Fons fluminis sui,
Oceanus seipso plenus,
Nullius egens, & quo omnia egent,
Id quo nihil est melius,
Hic est Deus.

III.

VNITAS DEI.

VT scias Deum esse vnum, quære quid Deus sit;
Non esset Actus purus, nisi esset vnus.
Non esset id quo nihil est melius, nisi esset solus;
Si essent plures, singuli haberent sua, non omnia,
Deesset igitur alteri, quod alter habet,
At ille non est Deus, cui aliquid deest:
Et liberi essent singuli, si essent Dij:
Posset igitur alter nolle quod alter vellet,
At ille non esset Deus, cui resisteret Deus:
Nullitas Numinum est pluralitas Numinum;
Vnicitas Dei, est Dei veritas.

IV.

TRINITAS PERSONARVM.

DIVINIVS *penè est Deum Trinum esse, quam vnum,*
Demonstrat vnum Theologia, non demonstrat Trinum,

Publica penè est vnitas Dei, arcana Trinitas;
Latet sub velo fidei, & credi potest non sciri.
Quis illud intelligat naturam diuinam vnitate distribui?
Conflari numerum, nec ab vnitate recedi?
Communicari naturam, nec diuidi.
Quis capiat tres esse Personas, non substantias,
Cur inter æquales vna sit prima,
Cur nec pauciores esse possint, nec plures.
Quis explicet Patrem priorem esse filio, non antiquiorem,
Spiritum Sanctum spirari, non gigni
Procedere æqualem Patri, non similem,
Aut similem filio esse, non fratrem.
Superant hæc omnia rationem, non fidem,
Exceditur humana ratio non fallitur,
Et adiuta alieno lumine scit pene quod credit.
Debet intra se Deus exercere societatem, ne sit solus,
Debet loqui posse, ne sit mutus,
Debet igitur vnus esse qui dicat,
Debet alter esse qui audiat,
Debet tertius esse qui dicta diligat.
Debet vnus esse qui amet, debet alter esse qui redamet;
Debet tertius esse cui vterque amorem communicet,
Sic absoluitur numerosus diuini amoris circulus;
Nec locus est quartæ Personæ, Deum exhausére tres primæ.

V.

PATER ÆTERNVS.

HIC *sine Auis, & Proauis, sine Patre, & Pater sui;*
Ante mundum, & ante nihilum,
Æternitatem vidit, & fecit.
Post æternitatem mundum ex nihilo creauit, cum voluit,
Ante mundum genuit Verbum ex seipso, non ex nihilo;
Locutus est, nec potuit loqui nisi alteri,
Alterum illum produxit, cum dixit
Dedit illi omnia sua, vt esset æqualis,
Fecit imaginem sui, vt esset similis,
Nihil excepit nisi titulum Patris, quem dare non potuit:
Sic tamen omnia dedit, vt nihil amiserit,
Fecit de suo diuitem, nec se pauperem.
Sufficit eadem diuinitas duobus, & sufficit tribus:

Solus ex ſe produxit Verbum, & cum illo Spiritum,
Minus eſſe non debuit fœcundus corde quam mente:
Prior vtroque, non tamen antiquior eſt nec maior,
Prioritas eſt originis, non æui, aut temporis:
Æquæuæ vitæ ſunt qui ſemper vixêre.

VI.

VERBVM ÆTERNVM.

HIC *fœtus mentis Paternæ, & Verbum oris,*
Videntis ſpeculum, Echo loquentis,
Alius eſt à Patre non aliud.
Eloquens Pater omnia Verbo vno dicit, & vni,
Nec alius eſſe poteſt qui dicat,
Nec alius eſſe qui audiat,
Nec præter id quod dixit eſt aliud:
Exhaurit magnum Oratorem ſermo vnicus,
Nihil habet vltra quod dicat, qui dixit omnia;
Non intermittit tamen dicere qui ſemel dixit,
Singulis momentis, idem dicit, nec repetit,
Semper genitus eſt Filius, & ſemper gignitur,
Ceſſaret Pater eſſe, ſi ceſſaret dicere,
Ceſſaret Filius eſſe, ſi ceſſaret audire,
Et ſi eſſe poſſet in Deo ſilentium,
Nec Pater eſſet, nec Verbum.

VII.

SPIRITVS SANCTVS.

HIC *à Patre & Filio non ore ſed corde,*
Nec linguâ procedit ſed flammâ,
Pater & Filius duo ſpirantes, nec duo ſpiratores,
Vno Spiritu, & mutuo impetu,
Eliciunt flammam quam anhelant;
Procedit à duobus Spiritus vnus,
Halitus oris, vapor cordis,
Gemini amantis vnum oſculum,
Gemini ſpirantis vnum ſuſpirium,
Patris & Filij cor vnicum.
Exhaurit ſpirantes anhelitus vnus,
Nec tamen amare ceſſant, dum ſemper anhelant;

Cessarent viuere, si cessarent spirare.
Sic Patris fœcunditas exhauritur in Verbo;
Sic Pater & Filius quiescunt in osculo,
Sic tres Personæ implent amabilem circulum,
Sic extendunt triangulum, nec deserunt centrum.

VIII.

VERBVM INCARNATVM.

HIC *ex Deo homo, ex homine Deus,*
Naturam diuinam innata purpurâ,
Humanam vestiuit aliena.
Illam terminans, hanc sustentans, vtramque copulans,
Eundem semel hominem, semel Deum;
Eadem coroná bis Regem facit.
Idem infinitus, & finitus,
Idem æternus, & nouus,
Idem Deus & homo est vt sit Iesus.
Idem homo esse debuit, vt debitor esset.
Idem Deus esse debuit vt posset soluere.
Idem immortalis, vt Deus,
Homo esse voluit vt mori posset.
Idem hominis misertus, vt Deus.
Vt experiretur misericordiam miser esse voluit.
Idem de homine cogitat gemino intellectu,
Idem homines amat duplici affectu:
Idem bis liberalis vt tribuat,
Bis misericors vt parcat;
Bis potens vt protegat,
Idem geminatas virtutes habet, vt sæpe sit bonus.
Denique vis scire quid sit Iesus?
Plus aliquid dicit Iesus quam Deus.

IX.

INFINITAS DEI.

NON *esset Deus nisi esset infinitus,*
Posset crescere si esset finitus;
Posset melior esse, nisi esset optimus,
Posset maior esse, nisi esset maximus,
At Deo nihil potest esse aut maius, aut melius:

Neque

Neque vno tantùm modo infinitus est Deus, sed omnibus,
Infinite sapiens esse debet vt sciat omnia,
Infinite potens vt faciat;
Nisi esset infinite sapiens, esset aliquid quod nesciret,
Nisi esset infinite potens, esset aliquid quod non posset,
Illud aliquid esset nihil;
Nec tamen nihil est aliquid;
Unum est quod Deus non potest, errare,
At hoc est infinite sapientem esse, non posse peccare.

X.

IMMVTABILITAS DEI.

IMMVTABILIS *est Deus omnia mutans,*
Mutare non posset omnia nisi esset immotus,
Idem semper, non alius,
Nunquam nouus, nunquam vetus,
Semper nouus, semper vetus,
Vidit iuuenem mundum, & videt senem,
Nec iuuenis ipse, nec senex.
Nec mutare locum potest qui vbique est,
Nec situm qui figurâ caret.
Nec mutat consilia quæ sunt æterna.
Nihil videt oculus infinitus quod semper non viderit,
Nihil amat quod semper non amauerit,
Nihil odit quod semper non oderit,
Nihil decernit quod semper non decreuerit,
Scilicet destinauit ab æterno agenda in tempore.
Noua sunt opera non decreta;
Mutatur tempus non æternitas,
Et quod iam facit, penè ante iam fecerat.

XI.

ÆTERNITAS DEI.

N*E quære Auos Dei, maiores non habet,*
Si haberet esset iunior, & Auus Deus esset, non Nepos.
Nec quære quando inceperit.
Nunquam incepit qui semper fuit.
Semper fuit qui aliunde nihil accipit.
Fundamentum entium nihil habet antiquius,

Principium rerum nihil habet prius;
Deus Authorem non habet, neque ipse est Author sui.
Prior esset seipso, aut posterior.
Deus est ens à se, nec tamen est effectus sui.
Nec existit Deus quia durat,
Durat quia existit.
Cæterarum rerum mensura est tempus,
Deus est mensura temporis, & æternitatis.

XII.

IMMENSITAS DEI.

IMPLET *omnia spatia Deus, nec impletur;*
Intra omnem locum est, & extra omnem locum,
Ante mundum, ipse sibi mundus erat, & locus.
Ne quære vbi erat, quando nihil erat,
Intra seipsum erat,
Non accessit ad mundum, quando illum condidit,
Nec recederet si illum destrueret,
Intra Deum esset Deus, & vbique esset;
Neque est vbique per portiones sui,
Partes non habet qui est Spiritus,
Si diuidi posset non esset Deus;
Totus est intra mundum Deus, totus extra illum,
Partes habet locus, non Deus.
Facile vbique totus est, qui est infinitus.

XIII.

SAPIENTIA DEI.

SCIT *omnia Deus, & nihil didicit,*
Nihil obliuiscitur, & nihil meminit;
Nihil addiscit noui quod semper non sciuerit;
Scit præterita quia illa fecit,
Scit præsentia, & illa aspicit,
Scit futura quia illa decernit,
Scit quod nunquam erit, & quod esset si decerneret.
Scit ipsum nihil, & dum nihil scitur penè est aliquid,
Videt res omnes extra se, & intra se videt,
Spectator est rerum, & speculum,
Pictor, est & imago innata non facta,

Viuunt in hac imagine res expertes vitæ,
Meliores in Ideis sui, quam in seipsis,
Pene illis nocet Deus, dum extra se facit.

XIV.

OMNIPOTENTIA DEI.

QVÆRIS *quid possit Omnipotens Deus?*
Potest id omne quod vult,
Non vult tamen id omne quod potest;
Post omnia potest plura,
Non potest id totum facere, quod potest facere;
Non potest facere nunc, quidquid potest facere nunc;
Exhauriret potentiam suam si omnia faceret;
At magno artifici debet superesse quod possit.
Nobilior est opere ipso, modus operis:
Nec sociis eget ad bella, nec auxiliis,
Musca illi miles, & rana exercitus est;
Vocat ea quæ non sunt, & dat arma dum vocat,
Audit imperantem nihilum, & quasi ex vtero generat mundum.
Vnum est quod non potest Deus, peccare,
At hoc est potentem esse, malum esse non posse.

XV.

BONITAS DEI.

ADEO *bonus est Deus, vt nemo præter eum sit bonus;*
Neque est bonus tantùm, sed ipsa bonitas;
Neque hæc est vna virtus, sed omnium cumulus;
Totum Deum dicit qui appellat bonum.
Neque intra Deum hæc bonitas sistit;
Particulas sui diuisit cum mundum condidit;
Maior portio bonitatis homo fuit,
Totam se effudit cum Deum hominem fecit;
Fallor tota exiuit ex Deo, tota in Deo stetit;
Satis est tribus Personis eadem bonitas,
Vt sit satis, est infinita.

XVI.

CHARITAS DEI.

Hæc adeò fœcunda eſt vt intra Deum ſpiret Deum.
Amant ſe Pater, & Verbum, & dum ſe amant Deum ſpirant,
Halitus eſt Patris, & Filij Spiritus Sanctus,
Oſculum eſt duorum receptum à Tertio,
Fœcundum oſculum! quod imprimit Deum Deo.
Siſtere intra Deum hæc Charitas non potuit;
Sic Pater dilexit mundum vt Filium vnicum dederit,
Sic Pater & Verbum amarunt, vt donarint Spiritum,
Dediſſet ſeipſum Pater, ſi fuiſſet qui donaret.
Dedit tamen ſeipſum, dum donauit hæredem ſuum.

XVII.

SVAVITAS DEI.

Lavdatvr ſuauitas diuina dum guſtatur:
Nouum elogij genus guſtu laudare, non geſtu.
Guſtauerat illam Regius Propheta cum diceret
Guſtate, & videte quam ſuauis eſt Dominus;
Hæc affuſa diuinis virtutibus illas temperat;
Seuerior eſſet iuſtitia niſi ſuauitas illam leniret,
Fortior eſſet omnipotentia niſi ſuauitas temperaret.
Nec modus tantum virtutum, ſuauitas eſt, ſed amabilis virtus,
Hæc hominem admittit ad colloquium Dei.
Hæc Deum homini familiarem facit.
Guſtant ſe inuicem Perſonæ diuinæ, dum ſe amant,
Guſtant Beati, & potus eſt illis Deus, ac cibus.
Quale conuiuium guſtare Deum, & habere conuiuam!

XVIII.

PATIENTIA DEI.

Qvalis illa patientia quæ ſaturari probris non poteſt?
Quinquaginta ſeculorum injuriis irritatus Deus,
Expectat interitum mundi, vt longius pati poſſit;
Quaſi injuriæ non eſſent ſatis, dolores addidit,
Humanum corpus induit, vt lædi poſſet, & mori.
Sæpe moriturus niſi miraculo vitam ſeruaſſet,

Miracula fecit, vt pati posset.
Illustrius aliquid addo, & miraculo maius,
Rediuiuus, & immortalis inuénit nouum genus moriendi.
Instituit sacrificium in quo victima esset.
Et quoties immolatur, toties mysticè moritur.

XIX.
CLEMENTIA DEI.

HÆC *est ars Dei nobilissima parcere posse, & velle;*
Parcere nolunt, aut nesciunt ignobiles animæ,
Nihil diuinius facit Deus quam dum ignoscit.
Ac vide Clementiæ modum vltra omnem modum;
Parcit armatus dum vlcisci potest,
Parcit ingratis, & sæpe;
Plus aliquid dico, parcit inuitis;
Pepercit ab ineunte mundo, & perseuerat parcere,
Audi aliquid diuinius, præuidit peccaturum mundum, & condidit;
Audi aliquid maius, quieuit septima die post mundum conditum;
Quæris causam quietis, peccauerat homo, inuénit cui parceret.

XX.
MISERICORDIA DEI.

HÆC *virtus iterum, & sæpe Deum Creatorem facit;*
Creauit hominem dum extraxit ex nihilo naturæ,
Creat dum educit ex nihilo miseriæ;
Creat dum attollit ad statum gratiæ.
Audi quàm valde placeat Deo hæc nobilis virtus;
Patrem se misericordiæ appellat, non iustitiæ,
Scilicet de alieno iustus, misericors de suo;
Miseretur volens, punit inuitus;
Miserum penè se putat dum miseros videt;
Neminem creauit Deus vt esset miser,
Nemo esset miser, nisi esse vellet;
Quod velit tota culpa est miseri, nulla Dei.

XXI.
LIBERALITAS DEI.

HÆC *est indoles Dei, magna largiri;*
Hoc est Deum esse benè omnibus facere;

Egenæ naturæ donare nolunt, aut nesciunt;
Exhauriri timent, si aliquid donent;
Fons exiguus perire se credit dum fluit.
Oceanus gaudet tot filios habere quot fluuios.
Liberalis Deus diuitem se gaudet vt donet,
Oceano similis fluere ex se dona permittit.
Ac vide liberalitatis gradus,
Dat Deus beneficia sua non vendit,
Dat vt munus, non vt fœnus,
Dat vt tribuat, non vt recipiat:
Quod liberalius est, donat omnibus etiam indignis,
Quod maius est donat ingratis,
Quod magnificentius donat inuitis,
Quod diuinius post dona sua, donat seipsum;
Ire vlterius liberalitas non potest,
Exhauriret donantem Deum, nisi esset infinitus.

XXII.

IVSTITIA DEI.

AGNOSCIT *Iustitiam Dei scelus & virtus;*
Nemo illam negat, etiam Atheus,
Affirmat illam etiam dum dubitat;
Et fatetur illam, dum illam timet:
Nemo huius timoris expers est, etiam qui nihil timet,
Sentit illam, etiam dum excludit:
Lædit jus Dei peccator dum offendit:
Iustus est Deus, dum scelus punit;
Iustus est dum mercedem rependit, quam promisit:
Promisit illam misericors Pater,
Reddit illam justus judex,
Claudicaret justitia nisi esset gemina,
Debet pœnam sceleri, & coronam virtuti.

XXIII.

SANCTITAS DEI.

PROCVMBVNT *Angeli dum sanctitatem Dei proclamant;*
Velant facies suas, & tantum lumen non sustinent,
Complicant alas, & immoti manent;
Inclinatur Cælum ad reuerentiam dum hoc nomen audit,

Tremit orbis vniuersus, & adorat quod metuit;
Scilicet continetur hac voce Maiestas Dei:
Totum Deum dicit, qui appellat Sanctum;
Excluditur hoc nomine quidquid non est Deus:
Includitur omnis titulus Dei;
Et plus fere sonat Sanctus, quam Deus.

XXIV.

DOMINIVM DEI.

NON *ante fuit Deus quam Dominus:*
Non incepit aliquando hoc Dominium, nec cessabit:
Ortum non habet, nec exitum quod est æternum;
Nec acquisiuit hoc Dominium Deus, nec accepit:
Inde est Deus vnde est Dominus.
Ne quære limites Regni, nescit limites Deus:
Subest huic Regno quidquid est aliquid.
Subest quidquid est nihil.
Subsunt huic Dominio Reges terrarum,
Aliorum Domini sunt subditi Dei;
Repetere coronam potest, qui illam dedit:
Et repetit coronam dum repetit vitam.
Solus Deus nihil amittit, nihil accepit.

XXV.

PROVIDENTIA DEI.

NVLLI *hominum generi ignota est Prouidentia,*
Nullum hominum genus est illi ignotum;
Agnoscit illam Arator dum proijcit sementem, & illi committit;
Excipit illam Prouidentiæ sinus, magis quam terra:
Serit palmites vinitor Prouidentia nutrit,
Regit oues Pastor, Prouidentia Pastorem.
Inuenêre artes primi artifices, Prouidentia fecit vt inuenirent.
Hæc Prouidentia populos Regibus, subijcit, & Reges sibi;
Hæc egestatem diuitiis, diuitias temperat egestate;
Hæc per inopes diuites alit, per diuites inopes;
Aspice hanc rerum vniuersitatem, liber est Prouidentiæ,
Huius libri paginæ Elementa, res creatæ sunt literæ,
Legit hunc librum eruditus, legit, qui nescit legere;
Nihil fugit hanc Prouidentiam, non ipsa fortuna,

Effectus sunt Prouidentiæ quos appellamus casus;
Et decreta Dei sunt libera, quæ vocamus fata,
Supponunt hæc decreta libertatem hominis, ne illam lædant;
Explorat Deus humanum arbitrium, & penè ponderat;
Prius videt agenda ab homine quàm decernat;
Agunt simul homo, & Deus,
Nec priùs homo, nec prius Deus.

DECEM BREVIORA ELOGIA
DEI VNIVS, ET TRINI.

I.

VNVS *est Deus, nec tamen est solus;*
Nec Deus esset, nisi esset vnus;
Nec beatus esset, si esset solus;
Vnitatem requirit diuinitas,
Et Trinitatem felicitas.

II.

Mutus esset Deus, nisi loqui posset:
Nec loqui posset, nisi alter audiret;
Debet esse vnus qui dicat,
Debet alter esse qui audiat;
Debet esse tertius qui dicta repetat.

III.

Minus perfectè se amaret Deus, nisi esset Trinus;
Debet esse vnus qui amet;
Debet alter esse qui redamet;
Debet esse tertius qui amorem excipiat,
Quo vterque se amat.

IV.

Sic intra Deum loquitur vnus, & duo audiunt,
Pater omnia dicit,
Verbum omnia audit,
Spiritus omnia repetit,
Nec plures esse possunt qui dicant,
Nec plures qui audiant.

V.

Sic intra Deum Monas gignit Monadem;

Sic vtraque in se reflexa spirat amorem;
Æqualis est hic Amor Amantibus;
Amat intra Deum Deus, & amatur Deus.
Duo se amant, & amatur tertius.

VI.

Sic exhauritur diuina fœcunditas;
Sic Pater exhaurit omnia verba vno Verbo;
Sic Pater & Filius exhauriunt amorem vno osculo;
Sic Spiritus S. nihil inuenit quod producat;
Quia intra Deum nihil deest, quod addat.

VII.

Necessariæ sunt eæ productiones, non liberæ,
Nec Deus esset, nisi esset Pater,
Nec Pater esset, nisi Filium gigneret,
Nec vterque esset, nisi vterque spiraret;
Nec Spiritus à Filio differret, nisi ab illo procederet.

VIII.

O æqualitas Personarum, & inæqualitas!
Nec antiquior est qui producit,
Nec iunior qui procedit,
Nec ditior qui omnia tribuit,
Nec pauperior qui accipit,
Qui dat omnia nihil amittit,
Qui accipit omnia nihil adimit;
Trinitas est personarum,
Et vnitas diuitum.

IX.

O mysterium rationem excedens, non fidem!
Tres intra Deum diuitias habent, nec sunt tres diuites,
Tres regnant, nec sunt tamen tres Reges,
Tres intra Deum habitant, nec sunt tres hospites,
Eadem domus est tribus, & idem thronus.

X.

Maius mysterium, quod credere licet non intelligere!
Plures sunt notiones Personarum, quam relationes,
Plures relationes, quam differentiæ,
Tres intra Deum referuntur quatuor respectibus,
Tres dignoscuntur quinque notionibus;
Sic tamen tres differunt vt tres sint vnum.

Tria germina deitatis & vnius stirpis,
Tres flores vnius radicis,
Tres fluuij eiusdem fontis,
Tres radij eiusdem solis.
Vnicus Deus est, & tamen est Trinus.

REVERENDISSIMO PATRI D. IOANNI PEGON, MAIORIS CARTVSIAE PRIORI, ET TOTIVS ORDINIS CARTVSIENSIS MODERATORI GENERALI.

AMAVIT venerabilis Ordo vester Societatem Iesu, penè antequam Societas esset; petierat ab Authore Ordinum Deo, Ordinem aliquem nouarum hæreseon hostem qualem nunc videt: vt sensit se votorum compotem, excepit Societatem nascentem, fouit adolescentem, adiuuit præliantem, & nunc amat victricem.

Non ingrata Societas non priùs viuere cœpit quàm amare eum Ordinem à quo amari cœperat antequam esset; creuit ille amor Societate crescente, & nunc toto orbe diffusus testatur omnibus fœdus esse inter duos Ordines, & Religionem geminam penè esse vnam.

Neque est oppositum inter instituta discrimen, concolores sunt animi & vultus sub discolori veste; pugnamus iisdem animis, atque armis aduersus eosdem Dei hostes, & fidei; atque vt olim Moses, & Iosue, ille votis, hic gladiis communi sorte vincebant, sic Ordinis vtriusque eadem est pugna, & communis victoria.

Vt taceam antiquiores pugnas, vulgabantur superioribus annis penè vbique per Galliam noua dogmata; decipiebat plerosque nomen Augustini adscriptum nomini Iansenij, & erat error adeò subtilis, vt in errorem penè ipsum traheret Augustinum: detexit Cartusia Parisiensis ex fumo Portus Regij vicinum incendium, accurrit auxiliaris Societas, adjunxit se Sorbona, pronuntiauit Roma; & nunc vbi Portus Regius erat, nihil superest nisi triste naufragium.

Debetur pars huius victoriæ filiis magni Brunonis, & tuis, Vir meritissime; offero Tibi & illis magni Brunonis Elogium; nihil offerri fi-

liis gratius poteſt quam Elogium Patris: ita tamen hoc Elogium paternum eſt, vt ſit etiam tuum; ſcilicet qualem vitam vixit Bruno, talem Tu viuis; quem inſtituit Ordinem ita Tu regis, vt poſſes inſtituere, niſi inſtitutum inueniſſes; tuum igitur hoc Elogium eſt, dum eſt Brunonis: nec plura de Te, vno verbo dixi omnia, dum Te Brunonem alterum dixi.

Humillimus & addictiſſimus ſeruus, P. L'ABBE'.

DIVI BRVNONIS ELOGIVM.

HIC mundi pertæſus quæſiuit ſedem extra mundum, & inuénit
Cartuſia penè vltra mundum ſita ei ſedes fuit:
Si cauſam ſeceſſus quæris, vmbra fuit ſe accuſans, & damnans:
Ab ea vmbrâ Bruno bonorum vmbras timére didicit;
Et ne vmbræ fallerent ad vmbras fugit.
Cartuſia terris altior vmbra terrarum erat;
Illuc Hugo Epiſcopus ire ſeptem ſtellas vidit;
Tot iuére deinceps vt Cælum effecerint;
Nec male Cartuſiam appelles Stellarum Patriam:
Audi quid illic agatur, & Cælum eſſe credes:
Silentium, pſalterium, ieiunium.
Silentium illic linguarum eſt, & aurium:
Nemo loquitur niſi ſibi,
Nemo alium audit niſi ſeipſum:
Nulla ibi Echo verba repetit, quæ nemo dicit:
Alloquuntur tamen Deum homines taciturni,
Nec violat ſilentium hoc colloquium;
Media hominum vita pſalterium eſt,
Nec triſtibus eſſe licet qui ſemper canunt.
Prælibant immortalitatem ante mortem,
Viuunt vitam olim futuram:
Id agere incipiunt quod ſunt ſemper acturi,
Et viſuri olim Deum, pene iam vident;
Aſſueti Cæli deliciis cibo vix egent.
Apodum inſtar deuolant ad breuem eſcam, & reuolant
Ne carnem ament, odiſſe tenentur ex voto.
Agebat hanc vitam Bruno ignotus, & cognitus;
Vidit illum Vrbanus ſecundus, etiam latentem,
Euocatum Romam penè præfecit ſibi;
Et quondam diſcipulus, penè adhuc Magiſtrum habuit,

Et poterat esse Vrbanus tertius, si adhæsisset secundo:
Fugit vmbras Romæ, qui fugerat vmbras Lutetiæ:
Et ne vnica Cartusia esset, alteram intra Calabriam condidit;
Amauit tamen primam, cui etiam cæteras subdidit.

Obiit Anno D. 1100. ætat.

Nec dubium est quin eò ierit, quo stellæ eunt,
Hugo Episcopus, dum viueret stellam esse vidit:
Ne quære Brunonis miracula, edidit viuus, & mortuus,
Ipse tamen Bruno primum miraculum est,
Totum institutum Brunonis miraculum alterum,
Idem Ordo nunquam mutatus, perpetuum.

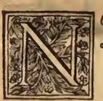
SOLITARII ANIMI SOLILOQVIVM.

HIC solus mecum viuo, mundoque carère
Incipio, & rebus præsens assuesco futuris;
Ne rudis æternam aggrediar post tempora vitam,
Et Cœlo nouus hospes eam. Quam viuere secum,
Quam dulce est socium esse sui! mundoque silère,
Et soli narrare sibi: tria tempora mecum
Enumero, lapsosque annos, annosque futuros,
Et si quid medium esse potest; quid inanius annis
Præteritis? periêre sibi, nihiloque creati
Ad patrium rediêre nihil; præsentia fallunt
Momenta, & dum stare puto, pars altera fluxit,
Pars fluit, & firmum nihil est, nisi mobile punctum,
Hoc quoque dum præsens cerno, iam ex parte periuit;
Et partes iam punctus habet; nec firmior ætas
Crastina, dum nondum est nihil est, dum venerit hora,
Hora fluet; fietque nihil dum fluxerit hora,
Iacturæ causa ipsa suæ: nec tempora sola
Intereunt, moritur communi funere mundus,
Et mortis tempus causa est; rapit omnia secum
Dum rapitur, periit qui quondam vixerat Orbis,
Nunc alius viuit; succedent Orbibus Orbes,
Fataque succedent fatis, edet omnia tempus,
Et tandem se tempus edet:

Ergo age fallamus morientis funera mundi;
Hic ego pendentes annos, & tempora fallo,
Æternos prægusto dies, momentaque nunquam
Lapsura, & quondam æternus post fata futurus,
Incipio æternus fieri, mediusque supersum
Intra horas, extraque annos; hîc incola mundi,
Et mundum suprà viuo, & sublimia lustrans
Hûc eo cœlestis quò nos inuitat origo,
Et patrias inquiro domos; hîc corpore sensim
Excedo, & morti viuus præludo futuræ;
Et sine morte mori incipio; sic fata sororum
Hostilesque manus, & fila nocentia fallo;
Et fati Parca ipse mei noua stamina voluo;
Hîc assuesco Deo, vocemque audire loquentis;
Et tolerare Deum disco; secedite curæ,
Hîc licet alternas audire & reddere voces;
Atque hominem miscêre Deo; O commercia Cœli
Humano maiora animo! quis mutua verba,
Quis teneros sensus, purosque enarret amores?
Lingua sile, debent diuina arcana taceri;
Arcanus vult esse Deus.

BEATI PETRI LVXEMBVRGII, EPISCOPI METENSIS, CARDINALIS ET TVTELARIS AVENIONENSIS.

ELOGIVM HISTORICVM.

OVVM Elogij genus, laudari miraculis,
Maius elogium miraculum fuisse, vt miracula faceres:
Talis fuit PETRVS LVXEMBVRGIVS;
Ætatis suæ ac nostræ Thaumaturgus:
Dixi nobilitatem generis dum Luxemburgium nominaui:
Ignorat Imperatores, & Reges qui hanc familiam nescit:
Scit Imperatores, & Reges qui hanc familiam nouit:
Breuem ætatem victurus extendit annos virtutibus:
Statim fuit qualis erat futurus,
Ne Sapientia breuior esset quam vita;

Vt faciles haberet virtutes penè innatas habuit:
Collige omnes ex vnâ, quæ mater est omnium;
Puer erogabat obuia quæque pauperibus,
Idcirco se diuitem ratus vt ditaret pauperes:
Sæpe illis culinam crudam, aliquando coctam distribuit;
Interceptus à Patre, & rogatus quid perâ gereret,
Respondit rosas esse, & ne mentiretur, rosæ fuêre;
Placuit Cœlo furtum, & miraculo correxit mendacium.
Admiratus rem Pater rosas auferre voluit:
Sed quas miraculum crearat, miraculum abstulit?
Parisios ad scientias missus Magistro vix eguit:
Intereà docuit virtutes dum literas didicit,
Et quos Magistros, eosdem discipulos habuit.
Post obitum Patris, instar Parentis fratrem coluit:
Imo ei instar Parentis alterius fuit:
Captum ab Anglis vt redimeret, vadem se dedit.
Suadenti deinde fratri vt secum opes diuideret;
Habe tu illas, inquit, ego sat diues ero, te diuite:
Canonicatum admisit ea lege, ne ad altiora gradus esset.
Iussus à Clemente VII. admittere Metenses infulas;
Timuit peccare si admitteret, & ne peccaret, admisit:
Quindecim annorum Pastor, nulli oui ignotus;
Nulla ei ouis ignota fuit.
Attigerat metam votorum, si mori pro Metis licuisset.
Non ita post, creatus Auenione Cardinalis,
Sub dubio Pontifice nihil schismatis habuit,
Accepit inuitus alienam purpuram, qui domesticam abdicarat,
Rubuere statim sub noua purpurâ omnes virtutes;
Aliquæ etiam proprio sanguine:
Verberabat se quotidie manibus alienis aut suis;
Imperio Pontificis opus fuit, ne se occideret:
Orationi assuetus ambulabat coram Deo, & solus & publicus,
Et visus est aliquando coram illo ambulans Christus:
Tres illi hebdomadæ dies ieiuni,
Cæteris diebus cibus ipse ieiunium fuit:
Denique Angelo similis, & penè versus in Spiritum,
Eò iuit vbi Spiritus immortales habitant.

Obiit anno D. 1387. ætat. 18.

Maturus Cœlo viuere in terris vltra non potuit:
Iacet Auenione apud PP. Cœlestinos;
Iacêre alibi vir Cœlestis non debuit.

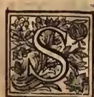
ABI VIATOR.

Et da ei lacrymas quem vtraque Roma fleuit:
Timuit vtraque casum dum hic Cardo cecidit.

REDI VIATOR.

Viuit adhuc Petrus sub marmore;
Spirat odorem mortuus quem spirabat viuus:
Intra biennium à morte quadraginta mortuis vitam;
Bis mille, & quingentis sanitatem restituit,
Succedentibus annis miraculorum millionem addidit.
Ex pluribus vnum, quod negari ne possit, adhuc est publicum;
Lapsus ex fastigio Palatij Puer, & in membra disruptus;
Vno casu centum ruinis perierat,
Horrere ad casum omnes, & flere ad spectaculum:
Pater inclusa sacco non tam filij membra, quam frusta,
Exposuit Aræ Beati, & lacrymis preces fudit, non voces;
Adiuuit populus orantem, & votum publicum fuit;
Intereà moueri saccus grauidus; eniti, & disrumpi;
Adiuuante partum Petro, & obstetricante;
Denique ex sacco quasi ex vtero,
Exiuit Puer bis genitus, & bis natus;
Vidit Auenio miraculum, & laudauit Thaumaturgum.
Ab eo miraculo Patronus vrbis, & Pater populi fuit;
Vt esset solenne Patrocinium transiuit in votum.
Quod Roma intereà sileat mysterium est;
Sed dum tacet verbis loquitur miraculis;
Abi Viator, & quem Thaumaturgum vides, adora Beatum.

BEATI SALVATORIS DE HORTA RECOLLECTI ELOGIVM.

TA Viator, & mirare;
Miraculum erat qui hîc jacet, & adhuc miraculum est;
Ne quære nomen Parentum, vix habuit, aut nesciuit;
Ne careret nomine, suum Saluator imposuit.
Vt patriam haberet, vnam ex suis Deipara commodauit;
Saluator de Horta, vtrumque nomen miraculo gessit:

Totis viginti annis ignotus omnibus, & pene sibi:
Vt melius latéret intra Patres Recollectos se abdidit:
At quam difficile latet quem Deus vult esse publicum;
Et publicus esse debuit futurus Thaumaturgus.
Sed audi nouum miraculi genus.
Occultauit eum sæpe Religio, Recollectum malens quam Thaumaturgum,
Occultauit se ipse; & sæpe fugit, vt miracula fugeret;
Placebat hæc fuga miraculis, & sequebantur fugitiuum;
Traductus aliquando intra nubem per Aërem.
Miraculo ad miracula venit:
Latebat aliquando in Culina & agebat coquum.
Suppleuit Deus cocum, vt cocus ageret Thaumaturgum:
Mutauit nomen Religio, vt hominis famam mutaret:
Incepit esse Alphonsus, nec desiit esse Thaumaturgus.
Auxit miracula dum diuersa loca mutauit;
Idcirco peregrinus, vt esset vbique Thaumaturgus:
Quærebant morbi medicum suum etiam fugientem:
Ibant ad eum Vrbes ad quas ipse non ibat,
Iuit sæpe mors ipsa, & rediit rediuiua.
Ne quære quo miraculo tot patrabat miracula,
Sæpe vnico signo crucis, sæpe vna salute Virginis,
Multa hominum millia citius sanauit, quam dixit;
Sæpe dæmones ipsos fugauit, dum aspexit;
Sæpe hominem vidisse, aut ab eo visum esse sanitas fuit:
Taceo miracula diuinæ sapientiæ in Laïco fratre:
Homo simplex, & rudis sciebat futura, ignorans præterita:
Reuelabat arcana, & nesciebat publica,
Idiota humanæ sapientiæ, & Propheta diuinæ:
Abi Viator, & mirare nouum miraculum,
Adhuc sub marmore Saluator est integer,
Reueretur mors mortuum quem timuerat viuum;
Et viuus & mortuus, est adhuc Thaumaturgus.

Obiit An. D. 1567. æt. 47.

Redi Viator, & si Saluator esse non potes,
Esto saluus.

BEATI FRANCISCI SALESII, EPISCOPI GENEVENSIS, ELOGIVM.

FRANCISCVM *Salesium declarauit Beatum Roma, non fecit:*
Beatus iam erat ante Romanum iudicium.
Nemo bene diues est nisi de suo,
Examinauit diuitias hominis Roma, non dedit.
Iam fama publica sanctum vocabat, & difficile est omnes falli:
Iam miracula beatum loquebantur, & sunt lingua Cæli:
Adhuc iudicium Romæ expectabat Europa;
Probant miracula sanctitatem, & Roma probat miracula;
Meretur nunc honores publicos qui merebatur priuatos:
Falli non potest Roma dum credit, nec errare dum colit.
Tria Salesium declarant Beatum, & breui declarabunt Sanctum.
Innocentia vitæ, puritas morum, eminentia virtutum.
Innocentia ei similis fuit, quæ fuisset Adamo innocente,
Nec frustra dies Innocentibus prima, est illi vltima
Innocens obiit, qui innocens vixerat.
Indoles illi quasi columbæ sine felle;
Insedit aliquando capiti eius columba hospes;
Altera cordis inquilina erat;
Placebat omnibus etiam dum argueret,
Amabatur ab hæreticis, etiam dum refutaret.
Geneua ipsa sæpe dixit, non carerem Pastore,
Si tales semper habuissem Pastores:
Dixisses naturam hominis in virtutes transiisse;
Nulla in eo mediocris, omnes fuere eminentes:
Aiebat vitium esse in Episcopo non esse optimum.
Humilitas in illo honorum hostis erat:
Id vnum oderat, quod omnes amant, dignitates:
Episcopus Geneuæ fuit, ne esset Episcopus:
Quam valde amaret Deum probat liber amoris diuini,
Aut dictauit librum illum amor diuinus, aut scripsit,
Aut commodauit alas scribenti.
Accendebat hic amor Dei, amorem proximi;
Angustior erat zelo hominis Prouincia vna,

Optabat alas Columbæ vt Angliam transuolaret, & Europam.
Quo ire præsens non potuit, Epistolis, & libris iuit;
Nemo scit literas qui Salesij Philotheam non legerit:
Nemo legit, quem illa meliorem non fecerit:
Sexaginta hominum millibus dissuasit Caluinum, & Lutherum.
Dissuaserat Geneuæ, nisi fides Politica obstitisset diuinæ.
Quam corrigere viuus non potuit, emendabit beatus.

ABI VIATOR.

Ne quære quâ morte obierit, quali voluit,
Orauit, exarsit, amauit,
Extendit mors hunc amorem, & æternum fecit:

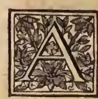
Obiit anno D. 1622. ætat. 56.

Vultus ei Angelo similis si Angeli vultus haberent:
Fuit qui crederet intueri se vultum Christi,
Quoties intuebatur vultum Salesij.

REDI VIATOR.

Viuit Salesius in eo Ordine quem instituit,
Impressit illi Spiritum suum, & seipsum.
Appellauit Virgines Marianas, quas appellare poterat Salesias:
Fallor appellauit Salesias dum vocauit Marianas:
Totus Salesius Marianus erat.

BEATI FRANCISCI SALESII, EPISCOPI GENEVENSIS, AD SVAM GENEVAM PARÆNESIS.

VDI Pastoris vocem dilecta Geneua,
Vera loquar, nescit purum mendacia Cælum;
Fallere nec superi possunt, & fallere nolunt;
Damnaret fraus illa Deum; decepta Geneua
Errores agnosce tuos; deceptio prima est
Eiurasse fidem Petri, Romamque Magistram,
Et Christum finxisse nouum, noua Sacramenta,
Templa noua, & nuda, & sacris Altaribus Agnum
Præsentem vacuis repræsentare figuris,

Et ſterili cœnare fide : ſed inanis imago
Si placet in Cœnam, cur non in imagine Chriſtus
Penè iterùm moriens, iterùmque ex arbore pendens,
Cur Arbor non ipſa placet? Cur Matris imago
Diſplicet, & Cœli Virgo, mundique Patrona,
Cur non eſt Patrona tui? Cur Cœlituum Aula
Non eſt Aula tibi? Proceresque, & Regis amicos
Cur dubitas poſſe eſſe tuos? ſpeculumque videntes,
Monſtrantemque Deum, cur cæcos eſſe Beatos,
Aut cæcùm vis eſſe Deum.
Grex dilecte mihi, quis te per deuia Paſtor
Abduxit, prædamque lupis obiecit edendam?
Et lupus ipſe fuit? pellis decepit ouina,
Sed lupus, & falsâ Tygris ſub pelle latebat,
Et Paſtor decepit ouem. Miſeranda Geneua
Doctrinam didiſce nouam, Romamque docentem,
Et fidei antiquæ veteres agnoſce Magiſtros.
Enumera Patreſque tuos, Patrumque Nepotes,
Doctrinæque nouæ iuuenes miraberis annos:
Quinetiam viuunt intra tua Mœnia ciues,
Qui vidêre nouæ naſci cunabula ſectæ.
Aſpice ſublimes turres, pendentiaque æra,
Inciſoſque metallo annos, impreſſaque ſigna,
Monſtrabunt hæc æra Petrum, Romamque ſonabunt.
Deſcende, & ſtratos lapides, & marmora luſtra,
Hîc jacet indutus ſolenni veſte Sacerdos,
Elatuſque calix, & ſacræ inſignia Miſſæ,
Et quæ tu rides myſteria marmor adorat.
Sublimes attolle oculos vitreaſque feneſtras
Aſpice, viuit in hac rediuiuus imagine Chriſtus,
Gratatur Virgo, ſacriſque dat oſcula plantis,
Et tacitus Matri narrat miracula Natus.
Parte alia Cœlum ſcandit, ſpectantque, dolentque
Diſcipuli, ſequitur triſtis ſingultus in auras,
Excipitur Cœlo, auditur ſuper aëra cantus,
Et vitrum ſudat lacrymis, & gaudia ſentit.
Hîc medios inter Laurentius vritur ignes,
Apparent flammæ, & parcunt incendia vitro.
Hîc Stephani carnes lacerant immania ſaxa,
Admittit lapides vitrum, ſaxiſque reſiſtit:
Heu veteris vitrum fidei veſtigia ſeruat,

Et veteris delet fidei monimenta Geneua!
Quod solidum est non durat, & est durabile vitrum.
Grex dilecte mihi, veteres agnosce Magistros,
Et dedisce nouos, noua te doctrina fefellit,
Et falsum est dogma omne nouum; diuina vetusta,
Nil cæleste nouum est, Deus ipso erroneus esset,
Si posset nouus esse Deus.

ELOGIVM SANCTI IGNATII.

HIC capax gloriæ ingenium nactus,
Quæsiuit illam vbi nobiles quærere solent,
Ratus eam armorum præmium esse, & vulnerum,
Fracto etiam crure ad illam currebat.
Miraculo opus fuit vt meliorem gloriam quæreret.
Sanauit ægrotum Petrus & Apostolum inchoauit;
Succedens Deipara vt Iesuitam faceret, Marianum fecit;
Inspirarunt amorem virtutis sancti dum eos legit;
Momento ex aulico, & milite sanctus euasit;
Hoc miraculo Castellum Loyolæ stupefactum intremuit.
Non abdicauit tamen aulicum, & militem, sed correxit:
Pro purpura sacco, pro armis baculo munitus,
Appensa ad Aram Virginis seculari militiâ;
Meliori militiæ nomen dedit,
Sub vili sacco illustrior, quam sub nobili sago.
Ibat nudus capite, & claudus pede, & nunquam rectiùs iuit:
Manrezæ ex nobili diuite mendicus ignotus,
Noui belli exercitia spiritualia scripsit, dum didicit:
Nullo Magistro homo illiteratus, & doctus
Vno libello omnes doctos erudiit;
Admirata libellum Roma, laudauit illum ex catedra;
Altero libello de Trinitate ea scripsit, quæ vidit;
Vidit maiorem Dei gloriam, & deinceps quæsiuit;
Octo diebus extra se, & ad Deum raptus,
Vidit iam fluere annos olim fluxuros;
Vidit Societatis statum ante ipsam Societatem;
Quidquid deinde gessit, eius extasis historia fuit.
Res mira, qualis futura erat Societas, talis iam nascitur;
Martyres habitura, concipitur in monte Martyrum,
Diuisura quondam orbem iam sociis diuidit,

Deuouenda summo Pontifici, iam Roma se deuouet,
Pontifex ante vota, iam deuotam admittit;
Ne quære quis decem homines regeret, Dei gloria rexit;
Nondum statutis legibus hæc gloria pro legibus fuit:
Digessit illam Ignatius in regulas publicas, & priuatas,
Neque aliud sunt leges Ignatij, nisi huius gloriæ particulæ;
Neque aliud tota Societas, nisi eius gloriæ communitas.
Hæc gloria decem hominibus Europam diuisit,
Hæc gloria Xauerium vltra orbem misit;
Hæc gloria filiis Ignatij nouos orbes aperuit.
Non facile est dicere quid per Ignatium hæc gloria gesserit;
Non facile est dicere quid pro ea gloria Ignatius pertulerit:
Pati pro ea felicitatem putabat:
Recusaturus gloriam vt pati posset pro gloria:
Denique meruit gloriam Ignatius pro qua diu meruerat.

Obiit anno D. 1556. ætat. 65.

Hoc symbolum reliquit filiis, pati pro gloria;
Falleris noua doctrina dum socios Ignatij accusas & damnas.
Auges Societatis gloriam, non imminuis,
Hoc Societatis symbolum est pati pro gloria.

ELOGIVM
BEATI FRANCISCI XAVERII.

LAVDO prolixe Xauerium dum Ignatium alterum voco,
Idem vtrique spiritus, ab illo datus, ab hoc acceptus;
Id Xauerius agebat Goæ, quod Ignatius Romæ;
Nondum Societas leges habebat, & vterque lex erat.
Veneratus Ignatium Xauerius scribebat ad illum è genibus,
Veneratus Xauerium Ignatius præficere cogitabat Societati, & sibi:
Audi obedientiam hominis, vna syllaba reuocabat ab Indiis,
Vna litera ad Indias miserat.
Audi modestiam, Nuntius S. Pontificis, & pene Legatus Regis,
Ne famulos admitteret, omnium famulus fuit.
Zelo hominis integer Orbis minor erat,
Vltra Indiam Sinas, vltra Sinas nouos Orbes quærebat:
Scilicet vas electionis Deo plenum,
Optabat nuntiare Deum vbicunque Deus erat:

Nec mirum si alter Thomas, & Paulus alter vocetur,
Non pauciores populos quam vterque lustrauit,
Et quod Paulus Occidenti, hoc Xauerius Orienti fuit:
Millionem hominum lustrauit aquis, plures instruxit,
Nec minora passus est pro Christi nomine, si gladium excipias;
Nec ille tamen gladio, sed ei gladius defuit.
Audi vota crucis & mortis
Inter delicias Dei, satis clamabat, & recusabat Deum;
Inter cruces amplius clamabat, & prouocabat Cælum.
Sed satis iudicans, qui pugnas definit, & palmas,
Dum reuocatur ad Occidentem, mori in Oriente voluit;
Et futurus Indiarum Patronus debuit apud Indias mori.
At vide quâ morte obscura, & gloriosa.
In Mapali ignobilis insulæ, sine ope, & pene sine teste,
Mortem obit Vir humilis, & amat latêre.
Exaltauit humilem Deus, & miraculis publicum fecit;
Iniectam calcem corrupit mortuus, & corrumpi non potuit,
Hodieque integra caro probat integritatem virtutis.
Ne quære miraculorum numerum, vix Oriens numerare potuit,
Mirata numerum Roma, pronuntiauit non minorem Apostolis.

ABI VIATOR.

Et cœliti vtrique hymnum cane.

HYMNVS ECCLESIASTICVS, SANCTO IGNATIO.

VNC Mater in præsepio
Parit futuri nescia,
Iam Iesuita nascitur
Christi futurus assecla.
Ad Pampilonis mœnia
Graui ruina sternitur,
Nunquam cucurrit rectius
Quam dum laborat tibia.
Morbus fit illi sanitas,
Dum facta Sanctorum legit,
Fit ipse Sanctus, & facit
Piis legenda posteris.

Apparet ægroto Petrus,
Virgo ſaluti vendicat,
Miles futurus filij,
Priùs Mariæ militat.
In æde ſacra Virginis
Appendit arma Militis,
Vili lacerna clarior,
Quam dum rubet ſub purpurâ.
Vt impudici temperet
Flammas, aquis immergitur,
Non ante viſus frigidis
Amor ferire ſpiculis.
In æde ſacra Martyrum
Ponit rudimenta Ordinis,
Qualis putas erit domus
Naſcens ſuper cacumina!
Bis quinque Chriſti Milites
Dicunt Sacramentum Deo
Conuerſioni Gentium,
Et Mundus eſt votis minor.
Nouos Ieſus Milites
Suo coronat nomine,
Sed quanta ſint olim docet,
Sub hoc ferenda nomine.
Ignatius Sodalibus
Orbis labores diuidit,
Et primus in laboribus
Omnes labores ſuſcipit.
Famem, catenas, verbera,
Amore Chriſti pertulit;
Sed pæna maior omnibus
Non poſſe plura perpeti.
His vixit in laboribus,
Cæli ſed inter gaudia,
Nunc deſpicit quæ ſæpius
Suſpexit olim ſydera.
Tibi Pater ſit gloria,
Tibique Patris Vnice,
Tibique Sancte Spiritus,
In ſeculorum ſecula.

HYMNVS ECCLESIASTICVS,
SANCTO FRANCISCO XAVERIO.

Vthore Natura Deo
Natura mutat Ordinem,
Lux Solis inde naſcitur,
Vbi mori conſueuerat.

Franciſcus Indis Gentibus
Cæleſte Numen nuntiat,
Plagis Eois Occidens
Solem, diemque commodat.

Aurum, lapillos India
Gemmas, odòres congerat,
Æquale nil Ganges habet
Quod Occidenti deferat.

Dum dormit Indi ſarcinam
Pendère collo ſomniat,
Somno ſolutus curſitat
Vtrâque onuſtus Indiâ.

Ingens, & orbe vaſtius
In orbe pectus æſtuat,
Chriſtoque Mundos ſubdere
Plures duobus cogitat.

Sat eſt Deus, clamat, ſat eſt,
Mens plena Cæli gaudiis,
At non ſat eſt, ſed amplius
Exclamat in laboribus.

Franciſce pectus explica,
Totumque Numen excipes
Adſunt quibus ſuperfluæ
Rores refundas gratiæ.

Orantis è manu crucem
Excuſſit vnda fluctuans,
Fleuit minaſque fluctuum
Vna repreſſit lacrymâ.

Cancer recuruis branchiis
Crucem reportat littori,
Dum ſic adorat quem videt,

Recta tetendit semitâ.
Iam millionem Gentium
Sacris fluentis merserat;
Minor capaci pectore
Et Indus, & Ganges erat.
Melas Sinarum viderat,
Et Solis incunabula,
Vltra diei limitem
Lucère Sol nouus parat.
Francisce gressum comprime;
Cœloque permuta Sinas,
Qui nunc negantur hospiti,
Olim patebunt cœliti.
Tibi Pater sit gloria,
Tibique Patris vnice,
Tibique Sancte Spiritus,
In seculorum secula.

CAPVT
D. IOANNIS BAPTISTAE.

Nter humana capita nullum caput hoc maius fuit;
Minor est Ioanne quisquis non est homine maior,
Ille solus maior est, qui est homo-Deus.
Nullum caput vocalius, nullum taciturnius fuit:
Antequam Patrem haberet, indixit Patri silentium;
Reddidit linguam Patri, dum ipse vix habuit.
Intra vterum matris vocale, & mutum,
Expressit motu, quod ore non potuit;
Exultauit, & lucem quam non videt ostendit;
Nondum exire poterat, & Præcursorem agit.
Nemo citius locutus est, nemo tardiùs;
Ex vtero matris Verbum salutauit in vtero Virginis;
Ne salutaret homines in eremum secessit;
Illic triginta annis loqui tacendo didicit.
Nemo diutius tacuit, nemo post silentium plura dixit:
Echo omnium Prophetarum, quidquid dixère repetiit:

Verbum Verbi, quidquid Verbum dixerat, dixit:
Eheu donatum est hoc caput puellæ saltatrici!
Mauult mater adultera caput inimicum, quam regnum;
Et saltationis pretium est caput regno dignum.
Nec mora præfertur in disco inter pocula caput sobrium;
Ostenditur conuiuis sanguis, & pene bibitur:
Et natale conuiuium funesta cæde corrumpitur.
Aspice hoc caput Rex impie, quod te aspicit;
Cerne oculos exanimes, & adhuc flagitij tui testes;
Audi silentium linguæ, & flagellum luxuriæ:
Os illud est, cuius sententiam ferre non poteras, neque adhuc potes:
Hæc lingua est, quam arguentem timebas, & adhuc times:
Obtruncasti caput innocens, & vocale fecisti;
Sequetur te hoc caput exulem, vt vbique te damnet;
Hodieque Lugduni sepulcrum duorum Amantium,
Accusat incestum Herodis, & Herodiadis.

CAPVT
D. PAVLI PRÆCISVM.

DICAT elogium huius capitis os Chrysostomi;
Nulla lingua laudare Paulum potest, nisi sit aurea:
Hoc caput humanæ sapientiæ domicilium est, & diuinæ:
Infudit se vtraque huic capiti, vt illud impleret;
Hoc caput altius terris raptum est, ad tertium Cælum;
Hic vultus Angelis permixtus pene Angelus fuit;
Hi oculi viderunt Christum vt hominem, & pene vt Deum;
Hæ aures audierunt arcana verba, quæ non licet homini loqui;
Dixit illa tamen hoc caput, dum nescire se dixit.
Hoc caput redux ad terras cæleste fuit;
Proclamat vbique quod in Cælo didicerat;
Quid aliud eructaret, quàm quo plenum erat!
Exiuit in omnem terram huius capitis sonus;
Et verba vltra mundum perlata ibant ad Cælum;
Nimirum eò redibant, vnde descenderant.
Quid agis impie Nero dum hoc caput abscindis?
Occidisti in Seneca Magistrum Vrbis, in Paulo Orbis:

Pati tales Magistros malus discipulus non potuit.
At loquitur præcisum caput Epistolis, dum non licet verbis.
Et calamo vocali iterum dicit, quæ scripsit.
Probat Romanis latère in rebus creatis Deum, & patère.
Docet Corinthios fidem grandibus factis constare, non verbis.
Docet Galatas minus sapere, dum nimis sapiunt.
Laudat Ephesios, vt laudabiles reddat;
Amat Philippenses, & amari vult non Paulum, sed Iesum.
Dicit Colossensibus fidem Colossum esse immobilem;
Victoriam ostendit Thessalonicensibus, & hortatur vt vincant:
Facit Timotheum similem sibi, vt faciat filium.
Vult Paulum esse Titum, vt Titus sit Paulus.
Vt Philemoni commendet Onesimum, commendat Paulum,
Probat Hebræis ex vmbris veteris Testamenti, diem noui.
Intereà rorat hoc caput lacte, non sanguine;
Perfudit hic liquor carnifices, & fecit Martyres:
Manant lacte Epistolæ Pauli;
Orbis totus viuit hoc lacte.

Epistolæ quatuordecim Pauli.

CAPVT
D. PETRI INVERSVM IN CRVCE.

INVERSVM *est hoc Petri caput, & rectum;*
Iacère sic debuit vt rectà Cælum aspiceret;
Nunquam rectiùs aspexit, quam dum sic vidit.
Puto sic aspexerat, dum ita Christo respondit,
Tu es Christus Filius Dei viui;
Non reuelarat hæc verba caro, & sanguis;
Audiuit Patrem reuelantem, & repetiit;
Petra erat, & Petrus esse meruit.
Penè naufragium in mari fecit, dum aliter aspicit;
Inuertit caput ad Christum, & euasit.
Nec fugisset in horto, nec negasset in Palatio,
Si sic aspexisset.
Nemo peccaret in Cælum, si cælum aspiceret.
Prædixerat hunc situm Christus, dum his verbis admonuit,
Cingebas te, & ambulabas vbi volebas,
Extendes manus tuas, cinget te alius, & ducet quo tu non vis;

Nolebat cum Româ exiuit, & crucem timuit;
Voluit cum admonitus fugæ ad crucem rediit.
Inuersus cruci affigi voluit, ne posset aufugere,
Inuersus, vt à terra iter ad Cœlum faceret;
Inuersus, ne aliud præter Deum, & Cælum videret;
Inuersus, vt pendentem à cruce Magistrum cerneret;
Inuersus, indignum se ratus, qui rectus penderet.
I Petre nunquam rectius ambulasti quam capite,
Scilicet itur ad Cœlum affectibus magis quam pedibus.
Euolare rectus in Cœlum Simon Magus tentauit, & corruit,
Tentauit inuersus Simon Petrus, & rectà iuit.

LIBER SECVNDVS.

ELOGIA THEOLOGICA, ET PHILOSOPHICA.

ILLVSTRISSIMO NOBILISSIMOQVE DOMINO

D. ALEXANDRO DV PILHON,

CONSILIARIO REGIS CLERICO, IN SVPREMA CVRIA DELPHINATVS;

DEDICATIO LIBRI.

INVENI artem laudandi Te, & tacendi de Te, VIR ILLVSTRISSIME, abſtineo laudibus tuis quia iubes, dum tamen abſtineo, illas dico, ſcilicet hæc omnium laudum maxima eſt, nolle laudari, & laudabilem eſſe: merêris laudes omnes, dum omnes rejicis; & quiſquis hoc dicit de Te, dicit laudes tuas, dum de illis tacet.

Nouum Elogij genus dicere magna dum nihil dicis; loqui dum taces, laudare dum laudibus abſtines, & pulchro ſilentio laudare laudari nolentem.

Quam magna dicerem de Te niſi prohiberes, ſapientiam ingenij, prudentiam iudicij, maturitatem conſilij, integritatem vtriuſque fori; miſces humana diuinis, nec confundis; attollis illa, nec iſta deprimis; conſecras forum ciuile Canonico, & pulchra pace vtrumque concilias.

Quam illuſtria adderem de Parentibus, de Auis, & Atauis tuis, niſi tu eas etiam laudes vetares; taceo illas quoque, & illas dico; appello

Maiores tuos omnes dum Te appello, designo singulos nomine suo dum tuum enuntio, viuunt omnes in Te hærede virtutum, reuocas ætates eorum præteritas, & quinque secula quæ olim fluxerunt, iterum redeunt, & apud Te fluunt.

Fefelli modestiam tuam, Senator modestissime, laudaui Te etiam inuitum, nouâ arte laudandi: abstineo denique laudibus tuis, ne arti irascaris, & artifici: Amabis tamen laudes Augustini veri, & damnabis insidias falsi; occultauit se homo astutus sub nomine Augustini, quasi sub Annulo Gygis, cuius palam sic obuertebat, vt Ianseniam celaret, & Augustinum ostenderet; denique excæcauit Annuli gemmam Vmbra Augustini, & ostendit sub ea gemmâ noctuam latêre, non Aquilam. Viue, & faue.

Humillimus & addictissimus seruus, P. L'ABBE'.

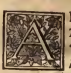
DIVI AVGVSTINI
ELOGIVM DOGMATICVM.

NGENIVM *Augustini nemo hactenus totum nouit:*
Ingenij sui limites Augustinus ipse nesciuit:
Monstrum ingenij fuit aliis, & monstrum sibi.
Exhausit se Africa dum tale portentum tulit:
Adolescens non tam discere, quam meminisse videbatur:
Dixisses non acquirere scientias, sed innatas habuisse:
Didicit Aristotelem sine Magistro;
Vix eum Aristoteles sine Doctore didicisset:
Exhaustis omnibus scientiis adhuc sciendi auidus,
Didicit errores Manichæorum, vt haberet quod disceret:
Laudauit eos errores dum nesciuit, refutauit dum didicit,
Et nondum fidei discipulus iam pugnauit pro fide.
Superatâ Natura diu luctatus est cum gratiâ:
Expertus est se ab eâ non cogi, dum diu restitit:
Nec violentus consensus fuit, quem negauit dum voluit:
Agnouit tamen sufficientem fuisse gratiam, quâ vinci potuit;
Non accusaret moras suas, nisi properare potuisset,
Nec potuit, nisi vires offerret gratia sufficiens, & nondum vincens.
Vicit tandem Gratia efficax vinci volentem,
Sic delectauit vt suaderet, sic suasit vt cogeret;
Recusare illam poterat, etiam dum admisit;

Admisit illam voluntas libera, sed non sola:
Præuenit gratia nolentem, & adiuuit volentem:
Incepit Deus sine Augustino, vt vellet Augustinus cum Deo.
Nec meruit Augustinus gratiam quæ fecit merentem,
Data est immerenti bene cum gratia merituro:
Nemo acrius gratiæ restitit,
Nemo fortius pro gratiâ stetit.
Mirata discipulum Gratia mutauit in Magistrum,
Docuitque artem vincendi dum Augustinum vicit.
Post eam victoriam nemo Augustino par fuit;
Pelagius, Iulianus, Donatus vmbram Augustini timuêre:
Nec tantùm errores præteritos refutauit, sed futuros;
Damnauit Iansenium nondùm à Roma damnatum.
Opposuit Antitheses erroribus futuris,
Distinxit Augustinum ab Augustino,
Et puto cum Antipodes negauit, Iansenium intellexit.
Debet Augustinus gratiæ quod de gratia didicit,
Debet Augustino gratia quod de gratia docuit;
Debet multum Augustino Roma,
Plus Romæ Augustinus debet.
Non esset doctor Gratiæ, nisi esset discipulus Romæ.

ALBERTI MAGNI, ORDINIS PRÆDICATORVM; ELOGIVM.

LBERTVS *Deiparæ Philosophus,*
Thomas Verbi Theologus fuit;
Bene hic de Filio, bene ille de Matre scripsit:
Vter plura sciuerit ambiguum est;
Vterque sciuit omnia, neuter plura.
In Alberto aliquid eminet, vnde illi cognomen Magni,
Rudis ætate prima, & vltima,
Parum debuit naturæ, multum gratiæ:
Momento eruditus, momento indoctus,
Didicit omnia simul, omnia simul dedidicit:
Abstulit scientias Virgo, quæ illas dederat,
Vt sciret qui reddit, alienum esse quod redditur.

Bene vsus scientiis quas acceperat commodatas;
Impleuit Orbem octingentis voluminibus,
Satis vnus omnibus Bibliothecis,
Sibi ipse vix fuit satis.
Non facile est dicere quid Albertus nesciuerit;
Nulla opinio etiam falsa fefellit Albertum,
Modum posuit artibus curiosis ne vltra pergerent;
Ostendit vbi desineret Natura, vnde inciperet Gratia.
Petierat à Virgine ne falli posset, addidit illa ne falleret;
Nemo errauit sub Alberto Magistro, & Thoma discipulo;
Vterque erudiuit Orbem, vterque correxit.
Media ætas Alberti erudita, tota humilis fuit:
Magister sacri Palatij, Romam deseruit, vt Palatium desereret:
Ratisbonenses infulas sponte exuit, quas inuitus induerat;
Vix inter suos Prouincialis esse voluit, qui Ordini regendo par erat.
Denique dum ex cathedra dictat, non tam verba quam Oracula;
Obmutuit extemplò oraculum orbis:
Et cuius memoria sapientiæ promptuarium erat,
Id vnum tunc meminit, se nihil amplius meminisse:
Vnum est quod obliuisci, non potuit nomen Mariæ;
Sciuit illud antequam aliquid disceret;
Illud sciuit postquam omnia dedidicit:
Prima hæc vox erupit Infanti, & vltima Seni.
Nec mutum tamen Alberti silentium fuit;
Albertus Senex, & mutus adhuc Orbis Magister erat;
Probat immemor diuinum fuisse, quidquid memor dictauerat.
Obiit an. ætat. 87. *Clarus miraculis.*
Ipse eruditus, & ignarus miraculum fuit.
Nec minore prodigio amisit scientias, quam accepit:
Beatus qui dum scientias, amisit virtutes retinuit.

SANCTI THOMÆ,
DOCTORIS ANGELICI, ELOGIVM.

THOMAS *Angelus erat, antequam esset Doctor Angelicus.*
Angelorum discipulus, & penè æmulus fuit;
Multa ab Angelis didicit, quædam Angelos docere potuit:
Aut Theologiam ad terras deduxit è Cælo,

Aut sciuit in viâ quod videtur in Patriâ:
Audiuit Apostolus arcana verba, sed illa tacuit;
Quæ Paulo dicere non licuit, hæc Thomas dixit.
Mysteriorum compendium est summa Thomæ;
Collegit in eâ quidquid doceri potest, aut sciri:
Inclusit Ambrosios, Hieronymos, Augustinos, Gregorios:
Inclusit seipsum, maior seipso, & se minor.
Epitomem fecit alienæ sapientiæ, & summam suæ:
Didicit omnes qui Thomam intelligit,
Nec totum Thomam intelligit, qui omnes didicit;
Vbi alij dubitant Thomas non ambigit;
Vbi omnes desinunt, inde incipit:
Inde progressus eò ascendit quò nemo præiuerat,
Sequitur præuiam fidem, & illam ducit;
Discipulam facit Theologiam, & Magistram:
Ostendit quod illa credit:
Neque aliud superest nisi lumen gloriæ post Summam Thomæ.
De Deo sic loquitur, quasi vidisset,
De tribus Personis, quasi singulas nosset;
De Angelis sic disputat, quasi Spiritus esset:
Ingenerat horrorem peccati dum describit;
Amabiles reddit virtutes dum ostendit;
Incarnatum Verbum sic explicat quasi vox Verbi.
Siste aliquando Thoma, peruenit ad summum Summa tua:
Ire vlterius non potes, nisi aliquid quæras post omnia.

Bene scripsisti de me Thoma.

Probat scripturam hominis qui caracter est Patris;
Silete linguæ vbi Deus laudator est,
Fallere non potest qui laudatur, dum qui laudat non fallitur.
Appellent alij Thomam Angelum Theologiæ,
Dicant Pontifices Summam tot miraculis constare, quot titulis;
Plus dicit vna vox bene.
Christus est Verbum Patris, Thomas aduerbium filij.

Quam ergo mercedem accipies?

Quam benè scripserit collige ex testimonio,
Quam benè vixerit disce ex præmio,
Vt scias meritum virtutis, datur optio præmij.
Quid eligat nisi Deum, qui nouit pretium Dei?
Nec potuit eligere maius, nec debuit minus;
Male scripserat si aliter elegisset.

DIVI BONAVENTVRÆ, DOCTORIS SERAPHICI, ELOGIVM.

IC à bonis venturis nomen sortitus,
Æternitatem penè possedit intra tempus:
Destinatus à Matre Ordini S. Francisci antequam natus,
Si nomen mutes penè alter Franciscus fuit;
Fundator Ordinis futurus, nisi Franciscus præcessisset;
Et penè fundauit dum ruinas restituit.
Æqualis S. Thomæ annis, & meritis;
Vterque Doctor, ille Angelicus, hic Seraphicus;
Hic tamen optimam partem elegisse visus,
Eò iuit affectu, quo alter intellectu,
Et quod Thomas credidit, Bonauentura gustauit.
Vt scias Seraphice doctum,
Vno breuiloquio complexus naturam, & Deum,
Ex primo principio omnia,
Ex omnibus primum Principium,
Ex Deo demonstrat Deum.
Nemo de Deo breuius, nemo clariùs scripsit;
Creditus est Seraphim commodasse alas scribenti;
Et puto dum Seraphini alas descripsit, illas habuit.
Interrogatus aliquando à S. Thoma cui libro studéret,
Ostendit pendentem ex Cruce hominem Deum,
Illustris liber scriptus intus, & foris!
Meditabatur hunc librum Bonauentura,
Nec aliunde nisi, à Deo haurire potuit, quæ de Deo scripsit.
Idem scribentem vitam S. Francisci interpellare non ausus,
Sinamus, inquit, Sanctum de Sancto scribere;
Nouum historiæ genus, dum Sanctus scribit, & scribitur:
Neuter fallere aut falli potest, vterque Sanctus.
Vis scire aliunde qualis Bonauentura fuerit;
In eo Adamus non peccauerat, vix ipse in Adamo;
Rediisse videbatur ad Statum Innocentiæ,
Qui veteris Adami nihil haberet.
Affero aliquid illustrius Angelicum, & diuinum,
Dicitur Angelus Eucharistiam ori hominis admouisse,

Dicitur ipse Christus per latus cor hominis subiisse.
O nouum communionis genus!
Bonauentura gemino aditu Christum excipit latere, & ore!
Gemino palato gustat delicias Dei!
Mirantur Angeli nouas artes amandi;
Miratur Christus, & miraculum facit.
Omisi laudare purpuram, vt parcam rubori,
Erubuit vir modestus dum illam gereret,
Nunc quoque erubesceret ad laudes.

IOANNIS SCOTI, DOCTORIS SVBTILIS, ELOGIVM.

HIC pene ante subtilis quàm homo fuit,
Occultauit Patriam dum nascitur, vt subtiliter nasceretur;
Tres populi de eius ortu disputant, plures de obitu:
Nullibi penè natus est dum vbique nascitur.
Cessate lites Patria Scoti subtilitas est,
Idcirco hactenus latuit quia subtilis est:
Subtilem Deipara fecit, vt subtilitatem conceptionis defenderet;
Inde illi subtilitas tanta, vt ipsum etiam nomen subtile sit.
Inuenisset Philosophiam, nisi Aristoteles præcessisset,
Sic eam tamen ornauit, vt eius inuentor dici possit.
In Theologia æquauit S. Thomam dum superare non potuit;
Et ne vnicus Princeps esset, eam in duo regna diuisit;
Mysteria fidei ita sciuit, vt penè non crederet:
Arcana diuinitatis sic explicat, quasi Deus reuelasset.
Nunquam tamen subtilius, quam pro conceptione pugnauit;
Ducenta argumenta ita repetiit, quasi Deus suggeret,
Ita dissoluit quasi Deus respondêret,
Probauit deinde filiam esse Adami Deiparam, sed Parentis non peccantis,
Impeditam esse ne in Adamo peccaret,
Redemptam à peccato futuro,
Sanatam nondum ægram, & nondum captiuam liberatam.
Dedecus futurum filij opprobrium Matris:
Puram igitur esse debuisse, vt Deipara esset.

Persuasa Argumentis Sorbona in Scoti verba iurauit,
Nemo admittitur ad lauream, nisi hac in parte Scotista sit.
Non arrogauit sibi hanc victoriam Scotus quam miraculum peperit;
Dum pergit ad pugnam implorauit opem Virginis, & Virgo promisit.
Inclinauit caput imago saxea, & stetit promissis:
Adhuc perseuerat inclinatio imaginis, testis miraculi,
Ne quis de antiqua victoria dubitet, quæ semper noua est.
Nec subtilior doctrina Scoti, quam virtus fuit;
Coloniam destinatus, vt illic sapientiæ Coloniam institueret:
Perrexit insalutatis Parisiis, vt obedientia cæca esset:
Ibat pedes vir triumpho dignus,
Satis oneratus Scoto, nisi subtilitas onus leuaret.
Redintegrata Conceptionis pugna renouauit victoriam;
Vicit discipulos Coloniæ, qui Parisiis Magistros vicerat;
Non incruentâ tamen victoriâ dum post pugnam interiit;
Testis immaculatæ Conceptionis dum vixit, & victor dum obiit;
Occultauit ingeniose mortem, qui natales celauerat;
Tam acutè interiit, vt adhuc de mortis genere dubitetur:
Scilicet subtiliter mori voluit, qui subtiliter natus erat;
Ipse etiam mortis annus incertus est, vt sit ætas tota subtilis:
Illud certum est tam multa scripsisse, vt iis legendis vix ætas sufficiat;
Pugnat voluminibus cum Thoma,
Plura scripturus si scripsisset minus subtiliter.
Vterque Doctor, ille Angelicus, hic subtilis:
Sed hic subtilis esse non posset, nisi Angelicus esset.

ROBERTI BELLARMINI
CARDINALIS, ELOGIVM.

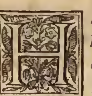
SCRIBENDO *Bellarmini Elogio vnus Orator non est satis;*
Laudant illum omnes docti,
Ipse omnium Doctorum laudator fuit.
Viuunt apud illum scriptores mortui, & rediuiui;
Examinauit omnium doctrinam lance qua debuit:
Legi possunt sine errore, etiam qui errarunt,
Purgauit illos Bellarminus, & fecit ne fallerent:
Hæc prima laus Bellarmini sciuisse omnes scriptores;
Altera laus id etiam sciuisse, quod ipsi nesciunt,

Scire

Scire omnia debuit qui omnium judex fuit.
Nihil tamen Bellarmini scientiam certius probat quam Controuersiæ;
Extra controuersiam est eruditum opus;
Mirantur omnia ingenia ingenium vnum;
Inclusit vno volumine omnia volumina;
Sufficit omnibus scientiis, vix ei omnes scientiæ sufficiunt!
Mirantur hæretici expugnari se ab vno hoste,
Et vinci vno certamine hæreses sexdecim seculorum.
Quod admirabilius est placet victoria etiam victis!
Amatur hominis modesta doctrina, etiam dum arguit;
Debet Ecclesia huic operi clypeum quo se tegat;
Debet arma, & tela quibus hæreses vincat:
Debet illi fides ne sit amplius cæca;
Scilicet illustrat res credendas, & pene demonstrat;
Addit Summæ Angelicæ alteram Summam,
Et quondam vna, nunc pene duplex Theologia est.
Neque eminentior est Bellarmini doctrina, quam pietas:
Nihil in eo humile est nisi humilitas:
Hæc tamen humilis, & sublimis fuit;
Nepos Marcelli secundi, & dignus qui esset tertius;
Erubuit ad oblatam purpuram, plus ipsâ purpurâ,
Adigendus fuit à Clemente VIII. sub culpa, & pœna;
Et pœnam admissurus erat, si carêre potuisset culpâ.
Capuanas Infulas admisit vt Aulam fugeret;
Dum retineri se vidit Infulas exuit.
Recusauit prouentum Tituli, qui Titulum abdicarat;
Et vellus ouium noluit qui Pastor non erat;
Singulis annis subtrahebat se vitæ, vt morti studêret;
Aiebat faciendum id bene quod tantum fit semel,
Nec bene fieri nisi fiat ex arte,
Nec artem ab eo sciri qui arti non studuit:
Meditabatur subinde æternitatem, & penè gustabat;
Et beatus olim futurus, pene iam erat.
Extant singulorum secessuum libelli singuli,
Sapidi eorum gustui qui æterna sapiunt, non caduca.
Denique obiit, Vir Sanctus qui iam penè obierat,
Nec patriam mutauit, nec pene vitam;
Eò iuit quo ire consueuerat, & vbi iam erat.
Inuisêre moribundum Cardinales, & appellarunt sanctum,
Idem dixit Pontifex priuata voce, & poterat dicere publicâ.
Abrepta est mortui purpura, & quidquid tetigerat sacrum fuit.

Omiseram testamentum, & vir pauper testari vix debuit;
Hæredem ex asse scripsit Societatem, & assis vix obolus fuit:
Ante purpuram pauper, sub purpura pauper fuit;
Mutauerat colorem non vestem,
Sub vtroque colore Iesuita fuit.

LVDOVICI MOLINÆ, ELOGIVM.

IC est vir ille cuius doctrina non vita
Publica Academiarum Thesis;
Alicubi victrix, vbique hactenus inuicta stetit.
Nulla pars doctrinæ contra fidem,
Non omnis tamen de fide est;
Nulla pars falsa, non omnis tamen est certa.
Nec certior est aduersa doctrina,
Vtramque permittit Roma, neutram damnat.
Vtra potior sit iudicent docti,
Hæc ad examen vocata indemnis exiit,
Altera nondum ad examen venit.
Timeri initio cœpit dum crederetur noua,
Timeri desiit, cum apparuit veterana.

Audi quid sentiat de Gratia sufficienti.

Hæc inquit ex se fertilis, per nos est sterilis,
Tunc tantum expers effectus, cum caret assensu.
Hæc in duobus æqualis hunc vincit non alterum;
Vtrumque vincere poterat, si vinci vterque voluisset;
Quod ille vincatur facit voluntas, & gratia;
Quod iste non vincatur facit voluntas sola.
Petebat assensum gratia, negauit voluntas.

Audi quid sentiat de gratia effectrice.

Hæc, inquit adiuuat voluntatem, non inuitam trahit:
Hæc secreta est, & secretum sciens,
Hæc minax, & blanda; hæc alta & profunda:
Hæc sic delectat vt vincat, sic vincit vt non cogat,
Sic illustrat vt moueat, sic mouet vt non determinet;
Determinat seipsam voluntas Domina sui;
Adiuuatur à Gratia dum se determinat.

Audi quid sentiat de scientia media.

Didicit illam ex scripturis non inuénit,
Quid facturi Ceilitæ quamuis nunquam facturi:
Quid creditura Tyrus nunquam creditura?
Quid futurum, quamuis nunquam futurum;
Quid decreturus Deus, si decreturus?
Quid futurum si voluntas vellet, & Deus decerneret.
Antecedunt hanc scientiam voluntatis nutus, non actus:
Decernit Deus actus post præuisos nutus;
Sic non læditur libertas quæ exploratur,
Sequitur illam decretum Dei, non antecedit;
Sic non exponit Deus gratias suas, sed dispensat;
Sic aptat gratias libertati, & libertatem gratiis:
Explicuit hanc scientiam Molina, & nomen addidit;
Appellauit mediam, vt distingueret ab extremis:
Aptauit voluntati, & conformem vidit;
Sic explicuit concordiam gratiæ, & libertatis humanæ;
Sic seruauit vtrique fines imperij sui;
Sic vtramque dominam fecit neutram ancillam.
Laudabilis Molina dum rem arcanam explicare voluit:
Tentauit hoc secretum pars aduersa, nec inuénit:
Arcana res est humana libertas;
Solus illam nouit qui condidit;
Resignabit olim Roma hoc sigillum,
Imo neque resignabit;
Arcanum debet esse sigillum, vt sit liberum.

VMBRA AVGVSTINI,

POËMA THEOLOGICVM.

VMBRA *Augustini terras irata reuiso*
Ius vltura meum, violataque Gratia mecum,
Læsaque libertas mecum redit: vtraque dicet
Doctrinam de vtrâque meam; sciat orbis oportet
Mentem Augustini, falsas Iansenius vmbras
Supposuit mundo, verax ego corporis Vmbra,
Atque animi docta Vmbra loquor.

Quid sit Libertas.

Dic age libertas quales tibi Gratia dotes,
Et quales Natura dedit? mihi tradidit, inquit,
Imperium Natura suum, me Gratia captat
Quid videat Deus in voluntate operabunda. *Assensus studiosa mei; Deus ipse futuros*
Arbitrij explorat nutus, quid sola voluntas
Eligeret, si sola esset, dextramque iuuantem,
Auxiliumque suum præuisis nutibus aptat;
Et nutus sunt nondum actus: prænoscit agenda
Et mecum peragit; posset subducere dextram
Ne vellem, totâ non posset cogere dextrâ
Vt quod nolo velim, nolo quod nolo, voloque
Quod volo, Reginam fecit qui condidit Author,
Nec Regina essem, si sceptra aliena gubernans
Non essem Regina mei.
Libertas contradictionis *Non satis in laudem dixi, suspendere possum,*
Et motus animi, & curas, & gaudia, & ipsum
Arbitrij imperium; dum sic suspensa quiesco
Tunc operor, pensique expers operosa laboro,
Et volo tunc aliquid dum nil volo; scilicet vtor
Arbitrio dum nolo vti, & dum libera cesso
Me dominam tunc esse probo:
Libertas contrarietatis. *Plus aliquid dico, possum contraria velle,*
Et mortem, vitamque sequi, nocet ignibus vnda,
Et nocet ignis aquis, neuter mihi noxius hostis,
Hostis vterque sibi; fallax me sæpe fefellit
Vmbra boni, sæpe vmbra mali: neutra vmbra coëgit
Arbitrium violenta meum: non si omnia sceptra
Promittat dæmon, non si omnia damna minetur,
Inuitam vis nulla trahit: falli Eua volebat,
Et fraudi consensit Adam, si vellet vterque,
Staret vterque horti Dominus, fortunaque mundi
Staret adhuc, serpens terras morderet, & orcum,
Mortalisque satur vitæ succederet Astris
Lapsus Adami, & nepotum. *Non vltra moriturus Adam: damnabile pomum*
Gustauit Pater, & nati sensêre venenum.
Dum tamen hac escâ victa est humana voluntas,
Libertas inuicta stetit, lapsique parentis
Arbitrium in mediis tenuit sua iura ruinis,
Exul Adam, liberque fuit; miserique nepotes,
Et Reges mansêre sui.

Denique sæpe vocat blandis me Gratia verbis,
Et sæpe illecebris victam trahit ire volentem;
Si vellem nullis traheret me Gratia vinclis,
Et sæpe excussi nexus, vt sponte perirem
In damnum generosa meum; sum causa ruinæ
Sola meæ, nec sola tamen sum causa salutis:
Intus agit, firmatque Deus, sequor ipsa vocantem
Non præuerto Deum. sic nobilis aëris hospes
Ales Apus, sola ex patriis delabitur auris,
Descensum natura iuuat, pennæque ministrant;
At reuocare gradum, & patrio se reddere cælo
Sola nequit volucris, zephirosque expectat, & auras,
Supplentemque pedes flatum, remisque repandis
Alarum captat flatus, aurasque iuuantes,
Et reducem Cælo facit ales, & aura volatum.
Sic ego non sola alarum virtute resurgo;
Et sola virtute cado.

Gratia allicit voluntatem non cogit.

Auis paradisiacā

GRATIA VNIVERSIM.

Tu quoque diuinas enarra Gratia dotes,
Et vires describe tuas; mihi Spiritus, inquit,
Est Pater, hic gemini postremus origine puncti
Accipit exhaustam Deitatem, & Numine pleno;
Cui spiret similem non inuenit intus amorem:
Hunc ego fæcundum facio, spirataque dicor
Gratia, communi quamuis inspirer amore;
Et totus sit causa Deus.
Altera causa mei Christus, meme ille refecit
Dum meruit, meritamque humano reddidit orbi.
Coniugibus mundi primis, & Regibus orbis;
Me Deus æterni pignus donauit amoris,
Hæredesque sui fecit, dum fœdere pacto
Hæredes dedit esse mei; si pacta fideles
Seruassent, proli fueram promissa futuræ;
Hæredes factura Deos; peccauit Adamus,
Et grauidā gestans in libertate futuram
Progeniem, inclusos hoc læsit vulnere natos
Quo Patri nocuit, crimenque vocatur origo;
Et scelus est hominem nasci: miseratus Adamum
Alter Adam, læsi reparauit iura Parentis,
Et VERBO carni vnito, carnemque redemit,
Placauitque Deum Deus; huius fœdere pacis

Causā efficiens.

Causā meritoriā.

Pactum Dei cum Adamo.

Peccatū originis.

Reddita sum terris ; duplexque amissa Parenti
Restituor terris duplex ; pars altera nostri
Gratia habitualis. *Est habitus, figitque gradum, crescitque merendo,*
Hæredemque animum diuino munere complens,
Pene hominem facit esse Deum. pars altera lux est,
Gratia actualis. *Et radius qui præueniens, comitansque, sequensque,*
Excitat humanam mentem, attollitque iuuando :
Ac velut exudans imber peruadit hiantem
Terræ vterum, penetratque sinus, siccasque medullas,
Et sterilem complet fæcundo semine vuluam,
Telluremque facit matrem, si fertilis imbri
Succedat solis radius, qui semen alumnum
Excitet, & vires addens per hiantia claustra
Impellat, trudatque foras ; sic Gratia menti
Et calor, & pluuia est, libertatemque parentem
Prole facit diuina, & Cæli iura merentem.
Hic meus in terras reditus ; narrare labores,
Et pugnas, atque arma placet, victique triumphos
Humani Arbitrij, vincit dum vincitur à me,
Dum superat cadit, & geminæ fit causa ruinæ,
Et me dum perimit, mecum perit.

GRATIA SVFFICIENS.

Principio nulli mortali Gratia desum
Datur omnibus *Sufficiens, emit toto me sanguine Christus,*
Et satis est mundo ille cruor ; fons esset auarus
Si flueret paucis, & sufficit omnibus vnda,
Et nulli se Lympha negat.
Rationes. *Vult omnes seruare Deus, nullique parauit*
Pœnas ante scelus, præcessit Olympus Auernum,
Vltoremque Deum miserans Deus : At quis Olympi
Speret iter, tentetque gradum, si Gratia desit
Sufficiens, spiransque animos, viresque ministrans,
Et faciens, monstransque viam.
Nec iustas homini pœnas Deus inferet vltor
Quod titubet qui stare nequit, nec iusta iubebit
Si superent iussa arbitrium, nec Gratia vires
Sufficiat, tendatque manum, & comitetur euntem,
Et iussum moderetur iter : sic Alitis hæres
Fulminei, nondum instructus vibrantibus alis,
Prodire ex nido nequit, & pendente cubili,
Ni Pater exponat Cælo, attollatque volantem,

Solisque opponat radiis, nidoque reportet
Infantem, & socias infirmo accommodet alas;
Ni faciat sceptro innocuus priuabitur hæres;
Et probrum genitoris erit.
Hic meus ille labor libertati addere vires;
Vt possit, si posse velit; nec me ista grauaret
Cura ministerij, si prompta audire voluntas;
Vellet iussa sequi, sed sæpe oblita salutis,
Sæpe memor, ridet mutus, & verba monentis,
O quoties monui errantem, blandeque prehensam
Restitui? quoties stimulis, flagrisque cecîdi?
At quoties Domino arbitrio frænosque momordit,
Et stimulos fremitu, & saltu calcaria risit?
Quis numeret quot probra tuli, tristesque repulsas?
Nec tamen abstinui monitis, imitataque Christum
Morte sua complexum omnes, nullique negantem
Et vitæ, & mortis meritum, sic omnibus ipsa
Auxilium, viresque nouas inspiro, libensque
Tot mortes quot probra fero.

Officia gratiæ sufficientis.

GRATIA EFFICAX.

Ast ego victrices effectrix Gratia lauros,
Et palmas inuicta fero, nunquam obstitit hostis;
Et semper potuit; sua vulnera læsus amauit,
Effeci vt vinci vellet, vicique volentem.
Quas autem insidias, cassesque, hamosque tetendi
Arbitrio, vt falli vellet, neque falleret hamum,
Quem semper nudum exposui, ne cæca voluntas
Eligeret quod non videt, affectuque coacto
Libertas rueret præceps, atque impete cæco;
Et vellet quod nollet amor.
Propterea exploro nutus, flexusque, recessusque
Humani Arbitrij, quid amet, quid vellet amare,
Quid cupiat dum nil cupit; affectusque futuros
Aspicio monstrante Deo, & pendentia vota,
Et libertatem volituram reddo volentem;
Dum præeo, nutumque sequor; nec cogitur ire
Libertas quæ sponte venit; nec lactea verba,
Et molles aditus, & congrua tempora fandi,
Arbitrium cogunt, præuidi pondera, nutusque;
Et vacuos, nudosque sinus, & amabile semen
Inijcio, quo sponte sua grauidata voluntas;

Industriæ Gratiæ efficacis.

Gratia efficax non infert necessitatẽ.

Communes mecum fœtus parit; ac velut arcem
Prouidus explorat ductor, quâ parte struendus
Agger erit, qua parte eludet verbera murus,
Admittetve globos, vbi subterranea fossa
Puluereum excipiet semen; quo vulnere flammæ
Erumpent, fractasque voment ad sydera turres;
Plura quoque explorat Ductor, curâque sagaci
Ante capit capiendam arcem: sic Gratia victrix
Arbitrij nutus, atque hoc discrimine capto,
Obsideo volituram arcem, expugnoque volentem.
Non tales Salomon artes describit amandi,
Nec tales sponsi & sponsæ meditantur amores;
Has ego dictaui insidias, & cantica scripsi,
Et noster cantatur amor.

CONCORDIA GRATIÆ, ET LIBERI ARBITRII VMBRA.

Hæc ego de vobis sensi, & concordia vestri
Vna mihi doctrina fuit: gerit vtraque sceptrum,
Vtrique imperium seruaui, & iura coronæ,
Et fines vtrique suos: nec gratia victrix
Arbitrij regnum minuit, nec victa voluntas
Imperij iura amittit, communibus armis
Vincitis, & palmam victrix, & victa meretur.
O bellum superis dignum! ô concordia felix!
Et gemini pugnant hostes, & vterque triumphat,
Et palmam superatus habet. Nec Gratia tantum
Efficiens addit robur, dextramque iuuantem,
Ipsa etiam vires inspirat, & arma ministrat
Gratia sufficiens, possetque adiuta voluntas,
Vincere si vinci vellet; nec defuit Euæ
Sufficiens virtus ementiti ora reuelans
Serpentis, fictosque sonos, & callida verba;
Et poterat pomum ridere, Deosque futuros,
Et victrix Diuæ instar erat; tentauit Adamum
Promissa in pomo Deitas; & Gratia fraudes
Explicuit, virusque latens, sed fœmina vicit;
Et peior serpente fuit: sic Gratia semper
Efficiens vincit, sic semper vincere posset
Gratia sufficiens; quod semper fertilis illa,
Hæc semper sterilis, sterilem facit vna voluntas,

Vtraque Gratia dat vires ad agendum.

Fœcundam

Fœcundam non sola facit.

Hæc ego dum docui, quis nunc Iansenius audet
Doctrinam violare meam? cur rumpere nomen
Partirique fidem? scripsi quod Roma probauit,
Et damno quod Roma negat; cur quærit amicum
Ypra Augustinum, si Roma opponitur Ypræ,
Aut Ypram nisi Roma probat? fraus illa, dolusque est
Velle Augustinum Auctorem, ne sentiat hostem.
Quid mihi cum monstris fidei, qui monstra subegi
Antiqua, & monstris indixi bella futuris?
Venturosque hostes vici præsentibus armis,
Vincendique artem docui: cessate Lutheri,
Caluini, Bezæque noui prætexere nomen
Doctrinamque meam, nec diligit hæresin vmbra,
Atque Vmbram timet illa meam. dic Gratia verax,
Tu quoque libertas an verum dixerit Vmbra.

GRATIA ET LIBERTAS.

Dixisti quæ nunc oculis sine nube beatis,
In Verbo splendere vides, speculumque tueris;
Monstrantemque Deum speculum.

FVNVS NOVÆ DOCTRINÆ.

SAT vixit quæ viuere nunquam debuit noua doctrina; idcirco falsa erat quia de Deo noua; nihil diuinum potest esse nouum, Deus ipse esset falsus, si posset esse nouus.

De natura purâ minus sanè, de naturâ sanâ minus purè; de lapsâ minus rectè sensit. Post calumnias naturæ non pepercit Gratiæ; vt negaret sufficientem finxit inutilem; vt destrueret efficacem fecit crudelem; vt euerteret liberum arbitrium reddidit captiuum; vt corrumperet bona opera, corrupit merita; vt excusaret peccatum fecit necessarium; vt redderet Christum odiosum negauit pro omnibus mortuum.

Volitauit aliquandiu noua doctrina per ora indoctorum virorum, & doctarum mulierum; rapuit illos nouitas, & istas leuitas; fefellit omnes nomen Augustini, etiam falsi; nemo sub eo Magistro errare timuit, cuius ipsum etiam nomen credebatur expers erroris; fecit Augustinus fidem etiam dum fefellit; placuit sub eo nomine falsitas sub quo displicere debuerat.

Post aliquam admirationem, vocata ad examen noua doctrina deprehensa est dehonestare naturam cum iniuriâ Creatoris; dedecorare Gratiam cum opprobrio Seruatoris, excusare peccatum necessitate peccan-

di; extinguere amorem virtutis difficultate meriti; creare odium Deo homini dum ait Incarnatum pro paucis.

Pronuntiauit eam doctrinam nocentem Innocentius X. damnauit Augustinum falsum, reueritus verum, & quinque Censuris, nouarum Propositionum quinque monstra confixit: Nec tamen silêre voluit damnata doctrina, transiuit à jure ad factum, & tot nodis nouam doctrinam implicuit vt inextricabiles viderentur, nisi eos iterum gladius Petri discinderet: vidit eos gordios nodos successor Innocentij, & dum eos Petri ense dissecuit Alexander fuit.

Ridebat tamen Romana fulmina insolens doctrina, nisi accederent Gallica; venerata est Censuram Romanam Ecclesia Gallicana, & credidit hæresin esse quidquid Roma damnat ex cathedra, scilicet hoc vnum est ex priuilegiis Ecclesiæ Gallicanæ nesciuisse antiqua monstra, & odisse noua.

Spectabant interea Iansenistæ tempestatem ex portu, fauêre credebant Senatum dum tacêret, ridêre Aulam dum ludum aspiceret, & tutos se putabant quandiu eos Regius Portus protegeret. Denique Rex Christianissimus post captum Mommedium, & Mardicum, partem aliquam victoriarum putauit Iansenium, & Portum Regium.

Senatus Augustissimus sedente Rege pro Liliis, fauente Aulâ, & spectante Lutetiâ veneratus fidem Petri, Christianissima voce hæreticum pronuntiauit quisquis cum Petro non crederet. Oppressit ea vox nouam Doctrinam; stupefacta hoc fulmine fecit naufragium in portu, & nunc vbi Portus Regius erat, nihil est nisi triste naufragium.

INSCRIPTIO PORTVS REGII.

Hic Portus quondam fuerat, discedite Naues,
Non est hæc Statio Regia, naufragium est.

TROIS DEVISES SVR L'AVTEVR DE LA NOVVELLE DOCTRINE.

I.

IANSENIVS CORRVPTEVR D'AVGVSTIN.

Vne Echo.

Reddens non integra verba.

EPIGRAMMA.

FAllitur, & fallit reddens non integra verba
Echo, reflexi saucia Imago soni.

Pastor Ypræ sensum fallens, & verba Magistri,
Echo est, hæc læsos reddit, & iste sonos.

II.

IANSENIVS SE COVVRE DV NOM D'AVGVSTIN.

L'Anneau de Gyges.

Nemo satis sub luce latet.

EPIGRAMMA.

NEmo satis sub luce latet, gemmam obijce Soli,
Qui vult esse Gygas cernitur esse Gyges.
Pastor Ypræ magno frustra se nomine celat;
Tolle Augustinum, Noctua non Aquila est.

III.

IANSENIVS FAVX AVGVSTIN.

Vn Aigle precipitant vn faux Aiglon.

Hæredem negat esse suum.

EPIGRAMMA.

HÆredem negat esse suum, qui lumina Solis
Fixo oculo, & firmo non bibit ore diem.
Magni Augustini non est Iansenius hæres,
Romanum pauido non tulit ore diem.

CIRCA QVINQVE PROPOSITIONES AB INNOCENTIO X. ET ALEXANDRO VII. DAMNATAS.

THESES IANSENII. ANTITHESES AVGVSTINI.

CIRCA PRIMAM PROPOSITIONEM.

Aliqua Dei præcepta hominibus iustis volentibus, & conantibus secundum præsentes quas habent vires, sunt impossibilia; deest quoque iis Gratia qua fiant possibilia.

THESIS IANSENII.

TOm.3. lib.3. c.13. Hæc igitur omnia plenissime, planissimeque demonstrant nihil esse in sancti Augustini doctrina fundatius, ac certius, quam esse præcepta quædam quæ hominibus non tantum infideli-

bus ſed fidelibus quoque & iuſtis, volentibus, & conantibus ſecundum præſentes quas habent vires ſunt impoſſibilia, deeſſe quoque gratiam qua fiant poſſibilia, &c.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

SErm. 191. Execramur etiam blaſphemiam eorum qui dicunt impoſſibile aliquid homini à Deo eſſe præceptum, & mandata Dei non à ſingulis ſed ab omnibus in commune poſſe ſeruari.

Ianſenius dicit eſſe quædam præcepta impoſſibilia: Auguſtinus execratur hoc tanquam blaſphemum. Ergo Ianſenius imponit Auguſtino.

THESIS IANSENII.

IAnſenius eodem cap. 13. lib. 3. Deeſſe quoque gratiam qua fiant poſſibilia.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

CAp. 4. de grat. & lib. arbitr. Homo ergo gratia iuuatur, ne ſine cauſa voluntati eius iubeatur.

Ianſenius dicit deeſſe gratiam qua fiant poſſibilia. Auguſtinus dicit hominem iuuari gratia, ne ſine cauſa voluntati eius iubeatur. Ergo Ianſenius dicit oppoſita Auguſtino.

THESIS IANSENII.

EOdem cap. 13. Ex hac Auguſtini doctrina ſequitur plurimis non dari iſtam faciendi præcepti poſſibilitatem, quæ precibus implorari ſolet, &c.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

LIb. de nat. & grat. 43. Non igitur Deus impoſſibilia iubet, ſed iubendo monet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis.

Ianſenius dicit plurimis deeſſe poſſibilitatem faciendi præcepta, & negari etſi imploretur. Auguſtinus dicit volentem aut habere ſemper gratiam vt impleat, aut poſſe orare vt habeat. Ergo ſi oret illam habebit. Imò non poteſt orare niſi per gratiam ſufficientem, ergo aut voluntas habet ſemper gratiam efficacem vt impleat, aut habet ſufficientem, vt petat efficacem.

THESIS IANSENII.

EOdem cap. Hæc impoſſibilitas ſeruandi præcepta fidelibus accidit, non tantum quando nolunt præcepta facere, ſed etiam quando volunt.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

De actis cum felice Manichæo cap.17. Qui enim seruare legem non vult, in potestate eius est si velit, non enim dixit non potuerunt, sed noluerunt; hoc certe quod nolunt seruare legem, non à gente tenebrarum coguntur, si enim coguntur non nolunt, sed non possunt, si autem nolunt, non vtique coguntur vt non faciant, sed sua voluntate nolunt.

Non posse seruare præcepta etiam cum volumus, & habere in potestate seruare etiam cum nolumus, sunt opposita. Ergo.

THESIS IANSENII.

Eodem cap.13. Augustinus docet quarundam cupiditatum tentationes aliquorum hominum vires superare, ita vt eas vincere non possint, & tamen peccare dum consentiunt.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

De nat. & grat. cap. 66. Quæcunque est ista causa voluntatis, si non potest ei resisti sine peccato creditur, si autem potest non ei credatur, & non peccabitur; An forte fallit incautum, ergo caueat ne fallatur; An tanta fallacia est vt caueri omnino non possit, si ita est nulla ergo peccata sunt. Idem August. lib. de grat. & lib. arbit. cap.4. Vt autem ista seruentur castitatis sancta mandata, vnusquisque tentatur à concupiscentia sua, &c. Si dixerit volo seruare, sed vincor à concupiscentia mea, respondet scriptura eius libero arbitrio, noli vinci à malo, sed vince in bono malum.

Iansenius ait esse aliquas tentationes quas voluntas superare non potest, & tamen peccare si non superet. Augustinus ait nullas esse quas voluntas non posit superare, scilicet adiuta à Deo, & si omnino non posset superare, non peccare. Ergo Iansenius imponit Augustino.

CIRCA SECVNDAM PROPOSITIONEM IANSENII A ROMA DAMNATAM.

Interiori gratiæ in statu naturæ lapsæ nunquam resistitur.

THESIS IANSENII.

Tom. 3. lib.2. cap.14. Tota doctrinæ S. Augustini moles in illum tanquam scopum collimat, vt Christiani credant, & qui possunt intel-

ligant non liberum arbitrium esse, quod possit gratiæ efficientiam seu influxum in opus impedire.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

IN Psal. 63. Quod pluit in agrum vberem dulce est, & quod pluit in agrum spinosum dulce est; nunquid pluuiam accusas quod spinas generet; nonne erit pluuia illa testis in iudicio Dei, & dicet; Ego dulcis super omnia veni, tu ergo quid proferas vide, profers frumentum spera horreum, profers spinas ignem spera.

Arbitrium non posse impedire influxum gratiæ, & posse impedire sunt Antitheta, Iansenius dicit primum Augustinus secundum.

THESIS IANSENII.

IAnsenius tom. 3. lib. 2. cap. 4. Adiutorium ægrotæ voluntatis est hoc ipsum quod suapte efficacia facit influere facultatem, nec facultatis illius libero arbitrio subiacet, sed inuicte facit vt hoc vel illud arbitretur, & velit.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

LIb. 83. quæst. q. 61. Ad illam cœnam in Euangelio præparatam, nec omnes qui vocati sunt venire voluerunt, nec illi qui venerunt, venire possent nisi vocarentur; itaque neque illi debent tribuere sibi qui venerunt, neque illi qui venire noluerunt debent alteri tribuere sed tantùm sibi, quoniam vt venirent in eorum erat potestate.

Adiutorium gratiæ non subiacère arbitrio, & subiacère sunt duo opposita, Iansenius primum dicit, alterum Augustinus.

THESIS IANSENII.

TOm. 3. lib. 2. cap. 4. Talis est influxus Gratiæ, qualis est influxus causæ formalis, hoc ipso quippe quod adest justitia, fit iustus animus, & sine illa iustus esse nunquam potest.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

LIb. 1. ad Simplic. q. 2. Nemo itaque credit non vocatus, sed non omnis credit vocatus, multi enim sunt vocati, pauci electi, vtique ij qui vocantem non contempserunt. Sed credendo secuti sunt.

Influxus causæ formalis non est actiuus, est necessarius, non potest impediri posita causa. At ex August. influxus gratiæ sæpe reijcitur & contemnitur: Ergo non est quasi causæ formalis.

THESIS IANSENII.

TOm. 3. lib. 2. c. 25. Efficacissima gratiæ medicinalis natura, &c. eo quod nulla prorsus effectu careat, & mox; ex defectu operis recte infertur gratiam non esse datam, & hoc ipso quod homo effectu destituitur, nullam ei gratiam collatam esse, & hoc ipso quod data sit mox effectum sequi.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

DE grat. & lib. Arb. c. 5. Hoc enim liberum hominis arbitrium exhortatur, & in aliis quibus dicit rogo vos ne in vacuum gratiam Dei suscipiatis, vt quid enim eos rogat, si gratiam Dei sic susceperint vt propriam perderent voluntatem.

Frustra Apostolus rogat ne in vacuum gratiam Dei recipiant, si nulla gratia effectu caret, si hoc ipso quod data est, effectus sequitur. At exhortatur & rogat. Igitur Iansenius dicit antitheta Apostolo, & Augustino.

THESIS IANSENII.

TOm. 3. l. 2. c. 28. Christi Gratia nunquam relinquit voluntatem in æquilibrio, sed illud aufert & efficit vt velit: Et c. 28. nec Augustinus, nec Ecclesia, nec Concilia aliam vllam actualem agnouêre quam quæ talis est.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

LIb. 50. homil. homil. 2. Cum per adiutorium Dei in potestate tua sit vtrum consentias diabolo, quare non magis Deo quam ipsi obtemperare desideras. Psal. 91. Si Sathanas loqueretur, & tacêret Deus, haberes vnde te excusares, modo aures tuæ positæ sunt inter monentem Deum, & suggerentem serpentem, quare huc flectuntur, hinc auertuntur; non cessat Sathanas suadere malum, sed nec Deus cessat admonere bonum, Sathanas autem non cogit inuitum, in tua potestate est consentire aut non consentire.

Iansenius ait gratiam Christi nunquam relinquere voluntatem in æquilibrio, Augustinus agnoscit hoc æquilibrium. Ergo dicunt Antitheta.

CIRCA TERTIAM PROPOSITIONEM A ROMA DAMNATAM.

Ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas à necessitate, sed sufficit libertas à coactione.

THESIS IANSENII.

LIb. 8. c. 9. §. hinc ergo. Nulla necessitas actibus liberis voluntatis reformidanda est, sed sola vis, coactio, & necessitas violentiæ.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

LIb. de duabus animabus c. 12. Quamobrem illæ animæ quidquid faciunt, si naturâ non voluntate faciunt, idest si libero ad faciendum & ad non faciendum motu animi carent, si denique iis abstinendi ab opere suo potestas nulla conceditur, peccato earum teneri non possunt.

Ex Augustino tria impediunt libertatem, & peccatum, natura seu necessitas faciendi, Carentia indifferentiæ ad faciendum vel non faciendum, carentia potestatis abstinendi ab opere. Ergo non sola coactio, & violentia repugnat libertati.

THESIS IANSENII.

LIb. de Grat. Christi c. 10. Cum arbitrio in vtramque partem libero, & flexibili conditus est Angelus, & primus homo, addit postea, illa æquabilis libertatis indifferentia velut bilancis æquilibrium periit, &c. & vbi voluntas vniuscuiusque cecidit, ibi mansit.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

DE gestis cum felice Manichæo c. 4. Habet vnusquisque in voluntate sua eligere quæ bona sunt, & esse arbor bona, aut eligere quæ mala sunt, & esse arbor mala.

Posse eligere bonum vel malum, est libertas contrarietatis, at hæc non periit ex Augustino. Ergo.

THESIS IANSENII.

LIb. 6. c. 38. Veteribus perspectum fuit voluntatem quantumcunque aliquid immutabiliter, necessarioque velit, semper sibi & actui suo dominari.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

LIb. contra Fortunatum, Animæ rationali quæ est in homine dedit Deus liberum arbitrium, sic enim posset habere meritum, si voluntate non necessitate boni essemus. Cum ergo oporteat voluntate, non necessitate

cessitate bonum esse, oportebat vt Deus daret homini liberum arbitrium.

Augustinus opponit hæc duo, voluntate, non necessitate bonum esse, & vult necessitatem pugnare cum libero arbitrio. Ergo actus necessarij non sunt liberi.

THESIS IANSENII.

Lib. 6. cap. 38. Veteres nihil omnino curarunt de necessitate actus voluntarij, sed non obstante ineuitabili necessitate, omnem omnino rationabilem voluntatem, hoc est voluntatis modum liberum posuerunt. Sola exclusa violentiæ, coactionisque necessitate.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

Lib. de vera Religione. Tales seruos suos Deus meliores iudicauit, si ei seruirent liberaliter, quod nullo modo fieri posset, si non voluntate, sed necessitate seruirent.

Augustinus hæc duo distinguit voluntate, & necessitate seruire; ergo necessitas opponitur libertati.

THESIS IANSENII.

Lib. 8. cap. 38. Fidenter dico, quicunque doctrinam istam à nobis traditam erroris insimulare ausus fuerit, in ista Catholicæ doctrinæ culmina, & columina necesse est vt anathema primum dicat.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

Lib. de duab. anim. contra Manich. cap. 12. Quid certius quam neminem vituperatione, suppliciove dignum esse, qui id non faciat, quod facere non potest, nonne ista cantant, & in montibus Pastores, & in Theatris Poëtæ.

Ex Augustino, & sensu communi ineuitabilis necessitas priuat vituperatione, & supplicio: Ergo pugnat cum merito, & demerito.

CIRCA QVARTAM PROPOSITIONEM A ROMA DAMNATAM.

Semipelagiani admittebant præuenientis gratiæ interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei, sed in hoc erant heretici quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere, vel obtemperare.

THESIS IANSENII.

Tom. 1. lib. 8. de hæres. Pelag. cap. 6. Neque vero Massilienses hanc ipsam Gratiæ necessitatem ad ipsum velle diffitentur: Et Paulo an-

tè. Non enim exclusere Massilienses ab illa credendi voluntate gratiam quæ interius adiuuaret, &c.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

DE Prædest. §. c.2. 1. retract. c. 23. de natura & grat. cap.48. & centum aliis locis Augustinus ait Semipelagianos censuisse gratiam dari secundum merita fidei, & sic fidem esse gratia priorem. Item dicebant naturam sufficere ad fidem. Item fidem esse tantummodo nostram: Item fidem non esse donum Dei, & nos non accipere à Deo cogitationes pias ad credendum.

Gratiam necessariam esse ad credendum, & Gratiam non esse necessariam sunt antitheta. Iansenius primum attribuit Semipelagianis, Augustinus secundum: Ergo dicunt antitheta.

THESIS IANSENII.

TOm.1. lib.8. de hæres. Pelag. cap. 8. In hoc ergo proprie Massiliensium error positus est, quod aliquid primæuæ libertatis reliquum putant, quo lapsus homo saltem credere posset si vellet, non tamen absque interioris gratiæ adiutorio, cuius vsus vel abusus relictus esset in vniuscuiusque arbitrio & potestate.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

DE bono perseuer. cap.5. Credere vel non credere positum est in arbitrio voluntatis humanæ. Intellige supposita gratia ad credendum. De Spirit. & lit. cap.34. Consentire vel dissentire propriæ est voluntatis. In Enchir. cap. 95. Non se liberabunt qui dicturi sunt non accepimus perseuerantiam, quoniam potest dici, ô homo in eo quod acceperas, & tenueras, in eo perseuerares si velles.

Vsum vel abusum gratiæ non esse in nostra potestate, & esse, sunt contradictoria, primum affirmat Iansenius, secundum asserit Augustinus.

CIRCA QVINTAM PROPOSITIONEM DAMNATAM.

Semipelagianum est dicere Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse, aut sanguinem fudisse. Christus pro salute duntaxat prædestinatorum mortuus est.

THESIS IANSENII.

TOm.3. lib.3. cap.21. Quod dicitur Christus pro omnibus mortuus est, machina est à Semipelagianis erecta, & ab antiquis repudiata.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

Lib.6. contra Iulian. cap.4. explicans illud Apoſtoli. Chriſtus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt, ex hoc probauit, inquit, omnes mortuos eſſe quia pro omnibus mortuus eſt vnus: inculco, infercio recuſanti, accipe ſalubre eſt, nolo moriaris, vnus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt; vide quia conſequens eſſe voluit vt intelligantur omnes mortui, ſi pro omnibus mortuus eſt.

Doctrina Auguſtini non eſt machina à Semipelagianis erecta; at doctrina Apoſtoli & Auguſtini eſt Chriſtum pro omnibus mortuum eſſe.

THESIS IANSENII.

Ibidem tom. 3. lib.3. cap.21. Nullomodo principiis Auguſtini conſentaneum eſt, vt Chriſtus Dominus vel pro infidelium in infidelitate morientium, vel pro iuſtorum non perſeuerantium æterna ſalute mortuus eſſe, ſanguinem fudiſſe, ſemetipſum Redemptorem dediſſe, Patrem oraſſe ſentiatur.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

Lib.2. de ſymbolo ad Catechum. Videtis vulnera quæ inflixiſtis, agnoſcitis latus quod pupugiſtis, quoniam & per vos, & propter vos apertum eſt, nec tamen intrare voluiſtis.

Hoc loco Chriſtus inducitur alloquens reprobos in die iudicij: Ergo etiam pro reprobis mortuus eſt ex mente Auguſtini.

THESIS IANSENII.

Ibidem. Chriſtus pro viuificandis in æternum iis qui fidem, charitatem, & in iis vſque in finem perſeuerantiam acceperunt, non pro cæteris qui à fide & charitate deficientes in iniquitate moriuntur.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

Tract. 4. in Ioan. Populi ſpernentes propter ſuperbiam ſuam humilitatem Dei, crucifixerunt Saluatorem ſuum, & fecerunt damnatorem ſuum.

Ianſenius negat Chriſtum mortuum pro iis qui in iniquitate moriuntur, Auguſtinus aſſerit pro iis mortuum: ergo dicunt antitheta.

THESIS IANSENII.

Ibidem. Chriſtus non magis pro æterna liberatione ipſorum, quàm pro diaboli deprecatum eſſe.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

IN Psalm. 68. Iudas non agnouit pretium quo ipse à Domino redemptus erat.

Ex Augustino Iudas redemptus erat à Domino, sed pretium non agnouit, diabolus non est redemptus; ergo impia est comparatio diaboli.

THESIS IANSENII.

TOm. 3. lib. 3. cap. 21. Antiqui docuêre hoc respuendum esse tanquam errorem à Catholica fide abhorrentem; scilicet Christum pro omnibus mortuum esse.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

SErm. 31. ex tom. nuper editis. Sanguis Domini tui si vis datus est pro te, si nolueris non est datus pro te. Et postea, Sanguis Christi volenti est salus, nolenti supplicium.

Sanguinem Christi volenti esse salutem, nolenti esse supplicium, est fusum esse pro omnibus. Augustinus hoc dicit, Iansenius negat: Ergo dicunt antitheta.

VIdes, Lector, quinque propositiones apud Iansenium extare de facto; neque illas tantum vagè sumptas, & quasi expositicias, sed apud Iansenium de iure, & de facto damnatas: Nec fallitur Roma cum factum damnat cum iure connexum: falli potest Rota Romana, nunquam fallitur cathedra.

CIRCA ALIAS QVASDAM MATERIAS THESES, ET ANTITHES IANSENII, ET AVGVSTINI.

DE GRATIA SVFFICIENTI.

THESIS IANSENII.

LIb. 3. de grat. Chr. cap. 1. Quapropter sufficientem illam gratiam, quam Scholastici multi in Theologiam velut adiutorium Saluatoris intulerunt, ab Augustino destructam, funditusque euersam esse libens fateor.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

LIb. 3. de liber. arbit. cap. 16. Ex eo igitur quod non accepit nullus reus est, ex eo vero quod non facit quod debet iuste reus est, debet autem si accepit voluntatem liberam, & sufficientissimam facultatem.

Per sufficientissimam facultatem non potest hoc loco intelligi voluntas libera, quia Augustinus illam distinguit à facultate; nec potest intelligi Gratia efficax, quia cum illa voluntas facit quod debet, ergo intelligitur Gratia sufficiens, ergo illam agnouit Augustinus.

THESIS IANSENII.

IBidem. Nullum igitur iam dari hominibus lapsis adiutorium sufficiens, quin sit simul efficax in Augustini principiis exploratum est.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

LIb. 2. de perseu. §. cap. 9. Ex duobus ætate iam grandibus cur iste ità vocetur, vt vocantem sequatur, ille autem non vocetur, aut non ita vocetur, inscrutabilia sunt iudicia Dei.

Gratia quæ ita vocat vt vocatus sequatur est efficax, quæ vocat sed non ita, est sufficiens, vtramque hoc loco agnoscit Augustinus; ergo ex Augustini principiis datur gratia sufficiens, quæ non est efficax.

THESIS IANSENII.

LIb. 3. de grat. Chr. cap. 2. Hæc ergo quia vidit Augustinus, ideo nunquam amplius istius adiutorij sufficientis, tanquam reparatorij post casum hominis meminit.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

LIb. 2. ad Simplic. q. 2. Nemo itaque credit non vocatus, sed non omnis credit vocatus, multi enim sunt vocati, pauci vero electi, vtique ij qui vocantem non contempserunt, sed credendo secuti sunt.

Gratia qua quis vocatus credit est interna, & efficax; qua verò vocatus non credit est sufficiens tantum, poterat tamen esse efficax, & ea intentione dabatur à Deo; ergo Augustinus vtriusque Gratiæ meminit.

THESIS IANSENII.

IBidem. Nimirum vidit consequenter Augustinus hoc adiutorij genus iam esse prorsus inutile lapsorum reparationi, vel operationibus, etiamsi ad sexcentos sufficientiæ gradus augeretur.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

LIb. 83. q. q. 68. Ad illam cœnam in Euangelio præparatam nec omnes qui vocati sunt venire voluerunt, nec illi qui venerunt venire possent nisi vocarentur: Itaque neque illi debent sibi tribuere qui venerunt, neque illi qui venire noluerunt debent alteri tribuere, sed tantum

sibi, quoniam vt venirent vocati in eorum erat potestate.

Gratia qua quis venit ad cœnam Euangelicam est efficax, quâ vero quis venire potest, & non venit est tantum sufficiens, vtramque agnoscit Augustinus.

THESIS IANSENII.

LIb. 3. de grat. Chr. cap. 11. Est titulus capitis. Infideles carent gratiâ sufficienti ad salutem tam proximâ quam remotâ, & omnibus principiis eius.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

LIb. de Spir. & lit. cap. 33. Infideles contra Dei voluntatem faciunt cum Euangelio non credunt, nec ideo tamen eam vincunt, verum seipsos fraudant magno, & summo bono, malisque pœnalibus implicant, experturi in suppliciis potestatem eius, cuius in donis misericordiam contempserunt.

Non faciunt contra Dei voluntatem si non possint credere, non possunt si carent gratia sufficienti tam proximâ, quam remota; & contemptus donorum, & misericordiæ, non est sine contemptu gratiæ. Ergo etiam infidelibus non deest Gratia sufficiens.

DE GRATIA EFFICACI.

THESIS IANSENII.

LIb. 2. de grat. Chr. cap. 4. Gratia sanæ voluntatis in eius libero arbitrio relinquebatur, vt eam si vellet desereret, aut si vellet vteretur, Gratia vero lapsæ voluntatis nullo modo in eius relinquitur arbitrio, vt eam deserat, aut corripiat si voluerit.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

LIb. de Spir. & lit. cap. 34. In omnibus misericordia eius præuenit nos; consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire propriæ voluntatis est.

Dissentire vocationi est eam deserere, consentire est eam accipere vtrumque relinquitur arbitrio voluntatis lapsæ; ergo Iansenius imponit Augustino.

THESIS IANSENII.

LIb. 1. de grat. Chr. c. 5. Nullum adiutorium cuius vsus ita ponitur in arbitrio voluntatis, vt illo vtatur, aut non vtatur, vt illud amplectatur aut deserat, vt illi consentiat aut non consentiat si voluerit, ad medicinale

adiutorium Christi pertinet, sed ad adiutorium primi hominis, & sanæ voluntatis referendum est.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

Lib. de Spir. & lit. cap. 34. Visorum suasionibus agit Deus vt velimus, & vt credamus siue extrinsecus per Euangelicas exhortationes, &c. siue intrinsecus, vbi nemo habet in potestate quid ei veniat in mentem, sed consentire vel dissentire propriæ voluntatis est.

Augustinus loquitur de gratia medicinali, vt patet ex verbis per Euangelicas exhortationes, & tamen ait voluntatem posse consentire vel dissentire: Ergo adiutorium medicinale non excludit indifferentiam voluntatis.

THESIS IANSENII.

Lib. 2. de grat. Chr. c. 4. Adiutorium Dei ante ruinam erat tale, vt eius influxus à liberæ voluntatis nutu penderet, adeoque salua maneret illa voluntatis in vtramque partem flexibilis indifferentia; nunc vero post ruinam tale est vt faciat annuere, & influere, & velle voluntatem: Et addit, nec facultatis ipsius libero arbitratui subiacet, & mox adiungit talis est influxus omnis causæ formalis.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

De grat. & lib. arbit. cap. 6. Hoc enim liberum hominis arbitrium exhortatur Apostolus, & in aliis quibus dicit, rogo vos ne in vacuum gratiam Dei suscipiatis, vt quid enim eos rogat, si gratiam Dei sic susceperint, vt propriam perderent voluntatem.

Vis argumenti in eo est, frustra Apostolus rogat ne in vacuum gratiam Dei suscipiant, si influxus gratiæ nullo modo pendet à voluntate, non magis quam influxus causæ formalis, at ex Iansenio non magis pendet. Ergo sentit contra Apostolum, & Augustinum.

THESIS IANSENII.

Lib. 2. de grat. Chr. cap. 14. Augustinus, & Concilia docent per illud Christi adiutorium Deum facere vt arbitrium velit, vt consentiat, vt operetur; nunquam autem vel leuiter insinuat, sed potius expressis verbis negat in hominis voluntate relinqui vt illud amplectatur, aut deserat.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

Lib. 1. de prædest. Sanct. cap. 5. Non quia credere vel non credere non est in arbitrio voluntatis humanæ, sed in electis præparatur voluntas à Domino.

Posse credere vel non credere est libertas contradictionis & indifferentiæ, at hæc ex Augustino relinquitur in voluntate.

Concilium Trident. sess. 6. cap. 5. Iustificationis exordium in adultis à Dei per Christum Iesum preueniente gratia sumendum est, vt qui per peccata à Deo auersi erant, per eius excitantem, atque adiuuantem gratiam eidem gratiæ libere assentiendo & cooperando disponantur, ita vt tangente Deo cor hominis per Spiritus sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omnino agat, inspirationem illam recipiens, quippe qui illam & abjicere potest; neque tamen sine gratia Dei mouêre se ad iustitiam coram illo libera voluntate possit. Et Can. 4. Si quis dixerit liberum hominis arbitrium à Deo motum, & excitatum nihil cooperari assentiendo Deo excitanti atque vocanti, quo ad iustificationis gratiam se disponat, neque dissentire posse si velit, Anathema sit.

Posse abjicere gratiam, posse dissentire si voluntas hominis lapsi velit, est posse amplecti, & deserere gratiam, at Concilium ait voluntatem posse abjicere gratiam, & posse dissentire, &c.

DE CONCORDIA GRATIAE, ET LIBERI ARBITRII.

THESIS IANSENII.

Lib. 2. de grat. Chr. cap. 23. Vbi quod dixit Gratia Dei semper est bona non alium habet sensum nisi quod hominem semper efficiat bonum, & consequenter semper congrua sit, & congrue moueat voluntatem, nimirum quia semper voluntatem determinat ad influendum secum, non à voluntate ad influendum determinatur.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

De grat. & liber. arbit. cap. 5. Tamen ne ipsa voluntas sine gratia Dei putetur boni aliquid posse, continuo cum dixisset, Gratia eius in me vacua non fuit; subiunxit non ego autem sed gratia Dei mecum, idest non solus sed Gratia Dei mecum, ac per hoc nec Gratia sola, nec ipse solus, sed Gratia Dei cum illo.

Ex Augustino nec sola voluntas, nec sola gratia: Ergo determinatio voluntatis est ab vtráque.

THESIS IANSENII.

Lib. 7. de grat. Chr. cap. 14. Et sane si non est alia libertas vera, quam agendi, & non agendi, sequitur operationem diuinæ gratiæ ex diametro repugnare arbitrij libertati.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

DE grat. & liber. arbit. cap. 1. Nempe vbi dicitur noli hoc, & noli illud, & vbi ad aliquid faciendum, vel non faciendum in diuinis opus voluntatis exigitur, ſatis liberum demonſtratur arbitrium; nemo ergo Deum cauſetur in corde ſuo; ſed ſibi imputet quiſque dum peccat; neque cum aliquid ſecundum Deum operatur, alienat hoc à propria voluntate, quando enim volens facit, tunc dicendum eſt opus bonum, tunc ſperanda eſt boni operis merces.

Poſſe nolle hoc vel illud eſt libertas contrarietatis, poſſe facere opus bonum vel non facere eſt libertas contradictionis; huic vtrique libertati non repugnat Gratia.

THESIS IANSENII.

LIb. 8. de Grat. Chr. cap. 19. Hinc etiam elucet cur tantum ſilentium apud veteres iſtius exacti æquilibrij voluntatis ad agendum, & non agendum, quod nonnulli tanto ſtudio quærunt; ratio quippe eſt non ſolum quia hoc falſum eſt, & ab illis excogitatum qui liberi arbitrij peccato violari ſtatum, & medicinalis gratiæ operationem non ſatis aſſequuntur.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

LIb. 2. contra literas Petiliani cap. 84. Si tibi proponam quæſtionem quomodo Deus Pater attrahat ad filium homines quos in libero dimiſit arbitrio, fortaſſis eam difficile ſoluturus es, quomodo enim attrahit? ſi dimittit vt quis quod voluerit eligat, & tamen vtrumque verum eſt, ſed hoc intellectu penetrare pauci valent.

Ex Auguſtino gratia ita attrahit voluntatem, vt voluntas poſſit eligere quod voluerit: ergo Auguſtinus meminit æquilibrij, nec illi repugnat gratia medicinalis.

THESIS IANSENII.

LIb. 2. de Grat. Chr. cap. 32. Ex his itaque ſatis conſtat congruitatem quam Auguſtinus paſſim in ſcriptis ſuis vocationi & ſuaſioni adſcribit, non eſſe niſi vocationis, & ſuaſionis externæ, hoc eſt extra voluntatem peragentis partes ſuas: & proinde abſone, obtritoque collo ad gratiam illam internam voluntatis trahi.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

LIb. 1. ad Simpl. q. 2. Quia etſi multos vocet, eorum tamen miſeretur quos ita vocat, quomodo eis vocari aptum eſt; & paulo poſt, cuius miſeretur ſic eum vocat quomodo ſcit congruere, vt vocantem non reſpuat.

Congruitas gratiæ externæ probat congruitatem internæ, non negat,

nec sola vocatio externa facere potest vt voluntas vocantem Deum non respuat: ergo Augustinus agnoscit congruitatem gratiæ internæ, nec tantum externæ.

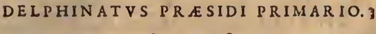
THESIS IANSENII.

Lib. 8. de Grat. Chr. cap. 9. Augustino, discipulis, & posteris eius definitio illa liberi arbitrij, qua nunc Scholastici quidam id esse volunt, quod positis omnibus ad agendum requisitis potest agere vel non agere, ad multa secula fuit ignotissima.

ANTITHESIS AVGVSTINI.

Lib. 12. de Ciuit. cap. 6. Si duo æqualiter affecti animo, & corpore videant vnius Corporis pulchritudinem, quâ visâ vnus eorum ad illicite perfruendum moueatur, alter in voluntate pudicâ stabilis perseueret: Et paulo post si eâdem tentatione ambo tententur, & ei vnus cedat, atque consentiat, alter idem qui fuerat perseueret; quid aliud apparet nisi vnum voluisse, alterum noluisse à castitate deficere.

Videre eandem pulchritudinem qua alter vincitur, & nolle vinci; tentari eâdem tentatione quâ alter superatur, & resistere, est positis omnibus ad agendum requisitis posse agere vel non agere, Augustinus hoc agnouit; ergo definitio liberi arbitrij non fuit adeo ignota.

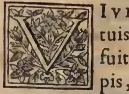

PHILOSOPHIA SENECÆ IN EPITOMEM REDACTA.

ILLVSTRISSIMO NOBILISSIMOQVE DOMINO

DIONYSIO LE GOVX DE LA BERCHERE,

MARCHIONI DE SANTHENAY, ORDINARIO REGIS IN OMNIBVS CONSILIARIO, ET IN SENATV DELPHINATVS PRÆSIDI PRIMARIO.

IVIT in Te Seneca superstes sibi, VIR ILLVSTRISSIME, restituis illi vitam quam amisit; talis est intra Te, qualis intra se fuit, veracem facis eius doctrinam; quod speculatur hoc sapis, quod philosophatur hoc viuis, quod præscribit hoc exequeris: aut alter Seneca es, si fuit geminus, aut idem rediuiuus si fuit vnicus.

Offero Tibi compendium Senecæ, & totum Senecam, totum Solem in radio, totum circulum in centro, totum florem in ſucco: ineſt ſingulis rebus immixtus ſpiritus quo res quæque conſiſtit; hic ſpiritus arte chimica eductus eſſentia vocatur: Pars eſt rei, & res tota, anima floris, ſuccus liquoris, ſpiritus auri, mens metalli: Non ſatis dixi, flos eſt floris, liquor liquoris, aurum auri, metallum metalli: Spiritus Senecæ eſt hic libellus, anima operum, ſuccus librorum, particula Senecæ, & Seneca totus.

Placebit vt ſpero Tibi, morale, & politicum Xenium, cui morales & politicæ quæſtiones placent; Magiſter morum eſt Seneca, politicæ magnus Author, & penè inuentor; ſcilicet ſcribit res magnas, & geſſit: inſtruit Magiſtratus, & fuit; docet facienda, & facit; ſimilis eſt Tibi, & Tu illi; diſplicêre Tibi non poteſt Seneca, niſi Tu ipſe diſpliceas Tibi,

MAGNITVDINIS TVÆ,

Addictiſſimus ſeruus, PETRVS L'ABBE'.

CAPVT SENECAE MARMOREVM.

OC Caput magni Senecæ, & totus in Capite Seneca eſt;
Aut viuit, aut agit mortuus, quidquid egerat viuus;
Meditabundo ſimilis, & adhuc in marmore Stoïcus eſt.
Dictat Epiſtolas, & ſcriberet, ſi manus haberet:
Deſcribit naturam iræ, & iraſci videtur in lapide.
Conſolatur Heluiam, & Romam exulem facit, ne Solus exulet:
Negat Polybio dolendum in morte vnius, dum omnes morimur.
Probat Martiæ non periiſſe filium, ſed vixiſſe:
Diſputat de beneficiis, & magnum ipſe beneficium eſt.
De Prouidentia Chriſtianè diſſerit niſi fatalem aſſereret.
Perſuaſerat Neroni clementiam, niſi illam cum Matre occidiſſet.
Negat opes nocêre Sapientiæ, ſi doceantur ſapere.
Quærit tranquillitatem animi, & tandem inuênit in marmore.
Probat vitam non eſſe breuem, ſi tota viueretur bene.
Statuit conſtantiam Sapientis, & ne ſit inconſtans ſtatua eſt.
Diſputat de Natura, & dum illam definit pene ſupra naturam eſt.
Controuerſias fingit, & adhuc magna ipſe controuerſia eſt.
Definit litem Auguſtinus;
Adfuit Sapientia Chriſtiana ſcribenti, viuenti defuit.

EPISTOLÆ SENECÆ.

ICTAVIT Epistolas Senecæ Sapientia, & Seneca scripsit; non aliter loqueretur virtus si loqui ore humano vellet; Non satis dicit qui eas Epistolas Sapientiæ thesauros vocat; singulæ lineæ sententiæ, singulæ sententiæ sunt totidem gemmæ: nulla est virtus quam non doceant, nullum vitium quod non arguant; satis doctrinæ habent, vt omnes erudiant, satis sapientiæ, vt omnes inde sapiant; si talis esset Lucilius qualem Epistolæ instruunt, aut Lucilius Seneca esset, aut Seneca Lucilius.

DE BENEFICIIS.

DISPVTAT libris septem de Beneficiis, & docet hanc esse hominis pulcherrimam artem bene mereri de homine: Ante hunc Magistrum nesciebatur ars beneficij; nemo dabat vt daret, nemo gratis, nemo donabat nisi sibi, mittebantur beneficia instar pilæ vt redirent; periisse credebatur quidquid alter non redderet: sic omne beneficium fœnus, & omnis liberalitas vsura erat. Erudiuit naturam Seneca, docet dandum esse beneficium, vt vincas alterum, non vt alter te vincat; addit beneficium non esse quod tribuitur, sed animum tribuentis, hunc animum vult esse beneuolum vt det libenter, magnificum vt liberaliter, alacrem vt celeriter; dum sic de beneficiis differit, nonne ipse magnum beneficium est?

DE PROVIDENTIA.

LOQVERETVR de Prouidentia Christianè, nisi fatalem assereret: Probat illam ex ordine mundi quem nec statuere potuit fortuna cum sit cæca, nec stabilire natura, cum sit infirma. Cur autem prouidentia permittat male esse bonis cum sit optima; ita ait decêre Deū ita vtile esse bonis, atque malis: Scilicet gerit Deus paternum animum aduersùs bonos; at eos non amaret fortiter, nisi haberet seuerè; atque hoc spectaculum dicit Deo dignum, virum bonum cum aduersâ fortunâ compositum; consulit etiam bonis viris Prouidentia dum illos præparat virtuti, & sibi: male autem de illis iudicat quos indignos putat rebus aduersis: quinetiam hortatur malos exemplo bonorum. Nec potuit meliùs illudere fortunæ quam dum illam ostendit rideri posse: Atque hæc Christiana sunt; corrumpit omnia dum addit fortibus viris patêre mortem si vita displicet; scilicet nec ingredi in vitam possumus sine arbitrio Prouidentiæ, nec exire debemus sine imperio.

DE IRA.

IRATO ſimilis videtur dum habitum iræ atque ora deſcribit : nemo iraſceretur ſi ante iram Senecam legeret, nemo iram retineret ſi eius damna perpenderet : fingenda tamen inquit aliquando eſt ira, non induenda, emittenda eſt ad tempus, & reuocanda; regendæ eius habenæ quaſi equi ferocis : ac velut captiuus leo oſtenditur ex caueâ, nec laxatur: ſic oſtendenda eſt aliquando ira non laxanda : nunquam ſeriò iraſcendum eſt etiam malis; imbecillis animi argumentum eſt ira non fortis: habent vermiculi iras, & quidquid ſerpit iracundum eſt : Rex Apum aculeo caret, & plus irarum muſca habet quam Aquila : habent immortales ſuperi fulmen non iram : periiſſet pridem genus humanum ſi toties iraſceretur Deus quoties prouocatur ad iram.

DE CLEMENTIA.

PERSVASERAT Neroni Clementiam niſi illam cum Matre occidiſſet; iterum occîdit illam dum occîdit Senecam. Qualis vox illa, & quali Imperio digna ſi Nero ſapuiſſet! Nemo corona dignus eſt ſi neſcit parcere : ille meretur ſubditos qui nullum nouit cui bene non fecerit : Auguſtior ille ſermo, auxi numerum ciuium non imminui, enumerare poſſum genus humanum, nulla eſt vita quam non ſeruarim, nemo me ſenſit iratum niſi hoſtis, atque hic non fuit hoſtis meus niſi dum fuit publicus: Addit aliquid diuinius, non alia eſt inquit natura Dei quam Clementia, non condidiſſet Deus genus humanum niſi vt haberet cui benefaceret.

DE VITA BEATA.

DISPVTAT de vita beata quam omnes appetunt, pauci quærunt; nec male illam conſtitueret in ſapientia ſi illam noſſet; ſed dum Chriſtianã non nouit fingit Stoicam, & fruſtra conatur eſſe ſapiens, dum mauult diſcipulus Zenonis eſſe quam Pauli: Illud tamen non male de diuitiis, docet eas non nocêre Sapientiæ ſi doceantur ſapere; habeantur inquit à nobis nec nos habeant : ſint captiuæ ne nos capiant, quærantur innocenter, emittantur liberaliter, ſeruiant non imperent; & qui vult beatus eſſe, ſit Dominus auri non famulus : Atque ibi ſiſtit Philoſophus vnde oportebat incipere; nec mirum ſi felicitatem præſentem non inuênit qui futuram non credidit; illud probroſum nobis ſi poſt fidem eò non imus, quò ante fidem iuit Philoſophus.

DE OTIO SAPIENTIS.

INGENIOSA diſputatio de otio Sapientis, niſi eſſet fictitia; nemo otioſus eſſe poteſt ſi ſapit, difficilis & grandis labor eſt ſapere; deſidioſus

est qui desipit; igitur non est defes qui sapit: hoc tamen quod appellamus otium Sapientis, vtilius est humano generi quam omnium actuosorum labores; secessus est à publico non fuga, solitudo est non desidia; liceat ergo otium Sapienti sed actuosum; assignetur labor sed alternus, eatur ab otio ad publicum, redeatur à publico ad secessum; nec sit sapientia semper publica, nec semper solitaria; docet solitudinis & publici exemplum Deus, & semper solus est, & semper publicus, & cessat semper, & semper laborat, imitetur Deum Sapiens quâ parte potest, sit alternum virtuti quod non potest esse perpetuum.

DE TRANQVILLITATE ANIMI.

INVESTIGAT tranquillitatem animi, inuenturus si intra conscientiam quæreret, quod extra se quærit; nasci debet intra nos domesticum bonum; vinci debet hostis domesticus ante hostes externos; quid prodest mihi pax orbis terrarum si intra me pugno? at præliatur intra se omnis ratio quæ non est domina sui: viuit intra hominem geminus homo, ille iucunda amat, hic honesta: nunquam intra hominem pax erit, donec ea pars regnet cui sceptrum natura dedit, & Deus imperium; hæc prima tranquillitas animi carêre hoste, alteram ignorauit homo Stoicus, intra corpus & carnem sola animo viuere, implêre se Deo, & bonis futuris, atque intra tempus æternitatis delicias prælibare.

DE CONSTANTIA.

ADEO constantem vult esse sapientem, vt neget eum iniuria affici posse si velit, tangi, inquit, potest iniuria sapiens sed non lædi; ab alio erit iniuria non in illo; inferet illam vir stultus sapiens non admittet; sic Socrates aliena iniuria damnatus est sed sine sua; intulêre iudices probrum, ille non accepit: Cato affectus est sputis non iniuriâ, rejecit iniuriam non saliuam; sic tu venenum mihi das, ego non bibo; scelus tu facis, ego non patior; scilicet sapiens nullum malum admittit, nisi velit, at malum est iniuria. Denique iniuria aliquid imminuit, aut detrahit; at nihil ei eripi potest qui intra se habet omnia sua; nemo ergo læditur nisi à seipso, at nemo seipsum lædit, si sapit.

DE BREVITATE VITÆ.

NEGAT humanam vitam breuem esse sed fieri; non, inquit, exiguum tempus habemus, sed multum perdimus: impendimus bonam partem somno, maiorem otio, aliquam ludo: cur ludimus eam vitam, quam breuem querimur? cur impellimus illud tempus quod ire velocius dicimus? ita est, non accepimus breuem vitam, sed facimus; neque inopes temporis sed prodigi sumus: ampla ætas virtuti patet si bene dispo-

natur; at miseri ludimus horas quibus nihil est pretiosius, longiores putamus si numerandæ sunt, præcipitamus earum cursum, & malumus eas transiisse, quam ire: Nec mirum si vita humana breuis est; exigua est particula vitæ qua viuimus, & minor quâ homines sumus: prouidet huic malo sapiens, auget annos virtutibus, atque vt mortem fallat incipit immortalis esse dum viuit.

AD POLYBIVM.

NEGAT Polybio dolendum de morte vnius, dum omnes morimur; fecit, inquit, frater tuus quod tu es aliquando facturus: mundus ipse, & quidquid in eo est hac lege damnatur; finem habet quidquid incepit esse: Cur luges fratrem tuum vixisse, si nemo delectatur lacrymis tuis, nec frater ipse; cur quereris eum vixisse qui nollet viuere, ereptus est fortunæ, cur eum reuocas; parcerem dolori tuo si fratri placeret, aut prodesset; at nemo sapiens indignatur inde exire quo precario admissus est: illud dolendum esset si mori non liceret: Crede mihi Polybi, magna felicitas est in ipsa felicitate moriendi: Consule bonas artes quas amas, dicent tibi naturam nulli necessitatis suæ gratiam facere, & quod aliquandiu non faciat, gratiam esse.

AD MARTIAM.

FLEBAT Martia amissum filium, & quæ in aliis lacrymæ tempore exarescunt, in hac post tertium annum vberius ibant: Prouocat eas Seneca vt exhauriat; fluant inquit lacrymæ si fletibus fata vincuntur, at si mors tenet quidquid abstulit, desinat dolor, qui frustra perit; Quid accusas Martia lacrymis tuis, an superos, an fortunam, an mortem, an te, an filium tuum? accusare superos non potes, si nihil spoponderunt tibi, imo erga alios seueri, erga te fuêre liberales; filium tibi non diu daturi, statim talem dederunt qualis diu esse potuisset: Nec fortunam damnare debes, quod tibi non pepercerit quæ nemini parcit: Habendum est in promptu quidquid illa dedit, nec aliter possidendum quam velut extemplo amittendum: At fortè mors criminis non est expers, imo optimum est naturæ inuentum, solutio omnium malorum, & vltra illam mala non sunt: Neque dicas electam te vnam à superis cui frui filio non licêret, commodarant illum tibi superi non dederant, postquam illo potita es, quod suum erat receperunt; neque citiùs decessit filius tuus, maturus erat morti: quidquid ad summum peruênit ad exitum properat; denique imago duntaxat filij tui periit tibi, ipse eo deductus est vbi non est ampliùs moriturus.

AD HELVIAM.

PROBAT Heluiæ Matri exulem se esse, & felicem; neque eam debêre esse miseram, vnde ipse non sit miser; negat sapientem exulare posse, qui patriam sibi facit vbicunque est; addit omnem locum exilium esse vnde sapiens abest; aspice, inquit, quidquid intra naturam nobilissimum est, quotidie illud omne stationem mutat non patriam; labitur assiduè Sol per omnes signorum gradus; si vnicum illi signum patria esset, exularet quotidie Sol, & omnis alius locus algore rigesceret; omne Cœlum Solis patria est, & omne solum natale sapienti; Solus Deus locum non mutat quia vbicunque est; Solus patriam extra se non habet, quia semper intra se est; nec solitudo sapientem exulem facit, comitantur illum virtutes omnes, neque vnquam Sapientia sociis caret, dum ipsa secum est. Nec paupertatem Sapiens metuit, quidquid diuitias suas intra se habet; vbicunque fuerit, non est pauper.

QVÆSTIONES NATVRALES.

DISCIPVLVS Naturæ est dum Naturæ studet, Magister dum illam docet; didicit ab eo Natura multa quæ adhuc nesciebat; reuelat illius arcana, scrutatur viscera, explorat extrema, descendit ad centrum, ascendit ad fastigium, transcendit limites mundi dum illos describit, si tamen transcendit Naturam quò euadit? Vbi est dum extra Naturam est? Quærit Authorem Naturæ, & inueniret si crederet.

CONTROVERSIÆ.

AGITAT Controuersias Seneca Pater, & magna filius controuersia est; an fuerit Christianus, necne, dubium reliquit posteris, vtinam non sibi; fuit certe discipulus Christi, si fuit Pauli; vixit Christianè, si scriptis vita respondit; an responderit, magna adhuc controuersia est; definire videtur Augustinus, adfuit, inquit, Sapientia Christiana scribenti, viuenti defuit.

LVDI PHILOSOPHICI
VNIVERSALE.

ANIMAL extra omnia animalia, hominem extra omnes homines, differentiam extra naturam, accidens extra materiam, proprium extra omne subiectum fingunt Philosophi, nec mentiuntur dum falsum dicunt, nec falluntur dum fallunt, nec decipiunt dum nobis imponunt.

Ono-

O nobilem vniuerſalis ſtatum? ſupra fortunam eſt, & fere ſupra naturam, infra Deum, ſed penè vltra mundum; homo in eo ſtatu extra omnes homines eſt ſed non excluſus, intra omnes ſed non incluſus, in ſingulis vnus ſed non totus, in omnibus multiplex nec diuiſus, homo viuit in eo ſtatu nec veſcitur, rationalis eſt nec ratiocinatur, riſibilis nec ridet, oculatus nec videt, auritus nec audit, ſenſitiuus nec ſentit, homo in eo ſtatu nihil habet niſi ſe, & ſeipſo eſt diues.

Quid ais ſubtilis Philoſophia? quis eſt ille homo extra omnes homines? eſtne albus an niger? iuuenis an ſenex? ſubditus an Dominus? eſtne auulſus ab omnibus an immixtus? eſtne idem an diuerſus? eſtne multiplex an vnus? Iterum quæro eſtne immortalis an mori neſcit? eſtne intra tempus an æternus? eſtne alicubi, an nullibi? an mouetur, an mouet? an videtur, an videt? an tangit, an tangitur? an ſentit, an ſentitur?

Ludis ſane Philoſophia & illudis, pugnantia loqueris & chimeras fingis; ſi ille homo vniuerſalis eſt extra omnes homines, igitur extra ſeipſum; ſi eſt abſtractus ab omnibus igitur non eſt incluſus; ſi eſt idem igitur non eſt diuerſus; ſi eſt multiplex igitur non eſt vnus: vrgeo te & conuinco, ſi ille homo mori neſcit, igitur non potuit naſci; ſi eſt intra tempus igitur non eſt æternus; ſi nec mouet nec mouetur, igitur eſt otioſus; ſi nec videt nec videtur, igitur eſt inuiſus. Denique ſi eſt alicubi igitur eſt ſingularis, ſi vbique igitur eſt immenſus; ſi nullibi, igitur non exiſtit, ſi non exiſtit quomodo viuit? ſi non viuit quomodo eſt rationalis? ſi non eſt rationalis igitur non eſt homo.

Reſpondet Philoſophia vniuerſale hoc ipſum eſt quod tu affirmas dum negas, quod capis dum explicas, quod intelligis dum neſcire te dicis; homo ille quem impugnas idcirco vniuerſalis eſt quia extra omnes, idcirco communis pluribus quia multiplex eſt; inepte autem quæris an ſit albus, an niger, hæc ſunt accidentia quibus exuitur; an videatur, an videat, hæc ſunt officia ſenſuum quibus non vtitur; an ſit immortalis, an morti obnoxius, neſcit mori qui ortum, non ſenſit; an ſit alicubi an nullibi, in loco non eſt qui loco non eget; ſi quærere pergis vbi ſit, intra intellectum tuum eſt, & extra illum; intra te ſubiectiue, extra te obiectiue; locas illud dum cogitas, facis dum abſtrahis; abſtrahis dum nudum concipis: Tu illius ſedes, tu hoſpes, tu faber, tu artifex, tu ſubiectum, tu principium; vide quid egeris, probaſti vniuerſale dum impugnare voluiſti.

LVDVS SECVNDVS PHILOSOPHICVS.

RELATIO.

ELATIONIS elogium inde petendum eſt vnde relatio originem ducit; atque hæc origo intra Deum eſt: ſine Relationibus Deus non eſſet Trinus, & niſi eſſet Trinus non eſſet Deus. Nec tamen antecedit aut ſubſequitur Deum æquæua Deo, adeò antiqua eſt vt ſit æterna, adeò nobilis vt ſit diuina, adeò potens vt ſit infinita.

Audi efficaciam Relationis intra Deum, hæc ex tribus Perſonis vnam Patrem, alteram Verbum; tertiam Spiritum facit? hæc Patris caracter, & ſigillum; & patrimonium eſt; quidquid præter illam habet commune bonum eſt non proprium: per illam Pater æternus bis fœcundus ſemel Verbum generat, ſemel amorem ſpirat, bis duorum principium nec tamen geminum.

Per illam Verbum eſt imago Patris, radius Solis, fons Oceani, nec tamen eſt iunior ætate aut minor virtute, aut inferior poteſtate: hoc vno impar, nihil reddit Parenti à quo omnia accipit; nec Pater aliquid repetit qui nihil amittit.

Per hanc Spiritus Sanctus halitus duorum ſpirantium, oſculum ſe amantium, nexus ſe amplectentium, totam à duobus diuinitatem accipit, ſed exhauſtam, Pater exhaurit omne verum dum ſe intelligit, Pater & Filius omne bonum, dum vterque ſe diligit: propterea intra Deum Spiritus Sanctus eſt ſterilis: nec ditior tamen qui impertit quam qui accipit: eaſdem diuitias tres habent nec ſunt tres diuites; tres tamen Perſonæ ſunt, nec pauciores eſſe poſſunt, nec plures.

Mirabilis tamen relatio quæ Perſonam multiplicat non naturam: eadem ſubſtantia ſæpius ſua, ſemel diuina, ſæpius eadem nec diſtincta, ſæpius data & retenta, vna eſt in tribus Perſonis, ſed non diuerſa.

Denique per hanc relationem idem Deus nec totus vnus, nec totus Trinus: in ſe manens, à ſe digreſſus, exiens à ſe, & ad ſe rediens, amabili circulo inter tres ſocietatem exercet, & amorem; debent duo eſſe qui ſe ament, & tertius eſſe debet cui amoris delicias duo communicent.

Deſcende Philoſophia ad res creatas, nec tamen adhuc à Deo recede; qui æternos reſpectus, intra ſe habet, temporales ad res creatas habere voluit: Quot creaturas producit omnipotens Deus tot reſpicit; nec eas produceret niſi aſpiceret, & quamdiu conſeruat, tamdiu ſpectat; plenus eſt orbis terrarum aſpectibus diuinis, & Deus ſeipſo plenus nouos tamen aſpectus ad res creatas non excludit: nec mutatur dum nouas in-

tuitus acquirit, aut amittit; accidentia sunt sed Metaphysica; non augent diuitias Dei dum accedunt, nec dum recedunt imminuunt.

Scilicet Deus vndequaque infinitus nec ditior est dum relationes acquirit, nec pauperior dum amittit: diuites nos facit Deus dum nos aspicit, nec dum aspicimur ipse ditescit; quinetiam nec minus sapiens esset si non aspiceret, nec minus potens si non produceret: crescimus aspectibus diuinis ipse non crescit; proficimus eius omnipotentia, ipsa non proficit.

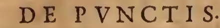
O Timidam Philosophiam quæ Deum ad res creatas referre timet, ne aliquid Deo accedat aut pereat! Quid ais Philosophia? quomodo Deus est rerum causa si effectus non nouit, quomodo est Pater si Filios ignorat? quomodo Pastor si oues non numerat? quomodo conseruat omnia si non agnoscit? si agnoscit, igitur respicit; si respicit, igitur dantur in Deo relationes ad res creatas.

Longius iuisti Philosophia, ad res purè creatas te reuoco; Quid est relatio? aspectus duorum, nexus plurium, ordo vnius ad alterum, amicum bellum, hostile fœdus, cognata inimicitia; aspiciunt se duo extrema vicina, & remota; at vide quam officiose se salutent, & quam valde se ament; tamdiu existunt dum se aspiciunt, & dum cessant se aspicere, cessant esse.

Scilicet totum suum esse relatio habet ad aliud, alienum bonum est magis quam suum, viuit alteri potiùs quam sibi, nunquam magis est sua quam dum extra se tota, nunquam propior sibi, quam dum à se digressa.

Ac vide fœcunditatem relationum, laborat orbis terrarum propagationi respectuum; hic paries albus tot acquirit similitudines quot nascuntur albedines; Ne quære numerum relationum, innumerabiles possidet pauperrimus quisque; ambulamus pleni respectibus, sedemus, currimus his onusti thesauris; nec nos onerant diuitiæ sine pondere, gazæ sine mole; gestamus illas nec sentimus; vident nos illæ, & nos relationes videmus, & nescimus.

Vnum est hac in re luctuosum, tam facile moriuntur relationes quam nascuntur; vno partu mille in lucem prodeunt; vno funere mille intereunt: nec tamen hæc ingens iactura est, manet illibatum fundamentum, & nouorum partuum ferax, ad primos terminorum ortus compensabit iacturam, & tot reparabit relationes quot amisit.

LVDVS TERTIVS PHILOSOPHICVS.

DE PVNCTIS.

VID est Punctum? si colorem quæris, expers est, si partes non habet, si nomen nihil acutius, si naturam nihil obscurius, si officia nihil incertius; nec corpus est quia materiam nescit, nec spiritus quia quantitatem respicit, nec quantitas, quia partes excludit.

Quid est Punctum? nihil est si experientiæ credis, aliquid est si rationem consulis, & aliquid & nihil si Philosophos audis: aliquid est quia partes nectit, & nihil est quia dum est punctum vinculum esse nequit: quomodo enim partes nectit si non tangit? quomodo tangit si non adæquat? quomodo adæquat si est minus? quomodo non est minus si est punctum? & si est minus quomodo id totum vnit quod totum non tangit? quomodo totum tangit si vnum est minus, & alterum maius? quomodo vnum non est minus si est punctum, & alterum maius si est totum.

Acuta sanè hæc prima tela, quæ vt aliqui obtundant diuersa latera, & diuersas facies puncto assignant; O homines obtusos in re acutâ: geminas facies puncto assignant cui partes negant, quasi facilius sit diuersas facies habere, quam diuersas partes, aut quasi diuersi vultus esse possint, si in eadem parte sint.

Geminos vultus Iano suo adscripsit antiquitas: nec mirum, quatuor aures habere debuit, vt fabulas vndique colligeret: quaternos oculos, vt duobus res veras, & duobus res falsas aspiceret: geminam linguam vt sæpius mendax esset, geminam frontem vt vtrimque impudens esse posset.

Quid faciunt in puncto plures oculi si vtrimque cæcum est? gemini vultus, si nec aspicere potest, nec aspici? diuersa latera, si nec tangi ab vna parte potest, nec tangere altera? sed forte virtuales partes habet si formales habêre non potest: subtile effugium sed virtuale non formale; si punctum virtualiter diuisibile est, cur linea virtualiter superficies non erit, hæc virtualiter corpus, corpus virtualiter spiritus, materia virtualiter forma, hæc æquiualenter materia; si punctum virtualiter pars esse potest, cur pars non erit virtualiter punctum? Subtiles certè, & graues nodi in scirpo, difficilia bella in puncto, periculosi conflictus in atomo: obtruderent hæc omnia punctum nisi punctum esset; sed quia punctum est, non minus pungit dum negatur quam dum admittitur; iisdem armis impugnatur, & pugnat; iisdem vulneribus cadit, & exsurgit, & dum ridetur

à Philoſophis, Philoſophos democritos facit.

Idem globus perfectè ſphæricus dum mouetur in plano puncta inducit & deſtruit: dum enim voluitur aut aliquid tangit aut nihil, ſi nihil, quomodo aliquid frangit ſi nihil tangit; ſi aliquid tangit vel illud eſt diuiduum vel indiuiduum; ſi primum, cur difficilius eſt partem tangi à puncto quam planum à curuo; ſi ſola puncta globus tangit, & partes omittit, quas choreas agit dum partes tranſilit? ſi perpetua puncta tangit, quomodo duo puncta faciunt maius ſi neutrum magnum eſt: quomodo vnum creſcit ex altero ſi alterum non eſt quantum; quomodo eſt quantum ſi eſt punctum.

Sed ſupponatur Deus punctum efficere vel creare, puto non negabitur Deus poſſe facere punctum qui fecit ſpiritum; ſi poſſit efficere, voluatur ab Angelo vel trahatur; non negabis Angelum poſſe trahere punctum qui voluit Cœlum: Si mauis, demittatur ingens mola in punctum medio ex aëre pendulum; vel ſuſtinebit delabentem molam, & quibus humeris, ſi caret membris? vel deuoluetur ſub mola, & quomodo tanget molam ſi non adæquet? aut ſi tangere molam in parte poteſt, cur non poterit in continuo tangere partes, & vnire?

Hæc pro Punctis & contra puncta; ô rem inquietam! & mobiliſſimo nec mobilem, nec quietam; nec moueri punctum poteſt quia locum non deſerit, nec quieſcere quia locum non acquirit. Quid eſt Punctum? ſi nihil eſt, vnde tam acutum, ſi aliquid, vnde tam minutum. Quid eſt Punctum, ſi non interrogas ſcio, ſi vrges neſcio, ſi mauis ludo.

LVDVS QVARTVS.

CONTINVVM.

NOVVM continui genus, conflatum ex minimis Phyſicis, & tamen maximum: Quid ais noua Philoſophia? ſi minima Phyſica componunt continuum; igitur ſunt continua, ſi augent quantitatem, igitur ſunt quanta; ſi ſunt quanta, igitur ſunt diuidua; ſi ſunt diuidua, igitur poſſunt eſſe minora; ſi poſſunt eſſe minora, igitur non ſunt minima.

Idcirco, inquit, minora eſſe non poſſunt quia ſunt minima; partes habent ſed indiuiduas non tamen indiuiſibiles: adeo amicæ ſunt inuicem vt ſeiungi nolint, adeo tenaces vt diuelli non poſſint, adeo fideles vt periret eorum vita ſi periret ſocietas: fecit illas à ſe inuicem pendulas Deus: eget vtraque alterius auxilio vt exiſtat, beneficio vt viuat, com-

mercio vt ditescat: Imitantur naturam modorum nec sunt modi, imitantur indiuisibilia, nec sunt puncta.

O imitatricem veritatis Philosophiam, & idcirco non veram! nemo imitatur seipsum si est ipse; imitantur hæc minima modos, igitur non sunt modi; imitantur indiuisibilia, igitur non sunt indiuidua; separet igitur Deus duas minimi vnius medietates; si partiri illas vlterius, & vlterius potest, igitur sunt infinitæ; si diuidere non potest, igitur sunt indiuisibiles; quanquam cur partiri non potest si habent partes? cur dissoluere non potest si potuit vnire? quale illud vinculum, quod nec soluere potest Deus nec abrumpere? O ridiculam Philosophiam! laborat Deus in minimis qui ludit in magnis, & exiguum ac vile minimum meta est diuinæ gloriæ, dum est meta potentiæ.

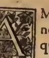
Quam illustrius continui genus proponit Philosophia antiqua & vera? Continuum est illud quod componitur ex partibus continuis, & semper diuiduis; ne quære numerum partium, tam multæ sunt vt vincant numerantem; Deus ipse tot continuo partes indidit dum illud composuit, vt nesciat numerum, dum nihil aspicit primum, nihil videt vltimum. Quid numeras Arithmetice vbi numerare Deus non potest? quid meteris vbi aliquid semper extra mensuram est, nulla pars continui tangitur tota, quia nulla tangitur sola; hoc ipsum quod tangi vides, tangentes fallit dum excedit; pergis tamen metiri, & pergis illudi; hæc pars si esset prima esset vna, hæc si esset vltima esset sola, vtraque si esset vnica esset nulla: scilicet omnis pars continui est continuum, & omnis est totum; nec totũ esset nisi esset numerosum; nec numerosum esset, si esset vnicum: singulæ partes ita sunt filiæ vt sint matres; ita nummi vt sint thesauri, ita latices vt sint fontes; propterea nunquam exhauriri possunt, quia dum fontem vnum aperis infinitos recludis: fœcunda res est continuum, exit ex singulis partibus dum diuiduntur infinitus partium exercitus, cò numerosior quo minutior, cò maior quo minor: idcirco semper immensus quia semper diuiduus; nimirum hæc est natura continui posse in infinitum diuidi, nec posse exhauriri: augetur per damna, reparatur per detrimenta, viuit per funera, vnde decrescit inde crescit, & mors partis vnius, vita est infinitarum partium.

Illustre hoc continuum conflatum ex diuiduis, non vestrum ex minimis Physicis; Quale illud continuum cuius partes maiores esse non possunt quia sunt minimæ? quale illud minimum quod nec augeri potest nec minui? perit si diuidis, moritur si attingis, euanescit si aspicis; nec videtur adeò est minutum, nec videt adeo est cæcum, nec sentit adeò est obtusum, nec sentitur adeò est exiguum; infœcundum nihil parturit, egenum nihil acquirit, auarum nihil amittit; periret si aliquid amitteret, euanesceret si augeri posset; O inane minimum! nec continuum

est vt possit diuidi, nec quantum vt possit extendi, nec punctum vt partes vniat, nec pars vt totum componat, nec totum vt partes includat. Quid ergo tandem est, minimum vt illudat, & nullum vt fallat.

LVDVS QVINTVS.

INFINITVM.

MBITIOSA res humanum ingenium, id scire ambit quod nemo docuit; id intelligere quod nemo didicit; quærit aliquid vltra verum, fingit aliquid vltra nihilum, eò tendit quo nemo peruenit, viam facit, quâ nemo transiuit, & quieturum ante se negat quàm infinitum inueniat.

Spatiari illi licet intra orbem terrarum, excurrere vltra Cœlum, euagari vltra vacuum; patet illi in campum omnis natura finita, in lycæum omnis Academia; at paruipendens quidquid clauditur finibus: hæc inquit captiuitas est teneri compedibus, hæc paruitas esse finitum, nihil magnum puto nisi sit infinitum: ij sunt limites mei carêre limitibus, inquietus viuo donec infinitum attigero.

Ac velut primus ille hominum Parens, cum ei orbis terrarum in dominium, paradisus voluptatis in palatium, & deliciæ omnes præsto essent in cibum, pauperem se putauit si arbore vnâ carêret, & famem credidit si pomi vnius potestas deesset: Ita ambitiosum hominis ingenium neglectâ cæterarum rerum doctrina, ignorantiam putat nisi infinitum definiat.

Quod admirationem auget, errat in infinito gloriosum ingenium & errorem amat; quærit initium vbi nihil est primum, quærit terminum vbi nihil est vltimum, explorat medium vbi nihil est extremum: addit numerum infinito nec extendit, detrahit partes nec imminuit, partitur, nec diuidit, percellit nec lædit: Post tot iniurias id vocat infinitum, quod nec fieri potest maius, nec esse minus: quod nihil habet primum nihil vltimum, & dum sic philosophatur, id dicit quod non intelligit, id definit quod nescit.

Vt audacius erret reuocat quæstionem ad Deum, & dubitat an Deus producere possit infinitum, an saltem cognoscere; audax enimvero quæstio, an ille infinita possit qui est infinitus, an vbique possit qui est immensus, an ab æterno qui semper fuit, an per æternitatem qui semper erit, an æternitas lapsa sit maior, an lapsura sit minor, an vtraque infinita si nunquam finienda.

Quo pergis humana Philosophia? audax dum infinitum affirmas, nec

minus audax dum negas; affirmas quod non intelligis, negas quod nescis; vt neges fingis implicantias quas non intelligis, vt affirmes, proponis argumenta quæ non capis, ô audacem intellectum! fingit difficultates ne vincatur, &dum non soluit vincitur.

Disputo in eam Thesin quâ negatis infinitum; negatis vt arbitror quod nescitis: Ego id affirmabo quod non capio: pugnabimus Antabatarum more, cæca erit vtrimque pugna & obscura victoria, felicior tamen erit sors mea quam vestra: si vincitis leue victoriæ vestræ pretium erit; id acquiretis quod nihil esse dicitis: Ego si vicero reportabo illustre victoriæ pretium, infiniti præmium infinitum.

LVDVS SEXTVS.

MVSICA ARTIS, ET MVNDI.

FAVETE linguis, Auditores, loqui Musica cupit, & audiri. Res noua PP. RR. quatuor voces audiuntur, & vna loquitur, quatuor loquuntur & vna auditur, quatuor canunt & idem concinunt: Quale hoc artis mysterium! si quatuor voces canunt vnde idem concinunt? si idem concentus est, vnde idem grauis & leuis, depressus & subtilis acutus & obtusus? vnde idem attollitur & deprimitur, assurgit & descendit, deflectit ab imo, & declinat à summo? Quinimo hoc ipsum est Musica, contrariarum vocum concordia, dissidentium tonorum amicitia, grauium & leuium sonorum societas, plurium vnitas, omnium harmonia.

Quatuor soni sunt dum in gutture nascuntur, quatuor dum in aëre formantur, quatuor voces dum ex ore prodeunt, quatuor dum aures subeunt, sed plures in vnam coalescunt, dum inter se coeunt.

Ingeniosa pugna in qua si hostes diuisos spectes nihil infensius, si coniunctos nihil amicius, grauis & leuis, depressus & sublimis, infensi hostes ante pugnam, ita vires suas pugnando attemperant, vt dum omnes vincunt & nullus vincitur, mirabili consensu in vnum coeant: sic tamen in vnum plures coeunt vt nullus intereat, miscentur nec confunduntur, vnus & plures, amici & contrarij: Imo idcirco vnus ex pluribus nascitur, quia plures pugnant, idcirco consentiunt quia dissentiunt, pax ex pugna, ex lite concordia, ex pluribus vnitas, ex omnibus exsurgit mirabilis Musica.

Miraris factum, audi inuentum; ingeniosæ voces diuersas itinerum vias eligunt vt eodem tendant, descendunt vt assurgant, attolluntur

vt deſcendant, fugiunt vt aſſequantur, & ideò ſibi occurrunt quia ſe inuicem fugiunt; dum enim vox leuis attollitur, dum grauis deprimitur, aſſurgens ab imo grauiorem attollit, declinans à ſummo leuiorem deprimit, ſublimis euehit depreſſam, acuta excitat obtuſam, ſic dum vna aſſurgit, altera decidit; dum hæc premit illa fugit; dum omnes vincuntur, omnes vincunt.

Ex ea pugnâ vox vna naſcitur, atque hæc eſt vox illa mirabilis quæ eadem antecedit & ſequitur, fugit & apprehenditur, prior ſeipſa, & poſterior, grauis & leuis, depreſſa & ſublimis, obtuſa & acuta, hilaris & mœſta; atque hæc eſt ingenioſa muſica, vox vna & plures, ex pluribus vna mirabilis harmonia.

Iterum fauête linguis, Auditores, altera muſica loqui & audiri cupit; mundus hic Muſicum organum eſt, aiebat Triſmegiſtus, Chorus Muſicæ hæc rerum vniuerſitas, Choroſtates Deus, Cantores Elementa, voces qualitates Elementares, harmonia Elementorum concordia.

Deſideratis oppoſitas voces? dum ignis attollitur ſurſum nonne altum & ſublime canit? dum terra deorſum deuoluitur, nonne graue & depreſſum mugit? nonne aqua deflectit ab imo? nonne aër declinat à ſummo? vultis amicos & concordes tonos, dum aër & ignis pugnant in ſiccitate & humiditate; nonne conſpirant in calore? dum aër impugnat frigiditatem aquæ, nonne amat humiditatem?

Vultis amicam plurium pugnam? nonne duo Elementa inter ſe conſentiunt, duo diſſentiunt? inter terram & aëremaqua interiacet vt vtramque conciliet, inter aquam & ignem aër medius eſt vt ignem temperet: atque vt fidelis ſequeſter eſſe poſſit, vtrique amicus, vtrique inimicus eſt.

Vtilis ſane & neceſſaria Elementorum pugna, & amicitia: ſi Elementa omnia calore conſtarent, omnia interirent, ſi ſolo frigore, omnia torperent, ſi ſola humiditate omnia putreſcerent, ſi ſola ſiccitate, omnia rigêrent; dum harum qualitatum permixtione omnia temperantur, calor excitat ſiccitatem, ſiccitas mitigat calorem, frigus acuit humiditatem, humiditas retundit frigiditatem; atque hæc eſt ingenioſa Elementorum pugna, in qua pax ex diſcordia, ex bile concordia, ex omnibus grata exſurgit Muſica mundi, & harmonia.

LVDVS SEPTIMVS,

ANIMA.

AGNOSCE teipſam Anima, dic qualis ipſa ſis quæ cæterarum rerum naturas deſcribis; digna res admiratione PP. Anima cæterarum rerum imagines, pingit, & ſeipſam neſcit; oculata in rebus alienis, cæca in ſuis; foris erudita, intus ignara, vbique extra ſe præſens, apud ſe abſens, eò ſibi ignotior quo ſibi propior, noſſet ſeipſam ſi à ſe abeſſet; idcirco ſeipſam non videt quia ſibi præſens eſt.

Interrogo te Anima, non qualis in triuiis habitas, & textrinis, non qualem habent qui te ſolam habent; eam te interrogo quæ in porticibus inſtituta, in lycæis exercitata plenam ex Academiis atticis ſapientiam eructas, dic qualis ipſa ſis.

Animam Plato ex eodem & diuerſo? ex vno & binario, ex ternario & quaternario, hoc eſt ex nullis principiis componit dum ex contrariis, hoc eſt vnitatem animi deſtruit dum ex numeris diuerſis conſtituit.

Dic Democrite, dic Pythagora qualis Anima ſit? quam male vterque animum nouit? dum hic animam in atomos diuidit; ille in ramenta diſpergit.

Anima in Hippone penè naufragium facit dum ſe ignem credit, penè in Leucippo ſe inflammat dum ſe ignem putat.

Quam inanis eſt in Diogene dum ſe aërem, quam mollis in Critia dum ſe ſanguinem, quam leuis in Heraclito dum ſe exhalationem, quam grauis & leuis, quam craſſa & ſubtilis dum ſe apud Galenum ex Elementorum craſi & temperatura conſtituit?

Infelix anima quam aqua humectat, ignis exſiccat, calor abſumit, frigus interimit.

Quid ais prophana Philoſophia? quam abiectè de anima ſentis dum eius dignitatem ſic abjicis? ſpiritalem accepiſti & diuidis, immortalem & corrumpis, ſubſtantiam, & accidens facis.

Dic Ariſtoteles qualis animus ſit? ſi tamen animum doces, vnde niſi ab animo didiciſti qualis animus ſit, & ſi animus docuit, quomodo ante te qualis eſſet ipſe neſciuit? doceat tamen Ariſtoteles animum, animus Ariſtotelem, vterque doctor, vterque diſcipulus, vterque dicat qualis animus ſit.

Animus inquit eſt actus corporis organici poteſtate vitam habentis: paucis vocabulis quot oracula! Explicent mentem Magiſtri interpretes

animi & Aristotelis. Corpus inquit ille ante aduentum animæ testudinis, & mutæ cytharæ instar erat; huius cytharæ sensus foramina, tendiculæ nerui, plectrum lingua, indices oculi erant; deerat adhuc anhelitus qui inflaret, digitus qui moueret, sonus qui animaret; immiscuit se huic cytharæ animus, & statim immortalis auditus est sonus.

Explicet ipse Aristoteles genius naturæ, Magister animæ, qualis hic sit corporis organici actus, animus inquit est id quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus; animus est quo nutrimur, & ipse non crescit, quo augemur & ipse incrementa nescit, non minor in puero, non maior in viro, non fortior in iuuene, non debilior in sene.

Animus est quo sentimus, & ipse sub sensus non cadit, qui tangit omnia & ipse non tangitur, qui videt, neque ipse videtur, qui audit, & non auditur; animus colores discernit, coloris expers, distinguit qualitates, atque iis caret.

Quo mouemur, & intelligimus; animus est omnium Elementorum incola, terram inhabitat, in cœlum euolat, consuescit cum Angelis, pugnat cum feris, cultor soli, victor profundi, in aëre auceps, in cœlo hæres.

O audacem animum! in cœlum ascendit, nec attollitur, descendit ad terras nec deprimitur: ignibus se immiscet nec exuritur; aquis se immergit nec obruitur, lucem aspicit nec hebescit, solis & lunæ defectus intelligit neque deficit; aërem contemplatur nec euanescit; tenebras ingreditur neque obscuratur; nihilum penetrat nec confunditur; tempora meditatur nec cum annis fluit, momenta numerat, & consistit; motum consequitur & conquiescit.

Ascende altius anime, & qualis ipse sis ab Authore Deo disce; nemo melius naturam tuam intelligit quam qui condidit; faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, (verba sunt trium Personarum inter se de magno opere deliberantium) faciamus hominem natura nobis subditum, gratia amicum, gloria filium: eluceat in eius ingenio sapientia nostra, in voluntate libertas, in memoria fœcunditas: Faciamus hominem qui vices nostras in hac orbis vniuersitate gerat, & ne orbis præsenti Domino careat, fiat in orbe homo spectabilis Deus. Dixit immortalis Trinitas, & tam illustribus lineis imaginem suam in hominis animo pinxit, vt iam tunc oppigneratus sit se hominem futurum, dum hominis animum penè effinxit Deum.

LVDVS OCTAVVS.

LIBERTAS.

PRETIOSA res libertas humana, & quam penè ipse reueretur Deus; determinat obiectiue Deum; explorat Deus quid voluntas velit antequam velit, quid agat priusquam agat, quid sola vellet si velle posset; obseruat operabundam & nondum operantem; adhuc vacuam & tamen plenam, adhuc sterilem, & quasi prægnantem; objicit illa Deo nutus suos, videt Deus vota pendentia, & adhuc nulla, & dum decernit concursum qualem voluntas exigit, penè obtemperat voluntati, & illa imperat.

At quæ ista Philosophandi ratio? Deus ibi aliquid videt, vbi adhuc nihil est, videt voluntatem vacuam, & videt plenam, videt sterilem & fœcundam, videt desidem & efficacem; Amabo si adhuc nihil est in voluntate nudâ, quid tandem Deus videt? quibus oculis nihil aspicit, & quibus auribus audit nihil? & tamen Deus aliquid videt, si Deum aliquid mouet: quid autem sit illud, nemo hactenus explicuit, & difficile explicatur illud aliquid, si est nihil.

Fallor, neque id quod videt est purum nihil, neque adhuc est aliquid, sed aliquid erit, si voluntas velit, & si possit: videt Deus nutus voluntatis, & intelligit, videt motus quietos & percipit, videt pondus voluntatis & illud sentit, videt vota pendentia & adhuc nulla, videt voluntatem nudam, & seipsâ plenam, videt quid vellet si velle posset; videt quo tendat si posset tendere; videt operabundam si operari posset, videt quid exigat, videt quo egeat; videt actum primum, & nondum secundum, videt causam, & nondum effectum.

Audi aliquid clarius, videt Deus voluntatem accinctam ad opus; videt acturam si adiuuetur, videt opus futurum si decernatur; videt Deus per scientiam mediam quid sit visurus per absolutam: Interea adiungit se voluntati, decernit auxilium, exhibet concursum, & dum vtraque causa agit actione communi, vtraque mouet & mouetur, vtraque est prima, vtraque secunda, vtraque prior est, neutra posterior.

Hæc si difficilia videntur, arcana res est humana voluntas, & debet arcana esse vt sit libera, nullum esset secretum voluntatis si esset publicum; sola voluntas illud intelligit, quæ illud tegit; imo neque voluntas se totam nouit, solus totam agnoscit, qui totam condidit. Nec tamen eius libertatem lædit dum illam intelligit: ne illam lædat explorat nu-

tum illius, & flexum, & se illi attemperat. Pretiosa res humana libertas quam penè reueretur Deus dum se illi accommodat.

LVDVS NONVS.

CORDIS MIRACVLA.

TRIA miracula cordis agnoscit Philosophia, quartum addit Theologia tribus maius.

Primum cordis miraculum est magnitudo in paruitate; exiguum cor esse debuit vt magnum esset, ingentem virtutem habet quia exiguam molem, eò capacius quò angustius: quæ paruitas aliis membris nocêret ea cordi prodest.

Quæris quanta sit amplitudo exigui cordis, pars est toto suo maior, exilis hominis portio toto homine grandior, particula mundi, & mundus ei votorum particula est: admittit omnia nec impletur: post omnes thesauros adhuc auarum, post omnes delicias adhuc auidum, post omnium bonorum copiam adhuc egenum, tunc etiam vacuum est, cum est plenum.

Alterum cordis miraculum est vita in igne, cor fornax est ignis primigenij, focus domestici caloris, clibanus flammæ vitalis. Sed ô amabile miraculum! vitam fouet ignis quam extinguere debuit, pascitur humore cordis, nec eum resoluit, vescitur impensis alienis, & abstinet suis, absumit humorem vicinarum partium, & hospiti suo parcit; quod admirabilitatem maiorem habet, copiosus adeps cor oblinit & calorem ambit, videt vicinum ignem nec emollescit, flammam attingit nec liquescit; refrigerat ardorem ignis nec ab eo incalescit: impedit incendium quod adiuuare debuit; & ne quid huic miraculo desit, inter cor, & pericardium serosus humor interiacet: fluitat cor intra humorem aqueum, nec ignem aqua extinguit, lambit ignis aquam nec absumit, pacem in corde retinent aqua, & ignis: alibi hostes in corde amici sunt, & domus eiusdem Inquilini.

Tertium cordis prodigium est motus cordis mirabilis, cor per diastolem opes colligit, per sistolem distribuit: per illam ditescit, per hanc alias partes diuites facit; per illam sanguinem è venis exugit, per hanc spiritus impertit arteriis; per illam aërem attrahit, per hanc emittit; per illam calorem suum intra se temperat, per hanc communicat, atque vt eo bono frui possit quod aliis confert, inter vtrumque motum æqualem quietem captat.

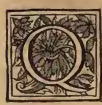
O motum cordis mirabilem! mouetur cor & quiescit, mutat locum nec amittit; exuit figuram suam & recipit, è triangulo in circulum transit, ex circulo in triangulum redit; alienam figuram mutuatur vt se opibus impleat, figuram suam recipit vt se exhauriat, auarum sub aliena figurâ, munificum in suâ: influit in se, effluit in alia: co͂mparat Diuus Thomas hunc motum cœlorum motui, in eo tamen nobilior est, mouetur cœlum ab Angelo, cor à seipso.

Illustria sane hæc miracula naturæ, maius est quartum miraculum Gratiæ: Adeò amat cor hominis Deus vt illud ab homine petat: fili præbe mihi cor tuum. O rem admiratione maiorem, petit cor hominis Deus qui illud condidit, petit quasi rem alienam, & tamen suam; petit restitui sibi quod ipse donauit, & munus credit dum suum recipit! scilicet emancipauit cor Deus dum hominem liberum reddidit, & capacem sui fecit portionem hominis: propterea implere hospitium cupit quod extruxit sibi: ne homo cor recuset, impressit cordi desiderium sui, & tamdiu inquietum reddit, quamdiu eo hospite caret qui solus hospitium implere potest.

O amplitudinem cordis æqualem amplitudini Dei! quem intellectus capere non potest, cor totum continet. Meditabatur Augustinus mysterium Trinitatis prætergressus naturam; eò ibat audaci cogitatione quò ire homini non licet; irrisit Angelus puer Augustinum senem, & fossulam ostendit in quam totum oceanum deriuandum tunc dixit, cum ipse totum intra se deriuauerit Deum. Agnouit errorem Augustinus clausit ingenium, cor aperuit: & totum excepit Deum.

LVDVS DECIMVS.

MIRACVLA OCVLI.

VÆ est ista pars hominis homine maior? quæ particula mundi æqualis mundo? ingreditur oculum terra nec obruit, subit intra oculum aqua nec diluit, inserit se ignis nec exurit, immiscet se aër, nec mouet; insinuat se cœlum, nec oculum implet.

Sed quæ ista oculi virtus? aperit se oculus, & mundum recipit, claudit se oculus, & mundum excludit, qua virtute? quo milite? quo imperio? quo obsequio? at quæ celeritas agendi? momento ad cœlum euolat, momento Solem, & stellas lustrat, momento orbem vniuersum perambulat: si oculus ad cœlum euolat quo itinere? si Sol ad oculum deuolat quo tramite? si vterque immotus manet, quomodo alter alterum quærit, & inuenit?

Hæc miracula extra oculum, plura intra oculum fiunt; humores quibus alluitur, tunicæ quibus cingitur, nerui quibus distenditur, musculi quibus mouetur, venæ quibus alitur, arteriæ quibus micat, spiritus quibus subsultat, totidem miracula sunt.

Ex pluribus oculi miraculis pauca seligo, inprimis quale miraculum est humor Crystallinus? si est humor fluidus, quomodo est crystallus? si est gemma, quomodo est liquida; si est gelu, quomodo non est concretum? si est crystallus, quomodo non est gelu? crystallus est, aut crystallo similis, & meretur nomen, dum exæquat splendorem.

Sequitur humorem crystallinum humor vitreus; ille instar gemmæ est, hic instar palæ; inseritur vnus alteri, nec confunditur; innatat humor crystallinus vitreo, hic illum sustentat; amant se inuicem humores similes & se adiuuant; custos est humoris crystallini humor vitreus, & penè nutricius; hic humoris vitrei alumnus est, & penè filius.

Excipit humorem vtrumque tunica Rheti similis, inde Rhetina dicta, tendit vtrique humori amabiles insidias, & dum vtrumque capit, amanter decipit: at quam vtili fraude? impedit ne humor vterque diffluat, dum vtrumque ambit, administrat sanguinem vnde vterque viuat, deriuat visorios spiritus quibus vterque videatur, & videat.

Huic Rhetinæ proxima est altera tunica folliculo vuæ similis, inde vuea dicta; concaua est vt humores ambiat, mollis ne lædat, tenuis ne opprimat, pellucida vt quod tegit ostendat.

Exarescerent tunica vuea & Rhetina nisi tertius humor aqueus vtramque irrigaret, & fatigarentur perpetuo motu nisi laborem aqua leniret; Præterea læderet humorem crystallinum tunica cornea si illum attingeret; interfluit humor aqueus, & vulnera excipit quæ non sentit; atringitur à tunica cornea neque læditur, & dum alluit, temperat ardorem tunicæ corneæ, & illam refrigerat.

Non satis tuerentur humorem crystallinum duæ tunicæ, vuea, & Rhetina nisi cornea vtramque firmaret, nec satis illa, nisi tunica adnata oculum totum in sua sede contineret: vides quot præsidiis humorem crystallinum natura muniuit? & debuit ea pars in tuto esse quæ principium est visionis & subiectum: eunt ad hunc humorem species impressæ; exeunt ab illo species expressæ; nec possunt nobilius excipi species aduenæ quàm in crystallo, nec nasci illustrius species indigenæ quam in cubili gemmeo.

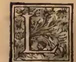
Difficilior est numerus neruorum quibus oculus distenditur, & musculorum quibus mouetur: duo nerui optici ex oppositis cerebri partibus progressi decussant se medio in itinere, & spiritus animales ad singulos oculos deriuant, quasi ad alumnos suos. Septem musculi septenis oculorum motibus præsunt, ille sursum mouet, hic deorsum, alij in omnes par-

tes circumferunt; O motus oculorum mirabiles, velocius non eunt cœlestes orbes, quamuis impellantur ab intelligentiis, impellunt seipsos oculi, & se sistunt; hoc libertatis priuilegium est sistere se posse, & mouere: gaudent libertate oculi & carent cœli.

Omisi pupillam nobilissimam oculi partem, & amabilissimam; hæc pars oculi minima, & maxima; hæc sedes amoris & majestatis; per illam oculus amat, per illam imperat, per illam irascitur, & miseretur: per illam parcit & punit; per illam videmus alios & nos ipsos: latent sub illâ species impressæ & expressæ: & forte nigra est vt illas occultet, nec impedit visionem pars opaca dum illam tegit; arcana debet esse visionis natiuitas, mysterium esse debet, neque esset mysterium, nisi esset arcanum.

LVDVS VNDECIMVS.

SPECIES INTENTIONALES.

Vdisne Philosophia an illudis? dum species intentionales exire ab obiectis, volitare per aërem, & sensibus insinuare se dicis: vt exeant ab obiectis debuerunt intra obiecta nasci: at qua parente? qua matre? quo actu? quo partu? qua obstetrice in lucem exeunt? qua nutrice crescunt? an sunt pelliculæ obiectorum? at quis eas abstraxit? an imagines rerum, quis eas pinxit? an colores, quis tinxit? an sigilla, quis sculpsit? an alati obiectorum nuntij? quis emittit.

Exeunt tamen ab obiectis, & per aërem se extendunt, sed si exeunt quo conatu? si emittuntur quo partu? si mouentur quo gressu? si impelluntur, quo impetu? si ascendunt, qua leuitate? si descendunt, quo pondere? si recta eunt quo tramite?

Occupant tamen aërem, & illum implent; sed dum implent, an plures simul, an permixtæ, an diuisæ? si plures simul quam subtiles? si permixtæ, quam exiles? si diuisæ quàm tenues? vbique tamen sunt, vt obiectum vbique exhibeant: permixtæ sunt, nec confusæ, diuisæ & continuæ, seiunctæ, & vnitæ.

Quis explicet quot probra, quot vulnera, quot clades, quot mortes per aërem patiantur? impelluntur à ventis, obruuntur à pluuiis, exuruntur à sole, inflammantur ab igne; premuntur ab ingredientibus, fugantur à currentibus, turbantur ab occurrentibus; dum turbatur ordo partium quis ordinem restituit? dum mouentur hæ partes, quis alias substituit? dum tota species perit, quis nouam speciem sufficit? O infelices

rerum

rerum species quam infausta sors vestra! patêre semper iniuriis, vulnerari, & diuidi, nasci semper & mori?

Rident tamen eas iacturas generosæ species, succedunt partes partibus, totis totæ, mortuis rediuiuæ: fœcundus obiectorum vterus nouos specierum exercitus submittit, semper grauidus, & semper fœcundus, semper plenus & nunquam exhaustus: succedunt noui hæredes hæredibus, nec decrescunt opes Parentum, nec minor est hæreditas post tot iacturas.

Vt tamen eas iacturas fugiant, ingrediuntur sensus nostros, & tutas se putant dum intra nos latitant; nunc loquuntur auribus sine voce, iam oculos excitant sine murmure, mox in phantasia resident sine pondere, vagantur in cerebro sine strepitu, excurrunt per cellulas sine motu, subsistunt in memoria sine tumultu.

O rem mirabilem nisi esset vulgaris, exhibent res magnas, & carent magnitudine, res immensas & carent mole: per eas videmus, nec illas cernimus, per illas sentimus nec cadunt sub sensus: cadunt tamen sub intellectum, sed penè illum vincunt.

LVDVS DVODECIMVS,

DE DVOBVS DOMINIS.

VBTILIS quæstio, sed speculatiua magis quam practica, & quæ plus iurgij habet quam lucri. An duo possint esse simul eiusdem rei Domini. Negant multi, affirmant alij. Placet vtramque quæstionem agitare, amœno primùm stylo, deinde Scholastico, & vtroque ludere.

AN DVO POSSINT ESSE SIMVL EIVSDEM REI DOMINI.

LVDVS RHETORICVS.

EVERTIT naturam Dominij, qui duos posse esse simul eiusdem rei Dominos dicit. Dominium est ius disponendi, si totum hoc ius est penes vnum, quænam illius pars est penes alterum? Dominium est ius disponendi de re tanquam sua, quomodo idem ager est meus, si est alienus? quomodo non est alienus, si alter

est Dominus? Dominium est ius disponendi in commodum suum, quomodo disponis in commodum tuum, si dum disponis amittis tuum, & nihil acquiris alienum? Dominium est facultas disponendi sine iniuria alterius: potest Titius velle retinere seruum sibi fidelem; potest Caius velle eundem dimittere quia infidelem: quomodo ille non inferet iniuriam alteri si retineat, cui ipse seruus damnum infert si maneat; Dominium est potestas disponendi in omnem vsum: potest Titius eodem equo velle ire Romam, quo Caius vult ire Lutetiam: quomodo vterque disponet in omnem vsum, si vterque vult oppositum. Denique nemo potest duobus dominis seruire, quia cum sint diuersi possunt diuersa velle, dum vnus id vetat, quod alter imperat.

Euertunt sane hæc argumenta dominium permanens, sed instantaneum non attingunt: idem instans admittere potest duos Dominos quos tempus excludit; idcirco capacius quia breuius, idcirco potest pati diuersa iura quia non patitur, diuersa arbitria: duo Domini idem possunt quia idem volunt, cessat omnis iniuria in instanti, quia cessat pugna. Age quisquis negas diuersa posse esse in eodem instanti dominia? annum potes eodem momento librum accipere, quo ego possum dare; at non potes negare librum tunc esse meum, nisi neges fieri tuum: nemo tunc magis est Dominus quam cum donat aliquid suum; & tunc alter fit maxime Dominus cũ facit aliquid suum; quia nisi fieret Dominus occuparet alienum. O instans opulentius tempore! eodem momento vterque est diues quia vterque est Dominus; eodem momento dominium est in donante, quia donare non posset nisi Dominus esset, & simul est in donatario, quia ille dominium non transferret, nisi hic acciperet; eodem momento dominium est in donante, sed vltimò, in donatario sed primò, in hoc nascitur quia in illo moritur. In vtroque totum est quia transfertur, & nondum translatum est: idcirco hic transferre potest quia adhuc habet, neque adhuc transferret, nisi alter simul acciperet: felix dominium si in vtroque maneret, imo infelix si diutius viueret; neuter in tempore Dominus esset, quia vterque esse vellet; idcirco in instanti vterque est, quia hic vult desinere esse, dum alterum vult incipere.

LVDVS THEOLOGICVS, AN DVO POSSINT ESSE SIMVL EIVSDEM REI DOMINI IN SOLIDVM.

VIDETVR non posse: 1. Quia iura negant dominium posse esse penes duos.

2. Hoc dominium est contradictorium in tempore, ergo in instanti, quia contradictoria æquè pugnant in instanti, atque in tempore, quia quod essentialiter est tale, est tale in omni statu, & tempore.

3. Duo dominia eiusdem rei se habent vt forma & priuatio, aut saltem vt duæ formæ oppositæ, ergo non possunt esse simul.

4. Alioqui poterit quis eodem instanti esse seruus & Dominus, quia dum alteri tradet se vt seruum erit Dominus, & dum alterum facit dominum sui, hoc ipso facit se alterius seruum.

5. Idem poterit esse liber & captiuus; at hoc repugnat, quia libertas dicit negationem seruitutis, & seruitus libertatis.

6. Repugnat dominium transferri simul & haberi, quia transferre est non habere, repugnat aliquem cessisse suo iuri & retinere, manére dominum, & non manêre, extinctum esse, & viuere; at hæc omnia sequentur si eodem instanti dominium eiusdem rei possit esse penes duos.

7. Repugnat eandem numero formam esse simul naturaliter in duobus subiectis; at erit, quia vel Titius transfert hoc instanti idem numero dominium quod habet, vel alterum, si primum, ergo eadem numero forma est simul in duobus numero subiectis; si secundum, ergo non transfert suum dominium sed alienum.

8. Dominium dicit ius non tantùm disponendi de re sua, sed etiam ius impediendi alterum ne vtatur re tua; at non potes impedire alterum, si alter eodem instanti est Dominus.

9. Repugnat aliquid eodem instanti esse meum, & non meum; at hic liber erit meus: hoc instanti, & non meus, si est alienus; at erit alienus si alter est Dominus.

10. Repugnat aliquem donare alteri quod alter iam habet; at poterit quia Titius accipiens librum à Caio, potest eodem instanti redonare Caio, qui tamen toto instanti est Dominus.

11. Ad transferendum dominium præter titulum requiritur traditio, & ad complementum requiritur possessio; at hæc omnia eodem instanti esse non possunt.

Denique nemo poteſt duobus dominis ſeruire, vt ait ipſe Chriſtus; at idem poterit eſſe ſeruus duorum, ſi duo poſſint eſſe eiuſdem Domini.

CONCLVSIO. Probabilius videtur duos poſſe ſimul eſſe eiuſdem rei Dominos in ſolidum, ſed dominiis inſtantaneis non permanentibus.

Suppono 1. Quæſtionem procedere de duobus dominiis in eodem ordine, ſcilicet vel de duobus dominiis altis, vel præcipuè de duobus baſſis; ratio eſt quia quæſtio procedit de duobus dominiis independentibus, & quæ vocantur contradictoria; at dominia diuerſi ordinis poſſunt dependêre à ſe inuicem.

Suppono 2. Quæſtionem procedere de duobus dominiis completis ex parte obiecti, v. g. an Titius & Caius poſſint eſſe ſimul eiuſdem villæ domini in ſolidum. Ratio eſt quia ceſſaret contradictio ſi dominia eſſent tantum completa ex parte ſubiecti, ſic duo hæredes ex æquo inſtituti habent dominium totale totalitate ſubiecti in partem hæreditatis.

Suppono 3. Per inſtans intelligi, vel inſtans indiuiſibile ſi detur, vel partem temporis diuiſibilem ſed inadæquate, & indiuiſibiliter acceptam.

Probatur concluſio. Titius Dominus alicuius rei poteſt eam donare Caio in inſtanti, & Caius poteſt accipere eodem inſtanti; ergo tunc vterque eſt Dominus. Antecedens probatur, quia nihil repugnat acceptionem alicuius rei eodem inſtanti fieri quo eſt donatio, neque eſt neceſſarium vt vna actio ſuccedat alteri, quia duæ actiones relatiuæ poſſunt eſſe ſimul; præcipuè ſi agatur de acceptione & donatione mentali humana vel Angelica quæ non importat motum ſucceſſiuum. Conſequentia probatur quia eo inſtanti quô Titius dat libellum Caio eſt verè Dominus libri, quia actus ſecundus probat primum; exercet autem actum ſecundum domini, quia diſponit de re ſua independenter ab alieno arbitratu, & libere diſponit, quia ita dat, vt poſſit retinêre, & licet ex ſuppoſitione quod det hoc inſtanti non poſſit non dare, tamen hæc ſuppoſitio non lædit libertatem, quia eſt conſequens, & quam ipſa libertas facit.

Aliunde Caius fit verè Dominus libri eodem inſtanti, quia verè accipit dominium libri titulo donationis, quam traditio, & poſſeſſio complet; quod ex eo conſtat quia Caius hoc inſtanti accipit ius diſponendi de libro vt ſuo, & ſi poſſet operari inſtantaneè vt Angeli, poſſet reuera dare librum alteri, & coniungere actum primum cum ſecundo: Imo donatio, traditio, & poſſeſſio poſſunt eſſe eodem inſtanti, præſertim ſi poſſeſſio eſt ficta, & ciuiliſſima.

Confirmatur quia hoc toto inſtanti arbitrium Titij donantis non poteſt diſſentire arbitrio Caij donatarij, quia Titius vult Caium vti re donata prout voluerit, quia transfert plenum eius dominium.

Dixi in concluſione dominium inſtantaneum poſſe eſſe penes duos

non autem permanens, quia in tempore duo dominia eiusdem rei se excludunt, quia arbitrium vnius potest dissentire ab altero; at in instanti non se excludunt, quia arbitria non dissentiunt.

Ad soluendas obiectiones suppono ex Philosophia ea quæ intrinsecè desinunt, esse vltimo eo instanti quo desinunt, quia hoc instans numeratur quasi intrinsecum durationi, & licet dicere, nunc res illa vltimo est, & immediate post non erit. Item ea quæ incipiunt intrinsecè sunt primò eo instanti quo incipiunt, quia hoc instans censetur intrinsecum eorum existentiæ, & licet dicere nunc res illa primo est, & immediate ante non erat. Quia ergo dominium Titij donantis librum desinit intrinsecè, Titius est Dominus eo instanti, & quia dominium Caij donatarij incipit intrinsecè, est etiam eo instanti. Sic autem incipere & desinere probatur ex supradictis, & quia nulla apparet implicantia in his formis moralibus, licet in formis substantialibus id neget Philosophia.

Ad primum Resp. Iura non loqui de dominio instantaneo, quod ad legum rationem parum confert, sed de permanente quod ad contractus requiritur, qui vt fiant humano modo fieri debent in tempore.

Ad secundum Resp. Hæc dominia non esse contradictoria in instanti, quia vterque dominus idem vult, quia hoc ipso quod vult dare, vult alterum accipere, & sic arbitrium vnius non contradicit arbitrio alterius.

Ad tertium Resp. Hæc duo dominia se habent vt opposita priuatiuè n. vt opposita relatiue c. at relatiua se inferunt. Et licet duæ formæ substantiales, & duæ accidentales oppositæ, saltem in summo gradu se excludant; at non necessario duæ formæ morales.

Ad quartum Resp. Idem erit Dominus vltimo, & seruus 1°. eodem instanti, sed diuerso respectu, vnus per modum principij disponentis, alter vt se subjiciens dispositioni alterius.

Ad quintum Resp. Toto instanti esse liberum, quia libere se ligat, ex suppositione autem quod se ligat est captiuus; at libere, & tantum necessitate hypothetica talis, & in sensu composito quem ipse facit.

Ad sextum Resp. Negando antecedens, ad probationem R. est non habere n. sed est habere vltimo, ad inst. R. repugnat cessisse de præterito, & habere c. repugnat cedere, & habere vltimo, n.

Ad septimum Resp. Transfert eandem formam, & idem dominium specie, amittendo illud quod habet; sic eadem numero forma non migrat de subjecto in subiectum, sed eadem specie.

Ad octauum Resp. Dominium dicit ius ne alius vtatur me inuito c. me volente, n. at vterque idem vult hoc instanti.

Ad nonum Resp. hoc instanti esse meum, non autem non meum, licet sit alienum: ad inst. R. alienum quod à me fit tale non est meum hoc in-

ſtanti quo volo eſſe alienum, n. ſic vero eſt alienum & meum, ſed alienum primo & meum vltimo.

Ad decimum Reſp. Repugnat dare alteri iam ſuum, R. iam ſuum dominio naſcente n. dominio præterito c.

Ad vndecimum Reſp. donationem, traditionem, poſſeſſionem, poſſe eſſe eodem inſtanti, præſertim ſi poſſeſſio eſt ficta, & ciuiliſſima. Reſp. 2. ad transferendum dominium non requiri traditionem in multis caſibus quos Authores citant.

Ad vltimum Reſp. Chriſtum loqui de dominio permanente, quia inſtantaneum, parum refert ad praxin, & ad mores.

PRAEFATIO DE CONSCIENTIA.

VLLI arti aut ſcientiæ præfari minùs congruit quam conſcientiæ, quia nulla ſcientia minus loquax, & minus verboſa eſt. Mirum eſſet Grammaticam non præfari, quæ loqui docet; ſilêre Poëſis non debet quæ docet fingere; Eloquentia hoc ipſum docet, qua arte nemo ſileat, etiam dum nihil habet quod dicat. Logica ex mutis elementis verba facit ne vnquam diſcurſus deſit: Theologia rea eſſet, ſi de Deo tacêret; interpres ſcripturæ ſi taceret, interpres non eſſet. Sola conſcientia eſt quæ præfari non amat, quia hoc ipſum contra conſcientiam putat magnifice loqui, & mauult facere magna, quam dicere.

Ne igitur expectate fucatam verborum lenociniis orationem, conſcientia fucos odit, ne quærite blandientis oratoris affectus, aut indignantis tumultus, conſcientia ſincera eſt dum blanditur, & iuſta dum iraſcitur.

Conſcientiæ ſermo nec Grammaticus eſſe debet, ne habeat aliquid vanum, nec Poëticus ne habeat aliquid fictum, nec Rhetoricus ne habeat aliquid vacuum; nec Philoſophicus ne nimis ſapiat, nec Theologicus ne mentem excedat.

Erit itaque oratio ſimplex ne fallat, erit clara vt doceat, erit efficax vt agat, erit prudens vt dirigat; erit lectioni ſimilior quam orationi, ne contra conſcientiam aliquid dicat, dum de conſcientia diſputat.

Acturus igitur de conſcientia vnum quæro, quid ſit conſcientia; conſcientia, inquiunt aliqui, domus eſt perpetuis obſeſſa tenebris, nec tamen obſcura; nullus in eâ ſol lucet, nec tamen in ea aliquid latet; nullæ in ea feneſtræ per quas aſpiciat, & tamen omnia ſpectat; nullæ fores per quas hoſpitibus pateat, & tamen ſemper eſt plena; conſcientia domus eſt obſcura & ſplendida, clauſa & obuia; vacua & plena: quia

dum aliis hoſpitibus caret, implet ſeipſam, & turbam facit, etiam dum eſt ſola.

Conſcientia aiunt alij, eſt labyrinthus mille mæandris intertextus, & tamen hoſpiti ſuo tutus; domus eſt geſtatilis, quia eam quiſque inſtar limacis gerit: eſt patria ſequax, quia eam peregrinus quiſque circumuehit: ita tamen eſt patria homini ſi bonus eſt, vt eidem ſit exilium ſi eſt malus. O rem prodigio ſimilem! Vir improbus apud ſeipſum habitat, à ſeipſo exul: Idem præſens ſibi, idem abſens à ſe: idem excutere nititur conſcientiam quia aduerſariam, nec tamen illam exuit quia ſecum gerit: idem fugit ſeipſum quaſi inimicum, nec tamen ſe deſerit quia ſecum fugit: idem liber & captiuus; idem ciuis & peregrinus; idem hoſtis & amicus: quia conſcientiam gerit hoſtem crimini, & amicam virtuti.

Conſcientia inquit Baſilius eſt naturale tribunal animæ; in eo tribunali conſcientia accuſatrix, & teſtis; iudex & vindex damnat ſeipſam ſi nocens eſt, abſoluit ſi innocens: mirabile tribunal quod vna perſona conſtituit.

Conſcientia, ait Victor, ea eſt apud quam non moritur omne quod gerimus, ea in factis noſtris teſtatur quod vidit, accuſat quod diſſuaſit, laudat quod conſuluit; ea non habet loquendi vſum, & neſcit tenêre ſilentium, nihil ei tuum tectum eſt, quia tecum ſemper eſt; præterita ſcit quia fecit, præſentia quia aſpicit, futura quia dirigit.

Conſcientia, inquit Hieronymus, eſt ſecretum hominis, quia nemo nouit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, aut qui hominem condidit ſpiritus Dei: nec eam Momus intuêri poteſt, ne irrideat: neque alter homo ne fallat, nec genius malus ne noceat, nec bonus ne libertatem impediat: reueretur illam Deus ipſe, atque vt libera ſit permittit agere improbè, quam vellet agere benè.

Subtiles ſanè proluſiones, ſed quæ aliqua conſcientiæ officia deſcribunt, non naturam definiunt.

Dic Theologia ſcientiarum regina, doce conſcientiam quid illa & qualis ſit? ſi tamen conſcientiam doces, vnde niſi à conſcientiâ didiciſti qualis conſcientia ſit; & ſi conſcientia docuit, quomodo ante te qualis eſſet ipſa neſciuit? doceat tamen conſcientia Theologiam, Theologia conſcientiam, vtraque diſcipula & Magiſtra; vtraque dicat quid ſit conſcientia.

Conſcientia inquit Theologia eſt actus intellectus practici, deducens concluſionem ſyllogiſmi prudentialis, ex principiis à ſyndereſi oblatis, & per rationem connexis.

Paucis verbis quot oracula! conſcientia eſt actus intellectus vt præferat voluntati facem, & oſtendat honeſtatem: eſt actus vel Ephœbi honorarij prælucentis dominæ, vel Domini intellectus imperantis ancillæ;

imo est actus famuli & Domini, quia est actus prælucens voluntati adhuc cœcæ, & expectans imperium liberæ. Debet actus bonus honestatem voluntati, debet intellectui honorem; nec sine voluntate esset actus honestus, nec sine intellectu legitimus: vtriusque fœtus id debet vtrique quod Parentibus filius; ingratus si dum voluntatem agnoscit vt matrem, intellectum non agnoscat vt patrem.

Conscientia est actus non habitus, contra Scotum non satis hac in parte acutum: possum operari sine habitu, nec possum liberè sine præuio actu; deponi potest conscientia, nec facile exuitur habitus: malum est agere contra conscientiam, nec est malum operari contra habitum: Denique prælucêre, dirigere, agere, testari, accusare sunt actus non habitus: ita tamen conscientia est actus vt possit nasci ab habitu: ita generans habitum vt possit ab habitu generari: ita parens vt sit aliquando filius: tunc tamen non est vnus actus sed geminus, ne idem esset prior seipso, & seipso posterior.

Conscientia est actus intellectus & minùs propriè voluntatis contra Durandum nimis hac in parte rixosum, placet aggredi hominem authoritate, & conuincere ratione.

Tertullianus appellat conscientiam naturales tabulas, in quibus scilicet vnusquisque legit opus suum, & agnoscit quod scripsit; at legere, & scribere, officia sunt intellectus scientis legere, non voluntatis scientis tantùm audire.

Damascenus vocat legem intellectus, quam scilicet intellectus promulgat voluntati, non voluntas intellectui, aut saltem quæ vtrumque comprehendit.

Hieronymus illustrem locum Malachiæ sic explicat, custodite spiritum vestrum, & vxorem adolescentiæ vestræ: per spiritum intelligit Propheta intellectum, per vxorem voluntatem, per vtrumque conscientiam: illustre sane connubium, in quo intellectus est sponsus, voluntas mater, & proles conjugij sunt actus liberi.

Bernardus appellat conscientiam scientiam cordis, non quæ in corde fit, sed quæ est de corde: illustris nimirùm scientia quæ cor illustrat, subtilis quæ penetrat, ignea quæ inflammat, erudita quæ docet, amabilis quæ mouet, efficax quæ persuadet. At erudire, arguere, illustrare sunt actus eius facultatis quæ videt oculis propriis; non eius quæ vtitur alienis.

Conscientia est actus intellectus practici, non speculatiui: vnicus est intellectus in homine, si spectes entitatem, duplex si attendas virtutem: vnus est speculatiuus, alter vel idem practicus.

Agnosce vtriusque naturam vel industriam; intellectus speculatiuus præscindit à rebus agendis ne aliquid efficiat, laborat ne laboret, agit

ne

ne agat, ſpeculatur facta ne faciat: Attende tamen huius intellectus efficaciam dum nihil efficit; ibi definit vbi nihil eſt niſi differentia; ibi diuidit vbi nihil eſt niſi identitas; ibi numerat vbi ſola eſt vnitas: ibi medium quærit vbi nihil eſt primum, & vltimum.

Aduerte eiuſdem intellectus innocentiam, contemplatur opes nec diteſcit; dignitates nec inſoleſcit; voluptates nec afficitur, labores nec frangitur.

Attende eiuſdem audaciam, aſcendit in cœlum nec extollitur, deſcendit ad terras nec deprimitur: flammis ſe immiſcet nec exuritur; aquis ſe immergit nec obruitur: lumen aſpicit nec hebeſcit: Solis & Lunæ defectus intelligit neque deficit: tenebras ingreditur nec obſcuratur: nihilum ſcrutatur nec confunditur: tempora meditatur nec cum annis fluit: motum proſequitur & conquieſcit.

O audacem intellectum! inquilinus eſt vnius Elementi & incola omnium; in terris habitat, ad cœlum euolat: conſueſcit cum Angelis, pugnat cum feris: cultor cœli, victor profundi, in aëre auceps, in cœlo hæres.

Non ita intellectus practicus, non agit ne agat, non contemplatur vt illic conquieſcat; ſed præfigens ſibi opus vt finem, eò ſe & omnia deſtinat, atque vt operetur faciliùs, antequam opus extra proferat, priùs illud intra ſe format.

O rem miraculo ſimilem! iam extat domus intra intellectum Architecti, quæ adhuc alibi non exiſtit; iam illic efformata, nondum alibi nata: iam illic abſoluta, nondum alibi inchoata: quodque admirationem ſuperat; nobilior eſt domus in idea ſui, quam in ſeipſa: viuit intra intellectum Architecti, quæ extrà non ſentit; illic ſpiritus, extrà rude corpus, illic ventos, & imbres, & ruinam non timet, vbi nihil eam videt: ibi ſtabilis ſubſiſtit, poſtquam etiam alibi corruit.

Neque ibi ſiſtit intellectus practicus: ſed dum agit, inferiores potentias ſecum ad opus accingit: atque vt primum cœlum mobile inferiores ſphæras ſecum rapit, ſic intellectus practicus ſubditas facultates quaſi orbes minores ad opus attrahit: prælucet operantibus ne fallantur; ſuppeditat materiam ne otientur: collaborat operantibus ne conquerantur.

Conſcientia eſt actus intellectus practici, non ſpeculatiui: prælucet acturæ voluntati & prior agit; proponit opus faciendum iam intra ſe factum; inclinat animum volentem, impellit nolentem, adiuuat laborantem: ſi reluctari voluntatem videat, minatur ſe aduerſariam vt arguat, teſtem vt conuincat, iudicem vt damnet, vindicem vt caſtiget: ſi aduertat procliuem ad opus, ſed cunctantem, proponit honeſtatem quæ moueat, vtilitatem quæ perſuadeat, mercedem ſi agat, coronam ſi vincat.

Conſcientia eſt actus eliciens concluſionem ſyllogiſmi prudentialis, ex principiis vniuerſalibus à ſynderesi propoſitis, & per rationem connexis: hæc nobilis forma ſyllogiſmi practici, ſynderesis maiorem format, ratio minorem, conſcientia elicit concluſionem; ſynderesis eſt lumen illud vultus diuini ſignatum in homine: ratio lumen illud admouet, conſcientia per illud videt: ſynderesis, inquit Hieronymus, eſt ſcintilla animæ, ratio ſilicem verberat, conſcientia eſt expreſſa flamma. Synderesis, vt loquitur Auguſtinus, quaſi latens in corde imperator conſilia dictat, ratio examinat, conſcientia promulgat, voluntas obſeruat: ſynderêſis eſt conſcientia vniuerſalis, conſcientia eſt ſynderesis ſingularis.

Atque ex iis colligere licet quomodo conſcientia à Morali, & prudentiâ differat; nimirum vtraque illa eſt habitus, conſcientia actus: Moralis eſt ars honeſti, prudentia liberi, conſcientia recti: Moralis proponit bonum, prudentia eligit, conſcientia agit. Denique Moralis eſt ſcientia morum, prudentia pars ſcientiæ, conſcientia pars prudentiæ.

Hæc de conſcientia Theologia; at tu Philoſophia quid de conſcientia ſentis? conſcientia inquit eſt naturalis Logica; ea enunciat in puero, definit in iuuene, argumentatur in viro demonſtrat in ſene: ea diſcurrit de bonis & malis, ſed diſpari forma; in illis eſt forma delectans, in iſtis crucians: in illis flamma lucens, in iſtis vrens: in illis eſt vermis immortalis ad pœnam, in iſtis teſtis æternus ad coronam.

Conſcientia, aiebat Seneca, eſt particula diuini ſpiritus homini immerſa, vt homo aliqua ex parte ſit Deus: particula eſt non aſſiſtens ſed intimè præſens: non extrinſecus addita, ſed animo indita; particula tamen eſt, non totus ſpiritus, ne hominem abſorberet, ſi totus intra hominem habitaret Deus.

Conſcientia, inquit Menedemus, ſingulis mortalibus Deus eſt, nec tantùm pars Dei; ea intra hominem exercet vices Dei; nec exerceret niſi eſſet homine maior; nec maior eſſe poteſt omnibus mortalibus, niſi ſit immortalis Deus.

Quid ais Philoſophia? nimis ſubtiliter de conſcientia ſentis: accepiſti claram, & inuoluis; accepiſti humanam, & diuinam facis: conſcientia neque eſt pars diuini ſpiritus, qui partes non habet: neque intra hominem Deus eſt, ne homo ſit Deus.

Modeſtius de conſcientia Moralis Philoſophia; conſcientia, inquit, eſt commune beneficium, nemo ea caret ſi homo eſt: nemo eam non videt, quia per eam videt: nemo eam non ſentit, quia ipſa eſt ratio ſentiendi.

At tu Eloquentia, quid de conſcientia dicis? ea, inquit, lex eſt non lata homini ſed innata; non accepta ſed indita; non inciſa marmori ſed

tabulis cordis: lex eſt lata ſine legiſlatore, promulgata ſine præcone, acceptata ſine teſte: lex eſt imperans ſine voce, perſuadens ſine oratione, exequens ſine arte: lex eſt docta ſine magiſtro, docens ſine ſtudio, ſciens quod aliunde non didicit, memorans quod nunquam audiuit. Lex eſt prælucens, & ſequens: imperans & obtemperans: oſtendens agenda, & peragens: lex eſt naſcens cum homine & ſupra hominem creſcens, adulta ſæpe in puero, matura in adoleſcente, ſenilis in iuuene: lex eſt nobilis ſæpe in ruſtico, ingenua in ſeruo, libera in captiuo: Denique lex eſt nata cum homine, ſuperſtes poſt hominem, æterna inter ignes vt cruciet, immortalis inter aſtra vt coronet.

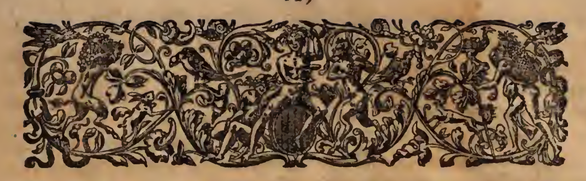
Ita ſcientiæ de conſcientia; at definiat conſcientiam Deus ipſe: nemo eam melius nouit, quam author qui condidit: dicat ſcriptura laudes quas Deus ipſe dictauit; nec fallere poteſt Deus dum dicit, nec ſcriptura dum dicta repetit. Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Deus. Explico diuina verba & finio: conſcientia eſt lumen: lumen non humanum ſed diuinum; lumen non caducum ſed immortale; non fluxum ſed ſtabile: lumen vultus tui; ſi vultus ille eſt; ſi vultus ille eſt Verbum, conſcientia eſt lumen Verbi: ſi vultus ille eſt Spiritus Sanctus, conſcientia eſt lumen Spiritus: lumen oſtendens Deum & exhibens: lumen pingens intra hominem Verbum & imprimens.

Signatum eſt, non affuſum vt diffluat, ſed infuſum ne pereat: Signatum eſt, impreſſum alte ne eruatur, inciſum ne deleatur, inſculptum ne eradatur: Signatum eſt, quaſi caracter vt legatur, quaſi ſigillum vt ſeruetur, quaſi imago vt ſpectetur: Signâtum eſt ſuper nos vt emineat, intra nos vt lateat: ſuper nos vt ſublime, intra nos vt familiare: ſuper nos vt dirigat, intra nos vt regat: ſuper nos vt imperet, intra nos vt adiuuet: ſuper nos vt coronet, intra nos vt triumphet: Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, lumen Dei conſcientia eſt, lumen luminis, ſol ſolis, radius radij, imago imaginis, caracter caracteris.

Hæc de conſcientiâ Deus, quis audeat poſt Deum loqui.

Dixi.

LIBER TERTIVS.

ELOGIA REGIA.

VITA ET ELOGIA LVDOVICI DECIMI TERTII.

I.

IC qualis, & quantus hoc seculo futurus esset,
Prædixit ab altero seculo Clemens Octauus: Cardin. Dossat l.6. Epist. 74.
Diuinum fuisse oraculum vatis authoritas,
Verum fuisse vaticinium experientia probat:
Habent hoc plerumque res magnæ,
Diu videntur postquam esse desierunt:
Habet hoc præ illis LVDOVICVS,
Diu videri cœpit antequam esset.

II.

Antecessit magnos natales ingens terræ motus,
Trepidantis Europæ, vel amantis motus fuisse creditur;
Vt mirum non sit si tota nunc amatur, & timetur Europa
Qui ante timeri cœpit quam homo esset.

III.

Auspicatus est vitam cum hoc seculo,
Vt illud virtutibus suis consecraret;
Nec immerito hoc seculum Ludouicæum dixeris,
Cui idcirco Ludouicus adnascitur,
Vt præcipuum eius ornamentum esset.

IV.

Exiuit in lucem Sole cœlestem libram ineunte,
Nascente iustissimo Rege
Debuit dierum, & noctium æqualitas esse:
Sed æqualitas in Sole minor quam in Ludouico;
Vix ille æqualis in vno alteroque signo,
Ludouico dies omnis, & mensis in libra est;
Vix ille cœlestem libram excessit,
Cum Scorpiis, & Cancris se immiscet,
Tota Ludouici vita sine monstro est.

V.

Lucem adhuc salutabat Ludouicus,
Cum ecce noua stella in Cygno cœlesti nascitur,
Accendit eam Cœlum vt magnos natales illustraret;
Lucére in Cygno voluit, vt fatidica auis,
Quantus heros Galliæ nasceretur prædiceret;
Fingant Astrologi fatales in stellis horoscopos,
Diuinent aliena fata, dum nesciunt sua:
Ne vanus credatur Ludouici horoscopus,
Proponit illum stella noua, & auis fatidica.

VI.

Affirmant oculati testes Ludouicum in lucem prodeuntem,
Ter manus, & oculos in cœlum sustulisse:
Nemo maturius cœlum aspexit,
Nec mirum nemo plus iuris in cœlo habuit;
Natale sydus explorat oculis,
Intuetur astra sua dum nos spectamus aliena;
Dicitur Augustus puer cum stellis lusisse;
Verùm lusit Augustus cum alienis astris
Ludouicus cum suis.

VII.

Editus in lucem eruditur ab Henrico Magno ad fortitudinem,
Ab omnibus virtutibus ad sanctitatem,
Ad iustitiam certe, & pietatem disciplina non eguit;
Vtramque habuisse videtur à natura:
Addunt oculati testes candidas manus ex vtero matris tulisse:
Innocentis justitiæ præsagium erat,
Quis neget justi nomen Ludouico congruere?
Qui tunc candidas manus habuit,

Cum omnes habemus cruentas:
Non debet hominibus Iusti titulum,
Antequam homines imponerent,
Natura iam dederat.

VIII.

His dotibus à natura instructum,
Virtutes alendum suscepére:
Vix vnquam meliorem alumnum sortitæ sunt;
Eam indolem ad omnia virtutis facinora præferebat;
Vt dubium reliquerit an differret indoles à naturâ;
Talis erat Diuus Ludouicus dum adolesceret;
Sola ætas vtrumque discriminat:
Si ambo simul vixissent, vix vtrumque distingueres:
Vt similes credas.
Vtrique lethalis noxæ tantum in ea ætate odium fuit,
Vt si alterius morte scelus extinguendum esset,
Hæc sola inter eos fuisset contentio,
Vter prior occumberet.

IX.

Neque illud fortuito accidit,
Vt alter alteri certo interuallo succederet:
Hactenus vigesimus quisque Rex sanctitate floruit:
Hunc non fortuitò vigesimum esse:
Amor sanctitatis docet.

X.

His Magistris ad alias virtutes vsus est,
Fortitudinem Henrico Parenti debet:
Hic sanguinem generosum dedit vt Pater,
Præcepta fortitudinis vt Magister,
Exempla, vt bellorum arbiter.
Dicitur infantis adhuc Ludouici manibus
Victorem ensem indidisse:
Precatus vt eo Dei causam protegeret,
Eodem Patriæ gloriam extenderet;
Et miramur victorias Ludouici,
Quid non vincat Dei causa,
Patriæ gloria,
Ensis Henrici,
Et manus Ludouici.

XI.

Anno ætatis decimo in Regem consecratus est,
Ante oleum iam sacer,
Iam throno dignus erat,
Cum adhuc in cunis esset.
Quis credat, quieuit in hoc rerum cardine,
Tremefacta ab Henrico magno Europa;
Stetére hostes Galliæ, cum eam inuasuri credebantur:
Puto timuisse adhuc vel Henricum mortuum,
Vel in Ludouico rediuiuum:
Atque id vnum funeris acerbitatem leniuit,
Dum magno Parenti maior hæres succederet.
Nihil detraho laudibus tuis Henrice dum laudo tua:
Gloriosum est vinci ab eo filio, cui dedisti vnde vinceret:
Audeo dicere, Magnus es Tu omnibus titulis,
Nullo titulo maior quam dum talem filium reliquisti.

XII.

Agebat annum ætatis decimum quartum,
Cum Annam Hispanicam vxorem duxit.
Vt designatam à Deo conjugem scias,
Eodem anno, & mense, & hebdomade vterque in lucem prodiit,
Tantùm vt Aurora Solem,
Sic Ludouicum Anna paucis momentis antecessit.
Sed non illic æqualitas stetit:
Ambo sub eodem sydere libræ oriundi,
Sub eodem æquale connubij iugum subiére:
Vide an iustius esse coniugium potuerit,
Quàm dum ad cœlestem libellam,
Ipsa etiam momenta librantur.
Neque inæquale connubium thalamus diu infœcundus facit,
Idcirco diu Anna parturit,
Vt parere Augustum aliquem possit.

XIII.

Vix alium Principem castiùs irretiuit amor thori,
Vix alium grauius occupauit studium belli,
Ipsum connubium bello non caruit,
Inter arma coniugium iniit,
Ab eo tempore omnis ei annus militaris,
Omnis dies Martius,

Et omnis mensis Augustus fuit.

XIV.

Benearnenses hæretici nouam Remp. meditabantur,
Vt rem priuatam euerterent.
Et iam post eiuratam fidem Romanam,
Eiurare Regiam cogitabant:
Oppressit rebelles celeritate sua Ludouicus:
Et dum venari feras creditur,
Omnem Prouinciam vna venatione cepit.
Miraculo ea victoria non caruit;
Quinquaginta anni erant cùm è Benearnia Missa exulabat,
Eâdem die restituta est, quâ exulare cœperat.
Quis non eam diem Iubilæi dicat.
Et mirare dignam hoc Iubilæo Regis pietatem,
Circumferri solenni pompa Eucharistiam voluit,
Vt periuram Prouinciam,
Prius reconciliaret Christo quam sibi,
Atque vt victoriam Deo acceptam referret,
Triumphare maluit Christum quam Ludouicum.

XV.

Nihil generosius est verâ pietate,
Nec mirum si vincat, quæ cum Deo pugnat.
Hæc pietas fanum Engeriacum obsedit, & cepit; S. Iean d'Angely.
Si castra Regia spectasses,
Si propositum publicè in Eucharistia Christum,
Dixisses esse castra Dei,
Eucharistiam arcam fœderis,
Ludouicum alterum Dauidem,
Contra Philistæos prœliantem.
Tergeminam trium Regum obsidionem,
Vrbs rebellis eluserat,
Quartam obsidionem non tulit,
Nec mirum si victa est,
Quam cum Ludouico Christus obsedit.
Ne quid in posterum auderet vrbs periura,
Nudata est mœnibus quæ Regibus suis occluserat, Bourg-Louys.
Et dum Pagus Ludouici vocabitur.
Sentiet in pago iustitiam,
Quam in vrbe contempsit.

XVI.

Nec minus fortis mari quam terra Ludouicus,
Riam Insulam occuparat Soubisius,
Ea audacia vt collatis signis,
Pugnam cum Rege promitteret,
Adfuit Rex cum æqualibus copiis si numerum spectes,
Maioribus si virtutem numeres;
Rex ipse dum militis & Ducis partes implet,
Instar exercitus esse creditus est.
Aduersam fluminis ripam tormentis hostis armauerat,
Necdum se in mare fluctus receperant,
Post sex horas redituri,
Graue periculum erat in adeunda Insula,
Grauius erat in mora.
Insinuauit se medias in aquas Ludouicus,
Immersit se in fluuium cum Rege exercitus,
Et dum solo capite ex aquis eminet,
Dignum cælo spectaculum fuit,
Rex alter Neptunus,
Singuli milites totidem heroës apparuére,
Creditur hæc audacia mare terruisse,
Cohibuit fluctus ne tam cito refluerent:
Effluxére audaces vndæ non hostes,
Oppressus est præsentia Regis rebellis exercitus,
Et dum sanguine suo arenas Olonæas,
Et mare inficit,
Docuit exemplo suo;
Nec terrâ prouocandum esse Ludouicum,
Vbi Mars alter est,
Nec mari, vbi est alter Neptunus.

XVII.

Hæc victoria de subditis, quæ sequitur de externis,
Sedebat ad Ræam exhaustus Anglus,
Quam præteruolando rapere sperauerat,
Centum numerabat non tam nauigia quam castella,
Tam denso agmine per Oceanum disposita,
Vt solis auibus non nauibus iter mari patéret:
Et tamen viginti lintres Gallici,
Quos vna Nauis Anglica sorbére potuisset,

Per effracta repagula, & per omnia clausa
Inuenére viam:
Quam ipsis piscibus clausam Angli crediderant.
Nec felicior Anglis terra quam Oceanus fuit:
Vtrumque Elementum æqualis causa corruperat:
Innumera Anglorum millia arcem oppugnabant,
Nulla aliá re nisi Toërasij virtute munitam.
Et tamen innumeros hostes, pauci,
Recentes fatigati,
Bene valentes penè mortui,
Tamdiu sustinuerunt, dum accurrerent auxilio viui:
Nemo quærat quid fecerint viui,
Vbi vicerunt mortui.
Schombergius, & Toërasius duo duces vincenda orbi pares,
Tot hostium corpora ceciderunt,
Vt si penes mortuos eius terræ quam occupant dominium esset,
Totam Ræam Angli possiderent mortui,
Quam non cepere viui,
Ex tot Anglorum millibus,
Tam pauci in Angliam rediere,
Vt redeuntium militum & nauium numerus,
Pene æqualis esset.
Eam victoriam sic duo duces partiti sunt,
Vt vnus Anglos sustinuerit,
Vterque repulerit,
Ludouicus vicerit.

XVIII.

Oppugnandæ Rupellæ Ræa præludium fuit;
Tunc se Rupella ream Majestatis fecit,
Cum Ræam dedere Anglo cogitauit.
Irridebat tamen vrbs rebellis Regem suum;
Dum euocabat alienum,
Contemnebat vires Regias,
Dum numerabat suas.
Si præteritas ætates euolueret,
Non quot Reges habuisset numerabat,
Sed quot vicisset,
Si fastos suos consuleret,
In illis hi dies sacri erant,
Quibus Sacramentum aliquod abrogasset:
Ij solennes & festi,

Quibus de Rege suo victoriam aliquam reportasset.

XIX.

Hæc erat vrbis insolentia, quam omnes capiendam,
Nemo tentandam putabat:
Et certe inexpugnabilis Rupella videri poterat,
Nisi arma Ludouici prouocasset.
Ille vt late vagantem furorem cohiberet,
Trium leucarum aggere coërcuit.
Hoc primum de insolenti vrbe supplicium fuit;
Angustius tribus leucis imperium habet,
Quæ Gallias hostibus externis diuidebat.
Adhuc tamen se Reginam vocabat.
La Digue. *Dum appellere mœnibus suis Oceanum vectigalem videbat.*
Ludouicus operoso aggere mare frænauit,
Nec aliud ex toto Oceano Rupellæ reliquit,
Nisi stagnum, & lacum, & mare captiuum.

XX.

Ne quære quâ arte mirabilis agger surrexerit,
Ille ipse qui extruxit Architectus artem nescit:
Stetit sine fundo firmissima moles,
Et solidus murus sine calce coaluit:
Principio iniectæ syluæ, & montes tumultuario opere:
Hic tumultus ars fuit.
Nam dum Oceanus iniectas moles dissoluere tentat
Composuit,
Dum euertere laborat
Fundauit.
Et dum hiatum aggeris sæpius ingreditur.
Luto, & arena compleuit:
Sic ipse carcerem sibi, & vincula
Imprudens Architectus extruxit.

XXI.

Denique medio in aëre visenda porticus stetit,
Et solidum ambulacrum supra Oceanum strauit;
In ea porticu miles obambulans,
Æstus tuos Neptune ridet,
Quos sub pedibus mori videt,
Ignes tuos Rupella spernit

Quos

Quos aqua diluit.

Relictus tamen est medio in aggere tolerabilis hiatus,
Ne mare desperaret:
Atque vt transeuntes per hanc labem procellæ,
Rupellam admonerent,
Cederet Regi suo libens,
Cui natura cessisset:
Nec recusaret compedes,
Quas ipsæ procellæ admisissent.

XXII.

Cessisset iis monitis Rupella nisi rupes esset,
Adhuc ab Anglis auxilium sperat,
Nec videt hunc aggerem carcerem sibi,
Anglis limitem esse,
Nec transituras Anglorum acies,
Quâ vix vndæ transiere.

XXIII.

Geminum exercitum naualem Anglia conscripserat,
Primus cum hunc aggerem tentare armis non auderet,
Tentauit oculis:
Promiserat Annonam Rupellæ,
Ostendit,
Et fidem suam non famem alienam soluit:
Venerat vt vinceret,
Vidit nos inuictos esse, & fugit;
Hæc fuga Rupellensis si Ræanæ iungatur,
Testatum Anglia reliquit omnibus,
Si vires manibus defuére,
Non defuisse animos pedibus;
Et si vincere in terra nesciret,
Scire se in mari fugere.

XXIV.

Secunda Classis iis ignibus armata venit,
Vt orbem incensura crederetur:
Verum agger ignes non metuit, qui imperat Aquis:
Atque id vnum Ludouici triumphis deerat,
Vt post superatas cum terra Aquas,
Quartum Elementum superaret.

Nec otiosus tamen hic secundus aduentus fuit,
Tardè ad suppetias Anglus venit,
Maturè ad exequias:
Vindex esse obsidionis non potuit,
Testis fuit deditionis:
Nec inutiles tamen Anglorum ignes fuère.
Præluxère Rupellæ exequiis,
Et triumphis Ludouici:
Ne sine numine id factum putes,
Anglorum ignibus Franci,
Diu ante candelabra parauerant.

XXV.

Quid expectas infelix Rupella?
Disce toties superata semel vinci,
Iam te Elementa destituunt, iam natura deficit;
Quid sola rebellis expectas?
Nec te rerum vltima Regi tuo dedis?
Iam tredecim ciuium tuorum millia fames absumpsit,
Si longius resistis, breui hic te status excipiet,
In quo nec vinci poteris, nec seruari.

XXVI.

Quis credat? post victa tria Elementa
Tandiu restitit, quamdiu quartum Elementum superfuit,
Et sufficere aërem putauit qui auibus ipsis non sufficit.
Denique corrupto peste, & morte aëre
Tunc desperauit, cum spirare vltra non potuit:
Quid primum admirer in ea victoria,
Vbi omnia miracula sunt?
An victoriæ annum?
Hic climatericus fuit,
Eo anno seruata est Rupella quo perire debuit,
An deditionis diem?
Victa est Cœlitibus omnibus sacro die,
Quæ omnes Cœlites execrata erat.
Sed pietatem Regis admirari placet:
Ille triumphantem in Eucharistia Christum,
Pedes tota vrbe prosequi voluit:
O Triumphum Cœlo spectatore dignum!
Antiquos triumphos sequebantur Reges captiui,

Sequitur triumphantem Christum Victor, & pedes LVDOVICVS,
Vix vnquam gloriosius triumphauit Deus.

XXVII.

Admirare sociam pietatis LVDOVICI *clementiam,*
Hæc cum iustam iram per tredecim menses collegisset,
Iram cum Rupella vicit:
Pepercit abiectæ ad pedes Rupellæ,
Dum eam calcare potuit;
Nec viuis tantum hostibus pepercit:
Libenter mortuos ad vitam excitasset,
Vt omnibus ignosceret.

XXVIII.

Obsignet hæc omnia mirabilis Aggeris illustris ruina,
Hic Agger quem nec Rupella suis machinis,
Nec Anglia suis flammis,
Nec mare suis procellis euertere potuit;
Hic Agger abeunte Rege sponte corruit;
Vt probaret se solo eius imperio stetisse;
Captæ Rupellæ superesse noluit,
Ne fideli noceret,
Qui ideo tantum surrexerat
Vt vinceret infidelem.
Relicta est memorabilis valli pars exigua,
Vt sciat posteritas quale hoc miraculum fuerit,
Cuius adhuc reliquias Elementa reuerentur,
Et ne vnquam rebellet Rupella,
Dum vltimam ruinam minatur hæc ruina.

XXIX.

Hic finis rebellis Rupellæ.
Quis non post eam victoriam vincendi finem fecisset?
LVDOVICO *finis vnius triumphi gradus est ad sequentem:*
Dum captare quietem creditur, iam ad Alpes peruénit;
Nec difficile arduas rupes conscendet,
Cui ad ascensum Rupella substernitur.
Obsidebat Casale Hispanus,
Vt cadentis Rupellæ fragorem accepit è longinquo,
Vt effracta Susæ repagula audiuit è propinquo,
Prudenter ei Victori cedendum putauit,
Cui ipsa etiam natura cessisset.

XXX.

Admiratus hanc victoriam Vates Romanus,
Sudate, inquit, artifices foci,
Et metalla in statuas animate,
Si statuæ adhuc vocales non fuissent,
Inciperent nunc primùm his verbis loqui,
Venit Iulius Cæsar, & vicit quos vidit hostes,
Venit Ludouicus, & vicit quas non vidit acies.
Admiratus hunc triumphum Poëta Gallus,
Quale, inquit discrimen Anglos inter, & Francos?
Obsessæ Rupellæ auxilio venêre Angli,
Videre obsessos fratres, non adiuuêre,
Obsessi Casalis auxilio venêre Franci,
Obsessam vrbem liberant quam non vidêre.

XXXI.

Quid si eam victoriam vt spectarent,
Noui apparuêre Soles,
Vix Alpium iuga LVDOVICVS *ascenderat,*
Cùm ecce sex Italiam Soles illustrant,
Quinque Roma numerabat,
Ex Claudij Achillini libello eâ de re Regi inscripto. *Sextum adorabat Susa,*
Sed huius sexti quinque alij Soles parelia erant:
O nouum oculis sed maius ingeniis spectaculum!
Quinque Soles apparent, vt maior solito numerus,
Significet spectaculum supra naturam esse:
Romæ visuntur, ne quis de eo prodigio dubitaret,
Quod credendum Roma proponeret,
Media die in aëre constitêre,
Vt omnes oculos oblectarent,
Per tres horas substitêre,
Vt omnes aspectus satiarent.

XXXII.

Quam pertinax malum hæresis est!
Ausa est Regi suo reluctari,
Cui Alpium iuga cesserunt:
Nec aduertit Ludouicum dum ad alta conscendit,
Solo descensu posse rebellem obruere:
Priuatium vrbs arte, & natura munita,

Obſidionis Regiæ laudem ambiebat :
Id aſſecuta eſt, vt vbi priuatium erat,
Nihil hodie niſi cadauer vrbis, & priuatio ſit.
Territum hoc ſupplicio Montalbanum
Vt primæ obſidionis memoriam aboleret ;
Secundam expectare noluit ;
Paruit vrbs ſapientiſſimis magni Cardinalis conſiliis;
Spemque omnibus fecit,
Breui ſe Romano Pontifici crediturum,
Quæ Cardinali iam credidit.
Nemauſus hoc exemplo prouocatâ,
Munitiones nouas ſponte deſtruxit,
Vt retineret antiquas ;
Timuit arenæ ſuæ, & amphitheatro ;
Ne vbi quondam feræ luſerant
Ipſa rebellionis, & perfidiæ ludus eſſet.

XXXIII.

Denique hæreſis citra omnem prætextum tunc paruit,
Cum nullas amplius arces prætendit :
Centum anni erant cum in hanc potentiam excreuerat,
Vno momento conſenuit :
Gloriabatur trecentas ſibi arces eſſe, totidem annis expugnandas;
Ludouicus totidem diebus eripuit ;
Addebat poſſe ſe quinquaginta præliis cum Rege decernere ;
Vno prælio victa eſt ne toties interiret.

XXXIV.

Vix intra Galliam pax erat ;
Cum Gallica arma iterum Caſalis implorat ;
Obſidebat Caſale Spinola eâ rerum geſtarum gloriâ,
Vt ſola nominis fama captura vrbem crederetur ;
Et certe vicerat niſi eum Ducem oppoſuiſſet Ludouicus ;
Quem æqualem ſibi hoſtis ipſe laudauit.
Dum vincere Annibalem Marcellus non poteſt ;
Æquali vtriuſque gloria
Caſale vtrique diuiſum eſt.
Tantique momenti vrbs vna credita eſt ;
Vt in altera eius parte,
Duo Reges triumphare ſe crederent.
Induciarum ea conditio fuit, vt niſi ad dictam diem

Armatus Francorum exercitus præsto esset,
Toto Casali excideret.
Adfuere audaces, & armati Franci,
Post victam famem, & pestem, & seipsos:
Veneratus fortunam Ludouici Hispanus,
Accedentibus ad Casale Francis,
Officiosè decessit è via,
Et dum depositam vrbem restituit,
Non minus fidelem se, quam tenacem probauit.

XXXV.

Eò gloriæ Ludouicus ascenderat,
Vt quò altius euaderet, post superatas Alpes non haberet:
Ausus est tamen morbus ad illud gloriæ culmen adrepere,
Scilicet id vnum Ludouico deerat, post omnia superata,
Vt de ipsa etiam morte triumpharet.
Tentauit eum Lugduni periculosus morbus,
Penè illic vitam exuit,
Vbi eam primùm conceperat.
Vnde vigesimum voluebat ætatis annum,
Nec breuiorem vitam conquestus est,
Nec longiores annos optauit, sed æternos:
Mensis idem & dies erat quo lucem primùm aspexerat,
Eum diem eodem vultu,
Et salutauit vt primum,
Et adorauit vt postremum.
Æquales tunc dies lucebant,
Nec mirum sol in cælesti libra erat;
Æqualis erat Ludouicus sibi ipsi,
Etiam dum Eclipsin expectabat.

XXXVI.

Iacebat intereà afflicta mærore Aula Regia;
Et cum Rege suo tota Gallia laborabat;
Flere omnes,
Ille omnium lacrymas his verbis leniebat,
Quid fletis si eò pergo, vbi amplius mortalis non ero,
Regnum non amitto sed muto,
Nemini plus iuris in Cælo est, quam Regibus Galliæ,
Illic lilia deesse non possunt,
Vnde olim venerunt.

XXXVII.

Sed digniora cedro exempla quam verba,
Ignosci sibi ab omnibus voluit,
Qui neminem offenderat:
Generales conscientiæ rationes,
Apud Confessarium eâ seueritate posuit,
Vt iustus hoc etiam nomine videri possit.
Christum in Eucharistia,
Aspexit vt præsentem,
Credidit vt latentem,
Excepit vt viæ ducem,
Adorauit vt æternitatis Regem.
Creduntur hæc omnia mortem terruisse:
Nunquam eam grauius pœnituit,
Quam dum Ludouicum sic armatum tentauit:
Denique rediit ad sanitatem Ludouicus,
Reuixit cum eo Gallia,
Et mors ita territa recessit,
Vt diu speretur non reditura.
Viue, & de nostris Regi Deus augeat annos.

Prosequi reliquam vitam Authori non licuit.

LVDOVICI DECIMI QVARTI, ADEODATI ELOGIVM GENETHLIACVM.

DEDERVNT *primum nomen Parentes, & impetrarunt secundum:*
Nec tamen dedissent primum, nisi Deus donasset secundum,
Non esset Ludouicus XIV. nisi esset Adeodatus.
Inter miracula natus est, inter vota conceptus erat:
Die Sancto Xauerio sacra conceptus creditur,
Procurauerat Xauerio honores sacros Ludouicus,
Procurauit Ludouico hæredem Xauerius.
Orauerat sæpe Regina, & fleuerat,
Et lacrymæ fœcundæ fuére, Plini de
Lacrymis suis feruntur Lilia. Liliis.

Currente ſeculo natus eſt,
Vt totum cum Patre coronaret,
Menſe Decembri in lucem editus eſt,
Vt menſis idem Parentibus, & liberis natalis eſſet;
Ludouicus & Anna hoc menſe in lucem exiére,
Hoc menſe iniére coniugium,
Hoc menſe Parentes fuére.
Nonis S. Victorino ſacris in lucem prodiit,
Vt nomen, & dies victorias prædiceret:
Horá de die vndecima,
Penè dum naſcitur meridiem attigerat:
Lucebat interea è Cælo ſignum Virginis,
Et Leonis ac Libræ rigorem temperabat,
Excipiebat hos influxus Ludouicus naſcens,
Et generoſis ac iuſtis ſpiritibus clementiam admiſcebat,
Non potuit ſub Aſtris melioribus naſci,
Nullum in ortu portentum eſt,
Nullum monſtrum in vita erit.
Plus tamen debet Ludouicus Deiparæ Virgini,
Quam ſigno cæleſti:
Vix aſſumpta erat à Ludouico in Patronam Regni,
Cum Patrem fecit,
Adiuit oblatam hæreditatem, & heredem dedit;
Idcirco inter Aſſumptam Virginem, & naſcentem editus eſt,
Vt debeat naſcenti vitam, & Aſſumptæ coronam.
Timete hoſtes Galliam, ſi timetis Mariam,
Ex quo Ludouicus Iuſtus deuouit Mariæ Galliam,
Regnum Galliæ eſt Regnum Mariæ,
Et Virgo Deipara eſt penè Regipara.

VOTVM PRO DELPHINO, VT SIT PARENTI SIMILIS.

VIVE, vale, & vince heroum puriſſime ſanguis,
Et noſtri fortuna æui: dum Te aſtra ſalutant
Progeniem venerata ſuam, dum publica vota
Cuique licent, votis vnum communibus addo;
Creſce Puer, Patremque tuis virtutibus æqua,
Nec poſſum tibi velle minus, nec fingere maius;

Cerne Patrem, Regesque omnes spectabis in vno;
Nec tamen impletur cunctis; verſetur imago
Ante oculos tibi nota tuos, ne exempla require
Mortua, præſenti viuunt in imagine Reges,
Maiores quam in ſe, ne quære per extera regna
Quod natale tenes, præſens apparet Achilles,
Coram Cæſar adeſt, viuitque domeſticus Hector,
Gentiles in Patre tuo; ſic ſplendet in vnâ
Pantarba gemmæ omnis honos, germana pyropo eſt,
Sed non tota rubet; credas viridem eſſe ſmaragdum,
Sed non tota viret, minor eſt carbunculus in ſe,
Maior in hac hærede ſua, quæ poſſidet vna
Quos aliis diues gemmis partitur honores,
Sed nullas ex aſſe beat; ſic colligit omnes
Heroas Pater, & maior ſuperaddit honorem:
Hunc Te æquare decet, ſic fies Gallicus Hector,
Sic iterùm præſens in Te viſetur Achilles,
Sed tantùm pars vna tui.
Et licet in Patris vultu ſpirantia viuant:
Virtutis ſimulacra omnis; tamen eminet inter
Tot formas pietatis honos, amor æmulus æqui,
Et virtus immota malis: ſic nobilis Iris
Quamuis tota micet, nec opaca obnubilet vmbra,
Et nubes ſit tota color; tamen anteit omnes
Cæruleus, viridiſque decor, flauique venuſtas,
Et triplex ſit in arcu arcus; ſic Patris in ore
Emicat omnis honos, tamen hæc tria lumina vincunt,
Iris in ore triplex: talem Te publica vota
Exoptant; creſce ergo Puer, virtutibus auctus,
Et patriis aſſueſce bonis non paruulus hæres;
Maturè propera, veloxque attinge Parentem
Vt poſſis Pater eſſe diu.
Non ſatis optaui, regalia creſcite vota
Vt creſcat per vota Puer, ſimilem eſſe Parenti
Vouimus id magnum eſt, ſed nunc maiora vouemus;
Vt maior ſis Patre tuo; nec deprimo Patrem
Dum Natum attollo, non eſt ignobile vinci
Palmam à te dum victor habet, victoria nati
Vincentis ſit palma Patris, communis vtrique
Creſcit honos, gaudet vinci quia vincere fecit.
Ac velut in vacuo ſol pulchra parelia format

Luce suâ pictor, credas solem esse gemellum,
Et dubium est, sitne ille Pater; spectatur imago,
Nesciturque Author; duplex apparet & idem est;
Si tamen Authorem pretiosa excedat imago
Nulla Patri fraus est, superari in imagine gaudet
Cui superare dedit, vincit quia vincit imago.
Tu quoque cresce Puer, nec magnum æquare Parentem
Aut superare time; cresce, & crescetis vterque,
Ille tuæ laudis consors, Tu sanguinis hæres.

EDVCATIO REGIA
LVDOVICI DECIMI QVARTI,
AD EMINENTISSIMVM ECCLESIÆ PRINCIPEM CARDINALEM,
IVLIVM MAZARINVM.

MAVIS Sapientiæ Regiæ Minister esse, quam Magister, (CARDINALIS EMINENTISSIME) imitaris eas stellas, quæ circa Solem de nouo deprehensæ appellantur comites Solis, & ministræ; eæ lucem Solis è propinquo hauriunt, non tam sibi, quam orbi; propterea subtiles sunt vt radios Solis excipiant, fideles ne retineant, pellucidæ vt transmittant; ipsæ ministerio suo contentæ videri nolunt, vt per eas Sol videatur; sed dum non videntur separatæ, videntur coniunctæ; felices dum se cum suo Sole confundunt.

Nemo aptior est instituendo Regi quam Tu qui antiquæ Sapientiæ discipulus, Magister es nouæ; inuenisti nouam artem Sapiendi quam ipsa sapientia nesciebat; hactenus aliter sapiebant Itali, aliter Hispani, & Germani, conflasti ex pluribus sapientiis vnam, & fecisti Gallicam; miratur Italia sciri se à Galliâ, neque à se Galliam sciri; miratur Germania Gallos sapere Germanicè, nec tamen Germanos Gallicè; facit hoc ministerium tuum: Magister es Europæ, dum es Minister Galliæ.

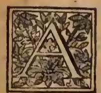
O si Ideam Sapientiæ tuæ dictare velles Mazarine, quæ mysteria orbi detegeres! Da veniam si describo Ideam sapientiæ non satis similem tuæ, nemo Ideam Solis æqualem pinxit, nisi Sol ipse dum parelia facit; patitur tamen Sol alias imagines sui, & se libenter intuetur etiam dissimilem sibi: Agnosces forte in hac Idea mea vmbram aliquam tuæ, amat

Sol vmbras quas facit; felicem me putabo, si dum sol ingeniorum es, sim vmbra aliqua Tui.

EDVCATIO REGIA LVDOVICI DECIMI QVARTI, CHRISTIANA, ET POLITICA.

PARS PRIMA.

I.

GIS annum septimum LVDOVICE, & excedis; metitur alios ætas, tu ætatem metiris, sequuntur te anni qui præcurrunt aliis, antecedis ætatem virtute, sapis ante annos, & qui in aliis esset annus septimus, in Te est penè decimus quartus.

II.

VIs ostendam tibi primos rationis radios quos iam vidisti? vis proponam futuram sapientiam quâ iam sapis? appello educationem Regiam Christianam, & Politicam, quia vterque esse debes Politicus, & Christianissimus; coniungo vtramque nec confundo, perfecit Deus virtutes politicas dum fecit Christianas.

III.

DEVS REX EST.

ANTE omnes Reges est Deus, qui vt nobiles subditos haberet, fecit Reges; hic nunquam incepit Rex esse, & semper Rex fuit, hic vt hæredem Regni haberet, filium Regem genuit: vterque dum Regem se diligit amorem Regem produxit; sic intra Deum tres Personæ regnant, nec tamen sunt tres Reges: hæc prima lectio tua Ludouice, quam vt intra te discas, impressit illam intra te Deus; non eges Magistro vt Deum scias, Magister tui est intra te Deus, & Te intra Te facit Magistrum tui.

IV.

QVALIS DEVS.

GERIT coronam Deus quam non accepit, nec debet alteri sceptrum suum, nec debet sibi; auctorem non habet, neque ipse est auctor sui; antiquissimus non habet originem, æternus non videt finem, infi-

nitus nihil acquirit, immutabilis nihil amittit, post omnia potest plura, scit aliquid vltra verum, amat aliquid supra bonum; vbique est sine loco, extensus sine spatio, præsens omnibus sine situ, mouens omnia sine motu: Deus est id quo nihil est melius, Deus Rex est, nec tamen Rex est Deus.

V.

REGES A DEO.

IMPRESSIT Deus aliquid sui Regibus vt penè sint Dij; humanum est quod cernimus, diuinum quod timemus, atque hoc appellatur Maiestas Regia: latet intra Deum Diuinitas & apparet; sentitur, & nescitur; vis definire Deum Rex est; vis definire Regem est personatus Deus: amat latebras Deus sed Regias; gaudet latêre sub purpurâ, & premi se patitur sub coronâ.

VI.

REX SVM FRANCORVM.

CÆTEROS Reges natura facit aut fortuna, Francorum Reges instituit Gratia: propterea è cœlo Ampulla, & labarum venêre donatiua gratiæ. Quales decet esse Reges Francorum quibus è cœlo pluunt tot munera!

Huic oleo mitis collum suppone Sicamber,
Non aliis similis Regibus vnda pluit.

Hæc olim Ludouico primo dixit Rhemigius, & prædixit decimo quarto.

VII.

SVCCEDO REGIBVS.

AVDIO quid intra te dicas LVDOVICE, & si permittis explico: succedo Regibus sapientissimis, magna mihi imposita est necessitas sapiendi; hæres sum sanctissimorum Regum, virtus in aliis libera, in me est necessaria; Caroli, Philippi, Henrici, Ludouici Maiores mei sunt, & maiorem me volunt; idcircò dederunt vnde vincerem vt vinci possent: nec tamen hæc mea ambitio est victorem esse, satis mihi est non esse degenerem; nec degener ero, si similis sim, vel æqualis: & dùm maior esse non possum, si non sim minor.

VIII.

SVCCEDO LVDOVICO.

NEPOS sum Ludouici Sancti, & filius Iusti, appellare potui vtrumque Sanctum, & vtrumque Iustum, sola ætas vtrumque distinguit non vita; vtrumque imitari volo, & si Sanctus esse non possum, ero iustus.

IX.

REGINA.

MATREM habeo ei similem quæ Ludouicum Sanctum peperit, & me format æqualem; nihil docuit BLANCHA quod ANNA non suggerat; & quod illa donauit, hæc restituit; plus aliquid tamen Matri debeo quam cæteri Reges: alij sanguinem debent, ego etiam lacrymas; viginti annorum lacrymis parturiuit me Mater, & votis peperit: liliorum hoc priuilegium est posse nasci è lacrymis.

X.

PATRVVS.

PATREM mihi maturè mors abstulit, & reliquit; supplet Patrem fidelis Patruus, atque vt appareat amor & fides, partem aliquam honoris recusauit, & nullam oneris; Reginam ex lege Gallica Regentem esse voluit; ipse Regis gratiâ contentus Patrem mauult supplêre quam Regem.

XI.

CONSANGVINEVS.

PARTEM alteram consilij ille facit, qui solus consilium implere posset; ille præterita nouit, & penè futura aspicit; ille obsequiis meis impendit seipsum & filium, vterque Aquilæ, & Leoni similis, nec Leonem amat, nec Aquilam, vt me amet.

XII.

MAZARINVS.

CONSILIARIAM habeo in MAZARINO Ecclesiam, & Europam; scit ille quid aperiant Claues Romanæ, & quid claudant, scit Europæ mysteria, scit Aquilam, scit Leonem, scit Apes, scit arma, scit Pacem, scit Reges & Principes; atque idem omnium Regum Magister esse posset, nisi vnius Minister esse mallet.

PARS SECVNDA.

I.

DELIBERANTIS naturæ Idea prima fuisse creditur de formando Rege, minorem se credidit, nisi Regem pareret, & post partum

VI.

QVALIS ERGA NOBILITATEM.

HÆc est Gallici Regis gloria plures numerare nobiles, quam multi alij indigenas milites: Hi ad arma nati, aut alieno sanguine rubére amant aut suo; nulla fere est mundi plaga vbi non vicerint; Gallicus esset pridem orbis terrarum si hæc nobilitas semper pro Rege vicisset; Augenda est honoribus LVDOVICE, hæc nobilitas ad honores nata; quærendus illi hostis foris, ne inueniat domi: præeat illa Tibi semper, aut sequatur te; potes cum illa recuperare vtrumque imperium, quod olim fuit tuum.

VII.

QVALIS ERGA MINISTROS REGIOS.

MINISTROS Regios eligi tales oportet, non tales nasci; meliores efficiet sapientia quam natura; Elige in illis virtutem, falli non potes si virtus seruiat; adde ingenium virtuti, satis illa non sapit si est sola: At Tu, Rex maxime, effice eos magnos ne velint crescere; nemo sit à quo sperent maiora, & quem velint maiorem Te: sciant se amari ne inuiti seruiant, sciant se videri ne fallant; dignus es cui purpura seruiat, etiam sacra; nulla est Eminentia quæ non sit Te minor.

VIII.

QVALIS ERGA POPVLVM.

FRANCI sunt quibus imperas, amant libertatem quam donarunt orbi; id vnum nunquam didicêre, iugum pati; sint primi inter populos dum Te faciunt primum; participent victoriis tuis, dum pro Te vincunt; ne sint miseri sub Te beato; crescant dum augent Te, & dum extendunt limites publicos, ne amittant suos.

IX.

QVALIS ERGA ECCLESIAM.

VT Christianissimus esses quæsiuit Ecclesia oleum è Cœlo, quo Te vngeret; collegit inter Astra flores quibus Te coronaret; donauit labarum sub quo Deus ipse pugnaret: addidit strumarum miraculum vt maior naturâ Rex esses: Nemo Ecclesiæ debet plura quam Tu, fac vt nemini plus debeat Roma quam Tibi: habeat apud Te ius Asyli, inueniat intra Galliam alteram Romam; nec se exulem putet dum Tu illi Patronus, & Gallia Patria est.

X.

QVALIS ERGA EVROPAM.

MAIORES tui donarunt coronas, quas alij ambiunt; maluerunt populos habere fœderatos quam subditos; diuiserunt regna quæ confundere poterant, & cum facere vnam domum ex Europa possent, maluerunt ex vna domo facere Europam; propterea tuum est tueri coronas quas dedisti, & tuum est seruare Regnorum limites quos olim fixisti: sciat se esse hostem Galliæ quisquis est hostis Europæ; tunc facti sunt Maiores tui Christiani orbis Patroni, cum noluerunt esse Domini.

XI.

QVALIS IN BELLO.

NVLLVM Bellum honestum puta nisi sit necessarium; nemo Te hostem sentiat nisi nocens, & semper armet Te iustitia priùs quàm vindicta: si bellum gerendum est, administret illud virtus non scelus: nolo Te victorem esse cum crimine: finiat victorias tuas hostis victus, cessa vlcisci post vindictam; nouum victoriæ genus est scire parcere: meretur veniam superatus hostis cum illam petit.

XII.

QVALIS IN PACE.

AMA Pacem intra Galliam; nullum bellum periculosius est quam ciuile: inuictus erit Francus quamdiu non vincetur à se: Ama pacem Europæ cuius es arbiter; nulli vult seruire nisi Tibi; nec Tu eam vis seruire, quam fecisti liberam: nec tamen otiosam pacem volo; necessarius est hostis Franco, ne fiat hostis suus: nec deerunt hostes dum non deerunt scelerati, quisquis est hostis publicus potest esse tuus.

TERTIA PARS.

MORES REGII.

MORES Regij debent esse virtutes, cæteris hominibus singulæ ferè sufficiunt; pauciores Rex habet, nisi habeat omnes; implêre non potest coronam vna virtus, nec regere sceprrum natura si est sola: nulli tamen virtus æque necessaria est ac Regibus Galliæ, facit eos Reges Dei Gratia; at hæc Regina est, & Gratiæ Aulicæ sunt virtutes.

FIDES

I.

FIDES REGIA.

FECIT Deus nobiles fidei testes dum fecit Reges; occultat se aliis Deus, Regibus se reuelat, sentiunt intra se Deum quem alij credunt, & fides in aliis cæca, in Regibus Galliæ penè est oculata; nemo tamen melior fidei testis est quam Reges Galliæ: credunt alij miraculis, Reges Galliæ miracula faciunt; propterea fides in aliis libera, in Francis penè est necessaria.

II.

SPES REGIA.

CADVCA esset Regum conditio, si semel tantùm Reges essent: spectare debent alteram coronam post vnam; & postquam desierint esse homines, adhuc erunt Reges: Nemo sperare plura potest in cœlo quam Reges Galliæ, & nemo iuris plus habet; venit illis è cœlo Auriflamma vna, & mansit altera; florent etiam nunc lilia inter Astra: macte animo, LVDOVICE, post regnum liliorum potes esse Rex syderum.

III.

CHARITAS REGIA.

AMAT Deus Reges, & amari vult à Regibus, Deus vt nobiles amatores haberet creauit Reges, & solus amore Regum dignus est Deus: nemo tamen plus amatur aut amat quam Reges Galliæ; amarunt Deum Regum primi, & amabunt vltimi; coronabit mundi vitam amor gallicus, atque eadem erit corona vltima quæ fuit prima; Amauit te Deus LVDOVICE antequam esses, idcirco venisti in lucem tardante naturâ, vt donum esses gratiæ; at gratia idcirco datur, vt amèris & ames.

IV.

PIETAS REGIA.

ALLOQVVNTVR se duo Reges, cum Deus oratur, & Rex orat, placet Deo supplex purpura, & facile cœlum audit preces coronatas: nulli tamen pietas promptior esse debet quam Regibus Galliæ; in iis ante virtutem ipsa ferè natura est pia: Inter tot Reges pauci minus boni, nulli fuêre impij: Pepererunt Te vota LVDOVICE, vt parerent pium, lacrymarum & precum filius, potes à lacrymis appellari Pius.

V.

PRVDENTIA REGIA.

VIDERI debent à Regibus futura, dum alij vident præſentia: Atque hæc eſt prudentia Regia, ſtudêre futuris dum alij ſtudent præteritis; anteuertere euentus rerum, præoccupare res agendas, occurrere malis venturis, ſupplantare hoſtes futuros, pugnare ante pugnam, & ante quam vincas reportare victoriam: hæc debet eſſe prudentia tua LVDOVICE, anteuerte annos venturos, age antequam agas, abſolue antequam incipias, & quidquid olim extra te futurum eſt, iam intra te fiat.

VI.

FORTITVDO REGIA.

PRIVILEGIVM Regum eſt naſci fortes; licet omnis ſanguis concolor ſit, non omnis tamen eſt æqualis; natat intra venas ſanguis Regius, & plenus ſpirituum ſtatim vt viuit iam Regem ſe probat: Nec vllus tamen ſanguis generoſior eſt quam Gallicus, nec vllus animoſior quam tuus LVDOVICE; teneri non potuit ſtatim vt lucem ſenſit; ebulliit intra venas, atque vt pugnaret exitum petiit; ſecanda fuit vena Infanti, rorauit purpureo ſanguine quæ vix in aliis maduiſſet lacte; quid facies poſt virum Ludouice, qui fortis eras ante puerum, teneri non poteris intra Europam, qui vix tenêris intra Galliam.

VII.

IVSTITIA REGIA.

HÆc virtus intra Deum tribunal habet, iudex eſt Orbis Deus, atque idem thronus Regi ſeruit, & iudici; hæc prima origo Iuſtitiæ; inde deſcendit ad Reges, quos Deus ſedêre nollet in throno niſi vellet eſſe judices. Nulli tamen charior eſſe debet Iuſtitia quam Tibi, LVDOVICE, idcirco Patre iuſto natus es, vt naſcereris iuſtus; propterea ſeruaſti nomen Ludouici, vt retineres titulum Iuſti.

VIII.

TEMPERANTIA REGIA.

PVLCHRVM eſt imperantem aliis, Regem eſſe ſui; facit hoc Temperantia dum imperat libidini, & Regem regnare facit meliore parte ſui: Quis eum Regem appellet qui ſeruit iræ, & amori; turpe eſt extra ſe dominum eſſe, & intra ſe ſeruum; id conare LVDOVICE, vt maior aliis non ſis Te minor, nihil intra te ſeruiat niſi pars inferior; ſceptrum gerat prius animus quam manus; corona priùs rationem quam frontem;

atque imperaturus aliis, esto prius imperator Tui.

IX.

HVMILITAS REGIA.

DIGNVM Cœlo spectaculum Rex humilis sub purpurâ, & modestus sub corona; vulgare est sub sacco, & cilicio superbè non sapere; illud difficile, & heroïcum est sedere in throno, & humilem esse: Quam grata sit Deo hæc virtus ex eo collige, fecit se hominem Deus vt faceret humilem, & flere didicit, vt Deum celaret: Disce à Deo hanc virtutem, LVDOVICE, magnum te vult Deus, & humilem; nouum magnitudinis genus est, vnde decrescis, inde magnum esse.

X.

CLEMENTIA REGIA.

HÆc est virtus Cœlorum tonare nec lædere, vlcisci posse, & parcere, lædi injuriis hominum, & bene facere: sic agunt Planetæ & sydera, ludunt radiis, & vlciscuntur se beneficiis: altior est Planetis, & Stellis hæc virtus, non alia est natura Dei quam Clementia, & benignitas; dum conderet Deus vniuersitatem rerum, partitus labores sex diebus requieuit septima die, quia inuênit cui parceret: Imirare hanc virturem LVDOVICE, nemo est corona dignus qui nescit parcere, ille est corona dignus qui ignoscere mauult, quam punire.

XI.

LIBERALITAS REGIA.

NVLLA re propius accedunt ad Deum Reges quam liberalitate; non esset Deus nisi donare posset; neque vnquam dedit aliquid maius quam dum donauit Reges, quos idcirco facit diuites vt faciat liberales: natus es cum hac virtute LVDOVICE, dum à Deo datus es: propterea donum Dei es vt donare possis: existima hanc diem periisse tibi qua nihil dederis: volo tamen Te liberalem esse non prodigum, da præsentes diuitias non futuras, inueniant Te anni sequentes diuitem vt inueniant liberalem.

XII.

SCIENTIA REGIA.

INGENIORVM Te Regem esse oportet, non tantùm corporum; nec potes regere ingenia nisi ea noscas, nec potes ea nosse, sine scientiâ, imirari te solem volo, illustrat stellas quibus imperat, & prius est Rex radiorum quam syderum: discant Te subditi LVDOVICE, non doceant;

habeat Te Gallia Dominum & Magiſtrum; oculatum ſit ſceptrum tuum, videat quod imperat; neque apud Te Regem ſit virtus ignara; experiatur Te bellum Martem, & Pax Apollinem, vterque eſſe debes, vt feliciter imperes.

XIII.

CONSCIENTIA REGIA.

HÆc eſt Magiſtra Regum, & Domina; hæc intra Regem thronum habet dum Rex in throno ſedet: hæc Reges admonet, hæc accuſat, hæc laudat: hæc alloquitur purpuras ſine rubore, hæc accuſat coronas, & ſceptra non timet; hæc intereſt conſiliis arcanis & publicis; hæc oſtendit facienda, hæc examinat facta; hæc eſt quam nihil latere poteſt, quia quidquid latet intra illam eſt; reuerere conſcientiam tuam LVDOVICE, vt illa vereatur Te; neque illam celare aliquid potes; neque illa celabit Te: innocens es ſi illa non accuſat, iuſtus es, ſi illa Te laudat.

DEVISES ROYALES, AV SACRE DV ROY LOVYS XIV.

I.

Vne maſſuë d'Hercule.

Et belli, & teſſera pacis.

ECPHRASIS POETICA.

VRMVR *erat Superos inter quis traderet arma*
Alcidi, vt monſtris terras purgaret, & orbem,
Suppleretque Deos terris; ipſe, inquit Apollo
Arma dabo, ſplendentem arcum, celereſque ſagittas,
Et pharetram fato grauidam, tela ille vibrabit,
Ipſe oculos dextramque regam; Mars obtulit enſem,
Et clypeum, fugiuntur ait, fugiuntque ſagittæ,
Hunc enſem mors nulla fugit; mea, Iuppiter inquit
Progenies armanda mihi eſt; placet igne triſulco
Hæredes armare manus, dumque ipſe tonabo
Aſtra ſuper, ſub me ille tonet, Patremque Deoſque
Exhibeat terris, & tutum præſtet Olympum,
Securoſque Deos.
O Pater, ô Diui meliorem ſumite mentem
Pallas ait, noui Alcidem, Alcidiſque furorem,
Si Martis gladium, ſi tractet Apollinis arcum,

Si patrium fulmen, postquam purgauerit orbem,
Post domitos terrarum hostes, tentabit Olympum,
Et Superis fiet peior Titanibus hostis:
Arma tamen sunt danda homini, sed noxia monstris;
Non Superis: nodosa mihi famulatur Oliua,
Ex illa Clauam effingam, quæ commoda belli,
Et Pacis studiis vtriusque inspiret amorem,
Et Superis sit sacra Diis.
Assensére Dij, mox grandi Pallas oliua,
In Clauam versâ Alcidem donauit inermem,
Dum vino madidus frondente sub Arbore stertit,
Pigmæosque inter somnum vincire volentes
Exterret flatu, & solo debellat odore:
Euigilans ille, & plenam densa arbore dextram
Miratus, sensit bellique & Pacis amorem,
Agnoscensque Deam ex oleâ, dedit oscula Clauæ,
Iurauitque fidem Superis.
Denique purgauit monstris horrentibus orbem,
Restituit pacem terris, Cæloque pepercit,
Et Numen post fata fuit.
Quam dedit Alcidi mendacem fabula Clauam,
Hanc Tibi veracem Clauam tua Gallia tradit,
Hanc Lodoïce geres, erit hæc quoque cognita monstris;
ET BELLI *vindex*, ET *sacræ* TESSERA PACIS,
Alcides Tu verus eris.

II.

Vn Soleil formant des Parelies.
Quos pinxit delere potest.

EPIGRAMMA.

QVOS PINXIT DELERE POTEST, *hæc Regia laus est;*
Posse sibi similes pingere, nolle pares.

III.

Vn Soleil couronné d'vn Alo.
Me nubila victa coronant.

EPIGRAMMA.

I*Nsidiata mihi* ME NVBILA VICTA CORONANT;
Hostis erat qui nunc est diadema vapor.

TROIS DEVISES
SVR LA MALADIE DV ROY
LOVYS XIV.

I.

Vn Lys mourant ſur ſon oignon.
Impediunt nec Regna mori.

EPIGRAMMA.

SVppoſitum calcat moriens flos Regius orbem,
Nec florem IMPEDIVNT *ſubdita* REGNA MORI.
Nec Te orbis, nec Te ſceptrum Lodoïce iuuabit,
Ipſe etiam morti ſubditus orbis erit.

II.

L'œillet de Virgile languiſſant.
Nec iam Mater alit tellus.

EPIGRAMMA.

QValem Virgineo demeſſum pollice florem,
Seu mollis violæ, ſeu languentis hyacinthi,
Cui neque fulgor adhuc, nec dum ſua forma receſſit,
NEC IAM MATER ALIT TELLVS, *vireſque miniſtrat;*
Talis eras LODOICE, *tua hæc languentis imago.*

III.

Vne Eſtoile qui ſemble tomber.
Fruſtra caſura timetur.

EPIGRAMMA.

FIxa eſt, & FRVSTRA *cælo* CASVRA TIMETVR,
Stat globus, & firmo eſt inſita ſtella globo.
Tu quoque caſurus fruſtra LODOICE *timeris,*
Fixus es, & fato eſt Gallia fixa tuo.

LVDOVICI DECIMI QVARTI,
PERICVLOSE ÆGROTANTIS,
PARÆNESIS AD FRATREM.

VDI Borbonides frater verba vltima fratris,
Quo mea sit fortuna loco, quò vita redacta,
Quid fuerit Regem esse vides; nec me arma tuentur,
Nec victor miles; mors tela irridet, & arma,
Et telis, armisque caret; datur vltima vitæ
Linea, quam nulli fas est excedere Regi;
Et Regum limes punctum est.
Hæc est meta mei, repetit Deus ille coronam
Qui dedit, hanc reddo & vitam; super altera vita est,
Et melior; nec sceptra illic, nec lilia desunt,
Jlla olim venêre polo.
At Tu Borbonides frater succede coronæ,
Mortali tamen, hanc centum gessêre Parentes,
Et centum amisere Patres; stat nobile Regnum,
Et pereunt Regni hæredes, & Tu quoque frater
Cessabis quondam Rex esse, Tuique corona
Non tu hæres illius eris; Tibi commodat illam,
Non illam donat propriam Rex publicus orbis,
Francorumque Deus proprius: Te Gratia Regem,
Et Regem facit ipse Deus.
Supple igitur regnando Deum, fac Gallia credat
Intra hominem latitare Deum; sic sceptra teneret,
Sic ageret Rex ipse Deus: dum præmia justis,
Dum pœnas statuis sceleri, timeatur, ameturque
In Te vltor, iustusque Deus.
Audi iterum qualem poscat Te Gallia Regem,
Pro-Regem vult esse Dei, similemque Tonanti,
Non tamen æqualem; Regem me Gratia fecit,
Nec potuit fecisse Deum. Tu te ergo minorem
Crede Deo; conflare potest ex puluere Reges,
Et cinerem me penè vides.
Dixerat, & Cœlo placuit reuerentia Regis,
Paulatim vires membris rediere, colorque,
Et Rex vicinus cineri sua funera vicit,

Territa mors fugit iuuenem, nec sera redibit
Ad Regem nisi forte Senem.

LVDOVICO DECIMO QVARTO, OB REDDITAM SANITATEM, SOTERIA.

ABORAVIT tecum vniuersa Gallia, LVDOVICE, & tecum vniuersa conualuit; senserunt æstus tuos omnes populi, publicus fuit morbus tuus, & maculis febris tuæ omnis Aula purpurata fuit.

Quam esset priuatus omnium amor probauit amor publicus; nemo est qui vitam suam non vouerit vt seruaret tuam; perire voluit omnis senectus ne perires; obtulit omnis juuentus annos suos vt augeret tuos; neque irritæ preces fuere; timuit mors vota tam publica, & pepercit vitæ tuæ, ne in vna vita omnes vitas extingueret.

Quis explicet affectus Reginæ Matris ægrotante Te, dedit illa lacrymas nec steriles; dicuntur lacrymis suis seri lilia, fleuit illa vt te conciperet, iterum fleuit vt seruaret Te; & Tu bis lacrymarum filius, bis illa Regina, & iterum Mater est.

Probauit fidem & sapientiam suam in hoc rerum cardine Minister Eminentissimus; stetit immotus, etiam oppressus doloribus, sic egit auspiciis tuis quasi Tu ageres, diuinauit quid imperares dum siles, quid loquereris dum taces, quid velles si velle posses: auxit victorias tuas dum Tu penè vincereris à Te: prouidit securitati Regiæ & publicæ, fecit ne timerentur pericula Te periclitante; nec timuit præsentem fortunam, nec futuram, fidelis Regno futurus, etiam post Regis cineres.

Quis credat amauit Te hostis ipse, etiam dum vincitur à Te, indoluit ægritudini tuæ, & precatus salutem officiosis verbis, optauit vt viueres, & penè vt victor esses: scilicet adeo est amabilis virtus vt placeat hosti, etiam in hoste: Tu quoque amas virtutem in hostibus, neque vnquam intulisti bellum virtuti sed necessitati.

At Tu interea LVDOVICE, quo vultu aspexisti mortem penè præsentem? non excusasti iuuenem, & victorem & Regem: Agnouisti Te mortalem, maiorem aliis dum viuis, & æqualem dum moreris; dixisti sperare Te æternitatem non timère: superesse illic Regibus Galliæ alterum Regnum, nec deesse in Cœlis lilia vnde olim venerunt; addidisti alia, & qualia sentire solent animæ è corporibus egressuræ; & visus es non tam loqui verba quam æternitatis oracula.

Nec

Nec longe aberas ab æternitate, quam vt inires purus purgasti animum à peccatis sine quibus non viuitur; sic expiatus impleuisti Te Deo hospes Dei; amasti breui videndum, & penè vidisti: mirata mors hoc spectaculum, & territa fugit; non reditura ad Te nisi senem, quem iuuenem experta est immortalem.

Grande adiuisti periculum LVDOVICE, & prope fuit vt careremus Te; maturus eras æternitati, & volebat Te illa subtrahere tempori; magna æternitatis inuidia est perfecta virtus, & quidquid peruênit ad summum festinat ad exitum: Annosum Te æternitas credidit dum merita vidit, & injuria erat reddere Te tempori, nisi esset erga nos beneficentia.

Restitutus ergo es LVDOVICE, non tam tibi quam nobis: Quantùm amant Galliam Superi qui maturo ad cœlum LVDOVICO, car[illegible] voluerunt, vt eum Galliæ iterum commodarent! Quantùm amat Galliam LVDOVICVS, qui cùm æternitatis metas attingeret, adhuc mortalis esse voluit vt Galliam redderet immortalem!

Nolo dicere quo euasuræ res erant si obiisses, malo dicere quo euadent Te bene valente, incipit nouos Triumphos sperare Gallia dum Te videt de morte triumphantem; nec Tu ob aliam causam vinci adhuc à morte noluisti nisi vt victorias de hostibus nostris absolueres; eos triumphos restituta tibi sanitas persuadet, quam superi non reddidissent, nisi diuturnam esse vellent: nec diuturnam esse vellent, nisi Galliæ, & Europæ gloriosam esse decernerent.

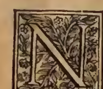
VOTVM
PRO DELPHINO FVTVRO.

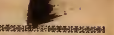
Hymenæe, ô hymen, non qualem fabula finxit
Gentilem mentita Deum; sed quale Redemptis
Proponit populis Ecclesia Sacramentum,
Nexum hominis, nexumque Dei; sub coniuge Verbo,
Mortalesque inter sponsos durabile vinclum:
Et nulli violandum homini: Te prouoco votis
O hymenæe sacris! ades & connubia necte
Exoptata diu; pacemque & bella marita
Coniugio sponsorum vno, plaudentia ducunt
Astra choros, & quos sociali fœdere iunges
Sunt stellæ, solesque duo: nec sola vouemus
Gaudia, DELPHINVS *votum est, & tessera voti:*

Hunc sacris concede thoris, & pignore magno
Teresiam Matrem, & Lodoïcum effice Patrem,
Et Reges centum Proauos; sit imago Parentum
Filius, & similis similem demonstret vtrumque,
Et veteres demonstret Auos; spectentur in vno
Permixti heroës, Gallusque, & sanguis Iberus
Heroëm generent, animos ex Matre trahentem,
Atque animos ex Patre suo; sit liliger heres
Qualem BLANCHA *dedit* SANCTVM, *qualem edidit* ANNA,
Æqualem det vterque Parens; hæc gloria Patrum est:
Heredes genuisse pares; sit maior imago,
Hæc quoque laus Patrum est heredibus esse minores,
Maioresque aliis: gaudent ab imagine vinci,
Et vincunt in Prole Patres.
Dixeram, & oppressis irrepsit somnus ocellis,
Et somnos induxit hymen; tùm illustria spectra
Visa mihi; stabant centum gemino ordine Reges,
Liligeræ gentis Reges, & gentis Iberæ,
Ollis dissimiles vultus, diuersaque forma,
Maiestas similis; vidi Regalia sceptra,
Et timui penè esse Deos: at tu optime vates
Ne timeas subrisit hymen, commercia Pacis
Inter se Reges agitant, olim hostibus hostes
Nunc positis odiis vno certamine certant
Esse pares; maiora animis ego suggero vota
Esse vnos, atque esse duos; si sanguis Iberus,
Et Gallus socij iungantur fœdere lecti,
Et magno coëant diuortia Sacramento.
Audi tractantes connubia Regia Reges,
Infantis, Regisque sacri: dum fœdera firmant,
Intereà Regum vultus, animosque latentes
Inspiciam, & varios Pictor miscebo colores,
Vmbrasque & radios, & pulchra in imagine pingam
Inclusos centum heroës heroë sub vno.
Hic DELPHINVS *erit, manibus da lilia plenis,*
Dixit, & excussis somnum detersit ocellis,
Euigilo admirans, & vota, & somnia narro;
Et vates ventura sciunt.

HOROSCOPVS DELPHINI, EX PARENTVM ASPECTV.

ON ego vos stellæ, non vos interrogo Parcæ
Delphini sors qualis erit, vos fabula vatum,
Non Regum fortuna estis; sibi sydera Reges,
Et Reges sunt Parca sibi; tamen astra tueri
Si placet, Augustum est Mater THERESIA sydus,
Tuque Astrum LODOICE Pater, vos nobile fatum,
Vos Pueri fortuna estis; Delphinus vtrumque
Ore, oculis, & fronte refert; Theresia tota,
Totusque est in prole Pater, ne Gallia quære
Delphini sors qualis erit, Matremque, Patremque
Aspice, talis erit qualem miraris vtrumque.
At qualis quantusque Pater! spectantur in vno
Quæcunque heroës olim fecère beatos,
Et quæ olim fecère Deos; olli ardua forma,
Maiestas capitis, radiorum innata corona,
Et toto Rex ore patet: decepta videtur
Natura humanos homini dum fingeret artus,
Et pinxit sub Rege Deum. Quid corporis hospes
Humanis oculis si mens diuina patéret?
Quos animis, oculisque sui generaret amores?
Inuitum traherent ad se Regna omnia Regem,
Et posset satis esse vnus.
Coniugis est narrare tuas Theresia dotes,
Illi tota places, vobisque placetis vterque;
Tu tamen affectusque tuos, animique vigorem
Totum impressisti Delphino, & Regia proles
Reginam, Regemque refert; hæc Matris imago est,
Jlla tamen plus Patris habet.
Parue & Magne Puer permitte vt stamina vitæ
Aspiciam, non quæ fatales nère sorores,
Finguntur mendace colu, sed quæ auspice dextrâ
Et voluente Deo, magni neuère Parentes;
O quales video sortes! & qualia fata!
Longæuum aspicies olim Regnare Parentem.
Exemplisque Puer disces regnare paternis,
Et regnare voles; ne desint patria regna

Antiquas repetes patrias, fuit orbis eous
Gallicus, & per te quondam vult Gallicus esse:
Iam captiua diu implorat Te Turcica luna,
Et solem vult esse suum, iam regia Memphis
Et Tyrus, & Solyma expectant, & Persicus ignis
Vult radiis lucere tuis, iam cerno cohortes
Liligeras, partim terris, totoque volare
Oceano, sed cerno alias Cœlo ire cohortes,
Liligerumque Ducem, toto patet ore beatus,
Et nonum se prodit Auum; quæ verba loquatur
Non licet ore loqui, at vultu dextrâque loquaci
Ostendit terris palmas, Cœloque coronas.
Macte ergo generose Puer, tecum omnia pugnant,
Et coniuratis Cœlum Tibi militat armis.
Nec frustra natiua dies, & festa Beatis
Est natiua Tibi; nec inani nasceris horâ,
Ascendente die medij fastigia Cœli,
Et Sole incumbente tibi; Solemque decebat
Nascentis testem esse tui, Solemque orientem
Fraternis radiis & toto lumine vultus,
Et pleno illustrare die.
Cresce Puer Patri consors, Ho[illegible]
Sit sydus, fatumque tuum; sunt [illegible] *a Parcæ,*
Et Parca est, & stella Pater.

MOMMEDII CAPTI, PROSOPOPEIA.

OMMEDII *moles, & inexpugnabile Castrum*
Ecce ruo, exemploque meo, illustrique ruinâ,
Inuictum nihil esse probo: mihi fundamentum
Immanis rupes, & præceps vndique saxum
Vallum erat, & murus; rupem natura erearat,
Et castrum de rupe fui: sed maior ab arte
Fama mihi, victrix naturæ industria câstrum
Adiecit castro, & primis noua mœnia muris,
Et circum turres, & propugnacula septem,
Lunasque, & lunæ bis sex fragmenta, nouumque
Imposuit montem monti; vix vlla per orbem
Arx erat exæquanda mihi: secura sedebam

Intra arces Regina meas, grandique tributo,
Vicinos late populos, vrbesque premebam;
Et Reges olim, & Cæsar mihi præda fuére;
Nec bene ab euentu maledicti nomina montis
Inuidia imposuit, victrix à Cæsare victo,
Et felix dici merui; sed grandia liuor
Non minuit dum dente terit, iuuat vmbra colores,
Et prosunt maledicta mihi.

Talis eram cum me audaces cinxére phalanges,
Principio risi Gallos, & Gallica castra;
Tunc capiar dixi cum gens armata volucrum,
Ascendet per inane volans, nec inania dixi
Nam pennas & Gallus habet, vidi impete facto
Jre leues Gallos per pendula, & ardua montis,
Cautesque, & rupes, & præcipitantia saxa;
Scilicet obstupui, & cœpi noua bella timére;
Opposui flammas, ignes, tormenta, globosque,
Obieci teli omne genus; per tela per enses,
Per flammas fecére viam, penè esse Gigantes,
Penè videbantur Diui, nisi vulnera, mortesque
Arguerent non esse Deos; post funera viui
Pugnabant tamen, aut egressæ è corpore mentes
Bellum exercebant; minus est quod Græcia finxit,
Quam quod gesserunt Franci, mendacia vatum
Inuenére fidem, fuit olim fabula Troia,
Nunc est Mommedij historia.

Nec minus audaces pellebant mœnibus hostem
Dux, milesque meus; capta est, & sæpè recepta
Pars eadem valli, & turris, lunæque bicornis;
Quod passus totidem pugnæ, vestigia montis
Singula victori, & victo certata fuére;
Pugnarunt Elementa mihi, flammæque, globique,
Saxaque; quinetiam vt toti in mea tela paterent,
Neue legi possent, Francis se terra negauit;
Post tela effossi projeci viscera montis,
Nec tamen impactis turbaui rupibus hostem,
Nec monte oppressi toto, totisque Elementis;
Per rupes, montesque, elementaque victa, volatu,
Aut saltu inuenére viam.

Denique naturam Franci vicistis, & artem,
Mommedium captum est, post insuperabile castrum
nuictum nihil esse potest: Rex maxime Regum

Ingredere in castrum quod sub te milite captum est,
Et sub Te Duce, paucorum est ea gloria Regum
Exemplo superare suo; mihi Regia laus est
Regali cecidisse manu.

DEVISE SVR LE MESME SVIET.

Des Lys naissans des fentes d'vn Rocher.

Vbique seruntur.

EPIGRAMMA.

IN *mediis saxi rimis, &* VBIQVE SERVNTVR,
Et saxum, & rupes est genitale solum.
Scilicet hos flores terris quondam astra pluerunt,
Et ne deficiant, semen vbique pluit.

ARAVSIO CAPTA.

ELOGIVM.

NOVVM *victoriæ genus;*
Obsidére oculis vrbes & capere,
Sic obsessa est Arausio, & expugnata.
Vrbs erat intra Galliam hostis Galliæ,
Receptaculum falsæ doctrinæ, & propugnaculum nouæ,
Soror Geneuæ, & altera Caluini coniux:
Audacem faciebant intra arcem vnam plures arces,
Addebant animos fœderatæ vrbes, ne vinci vellet;
Offerebant auxilia ne vinci posset,
Venit LVDOVICVS *vidit, & vicit.*
Nec dedecus est victam esse à Rege victore,
Et Pacem admisisse quam admisit orbis.
Redi Arausio ad fidem quam olim propugnasti,
Gemina synodus tua damnauit antiquos errores.
Damna nouos, & damnabis antiquos;
Fefellit te nouus Pelagius,
Falle nouum quæ damnasti antiquum.
Falsa est fides de Deo, si est noua.

STA VIATOR, ET LEGE.

Hic vbi mons nudus fuerat, castra ardua stabant,
Arx ruit, & mons est, mons vbi nudus erat.

PROSOPOPEIA DVNKERKAE.

N loquar an sileam de me ludentia fata,
Et sortem Dunkerka meam? dudum alea belli,
Et dudum fortuna fui; ter capta, recepta,
Ter victrix, ter victa simul, ter amica, ter hostis,
Mutaui dominos dominis, atque hostibus hostes,
Atque inter tot fata steti.
Vnde tamen laus ista mihi meruisse tot hostes,
Et Regum tot bella trium? quid denique sperant,
Quid de me tria Regna timent? tamen vna ruinæ
Hæc est causa meæ, veteris mihi gloria famæ,
Et noua fama nocet; sedes mihi commoda bello,
Et Paci, statio externis malefida carinis,
Et secura meis; fortis sine mœnibus essem,
Oceanus mihi pars muri; pars altera stagnum;
Pars effusa palus, hostilibus inuia castris,
Et Solis accessa auibus, populoque natantum.
Me tamen, & turres, & propugnacula cingunt,
Et prærupta arces, intus defendor, & extra;
Et duplex Dunkerka vocor.
Hæc seges inuidiæ est, per me tria Regna timentur;
Et per me tria Regna timent; per me arduus olim
Albiacas victor Cæsar penetrauit in oras,
Et per me victor rediit; per me Anglia triplex
Nuper erat terror Gallis, & terror Iberis,
Et poterat metus esse maris: per me acer Iberus
Europæ, & mundi fines terrebat vtrosque,
Terror ego terroris eram; nunc Gallia per me
Non timet affines populos, populisque timendam
Causa facit triplex, soror est Grauelina Caleti,
Et soror est Grauelina mihi: nec me illa carére,
Nec consanguineâ possum ipsa carére sorore,
Antiquis Gallus titulis inhiabat vtrique,
Nunc illam superatam armis, me possidet emptam:
Vna soror, pluresque sumus.
Nunc ergo ad veteres dominos euicta reuertor,
Et qualis quondam fueram nunc Gallica fio:
Ne dominos olim mutem, sua iura Britannus

Vendidit, admirans pactis consensit Iberus
Dum tacuit; Gallus nummis præsentibus emit:
Ipsa libens emor: & ne vnquam me deserat emptor,
Emptorem dum vendor emo.

SERENISSIMÆ, POTENTISSIMÆQVE
PRINCIPI AC DOMINÆ

D. CHRISTINÆ,

SVECORVM, GOTHORVM, VANDALORVM REGINÆ,

MAGNÆ PRINCIPI FINLANDIÆ, DVCISSÆ ESTHONIÆ, DOMINÆ INGRIÆ.

ELOGIVM.

ENISTI in Regnum natale tuæ Indoli, & penè sanguini, REGINA SERENISSIMA, tanta est affinitas inter ingenium tuum, & genium Gallicum vt non magis Suecia corporis tui, quam Gallia animi Patria appellari possit.

Tria in primis Te Gallicam faciunt, puritas linguæ, elegantia ingenij, & generositas Indolis.

Ac lingua quidem Gallica in Te adeo est pura, vt puriora non sint ipsa lilia; non illam corrumpit singultus, non hiatus non halitus, pronuntias verba molli ore non gutture; & accentus omnis virgineus est, & tamen masculus; nec tantùm linguam calles, sed delicias linguæ, non mollius loquitur Aula non nobilius; didicisse linguam vidêris Parisiis, aut Blæsis non Stokolmij; quod admirabilius est loqueris Gallicè etiam Germanicâ linguâ, temperas austeritatem accentus suauitate Gallicâ; mirantur octo Nationes pronuntiari à Te verba quæ sciunt, & accentum quem nesciunt.

At nihil in Te magis Gallicum est quam ingenium; facile est, & subtile, amœnum & solidum, atque eæ ingenij dotes sunt Gallicæ; Gallica quoque est eruditio tua, dum amplectitur omnia: satis est plerisque ingeniis scire pauca, vt credant se scire omnia: Tu id omne nosti quod pauci sciunt, & omne quod nesciunt: scis nouem Musas & posses esse decima; scis Palladem intus erudita, & foris armata; scis Herculem, & Apollinem & vterque te nescit; de Te verum est quod de illis est fictum, ve-

races facis Poëtarum fabulas, & in Te figmenta ſunt vera.

Illuſtrius eſt ad laudem ingenij tui quod adjicio, emendaſti fabulas dum legiſti; reuelaſti quod tegebant, purgaſti quod corruperant, eruiſti myſteria ex mendaciis, & ſacras literas ex profanis: ex Poëtis progreſſa ad Patres Græcos & Latinos hauſiſti veritatem ex fontibus ipſis, deprehendiſti errores tuos, & tuorum, & Magiſtra Tui ex mala aliorum fide veram fidem collegiſti.

Ingenioſa in exploranda fide, generoſa fuiſti in amplectenda; hæc quoque generoſitas Gallica eſt; emiſti regno integro, & tribus coronis ſeruitutem Chriſti, ſecuta es nobilis exul veritatem fidei ex patriâ tua exulantem, quæſiuiſti illam apud Cathedram Petri vnde olim in Sueciam venit; mirata eſt Italia nouum ſpectaculum, Reginam per calcata diademata ad fidem properantem, & capta toties à Gothis Roma gauiſa eſt Gothiam veniſſe in Regina captiuam.

Et nunc reportas in Patriam exulem fidem, eris illic Magiſtra veritatis vbi olim Regina fuiſti, facies illic Carolum fidelem quem feciſti Regem; credent populi Reginæ Chriſtianæ qui crediderunt Chriſtinæ, & Tu popularibus tuis eris rediuiua Brigitta, & noua Catharina.

Perge igitur nobilis hoſpes, & Auguſta Regina, non amiſiſti Regnum ſed mutaſti, nec minuiſti tria diademata ſed auxiſti; nouo titulo Regina es dum Regnum ſpreuiſti: nemo melius coronam meretur quam qui depoſuit; nemo dignior eſt throno Regio, quam qui ex throno ſponte deſcendit.

Perge Regina per Galliam amicum tuæ familiæ regnum, expectat Te Reginam Regina Mater, expectat Chriſtinam Rex Chriſtianiſſimus, fecit Te Roma Chriſtianam, facere Te Gallia poteſt Chriſtianiſſimam.

DEVISES SVR LA REINE DE SVEDE.

I.

La Gerbe de Suede.

Terræ retinacula ſoluit.

EPIGRAMMA.

H*Ærebat*, TERRÆ*que ſeges* RETINACVLA SOLVIT,
Nec Te Terra, triplex nec diadema tenet.

II.

Vne Nacre dépoüillée de ſes Perles.

Exuuiis ſuus hæret honos.

EPIGRAMMA.

EXVVIIS SVVS HÆRET HONOS, *& diues, & orba eſt,*
Geſſit, & amiſſum nunc quoque ſtemma gerit.

III.

Vn Lys dépoüillé de ses feüilles.
Adhuc in stipite regnat.

EPIGRAMMA.

E*Xcussit flores, &* ADHVC IN STIPITE REGNAT;
Quod superest, sceptrum floribus esse potest.

IV.

Vn Lys sur son oignon.
Subiectum possidet orbem.

EPIGRAMMA.

SVBIECTVM *non impositum flos* POSSIDET ORBEM,
Calcas Regali subdita sceptra pede.

V.

L'Estoile Polaire attirant l'aimant.
Vis arcana trahit.

EPIGRAMMA.

VIS ARCANA TRAHIT, *tacitumque inspirat amorem,*
Et Tu sponte trahis proxima regna polo.

HENRICI BORBONII PRINCIPIS CONDÆI.

EPITAPHIVM.

STA VIATOR VBI PRINCEPS STETIT.

MEditabatur heroëm natura dum hunc Principem fecit,
Dedit ingenium regium dum dare sceptrum non potuit;
Nobilissimus Principum, eruditissimus Regum fuit,
Europam quasi familiam, orbem quasi vrbem sciuit:
Intus eruditus, foris armatus:
Palladem æquauit, & Martem,
Vicisset omnia, si victorias ingenium daret non fortuna.
Expertus sæpe vtramque fortunam,
Sub aduersa sapere didicit, sub prospera docuit;
Virtutes vt nobiles faceret, omnes principes fecit,

Hæreseon hostis, nouorum dogmatum aduersarius fuit:
Consilij Regij primarius Administer,
Si dicebat primus omnes sententias rapiebat,
Si vltimus sæpè omnes mutabat.
Denique principem vitam clausit principe morte;
Accuratas vitæ rationes posuit apud hominem judicem;
Et vitauit judicem Deum, dum præuénit:
Venienti in Eucharistia Christo præmisit principes filios,
Quasi honorarios aulicos:
Ipse ita Deum excepit quasi videret, non crederet;
Et nunc quem Viator coluit, adorat possessor.
Obiit anno Ætat. 59.

ABI VIATOR, ET MORI DISCE.
Mors neque Regibus parcit, nec Principibus.

ITER GERMANICVM ANGVYENI DVCIS.

QVIS iste pugnandi ardor trecentis milliariis quærere hostem quem ferias? quæ audacia currere vltra Galliam, vt pro Galliâ vincas? quæ celeritas opprimere hostem, cum centum leucis abesse te putat? sic currunt planetæ & sydera, sic deuolat ex aëre fulmen, & dum adhuc in nube tonat, iam terras verberat.

Sic iuisti, ANGVYENE, penè velocius quam ire te dixi; anteuertisti famam, & quæ aliis præcurrere solet, vix potuit te sequi: venisti ante nuntios tui, vidit te hostis improuisum & volasse te credidit; nec diu post dum pugnantem te sensit miratus est Francos, & tam leues esse dum premunt, & tam graues dum opprimunt.

Vix in Germaniam perueneras, & iam cum hoste pugnas: scilicet hæc longi itineris quies, nouus labor; hæc recreatio pugna; hic ludus victoria; sic detergis sudorem vix dum mutas in sanguinem, sic excutis puluerem Gallicum dum in hostem projicis; quid facias his militibus quos centum leucæ disponunt ad pugnam; fabulam esse Germania diceret, nisi Anguyenus historiam hostili sanguine obsignasset.

Cœperat Friburgum hostis gemino exercitu militum, & arborum; post captam vrbem vicinum collem vallauerat cæsâ syluâ, ne quis nisi volatu perueniret; ibi incluserat victoriam ne transiret ad nos; ibi

inacceſſum ſe putabat Francis niſi deuolarent è Cœlo: Quis credat? per omnia clauſa Franci inuenêre viam, per impeditas arboribus arbores, per foſſas, per valla, per aggeres, aut ſaltu, aut volatu tranſiêre; atque introgreſſi collem ſtrauerunt obuia quæque, aut in fugam verterunt.

O nouam pugnandi rationem, & nouam vincendi artem! opprimere hoſtem antequam ſentiat, proſternere priuſquam reſiſtat, obruere antequam ſe colligat; collegit ſe tandem pars numeroſi exercitus, redintegrauit pugnam, & tu victoriam; poſt cæſum hoſtem, & victum permiſiſti vrbem fami, & peſti, & dum ad maiora pergis, vtraque pugnauit pro te, & ſuppleuit abſentem.

Multi vincere, pauci victoria vti ſciunt, ſcis vtrumque Anguyene, viciſti primam victoriam altera, & vtramque tertiâ; perrexiſti eadem celeritate quâ veneras, deduxiſti victoriam per omnem Rhenum, vix ille plures vrbes alluit quam Tu cepiſti; probabat olim hic fluuius Gallos nudos, nunc probauit armatos.

Philippopolis æmula Briſaci, Domina Rheni, clauis Imperij, digna erat decennali obſidione, decem diebus expugnaſti; ceperat eam Suecus vndecim menſibus, Tu diebus; contraxiſti annos, & menſes; æquales facis horas diebus, & ferè velocius agis, quam loquantur alij. Increpauit Vienna tarditatem famæ nuntiantis obſidionem poſt victoriam; dum rediit, inuenit tot vrbes captas, vt nuntiare Viennæ timuerit; vix audeo ipſe percurrere ſingulas, dum vnam deſcribo plures cepiſti.

Spira, Vormatia, Moguntia tres vrbes, & tres Prouinciæ præuenêre victoriam ne experirentur pugnam; maluerunt te victorem quam hoſtem, agnouerunt in te Proauos Reges, oſtenderunt tibi antiqua lilia, veneratæ noua; miratæ ſunt reſpondentem Latine, & triumphantem Gallicè: inter admirationes publicas ſalutarunt Te Gallicè, & præbiberunt Germanicè.

Ceſſaſti inuitus recedente anno, quem ſi inchoare maturius aut extendere longius licuiſſet, reparaſſes anno vno iacturas plurium ſeculorum, reddidiſſes Ludouico quod diuisêre Ludouici, reſtituiſſes Galliam vbi olim Gallia erat; diſtinxiſſes Regna linguis, & quiſquis Gallicè loquitur Gallus eſſet.

Hæc ſunt præludia tua Anguyene, vbi alij quieſcerent; aſcendis per magna ad maiora, & primum veſtigium tuum aliorum faſtigium eſt; impleuiſti ſeculum duobus annis, præluſit Rocroyum, Theonvillæ, hæc Friburgo hoc Philippopoli, hæc aliis vrbibus; debellares breui Europam, ſi ſingulis annis tot vrbes caperes, & breui metiretur per Te Ludouicus orbem, ſi ita curreres.

ATREBATVM CAPTVM, SVB LVDOVICO XIII.

APIENDVM iactabatur Atrebatum cum à muribus feles caperentur;
Scilicet nonnisi per cuniculos penetrari vrbs poterat, & penè per mures:
Penetrarunt tamen vrbem Galli, & ceperunt;
Et puto si terra viam negasset, iuissent per aërem:
Circumuallarant vrbem Galli maiori vrbe:
Circumuallarat Gallos hostis ampliori aggere:
Obsidebat exercitum vnum alter exercitus:
Et Gallus inter hostem & vrbem medius erat, & obsessus.
Quis non putaret eum exercitum capiendum, qui iam erat captiuus.
Quis non crederet enecandum fame, cui deerat vnde viueret:
Et tamen vicit exercitus qui credebatur victus,
Idcirco medius inter hostem & vrbem, vt vtrimque vinceret:
Ex duodecim commeatibus vndecim inuenère viam, aut fecère;
Trahebant singulos tria curruum millia, nec retineri potuerunt;
Dicerem volasse per aërem si currus, & equi alas haberent.
Denique suffossa mœnia subterraneum muribus iter fecère:
Ii sunt armati mures, qui ex fato ceperunt feles:
Spectante hoste deditio facta est, vt esset illustris;
Eodem teste obsignata est, vt esset stabilis.
Nec tamen hostibus laus sua neganda est, fecerunt fortiter, sed minus feliciter:
Pugnassent felicius nisi in fatis fuisset, vt Ludouicus vinceret.
Vt scias Cælum militasse Ludouico:
Dies Laurentio sacra fortunata tunc fuit, quæ olim fatalis fuerat:
Ea die altaria liliis ornabantur ex veteri celebritate, vt fauerent nouæ:
Missa Regia canebatur, venit Ludouicus vt assisteret.

ABI VIATOR, ET CARMEN HOC LEGE.

Iustitiæ hoc seclum est, sua iura Europa requirit,
Atrebatum recipit Gallia, pignus erat.

ATREBATVM SERVATVM, SVB LVDOVICO XIV.

E Atrebato quasi de Imperio duo Regna certabant;
Pendere ab vna vrbe credebatur libertas, multarum vrbium:
Conuolarant ad victoriam septem Nationes vincendi cupidæ:
Iamque inter eas hoc certamen erat, quæ prima vinceret:
Præerat exercitui Princeps Ducum primus,
Si pro suo Rege pugnasset,
Intra vrbem pauci milites erant, sed omnes heroës:
Iam circumuallata vrbs erat alterâ vrbe:
Jam triplex linea solo volatu superabilis erat:
Iam putei circumfossi irruentibus equis naufragia:
Iam interfixi pali repagula erant, aut præcipitia:
Iam opus lunare captum & receptum,
Iam penè dirutum, & adhuc inuictum erat:
Eheu talibus assultibus superari poterat Turcica luna.
Denique imminuto obsessorum numero, non tamen animo,
Capiendum Atrebatum timebatur, & fama iam ceperat:
Hæc est gloria tua Ludouice, seruasse vrbem penè captam;
Hæc gloria Francorum victores esse penè iam victos;
Hoc dedecus hostium triumphasse ante victoriam,
Hoc probrum cepisse Atrebatum intra Romam,
Et amisisse intra Galliam.
Ne quære quâ arte seruatum sit Atrebatum,
Miraculum fuit virtutis, & prodigium fortitudinis;
An transilierint lineas Galli, an transuolarint incertum est:
An aufugerint hostes, an euolarint æque ambiguum:
Illud certum est transiisse Francos per præcipitia,
Effugisse hostes per naufragia,
Iuisse vtrosque per inuia.
Captum est aut cæsum quidquid euolare non potuit;
Vt citius fugerent, multi fugêre seminudi:
Relictus est exercitus sarcinarum pro exercitu hominum.
Denique Atrebatum seruatum, & iterùm Gallicum est.
Nunquam obsidendum post hanc hostium fugam;
Nunquam euincendum post hanc Ludouici victoriam.

ABI VIATOR, ET LEGE.

Vicistis Galli, tamen est sua gloria victis,
Penè negat victos nobilis ordo fugæ.

CASALE TER SERVATVM,

SVB LVDOVICO XIII.

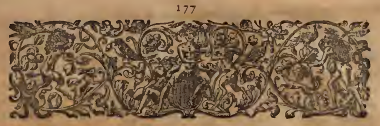
VLLA vrbs sæpius tentata, nulla sæpius seruata fuit:
Toties euasit, vt non immerito appelletur Casale Euasij.
Obsideri cœptum est cum Ludouicum Rupella occuparet,
Creditus est accurrere non posse quem Rupes retineret:
Vicit Rupellam Ludouicus præsens, & Casale seruauit absens:
Audiuit hostis aduentare Regem, & famam non tulit:
Venit Ludouicus, & vicit hostes quos non aspexit.
Alteram obsidionem tentauit Spinola, cui vrbs omnis Casale erat:
Capere vrbes docuerat, nisi Toërasius seruare docuisset:
Inter inducias mori voluit, vt inuictus obiret:
Nec tamen induciæ excluserant malum, sed suspenderant:
Ludouicus Lugduni decumbens sperauit salutem Casalis, cum desperaret suam:
Exercitus Gallicus sub tribus Marescallis ostendit se Hispanis, & vicit:
Tertia obsidio tota hyeme apparata erat, vt esset vltima.
Iam argenteus lituus deditionem poposcerat, quasi desperata vrbs esset,
Iam circumductâ fossâ canebatur ad cytharam clades futuras
Interea accurrit Harcurtius, pugnauit, & vicit,
Atque hæc audacia temeritas erat, nisi vicisset:
Nunquam maioribus animis pugnatum est, nec maioribus æmulis:
Dixisses rediisse heroum certamina, nisi hoc maius esset:
Nullibi grauiores Hispani, eodem in vestigio mori voluêre;
Perierat integer exercitus si Hispanus fuisset:
Ne futuræ cladis signa extarent, reliquerant Valentiæ;
Nec tamen sine vexillo periêre:
Quotquot Hispani occisi sunt, totidem fortitudinis insignia fuêre:
Neque alibi Franci leuiores ad pugnam, & grauiores ad victoriam:
Incurrebant in hostem, irrumpebant in castra,
Fuêre qui aggeres transuolarent, cum transilire non possent;
Fuêre qui deiecti tertia pugnâ, quarto volatu transiêre:
Fuêre qui pugnauêre membris alienis, mutilati suis:
Fuêre qui stetisse post mortem,

Et pugnasse post vitam crediti sunt :
Ipse hostis pugnasse se cum dæmonibus dixit, ne heroës diceret.

ABI VIATOR, ET LEGE.

Hæc est tergiminâ clara obsidione Casalis,
Ter fuit excidio proxima, terque stetit.

LIBER QVARTVS.
ELOGIA EMINENTIA.

EMINENTISSIMO ECCLESIÆ PRINCPI,
CARDINALI DVCI
ARMANDO RICHELIO.
EPISTOLA SAPIENTIAE.

ON facile iudicium eſt pluſne debeas Sapientiæ, quam illa Tibi, CARDINALIS EMINENTISSIME, experitur illa in te quid tota poſſit, hoc ipſum ei debes quod te elegerit, in quo oſtenderet quid tota poſſet: obtuliſti capax ingenium quod impleri poſſet: infudit ſe illa totam, nec minor eſt hoſpitio quia immenſa, nec maior quia hoſpitem inuênit æqualem; ſic DIVITIS LOCI facta eſt inquilina Sapientia, quia amauit diuitias nominis tui, & locum ingenij: vocarem Te compendium Sapientiæ, niſi ſe totam explicaret in te; appellarem diſcipulum, niſi vbique ſapiendi artem doceres: Sub LVDOVICO Galliam ſapere docuiſti non inuitam, ſub eodem hoſtes Galliæ ſapere cogis vel inuitos: decoloraſti externas Sapientias quia fucos deterſiſti; timeri per te deſierunt hoſtes Galliæ quia cœperunt agnoſci; docuiſti nec tam religioſos eſſe, qui id efficiunt quod in aliis arguunt; nec tam graues, quos toties fugere compuliſti, nec tam tenaces quibus tot prouincias eripis: miratur orbis vmbram eſſe quod timuit, & eruditus à te nunc demum videt nihil magnum eſſe quod ſola fama magnum eſt. Placet proponere aliqua Sapientiæ tuæ ænigmata niſi tu ea factis explicares: hactenus præterita ſcire, nec falli in præſentibus tota rei politicæ doctrina erat; cœpiſti vbi alij deſierunt, verſaris in rebus futuris, & dum alij præ-

terita discunt, tu futurarum rerum historiam scribis, quia facis. Vt eam efficias percurris orbem terrarum consiliis tuis, vbique præsens quia vbique consulens; numeratas habes omnium Nationum opes, ostendis quid singulæ possint, addis ingenium tuum vt posse velint; partiris agenda omnibus, mirantur singuli laborare se in parte operis, dum tu in toto ludis: idcirco immobilis in orbe, quia orbem moues. Per ea populorum bella pacem quæris, quâ tunc potiturum orbem doces, cum liber erit, tunc erit liber cum seruitutem non metuet, tandiu seruitutem non metuet, quamdiu Ludouicus Europæ Arbiter, & Armandus Minister erit; hæc pars aliqua Sapientiæ tuæ, dicent partem alteram Academiæ.

EIDEM EMINENTISSIMO CARDINALI

ACADEMIAE.

XTRVIS Academias quia ipse omnium scientiarum Academia es, CARDINALIS EMINENTISSIME, sed pulchrior est ea quam mente geris quam quæ extruitur foris; laudatur in ea octauum miraculum, sed in te primum; describi illa potest quia potuit extrui, ea quam animo geris omnibus ingeniis maior est, & tamen te minor.

Mirabilis sanè Academia in qua omnis humana Sapientia habitat, nec tamen impleret te nisi accederet diuina; vtrique locus est apud te tam capax, vt miretur Sapientia contineri se totam vno ingenio, nec in angusto esse quia DIVES LOCVS, & penè immensus est: Hactenus se in partes Sapientia diuiserat, nemini obtigerat tota; ille sapientior habebatur, cui pars maior obuenerat; inuênit in te hospitium æquale sibi, habitat apud te omnis antiqua eruditio, & adhuc locus est nouæ.

Hactenus in singulis ingeniis singulæ ferè artes solitariæ erant, ne vna excluderet alteram, si essent plures; propterea Theologia inculta, Philosophia barbara, Mathematica vacua, Eloquentia eneruis, Ethica sterilis, Politica imbellis erat; inuenerunt in te vnde se omnes perficerent; in te Theologia eloquens, Philosophia elegans, Eloquentia mascula, Mathematica solida, Ethica efficax, Politica generosa, in te singulæ scientiæ se corrigunt quia in te inuenerunt Magistrum.

Noua laus, sed erudita Magistrum esse sapientiæ quæ aliorum Magistra est; docêre antiquam sapientiam, & inuenisse nouam; scire quod præteritæ ætates nescierunt, erudire præsens seculum, proponere futuris annis vnde sapiant; eo euexisse sapientiam quò nunquam ascenderat, fecisse diuites scientias ne vnquam egeant, fecisse eminentissimas ne vn-

quam iaceant, & cum omnium Magister esse possis, sub Ludouici Sapientia nonnisi discipulum esse vel Ministium.

Quod admirabilius est ipsi hostes Galliæ ex te sumunt exempla sapiendi, æmuli gloriosi, & inuiti discipuli; mirantur præsciri à te consilia sua, penetrari quod occultant, præueniri quod excogitant, & quidquid decernunt faciendum, iam à te esse factum: coguntur imitari quod docêre mallent; vtuntur sapientia Gallicâ, discunt à Gallis maturitatem quam olim docuerant; conqueruntur inuersas esse sapiendi vices, & sub te Magistro Gallos euasisse graues, & se leues; talem oportebat esse Cardinalem Ecclesiæ, & Ministrum Galliæ; tali sapientia opus erat, diuinâ vt oracula Dei exciperet, humanâ vt imperia Regis proponeret, fideli vt vtrique seruiret, generosâ ne hostes timeret, eruditâ vt Europam instrueret; probauit amorem suum erga Galliam Deus, dum talem Ministrum prouidit, probauit sapientiam suam Ludouicus dum talem elegit: nec mirum si res Gallicæ feliciter fluant sub auspiciis Christi, sub imperiis Ludouici, sub consiliis eius Ministri cuius sapientia orbi regendo par esset, nisi Ludouico parêre mallet.

EIDEM CARDINALI DVCI,

FIDELITAS.

EVNDEM in re Politica locum amat fidelitas, quem fides in re Christiana: Dux CARDINALIS, reddidisti huic virtuti locum suum dum Eminentissimus Ecclesiæ Cardinalis fecisti fidelitatem Cardinem vitæ tuæ; nec extolli à te sublimius poterat fidelitas quam comparari fidei, nec eminentiorem polum spectare quam Ludouicum, dum fides tua aspicit Deum: ij duo cardines vitæ tuæ Deus & Ludouicus; imo nec duo cardines quos eodem oculo spectare potes: vides vnum in altero, vtrique seruis dum vni; nec diuersum exigit vterque obsequium, quia commune est vtriusque præceptum; si diuersa essent vtriusque imperia, nolles placere huic vt displiceres illi, nolles fidelitatem tuam esse regiam nisi esset diuina, nolles fidelis esse si fideli tuæ aduersari posset fidelitas tua; audiat orbis miraculum fidelitatis, nolles fidelis esse Ludouico si peccandum esset, nollet Ludouicus te fidelem esse si peccares.

Nec facio iniuriam fidelitati tuæ si eam cæcam appello, dum fides ipsa cæca est; ignoras tua & teipsum vt Ludouicum scias ignorares; tuos si Ludouicum nescirent; audeo dicere quod tu auderes facere, ignorares Galliam si Gallia Ludouicum ignorare posset.

O cæcam sed perspicacem fidelitatem tuam! in eo similem fidei quod vtraque cæca, & oculata est, cæca est fides dum non videt quod credit, oculata est dum hoc ipsum videt credi debere quod nescit: Et tua fidelitas idcirco oculata est quia cæca, idcirco maxime Ludouicum videt quia præter eum nihil videt; nemo eum melius nouit quam Tu, quia nemo vltra eum intuetur minus; aspicis ipsum solum vt videas totum; hoc vnicum studium tuum studere vni, hæc fidelis sapientia scire Ludouicum, & nescire teipsum.

Ita tamen studes Ludouico Domino, vt simul studeas Ludouico Magistro, discis à Ludouico quod doceas, & sub eodem Magistro gaudes te habere collegam sapientiam! Non antecedis ergo nutus Ludouici sed sequeris, non præfers lucem sed accipis; agnoscis Ludouicum solem esse, te stylum; accendit ille diem Gallicum tu ostendis, designat horas tu indicas; percurrit orbem, tu assistis; perlustrat vicina hemisphæria comitaris; fidelis sanè stylus qui cum diem illustrare posset, mauult ostendere; mauult vmbra esse quam radius, atque ex tot splendoribus solis sui, nihil assumit sibi nisi stylum vmbræ, & vmbram styli.

Denique vt fides inter pericula & mortes, & sanguinem crescit; ita & fidelitas tua, toties parata sanguinem pro Rege fundere vt tu sæpè purpuratus, & plusquam semel Cardinalis appellari possis; verum vt fides damnis crescit, tu quoque creuisti periculis, & dum Ludouicus ascendit vltra victorias, Tu fidelis Minister vltra inuidiam, & supra pericula euasisti.

EIDEM CARDINALI DVCI, MYSTERIVM POLITICVM.

HOc Tu ipse Mysterium es, CARDINALIS EMINENTISSIME; aspicit Te Anglia nec agnoscit, legit te Germania nec intelligit, studet tibi Italia, nec te capit, explorat te Hispania, nec detegit, meditatur Europa Te, & te nescit: Mysterium es.

Pates omnibus & lates, sentiris & nesciris, occultus & publicus, negotiosus & vacuus, absens & præsens, otiari videris vbi es, negotiaris vbi non es; moues Europam, & quiescis, exerces omnia ingenia, & ludis: Mysterium es.

Permitte vt te legam quia liber publicus es; non attingam eos mysterij gradus qui latent, euoluam eos tantum quos experientia publicos fecit vt paterent; nec tamen omnes numerabo, quia omnem calculum su-

perant præter tuum: imo neque tu ipſe omnes noſti, quia Tu ipſe te totum non capis.

Primus myſterij gradus infimus eſt, & ſupremus; cœpiſti vbi alij ante te Miniſtri Regij deſierunt, rudimentum ingenij tui eſt quidquid in aliis fuit ſummum; collegiſti ſparſas per ſingulos ſapientiæ diuitias, & inde cœpiſti diues eſſe; debes illis primum gradum ſapientiæ tuæ, debent illi incrementum ſuæ, viuunt in te ſinguli ſed minores te; vigent in te omnes ſed tantum pars tui; apparet in te omnis antiqua ſapientia, & tantum eſt baſis nouæ; non rejicis ſuperiorum ætatum ſapientiam cuius DIVES LOCVS ES, ſed eam primum gradum feciſti vnde poſſes aſſurgere: Myſterium es.

Inde progreſſus eò aſſurgis quo alij nunquam aſpirarunt; eò euehis ſapientiam quo illa nunquam aſcenderat; dubium tamen eſt an præeat illa Tibi, an Tu illi; præire videris, & illa ſequi, ſi tamen non præit ſapientia quomodo aſcendis ſapienter? ſimul ire vos puto, aut viciſſim præire; duceris & ducis, illuſtras ſapientiam, & illa prælucet; doces illam & diſcis ab illâ; mutua doctrina eſt & alterna diſciplina; Itis tamen & vias nouas detegitis quas ipſa ſapientia neſciebat; idcirco noua eſt ſapientia tua quia nunquam fuit antiqua; idcirco eſt tua quia nunquam fuit aliena: Myſterium es.

Hic ſecundus myſterij tui gradus ſupra alios ſapientes; tertius ferè eſt ſupra te ipſum: parum eſt tibi ſuperaſſe alios niſi vincas teipſum, euadis vltra Te victor tui, excedis hodiernam ſapientiam, cras ſuperaddis nouam: creſcit illa in dies, non inuenis finem ſapiendi, quia non inuenis finem Tui: exeris vires ingenij tui, excogitas noua principia ſapiendi, ex illis deducis alia, eò fœcundior quo plura parturis; exhauris omnia nec exhauris te, maior omnibus & ſemper te minor; quæris aliquid poſt omnia, & occurris tibi, quæris teipſum vltra te, & dum attigiſti fines rerum nondum attigiſti limites Tui: Myſterium es.

Siſte tamen aliquando, RICHELI, excedis omnes, excedis teipſum; eò aſcendiſti quò neque iuêre Maiores, nec ſequentur poſteri; ſi pergis aſcendere, periculum eſt ne cum exceſſeris omnia non poſſis te ſequi: Myſterium es.

Et ſiſtis, & deſcendis ad opus, ſpecularis vt agas, quieſcis vt moueas, moues vt quieſcas; inde illa conſilia formidata hoſtibus Galliæ, & amatâ Gallis; anteuertis hoſtium conſilia quia ingenia noſti, metiris ingenia quia excedis; ſcis eò progredi poſſe, ſcis non poſſe excedere; impedis ne eò veniant ſi exceſſum times: expectas dum venerint ſi progreſſum rides; ſic eludis inſidias quia detegis, ſic euitas pericula quia emendas, ſic ſupplantas facienda quia prior facis: Myſterium es.

Ita tamen detegis aliena conſilia vt occultes tua, ſumis ea ex rebus fu-

turis, ne hostes videant, sectaris vias quas ignorant, aggrederis quâ parte non expectant; mirantur hostes ignorari à se consilia tua, reuelari sua, impedîri se ne agant, retineri ne currant, inuadi ne impetant, supplantari ne decipiant, superari ne vincant; miratur hostis pati se ea mala quæ parabat nobis, armari in se suos, quos armauerat contra nos; diuidi Prouincias suas, qui nostras diuiserat, vinci se vbique, qui vbique triumphabat; atque hæc fieri consiliis tuis: Mysterium es.

Neque hic finis Mysterij tui, septimus eò subtilior est quò apertior; exeris partem vnam sapientiæ, & alias supprimis, ostendis digitum, & subducis manum, apparet effectus, & causa nescitur, sentitur plaga, nec videtur dextera, magnum est quod ostendis, sed maius quod tegis: Mysterium es.

Quod admirabilius est partiris sapientiam temporibus, occupas iam vnam partem, mox alteram, diuidis eam negotiis, nunc sublimiter, nunc populariter sapis; aptas eam Nationibus, aliter sapis Hispanis, aliter Italis; atque hoc fallit hostes tuos, putant videri à se sapientiam Gallicam, vident Germanicam; spectant popularem, & ignorant sublimem, credunt esse totam, & particula est: Mysterium es.

Vt subtilius sapias mutas partes sapientiæ, nec mutas sapientiam, turbas ordinem sapiendi non artem; ostendis eandem partem, & eandem tegis; educis eandem & apparet altera; eadem est, & diuersa, vna & multiplex, occulta & publica, particula est, & tota penè Europa hac particula sapit: Mysterium es.

IVDICIVM EVROPÆ,

DE MORBO CARDINALIS DVCIS RICHELII.

LABORAVIT tecum Gallia & penè Europa, CARDINALIS EMINENTISSIME, publicus fuit morbus tuus, senserunt tumorem brachij tui omnes manus, & vno abscessu omnis penè orbis intumuit.

Sed non idem de te omnium sensus fuit, doluerunt tecum omnes boni; extulêre caput vitia laborante virtute, apparuerunt in te amores & odia populorum, sperauit victoriam hostis si brachium Galliæ defecisset; inchoarant de te homines malæ fidei tragœdiam, fecisti comœdiam dum læto exitu actores fefellisti.

Placet percurrere affectus Nationum, & conualescenti tibi exhibere fabulam quam Tu ipse fecisti.

Primus affectus Galliæ fuit; hæc si res gestas aspiceret amabat

authorem, si res futuras dolebat esse mortalem: quis aiebat retinebit fortunam Galliæ cui Richelius trabs erat, & Cardo ne caderet? quis prosequetur victorias nostras, & reparabit iacturas? quis euoluet eas artes quibus Europam implicuit? quis anteuertet hostium consilia ne priores sapiant? quis præoccupabit agenda vt desit quod agant? quis inuitabit populos ad libertatem? quis ostendet quid possint? quis adiuuabit vt posse velint? quis eadem fide exequetur imperia Regia? quis æquali sapientia Minister erit Galliæ, & Magister Europæ?

Longe alius erat de Te hostium sensus, ex iis qui boni sunt optabant te citò beatum ne tu eos miseros efficeres; iidem precabantur tibi æternitatem ne tu totum hoc seculum Gallicum faceres; qui minus boni erant, paulo asperius de te sentiebant; hic vouebat vt diu male haberes, & gloriabatur vouêre se bene; ille vnius Prouinciæ iactura mortem tuam emeret, ne tu plures Prouincias superares.

Fallor dolebant de Te etiam hostes tui; laudabant te exteri populi etiam subinuiti, fatebatur Hispania ægrotasse tecum sapientiam, Italia industriam, Germania fortitudinem, Anglia fidelitatem: magna vis est, & mira virtutis, extorquet etiam ab hostibus laudes sui; nec verius elogium esse potest quam quod ab hostibus venit; non assentatur hostis dum laudat, nec mentitur dum id tantum dicit quod extorquet veritas.

Hic erat de Te Europæ sensus, Richeli, exercuisti populorum iudicia dum exercêris; probasti Te Cardinem Galliæ dum nutans omnia succussisti: agnouimus Te solem ex Eclipsi, & Tu quàm salubre sydus esses, nunquam probasti melius quam dum æger fuisti.

Omitto aliorum lætitias vt explicem gaudia Ludouici; triumphauit gaudio Ludouicus te conualescente, quo bene valente toties triumphauit; non iucundior ei nuntius accidisset; recuperatæ alicuius Prouinciæ quam valetudinis tuæ, in quâ tot recuperandæ Prouinciæ vertebantur; visere te non vidêre voluit Ludouicus, & ardens amore tui, occurrit vltro valetudini tuæ, quam venientem expectare non potuit. Quam suaues illi amplexus Regij? aperire poterant sinum vlceris si nondum patuisset; quam gloriosæ laudes illæ Regiæ, & publicæ! quam fidelis illa responsio tua, recusaturum te vitam nisi vt eam Ludouico consecrares: nec ingrata vox illa militaris inter amplexus vestros, benè valete ambo, & nostris ensibus cætera permittite.

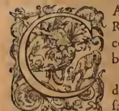
Restitutus ergo es RICHELI non tam tibi quam Regi; reuixit Gallia te valente, quæ te ægrotante laborabat; gratulantur tibi omnes boni, gratulantur nobis hostes etiam irati, & gaudent de te etiam qui te timent.

Id vnum precamur omnes, parce tibi, & nobis RICHELI, age lentius vt diutius agas, moderare vires ingenij tui; vtere parte tui; & non te toto; satis est particula vna sapientiæ tuæ, vt per eam omnis Europa sapiat.

EMINENTISSIMI PRINCIPIS ECCLESIÆ
CARDINALIS DVCIS

ARMANDI RICHELII,

TESTAMENTVM CHRISTIANVM.

ATHOLICVS fide, Cardinalis dignitate, Minister Regius munere, reddo rationes publicas vitæ meæ, & conſcientiam explico coram Sole, vt legi ab omnibus poſſit quod Sol oſtendit.

De fide mea id teſtor, idcirco purpuratum me credidi vt fidem tuerer; obſignaſſem eam libenter meo ſanguine, & maluiſſem hac ſecunda purpurâ rubêre quam primâ; hanc volui eſſe cardinem vitæ meæ, hanc ſecutus ſum Ducem etiam cæcam; nec tamen in me cæca penitus fuit, eò ferè ingenio attigi quò fides præiuit, ſciui penè quod credidi; nec tamen credidi quia ſciui; pluris feci cæcam fidem quam oculatam ſapientiam, & plus ignoranti mihi credidi quam videnti.

Quid fecerim pro fide diuina teſtari poteſt fides humana; abſtuli hæreſi trecentas arces, ne eſſet rebellis; auerti aliena auxilia ne eſſet infidelis, eripui arma ne eſſet hoſtis, emendaui mores vt fidem corrigerem, conciliaui animos Regi vt Deo ſubjicerem, erudiui conſcientias, tentaui libertatem; eò redegi hæreſin vt quæ vim timebat cogi iam velit.

Nec minus extra Galliam Catholicus fui; prius egi cum fœderatis de Religione Germaniæ quam de libertate; vtriuſque me Patronum profeſſus ſum, excepi Eccleſias à lege armorum, docui politicum eſſe bellum non Eccleſiaſticum; ſi quid detrimenti paſſa eſt Religio, ille non intulit qui prohibuit.

Cardinalis amaui Eccleſiam Romanam vt matrem, & Gallicanam vt filiam; illius alumnus, huius Patronus, illius iura, huius priuilegia tueri volui; ſciebam quid Gallia deberet Romæ, quid Roma Galliæ, mutuus eſt amor, & alterna beneficia; ſeruiui vtrique dum ſeruiui vni, & quidquid addidi Galliæ, addidi Romæ.

Nec nocet Aula Eccleſiæ, nec Eccleſia Aulæ, neutra decolorat alteram quia vtraque eſt purpurata: adminiſtraui Galliam vt Eccleſiam, ſeruiui Eccleſiæ dum ſeruiui Galliæ: ij duo Cardines vitæ meæ Eccleſia & Gallia, Deus & Ludouicus; imo nec duo poli, quorum vnum in altero ſemper vidi; noluiſſet me Gallia miniſtrum ſi peccaſſem in Eccleſiam, noluiſſet me Eccleſia Cardinalem ſi peccaſſem in Galliam.

De me

De me ministro id tertium testor, volui ministerium meum Christianum esse & politicum; conciliaui vtrumque, quia me Ministrum putaui Regis & Dei; sciebam Regem Galliæ esse Ludouicum, & Regem Ludouici esse Deum; imitari volui Prouidentiam Dei quia Regnum Galliæ est Regnum Prouidentiæ; exploraui quò præiret Deus, huc sequi volui; neque antecessi nutum Ludouici sed obseruaui; neque attuli lucem sed accepi: inde illa felicitas mea sub vtraque fortunâ; neutra cæca fuit quia Deus vtrique præluxit; neutra temeraria quia prosperam dedit Deus, & correxit aduersam.

Hæc gemina virtus ministerij mei, fides erga Deum & fidelitas erga Ludouicum: de vtrâque id asserere possum, nihil prætuli Ludouico nisi Deum; vtrique studui, vtrumque sciui, & penè vtrique credidi: hæc duplex regula vitæ meæ Deus reuelans, & Ludouicus imperans; agnoui vtrumque vt Dominum & Magistrum; didici ab vtroque quod docêrem, atque vt essem Minister orbis, priùs fui discipulus Dei, & Ludouici.

- Vt fidelis essem Ludouico imitari volui iustitiam Ludouici; de qua id testari audeo, penè offendi alias virtutes ne offenderem iustitiam; timeri volui vt amaretur Ludouicus; seuerus in paucos fui, vt essem omnibus bonus; nullius tamen hostem me putaui nisi esset hostis Ludouici; amaui iustitiam non vindictam; nihil egi nisi iustum quia Ludouicus nihil imperauit nisi rectum.

De cæteris virtutibus id vnum dico; amaui omnes quia omnium ministrum me credidi; didici omnes vel docui; & dum Ludouicus virtutes omnes facit regias, feci omnes purpuratas; ob eam causam Eminentissimus esse non renui, vt virtutes extollerem; idcirco Cardinalem me putaui vt eas fulcirem; propterea aulam non fugi vt eas in aulam inducerem; inde illa sanctitas vtriusque aulæ, prima Regia, altera Ecclesiastica, vtraque aula virtutum fuit.

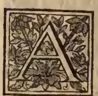
Hæc de virtutibus; de honoribus id profiteor, admisi dignitates non ambiui; mereri eas volui prius quam assequi; nec tamen post meritum honores admisissem, nisi vt honorarem Ludouicum; honorificum est Soli coronari radiis, pertinet ad maiestatem oceani deriuari in fontes nec imminui: Idcirco Dux, Par, & Cardinalis esse non recusaui, vt sciret orbis qualis & quantus est Ludouicus, cuius radius, & riuus fuit Richelius.

Et nunc eos honorum titulos æquè depono libenter, atque gero: tam facile morior Cardinalis quam homo; sciui sub purpura mortalem fuisse me, quia sciui me esse hominem; assueui æternitati intra tempus, atque vt mortem fallerem mori cœpi adhuc viuus; captus sinistro brachio dex-

trum obtuli morti & vulneri; circumductus gestatorio ferculo, assueui feretro quasi lecto; destitutus vsu dexteræ, deosculor dexteram Dei; vidi me per partes mori, & didici moritotus.

Et nunc viuus, & moribundus testor sub Ludouico Christianissimo fuisse me ministrum in omnibus Christianum.

EIVSDEM TESTAMENTVM POLITICVM.

ABITVRVS è vita vera dico eo momento quo nemo mentitur; vicinus æternitati quasi æternus loquor: Audi posteritas verba penè vltra vitam prolata, & vera; lege testamentum penè vltra tempus scriptum ne fallat, penè intra æternitatem, ne pereat.

Electus in primarium Regis mei Ministrum, id primum intendi vt Regem meum facerem Regum primum; volui Christianissimum esse & Potentissimum; volui primogenitum esse Ecclesiæ, & Europæ; volui esse iustum vt sua orbi restitueret, & orbem sibi.

Hæc prima mea cogitatio Maiestas Regis, altera magnitudo Regni: inuêni Galliam minorem seipsa; decreuerant omnia præter linguam; hæc quoque excedebat Galliam, & erat Gallica: populi olim pars Galliæ negabant se esse nostros linguâ nostra; Galli erant & hostes Gallorum; armabatur Gallia in seipsam; vtebatur hostis nobis in nos ipsos; & victus & victor Gallus erat; idem fortis in alienam gloriam, & perniciem suam.

Hic igitur ministerij mei scopus, restituere Galliæ limites quos natura præfixit, reddere Gallis fratres suos, addere Galliam Galliæ, & linguam linguæ; confundere Galliam cum Francia, & vbicunque fuit antiqua Gallia, ibi restaurare nouam.

Tria se opponebant votis meis; obsistebat Gallia ipsa hostis sui; obstabant hostes Galliæ, ne Gallos haberent æquales sibi, vel maiores; obstabant finitimi populi, idcirco amici externæ potentiæ, quia non poterant esse hostes.

Vt perrumperem hos obices, conciliaui Galliam sibi, ne intra se hostis esset; occupaui hostes domi, ne bellum gererent foris: ostendi sociis libertatem, & coëgi aliquos, etiam inuitos, esse liberos.

Duo mala male habebant Galliam, hæresis, & libertas; emendauit vtrumque malum Ludouicus armis suis, & consiliis meis.

Primum malum adeo excreuerat, vt intra vnum regnum censerentur

plura regna; tolerata à Regibus Religio, legitimum Regem vix tolerabat; ex ducentis arcibus securitatis, totidem effecerat propugnacula rebellionis: intra centum vrbes, centum conflarat respublicas; intra Rupellam incluserat rebellionem & seipsam: inde imperabat mari, inde nectebat fœdera cum hostibus Galliæ; inde partiebatur authoritatem Regiam, & ne vni Regi parêret, pluribus dominis seruiebat.

Aggressus sum hoc monstrum quod alij ante me Ministri irritare metuebant; expugnauit Rupellam Ludouicus, & intra vrbem vnam omnia elementa vicit; recepit trecentas arces anno vno, & singulis ferè diebus triumphauit: intra Galliam superauit alterum Regnum, & bis Regem se fecit; & ne quis de pietate causæ dubitaret, pugnauit armis Ludouicus, & Deus miraculis.

Alterum Galliæ malum erat libertas, amabatur Regia dignitas non potestas; timebantur subditi, & peccabant vt timeri possent; emebantur obsequia quæ gratis debebantur: redimebantur auro offensiones suppliciis dignæ; attribuebantur pensiones ne quis rebellis esset; libertas erat conscientiarum, & necessitas criminum; leniebatur malum muneribus, & crescebat lenitate.

Vt mederer huic malo volui amari Ludouicum Pium, & timeri Iustum; volui imperium esse penes vnum, & penes omnes obsequium; volui deberi amorem Regi, non emi; volui aurum virtutis præmium esse non sceleris: volui fidelitatem necessariam esse, non liberam; volui obedientiam oculatam esse, ex parte imperantis, cæcam ex parte subditi.

Post erectam maiestatem Galliæ deprimenda erat maiestas externa, quæ tot annis Galliam depresserat: duæ res fundabant hanc maiestatem externam, consilij grauitas, & Regni potestas.

Adeò sanctum erat maiestatis externæ consilium, vt illud virtutes omnes componere crederentur; præsidebat Religio consultationibus vt eas consecraret; assistebat sapientia vt illas erudiret; comitabatur fidelitas, vt eas tegeret, & tunc tantum reuelabantur facienda cum erant facta.

Perturbaui externam sapientiam dum arcana detexi; reuelaui mysteria quæ nondum texerant, euulgaui consilia quæ nondum ceperant, præoccupaui agenda ne inciperent; obieci res factas ne faciendas decernerent; supplantaui consilia dum materiam subtraxi: docui artem sapiendi, quam hostes nesciebant; mirati sunt doceri se à Gallia, quam ipsi semper docuerant.

Alterum externæ Maiestatis fundamentum erat potentia; hæc maiestas oriri intra fines suos videbat solem & occidere; hæc eos mundos inuenerat quos Alexander cogitabat; hæc tribus orbis partibus quartam partem, & veteri mundo addiderat nouum: Ex eo orbe nouo tantùm metallorum exportabat, vt rarius ferè aurum esset vbi nascitur, quam

vbi venditur: eo auro emebat Prouincias, aut obligabat; amabant populi hoc metallum, vel timebant; eo primùm amicos, deinde socios mercabatur; nulla ferè Societas erat, cui non commodaret, quod deinde repeteret.

Nullibi tamen studiosius miscebat hoc venenum quam intra Galliam; eo auro corrumpebatur fides subditorum, tentabatur fides Nobilium, sollicitabatur amicitia hæreticorum; & quorum displicebat fides, eorum emebatur fidelitas; vænalis erat magna Galliæ pars: hæc si empta esset, vænalis erat Europa.

Vt mederer huic alteri malo, diuisi hanc externam potentiam ne semper cresceret: interrupi commercia, ne semper emeret; ingressus sum Patriam ipsam, & inueni fortiorem foris esse quam domi: emi ipse vrbes aliquas, mercatus sum Prouincias; vici quod non potuit emi; & nunc auctior Gallia bona parte sui, ostendit quid acquisierit, & quid hostis amiserit. Nec Galliam tantùm auctiorem feci, sed affines adiuui: deserebant Galliam socij, quia eos Gallia deserebat; fiebant amici hostium, ne serui essent; emebantur promissis, onerabantur titulis, & omnis hæc amicitia honesta seruitus erat.

Ostendi Europæ libertatem dum ostendi Regem, fortem vt amicos protegeret, iustum ne aliena retineret; amicum vt gratis beneficus esse vellet; ostendi Italiæ Galliam tueri velle quod dedit non repetere; ostendi Germaniæ liberam esse posse, si neutra esse vellet; ostendi Electoribus quis eligi posset, & quis eligi nollet; ostendi Protestantibus placère eorum libertatem non fidem; obtuli Angliæ amicitiam si amari vellet, & amare; obtuli Lusitaniæ portum intra Galliam, & Galliæ portum intra Lusitaniam.

Sic correxi timorem orbis dum ostendi quid timeret; sic docui superari posse quod victum est; sic obtuli libertatem gratuitam, dum ostendi Ludouicum Patronum Europæ esse velle, non Dominum.

Perge LVDOVICE vt cœpisti, absolue victorias quas inchoasti; ostendi quo progredi posses, & vbi desinere; ostendi aliena nunc regna, & quondam tua: ostendi quid debeas Europæ, quid illa Tibi; quid possis repetere, quid illa reddere: quid sit alienum, & quid tuum.

Accipe LVDOVICE hunc librum quem Tu ipse dictasti; habes in priore parte artem belli quam ex Te desumpsi; habes in altera parte Ideam Pacis quam ex te didici; habes in tertia parte exemplar Regis quod ex Te Rege descripsi: habes vbique artem Ministri Politici, quem Tu ipse formasti.

ARMANDI RICHELII
CARDINALIS DVCIS
EPITAPHIVM SORBONICVM.

STA VIATOR, ET LEGE.

IC jacet ARMANDVS RICHELIVS, *Cardinalis Dux:*
Abi Viator in vno nomine Epitaphium legisti,
Redi viator, audi aliquid minus quam legisti.
Hic oriundus à Regibus, aut pro Regibus ortus fuit;
Futuræ Magnitudinis signa adhuc Puer dedit;
Et paruus ætate iam erat sapientiæ DIVES LOCVS,
Alumnus Sorbonæ impleuit eam ingenio, eâ tota non plenus;
Propugnauit in ea Theses, breui ipse mundi Thesis futurus:
Romam profectus Paulum V. ex Papa Prophetam fecit.
Ostendit se qualis erat, & visus est qualis esset futurus:
Redux exhibuit Romam Galliæ, qui Galliam exhibuerat Romæ.
Henricus Magnus appellabat Præsulem suum, idest magnum;
Et facturus erat si vixisset, qualem fecit LVDOVICVS:
Electus in Ministrum Regium, inde incepit vbi alij desierunt;
Superauit antiquam sapientiam, dum ei addidit nouam:
Superauit seipsum maior aliis, & semper se maior;
Nemo sub eo bis errauit, vix ipse errauit semel;
Idcirco geminata habuit organa cerebri, vt bis sapiens esset:
Sapere docuit volentem Galliam, & Europam nolentem:
Magister Europæ, dum docuit nouam artem sapiendi:
Fecit seculum sapientiæ, Ludouicus iustitiæ:
Primum illi bellum cum hæreticis fuit; inde incipere debuit Cardinalis;
Alterum bellum pro Galliâ, contra Galliam gessit;
Tertio bello fecit maiorem Galliam, & minorem Hispaniam:
Post tot victorias superari à morte vix potuit;
Aggressa est hominem per partes, non ausa totum aggredi;
Decepta tamen est, inuenit immortalem dum peremit;
Scilicet dum toties moritur, immortalem se fecit ante mortem.
Quid moraris Viator, interiit Richelij vita, non sapientia;
Viuit intra Sorbonam, intra quam nihil totum moritur:
Reparauit ruentem, & facere voluit DIVITEM LOCVM;

Recusauit opes Sorbona ne sapientiæ nocerent.

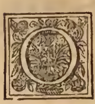
ABI VIATOR, ET PARA TE MORTI.

Quæ Richelio non pepercit, non parcet tibi.

EMINENTISSIMO PRINCIPI ECCLESIÆ CARDINALI ET ARCHIEPISCOPO LVGDVNENSI

ALPHONSO LVDOVICO DV PLESSIS DE RICHELIEV.

ELOGIVM.

BTEMPERO modestiæ tuæ, CARDINALIS EMINENTISSIME, abstineo laudibus tuis, & ne te offendam non Te laudo; non affero Eminentissimi fratris testimonium, cuius ingenium, cum penè humano sit maius, fatetur tamen Te etiam in hac parte natu esse maiorem: Non appello Romanam curiam, cuius hoc oraculum fuit, post audita oracula tua, dignum Te esse vna Claue Petri, fratrem altera; & vtrumque gemina. Non commemoro recusatas à te dignitates, & ministeria etiam Regia: hæc omitto & plura; hæc etiam pauca dixi te inuito.

Vnum est quod tacente me, & nolente Te, Lugdunum clamat, & laudat: substitisti Lugduni grassante peste; non fugisti vrbem cum vrbs ipsa se fugeret: lustrabas quotidie ciuitatem penè vacuam, & teipsa plenam; & dum vnus omnia exerces munia, diu solus Lugdunum effecisti.

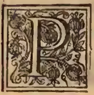
Impleuisti omnes boni Pastoris numeros; nulla ouis periit ignota Pastori; numerasti gregem tuum & pauisti; nihil aliud aspexit Pons nouus per aliquot menses, nisi euntes ad te miserias nostras, & redeuntes Eleemosynas tuas; nulla ouis interiit fame, etiam dum periret peste.

Neque obtulisti tua tantum, sed te ipsum; mirati sunt afflati lue adiri se abs te eo tempore quo vitabantur à suis: singulare facinus est quod commemoro, dignum Carolo Mediolanensi, & Alphonso Lugdunensi; ingressus es tugurium in quo duo viri Religiosi, & cum illis pestis inquilina erat; non expauisti morbi præsentiam, cuius aspectum alij timuissent; credidit vterque vir Religiosus illapsum Angelum, & erat si solum animum aspexissent: affatus es vtrumque iis verbis quæ sanitatem afferre poterant, nisi mori maluissent: excepit idem locus verba vitæ, & anhelitus mortis; expiasti peccata vtriusque quæ iam pestis deleuerat; vterque ouibus tuis vitam suam consecrarat, tu vtrique tuam: cuius Eminen-

tiam pestis venerata, ex eo tempore languêre cœpit, & tecum vrbs tota periclitata, tecum euasisse se credidit.

Audacior effecta lues dum vrbi parcit, domum ipsam Pastoris aggressa est; nec tu eam timuisti domi, qui eam foris prouocaras; non ausa Pastorem lædere, abscessit denique, & gregi parcere coacta est, & Pastori.

LVGDVNI ET MASSILIAE
DE ALPHONSO RICHELIO,
SVB NOMINE ARISTI,
AMABILIS PVGNA.
ECLOGA.

PVGNAT Lugdunum de te, & Massilia pugnat,
Vtra magis sit Ariste tua: & dum pugnat vtrimque
Neutra minùs, plus neutra tua est: amat vtraque totum,
Vtramque, & tu totus amas.
Me, Lugdunum inquit, non te meus ardet Aristus;
Nec tuus hic Pastor, nec tu Pastoris ouile;
Huic ouis est meus ipse leo, sub voce Magistrâ
Dedidicit rugire ferox, & amore regente,
Iam didicit balare Leo; quæ signa fauoris
Expectare potes? totum se Pastor ouili
Præbuit, & ne aliquod speres à diuite donum,
Nil vltra quod donet habet; mihi sanguis Aristi
Ægrotæ medicina fuit, mihi purpura vestis,
Et vestis Pastoris amor; si totus Aristus
Est meus, vnde aliquam speres Massilia partem?
Nec partes admittit amor.
Lugdunum Soror, & charæ minùs æqua Sorori,
Cur Solem vis esse tuum, si publicus orbis
Est oculus; cur non fiat communis Aristus
Si commune bonum est? quid non opponeret orbis
Si vellem retinere mare? & tua flumina currunt;
Et quidquid commune bonum est, excurrere debet;
Ne fiat proprium; currat communis Aristus,
Ille tuus, sit & ille meus; sat amoris vtrique;

Sat lucis sol diues habet; si pergis obesse,
Incipiam fieri ipsa nocens; priuabere iure,
Partiri si iura negas; remorabor Aristum
Ne possit tuus esse redux; tentabo coronis,
Imperium donabo maris; si munera nolet,
VICTOREM *dabo; vincetur* VICTORIS *amore,*
Victus erit, victorque meus.
O pugnam elogiis dignam! sic æmula signa
Solstitij pugnant, vter amplius ignis ametur,
Quis solem plùs ignis amet; si vincere posset
Alteruter, reliquis solem subduceret astris,
Et fieret sol puncti hospes; sed publicus orbis
Arbiter, inuisit puncta, & postquam oscula fixit,
Zodiaci per signa redit, fictasque figuras,
Et veras sub sole facit; nisi iustus amores
Diuideret, pars vna orbis splendore periret,
Altera pars tenebris; dùm menstrua signa pererrat,
Æqualem facit hospitiis æqualibus annum,
Dumque amat, est communis amor.
Et Tu ignes partire tuos æqualis Ariste;
Nec te Lugdunum, nec te Massilia totum
Possideat; sat lucis habes, & amoris vtrique;
Zodiaci percurre vias, & publicus orbi
Da populis, ouibusque tuis de Te esse beatos
Et radiis lucere tuis.

EMINENTISSIMO PRINCIPI
ECCLESIÆ CARDINALI
IVLIO MAZARINO,
ANAGRAMMA.
MASARINI.
ARS ANIMI.
ELOGIVM.

ARs artium est scire quid possint humana ingenia, & quid velint flectere illa quam in partem velis, ità moderari vt tecum velint: dominum esse libertatis alienæ & suæ; & dum alij dominantur in corpora esse rectorem animorum.

Nosti

Nosti hanc artem vel ex nomine tuo, MAZARINE: calles principia huius artis quasi inuentor, exerces illam quasi author; idcirco habes illam pro nomine, quia in aliis disciplina, in te doctrina, & penè natura est.

Placet explicare artem verbis quam tu explicas factis; proponam teipsum tibi vt sis spectator tui; vtar principiis artis tuæ vt pingam te similem tui; describet seipsam ars tua; idem eris pictor, & imago; idem eris ars, & artifex tui.

Primum artis tuæ principium est, nosse ingenia; efformasti intra te caracteres animorum, resident intra te Italus & Germanus, Hispanus & Gallus; nulla natio apud te peregrina est, fecisti omnes domesticas; viuunt intra te infinitæ animorum imagines, nec se confundunt; habitant intra te dissimiles populi nec se excludunt; extra te hostes, intra te amici, extra te bellum gerunt, intra te pacem colunt; placet hospitium singulis quia placet hospes; scis placere ingeniis quia scis artem ingeniorum.

Atque hoc est alterum principium artis tuæ, aptare se ingeniis, & placere; aliter agis cum Italis, aliter cum Germanis, aliter cum Gallis; adhibes maiestatem Romanam cum Romanis, grauitatem cum Venetis, venustatem cum Florentinis, elegantiam cum Neapolitanis; agis prudenter cum Mediolanensibus, magnificè cum Genuensibus; popularem te putant omnes populi dum in Te se vident.

Longè aliter te habes cum Hispanis, assumis maiestatem oris quam natiuam habes; pronuntias oracula, loqueris mysteria, reuelas arcana; mirantur Hispani eminentem sapientiam, & credunt suam; nec putant te ita sapere posse, nisi Hispanus esses.

Hispanus es adscita prudentia, & Gallus natiuâ; duo te Gallum efficiunt, propensio indolis tuæ erga Galliam, & propensio Galliæ erga indolem tuam; elegisses Galliam in Patriam, si eligere potuisses antequam esses; elegisset te Gallia in alumnum si eligi possent in natos nondum nati; amasti Galliam statim atque amare potuisti; creuit ille amor crescente Te; inde illa officia tua erga Galliam, antequam officia gereres; ministrasti diu pro Gallia antequam eligereris in Ministrum; fuisti manus Richelio dum ille brachio laboraret; & nunc repræsentas illum rediuiuum, & Gallico anagrammate penè ipse Armandus es.

Iules Masarin, *Ie suis l'Armand.*

Vt aptes te ingeniis excedere debes ingenia; atque hoc est tertium principium artis tuæ: deprehendis ingenia si astuta, peruadis si solida, percellis si subtilia, scrutaris si lateanr, excurris vltra si pateant, ascendis supra si emineant; penetras dum aspicis, examinas dum alloqueris; ponderas dum audis; scis vbi deficiant, vides quò pertingant; inuenis terminos si habeant, præfigis si non habeant; metiris ingenia vt aptes te ingeniis, nec metiri posses nisi excederes.

Nec tantum excedere debes alios vt aptes te aliis, sed teipsum vt aptes te tibi; atque hoc est quartum principium artis tuæ; fieri debes maior te, & te minor; debes assurgere vltra te, debes descendere infra te; debes æquare te summis, debes aptare te paruis; nec potes aptare te aliis, nisi aptes te tibi; nec scire artem alieni ingenij, nisi scias artem animi tui. Ars es alieni ingenij, ARS ES ANIMI TVI.

EMINENTISSIMO CARDINALI

IVLIO MAZARINO,

NOVA POLITICA.

OVVM Politicæ genus quod ignorauit antiqua ætas, & ignorat nostra; quod omnes Politici quærunt, & omnes nesciunt; quod ille solus nouit qui inuenit; hæc est Politica tua CARDINALIS EMINENTISSIME, idcirco noua quia incognita aliis, & nota tibi.

Placet explorare rem ignotam; dicam de Te quod Europa dicit, nec te dicam; percurram omnes politicas nec inueniam tuam; imo inueniam dum dicam esse nouam; cognoscam, dum dicam esse incognitam, & dum probabo illam esse quam omnes nesciunt, illam sciam.

Experiri voluit Anglus ille politicus politicam tuam, certastis diu vter plura abjiceret, vter plura refelleret; enumerastis bella præterita, & ostendistis futura; dixistis antiquas victorias, & antiquas iacturas; quas vrbes & Prouincias intra Galliam Anglus ceperit, & quas amiserit; quid fecerit dum esset Galliæ Cliens, quid peccauerit ne esset amplius Cliens; quid possit Anglia si iungatur hostibus Galliæ, quid posset Gallia si iungatur æmulis Angliæ; quid si Anglia se adiungat Gallis hæreticis, quid si Gallia addatur Anglis Catholicis; quam pauca timenda à Rege iuuene, quam pauciora à Rege exule: denique contentionum hic exitus fuit; euoluit Anglus politicam suam, nec explicuit tuam; exhausit artes suas nec didicit tuas: abrupit certamen politicum dum vinci timet; & quod bellum minabatur Galliæ indixit Hispaniæ.

Percurro alias politicas quæ te nesciunt, & quas tu nosti; decennium est cum Hispania meditatur politicam tuam, nec illam attigit; tentauit illam Germania, & nondum intelligit; admiratur illam Italia, & adhuc nescit; quod admirabilius est, videt politicam tuam Gallia, & illam ignorat; videt artificem & nescit artem, videt effecta non causas; sentit beneficia, nec satis agnoscit authorem.

Vt tegas politicam tuam, sumis illam ex rebus futuris quas omnes

nesciunt, non ex præteritis quas omnes norunt; vides ineunte anno annum totum; vides intra annum decennium; ex ea scientia digeris consilia, disponis facienda, & penè facis futura; nec tantum vides annos nostros sed cernis externos; expendis ingenia hominum, & penè metiris; exploras arbitria & penè penetras; examinas vires hostium, enumeras opes, scis quid singuli possint, & penè quid velint; atque hæc dum vides, eludis consilia hostium dum detegis; anteuertis facienda dum prior facis; supplantas insidias dum in hostem vertis; mirantur hostes falli se artibus suis, & penè superari à seipsis.

Hæc est politica tua soli perspecta tibi, atque Regi; nouit ille sapientiam tuam, cui tu sapis; & tu ab illo habes vnde sapere possis: ac velut primarius ille solis administer, & Phosphorus haurit à sole vnde præluceat Soli, sic tu à Rege tuo accipis lucem & reddis; luces illi & luces ab illo, & luces radiis Regiis, vt luceas tuis.

Dixi politicam tuam dum illam non dixi; probaui esse nouam dum probaui incognitam, ostendi esse incognitam aliis, & soli notam Regi, & Tibi.

TROIS DEVISES SVR LE MESME SVIET.

I.

Le Nil, duquel on ne sçait pas la source.
Parte sui meliore latet.

EPIGRAMMA.

PARTE SVI MELIORE LATENT *miracula Nili;*
Nascitur, & nondum Patria prima patet.
Et Tu parte tui nescis meliore videri;
Facta patent orbi publica, causa latet.

II.

Vne Grenade à demy ouuerte.
Nobiliora latent.

EPIGRAMMA.

QVot grana ostentat, tot sydera punica malus;
Sydera sub granis NOBILIORA LATENT.
Magna licet pateant de Te, maiora teguntur;
Dum te aperis, intus nobiliora tegis.

III.

Vn Ver à soye.
Ars pretiosa latet.

EPIGRAMMA.

ARS PRETIOSA LATET, *quâ bombix viscera voluat,*
Deque suo textor serica fila neat.
Ars pretiosa latet, qua Tu hosti retia texis;
Et pacem, & nobis serica fila facis.

EMINENTISSIMO CARDINALI,
ET PRINCIPI ECCLESIÆ
IVLIO MAZARINO,
ELOGIVM.
VICTORI INVIDIÆ.

ICTORIARVM vltima victoria est superasse inuidiam; primus Eminentiæ gradus est facere inuidiam sui; alter & superior scire inuidiam pati; supremus & vltimus eò ascendisse quò inuidia nec audet sequi, nec potest.

Eò ascendisti, CARDINALIS EMINENTISSIME, fecit initio virtus tua inuidiam sui; sciuisti illam pati dum te illa ferre non posset; & nunc eò extulisti merita tua, quò inuidia sequi non potest nisi per laudes.

Illustre Elogij genus laudari ab ipsa inuidiâ vel inuitâ; audire retractantes se linguas, & fatentes eam famam dignam esse elogiis, quam onerarant probris; nemo negabit eas laudes esse veras quas inuidia asserit ;fallere potest hostis dum accusat, nunquam fefellit dum laudat.

Nolo dicere quid de te mentiretur inuidia, malo dicere quâ Tu illam arte vicisti; obiecisti fabulis Historiam magnarum rerum; & refutasti iniurias non verbis sed factis: illustre defensionis genus tueri se fortibus factis, & nobilis Apologia est innocens vita.

Placet admirari vitam ministerij tui, & fines intueri quos tu ipse præfixisti tibi; primus ministerij tui scopus fuit, finire bellum quod tu inuenisti non fecisti, & pacem stabilire quam semper propositam habuisti; ignorat mysterium politicæ tuæ quisquis de hoc mysterio dubitat; eæ ipsæ conditiones quibus impeditam à te pacem mentiebatur inuidia, rationes erant sanciendæ pacis si eas admisisset hostis qui nunc eas requirit: Quid ais inuidia? vter pacem noluit, qui rationes pacis proposuit, an qui reiecit? iustas fuisse probat ipse hostis, dum illas nunc expetit.

Alter miniſterij tui ſcopus fuit ſupplere annos Regis dum minor erat, & probare omnibus Maieſtatem Regiam nunquam iuuenem eſſe, & regnum in ætate immaturâ poſſe eſſe maturum; quam glorioſe id præſtiteris teſtatur Europa, & experitur: nemo eſt extra Galliam Rege maior, nemo intra Galliam qui non ſit minor, nemo eſt primus niſi vnus, nemo ſecundus & tertius qui non ſit ſubditus; nemo ciuis eſt hoſtis; nulla vrbs eſt intra Galliam quæ non ſit Gallica, & multæ extra Galliam ſunt Gallicæ.

Tertius miniſterij tui ſcopus fuit extendere regnum, & reddere Galliæ limites quos natura ipſa donarat: promouiſti opus, & abſoluiſſes niſi inuidia obſtitiſſet; ſed interrupit illa conſilium tuum, non corrupit: addidiſti Regno centum arces aut vrbes; addet cæteras pax publica quam meditaris, aut bellum euincet quod nunc geris.

Poſt tantas præclarè res geſtas, nihil arrogas tibi ex tot victoriis niſi nomen fidelis miniſtri, & Mercurij vices, non jouis; exploraſti ſemper mentem Regis, obſeruaſti nutus, & fortiter executus es motus: agnoſcis Ludouicum Solem eſſe te radium, pendet à ſole radius, & lucet aliena luce non ſua; & tu pendêre te agnoſcis à Rege, & luces accepta luce non tibi ſed Regi.

Molliuit inuidiam modeſtia tua, vicit fidelitas, & clementia triumphauit; nullas vnquam iniurias vltus es niſi Regias; peperciſti inuidis tuis dum ipſi vix parcerent; ſcilicet difficile parcit qui læſit, facilius ignoſcit qui læſus eſt; & tu aliquando lædi voluiſti vt poſſes ignoſcere; atque hæc eſt eminentia magnæ mentis, & poſſe & velle parcere: nulla metamorphoſis nobilior eſt quam ex hoſtibus amicos, ex inuidis facere laudatores: Laudat Te ſuperata Inuidia, MAZARINE, & fatetur falſum eſſe quod dixerat, dum affirmat verum eſſe quod laudat.

DEVX DEVISES SVR L'ENVIE.

I.

Vn Soleil faiſant de grandes ombres en ſon leuer:
Spargit longas dum naſcitur vmbras.

EPIGRAMMA.

S*Ol oriens* LONGAS SPARGIT DVM NASCITVR VMBRAS:
Inuidiam quiuis nobilis ortus habet.

II.

Le Soleil ne faiſant quaſi plus d'ombre en ſon Auge.
Vmbras vix ſpargit in Auge.

EPIGRAMMA.

Prouectus sublime VMBRAS VIX SPARGIT IN AVGE,
Nec te audet, nec te liuor adire potest.

EMINENTISSIMI CARDINALIS
IVLII MAZARINI,
IMAGO VITÆ.

VLIVS MAZARINVS ortu Romanus, origine Siculus, multis nominibus Gallus appellari potest: fuderunt sanguinem suum illustres Proaui pro causa Gallica intra Siciliam; fudit nuper generosus Nepos intra Galliam, sæpè ipse per annos viginti vitam exposuit pro salute Regni, & diu ante gessit purpuram Gallicam, quam Romanam.

Vt paternum erga Ludouicum animum gereret, vices gessit Patrini; vt necessariam Regni curam susciperet vnus ex sex Consiliariis necessariis fuit; credidit illi Ludouicus voluntates vltimas, & si diutius vixisset, credidisset publicas: imitata Ludouicum Regina primarium Regni Ministrum esse voluit, atque vt necessarium probaret, etiam inuitum retinuit.

Qua felicitate Ministerium obierit probant plurium annorum res secundæ, quâ fide, testantur paucorum annorum res aduersæ; totis octo annis crescebant victoriæ crescente Ludouico; numerari poterant anni Regij, à captis vrbibus, & captæ vrbes à Regiis annis: iam auctior sextâ sui parte Gallia recuperabat sua, & restitui curabat aliena; decrescebat intereà hostis, & felicitas nostra damnum illi, & iactura erat.

Interrupit cursum prosperitatis nostræ per hostes domesticos hostis externus; diuisit familiam Regiam vt diuideret Galliam; armauit Prouincias in seipsas; fecit hostes ex ciuibus, & ciues ex hostibus; atque vt regeret artes suas, damnabat Ministerium vt accusaret Regnum; ipse interea auxiliaris & hostis adiuuabat clades nostras, vt restauraret suas.

Nulla est virtus quam intereà fidelis Minister non adhibuerit ad auxilium Regni, & sui; adhibuit sapientiam, præuidit res futuras, anteuertit pericula, & obuiam iuit malis venturis; adhibuit fortitudinem dum capiti suo nihil timuit, etiam vænali; adhibuit prudentiam dum exiuit è regno, & fidelitatem dum rediit; exiuit vt odia publica secum exportaret, rediuit vt probaret reditu suo quinam essent hostes priuati, & quinam publici.

Quam neceſſarius fuerit hic reditus, probant hoſtes dum illum improbant ; interea ceſſauit bellum domeſticum & ciuile : nemo ciuis eſt hoſtis, nemo hoſtis eſt ciuis, nulla vrbs intra Galliam eſt quæ non ſit Gallica ; nulla teſſera niſi amica ; nulla funda niſi Regia ; nemo intra Galliam eſt primus niſi vnus, nemo eſt extra Galliam Ludouico maior, nemo intra Galliam qui non ſit minor.

DEVISE.

Vne Eſtoile qui ſemble tomber.
Dum radiat cecidiſſe putant.

EPIGRAMMA.

DVM RADIAT CECIDISSE PVTANT; *ſcintillat imago*
Syderis, & ſydus creditur vmbra cadens.
Tu quoque fulgebas dum Te cecidiſſe putabant,
Intereà ſi quid decidit, vmbra fuit.

MYSTERIVM PACIS,

AD EMINENTISSIMVM CARDINALEM

IVLIVM MAZARINVM.

MYSTERIVM Pax erat antequam eam efficeres, CARDINALIS EMINENTISSIME, & poſtquam illam feciſti adhuc myſterium eſt : ſentimus illam, & neſcimus ; tenemus & dubitamus ; adeo operoſum erat negotium Pacis, vt penè negemus factum quod deſperabamus faciendum.

Deſperabamus citram miraculum, & Tu eius miraculi adminiſter perſuaſiſti pacem Regi etiam victori, & docuiſti optimum genus vincendi eſſe, imponere modum victoriis : ſcilicet non æquè in bello atque in ludo fortuna ſe gerit, qui vincit ludo nihil amittit, & penès victum totum diſpendium eſt ; at in bello vincuntur populi dum vincunt, exhauriunt vires alienas, & ſuas ; & dum inter pares certatur æqualis penè iactura eſt victoris & victi ; agnoſcit iacturas ſuas Gallia etiam victrix, videt ſe exhauſtam victoriis, & fatetur penè ſe victam eſſe dum vincit ; optimum igitur victoriæ genus eſt vincere victoriam ipſam, & ceſſare à bello victorem.

Decennium eſt cum meditabaris hanc pacem , nec citius capi hæc Troia potuit ; tentaſti Monaſterij negotium Pacis, ſed adhuc expertus immaturum, diuiſiſti rem arduam, & partem aggreſſus quæ matura erat,

fecisti pacem Germaniæ & Galliæ, olim facturus Europæ: ſic prælusiſti Paci parte altera Pacis; ſic partitus difficultatem nunc denique abſoluiſti diuiſum opus, quod totum ſimul abſolui non poterat: atque hæc eſt pars prima Myſterij.

Admirandum planè Myſterium Pacis, ſed admirabilior adhuc modus myſterij: duo homines examinant iura Regnorum, & Regum; duo capita capiunt orbem terrarum; duo Miniſtri Regij conſultant de orbe quaſi orbis adminiſtri: nec plura ingenia adhibenda erant: ſcilicet ingeniorum quoddam bellum eſt, nec tantùm armorum, & ſæpè ingeniis acrius pugnatur quam armis: difficilis eſt idem ſenſus à pluribus, ſapiunt diuerſa dum ſapere volunt, & ne nihil dixiſſe videantur dicere idem nolunt, etiam verum; tuentur deinde quæ dixerunt, & dum pro ſententiâ pugnant, nocent paci priuatæ, & publicæ: at duo ingenia facilius conueniunt, propinquâ ſunt quæ parum diſtant, & facile accedunt ad vnum quæ vno numero differunt.

At qualis & quam myſticus ſilentij modus! duo Miniſtri ſciunt myſterium Regis ſui, & ſenſim illud reuelant, vt ſenſim conſentiant; nec vterque totum ante ſciuit, quàm vterque conſenſit: nemo alterius arcanum ſciuit, nemò coniecit: mirabile planè, & nouum ſilentium! duo homines quotidiè ſpectabiles ſe omnibus exhibent, nemo intereà agnouit ex vultu quid ſentirent, nemo ex verbis quid dicerent: Spectatores colloquij & penè auditores, id neſciunt quod penè audiunt; ſubtiles aulici coniectores rerum futurarum ignorant hodieque non futura ſed præterita, nec dicenda ſed dicta: nec paucorum dierum ſilentium fuit ſed plurium menſium: toto eo tempore ignorauit orbis quid agitaretur de orbe: atque hic ſilentij modus adhibendus erat; infectum eſſet etiamnunc negotium Pacis, niſi fuiſſet ignotum.

Nec minus admirabilis fuit vtriuſque Miniſtri mutua vrbanitas, & vtriuſque Aulæ familiaris beneuolentia; dixiſſes eandem aulam eſſe, & eandem familiam; crederes omnes Hiſpanos Gallos, & Gallos Hiſpanos niſi accentus falleret: hic quoque tam eleganter fingebatur, vt natiuus videretur etiam fictus; nec verboſa tantùm amicitia fuit; certatum eſt inuicem mutuis donis, & epulis: biberunt Gallicè Hiſpani, & Galli Hiſpanicè: inter hæc amoris argumenta, aut nunquam fuiſſe hoſtes, aut nunquam futuros diceres.

Fouebat amicitiam æqualitas, æqualitatem amicitia; id vnum ambiebat vterque Miniſter, ne alter aut minor eſſet aut maior; omnia inter vtrumque paria, niſi vnitas, hæc quoque ex paribus conflata paritas erat: ipſe locus colloquij vt eſſet æqualis inſula erat partim Gallica, partim Hiſpanica; tentoria æqualia, par apparatus, ſedes ad colloquium ita diſpoſitæ, vt neutra eſſet ſecunda, vtraque prima: ingreſſus æqualis, par exitus:

exitus: colloquium cum nisi alternum esse non posset, forte non arte primum fuit: æmulati eandem æqualitatem Aulici certabant inter se quis secundas obtineret non primas; & dum nemo vult esse maior omnes erant æquales.

Neque hæc æqualitas maiestatem imminuit, sed illam auxit; apparebat in vtroque Ministro Rex vterque, & vultus & gestus; & sermo supplebat absentes Reges, & exhibebat; sic ageret, aiebant omnes, vterque Rex præsens, sic sentiret, sic loqueretur, sic vellet: Ornabant eam maiestatem Aulici quibus elegantior elegantia ipsa non erat; reuerebantur Hispani Gallos, & Galli Hispanos; placebat vtrisque maiestas aliena & sua; imo neutra erat aliena, confundebatur vtraque, & confusio ipsa majestas erat.

Audiuit eam maiestatem Europa & amauit: credidit duobus Ministris quasi duobus arbitris iura & iniurias suas; nemo vlli hostis esse voluit sine alterutro Rege: nemo satis potentem se credidit, si vterque Rex hostis esset; nemo sequi recusauit quò vterque iret: sic inita est inter duos Reges pax libera, inter cæteros necessaria: O rem miraculo similem! duo homines intra breuem insulam totam administrant Europam.

Clausit negotium Pacis coniugij Regij negotium, & vtrumque negotium mysterium fuit; destinati sunt in cœlo coniuges antequam nati, ambo æquales meritis, ambo annis pares, ambo amarunt se inuicem antequam amare scirent; ambo inter arma amarunt imagines suas, & nunc idcirco Pacem amant, vt se inuicem diligant: taceo cætera amoris mysteria, vnum illud tacère non debeo: Mysterium esse debuit negotium Pacis vt esset sacrum; Mysterium est negotium coniugij dum est Sacramentum.

AD EMINENTISSIMVM CARDINALEM MAZARINVM, FVTVRA POST PACEM.

EDITARIS futura dum nos studemus præteritis, & admiramur præsentia, CARDINALIS EMINENTISSIME, iam intra Te sunt facta quæ nos expectamus facienda; anteuertis euentus futuros, præoccupas lapsura tempora, fluxère apud Te anni venturi, vides initia rerum & fines, vides exitum currentis seculi, & ortum futuri.

Ne augêre res videat, produco experientiam testem præsentis tem-

D

poris, & vadem futuri: decennium est cum vidisti hunc annum; iam feceras ab eo tempore quod videmus nunc fieri; iam scripseras articulos Pacis quos hic annus descripsit; iam veneras Aquas sextias; iam Massiliam, iam Arausionem cogitabas; exequitur hic annus antiqua consilia; iterum facis quod ante iam feceras; annosum est quod apparet nouum; & annus nobis sexagesimus, intra Te est septuagesimus.

Illustris enimuero sapientia, & politicæ doctrinæ eminentissimus gradus, sapere experientia futuri temporis, antequam tempus sapiat, & venturos annos erudire dum alij erudiuntur præteritis; hæc est Politica tua, CARDINALIS EMINENTISSIME, proponis Regi futurarum rerum consilia, & expectas imperia; ostendis quid possit, & exploras quid velit; exequeris deinde nutus Regios, neque aliud arrogas tibi ex victoriis Regiis, nisi obsequium fidelis Ministri, & prudentis meritum.

O si licêret introspicere animum tuum! quales futurarum rerum Ideas intra Te intuêrer! audacter dico viderem illustria facinora, facienda olim, & iam facta; viderem FVTVRA POST PACEM, & narrare si scirem quæ vidi, dum alij scribunt historiam præteriti temporis, scriberem historiam futuri; & scribi potest futurarum rerum historia, quam Tu intra te facis.

Permitte vt ex innumeris futurarum rerum Ideis quas intra Te geris paucas reuelem, & dicam aliqua futura post Pacem; erit hæc pars altera mysterij Pacis, erit mysterium mysterij, nec tamen erit merum vaticinium, sed historia rei faciendæ, & iam intra Te factæ.

Prima post Ideam Pacis Idea, est Idea Religionis & fidei: nec vera esse potest fides nisi sit vna; nec Deus ipse verus nisi esset vnus; destruit veritatem fidei qui illam diuidit, & totum Deum negat qui totum non credit: pugnarent inter se Numina si essent plura, nec bello abstinerent populi quamdiu sunt diuersa credituri: Stare diu Pax Regni non poterit, si desit Pax fidei? magnum argumentum vnius fidei sunt Reg.s Christianissimis, idem omnes hactenus crediderunt; fuere inter Reges aliqui minus sancti, nulli fuere impij: Cur recusent credere Christiani, quod credunt Reges Christianissimi? ne fallantur, aut fallant sunt omnes Thaumaturgi.

Taceo lapsa è cœlo Lilia, Auriflammam, & plenam miraculis Ampullam; hæreditarium est Regibus Galliæ miraculum, insanabilium Strumarum remedium, non alia arte quam vera fide; succedunt Reges huic miraculo dum succedunt Sceptro; & Ludouicus Decimus-Quartus quinquaginta Regum hæres est, & mille miraculorum.

Altera mentis tuæ Idea est Majestas Regni; auxisti illam bello, auxisti Pace, quam Tu adeo gloriosam fecisti vt appellari possit Pax Augusta & Iulia; cæteræ Paces Gallicæ penè fuerunt iacturæ; hæc Pax nihil ademit Galliæ, & multum addidit: restituti sunt Galliæ antiqui limites; Pyrene & Rhenus sunt fines Gallici, creuit Gallia magna parte sui; nunquam maior vnico Regi paruit, nec maior vnquam Ludouico Rex fuit: hæc fuit industria tua MAZARINE tractare de Pace victorem; vicit hostes & bellum Ludouicus dum pugnauit; vicit victoriam ipsam, & pretium victoriæ AVGVSTAM TERESIAM.

At hæc iam sunt penè præterita, & maiora sunt post Pacem futura, cognita Tibi & nobis adhuc ignota; scimus publicos Pacis articulos, ignoramus arcanos; scimus coniugij Regij promissam dotem, nescimus speratam; scimus conditiones præteriti temporis non futuri: nescimus quid eueniret si hoc accideret; hæc scientia tua est, MAZARINE, præparas causas vt agant, & iuuas effectus vt fiant; nec mirum est si prænoscis futura, qui illa intra te facis antequam fiant.

Tertia mentis tuæ cogitatio est felicitas Regni post Pacem futura; fabula penè est seculum aureum, historia erit sub Ludouico Rege & Te Ministro; restitues Galliæ opes antiquas & adjicies nouas; exhausit nos bellum triginta annorum, vicimus hostes, & penè victi sumus dum vicimus; ditabit victores & victos libertas commercij, & Tu huic libertati iam intra Te prouidisti; nulla penè regio est opportunior commerciis quam Gallia, coronatur vtroque mari vt exportet opes Gallicas, & importet externas; plenum est mare nauibus alienis, & nautis Gallicis; nostra esset pars magna orbis si nauigassemus nobis non aliis.

Quarta magnæ mentis Idea est reparatio publicæ æquitatis; corrupit hanc virtutem temporum malignitas, creuêre lites inter arma quæ cessare debuerant; sæpè exegit debitor quod creditori debebatur; sæpè pecunia forum corrupit, & forum pecuniam: deterior adhuc est status justitiæ vindicis, peccatur à sceleratis impunè, quia flagitia tolerantur; creuit inter arma insolentia, armantur scelera vt timeantur, & inermis iustitia eos timet à quibus timeri debuerat; pars tamen aurei seculi est iustitia, fortunatum esse non potest nisi sit iustum, nec iustum esse potest nisi reddatur iustitiæ libella vt examinet iura, & gladius vt puniat flagitia.

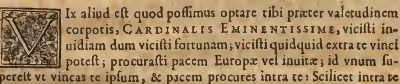
Quinta post Pacem cogitatio est delectus seuerior Magistratuum qui res publicas gerunt; eligatur in illis virtus magis quam pecunia aut natura; nemo sit hæres muneris nisi sit hæres virtutis; nunquam scelus benè seruiuit; facile decipit Regem qui Deum fallit, nemo est bonus alteri, si est malus sibi.

Hæc sunt futura post Pacem, & iam intra Te facta CARDINALIS

EMINENTISSIME, hæc pars aliqua consiliorum tuorum; cætera intra te latent, & intra Regem: ignosce Pictori non satis erudito vt diuinet arcana, nec satis eloquenti vt explicet; hæc certè culpa mea est sed non tota, pars aliqua tua est qui dum omnem artem excedis, omnem opprimis.

EMINENTISSIMO CARDINALI IVLIO MAZARINO, AEGROTANTI.

OPTAT VALETVDINEM CORPORIS EX REMISSIONE INGENII.

VIx aliud est quod possimus optare tibi præter valetudinem corporis, CARDINALIS EMINENTISSIME, vicisti inuidiam dum vicisti fortunam; vicisti quidquid extra te vinci potest; procurasti pacem Europæ vel inuitæ; id vnum superest vt vincas te ipsum, & pacem procures intra te: Scilicet intra te est domesticum bellum, & hostis tui tu ipse es: cessa pugnare tecum, & fruere pace quam procurasti aliis; laborat Gallia te ægrotante; publica est inualetudo tua, & pax Europæ integra esse non potest, si desit tua.

At vnde illa inualetudo corporum in magnis viris? similes esse oporteret motricibus cœlorum intelligentiis primarios regnorum administros, nec minus operosum est mouere regnum quam cœlum; at præsides illi cœlorum genij imprimunt motum cœlestibus sphæris, nec mutant locum; diuidunt subiectis elementis influxus astrorum, nec sentiunt; partiuntur ætates & annos nec senescunt; fallor, sentirent impressiones cœlorum si carne constarent; mouerentur dum mouent, & dum partiuntur annos, ipsi senescerent.

Hæc origo inualetudinis tuæ, CARDINALIS EMINENTISSIME, inæquale est immortali animo mortale corpus, minus est ingenti hospite nobile licet hospitium; nec tolerat ingentes animi curas debilis caro, nec sensus satis spirituum magnæ menti sufficiunt, nec caput quamuis capax totum ingenium capit: agitat se intra hospitium generosus animus & penè egreditur; retinere vult abeuntem corpus aut sequi; inde ille organorum conatus, & labor, & dolor; obnituntur interea dolori animosa membra, & pugnant vt dolorem excutiant; excussus dolor ad pedes defluit, & dum vlterius ire non potest, ibi aliquamdiu sistit.

Permitte vt dicam aliquid de vtraque hac parte tui, de viribus ingenij & doloribus corporis: verum quis explicet capacitatem mentis tuæ nisi Tu ipse: imo neque Tu explicare te totum potes, qui te totum non capis; vides magnitudinem mentis tuæ non vides finem; vides mensuras non metas; vltra te tendis capacior te; supra te assurgis eminentior te; quæris te extra te; & postquam te inuenisti vlterius pergis, sic semper anterior & semper sequax, nunquam te apprehendis dum semper excedis; non ita effugiunt res cæteræ extra te; apprehendis illas, & anteuertis; sequuntur te negotia non tu illa; maius negotium tibi tu ipse es; experiris te nec te totum metiris; adhuc nescis limites tui, & dum attigisti fines alienos, non attigisti tuos.

Quis igitur dicat quo ire ingenio possis, imo quis dicat quo iueris? adeo mirabilis est Historia ministerij tui, vt superet omne ingenium præter tuum: experiri te voluit vtraque fortuna, & tu ingenio vtramque vicisti: mutasti vtriusque vices, & neutra mutauit te; stetisti voluente se rota, & fuisti penè rota rotæ, & fortuna fortunæ; quod admirabilius est, rexisti eodem ingenio fortunam Galliæ & penè Europæ, & regni vtriusque administer omnium penè regnorum fortunas tractasti.

Placet distinguere triplicem Ministerij tui statum; primus decem annorum fuit, & plurium victoriarum; crescebant illæ crescentibus annis Regiis, & dum plures eodem anno crescerent vincebant annos Regios, & ab illis vincebantur; mirabantur hostes Galliæ vinci se à Rege infante, & metuebant annos viriles qui impuberes tolerare non poterant: at tu interea supplebas ætatem Regiam, addebas experientiam sapientiæ, & minores annos in puero iam exhibebas maiores; ostendebas Regi quid posset, proponebas quod eligeret, exequebaris quod vellet; pugnabatur consiliis tuis, & regiis auspiciis vincebatur; nec tu aliud ex tot victoriis arrogabas tibi, nisi laudem fidelis radij emanantis à Sole, & soli præeuntis.

Alter ministerij tui status turbulentus, nec minùs tibi gloriosus fuit; secessisti volens ex aula & regno, & tecum penè aulam & regnum traxisti; ibant ad te maiora negotia, & consilia ad Regem redibant; absens eras & præsens; extra aulam & intra illam; nec minus interea vtilis regno extra regnum, nectebas fœdera cum externis Principibus, & futuræ pacis fundamenta iaciebas; agnouit breui Gallia necessitatem tui, dum te diu carêre non potuit; probauit sapientem constantiam suam Regina Mater, dum te etiam absentem primarium Ministrum retinuit; probauit amorem Ludouicus dum amanter reuocauit; & tu probasti fidem erga Regem dum pro Gallia extra Galliam gloriose laborasti; obstupuit ad reditum tuum inuidia, & quas in te virtutes oderat amare cœpit, aut timere.

Intertuperant intereà victoriarum cursum tumultus ciuiles; pugnabant secum Prouinciæ, & Gallia victrix seipsam vincebat; at tu redux expulisti bellum extra Galliam, pugnasti intra fines hostium, renouasti antiquas victorias, & addidisti nouas; miratus hostis mutatas tam citò fortunæ vices, expugnari arces suas, capi vrbes, periclitari Prouincias, decrescere regna, cogitare serio cœpit de pace quæ impedita fuerat; & tu amplexus occasionem quam sæpè quæsieras persuasisti pacem Regi, etiam victori; & nouo victoriæ genere fecisti vt vinceret victoriam ipsam, dum volens cessauit vincere, & maluit triumphos interrumpere quam augêre.

At quàm admirabilis illa Pax tentata diu, & tandem absoluta! mysterium adhuc est publicum & arcanum; sentimus illam omnes, & pauci capimus: Quis neget pacem illam maturæ sapientiæ opus esse, quam decem annorum consilia peperére? quis neget mirabilem quam sub duobus Regibus duo capita conclusêre? quis neget vtilem esse, quæ Galliæ nihil abstulit, & arces, & vrbes, & Prouincias integras dedit: cæteræ paces superiorum ætatum penè à nobis emptæ, hæc penè à nobis vendita fuit; audeo dicere AVGVSTAM TERESIAM huius pacis pretium esse, malo dicere victoriæ ipsius esse victoriam; quid si addam sciri à nobis publicos pacis articulos, nesciri occultos: patebunt illi in dies, & gloriosæ pacis mysteria reuelabunt; quâ etiam in re apparet ingenium sapientiæ tuæ, obstruere poteras omnia ora si omnia pacis arcana simul detexisses, mauis partiri illa annis venturis: & sic nouam pacem singulis ferè annis distribuis: taceate linguæ maleuolæ, nunquam sub Rege vno Gallia maior extitit; nunquam Rex maior Ludouico fuit.

Post eos pacis & belli labores quis quietem non caperet? quis eâ pace quam aliis procurauit frui nollet? quis non sisteret prouectus ad summum? at Tu ibi non sistis, MAZARINE, præludium est ingenij tui quod aliis fastigium esset, extendis te vltra te; meditaris altiorem adhuc Galliæ fortunam, excogitas nouas victoriæ vias, & vltra fines gloriæ nouos gloriæ tramites quæris: ac velut præsides cœlestium sphærarum genij, nec quiescere orbem sibi creditum sinunt, neque ipsi quiescunt; ita tu maiora meditaris post magna? cum hoc tamen discrimine, remetiuntur orbes cœlestes idem iter, tu nouas gloriæ vias, & nouos victoriarum limites quæris post vltimos fines.

At quis explicet eas ingenij tui vias nisi tu ipse? ô si intueri liceret ideas mentis tuæ? viderem intra te digestos plurium ætatum successus & euentus; viderem annos futuros iam præsentes, viderem facienda iam intra te facta; viderem florere lilia vbi olim florebant; viderem antiquos Galliarum limites, & viderem nouos; viderem quid sentias te Angliâ, quid cogites de Hollandiâ, quid mediteris de Germaniâ, quid moliaris de

Europa; viderem decreſcentem lunam, & ſolem creſcentem; viderem reſtitui fidem Romanam vbi olim erat, viderem eò inferri vbi non fuerat; viderem quid cogites de Italia, & quid cogitet de te Roma; viderem plura, nec inuenirem fines ingenij tui, quos tu ipſe non inuenis.

Ij ſunt ingenij tui ludi, & labores corporis MAZARINE, ire eodem greſſu non poſſunt corpus & animus; & tamen amant ſe inuicem, & vellet partem vnam ſequi pars altera, & ire neutra vult ſola; ſed eunt ambo non æquis paſſibus; ludit ingenium tuum etiam dum excurrit, luſtrat Prouincias, explorat regna, percurrit Europam, & Aſiam; poſt tot itinera redux ad corpus fatigatum inuenit, & penè exhauſtum: ſcilicet conatur ire cum animo, & dum ſequi non poteſt ſe exhaurit: atque hæc eſt inualetudinis tuæ cauſa, MAZARINE, tolerare ingenium tuum corpus non poteſt, niſi tu ipſe te adiuues.

Moderare igitur ludos ingenij tui, & labores corporis: nec tamen volumus vt ſiſtas, ſed vt lentius eas; exhauſiſſet ſol vires ſuas ſi tecum curreret; at ille æquali greſſu per ſigna Zodiaci graditur, & per monſtra: & Tu æquali greſſu incedis nec minus celeri: Eget valetudine tua Gallia & Europa; & vtraque gratulatur reſtitutam Tibi partem ſanitatis, & precatur totam: Ego felicem annum ſexageſimum opto, & ab illo centeſimum.

EMINENTIÆ TVÆ,

Addictiſſimus & humillimus ſeruus, PETRVS L'ABBE'.

EMINENTISSIMO CARDINALI
PRINCIPI ECCLESIÆ
IVLIO MAZARINO,
VOTVM DIVTVRNÆ VITÆ.

ERMITTE vt longos voueam tibi Neſtoris annos;
Vna Tui Regno & Regi non ſufficit ætas,
Optamus tria ſecla tibi; tot ſtamina vitæ
Fatidicæ heroi Pylio neuere Sorores,
Et breuius meritis filum fuit; ille Pelaſgis
Principibus belli ſocius, magnique Miniſter
Atridæ, pacem & bellum tractabat inermis:
Parebant Reges monitis; mittebat Achillem
Et reuocabat iter; magniſque Aiatibus Aiax,
Et Ducibus Ducis inſtar erat; ſine Neſtore Troia

Staret adhuc ; Priamusque Asiæ Regnator, & ingens
Gloria Dardanidum ; mendax est fabula Pallas,
Includensque acies equus, insidiæque Simonis ;
Vendidit Antenor Patriam ; Æneasque Penates,
Nestor vtrumque emit ; Regnumque, Asiamque Mycænas
Transtulit, & longæ vidit tria secula vitæ ;
Et meruit vix posse mori.
Hæc vmbra est, MASARINE TVI, *Tu Nestore maior,*
Et geminis tuus est maior Lodoicus Atridis,
Nec magni Aiaces desunt ; & maior Achilles,
Et centum Troianæ arces, & Pergama centum,
Consiliis cecidere tuis ; si vincere pergis
Europæ iunges Asiam ; nec inutile votum est ;
Imperium Francis quondam seruiuit eoum,
Et Francos noua luna timet ; nec vana Sibylla
Eois iterum promisit lilia terris,
Et poterant ferri, si Flandria victa Damascus ;
Si Dunkerka Rhodus, Sidon Grauelina fuisset ;
Pacanda est Europa priùs, Regique marito,
Et Matri, & Francis vngendus Liliger hæres ;
Tunc belli socius Francis heroibus ibis,
Aiacesque nouos, veteresque videbis Achilles,
Et veterem Nestor Troiam, & noua Pergama vinces,
Iam triplex ætate senex.

TROIS DEVISES SVR LES ARMES DE L'EMINENTISSIME CARDINAL MASARIN.

I.

Vne Hache Romaine droite.

Nullæ inflexêre procellæ.

EPIGRAMMA.

Romanos fasces NVLLÆ INFLEXERE PROCELLÆ ;
Non Aquilo, & quidquid flaminis auster habet.
Hoc animi est Emblema tui, stetit integra virtus,
Et dum nutaret Gallia ; Roma stetit.

II.

Vne Hache Romaine éleuant sa pointe en l'air sous vne bande.

Ne noceat sublime micat.

EPI-

EPIGRAMMA.

NE NOCEAT SVBLIME MICAT *Romana ſecuris,*
Et timet vlciſci quos violare poteſt.
Fruſtra illam retinet ſublimis faſcia rectam;
Sponte ſua vt poſſet parcere, recta foret.

III.

Trois Eſtoiles.
Prudentia triplex.

EPIGRAMMA.

V*Na aliis, innata tibi eſt* PRVDENTIA TRIPLEX,
Et tota hæc virtus eſt MASARINE TVA,
Præluces Regno, & Regi, fideique Miniſter,
Vnica ſtella aliis, eſt tibi ſtella triplex.

NOBILISSIMI DOMINI D. PAVLI MANCINII, NEPOTIS CARDINALIS MAZARINI.

EPITAPHIVM.

STA VIATOR.

V*BI nobilis iuuenis fortuna ſtetit:*
Hic eſt PAVLVS MANCINIVS,
Equeſtris turmæ leuioris Præfectus;
Origine Italus, animo & voto Francus fuit;
Non ſatis dixi,
Et Gallus eſt ſanguine quem pro Gallia fudit:
Nec minus eſt donare ſanguinem Galliæ, quam debère:
Ad Stampas cadere ſub ſe Equum vidit, nec cecidit;
Ad Lutetiam plumbea glande perfoſſus mori vix potuit:
Diu intra viſcera retinuit glandem, & mortem,
Superauerat illam, niſi inter inteſtina latuiſſet.
Inuiſit ægrotantem LVDOVICVS, *& amauit;*
Ipſe id vnum innuebat oſtensâ ſanguinis purpurâ,
Mori ſe Nepotem Cardinalis pro Rege purpurati.

Obiit anno ætatis decimo-ſeptimo.

Oſtenſus tantùm terris, ſi fata tuliſſent,
Qualis erat? florem maluit eſſe Deus.

EMINENTISSIMO CARDINALI
ET PRINCIPI ECCLESIÆ

FRANCISCO DE LA ROCHEFOVCAVLT,

EPISTOLA PHILOSOPHICA.

Vod Philoſophamur hoc viuis, quod ſpeculamur hoc agis, quod profitemur hoc ſapis, CARDINALIS EMINENTISSIME, vita tua vera Philoſophia eſt, quia idem ſemper putaſti, viuere, & ſapere: nemo ferè hoc ſeculo diutius quam tu ſapuit, quia nemo ſapere incepit prius: cœpiſti ſapere, cum cœpiſti viuere: & vix addiſcenda à te fuit ſapientia, quia vix in te differt à naturâ; creuit illa tecum, & quæ præcedere vitam, non potuit, ſuperauit ætatem, diu ante infulâ dignâ, & purpurâ, quam palleres ſub illâ, & ſub iſtâ ruberes: Hic eſt vitæ tuæ ſtatus priuatus, alter eſt publicus: amauit te adhuc Epiſcopum Claromontenſem Henricus Magnus, optauit tibi purpuram Romanam, & dignum putauit qui occupares Cathedram; approbauit hoc iudicium Romanæ curiæ pars melior, maior probatura erat, ſi omnes Baronij aut Bellarmini fuiſſent; ſentiebat vterque de Te quod tu de vtroque ſentiebas; optabat vterque tibi eam dignitatem quam nolebat ſibi; digni omnes ſede Petri dum ſe arbitrantur indignos. Quanti æſtimârit hoc paternum & Romanum judicium probauit Ludouicus, dum te primarium Miniſtrum Conſiliis Regiis præeſſe voluit; præfuiſti aliquamdiu, ſic adminiſtrans Galliam quaſi Eccleſiam; & breui conſecraſſes aulam, ſi ſequi illam voluiſſes diutius, cum illa vellet te ſequi: ſed nimirum fugiſti honores Gallicos, qui recuſaras Romanos; neque ea eſt laboris fuga quem ſemper ambiiſti; teſtis illa vox tua dum diœceſim Epiſcopus peragrares, ſic ibat Abraham terras luſtrans, & aſtra numerans. Et nunc præludis æternitati intra tempus; auſpicaris vitam futuram; merêris aras quas aliis excitas; Illuſtras Patronam Pariſienſium Genouefam, olim ipſe inter Patronos futurus; interea implorat patrocinium tuum mea Philoſophia, vel hoc nomine quia tua eſt, dum liberalitatis tuæ eſt alumna.

EIDEM EMINENTISSIMO CARDINALI FRANCISCO DE LA ROCHEFOVCAVLT,

ELOGIVM LIBERALITATIS.

ALVMNVS liberalitatis tuæ, non facio arroganter si beneficia laudo quibus viuo, CARDINALIS EMINENTISSIME, id etiam homini erga Deum licet, adorare beneficia quæ exæquare non potest: Tecum nata est liberalitas, & vix in te differt à natura, tecum creuit sed maioribus augmentis quam ætas tua; iam magna erat in te cum puer esses, robusta cum adolescceres, mascula in viro; matura in te sene; adhuc integra est post tot annos; adhuc diues post effusas diuitias; adhuc plena postquam impleuit omnia; similis fonti qui post omnes effusiones sui adhuc seipso plenus est, breui exhauriendus si effunderet alienum, semper plenus quia effundit seipsum; hæc liberalitas magnum te Galliarum Eleemosynarium creauit, qui ante creationem iam talis eras; & nunc post abdicatum sponte officium adhuc talis es, sed hoc discrimine; præsidebas antè largitionibus Regiis, nunc præfectus es tuis; & dum elargiris tam multa, qualis semper fuisti, nunc etiam magnus rerum tuarum Eleemosynarius es. Quis numeret occultas Eleemosynas tuas? quas tu idcirco arcanas esse voluisti vt soli Deo paterent; id satis publicum ratus quod Deus videt: De publicis hoc vnum dico, nullus est ordo pauperum qui te non agnoscat vt Patrem, nulla domus Religiosa quæ te non amet vt protectorem: fundasti literarum seminaria, vt sapientia tuis stipendiis viueret; erexisti pauperibus Xenodochia, vt miseriarum hospes esses; extruxisti ægris insanabilibus Nosocomia, vt mortem ipsam cogeres viuere; ipsæ ædes tuæ dum omnibus egenis patent, quid aliud sunt quam charitatis domicilium? & dum quotidiana mendicis alimenta subministras, nonne habes quotidie domesticum & conuictorem Deum? nec clauditur limitibus Galliæ liberalitas tua; penetrauit in nouum orbem, quasi hic sit angustior, peruasit externas Prouincias, & dum vno in regno resides, omnium regnorum popularem te facis: illic solaris lacrymas quas non vidisti, emollis gemitus quos non audiisti, adiuuas egestatem quam ignorasti: mirantur externi homines amari se & ignotos esse, videri se ab absente, adiri à remoto; in-

ſtruuntur exemplis quorum authorem non vident, diſcunt credere ex fide tua, excitantur vt ament Deum in te, cui ſe vident amabiles propter Deum; ſed prouchitur altius largitas tua, dum erga ipſos Cœlites liberalis es; debet tibi aliquid Genoueſa cui tantum debet Lutetia; reſtaurasti collabentis templi ruinas, reparaſti ſacratia, ornaſti aras; reddidiſti Abbatem Ordini, reſtituiſti diſciplinam Clauſtris, & tot ac tantis beneficiis Genoueſam cumulaſti, vt quam Pariſienſes agnoſcunt Patronam, tu eius ferè Patronus appellari poſſis: Soli immortales Cœlites norunt quot illis altaria extruxeris, quot calyces conſecraris, quot donaria obtuleris; atque haud ſcio an ab alio libentius aras admittant, quam ab eo quem nunc ita ſpectant mortalem, vt olim immortalem dignum altaribus videant: Neque otiosè viuis inter ſanctorum Reliquias, olim ipſe ſacer futurus; honoras Cœlites, & honorem mereris; excitas altaria aliis & fundas tibi; attigiſti annos Genoueſæ, & virtutes imitaris. Miratur Gallia Cardinalem octogenarium ire rectum ſub tot annis, agere Cardinalem ea ætate quâ alij vix agunt hominem; fulcire Eccleſiam dum alij ſunt fulciendi; ſcribere libros dum vix alij legunt; impugnare hæreſim vt eam ſepeliat, quam naſci vidit; præſidere Gallicanis Synodis eo iudicio quo poterat toti Eccleſiæ præſidêre; domum ſuam perpetuam Synodum facere, in qua viri eruditi de virtutibus deliberant, & poſt multa conſilia vincuntur à liberalitate tua, quæ plura exequitur quam illi conſulant.

Hæc laus aliqua liberalitatis tuæ, cuius & nos pars aliqua ſumus; indigna quidem beneficiis tuis, ſed non ingrata; idcirco laudamus beneficia quibus viuimus; amamus authorem, & gratias agimus non quales debemus ſed quales poſſumus.

INNOCENTII DECIMI SVMMI PONTIFICIS, ELOGIVM.

I.

DIGNVS eras Pontificia Tiara antequam gereres P. M. destinabaris honori supremo adhuc priuatus; fuêre qui de te dicerent, post aliquot annos hic Papa erit; fecisti vbique Prophetas tui, visus es diu antè qualis eras futurus; antecessit vox populi vocem Dei; si vtraque tempora iungas superabis annos Petri; antequam Petro succederes, diu ante successor fuisti.

II.

PRÆPARARVNT te huic dignitati magna priuilegia naturæ, & maiora gratiæ; Columba, Oliua, Lilia gentilitiæ tesseræ, nomen ipsum Pamphilij, virtus, scientia, experientia, destinarant te Sedi Romanæ antequam sedêres; elegerunt te vota ante suffragia; agnouêre te oues nondum Pastorem; coronatus es ante Tiaram; & penè antequam esses iam Papa eras.

III.

SANCTITATIS symbolum columba est penè ipsa sancta; emissa à Noëmo libera esse noluit periclitante mundo: rediit ad arcam fidelis, reditura ad Ecclesiam; nec hospitari voluit intra mundum adhuc sceleribus madidum: Altius ire cum columbâ placet, hæc diuini spiritus signum & penè sigillum est; deuolauit ad Christum Deo plena, incubuit Deo, & impressit Deum: Diuinitatis penè Vicaria est, & Tu Vicarius; obtulit Noëmo oleæ ramum, offert tibi Pamphilio ramum, & Innocentio Deum.

IV.

DEBEBATVR temporibus nostris olea tua vt pacem afferret Europæ vel inuitæ; hæc est temporum nostrorum conditio, omnes pacem volunt, omnes nolunt; impedit eam victoria & iactura; nemo vult esse minor etiam victus; Procuratores Pacis examinant iura priuata, non publica; pugnant Ministri ne pugnent Domini; nec minus operosum est conciliare seruos quam Dominos; debetur Pax oleæ tuæ, & Columbæ; vtraque repressit antiquum diluuium, & arcebit nouum.

V.

NIhil habes inter tesseraria symbola nobilius quam Lilia; venerunt olim è cœlo in Gallias, nec mutarunt originem dum transierunt ad te: ne frustra sit hæc communitas florum, gentilitia habes Lilia Gallica, habeant te Lilia Gentilitium; pars magna tui Gallica est, talis esse debet pars magna tui: ama flores è cœlo lapsos, ama Lilia Innocentius, quæ amasti Pamphilius.

VI.

PAmphilivs amabile nomen prælusit Innocentio dum Innocentem te fecit; amasti semper omnes, amabilis omnibus; fecisti delicias tuas genus humanum, & te generis humani delicium; nec mirum si te elegit orbis in Pastorem, quem iam amor Pastorem fecerat; pauisti orbem Pamphilius, & nondum Innocentius; mutasti nomen non officium; imo neque mutasti nomen, nemo potest esse Innocentius nisi sit Pamphilius.

VII.

FVndarvnt hunc amorem indoles & virtus, si tamen indoles à virtute differt; attulisti tecum semina virtutis; auxisti ea cum indole; creuit tecum innocentia, & nulli minus nocuêre vitia quam tibi; talem oportebat eligi Pontificem qui ante consecrationem sacer, & ante sanctissimi nomen iam sanctus esset.

VIII.

NEc minor esse debet Pontificis scientia quam probitas; scire orbem debet vt orbem regat, & Vicarius diuinæ potentiæ, debet penè esse Vicarius scientiæ; hæc est scientia tua, Innocenti sapientissime; didicisti antiquas disciplinas, addidisti nouas; scis jus vtrumque quasi inueneris, & posses inuenire vtrumque si nullum esset; scis illustrare vnum altero; scis emendare vbi fallit, scis supplere vbi deficit: scis interpretari vbi obscurum, scis conciliare vbi contrarium, scis facere, vbi nullum; euoluisti totam sapientiam quasi Rotam: diu auditor Rotæ diu Magister fuisti: audiuit illa te adhuc Pamphilium, nunc audit Innocentium.

IX.

NEc sterilis sapientia tua sed negotiosa fuit quasi Rota; rexisti diu orbem consiliis tuis antequam regeres imperiis; circuiuit Europam experientiæ tuæ salutaris Rota; vidisti Galliam, lustrasti Hispaniam, expertus es ingenia, didicisti mores, fuisti Auditor orbis, fuit orbis Auditor tui: explorasti oues nondum Pastor, & futurus Pastor populorum fecisti Te omnium regnorum popularem.

X.

DENIQVE ascendisti per omnes gradus ad supremum; proximus eras Tiaræ cum attigisti; Innocens eras ante Innocentium, nonus ante decimum; addita est tibi authoritas non dignitas, & penè declaratus es Papa non factus.

XI.

TALIS debebatur orbi Pontifex qui repræsentaret omnes, & vnus esset; talis eras adhuc Pamphilius, talis nunc es Innocentius; apparet in te antiqua Roma, & videtur noua, viuunt in te nouem Innocentij, & gaudent esse pars decimi; reuiuiscunt in Te Vrbani, Clementes, Pauli, Pij; erant omnes amici in Te Pamphilio, nunc sunt Collegæ in Innocentio.

LIBER QVINTVS. ELOGIA ILLVSTRIA.

ILLVSTRISSIMO DOMINO D. PETRO SEGVIER, GALLIARVM CANCELLARIO.

ELOGIVM GENTILITIVM.

NVENI artem laudandi Te, & tacendi de Te; CANCELLARIE ILLVSTRISSIME; abſtinebo laudibus tuis, & illas dicam; laudabo te etiam nolentem laudari; offendam modeſtiam tuam, & illam non lædam, obſequar tibi, & morem non geram, & Tu laudari voles dum laudes prohibes.

Ad laudem tuam pertinent Maiores tui; interiit eorum vita non fama; vixiſti in illis omnibus ſed non totus; viuunt in te omnes ſed tantum pars Tui; antecedunt merita tua, & ſequuntur; Maiores ſunt & minores te, nec dedignantur minores eſſe, vt ſint Maiores tui.

Nec laudari igitur poſſunt ſine te quia ſunt portio tui: nec tu eorum laudes odiſſe potes, quibus hoc ex parte debes vt laudabilis ſis: laudat te eorum gloria, & tu illis gloriam addis; creſcunt ex te, creſcis ex illis; mutua laus veſtra eſt, & alternum elogium inuicem eſtis.

Nec tamen enumero omnes Maiores tuos, ne plures ætates enumerem; intra hoc vltimum ſeculum tot floruère anteceſſores tui, vt ex Seguieriis Conſiliariis, ſi ſimul viuerent, Senatus integer, ex iiſdem ſupplicum libellorum Magiſtris Conſilium publicum ſub te capite; ex om-

nibus Zodiacus Iustitiæ conflari posset sub Te sole.

Auus tuus PETRVS SEGVIER, Regius in Curia Aduocatus Iulij III. summi Pontificis, & Henrici II. causam sic egit, vt vtriusque Patronus, vtriusque Cliens, pro vtroque vicerit, dum neuter vicit: mirata est Gallia in eodem oratore vigentem antiquam eloquentiam, & nascentem nouam; debet illi antiqua Eloquentia quod non perierit, debet illi noua quod cum eo nata sit; Electus in Præsidem Henrico II. & Carolo IX. gratiosus fuit: persuaserat vtrique magna si longius vixissent, additurus triumphos si addere annos potuisset; ipse dum mori Reges videt quæsiuit Dominum qui mori nesciret: addixit se totum Deo dum librum edidit de rudimentis cognitionis Dei & sui: probauit se eruditum dum de Deo magna scripsit, probauit se humilem dum rudimenta appellauit, probauit se pium dum eam scientiam liberis testamento reliquit; inde illa SEGVIERIIS familiaris Pietas, quia hæreditaria, inde illa domestica Sapientia, quia Gentilitia.

Ex iis liberis primus ita expressit Patrem, vt diu penè cum Patre confusus sit: ex Consiliario Præses diu Parentem repræsentauit in Senatu; amabatur in Patre filius, in filio Pater, spectabatur absens, loquebatur mutus, audiebatur rediuiuus, numerabantur duo, & erant vnus: pretiosa fraus, innocens mendacium sic imitari Patrem vt esse videaris, sic lucêre vt dubitetur vter Sol, aut imago sit Solis.

Alter liberorum PETRVS SEGVIER, ex Consiliario Prætor, ex Prætore Præses Curiæ, Maiestatem Senatus ita sustinuit vt ipse penè esset instar Senatus; sæpe ad Reges Senatus nomine verba fecit, quasi publica Senatus lingua; sæpe pro Curia pugnauit quasi Curiæ dextera: dissidebant Senatus Gallicani de dignitate, ipse Maiestatem Curiæ Parisiensis sic defendit vt primatios aliorum Senatuum Præsides subiecerit postremis Parisiensibus, docueritque & Lutetiam esse vrbium maximam, & Senatum vrbi esse æqualem: Nec est obscurum illud Seguierij Elogium, Senator amauit Senatum æquè ac domum; Præses administrauit rem publicam pari fide ac suam; nec oblitus est se esse iudicem dum egit Patrem.

Tertius fluminum & saltuum Regiorum Præfectus aptauit vitam officiis, & inde collegit sanctitatem; arbitratus se fontem esse debere dum aquis regiis præest, inuitabat omnes vt ex se haurirent tanquam ex fonte; nemo abiuisset ab eo pauper si omnes ditare potuisset; dixisses Præfectum esse miseriarum non fluminum; deleuisset omnes si deleri aquis potuissent; ex Præfectura saltuum collegit amorem solitudinis, viuebat extra Aulam inquilinus Aulæ, publicus erat & solitarius; inueniebat Deum in Rege, Cœlum in Aula, solitudinem in turba, prælibabat æternitatem intra tempus, & mortalis adhuc vitam auspicabatur immortalem.

Quartus Ecclesiæ Parisiensis Decanus, & primi Conclauis Senator Clericus, diuisit se duobus officiis, nec officia confudit; sociauit pietatem Iustitiæ vt sociaret virtutes; egit Senatorem in templo dum Curiam administrauit quasi Ecclesiam; egit Sacerdotem in Senatu dum Senatum mutauit in templum; vtrobique pius & iustus, Senator & Sacerdos, arbiter & iudex; vtrobique diuersus, & tamen vnus: vt scias pretium hominis, audi qualis non fuerit, non fuit Abbas, non fuit Episcopus, id totum non fuit quia esse recusauit, imo id totum fuit dum esse noluit, scilicet hæc vera magnitudo est velle humilia, & mereri summa.

Quintus Antonius Seguier per omnes Togæ gradus ascendit ad summum, tunc dignus supremo Magistratu cum exerceret infimum; ex Patrono publico Aduocatus Regius, ex illo Consiliarius, ex Consiliario supplicum libellorum Magister, ex eo Præses in Senatu totum Themidis cœlum adeò gloriose decurrit, vt nulli debeat incrementa sua nisi sibi: Æstimator magnus meritorum Henricus magnus accersitum ad se laudauit his verbis: Et tu, inquit, eâdem arte Regem possides quâ ego Regnum, ego ense meo, tu meritis tuis: sic laudatum legauit ad Venetos, idcirco vices Regias ei committens quia dignum inuenerat quem compararet sibi: miratæ sunt Venetiæ in vno capite omnium virtutes Nationum, & magnitudinem Henrici veneratæ sunt in dignitate legati: temperauit eam Maiestatem amore pauperum, ex quibus eos maxime amauit in quibus nihil erat amabile præter Deum. Parum habuit solari præsentes absentibus, nisi prospiceret; audiuit eorum gemitus qui gemere adhuc non poterant; detersit eorum lacrymas qui flere adhuc nesciebant; impediuit eorum interitum qui nondum vitam ingressi erant; prouidit exponendis Infantibus matres, patrocinium viduis, asylum puellis; fundauit domos futuris etiam miseriis profuturas; nec plura de eo homine cuius elogium miseriæ ipsæ prædicant, scilicet fecit eas eloquentes cum fecit felices.

Sextus fuit Ioannes Seguier Cancellarij Pater, hic stetit in gradu vertente se rotâ, tunc immobilis cum nutaret fortuna; probauit fidem erga patriam dum seruiuit iratæ; probauit amorē erga Reges cum amauit minus felices; secutus est Henricum III. penè fugientem; adhæsit Henrico IV. cùm sperare nihil ab eo poterat nisi periculorum Societatem: arbitratus ibi exilium esse vbi Regem non videret, carêre sponte voluit Parisiensi Præturâ, quia Parisij carebant Rege: Henricus cum diuidere suis nihil adhuc nisi pericula posset præfecit eum S. Dionysio, vt inde Parisios regeret, nec spes Regem fefellit, exul Parisiis Seguierius Parisios rexit; dixit ius ciuibus vbi ciues non erant; euocauit ad se Lutetiam cum eam adire non posset; conciliauit Patriam Regi; adiunxit Henrico Galliam dum adiunxit Lutetiam, & dum induxit in vrbem triumphantem Regem;

ipſe pars aliqua triumphi fuit : nihil deerat vitæ tam glorioſæ niſi corona ciuica, meruit illam dum mortem obiuit pro Patria ; ſucceſſerat bello peſtis, quam idem extinguere voluit qui bellum extinxerat; afflauit eum peſtis halitu mortis, & odore immortalitatis, obiit Prætor Lutetiæ, & ſæpe Pater Patriæ.

Hi ſunt Maiores tui, CANCELLARIE ILLVSTRISSIME, non parum ad prolis laudem pertinet naſci ex bono ſemine tranſit in liberos cum ſanguine imago Patris, & licet omnis ſanguis concolor ſit, ſæpè tamen in eo imagines apparent diſcolores: ſucceſſiſti Maioribus iuſtis vt iuſtus eſſes, domeſticam habes iuſtitiam quam alij habent accerſitam; cœpiſti bonus eſſe antequam eſſes, & poſtquam extitiſti ferè neceſſariò es bonus: dum es Seguierius.

Ita tamen ſuccedis magnis Maioribus vt illis ſis maior, debes illis primum gradum magnitudinis tuæ, debent illi tibi ſupremum ſuæ, viuunt intra te omnes ſed non implent te, collegiſti ſparſas per ſingulos virtutes, & inde cœpiſti maior eſſe.

Nec plura de te quia prohibes plura; inuêni tamen artem laudandi te, & tacendi de te, dixi alienas laudes & dixi tuas; dicam tuas, nec alienas cum ceſſabis prohibere.

ILLVSTRISSIMI DOMINI
D. CAROLI DE CREQVY,
DVCIS, PARIS, ET MARESCALLI GALLIÆ.

ELOGIVM FVNEBRE.

STA VIATOR.

AD ſonitum ruinæ, & mirare, vel time.
Tormento bellico CREQVIVS *occubuit; minori telo non poterat:*
Eminus mors peremit, non auſa è propinquo ferire;
Priori ictu puluerem excitauit, vt inſidias tegeret,
Altero globo peremit, dum caueri ictus non poteſt;
Abruptum eſt corpus in membra, ne integrum mori non poſſet;
Quod colligi potuit hîc iacet, magnitudo cladis vbique eſt:
Nec tamen incautum mors oppreſſit,
Ea die æternitati ſtuduerat;

Ante horam ſacramentis ſe munierat, ne imparatus obiret;
Horam alteram non ſubtraxit æternitati, dum impendit Regi;
Sed audi aliquid prodigio ſimile, vel miraculo:
Appenſam è collo crucem fatalis globus impreſſit cordi;
Senſit cor admotm ſibi Deum, & am au it;
Emendauit amores humanos hic amor vltimus,
Clauſit vitam in vulneribus propriis, & in vulneribus Chriſtis
Reperiri vltrà in terris cor ereptum non potuit;
Duæ res ſurſum extulerant, crux quam attigit, amor quo arſit;
Poſtquam attigerat Deum tegi humo non debuit:
Nec ignotus æternitatem ingreſſus eſt;
Ad quam tot opes præmiſerat:
Vt feſtiue beneficus eſſet
Præmittere ſe aiebat ad cœlum diuitias, ne illic pauper eſſet.

ABI VIATOR.

Et prouide æternitati.

REDI VIATOR.

Et diſce qualis Crequius fuit dum vixit;
Centum heroum nepos, omnium virtutes ſuas fecit,
Gentilitio clamore bellico dignus.

A Crequy, Crequy le grand Baron, nul ne s'y frotte;

Domeſticis titulis Ducem, Parem, & Mareſcallum addidit:
Comeſtabilis de Leſdiguieres Gener,
Comes omnium pugnarum merebatur honores ſtabilis Comitis;
Nulla eſt Prouincia Galliæ vbi non pugnarit, & vicerit;
Apud Subalpinos eo propugnante Verruca vna non periit;
Eo impugnante Verruca vna non ſtetit:
Legatus extraordinarius apud Romanum Pontificem,
Oſtendit Romæ quid Roma poſſet ſi Gallia protegeret;
Quid non poſſet, ſi Gallia deſereret:

ABI VIATOR, ET LVGE.

Vir ille quem Roma ſuſpexit
Apud Bremam interiit.

PROSOPOPEIA BREMÆ, AD MARESCALLVM CREQVIVM.

REMA *meis famosa malis, mea funera ploro*
Dum funus deploro tuum; tecum inclyta starem,
Staret adhuc si vita Tibi: fugisset Iberus
Præsentem Crequium, qui sæpe ad nominis vmbram
Pallent, & fugit quem non aspexerat hostem:
Armatæ facilis seruasset mœnia Bremæ,
Qui nuper Verrucæ hostem defendit inermi;
Et nunc vincendi limes Brema esset Iberis,
Et via vincendi Francis; sed ô aspera fata!
Fata tibi, dira atque mihi! mors inuida laudis,
Absentem Crequium immaturo funere mersit,
Et funus me mergit idem: mallem esse Mapale
Exiguum, vel qualis eram sine nomine vicus,
Et soli notus pecori, quam Martia Brema,
Aut soror, aut hostis nimium vicina Casalis
Magna mihi fortuna nocet, claresco ruina,
Et damnis sum nota meis; seruire duobus
Impellar Dominis, captiua vtrique futura,
Et neutri mansura cliens, dum victus vterque
Et victor succedet Herus; sic semper egena
Alternas mutabo vices, vt præda prioris
Et Domini sim præda noui; sic carnis egenum os
Mussantes rodunt catuli, retrahuntque, trahuntque,
Hic prædam nunc fauce rapit, nunc eripit alter,
Mutat præda vagas fauces, nec vulnera mutat;
Iamque ossi vacuo solus vix nidor adhæret,
Ipse etiam mordetur odos; hæc fabula Bremæ est.

ILLVSTRISSIMI HEROIS
IOANNIS TOERASII,
GALLIÆ MARESCALLI,
EPITAPHIVM.

STA VIATOR VBI TOERASIVS STETIT.

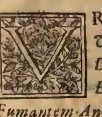
HIc eas virtutes habuit, quas in heroïbus antiquitas finxit,
Et quod in illis fabula, in hoc historia est.
Fecerant eæ virtutes Regi amabilem, quia fecerant similem,
Præfectus Reanæ Insulæ virtutem instar arcis esse docuit,
Dum vrbem sine mœnibus, & arcem sine arce defendit:
Victus est ad Ream duplex exercitus nauium & hominum;
Mirata Anglia victam se à nullo penè milite,
Desperauit Rupellam in Rea, & Galliam in Rupellâ:
Datus Casali propugnator, Spinolam hostem habuit, non victorem;
Ille vrbes capere docuerat, nisi docuisset iste seruare:
Dum vincere vterque vult, & neuter potest;
Casale vtrique diuisum est, vt vterque vinceret:
Inter inducias Spinola mori maluit, vt inuictus obiret;
Maior Toërasio futurus, si eum vicisset,
Nec tamen minor dum post mortem victus est.
Post eas victorias Marescallus à Rege creatus,
Dum gloriam vincit, non vicit inuidiam;
Extulit tamen hæc inuidia Toërasium non depressit;
Stetit in gradu vertente se rotâ;
Et probauit amorem Patriæ, dum seruiuit iratæ;
Nec inutilis fuit Galliæ, dum iuberetur esse:
Euocatus Romam meruit admirationem vrbis, & Vrbani;
Repræsentauit Romæ Camillos, Scipiones, Marcellos;
Et spectasse omnes in vno Roma credidit.
Restitutus gratiæ Regiæ, & militiæ:
Victurus omnia sperabatur sub Principe VICTORE;
Inuidit mors homini, cui fortuna inuiderat;
Transfixit incautum inglorio vulnere quem armatum timebat;
Id vnum peccauit vir magnanimus,

Procedere ad vulnera nudus non debuit ;
At hæc heroum fiducia est, nihil timere.

ABI VIATOR.

Et mortem ne time, sed caue,
Et ne te illa fallat, illam falle.

EPISTOLA VRBANI VIII.
SVMMI PONTIFICIS
AD ILLVSTRISSIMVM TOERASIVM,
POST SERVATAM RÆAM.

RBANI *generosus amor fortissime fili,*
Virtutis fama alta tua, & par dextera famæ
Digna est in laudes cui Musa Vrbana laboret,
Et Patriæ modulentur Apes.
Fumantem Anglorum Romano ex Tybride Classem
Vidimus, impleuit Capitolia nostra sonorus
Flammarum crepitus, vicina per æquora late
Stridet adhuc cladis murmur, clamatque Britannos
Ad Ræam cecidisse reos : Tua dextera fili
Vicit, Io vicit, diuina & Regia tela
In manibus tonuere tuis ; communibus armis
Contemptas Petri claues, & Regia iura
Vltus es ; & fortis Regi tutela fuisti,
Defensorque Petro : sed non hoc Anglica Classis
Sperabat, dum fœta viris, armisque superba,
Iactabat veteres titulos, & lilia quondam
Sub Dominis captiua Rosis ; & nunc quoque florum
Delapsam cœlo triadem violare parabat,
Partirique sibi ; sed nescit vulnera Cælum,
Nec patitur segmenta Trias : temeraria Classis
In puncto periit dum Regnum, & lilia tentat.
Vidimus infirmas crebris assultibus arces
Pulsari ; raros homines morbusque, famesque
Fecerat, at Tu vnus morbumque, Anglumque, famemque
Vicisti, & triplex in laudem proficit hostis.
Vidimus infestis acies concurrere signis,
Incubuere Anglis Franci, totidemque leones

Vt pardos pepulere Anglos; Toërasius instar
Fulminis, vrgendo punctim, cæsimque metendo
Obuia quæque rapit; fugiuntque, caduntque Britanni,
Et breuior patet ora fugæ.
Ergo age cùm nostris accrescat laurea vittis,
Quæ fidei accrescit, LODOICI *applaudo triumphis,*
Et meritis dilecte tuis; tua gloria, fili
Viuet, io viuet, dum Musa Vrbana vigebit,
Et memori obscuram celebrabit carmine Ræam.
Sperabant Angli Regna, inuenêre sepulcra;
Ad Ræam periere rei; cepere sepulti
Quam non ceperunt viui; digna Insula nomen
Sortiri melius, iusta est quæ lilia seruat,
Et quam Toërasius seruat, Toërasia terra est.

ILLVSTRISSIMI POTENTISSIMIQVE DOMINI

CAROLI DE NEVFVILLE,

DOMINI D'HALINCOVRT,

MARCHIONIS DE VILLEROY,

LVGDVNENSIVM PRO-REGIS.

ELOGIVM FVNEBRE.

CAROLVS de Neufuille magni Villaregij filius, vt totum Patrem exprimeret vnigenitus fuit; anno 1567. natus, anno 1642. mortuus, superioris seculi & præsentis virtutes ita coniunxit, vt vir duorum seculorum appellari possit.

Vt Regiis ministeriis innutriretur alumnus Regum fuit; idem illi sapiendi Magister & Pater, idem quatuor Regibus Minister extitit; hac tantum in parte non satis Secretorum Regiorum tenax, dum omnem sapiendi artem communem filio fecit: inde illa Halincurtij sapientia quæ nunquam errauit, etiam dum error publicus fuit; inde ille Regum fauor, à Carolo IX. susceptore Carolus appellatus est; successoribus Regibus carus idem nomen pluribus debet.

Ne Gallice tantum sapiens esset, missus in Italiam sapientiam Italicam sic didicit vt Gallicam non corruperit; omnium vrbium hospes ex singulis optima quæque collegit, & se sapientiæ Italicæ thesaurum fecit; neque aptior Legatus extraordinarius ad Clementem VIII. ordinarius

ad Paulum V. Honorarius ad omnes Italiæ Principes destinari potuit quam qui vbique hospes, & vbique popularis esse videbatur; propterea Venetos conciliauit Pontifici quia Romanus & Venetus; Henrico magno statuam Equestrem Romæ erexit, & Romam Gallicam fecit; Sfortiæ & Vrsino Regiorum Ordinum torquem tradidit; vt illic Equites crearet vbi Regem erexerat: denique ita publicus, priuatusque rem gessit, vt quod Pater erat Galliæ, hic penè esset Italiæ.

Fortitudinem adiecit sapientiæ, Palladem imitatus quæ intus sapiens, & foris armata est: sub Marescallo Matignionio Gallicum vexillum protulit, & dum illud hostili sanguine cruentauit, tunc maxime candidum fecit: Montem Acutum sub Duce Mayenio cepit, & signa victoriæ ad Regem tulit; sub Duce Ioyeusio cataphractæ Equestri turmæ sic præfuit, vt meruerit habere propriam, dum sic regit alienam; sub his bellorum Magistris euasit ipse Magister Bellandi; nullum per ea tempora bellum gestum est in quo Mars ipse aut Mercurius non fuerit; omnium certaminum particeps, omnium victoriarum pars fuit.

Sed præcipuum ei bellum cum hæreticis fuit: Pontœsiam duobus exercitibus dedere recusauit vt seruaret fidei, seruaturus diutius nisi glans ferrea fregisset animos ciuium dum fregit brachium Ducis, & fecit Martyrem manum; amauit eam manum Henricus Magnus & regendam Pontœsiam Catholicus ei tradidit, qui eam seruarat Catholicam.

Sed angustior erat Pontœsia tantæ virtuti; debebatur Lugduno Prorex Villaregius qui Lugdunum efficeret regiam vrbem: Et verò vt erat magnificus armauit Lugdunum propugnaculis ad securitatem, ornauit publicis monimentis ad maiestatem, instruxit amœnis ambulacris ad voluptatem, totamque vrbem sic immutauit, vt Neouillam de suo nomine appellare posset, nisi maluisset mutare vetustatem vrbis quam nomen: nemo ingreditur Lugdunum nisi per eius beneficia; ambulamus inter eius monimenta, viuimus inter decora; vbique prostant tesseraria Halincurtij insignia, quia vbique extant benefacta.

Neque ibi stetit magnificentia hominis; liberalitatem suam sacram esse voluit vt æterna esset; nullum reliquit templum vbi aureas preces non fuderit; nullum penè altare quod tesserariis crucibus non ornarit: Monialibus à Carmelo dictis Monasterium ac templum extruxit, vbi etiam sepeliri voluit, vt quiesceret in beneficiis suis.

Ibi sepulcrum posuit sibi adhuc viuus, & diu ante mortem mori didicit: superstat imago sepulcro; imo sola imago sepulcro tegitur; imago ænea est quia animus imperterritus fuit; torquati Equitis insignia gerit, hæc decora meretur mortuus, quæ decorauit viuus; aduoluit genua, & manibus supplicat, hic gestus est æternitatem ambientis.

Neque alia imago, aliud Archetypum fuit; præuidit diu ante aduen-

tum mortis, & ne rudis æternitati se sisteret, sæpe æternitatem animo voluit; denique armauit se Sacramentis Christianis, vt ante mortem sacer iam esset.

Sic armatus non expalluit ad nuntium mortis, quam ipse prior nuntiauerat sibi; surrexit ea die quæ postrema illi fuit, quasi longum iter aggressurus; torquati Equitis cæruleam vittam induit, torquatus & concolor ad cœlum iturus: excepit aduentantes amicos, & docuit fidelem amicitiam nunquam mori; tractauit res publicas, & moriturus Proregem egit; scripsit ad Marchionem filium moribunda manu, & pene post mortem; commendauit Abbatibus vt familiam regerent quasi Ecclesiam; disposuit agenda post vitam, quasi adhuc post mortem victurus.

Monitus vt conscientiæ prouideret, accusaui illam, inquit, ne me illa accuset; inuitatus vt decumbens mortem expectaret, quid interest ait; sedens-ne an erectus moriare; rogatus pronuntiare nomen IESV, pronuntiauit, adorauit, amauit; denique eo vultu mortem aspexit quem illa non mutauit: impacto pede percussit terram, & collecto impetu ad æternitatem euolauit.

Abi Viator non est mortuus Halincurtius viuit in liberis, immortaliter victurus, si tales semper succedant hæredes.

ILLVSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO DOMINO

D. CAROLO DE NEVFVILLE,

LVGDVNENSIVM ARCHIEPISCOPO,

PRIMATI GALLIARVM ET PROREGI LVGDVNENSIVM, AMARI ET TIMERI.

ELOGIVM POLITICVM.

NVENISTI artem sociandi res duas quæ sociari vix possunt, amorem & timorem, ARCHIPRÆSVL ILLVSTRISSIME, excludere solet amorem timor, & timorem amor; ille ad rem amatam currit, hic fugit; ille apprehendit bonum, hic deserit; vterque alas habet, sed ille quibus veniat, hic quibus fugiat.

Mutauerunt in te naturam suam affectus gemini; in aliis oppositi in te amici sunt; distinguis vtrumque & confundis; amat te timor, & timet te amor; vterque in aliis diuersus, in te est simplex, & vnicus.

Ac facile quidem dictu est vnde nascatur amor, non ita facile est di-

cere vnde naſcatur timor; amabilem te facit indoles tua, amabilem affabilitas, amabiliorém beneficientia; hæc ego tria cum dixero, dicam vnde oriatur timor.

Et quidem indoles tua adeo bona eſt vt vix in te bonitas differat à natura; quam illuſtris laus illa bonitatis tuæ; nullum hominem eſſe, etiam malum cui bonus non fueris; nullum eſſe cui nocueris, etiam hoſti; nullum eſſe hoſtem tuum qui non ſit publicus, nullum eſſe publicum qui non ſit tuus.

Auget amorem tui affabilitas tua, communicas te omnibus, & nulli te negas: alienum bonum es magis quam tuum; omnis hora tua publica eſt, & nulla domeſtica; conſuleris quaſi Athenæum, reſpondes quaſi oraculum, nemo excluditur à te etiam miſer, nemo antefertur etiam diues: audis omnes quaſi Echo publica, hac tantum in re diſpar, reſpondes interrogantibus dicenda non dicta.

Nec verboſa eſt tantum eloquentia tua, ſed benefica; placet dicere de te quod tu facere mauis quam dicere; nulla eſt calamitas publica quam non ſubleuaris, nulla priuata quam non minueris, nulla fortuna beata quam beatiorem non feceris: viuimus per te ſecurri inter ruinas publicas, & malorum inſpectores non participes, ſolis oculis infelices ſumus; inuident nobis vicinæ Prouinciæ felicitatem, & ſi liceret inuiderent authorem.

Dixi vnde naſcatur amor tui, dicam paucis vnde oriatur timor; ex Te Paſtore naſcitur & Prorege.

Blandum eſt Paſtoris nomen, ſed idem terrificum, ingenerat hoc nomen amorem & timorem; amant oues Paſtorem & timent; & pera & fiſtula, & pedum, & ſagum inſtrumenta ſunt amoris & timoris: amant oues hæc inſignia & illa timent; fallor totus Paſtor eſt amor, & amor eſt Paſtor; timent oues amorem dum timent Paſtorem, atque amor ille eſt timor.

Minus blandum eſt nomen Proregis, & forte in aliis Proregibus terribile eſt, ſed in Te amabile; vt mollires hoc nomen miſcuiſti Abbatem Proregi, & poſtea Præſulem; & nunc regis Lugdunum vt Epiſcopus non vt Præfectus; nec minuis timorem Proregis dum addis amorem Præſulis, nec confundis vtramque dignitatem, & vtramque diſtinguis.

Ac vide quàm hæc laus tua ſit vera non ficta; oblitus eſt iras ſuas ſub te Paſtore & Prorege Leo Lugdunenſis; rugiebat olim ſub aliis Proregibus & pene Regibus, & rugitum Lugduni audiebat Lutetia, & timebat Gallia: & nuper inter factiones ſi Lugdunum rugiiſſet, turbare poterat vniuerſam Galliam & excitare Europam: mutaſti in ouem leonem Lugdunenſem; ſiluit ſub te Paſtore & Prorege, & prouocatus licet minis & præmiis balare maluit quam rugire.

Fecit hoc amor tui & fecit timor; fecit hoc vterque affectus, & fecit

vnus ; inuenisti artem sociandi amorem & timorem ; misces vtrumque,& vterque se auget : amor est timor tui, & timor est amor, vterque multiplex, & vterque simplex.

DEVX DEVISES SVR LE MESME SVIET.

I.

Le confluent du Rhosne & de la Saone.

Miscentur in vnum.

EPIGRAMMA.

Lentus Arar, Rhodanusque celer MISCENTVR IN VNVM:
Ille amor, hic timor est ; lentus hic, ille celer.

II.

Vn sep de Vigne en Prouence perçant le corps d'vn Oliuier, faisant du vin qui sent l'huile, & l'Oliuier de l'huile sentant le vin.

Mixtus vtrique sapor.

EPIGRAMMA.

Nascitur ex Baccho Pallas, de Pallade Bacchus:
Hæc amor, hic timor est, MIXTVS VTRIQVE SAPOR.

ILLVSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO

CAMILLO DE NEVFVILLE,

LVGDVNENSIVM ARCHIEPISCOPO

AC PROREGI.

ANNVS NOVVS.

PRECAMVR Tibi fortunatum annum qui tot annos nobis fortunatos fecisti, ARCHIPRÆSVL, ET PROREX ILLVSTRISSIME, gratulamur annum quinquagesimum sextum, & vouemus centesimum; cœpisti penè cum hoc seculo noster esse, & nos esse tui ; absolue hoc seculum quod inchoasti, nec te illud absoluat ; imo supera ætates omnes, nec vllus annus sit tibi vltimus nisi sit æternus.

Ac vide quam ſint publica vota noſtra, optamus felicitatem publicam dum optamus tuam; vouemus ouibus quod vouemus Paſtori: pendet ex ſalute tua felicitas noſtra, nec tu vis eſſe felix niſi vt nos felices efficias.

Placet percurrere præteritos annos felices Lugduno te felice, fuêre pacifici inter arma, ſecuri inter pericula, quieti inter factiones politicas, nec ſatis regias: ſtetit immotum Lugdunum dum Gallia moueretur, ſtetit fidele etiam tentatum de fide, retinuiſti ne caderet, firmaſti ne titubaret; animaſti ne metueret; ſtetêre exemplo noſtro finitimæ Prouinciæ, ſecuturæ Lugdunum quaſi centrum quocunque ſe verteret.

Nolo dicere quò euaſura res erat ſi Lugdunum vacillaſſet: malo dicere debere nos ſapientiæ tuæ quod tunc ſteterimus cum Lutetia ipſa vix ſtetit; nimirum gubernabas Lugdunum eâdem fide qua frater tuus Ludouicum; & vterque ſapienter monebat pugnandum ſemper eſſe pro Rege, nunquam de Rege.

Placet comparare felicitatem noſtram cum ſorte alienâ; dum exortes diſciplinæ militaris Legiones in vicinis Prouinciis non tam exigerent hyemem quam vbique facerent; dum Prædones non milites, dum hoſtes non hoſpites, dum quæ damna non intuliſſent alienigenæ barbari, ea inferrent indigenæ Galli, dum omnia rapinis, cædibus, ſacrilegiis miſcerentur, ſola malorum fama Lugdunum peruênit: ſpectauimus incendium è propinquo, & ſolus flammarum odor nos læſit; ſtetit Lugdunenſis Prouincia ſine damno, & penè ſine periculo; tranſiuêre Lugduno milites, alibi hoſtes, apud nos hoſpites, alibi raptores, apud nos emptores; viguit commercium inter tumultus bellicos, & bellum quod cæteris Prouinciis nocuit, Lugduno vtile fuit: Cui debemus hanc felicitatem noſtram niſi ſapienti tibi, & felici?

Nec fortunatos tantum annos præſtas Lugduno verùm etiam ſacros: agis Gubernatorem & Præſulem; coniungis vtrumque munus non confundis; ſocias vtramque poteſtatem; adiuuas vnam altera, & vtramque conſecras: atque vt verbo dicam repræſentas Lugduno Ambroſium patria Lugdunenſem; egit ille Mediolani Epiſcopum adhuc Præfectus; egit Præfectum iam Epiſcopus, & tu exerces vtrumque munus, & Camilli nomen apud te ſacrum ſimul, & politicum eſt.

Agit tibi gratias Lugdunum nouo Euchariſtici genere, fatetur ſe eſſe in ære tuo, nec exire velle; agnoſcit debere tibi quod non vult ſoluere; imo enumerat antiqua beneficia, & exoptat noua: idcirco precatur tibi felices annos, & multos; vt creſcat felicitas noſtra Te diu felice.

Nec plura audemus dicere ne erubescas ad laudes tuas: imo vt altius erubescas id precamur vt breui rubor tuus fiat purpura, & viola rosa.

ILLVSTRISSIMO DOMINO D. ABELI DE SERVIENT, COMITI DE LA ROCHE, MARCHIONI DE SABLE', ET BOISDAVPHIN, &c. MINISTRO POLITICO, ET REGII ÆRARII SVPREMO PRÆFECTO.

IMAGO VITÆ.

ASCENDISTI per omnes honorum gradus ad eum quem geris, VIR ILLVSTRISSIME, ex Procuratore Generali, Magister libellorum supplicum, ex illo variis in Prouinciis iuri dicundo Præpositus, ex illo legatus Regius, ex illo Præses primarius, ex illo à Secretis Regiis & mandatis: ex illis plenissimi iuris de Pace legatus; ex illo Minister Politicus; ex illo denique Regij Ærarij supremus Præfectus.

Nec ascendisti præcipiti saltu, sed emerito gressu; gradus fuit honor vnus ad alterum; prælusisti secundo dum gerebas primum; exercuisti quartum in tertio; sextum in quinto; meruisti octauum in septimo, & nonum in octauo: accessisti ad singula ministeria veteranus non nouus; penè iam gesseras antequam gereres: propterea superasti officia dum gessisti; neque adæquant ingenium tuum singula, neque implent vniuersa.

Placet relegere officia vitæ tuæ, & proponere tibi imaginem tui; miraberis te eundem & multiplicem, similem & diuersum, vnum in pluribus & plures in vno: expressit imaginem corporis tui ingeniosus sculptor, ego animum pingo, vter feliciori stylo iudex erit quicunque te nouit.

Procurator Generalis in Senatu Delphinatensi, fuisti asylum legum, iustitiæ propugnaculum, suasor rerum bonarum, & censor malarum: Nemo publice sceleratus fuit qui te censorem non senserit: nemo leges damnauit innocens, neminem leges damnarunt innocentem; nemo iustitiam contempsit impune, neminem iustitia oppressit inique, arbitra-

tus rationes Regias esse publicas, & publicas Regias, egisti Procuratorem Regis, Patronum Regni, & Patrem populi.

Alligari non debuit vni Prouinciæ vir omnibus aptus; minores erant res forenses ingenio tuo, & te ad res Politicas natura formauerat; admissus ad supplicum libellorum Magisterium statim dignum te probasti cui ardua quæque negotia committerentur, nec te implicatæ rerum difficultates terruerunt, illustrasti illas instar solis per Zodiaci monstra gradientis, & docuisti difficultates sæpè astra esse non monstra; vicisti aliquando ingenia vt monstra superares, & sæpe superasti difficultates vt ingenia vinceres; ita gessisti hoc alterum munus, vt non tam libellorum supplicum quam difficultatum Magister esse videreris.

Præpositus juri dicundo per Aquitaniam, difficilem Prouinciam adeò demerueras Regi, & Tibi, vt nec alium Principem vellet nisi Regem, neque alium judicem, nisi te Præsidem; & tu donatus à Rege gratuita dignitate Primarij Præsidis in Senatu Aquitanico, retinueras Prouinciam in officio si retinere officium voluisses: præuenisses seditiones futuras, non expectasses; parasses antidotum malis futuris, sanasses morbos nondum natos, & nouo genere medicinæ politicæ, ne orta rebellio inualesceret, fecisses ne oriri posset.

Missus à Rege trans Alpes, semel exercitui Gallico præpositus judex, semel atque iterum Legatus extraordinarius, repræsentasti Italiæ Maiestatem Gallicam, & gemino fœdere apud Secusium, & Cherascum penè iterum Alpes Gallicas, & Galliam fecisti transalpinam. Paucis attingo quæ tu multa & magna fecisti, & penè ea confundo quæ tu tam aptè distinxisti: Per te effectum est ne Mantuanus opprimi posset, & ne Sabaudus posset opprimere: spectauit Rex Christianissimus in illo societatem, in hoc affinitatem, diuisit se vtrique, erga hunc Ludouicus, erga illum iustus, erga vtrumque vterque fuit.

Per te Rhetia in libertatem vendicata laqueos seruitutis effugit: Per te Ratisbonensis negotiatio correxit intra Italiam quod intra Germaniam peccauerat; per te Casale neutrum esse voluit, vt esset liberum: per te Mantua Domino suo restituta est præter opinionem publicam & priuatam. Per te Pignerolium redditum est Sabaudo vt seruaretur fides publica, & receptum vt seruaretur arcana.

Dignus eras Secretis Regiis qui noueras secreta facere, & seruare: placet describere radios solis vt munus hoc tuum describam: nihil secretius est radiis solis, vident omnia & vix videntur, apparent & latent, per eos sentimus omnia, & vix ipsi sentiuntur; nihil subtilius iisdem radiis, peruadunt soliditatem cœlorum nec franguntur; permeant ignem nec exuruntur; percellunt aërem nec læduntur; immiscent se aquis nec merguntur; insinuant se terris nec obruuntur; nihil eisdem radiis efficacius, fœcundi

cundi sunt in terris, salubres in aquis, illustres in aëre, purpurei in igne; argentei in Stellis, discolores in Planetis, omniformes in gemmis; denique nihil eisdem radiis fidelius, pendent à Sole neque ab iis sol pendet, eunt ad imperium, redeunt ad nutum, adhæreſcunt Soli, & perirent nisi adhæreſcerent: talem oportet esse Ministrum à secretis & mandatis Regiis, & Tu talis fuisti.

Talem te esse oportebat vt plenissimi iuris de pace Legatus in Germaniam mittereris; & breui probasti te esse radium solis, secretum vt tegeres arcana Gallica, subtilem vt explorares aliena, eloquentem vt persuaderes, efficacem vt ageres, fidelem ne fallere velles, sapientem ne falli posses.

Longum esset dicere quid cum Collegis Legatis feceris; placet ea secernere quæ solus fecisti; digressus à Germania in Hollandiam persuaseras Hollandis reciprocæ defensionis cum Gallia fœdus; euiceras ne aliam pacem vellent quam publicam, monueras si aliter facerent læsuros libertatem publicam, nec empturos priuatam; neque inane vaticinium fuit; dolent hodieque id euenisse quod prædixeras euenturum.

Regressus ex Hollandia conciliasti Germaniam cum seipsa, & Galliam cum Germania; atque id fecisti dum Gallia secum ipsa pugnat; & dum Lutetia obsidetur à seipsa; tunc temporis per te victrix fuit Gallia intra Germaniam, dum vincitur à se intra seipsam: nec exiguus fuit Pacis Germanicæ fructus, per illam gemina Alsatia loqui Gallicè didicit, per illam Philisburgum, & Brisacum olim claues Germaniæ vt aperirent Galliam, nunc claues sunt Galliæ vt illam claudant, & recludant Germaniam.

Dum absens hæc geris designatus es Minister Politicus, & eras antequam esses, dum extra Galliam administrabas res Gallicas; nemo ad ministerium ascendit per altiores gradus, fuisti prius Minister Europæ vt esses Minister Galliæ, didicisti arcana Regnorum, & Legatus Regius; examinasti quid possent, explorasti quid vellent, distinxisti virtutes Nationum, collegisti mores Gentium, conflasti ex pluribus sapientiis vnam, & per hanc sapis sapientia omnium; atque inde fit vt si magnum aliquid cum externis populis pertractandum sit, si fœdus ineundum, si pax sancienda, omnes te statim appellent, omnes te optent quasi Ministrum Galliæ, & Legatum Europæ.

Post exercita tot ministeria vnum deerat Ærarij Regij Ministerium, & illud nunc geris; difficile sane ministerium, & te dignum; Præfectum esse ærarij non famulum, Dominum Auri non seruum, retinere decolores manus inter metalla, & pauperem esse posse inter diuitias; similem esse Soli qui aurum parit, & purus est, imitari terram quæ parturit argentum & reddit, æmulari ignem qui perficit metalla nec se inficit, in-

ſtar eſſe ſigilli, quod auro ſe implet vt Regem imprimat, & ſe exhaurit vt reſtituat; talem te miramur, & maiorem; ſcis ærarium Regium ſanguinem publicum eſſe, diſtribuis illum ſapienter non effundis; impendis bono publico, & reſtituis venis vnde fluxit; putas Regem ſatis diuitem eſſe ſi regnum ſit diues, & paupertatem publicam tunc tantum timendam doces, ſi priuati omnes ſint pauperes.

Non abdicaſti cætera officia dum iſtud geris, collegiſti omnia in vno, & Præfectus Ærarij omnes præfecturas in vnâ geris: Agis Procuratorem generalem dum procuras regium bonum & publicum; agis ſupplicum libellorum Magiſtrum dum libellos ſupplices admittis & expedis: Præpoſitus es iuri dicundo variis in Prouinciis dum protegis iura prouinciarum non opprimis; dicis ius exercitibus Regiis dum ſtipendia militi aſſignas non prædas; ſcribis mandata regia dum ſcribis aurea; adminiſtras pacem & bellum dum adminiſtras ærarium; denique omnium rerum miniſteria ſimul geris, dum aurum omnium rerum miniſtrum fidelis miniſter diſtribuis.

EIDEM ILLVSTRISSIMO DOMINO

D. ABELI DE SERVIENT,

VITA PRIVATA ET PVBLICA.

ILLVSTRE viuendi genus priuatum & publicum; vacuum & negotioſum, ſolitarium & aulicum, VIR ILLVSTRISSIME, vixerunt hanc vitam Politici antiqui & tu illam viuis; partiris te aulæ & ſolitudini; diuidis te vrbi & ruri, viuis duplicem vitam, & vnam efficis.

Capacis ingenij neceſſe eſt te eſſe quem totum Aula non capit; quem negotia totum non occupant, & quo omnes curæ minores ſunt; ſcilicet ſubdis tibi negotia non te illis, Dominus curarum es non ſeruus; commodas te rebus non donas, tradis te illis & retrahis, partiris ingenium tuum, & dum vna pars tui magnis in rebus laborat, altera penè vacua eſt, & ſolitaria.

Fallor nec vna pars tui otioſa eſt, nec tu ſolitarius es, etiam dum es ſolus; trahis tecum quocunque pergis totam politicæ rei doctrinam, ſequuntur te magnæ virtutes & ſcientiæ; latêre non potes quem omnia faciunt publicum: Non ſatis dixi, inuenis Aulam extra Aulam, & regna intuêris in ſymbolis; vides in Roſa Angliam, in Tulipa Hiſpaniam, in Imperiali Germaniam, in Lilio Galliam; & quod Lilium eſt floribus hoc vides Ludouicum eſſe Regibus: ex horto progreſſus in porticum metiris

in orbis mappa interualla regionum, examinas antiqua iura regnorum & noua; reuisis prouincias quas olim Legatus obiisti, & nouo Legationis genere percurris orbem terrarum & immotus manes.

Neque adhuc satis dixi, eruditi ingenij est scire præterita, prudentis intueri præsentia, sapientis meditari futura, hoc studium tuum est vacare futuris, & speculari facienda non facta : vis vt reuoluam aliquid ex iis quæ animo voluis, hac arte, inquis, terreri Aquila potest ne ad Alpes volet, hac arte impediri Leo si cum Leopardo pugnet; hac arte iniri pax stabilis si nemo vincere velit, & nemo vinci; hac arte ditari fiscus si populus diues, & regnum sit locuples : hac arte victrix esse potest Gallia si seipsam non vincat.

Plenus his meditationibus politicis, & redux in Aulam rogaris sententiam & effata dicis; respondes de legibus imperij quasi interpres, de factionibus Italicis quasi sequester, de mysteriis externis quasi mystes : loqueris de rebus futuris quasi de præsentibus, de agendis quasi iam actis, de negotiis alienis quasi de Gallicis; nec dicis tantùm res ipsas sed causas rerum, & initia & fines, & cursum & exitum : nihil à te quæritur quod non præuideris, nihil objicitur quod iam non solueris.

Ex Aula redis in hortum; nec Regiam deseris dum ad lilia redis ex liliis; sic misces priuatam vitam, & publicam, sic viuis aliis & tibi; nec illustrior vita esse potest quàm quæ omnibus est vtilis; vixêre hanc vitam Scipiones & Lælij, Cicerones & Attici; viuis Meudoni inter statuas virorum illustrium, & tu aliquando inter statuas & imagines eris.

DEVISES SVR LE MESME SVIET,

D'VNE VIE PRIVEE ET PVBLIQVE.

I.

Les fontaines de Paris.

Quod bibimus de rure venit.

EPIGRAMMA.

QVOD BIBIMVS DE RVRE VENIT; *postquam alluit vrbem,*
Mobilis ad patrios vnda recurrit agros.
Tu quoque post Aulam, & fiscum, & mysteria regni,
Vnde nouus redeas ad noua rura redis.

II.

Le Nauire de la Ville de Paris.

Reditura perambulat orbem.

EPIGRAMMA.

VT gazas referat REDITVRA PERAMBVLAT ORBEM,
Et quas collegit diuidit orbis opes.
Regius est Nauis fiscus; Tu nauita fisci:
Diuidit allatas Te Duce Nauis opes.

III.

La Seine.

Exit nec deserit vrbem.

EPIGRAMMA.

QVam properare vides, EXIT NEC DESERIT VRBEM,
Et fluit, & semper mobilis vnda manet:
Tu quoque Meudonum repetis, nec deseris vrbem
Et procul, & præsens nobile flumen ades.

IV.

Vn Compas.

Centro pes alter adhæret.

EPIGRAMMA.

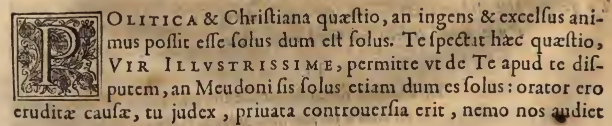
PEs alter graditur, CENTRO PES ALTER ADHÆRET,
Ni foret immotus non numeraret iter.
Tu quoque terrarum fines Legatus obisti,
Et centrum, & semper circulus Aula tibi est.

EIDEM ILLVSTRISSIMO DOMINO

D. ABELI DE SERVIENT,

POLITICA ET CHRISTIANA QVÆSTIO.

AN SOLITARIVS ANIMVS POSSIT ESSE SOLVS.

POLITICA & Christiana quæstio, an ingens & excelsus animus possit esse solus dum est solus. Te spectat hæc quæstio, VIR ILLVSTRISSIME, permitte vt de Te apud te disputem, an Meudoni sis solus etiam dum es solus: orator ero eruditæ causæ, tu judex, priuata controuersia erit, nemo nos audiet

nisi solitudo; fallor si solus esse non potes audient nos quicunque sunt comites.

Videtur excelsus animus posse esse solus dum solus est, qui potest priuatus esse etiam dum publicus est; abesse potest ab vrbibus etiam intra vrbes, & subtrahere se multitudini etiam cùm est præsens: scilicet maior negotiis commodat se illis non se donat; nec totum se rebus impendit sed partem sui; atque hanc ita emittit à se, vt eandem retineat: igitur repetere se à negotiis potest, quibus tradidit se non vendidit; igitur dicere cum Philosopho potest publicis curis, ite curæ placet vacare & solum esse, at vos non estis solæ.

Neque extra se tantum sed intra se ipsum excelsus animus Dominus est; fecit illum Deus dominum sui cum illum condidit; emancipauit dum liberum fecit; velle potest, & non velle; emittere actus suos & suspendere, agere & cessare; & ne otiosus sit dum otiatur, agit aliquid dum nihil agit, vtitur arbitrio dum vult non vti, & dum libere cessat tunc Dominum sui se esse probat: potest igitur solus esse qui potest carêre cæteris rebus, & penè carêre se: admittere potest hospites curas, & illas ejicere, potest sibi ipsi inquilinus esse, & sui hospes.

Aliunde ingens & capax animus, nec solus esse potest nec vacuus; plenus est imaginibus rerum quas intra se pinxit; intra se vrbes & Prouincias & regna gerit, quæ lustrauit; intra animum Germanus & Italus, Hispanus & Anglus, Suecus & Danus, Polonus & Moschus bellum tractant & pacem: meditatur hæc omnia politicus animus, & penè exequitur: quis dicat eum animum esse solum cui mundus est socius.

Quod admirabilius est præsentes sunt animo solitario res præteritæ, viuit quod præteriit, sistit quod fluxit; illi omne tempus præsens, omnis dies hodiernus, omnis antiquitas nouitas est; habitant intra illum magni viri olim mortui nunc rediuiui declamant apud illum Cicerones, philosophantur Platones, speculantur Aristoteles; quis dicat eum animum esse solum, cui omnis ætas socia est, & comes omnis antiquitas.

Non satis dixi, exit extra se ingens animus, & ad res futuras se procul extendit; meditatur res olim venturas, diuinat, conjicit, consulit & antequam fiant penè illas facit; atque hæc est ingentis animi nobilis occupatio studêre rebus futuris, & adhuc nullis; interesse rebus faciendis quasi iam factis; scire historiam temporis futuri, & penè scribere: eruditi ingenij est didicisse præterita, vulgaris scire præsentia: politicus & sagax animus anteuertit annos venturos, viuit vitâ futura, & senex annis elapsis iuuenescit lapsuris: Quis eum solum esse dicat cui homines olim futuri iam adsunt socij?

At hæc politica sunt quæ sequuntur Christiana, solitarius, & pius animus retractat ætatem præteritam, & emendat; recognoscit annos

elapsos, & meliores facit dum facit pios: neque ibi pietas sistit, assuescit morti olim moriturus; experitur artem moriendi ne ibi erret, vbi nemini errare bis licet; atque vt mortem ludat incipit immortalis esse dum viuit: vt pergat vlterius auspicatur æternitatem intra tempus, ponit rudimenta vitæ venturæ, præmittit merita ad cœlum quibus coronetur, & felix olim futurus, præludit felicitati ne ad illam accedat ignarus.

Egi oratorem, & penè decepi te, VIR ILLVSTRISSIME, descripsi te, & de te tacui; laudaui etiam nolentem laudari, sumpsi ex te exempla sapiendi; neque aliud dixi quam quod tu facis: neque tamen omnia dixi, vincis eloquentiam factis, & minus est quod illa dicit quam quod tu agis.

ILLVSTRISSIMI ET REVERENDISSIMI DOMINI

D. ARTHI DE LYONNE, EPISCOPI VAPINCENSIS, EPITAPHIVM.

STA VIATOR, ET LEGE.

Nouum Elogij genus
Dicere de eo quem laudas, qualis non fuerit;
Dominus Arthus de Lyonne,
Non fuit Episcopus Nemausensis,
Non fuit Episcopus Valentinus,
Non fuit Episcopus Massiliensis,
Non fuit Episcopus Baiocensis,
Non fuit Archiepiscopus Ebredunensis,
Id totum non fuit quia esse recusauit:
Fallor id totum fuit dum esse noluit;
Scilicet hæc vera dignitas est nolle honores & mereri.
Ex Consiliario Sacerdos
Consecrauit vitæ genus non mutauit;
Ante Sacerdotium pius, & penè sacer iam erat:
Admisit tandem Vapincenses infulas, sed inuitus;
Fleuit ne Episcopus esset;
Et tandiu esse noluit, quandiu fuit;
Retinuit tamen minores infulas, vt recusaret maiores.
amauit gregem, & sæpè pauit de suo;

Felix ouile id vnum timebat ne Pastorem amitteret:
Et sæpe insidias tetendit ne clam aufugeret.
Nulla vita innocentior, nulla tranquillior fuit:
Temperabat curas publicas priuatis studiis;
Excellens Mathematicus mundum æstimabat vt punctum,
Extendebat lineas vltra tempus,
Et pulchrum ex æternitate circulum faciebat:
Denique octogenarius vltimo puncto vitam clausit;
Quam piè obierit ex eo collige
Biennio ante obitum exuit infulas quas inuitus induerat;
Intereà ante mortem mori didicit:
Et obiit ea morte quæ potest esse ars bene moriendi.
Adfuit Episcopo morienti successor Episcopi,
Et quæ omnes imitari possent vidisse se dicit;
Excepit Illustrissimus filius exeuntem vitam Parentis,
Et superstes in filio Pater viuit;
ABI VIATOR ET DISCE MORI.
Mors neque ouibus parcit, nec Pastori:

Posuit filius Parenti, & ouis Pastori.

ILLVSTRISSIMI DOMINI
D. NICOLAI DE BALLEVL,
EPITAPHIVM.

STA VIATOR, ET LVGE IACTVRAM PVBLICAM
SI ES PARS PVBLICI.

H*Ic jacet*, VIR ILLVSTRISSIMVS D. NICOLAVS DE BALLEVL,
Præses Infulatus Senatus Parisiensis,
Alumnus Henrici Magni, & Ludouici Iusti,
Didicit ab illo præstare magna, ab hoc iusta:
Donatus ab illo dignitate Consiliarij, ab hoc Præsidis;
Quas dignitates non emerat, nulli vendidit:
Nemo ab illo damnatus est nisi reus,
Nemo iniuriam accepit, etiam inimicus:
Nemini inimicus fuit, etiam læsus:
Legatus trans Alpes penè illas iterum Gallicas reddidit:

Cancellarius Reginæ omnem ceram beneficam fecit,
Præpositus Ærario publico ditauit regnum, non domum;
Vrbanus Prætor populosam Lutetiam quasi familiam rexit;
Præfectus Nosocomio pauperes aluit quasi alumnos Dei;
Denique publico bono natus magis quam suo;
Pertæsus vitæ inter mortes ciuiles;
Mori voluit ne sub se Præside pax publica interiret.

ABI VIATOR.

Et luge plures Magistratus in vno periisse;
Obiit anno Domini 1652. Ætat. 63.

REDI VIATOR.

Viuit superstes in filio præside,
Pars erat Patris dum viueret,
Nunc totus est Pater.

ILLVSTRISSIMI DOMINI
D. NICOLAI DE MESGRIGNY,
EPITAPHIVM.

STA VIATOR.

IAcet sub hoc marmore vir magnus,
Sub quo marmor iacere debuit.
Dominus Nicolaus de Mesgrigny,
Non fuit Marchio, non fuit Præses,
Non fuit Abbas, non fuit Episcopus,
Id totum non fuit quia esse recusauit:
Fallor in Patre Marchio, in fratribus Eques, & Præses fuit;
In vno primarius, in altero infulatus, illustris in omnibus:
Ex Aduocato generali concionator Ecclesiasticus,
Consecrauit Eloquentiam non mutauit;
Popularis cum sublimia diceret, sublimis dum popularia,
Temperabat vtramque eloquentiam, & bis eloquens erat.
Nec facundior illi lingua quam vita,
Omnis eius viuendi ratio sermo eloquens fuit;
Canonicus primariæ Ecclesiæ Parisiensis,
Regularem vitam egit sine votis,

Inter

Inter diuitias pauper,
Inter æquales subditus,
Inter subditos penè æqualis vixit.
Tres prioratus pauperum vsibus admisit non suis,
Recusaturus titulos, nisi fructus donare potuisset;
Reparauit sacras ruinas, ornauit aras de suo;
Et tribus beneficiis quartum ipse beneficium fuit.
Præpositus primario Nosocomio,
Confundens sua cum Egenis,
Sæpè illos diuites, sæpe se pauperem fecit;
Sectabantur illum pauperes quasi honorarij asseclæ,
Quinquagenis quotidianam portionem distribuit,
Neque vnquam solus, aut sine Deo cænauit.
Denique ne alios hæredes haberet quam pauperes,
Erogata egenis vtraque supellectili,
Vix lectulum reseruauit sibi in quo mori posset.
Obiit anno Domini 1652. Ætat. 37.
Dignus longiori vita nisi dignior fuisset æterna:
Meditabatur æternitatem intra tempus,
Præmiserat ad illam res suas, & seipsum,
Idcirco mature peruênit quia celeriter iuit.

ABI VIATOR.
Et propera ad æternitatem
Nihil esse stabile potest sub fugaci tempore.

ILLVSTRISSIMI DOMINI D. PETRI LE GOVX DE LA BERCHERE, PRIMARII PRÆSIDIS IN SENATV DELPHINATENSI.

ELOGIVM FVNEBRE.

STA VIATOR.

Et lacrymis publicis adde tuas,
Meretur vtrasque iactura publica.
Hîc jacet Illustrissimus D. PETRVS LE GOVX DE LA BERCHERE:

Ignorat historiam Gallicam qui hanc familiam nescit;
Pars est historiæ Gallicæ nobilis domus,
Armata in Marchionibus, Ducibus, Marescallis,
Togata in Consiliariis, Præsidibus, Cancellariis,
Infulata in Præsulibus, & Archiepiscopis,
Facere de suo potest illustrem historiam:
Nepos auorum illustrium domesticis virtutibus addidit suas;
Nec fuit minor magnis Maioribus.
Sapientia in illo Præses, & Præses ipse sapientiæ fuit;
In vtroque iure didicit Magistrum Pacium, & docuit;
Deduxit illum Patauio in Galliam,
Et vterque Romanam sapientiam Gallicam fecit:
Vno Senatu maior duorum Senatuum Princeps fuit;
Bis ad eum prima purpura venit,
Diuioni data, Gratianopoli reddita;
Iustum se probauit Ludouicus cum dedit,
Iustiorem cum reddidit.
Intereà nec se exulem putauit extra Patriam,
Nec accusauit aduersam fortunam dum relegauit,
Nec laudauit prosperam dum restituit;
Æqualem vultum ostendit vtrique fortunæ;
Et dum Senatu caruit egit Præsidem sui;
Secutæ sunt omnes virtutes euntem, & omnes reducem:
Iustitiam amauit semper sed virginem,
Omnem eius partem castam esse voluit, nullam læsit:
Non facile iudicium est iustiorne fuerit, an clementior;
Nullam vindictam amauit nisi publicam;
Vnius rei immemor iniuriarum suarum,
Aiebat nihil diuinus esse quam posse parcere,
Nihil humanius esse quam velle.
Intra Senatum judex, extra Senatum Pater erat;
Nemo ab eo reiectus est, etiam miser,
Nemo exclusus domo etiam pauper,
Nemo ab eo recessit iratus,
Iis etiam placuit, quos aliquando damnauit:
Inuidit hominem æternitas tempori,
Et maturus erat meritis, non adhuc annis.
Obiit anno Domini 1653. Ætat. 52.
Admonitus rogari votis publicis longiorem vitam,
Respondit nihil videri sibi longum nisi esset æternum.

ABI VIATOR ET IRASCERE MORTI.
Parcere ei debuit, qui sæpe illi pepercerat.
REDI VIATOR.
Viuit superstes in liberis,
Et successor purpuræ frater, vix est alter.

ELOGIVM FVNEBRE
D. RENATI DE VOYER, D. D'ARGENSON.

IAcéret sub hoc marmore nouem seculorum gloriâ
Si mori posset.
Hæres erat gloriæ tam annosæ
D. RENATVS DE VOYER, D. D'ARGENSON.
Ex familia Vicecomitum de Paumy
Inter palmas natus,
Numerabat centum illustres Maiores, nec erat minor;
Primus inter suos togam armis præposuit;
Nec decolorauit vnam purpuram, dum addidit alteram;
Nullus est honor togæ quem non meruerit;
Ex Senatore supplicum libellorum Magister,
Ex illo Consiliarius politicus,
Ex vtroque varius in Prouinciis iuri dicundo præpositus,
Exhibuit vbique præsentem Regem, & suppleuit absentem:
Nec bello abstinuit vir togatus,
Sexdecim expeditionibus bellicis præfectus iudex,
Fecit vbique victorem exercitum dum fecit iustum,
Lotharingiæ persuasit vt vellet esse pars Galliæ,
Rheno vt vellet esse limes,
Alpibus vt vellent esse Gallicæ,
Taurinensibus induciis victoriam præparauit,
Gloriosus intra Mediolanum, etiam dum esset captiuus.
Tumultuanti Cataloniæ persuasit fœdus Gallicum,
Murmuranti Aquitaniæ dissuasit externum;
Vtilis Regi dum acquirit nouas Prouincias,
Fidelis dum conseruat antiquas.
Post tot vitas meditatus nouum vitæ genus,
Inauguratus Minister diuinus, qui fuerat Regius,

Consecrauit officia non mutauit ;
Libellorum supplicum Magister fuit dum preces Deo obtulit,
Consiliarius dum animos ad pietatem instituit ;
Iudex dum conscientias absoluit.
Carére diu tali Ministro Aula non potuit ;
Destinatus est Venetias Legatus Regius,
Atque vt legatio illustrior esset,
Legato Parenti substitutus est Legatus filius.
Nec inani consilio additus est filius Patri morituro ;
Vix ingressus erat Venetias priuatus,
Breui ingressurus publicus,
Eheu dum solennis illi paratur ingressus,
Oppressus morbo mutauit Legatum Regium in diuinum:
Fallor non mutauit mors legationem, sed diuisit,
Agit Pater legatum in cœlis, & filius Venetiis,
Senatus Patri pompam luctuosam,
Filio Regiam,
Vtrique legato ornauit publicam.

ELOGIVM FVNEBRE
D. IOSEPHI DV BERNET.
STA VIATOR.

IAcet sub hoc marmore magni viri exiguus cinis ;
Hic est Illustrissimus D. IOSEPHVS DV BERNET,
Senatus Aquitanici Princeps.
Olim futurus Præses, adhuc puer prælusit Præsidi ;
Inter coætaneos primus, & penè semper præses fuit:
Anno ætatis 20. Theses publicas de vtroque iure
Non tam sustinuit quam docuit ;
Ita discipulus vt Magister dici posset.
Aduocatus Generalis cum per ætatem esse non posset ;
Suppleuit annos maturâ eloquentiâ,
Dixit publicè, & suffragia extorsit ab inuitis:
Ex magno Consilio Præses apud Burdegalam,
Eloquentiæ Oratoris addidit Maiestatem Præsidis ;
Sensit hanc eloquentiam tumultus Aginensis, & conticuit.
Apud Salyos Princeps Senatus,
Officio primus, primum se probauit ingenio ;

Inde illa authoritas nulli ſecunda niſi Regi;
Inde inuidia creuit, vnde fauor naſci debuerat:
Iuſſus priuatam vitam agere apud Biturigas,
Negabat vllam virtutem pulchriorem eſſe quam exulem.
Reuocatus Burdegalam primarius Præſes,
Diu ſeruauit patriam, etiam perire volentem;
Denique dum apud Lemouicas exulem Senatum colligit,
Euocatus eſt ad cœleſtem Senatum quem nulla bis diuidit:
Nec imparatus iuit vir cœlo maturus,
Semel moriturus quotidie mori didicerat;
Stationes Iubilæi ſic obiuit quaſi iturus ad cœlum;
Et Sacramentis Chriſtianis expiatus,
Egit iudicem ſui, vt iudicem Deum præuerteret:
Obiit anno Ætat. 63.
ABI VIATOR.
Hic magni viri exiguus cinis
Olim magnum reſurget in virum.

ELOGIVM FVNEBRE
D. LVDOVICI GIRARD.

PERFVNCTVS *magnis honoribus,*
Superauit honores quos geſſit,
Meruit quos non geſſit,
Dignus ſigillis Regiis quæ intra familiam geri vidit,
Ex Senatu Redonenſi tranſlatus ad Pariſienſem,
Per vnam purpuram tranſiuit ad alteram,
Ex Senatore ſupplicum libellorum Magiſter,
Ex illo apud Pictauos, & Xantones iuri dicundo Præpoſitus;
Repræſentauit Regem duabus Prouinciis,
Et ſolus inſtar Senatus fuit.
Ad Rupellam ne diffluenti militi æs deeſſet,
Obærauit nomen ſuum, & ſuppleuit ærarium;
Victus hac arte Soubiſius prælusit vincendæ Rupellæ,
Author victoriæ Montmorancius, Girardus adiutor fuit.
Extincto fratre Regiarum rationum Procuratore generali,
Succeſſit dignitati qui ſucceſſerat meritis,
Arbitratus Regem eſſe diuitem cum regnum eſt diues,
Temperauit rationes regias & publicas,

Et ſic egit Procuratorem Regium,
Vt non omitteret publicum.
Et ſe quoque credidit Procuratorem Dei,
Nec ſegnius curauit rationes diuinas quam regias;
Procuratus more Chriſtiano vltimis Sacramentis:
Ex fiſco regio tranſlatus eſt ad cœleſtes theſauros,
Illic futurus locuples vbi nullus eſt pauper.

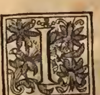
ABI VIATOR.

Et da lacrymas magno cineri,
Publica iactura eſt cum vir magnus fit cinis.

ELOGIVM FVNEBRE

D. TALON, ADVOCATI GENERALIS.

STA VIATOR, ET AVDI.

ACET *ſub hoc marmore, & adhuc loquitur,*
Magnus Gallicæ eloquentiæ Patronus Regius,
Hic eſt Illuſtriſſimus DOMINVS TALON,
In Senatu Pariſienſi Regiarum cauſarum generalis Patronus,
Actor cauſarum publicus antequam Regius,
Meruit Patronus Regius eſſe dum fuit publicus;
Nec confudit vtrumque munus dum miſcuit;
Patronus Regij iuris erat, & Pater publici;
Nemo eo actore Maieſtatem regiam contempſit impunè,
Neminem Maieſtas regia oppreſſit iniuſtè:
Ratus nihil æquale eſſe Regi niſi regnum,
Dicere ſe pro Rege putauit dum pro regno dicit:
Omnium iurium defenſor,
Omnium iniuriarum actor,
Omnium bonarum rerum ſuaſor,
Omnium malarum cenſor fuit.
Nec Regis tantum ſed Aduocatum Dei ſe credidit;
Vtriuſque cliens, vtriuſque Patronus,
Protegebat regia iura diuinis, & diuina regiis;
Nemo Romanum forum & Gallicum ſapientius miſcuit,
Nemo vtrumque ſapientius diſtinxit,
Certus infallibilem eſſe Cathedram Romanam, non rotam,
Credidit dogmata Cathedræ non examinauit,
Examinauit decreta Rotæ non credidit:

Neno fidei Romanæ obseruantior,
Nemo libertatis Gallicanæ tenacior fuit.
Triginta annis egit Patronum Regium & publicum:
Vt vidit armari Lutetiam in seipsam,
Inter imperia Aulæ, & preces Lutetiæ medius,
Inter dissidia negotiator perpetuus,
Idem repræsentabat Senatum Regi, & Regem Senatui;
Idem rogabat Senatum ne opprimi vellet,
Idem orabat Regem ne vellet opprimere,
Et fecerat pacem si sæpe auditus,
Audiri adhuc postremò potuisset.
Denique siluit inter arma vox publica & Regia,
Dedit lacrymas ruinæ publicæ,
Daturus sanguinem si prodesse potuisset:
Intereà intumuit lacrymis magis quam aquis,
Duorum annorum hydropisis
Extinxit hominis vitam non gloriam.
Obiit ann. ætat. Domini.
Nec tamen totus interiit
Viuit eloquentia Patris in filio;
In vxore constantia,
Apud Regem fidelitas,
Apud Senatum integritas,
Apud omnes fama.

ELOGIVM FVNEBRE
NOBILISSIMI EQVITIS
HENRICI DE LA VIEVVILLE.

STA VIATOR VBI EQVES GENEROSVS STETIT.

Hic est HENRICVS DE LA VIEVVILLE
Nobilis Eques Melitensis;
Formauerat illi corpus elegantia vt Aulæ placéret,
Nemo illum oderat etiam hostis
Nemo illi inuidebat etiam maiori,
Placebat nobilis indoles etiam inuidis:
Patri imprimis amabilis fuit,
Naturâ filius, penè consiliis Pater erat.

Splendorem generis probauit Melita dum Equitem fecit;
Nec vnum Equitem tantum illustris prosapia dedit;
Augère ordinem consanguinei possent, si omnes viuerent;
Nec indocta Equitis nobilitas fuit,
Ornauit illam politioribus literis, vt bis nobilis esset;
Lustrauit populos, collegit omnium virtutes non mores,
Didicit omnes Aulas, & perfectum Aulicum fecit:
Placère poterat externis Regibus
Nisi Ludouico placère maluisset.
Apollini similis intus eruditus, foris armatus erat;
Præfectus castrorum, imperij parcus,
Exempli prodigus fuit.
Erumpens hostis ex obsessis Stampis
Arbitratus militem, læsit Ducem;
Vulnerauit eminentiam pedis,
Non ausus ferire maiestatem capitis;
Achilli similis hac sola parte corporis mortalis fuit;
Sensit hoc vulnus omnis Aula,
Solus qui accepit vix sensit.
Ab eo vulnere mutatus in Aulicum cœlestem;
Placère cœpit æternitati qui placuerat tempori;
Monitus illam ex momento pendère,
Momenta singula æterna fecit, ne vllum periret;
Mœstus periisse sibi quidquid cœlo non dederat;
Correxit morbo sanitatem, & compensauit damna virtutibus;
Doctus cœlum venale esse si quis doloribus emeret;
Inter acerbos cruciatus auidus patiendi,
Augeri petebat vires, vt dolor cresceret.
Denique creuit corrupti vulneris & amoris ignis,
Exarsit, amauit, pœnituit,
Et ne quis de pœnitentiâ dubitaret, publicam fecit.

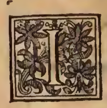
ABI VIATOR.

Et sapere disce ex nobili juuene.

ELOGIVM

ELOGIVM FVNEBRE D. FRANCISCI VAVTIER, PRIMARII MEDICI REGII.

STA VIATOR VBI STETIT ILLVSTRIS MEDICVS.

RATA mors quod illustres sibi prædas eriperet;
Perculit hominem ignoto morbo ne medicina sanaret:
Fuit diu primus Medicus antequam esset primarius;
Repræsentauit Aulæ antiquam medicinam & addidit nouam:
Creditus est cum eo redire Hippocrates, & Galenus,
Vtriusque discipulus, vtriusque Magister,
Inuénit aliquid quod Græciam latuit, & quod Roma nesciuit:
Addidit politicam Medicinæ, vt bis Medicus esset;
Sanauerat Reginam Matrem si Medico credidisset,
Erupit sæpe in has voces, Cur tibi Vauteri non credidi?
Timuére hunc Reginæ Medicum qui Reginam timebant:
Inclusus est carcere Regio, non quia nocuerat,
Sed ne nocéret,
Et reus sine crimine,
Luit pœnas culpæ futuræ, & nondum suæ;
In eo secessu meditatus nouam artem medicinæ;
Et Stellas & gemmas, & pene omnem naturam Medicam fecit;
Et debuit esse naturæ Medicus vt esset Regius.
Postulatus extra Galliam à Regina matre,
Exiuit vt iret, atque ideò non iuit quia exiuerat;
Mysterium fuit carcer, & libertas ænigma.
Expetitus à Ludouico Iusto moribundo,
Sanauerat morbum, si curare cœpisset:
Electus in Medicum primarium qui primus iam erat;
Breui ostendit in filio quid in Patre fecisset;
Seruauit vtrique vitam priuatam, & publicam;
Facturus immortales si arti natura respondisset:
Irata mors homini immortalitatem cogitanti,
Dum Regem balneo admouet nec reformidat solem;
Perculit obuium caput tot telis quot radiis;
Et ne ardor sanabilis esset, venenum febri admiscuit:

Sensit insidias vir sagax & curare neglexit;
Arbitratus ardorem pretiosum quem pro Rege conciperet;
Passus est Solem etiam lædentem ne Regem desereret:
Nec impunè mors vicit, nec sine certamine,
Superauerat illam nisi intra Mesenterium latuisset:
Ne imparatus æternum iter susciperet,
Sacramentis Christianis, & diuino Viatico auctus,
Decem dierum itinere ad æternitatem peruenit:

ABI VIATOR.

Et disce nullum Aphorismum veriorem esse:
Morimur tempori, & nascimur æternitati.

TVMVLVS

DVORVM AMANTIVM,

APVD LVGDVNVM ERECTVS.

IACENT *intra hunc tumulum duo Amantes,*
Et adhuc se amant;
Extincta est vtriusque vita, non flamma;
Adhuc viuit ignis sub cinere,
Erupturus foras nisi tegeretur hoc lapide:
Fluxerunt decem ætates cum amare cœperunt;
Perierunt mille anni, amor non periit;
Viuit adhuc & penè vrit,
Nec obruit illum lapis sed tegit,
Ipse intra hoc sepulcrum quasi intra sacellum est.
Hoc primum amoris miraculum, audi alterum,
Iacent intra hunc tumulum duo amantes sed virgines,
Inuenit coniugium castos & effecit;
Primo nuptiarum die vouerunt amorem sed virginem;
Idem thalamus coniunxit vtrumque & diuisit:
Coniugium fuit animorum, & diuortium corporum:
Nunc quoque idem mortuis thalamus est,
Idem coniugium cinerum & diuortium,
Iacent contigui coniuges, & impermixti;
Et quorum amores virgines fuére,
Virgines quoque sunt cineres.
Extra vrbem conditi sunt,
Minus secura est intra vrbes virginitas;

Ad ripam araris situs est tumulus,
Hic quoque fluuius virgineus est:
Nubit Arar Rhodano, & vterque coniux est castus;
Idem vtrique alueus est, & quasi thalamus,
Voluunt contiguas aquas, & impermixtas;
Intrant Oceanum coniuges, & manent virgines:
Nec Herodis hic tumulus est, nec Herodiadis;
Adulterium vtriusque fuit non connubium,
Vterque ante obitum corruptus,
Integer esse non potest post cineres,
Nec Romani fuere hi duo amantes, neque Ethnici;
Sciri vellet Roma si esset patria;
Neque essent casti si essent Ethnici:
Ne quære quinam sint? latére voluerunt;
Declarant tamen nomen suum, dum dissimulant;
Christiani sunt coniuges, & virgines,
Nec ignoti esse vellent nisi essent Christiani:
Nec tam fidelis esset amor nisi esset coniugalis,
Nec tam diuturnus nisi esset purus.
Substitére Lugduni nobiles amoris exules,
Aduenæ Lugdunenses dum viuerent,
Post mortem indigenæ:
Aruernos fuisse hos amantes coniectura est.
Tenacis iudicij sunt Aruerni, & tenacis virtutis,
Aut amantes ipsi, aut eorum amor Aruernus est.
Facis Lugdunenses Moyrone dum ædibus donas,
Accipis ab illis nomen, & reddis,
Hospes es duorum amantium, & amas tertius,
Et solitudo olim duorum amantium,
Nunc est trium.

ILLVSTRISSIMO DOMINO
D. IACOBO MOYRON,
BARONI DE SAINT TRIVIER,
EX PRÆTORI LVGDVNENSI, ET SVPREMI CONSILII REGII CONSILIARIO.
DOMVS DVORVM AMANTIVM DOMINO
ELOGIVM.

Rvstra ſolitudinem, & latebras quæris, Vir Illvstrissime, nec latêre potes, nec eſſe ſolus, quia publicum oraculum es: trahis tecum quocunque pergis totam vtriuſque iuris doctrinam, ſequuntur te omnes ſcientiæ & virtutes, priuato tibi eſſe non licet, quem tot ornamenta faciunt publicum; nec duo amantes totum te poſſidêre poſſunt, qui amor es omnium, nec vllus locus eſt capax tui niſi ſit publicus; fruſtra igitur vrbem fugis qui vrbem facis vbicunque es: ex quo ſeceſſiſti in ſuburbium Lugdunenſe; aut ſuburbium intra vrbem, aut magna pars vrbis intra ſuburbium eſt.

Nec te Lugdunum tantum ſed Aula ipſa quærit etiam latentem, amaris vbi es, deſideraris vbi non es, æſtimaris vbique; audiuit Rex qualis eſſes, & dignum putauit quem adhiberet omnibus Conſiliis Regiis; nec capacior adhiberi potuit conſiliis priuatis, nec ſincerior politicis, nec innocentior ærariis; nullum eſt Conſilium cuius non merearis eſſe arbiter, nullum miniſterium cuius non poſſis eſſe Magiſter; fuiſti hactenus oraculum publicum, potes nunc eſſe regium.

Captas tamen ſolitudinem quantùm potes, & illa te captat; reddis te tibi qui tandiu dediſti te aliis; oraculum priuatum eſſe vis, qui tandiu fuiſti publicum; conſulis te ipſum & reſpondes tibi; examinas rationes tuas qui toties examinaſti alienas, ſtatuis intra te tribunal iuridicum vbi teſtis & actor, & iudex tui, anteuertis diuinam ſententiam dum te accuſas, & abſoluis; ſic præparas te alteri vitæ intra iſtam, ſic mortem fallis dum incipis æternus eſſe adhuc viuus.

Patere, Vir Illuſtriſſime, vt adiungam me ſolitudini tuæ, non interpellabo ſilentium tuum dum ſilebo; ſi tamen loqui aliquando velis, loquar dum loquêris, dicam quod dices, agam quod ages. Sic eris ſolus

etiam me comite, sic erimus plures, & vnus, sic erimus duo amantes, sed tu amicus, ego seruus

Addictissimus PETRVS L'ABBE'.

ELOGIVM FVNEBRE D. DE CHASTEAVNEVF, REGII SIGILLI CVSTODIS.

NOVVM ELOGII GENVS FACTIS LAVDARE NON VERBIS.

STA VIATÒR, ET LEGE.

ILLVSTRISSIMVS, Excellentissimusque Dominus Carolus de Laubespine, Marchio de Chasteauneuf, Baronum, Marchionum, & Præsidum sanguis, collegit omnia Maiorum decora, & fecit sua: natus anno 1580. & mortuus anno 1658. duarum ætatum Nestor fuit: anno 1602. Senator in Curia Parisiensi, & plusquam Senator fuit: anno 1606. Legatus in Hollandiam, anno 1609. ter in Belgium missus vtrobique de pace egit: anno 1617. Principes Regi, & Principibus Regem conciliauit: anno 1620. Legatus ad Imperatorem, & Principes Germaniæ docuit Germaniam liberam esse non posse nisi germana sit Galliæ: anno 1626. ad Principes Italiæ, ad Venetos, ad Rhetos, & Heluetios missus, ostendit Galliam populorum fœdera ambire non iura: anno 1629. Legatus in Angliam probauit tria regna stare diu non posse, si sint tria: Post lustratam variis legationibus Europam, Turonum Prorex, & Regij sigilli custos creatus est: quam benee ho vtrumque munus gesserit, ex inuidia collige: anno 1633. exulare iussus inculismæ docuit nullas virtutes nobiliores esse quam exules: anno 1643. restitutus est libertati publicæ, qui nunquam priuatâ caruit: anno 1650. redditus est sigillis Regiis: anno 1651. adhibitus est primario Ministerio. Anno 1653. secedere Leuuillam iussus abduxit secum virtutem ne solus iret: hæc semper illi intra Aulam, & extra illam comes fidelis fuit. Hæc denique anno 1653. clausit hominis vitam, & magnarum rerum historiam:

Legisti Viator vitam prosperis rebus, & aduersis permixtam: expertus

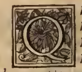
est vir magnus vtramque fortunam, & eodem vultu, mutata est sæpe illa, non ille; emendabat vtramque virtute, & Dominus semper non seruus, stetit erectus cadente fortuna, & rotam fefellit dum sola cecidit.

ABI VIATOR, ET TV QVOQVE
Fortunam virtute rege.

NOBILISSIMI HEROIS DOMINI CAHEVSACII, LEVIORIS TVRMAE, EMINENT. CARDINALIS ARMANDI RICHELII DVCTORIS.

EPITAPHIVM.

STA VIATOR, ET LVGE HANC MORTEM.

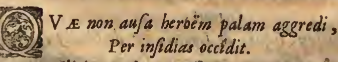
Vam Mars ipse fleret, si flere sciret.
Vt scias qualis hic fuerit, ex eo collige,
Fleuit eius mortem Cardinalis Richelius,
Fleri iis lacrymis gloria vellet, si mori posset.
Merebatur eas lacrymas hic heros,
Quem Anglus, Germanus, Hispanus lugerent, nisi hostes essent.
Obsesso apud Reäm Insulam Toërasio,
Scapharum 29. commeatum inuexit ea viâ,
Quæ solis piscibus patère potuit;
Iuit per omnia clausa, eadem arte ad Regem rediit:
Eâdem auxiliaribus copiis dux viæ fuit;
Iturus per aërem, si maria defuissent:
Per aërem ferè venisse crediderunt Angli,
Dum eos es D. Christophori insula momento expulit.
Nec minus illustre est quod adiungo,
Oppugnabantur omnia Elementa in vna Rupella,
Ipse vnum Elementum ex parte clausit,
Dum ad aggerem maritimum pugnans,
Instar aggeris alterius fuit.
Gloriosum est quod attexo,
Victoriæ quæ Casalis obsidionem soluit, pars magna fuit:
Electus à voluntariis ductor spontaneus,

Solo aspectu & gestu hostem terruit;
Et Toërasium semel ad Ream,
Iterum ad Casale victorem fecit.
Maius aliquid heros hic gessit,
Leuioris turmæ Em. Card. Præfectus
Totidem heroës in Germaniam duxerat,
Si duxisset immortales:
Cum hac Equitum manu in Croatarum agmen irrumpens,
Tot facinora edidit vt Mars alter haberi posset, nisi cecidisset:
Numeroso exercitu obsessus includi non potuit,
Signifero vexillum Aquilæ vulneratus eripuit,
Hoc trophæo se obuoluens, & moriens,
Heroïcam sibi in Aquila Apotheosin erexit:
Sic extinctus adhuc timebatur,
Mortuus pugnare creditus est,
Territi hostes hoc facinore victoriam nostris cessere,
Rati pugnare se cum heroibus qui nescirent mori,
Aut qui pugnarent mortui.
Iturus in hostem, Marchionem de Moüy amplexus,
Eamus inquit, & fidem Deo probemus, & Regi,
Iuére ambo, pugnarunt viui, & vicerunt mortui,
Miratus heroës Cardinalis Richelius,
Vtrique lacrymas amoris testes impendit.
Lugendus vterque heros sed laudandus,
Hac morte vterque periit, qua moriuntur heroës.

ELOGIVM FVNEBRE D. PHILIPPI DE TORSI, D. DE LA TOVR,

ATREBATENSIVM GVBERNATORIS.

STA VIATOR ET IRASCERE MORTI.

VÆ non ausa heroëm palam aggredi,
Per insidias occidit.
Hic per omnes militiæ gradus accesserat ad supremum,
Marescallus futurus qui Mars alter iam erat;

Missus trans Alpes ad Galliam olim Cisalpinam,
Mantuam Gallicam reddidit, & pene Cremonam;
Gubernator Casali datus,
Euertit casas obsidentis exercitus, & Casale seruauit.
Post seruatum Casale datus est seruando Atrebato,
Tradere se dixit Ludouicus gloriosam vrbem fideli Gubernatori,
Et fidelem Gubernatorem gloriosæ vrbi:
Vt ageret Gubernatorem Patrem egit, & iudicem;
Temperabat pœnas amore, & crimen puniebat non hominem;
Inde ille amor Gubernatoris quasi Patris,
Et metus quasi iudicis:
Imperij tenax si iussisset, abstinens ne iuberet,
Nullum imperium sterile sensit,
Nullum obsequium difficile.
Nemo seueriorem appellauit dum puniret,
Nemo molliorem dum parceret.
Vt subditos haberet homines, erat ipse subditus Deo,
Amabatur in illo Deus & timebatur,
Nemo imperantem spreuit, ne sperneret Deum.
His occupatum curis Apoplexia oppressit,
Non tamen imparatum:
Sæpe tales insidias mors heroïbus struit,
Dum palam non audet aggredi.

ABI VIATOR.

Et mortem falle, ne illa te fallat.

TVMVLVS

DOMINORVM DE BOVRLON.

STA VIATOR.

AD NOVVM TVMVLI GENVS,

DOMVS EST HIC LOCVS, NON TVMVLVS.

IACENT *sub eo tres nobiles fratres,*
Et iacebit olim tota fratrum familia.
Ij sunt,
D. Nicolaus Bourlon, Eques de Lyons, & de Chally,
D. Ioan. Bourlon, Actuarius primarius Curiæ Rationum,
D. Math. Bourlon, Rationum Magister, & Consil.

Neque

Neque hos fratres vita diuisit,
Nec mors diuidere potuit,
Idcirco eodem tumulo condi voluére,
Vt quorum mores indiuidui fuêre,
Indiuisi sint cineres.
Primus ex illis sine liberis vixit,
Alter sine vxore,
Tertius decem liberos sustulit,
Ex lectissima coniuge D. Christina de Bally,
Nobilis D. de Bally, Præsidis Computorum filia.
Ij sunt liberi,
D. Nicolaus Bourlon, Consil. in Senatu Parisiensi,
D. Carol. Bourlon, Coadiutor Suessionensis,
D. Ioan. Bourlon, Consil. in Senatu Metensi,
D. Math. Bourlon, Rationum Magister.
Quintus Ordinis S. Augustini Regularis Canonicus,
Ex quinque filiabus tres Deo virginitatem vouerunt,
Vt scias omnes Paternæ concordiæ hæredes esse,
Tredecim sunt si numerum spectes,
Vnus si animum:
Fouet hanc concordiam annosæ virtutis Mater,
Viuunt omnes eodem spiritu matris,
Et decies viuit Mater in singulis.
Nec noua est hæc concordia quæ seculum videt,
Et erit semper noua dum erit æterna,
Fouebunt illam venturi nepotes,
Tamdiu hæredes illustris familiæ,
Quandiu hæredes paternæ concordiæ.
ABI VIATOR.
Et disce concordiam immortalitatis causam esse,
Mors ipsa nihil aliud est nisi vitæ discordia.

ELOGIVM FVNEBRE
DOMINI GASTONIS DE RANTY.
STA VIATOR AD NOBILEM TVMVLVM.

IACERET *sub eo virtus si mori posset,*
Audi qualis fuerit GASTO DE RANTY.
Nobilis sanguine, nobilior fuit virtute:

Bellum gessit heroüm more non prædonum,
Correxit duellum dum vitare non potuit;
Pugnauit vt parceret non vt vinceret;
Et victor celauit victoriam suam, & sui iniuriam:
Coniugium coluit quasi nexum animorum non tantum corporum.
Ad altiorem vocatus sanctitatis gradum,
Omnes vocantis gratiæ gradus efficaces reddidit;
Nulla est virtus quæ in eo summa non fuerit;
Amabat in viâ Deum amore patriæ,
Amabat proximum amore gratiæ, non naturæ:
Benignus erga omnes, benignior erga miseros fuit,
Vt subleuaret miserias, sæpe se miserum fecit,
Vt solaretur egenos, sæpe ipse egêre voluit.
Potior illi tamen animorum cura fuit quam corporum,
Neminem allocutus dicitur, quem meliorem non fecerit,
Sæpe etiam meliorem frugem persuasit inuitis,
Nullum est crimen quod non emendarit, vel fleuerit,
ABI VIATOR, CÆTERA NOSTI.
Tota hominis vita publica historia est,
Illud omnibus elogijs dignum,
Professus est palam virtutem,
Ne quis eam inhonestam putaret,
Docuit facilem esse inter arma,
Et pulchram sub purpura.
ET TV VIATOR DISCE.
Generosi animi esse amare virtutem,
Ignaui timere.

NOBILIS DOMINI
NICOLAI DE BOESSAT,
EPITAPHIVM.

STA VIATOR ET MIRARE
NOVVM AVDACIÆ GENVS.

INSOLENS *Parca ausa est aggredi Spiritum, & occîdit,*
Is est Nobilis D. N. DE BOESSAT, *agnomine Spiritus,*
Hactenus Spiritus extra mortis aleam erant,
Nec videri poterant expertes coloris,

Nec apprehendi expertes molis,
Nec vulnerari expertes corporis,
Boëssatus spiritus erat, & tamen occubuit:
Quæsiuit mors vulneri locum, & inuênit
Oppressit hominem Apoplexia ne vulnus sentiret,
Obstruxit meatus sensuum, & spiritum intercepit.
Fallor non intercepit spiritum sed emisit;
Hospes corporis animus, & indigena cœli,
Indignatus obstrui sibi vias sensuum,
Penetrauit clausos aditus, & exiuit;
Et facilis fuit exitus dum caro non sentit;
Hac arte dum mors parabat fallere, mortem fefellit.
ABI VIATOR ET IMITARE SI POTES,
Boëssatus nomine spiritus erat,
Et poterat appellari virtus.
Mutauerat penè carnem in spiritum;
Et spiritum in virtutem,
Tu si spiritus esse non potes,
Esto virtus.

EPITAPHIVM DOMINI IVLIANI BRODEAV, ILLVSTRIS CAVSARVM PATRONI.

STA VIATOR,
VBI VIR ELOQVENS STETIT.

AD dicendum natus adhuc Infans eloquens erat,
Addidit artem naturæ & bis eloquens fuit,
Omnes scientias eloquentes fecit, dum didicit.
Admirare tamen modestiam hominis,
Interpres alterius esse maluit quam Magister;
Æquauit tamen aut vicit, dum vinci voluit.
Omnium causarum actor, omnium victor,
Nullam causam admisit nisi probabilem,
Nullam reliquit incertam, dum probauit,
Persuadebat vt actor, concludebat vt iudex;
Decreta dictare videbatur dum diceret.

Vna tamen est causa cui victus succubuit,
Causa mortis.
Sciebat Dei decretum esse, & vinci voluit.
ABI VIATOR.
Te quoque hoc decretum manet
Morieris.
REDI VIATOR.
Totus non interiit vir magnus,
Viuit pars hominis in libris, & pars in liberis.

EPITAPHIVM NOBILIS INFANTIS
FRANCISCI FOVQVET.

IC *jacet* FRANCISCVS FOVQVET,
Infans erat trium annorum si ætatem spectes,
Maior Infante si merita numeres:
Formauerat illum elegantia vt omnibus placeret,
Omnium oculorum Ocellus,
Omnium amorum amor erat,
Nihil in illo puerile nisi ætas,
Ipse fletus amabilis,
Ipse risus grauis,
Ipse gestus serius,
Ipse sermo maturus fuit.
Jam crescebat ad magna annis maior,
Iam repræsentabat annos venturos,
Iam spes domestica erat, & penè publica.
Eheu quam citò interiit flos maturus!
At hæc maturarum rerum conditio est, citò mori.
Eripit se ex oculis perfecta virtus,
Et quidquid ad summum peruênit currit ad exitum:
Ostensus est puer tempori, & redditus æternitati,
Neque hæc æternitatis iniuria est,
Commodauerat illum Parentibus non dederat,
Postquam ostendit, quod suum erat repetiit;
Imo hoc æternitatis beneficium est,
Filium datura, sed non diu
Qualis futurus erat statim dedit.

Abi Viator et lege hoc Symbolvm.

Hemerocallis.

Vix obiit quæ non vixit.

EPIGRAMMA.

VNa dies naſci videt, & videt vna perire,
Fallor vix obiit, cui neque vita fuit.

ELOGIVM FVNEBRE ILLVSTR. D. D'ANCIER.

STA VIATOR AD MONIMENTVM NVNQVAM CASVRVM:

Quæ alia monimenta deterit,
Hoc monimentum poſteritas conſeruabit.

DOminvs Franc. Antonius Gaulrhiot, Dominus d'Ancier, &c. cum hæredes morituros nollet, eos ſibi hæredes adſciuit qui nunquam mori poſſent; Societatem Ieſu ad bona vocauit, eruditam vt beneficium ſciret, religioſam vt eam memoriam votiuam haberet, nunquam perituram, ne pretioſa hæreditas vnquam periret.

Vis noſſe beneficæ in ſocietatem voluntatis aliquam cauſam; Collegium inſtiruendæ iuuentuti magnificum ampliſſimi Gubernatores Veſontionenſis Ciuitatis extruxerant, deerat membrum aliquod vt totum ædificij corpus perficeret, templum deerat vt totum opus conſecraret; ſucceſſit opportune in partem ſumptuum vir patriæ amantiſſimus, abſolui Collegij extructionem ære ſuo voluit, vt liberalitatem ſuam publicam faceret; extrui templum imperauit vt opes ſuas conſecraret; ſacellum in eo templo ſibi deſtinauit, vt publicas ſimul preces, & priuatas haberet.

Vnum vno in loco ſacellum voluit, & plura vbique habebit, nam Societas toto pene orbe diffuſa quot ſacerdotes vbique & ſocios alet, tot piæ voluntatis alumnos eſſe credet: Imo vt ſemel dicam erit ſacellum in quo votiuæ pro eo preces, templum erit in quo amicæ gratiarum actiones, gymnaſium erit, in quo eruditæ ei perſoluentur laudes.

Obſignauit breuiorem hominis vitam hoc vltimum facinus, deſinere

illustrius vita non potuit; Romæ hoc testamentum scripsit; voluit in publico orbis theatro illustre facinus edi; longè à Patria sejunctus ei beneficus fuit, vt sciat patria quam ei cara fuerit, quam vt viuus & præsens suis consiliis, sic absens & moribundus suis beneficiis auxit; infirmâ valetudine firma, & sana mente eas tabulas scripsit, vt scias & piè illas ac sponte scripsisse.

Dicerem nobilitatem hominis nisi eam sparsæ toto Burgundiæ Comitatu affinitates scutis ac tesseris gentilitiis abunde loquerentur: vnum dico, hoc ipse Maioribus debet quod familiæ suæ splendorem ad eum transmiserint; hoc ei Maiores debebunt quod eum ille splendorem efficiet immortalem.

Dicitur & bellum in Palatinatu gessisse honorarius Eques, vbi etiam illic didicit artem homines vincendi, sed hanc postea artem homo mitis ingenij scire maluit quam exercêre: ne quid in homine nobilissimo elegantiarum requiras, nobiliter eruditus fuit: quantopere bonas artes amarit ex eo collige, nobile Gymnasium scientiis absoluit ex parte, & Magistros Gymnasij hæredes suos ex asse scripsit.

Abi Viator, & pro eo preces, vel ei laudes offer, qui tibi & tuis gymnasium & templum ornauit, gymnasium vbi laudes discas, templum vbi preces fundas.

ELOGIVM FVNEBRE
ILLVSTRIS. D. DE BRVILLART, BARONIS DE COVRSAN.

STA VIATOR ET DISCE
QVALIS COVRSANVS FVERIT, EX EO QVOD NON FVIT.

DOMINVS BARO DE COVRSAN,
Non fuit legionum tribunus,
Non fuit castrorum Præfectus,
Non fuit ductor exercitus,
Id totum non fuit, quia esse recusauit.
Fallor id totum fuit dum esse noluit,
Legiones rexit sed sine Tribuni nomine,
Castris præfuit sed sine Præfecti munere;
Exercitum duxit sed sine Marescalli dignitate.
Admisit onera titulorum reiecit titulos,
Timuit præesse militi, cum rapinæ timebantur,

Tunc præfuit dum nihil timebatur nisi hostis,
Sedebatur ei acies quasi alteri Marti,
Victoriam sperabat Miles, si Coursanus imperaret.
Nullum sub Henrico Magno bellum gestum est,
Vbi Coursanus non vicerit:
Adhuc fortitudo & conscientia Coursanij prouerbium est,
Palliati Coursanij aut vincere sciunt aut mori,
Conscientia Coursanij timet aurum, non ferrum.
Hæc cogitatio eum recreabat morientem,
Pugnaui, ne alieno ditescerem,
Vici Henrico Magno nec sum maior,
Vixi priuatus etiam dum fui publicus,
Hic circulus vitæ meæ Rex & Deus.

ABI VIATOR ET DISCE.

Neque armis nocere virtutem,
Neque arma virtuti.

ELOGIVM FVNEBRE

ILLVSTRISSIMÆ DOMINÆ

D. CAROLÆ DAMASCENÆ,

BARONISSAE DE COVRSAN.

STA VIATOR.

HIc jacet Mulier fortis
Alibi inuentu difficilis.
Hæc est CAROLA DAMASCENA, De Thyanges des Rois de Sicile, & de Damas.
Nomen ipsum Maiestatem sapit.
Ex Regibus oriunda, omnes regias virtutes collegit in fœmina;
Inde illi omnia Regia præter fortunam,
Suppleuit illam virtute, & imperauit sine sceptro:
Fœminarum animos rexit quasi fœminis superior;
Nobilium Virorum duella composuit quasi viris maior;
Popularium lites diremit quasi judex,
Pluribus Prouinciis ius dixit quasi præses.
Nemo ab ea discessit nisi beneuolus,
Nemo abiisset pauper si omnes ditare potuisset,
Eos omnes censebat domesticos qui domo carebant,

Armes de la Maison de Thyanges, vne Croix de Damas.

Pietatem domesticam habuit, & tesserariam crucem,
Similis erat nobilis domus Religiosæ familiæ;
Seruabantur in ea vota sine votis,
Et pietas sine regulis regula erat,
Ipsa imperio & exemplo dux ad virtutem & comes erat,
His operibus intenta ibat ad virtutem contino cursu,
Et ire debebat ex domestico lemmate.

Deuise de la Maison de Coursans court sans cesse.

ABI VIATOR

Et tu quoque ad æternitatem curre,
Sed ad illam non itur nisi per virtutes.

ILLVSTRISSIMI DOMINI

D. ANTONII DE GILBERTES,

ECCLESIÆ LVGDVNENSIS COMITIS, ET ARCHIDIACONI.

EPITAPHIVM.

Ic jacet D. ANTONIVS DE GILBERTES,
Eius Ecclesiæ Canonicus in qua omnes sunt Comites,
Et Canonici aliqui Reges.
Accepit ab ea Societate splendorem,
Et splendorem dedit:
Virtutum Comes quas omnes possedit:
Humilitas in eo nobilis, honor humilis fuit,
Ex dignitatibus eas tantum admisit, quas augere posset,
Recusasse infulas dicitur, ne illis cresceret.
Ambiebant Magnates eius gratiam,
Ipse nullius gratiam ambiebat,
Idcirco omnibus gratus, quia nihil egit ex gratiâ.
Nemo amicus eo melior, quia nemo constantior:
Amicum nunquam mutauit, etiam dum amari desiit,
Spectabat in amico Deum qui semper est similis.
Vt scias puritatem amoris,
Amabat pauperes in quibus nihil est amabile præter Deum,
Ex cœna quotidianum ferculum iis transmittebat,
Nec vnquam sine Deo cœnauit:
Maiores tamen erant Eleemosynæ priuatæ quam publicæ,
Id satis publicum dicebat quod Deus aspiceret:

Maturus

Maturus erat æternitati, cui assueuerat adhuc viuus:
Tam facile ad eam migrauit vt mutasse hospitium diceres,
Imo neque hospitium mutauit,
Eo iuit quo ire consueuerat.
Et tu quoque Viator assuesce æternitati,
Nec ad illam hospes, sed hæres accede.

ELOGIVM FVNEBRE
ILLVSTRISSIMÆ DOMINÆ
D. GABRI. DE GADAGNE,
COMITISSAE DE CHEVRIERES.
STA VIATOR THESAVRVS HIC LATET, MVLIER FORTIS DIVES THESAVRVS EST.

ALIS *est* D. GABR. DE GADAGNE, *Com. de Cheurieres,*
Nosti nobilitatem si es Gallus,
Mirare virtutem si pius,
Imitare si Christianus.
Hæc post Mariti & filij vnici funus,
Cœpit nihil amare nisi Deum,
Quæ priùs Deum amabat & filium;
Nullus vnquam filius materno amore dignior fuit;
Elegantia ei pro corpore, virtus pro indole erat,
Fecerant hæc omnia Regi amabilem, quia fecerant similem.
Nec dubium quin ea merita compensasset Ludouicus Iustus,
Quæ iam amauerat pius.
Anteuertit regia munera Deus,
Remunerari prior voluit qui prior amauerat,
Subtraxit Matri delicias, & fecit suas.
Tot lacrymas expressit Matri tanta iactura,
Vt nunquam gauisuram crederes;
Tot gaudia postea creauit, vt nunquam fleuisse diceres;
Centies de morte Isaaci sui Deo gratias egit;
In eo Sara generosior, risit illa oblato filio,
Hæc etiam risit ablato.
Celandum fuit Saræ sacrificium filij,
Hæc centies Isaacum immolauit.

ILLVSTRISSIMO DOMINO
D. IACOBO MOYRON,
BARONI DE SAINT TRIVIER,
EX PRÆTORI LVGDVNENSI, ET SVPREMI CONSILII REGII CONSILIARIO.
DOMVS DVORVM AMANTIVM DOMINO
ELOGIVM.

FRVSTRA ſolitudinem, & latebras quæris, VIR ILLVSTRISSIME, nec latêre potes, nec eſſe ſolus, quia publicum oraculum es: trahis tecum quocunque pergis totam vtriuſque iuris doctrinam, ſequuntur te omnes ſcientiæ & virtutes, priuato tibi eſſe non licet, quem tot ornamenta faciunt publicum; nec duo amantes totum te poſſidêre poſſunt, qui amor es omnium, nec vllus locus eſt capax tui niſi ſit publicus; fruſtra igitur vrbem fugis qui vrbem facis vbicunque es: ex quo ſeceſſiſti in ſuburbium Lugdunenſe; aut ſuburbium intra vrbem, aut magna pars vrbis intra ſuburbium eſt.

Nec te Lugdunum tantum ſed Aula ipſa quærit etiam latentem, amaris vbi es, deſideraris vbi non es, æſtimaris vbique; audiuit Rex qualis eſſes, & dignum putauit quem adhiberet omnibus Conſiliis Regiis; nec capacior adhiberi potuit conſiliis priuatis, nec ſincerior politicis, nec innocentior ærariis; nullum eſt Conſilium cuius non merearis eſſe arbiter, nullum miniſterium cuius non poſſis eſſe Magiſter; fuiſti hactenus oraculum publicum, potes nunc eſſe regium.

Captas tamen ſolitudinem quantùm potes, & illa te captat; reddis te tibi qui tandiu dediſti te aliis; oraculum priuatum eſſe vis, qui tandiu fuiſti publicum; conſulis te ipſum & reſpondes tibi; examinas rationes tuas qui toties examinaſti alienas, ſtatuis intra te tribunal iuridicum vbi teſtis & actor, & iudex tui, anteuertis diuinam ſententiam dum te accuſas, & abſoluis; ſic præparas te alteri vitæ intra iſtam, ſic mortem fallis dum incipis æternus eſſe adhuc viuus.

Patere, Vir Illuſtriſſime, vt adiungam me ſolitudini tuæ, non interpellabo ſilentium tuum dum ſilebo; ſi tamen loqui aliquando velis, loquar dum loquêris, dicam quod dices, agam quod ages. Sic eris ſolus

etiam me comite, ſic erimus plures, & vnus, ſic erimus duo amantes, ſed tu amicus, ego ſeruus

Addictiſſimus PETRVS L'ABBE'.

ELOGIVM FVNEBRE
D. DE CHASTEAVNEVF, REGII SIGILLI CVSTODIS.

NOVVM ELOGII GENVS FACTIS LAVDARE NON VERBIS.

STA VIATOR, ET LEGE.

LLVSTRISSIMVS, Excellentiſſimuſque Dominus Carolus de Laubeſpine, Marchio de Chaſteauneuf, Baronum, Marchionum, & Præſidum ſanguis, collegit omnia Maiorum decora, & fecit ſua: natus anno 1580. & mortuus anno 1658. duarum ætatum Neſtor fuit: anno 1602. Senator in Curia Pariſienſi, & pluſquam Senator fuit: anno 1606. Legatus in Hollandiam, anno 1609. ter in Belgium miſſus vtrobique de pace egit: anno 1617. Principes Regi, & Principibus Regem conciliauit: anno 1620. Legatus ad Imperatorem, & Principes Germaniæ docuit Germaniam liberam eſſe non poſſe niſi germana ſit Galliæ: anno 1626. ad Principes Italiæ, ad Venetos, ad Rhetos, & Heluetios miſſus, oſtendit Galliam populorum fœdera ambire non iura: anno 1629. Legatus in Angliam probauit tria regna ſtare diu non poſſe, ſi ſint tria: Poſt luſtratam variis legationibus Europam, Turonum Prorex, & Regij ſigilli cuſtos creatus eſt: quam benec ho vtrumque munus geſſerit, ex inuidia collige: anno 1633. exulare iuſſus inculiſmæ docuit nullas virtutes nobiliores eſſe quam exules: anno 1643. reſtitutus eſt libertati publicæ, qui nunquam priuatâ caruit: anno 1650. redditus eſt ſigillis Regiis: anno 1651. adhibitus eſt primario Miniſterio. Anno 1653. ſecedere Leuuillam iuſſus abduxit ſecum virtutem ne ſolus iret: hæc ſemper illi intra Aulam, & extra illam comes fidelis fuit. Hæc denique anno 1653. clauſit hominis vitam, & magnarum rerum hiſtoriam:

Legiſti Viator vitam proſperis rebus, & aduerſis permixtam: expertus

est vir magnus vtramque fortunam, & eodem vultu, mutata est sæpe illa, non ille; emendabat vtramque virtute, & Dominus semper non seruus, stetit erectus cadente fortuna, & rotam fefellit dum sola cecidit.

ABI VIATOR, ET TV QVOQVE
Fortunam virtute rege.

NOBILISSIMI HEROIS DOMINI CAHEVSACII, LEVIORIS TVRMAE,

EMINENT. CARDINALIS ARMANDI RICHELII DVCTORIS.

EPITAPHIVM.

STA VIATOR, ET LVGE HANC MORTEM.

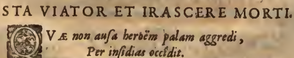

Vam Mars ipse fleret, si flere sciret.
Vt scias qualis hic fuerit, ex eo collige,
Fleuit eius mortem Cardinalis Richelius,
Fleri iis lacrymis gloria vellet, si mori posset.
Merebatur eas lacrymas hic heros,
Quem Anglus, Germanus, Hispanus lugêrent, nisi hostes essent.
Obsesso apud Reâm Insulam Toërasio,
Scapharum 29. commeatum inuexit ea viâ,
Quæ solis piscibus patêre potuit;
Iuit per omnia clausa, eadem arte ad Regem rediit:
Eâdem auxiliaribus copiis dux viæ fuit;
Iturus per aërem, si maria defuissent:
Per aërem ferè venisse crediderunt Angli,
Dum eos es D. Christophori insula momento expulit.
Nec minus illustre est quod adiungo,
Oppugnabantur omnia Elementa in vna Rupella,
Ipse vnum Elementum ex parte clausit,
Dum ad aggerem maritimum pugnans,
Instar aggeris alterius fuit.
Gloriosum est quod attexo,
Victoriæ quæ Casalis obsidionem soluit, pars magna fuit:
Electus à voluntariis ductor spontaneus,

Solo aspectu & gestu hostem terruit;
Et Toërasium semel ad Ream,
Iterum ad Casale victorem fecit.
Maius aliquid heros hic gessit,
Leuioris turmæ Em. Card. Præfectus
Totidem heroës in Germaniam duxerat,
Si duxisset immortales:
Cum hac Equitum manu in Croatarum agmen irrumpens,
Tot facinora edidit vt Mars alter haberi posset, nisi cecidisset:
Numeroso exercitu obsessus includi non potuit,
Signifero vexillum Aquilæ vulneratus eripuit,
Hoc trophæo se obuoluens, & moriens,
Heroïcam sibi in Aquila Apotheosin erexit:
Sic extinctus adhuc timebatur,
Mortuus pugnare creditus est,
Territi hostes hoc facinore victoriam nostris cessere,
Rati pugnare se cum heroibus qui nescirent mori,
Aut qui pugnarent mortui.
Iturus in hostem, Marchionem de Moüy amplexus,
Eamus inquit, & fidem Deo probemus, & Regi,
Iuêre ambo, pugnarunt viui, & vicerunt mortui.
Miratus heroës Cardinalis Richelius,
Vtrique lacrymas amoris testes impendit.
Lugendus vterque heros sed laudandus,
Hac morte vterque periit, qua moriuntur heroës.

ELOGIVM FVNEBRE D. PHILIPPI DE TORSI, D. DE LA TOVR, ATREBATENSIVM GVBERNATORIS.

STA VIATOR ET IRASCERE MORTI.

VÆ non ausa heroëm palam aggredi,
Per insidias occidit.
Hic per omnes militiæ gradus accesserat ad supremum,
Marescallus futurus qui Mars alter iam erat;

Missus trans Alpes ad Galliam olim Cisalpinam,
Mantuam Gallicam reddidit, & pene Cremonam;
Gubernator Casali datus,
Euertit casas obsidentis exercitus, & Casale seruauit.
Post seruatum Casale datus est seruando Atrebato,
Tradere se dixit Ludouicus gloriosam vrbem fideli Gubernatori,
Et fidelem Gubernatorem gloriosæ vrbi:
Vt ageret Gubernatorem Patrem egit, & iudicem;
Temperabat pœnas amore, & crimen puniebat non hominem;
Inde ille amor Gubernatoris quasi Patris,
Et metus quasi iudicis:
Imperij tenax si iussisset, abstinens ne iuberet,
Nullum imperium sterile sensit,
Nullum obsequium difficile.
Nemo seueriorem appellauit dum puniret,
Nemo molliorem dum parceret.
Vt subditos haberet homines, erat ipse subditus Deo,
Amabatur in illo Deus & timebatur,
Nemo imperantem spreuit, ne sperneret Deum.
His occupatum curis Apoplexia oppressit,
Non tamen imparatum:
Sæpe tales insidias mors heroïbus struit,
Dum palam non audet aggredi.

ABI VIATOR.

Et mortem falle, ne illa te fallat.

TVMVLVS

DOMINORVM DE BOVRLON.

STA VIATOR.

AD NOVVM TVMVLI GENVS,
DOMVS EST HIC LOCVS, NON TVMVLVS.

IACENT *sub eo tres nobiles fratres,*
Et iacebit olim tota fratrum familia.
Ij sunt,
D. Nicolaus Bourlon, Eques de Lyons, & de Chally,
D. Ioan. Bourlon, Actuarius primarius Curiæ Rationum,
D. Math. Bourlon, Rationum Magister, & Consil.

Neque

Neque hos fratres vita diuisit,
Nec mors diuidere potuit,
Idcirco eodem tumulo condi voluêre,
Vt quorum mores indiuidui fuêre,
Indiuisi sint cineres.
Primus ex illis sine liberis vixit,
Alter sine vxore,
Tertius decem liberos sustulit,
Ex lectissima coniuge D. Christina de Bally,
Nobilis D. de Bally, Præsidis Computorum filia.
Ij sunt liberi,
D. Nicolaus Bourlon, Consil. in Senatu Parisiensi,
D. Carol. Bourlon, Coadiutor Suessionensis,
D. Ioan. Bourlon, Consil. in Senatu Metensi,
D. Math. Bourlon, Rationum Magister.
Quintus Ordinis S. Augustini Regularis Canonicus,
Ex quinque filiabus tres Deo virginitatem vouerunt,
Vt scias omnes Paternæ concordiæ hæredes esse,
Tredecim sunt si numerum spectes,
Vnus si animum:
Fouet hanc concordiam annosæ virtutis Mater,
Viuunt omnes eodem spiritu matris,
Et decies viuit Mater in singulis.
Nec noua est hæc concordia quæ seculum videt,
Et erit semper noua dum erit æterna,
Fouebunt illam venturi nepotes,
Tamdiu hæredes illustris familiæ,
Quandiu hæredes paternæ concordiæ.
ABI VIATOR.
Et disce concordiam immortalitatis causam esse,
Mors ipsa nihil aliud est nisi vitæ discordia.

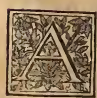
ELOGIVM FVNEBRE
DOMINI GASTONIS DE RANTY.
STA VIATOR AD NOBILEM TVMVLVM.

TACERET *sub eo virtus si mori posset,*
Audi qualis fuerit GASTO DE RANTY.
Nobilis sanguine, nobilior fuit virtute:

Nec apprehendi expertes molis,
Nec vulnerari expertes corporis,
Boëssatus spiritus erat, & tamen occubuit:
Quæsiuit mors vulneri locum, & inuênit
Oppressit hominem Apoplexia ne vulnus sentiret,
Obstruxit meatus sensuum, & spiritum intercepit.
Fallor non intercepit spiritum sed emisit;
Hospes corporis animus, & indigena cœli,
Indignatus obstrui sibi vias sensuum,
Penetrauit clausos aditus, & exiuit;
Et facilis fuit exitus dum caro non sentit;
Hac arte dum mors parabat fallere, mortem fefellit.
ABI VIATOR ET IMITARE SI POTES,
Boëssatus nomine spiritus erat,
Et poterat appellari virtus.
Mutauerat penè carnem in spiritum;
Et spiritum in virtutem,
Tu si spiritus esse non potes,
Esto virtus.

EPITAPHIVM DOMINI IVLIANI BRODEAV, ILLVSTRIS CAVSARVM PATRONI.

STA VIATOR,
VBI VIR ELOQVENS STETIT.

D dicendum natus adhuc Infans eloquens erat,
Addidit artem naturæ & bis eloquens fuit,
Omnes scientias eloquentes fecit, dum didicit.
Admirare tamen modestiam hominis,
Interpres alterius esse maluit quam Magister;
Æquauit tamen aut vicit, dum vinci voluit.
Omnium causarum actor, omnium victor,
Nullam causam admisit nisi probabilem,
Nullam reliquit incertam, dum probauit,
Persuadebat vt actor, concludebat vt iudex,
Decreta dictare videbatur dum diceret.

Vna tamen est causa cui victus succubuit,
Causa mortis.
Sciebat Dei decretum esse, & vinci voluit.
ABI VIATOR.
Te quoque hoc decretum manet
Morieris.
REDI VIATOR.
Totus non interiit vir magnus,
Viuit pars hominis in libris, & pars in liberis.

EPITAPHIVM NOBILIS INFANTIS
FRANCISCI FOVQVET.

IC *jacet* FRANCISCVS FOVQVET,
Infans erat trium annorum si ætatem spectes,
Maior Infante si merita numeres:
Formauerat illum elegantia vt omnibus placeret,
Omnium oculorum Ocellus,
Omnium amorum amor erat,
Nihil in illo puerile nisi ætas,
Ipse fletus amabilis,
Ipse risus grauis,
Ipse gestus serius,
Ipse sermo maturus fuit.
Jam crescebat ad magna annis maior,
Iam repræsentabat annos venturos,
Iam spes domestica erat, & penè publica.
Eheu quam citò interiit flos maturus!
At hæc maturarum rerum conditio est, citò mori.
Eripit se ex oculis perfecta virtus,
Et quidquid ad summum peruènit currit ad exitum:
Ostensus est puer tempori, & redditus æternitati,
Neque hæc æternitatis iniuria est,
Commodauerat illum Parentibus non dederat,
Postquam ostendit, quod suum erat repetiit;
Imo hoc æternitatis beneficium est,
Filium datura, sed non diu
Qualis futurus erat statim dedit.

ABI VIATOR ET LEGE HOC SYMBOLVM.

Hemerocallis.

Vix obiit quæ non vixit.

EPIGRAMMA.

VNa dies naſci videt, & videt vna perire;
Fallor, vix obiit, cui neque vita fuit.

ELOGIVM FVNEBRE ILLVSTR. D. D'ANCIER.

STA VIATOR AD MONIMENTVM NVNQVAM CASVRVM:

Quæ alia monimenta deterit,
Hoc monimentum poſteritas conſeruabit.

DOMINVS Franc. Antonius Gaulthiot, Dominus d'Ancier, &c. cum hæredes morituros nollet, eos ſibi hæredes adſciuit qui nunquam mori poſſent; Societatem Ieſu ad bona vocauit, eruditam vt beneficium ſciret, religioſam vt eam memoriam votiuam haberet, nunquam perituram, ne pretioſa hæreditas vnquam periret.

Vis noſſe beneficæ in ſocietatem voluntatis aliquam cauſam; Collegium inſtituendæ iuuentuti magnificum ampliſſimi Gubernatores Veſontionenſis Ciuitatis extruxerant, deerat membrum aliquod vt totum ædificij corpus perficeret, templum deerat vt totum opus conſecraret; ſucceſſit opportune in partem ſumptuum vir patriæ amantiſſimus, abſolui Collegij extructionem ære ſuo voluit, vt liberalitatem ſuam publicam faceret; extrui templum imperauit vt opes ſuas conſecraret; ſacellum in eo templo ſibi deſtinauit, vt publicas ſimul preces, & priuatas haberet.

Vnum vno in loco ſacellum voluit, & plura vbique habebit, nam Societas toto pene orbe diffuſa quot ſacerdotes vbique & ſocios alet, tot piæ voluntatis alumnos eſſe credet: Imo vt ſemel dicam erit ſacellum in quo votiuæ pro eo preces, templum erit in quo amicæ gratiarum actiones, gymnaſium erit, in quo eruditæ ei perſoluentur laudes.

Obſignauit breuiorem hominis vitam hoc vltimum facinus, deſinere

illustrius vita non potuit; Romæ hoc testamentum scripsit; voluit in publico orbis theatro illustre facinus edi; longè à Patria sejunctus ei beneficus fuit, vt sciat patria quam ei cara fuerit, quam vt viuus & præsens suis consiliis, sic absens & moribundus suis beneficiis auxit; infirmâ valetudine firma, & sana mente eas tabulas scripsit, vt scias & piè illas ac sponte scripsisse.

Dicerem nobilitatem hominis nisi eam sparsæ toto Burgundiæ Comitatu affinitates scutis ac tesseris gentilitiis abunde loquerentur: vnum dico, hoc ipse Maioribus debet quod familiæ suæ splendorem ad eum transmiserint; hoc ei Maiores debebunt quod eum ille splendorem efficiet immortalem.

Dicitur & bellum in Palatinatu gessisse honorarius Eques, vbi etiam illic didicit artem homines vincendi, sed hanc postea artem homo mitis ingenij scire maluit quam exercêre: ne quid in homine nobilissimo elegantiarum requiras, nobiliter eruditus fuit: quantopere bonas artes amarit ex eo collige, nobile Gymnasium scientiis absoluit ex parte, & Magistros Gymnasij hæredes suos ex asse scripsit.

Abi Viator, & pro eo preces, vel ei laudes offer, qui tibi & tuis gymnasium & templum ornauit, gymnasium vbi laudes discas, templum vbi preces fundas.

ELOGIVM FVNEBRE

ILLVSTRIS. D. DE BRVILLART, BARONIS DE COVRSAN.

STA VIATOR ET DISCE

QVALIS COVRSANVS FVERIT, EX EO QVOD NON FVIT.

DOMINVS BARO DE COVRSAN,
Non fuit legionum tribunus,
Non fuit castrorum Præfectus,
Non fuit ductor exercitus,
Id totum non fuit, quia esse recusauit.
Fallor id totum fuit dum esse noluit,
Legiones rexit sed sine Tribuni nomine,
Castris præfuit sed sine Præfecti munere;
Exercitum duxit sed sine Marescalli dignitate.
Admisit onera titulorum reiecit titulos,
Timuit præesse militi, cum rapinæ timebantur,

Tunc præfuit dum nihil timebatur nisi hostis,
Cedebatur ei acies quasi alteri Marti,
Victoriam sperabat Miles, si Coursanus imperaret.
Nullum sub Henrico Magno bellum gestum est,
Vbi Coursanus non vicerit:
Adhuc fortitudo & conscientia Coursanij prouerbium est,
Palliati Coursanij aut vincere sciunt aut mori,
Conscientia Coursanij timet aurum, non ferrum.
Hæc cogitatio eum recreabat morientem,
Pugnaui, ne alieno ditescerem,
Vici Henrico Magno nec sum maior,
Vixi priuatus etiam dum fui publicus,
Hic circulus vitæ mea Rex & Deus.
ABI VIATOR ET DISCE.
Neque armis nocére virtutem,
Neque arma virtuti.

ELOGIVM FVNEBRE
ILLVSTRISSIMÆ DOMINÆ
D. CAROLÆ DAMASCENÆ, BARONISSAE DE COVRSAN.
STA VIATOR.

HIc jacet Mulier fortis
Alibi inuentu difficilis.
Hæc est CAROLA DAMASCENA, De Thyanges des Rois de Sicile, & de Damas.
Nomen ipsum Maiestatem sapit.
Ex Regibus oriunda, omnes regias virtutes collegit in fœmina;
Inde illi omnia Regia præter fortunam,
Suppleuit illam virtute, & imperauit sine sceptro:
Fœminarum animos rexit quasi fœminis superior;
Nobilium Virorum duella composuit quasi viris maior;
Popularium lites diremit quasi judex,
Pluribus Prouinciis ius dixit quasi præses.
Nemo ab ea discessit nisi beneuolus,
Nemo abiisset pauper si omnes ditare potuisset,
Eos omnes censebat domesticos qui domo carebant,

Armes de la Maison de Thyanges, vne Croix de Damas.

Pietatem domesticam habuit, & tesserariam crucem,
Similis erat nobilis domus Religiosæ familiæ:
Seruabantur in ea vota sine votis,
Et pietas sine regulis regula erat,
Ipsa imperio & exemplo dux ad virtutem & comes erat,
His operibus intenta ibat ad virtutem contino cursu,
Et ire debebat ex domestico lemmate.

Deuise de la Maison de Coursans court sans cesse.

ABI VIATOR

Et tu quoque ad æternitatem curre,
Sed ad illam non itur nisi per virtutes.

ILLVSTRISSIMI DOMINI

D. ANTONII DE GILBERTES,

ECCLESIÆ LVGDVNENSIS COMITIS, ET ARCHIDIACONI.

EPITAPHIVM.

Ic jacet D. ANTONIVS DE GILBERTES,
Eius Ecclesiæ Canonicus in qua omnes sunt Comites,
Et Canonici aliqui Reges.
Accepit ab ea Societate splendorem,
Et splendorem dedit:
Virtutum Comes quas omnes possedit:
Humilitas in eo nobilis, honor humilis fuit,
Ex dignitatibus eas tantum admisit, quas augere posset,
Recusasse infulas dicitur, ne illis cresceret.
Ambiebant Magnates eius gratiam,
Ipse nullius gratiam ambiebat,
Idcirco omnibus gratus, quia nihil egit ex gratiâ.
Nemo amicus eo melior, quia nemo constantior:
Amicum nunquam mutauit, etiam dum amari desiit,
Spectabat in amico Deum qui semper est similis.
Vt scias puritatem amoris,
Amabat pauperes in quibus nihil est amabile præter Deum,
Ex cœna quotidianum ferculum iis transmittebat,
Nec vnquam sine Deo cœnauit:
Maiores tamen erant Eleemosynæ priuatæ quam publicæ,
Id satis publicum dicebat quod Deus aspiceret:

Maturus erat æternitati, cui assueuerat adhuc viuus:
Tam facile ad eam migrauit vt mutasse hospitium diceres,
Imo neque hospitium mutauit,
Eo iuit quo ire consueuerat.
Et tu quoque Viator assuesce æternitati,
Nec ad illam hospes, sed hæres accede.

ELOGIVM FVNEBRE
ILLVSTRISSIMÆ DOMINÆ
D. GABRI. DE GADAGNE,
COMITISSAE DE CHEVRIERES.
STA VIATOR THESAVRVS HIC LATET, MVLIER FORTIS DIVES THESAVRVS EST.

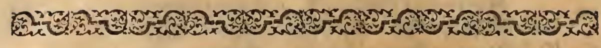

ALIS *est* D. GABR. DE GADAGNE, *Com. de Chevrieres,*
Nosti nobilitatem si es Gallus,
Mirare virtutem si pius,
Imitare si Christianus.
Hæc post Mariti & filij vnici funus,
Cœpit nihil amare nisi Deum,
Quæ priùs Deum amabat & filium;
Nullus vnquam filius materno amore dignior fuit;
Elegantia ei pro corpore, virtus pro indole erat,
Fecerant hæc omnia Regi amabilem, quia fecerant similem.
Nec dubium quin ea merita compensasset Ludouicus Iustus,
Quæ iam amauerat pius.
Anteuertit regia munera Deus,
Remunerari prior voluit qui prior amauerat,
Subtraxit Matri delicias, & fecit suas.
Tot lacrymas expressit Matri tanta iactura,
Vt nunquam gauisuram crederes;
Tot gaudia postea creauit, vt nunquam fleuisse diceres;
Centies de morte Isaaci sui Deo gratias egit;
In eo Sara generosior, risit illa oblato filio,
Hæc etiam risit ablato.
Celandum fuit Saræ sacrificium filij,
Hæc centies Isaacum immolauit.

Vt gratior victima esset filium immolabat, & Deum;
Vt haberet vbi immolaret extruxit templa de suo,
Tres religiosas domos fundauit;
Quartam ipsa præstabat vbicunque esset.
Singulos dies vnius horæ meditatio,
Singulas horas Dei amor consecrabat;
Sic nulla ei hora peribat,
Sic omne momentum æternitas erat.
Nec tantùm in animo Deus sed in manibus erat,
Quibus vel altaria, vel pauperes,
Et Deum in vtrisque vestiebat.
Abdebat se aliquando apud Moniales ab Annuntiatione dictas,
Ibi in asceticis muniis ita omnibus prælucebat,
Vt non tam Monasterij quam instituti fundatrix videretur:
Includi non debuit cœnobio quæ in seculo religiosa erat:
Singulis mensibus diem vnum,
Singulis annis octiduum ita Deo impendebat totum,
Vt temporis oblita frui æternitate videretur;
Et erat æternitas nisi tempus successisset.
Patres Societatis Iesu. *Contineri domo vnâ non poterat nobilis zelus;*
Mittebat subinde ad subditos doctores salutis,
Non tolerasset in subditis hæresin, quæ ignorantiam non ferebat,
Breui omnes vrbes hæresi carerent,
Si Dominos haberent tam Christianos.
Nec suos tantùm hic zelus, sed amplectebatur alienos;
Erga egenos propensior, diuitem se illis putabat non sibi,
Reddere se illis stipem aiebat non donare;
Inuisebat frequens Nosocomium, etiam infirma;
Addixerat se eius ministerio si Confessarius permisisset;
Prohibita est ne paucis tantum egenis seruiret foris,
Quæ domi omnibus ministrabat.
Tot operibus charitatis intenta flebat otium suum;
Quasi efficacior esse charitas possit, quam dum omnes iuuat;
Excidit illi tamen aliquando vox illa;
Viginti anni sunt cum meis commodis non seruiui;
Quam purè seruiebat Deo, quæ non meminerat sui:
Vt puriorem adhuc amorem efficeret,
Quotidianas noxas quotidiana ferè confessione expiabat,
Breui maculas non haberent,
Si se toties Sol & astra purgarent.
Agebat annum ætatis quintum & sexagesimum,
Matura erat gloriæ, & satur vitæ,

Biennium erat cum anniuersario funere sibi parentabat ;
Quinto ante obitum die designauit locum sepulturæ ;
Aptauit altaribus funebrem vestem quam ipsa confecerat,
Nemo officiosior est quam quisque sibi ;
Prudentis hospitis est lustrare ante domum quàm incolere ;
Et præmittere supellectilem, ne in vacuo habites.
Eam diem quæ præcessit obitum sic totam impendit Deo,
Vt dubites an pertineat ad hanc vitam vltima,
An ad alteram prima.
Ex tribus eius diei meditationibus tertia fuit amoris diuini :
Non interrupit mors eum amorem sed extendit,
Et ne vnquam cessaret æternum fecit ;
Extremæ noctis sopor penè extasis fuit,
Circa auroram surrexit, orauit, amauit,
Aspexit cœlum, salutauit nascentem diem,
Et sibi æternitatem.
Excitatis ad vltimum agonem domesticis,
Stans & inambulans obiit :
Extinxit calorem vitæ grauis humor, non amorem ;
Inter amica suspiria spiritum exhalauit :
Semihoram vix occupauit hæc pugna,
Tam facile mortem vicit, quia mori didicerat ;
Stans obiit vt fortem mulierem scias,
Inambulans peruenit ad æternitatem,
Ad eam semper perrexerat.
Sic transiit ad felicitatem quæ beata esse iam cœperat ;
Sit septima octidui die cœlitibus sacri.
Auxit cœlitum numerum,
Digna iis altaribus quæ sanctis erexerat :
Hæredem scripsit Illustrissimam Marchionem de S. Chamond ;
Amauit in eo paternas virtutes, & proprias,
Vt amor hæredem faceret, virtus fecerat filium.
Sepeliri voluit in templo Minoris Collegij Lugdunensis S.I :
Vt quibus animæ curam tradiderat viua,
Is curam corporis traderet mortua :
Sed admirare dignam omnibus honoribus humilitatem.
Prohibuit pompam funebrem,
Ne honores admitteret mortua, quos viua contempserat ;
Quos etiam vt calcaret, sepeliri in vestibulo templi optauit ;
Vt calcari ipsa ab omnibus posset :
Sed Collegium venerabitur semper vt fundatricem,
Et Societas vt beneficam Matrem ;

Et quia Societas vbique terrarum socios habet,
Habebit hæc vbique terrarum filios;
Quia Lugduni habet alumnos.
ABI VIATOR INVENISTI MVLIEREM FORTEM.
Tu nisi es fortis, minor fœmina es.

ANTONII L'ABBE', CANONICI SILVANECTENSIS, ET PHILOSOPHI VESONTIONE MORTVI.

EPITAPHIVM.

HOc totum est quod vobis remitto, mœsti consanguinei, mortui fratris titulum & Epitaphium; cætera quæ interire potuerunt pestis absumpsit. Crudele malum pestis, ex quâ quidquid spiratur venenum est, quidquid emittitur telum, quidquid attrectatur contagium.

Funesta hæc lues Antonium Labbé fratrem meum sic afflixit, vt ex eo toto nihil reliquerit, nisi triste in hac charta Epitaphium, & in me seruato penè miraculum.

Ne quærite quis casus hoc infortunium inuexerit; malum fuit quod nec præuideri à sano, nec agnosci ab ægroto, nec sanari ab vllo potuit: Alia sunt quæ nec silere testis, nec celare frater debeo. Adfui ægrotanti testis infortunij, particeps doloris, conscientiæ arbiter, morum Magister, vbique frater; & testari possum, eam pestem quæ corpus corrupit, nec afflauisse animum, nec mores attigisse.

Eo biduo quod illi extremum fuit, accuratas conscientiæ rationes apud probatum Sacerdotem sic posuit, vt in re arcana optarit me habere testem, vbi alij reformidant iudicem. Id vbi non impetrauit, eo ferè momento quo extinctus est, postremos vitæ calculos apud me & fratrem & iudicem numerare voluit, de quibus id tacere non teneor, eos satis fuisse ad graue testimonium, vix satis ad leue iudicium.

Nec plura vt sacerdos, vt Magister eam semper in eo indolem probaui, quæ vt modice loquar ad nullam vel artem vel virtutem inepta erat, charitate certe, & pietate erga suos illustri fuit; constitutus in extremis Auunculi de se optime meriti, memoriam in fine vitæ retinuit, & æternam fecit.

Me quidem fratrem sic dilexit vt quamdiu me sibi, & pesti suæ vicinum habuit nihil sibi abesse crediderit: Ei certe cum ego amorem re-

pendi vt nihil vnquam in eo nisi pestem oderim ; à cuius etiam Societate, nec me pestis, nec periculum mortis exclusit.

Denique & Sacerdos, & Magister, & frater, & testis id affirmare possum, eo in statu vitam clausisse qui etiam cum peste amari potest. Amate eum statum, mœsti consanguinei, & deflete, sed ea lege doloris, ne vestris lacrymis hoc Epitaphium deleatis, quod illi solum à peste seruatum est.

INTERITVS FRATRIS,

ET PRO SE A MORTE SERVATO.

CARMEN VOTIVVM.

PENDEAT *hoc carmen votiuæ anathema Thaliæ*
Ex aris Loyola tuis, seruataque vita
Authori grates rediuiuo carmine soluat.
Labbæum fratrem huc longis meus ignis ab oris
Duxerat ; vt mores sub me, Sophiamque Magistro
Disceret ; heu sortis male conscia corda futuræ,
Et Sophiam pestemque hausit! Vesontia labes
In ciues grassata suos tandem improba tela
Torsit in externos, & fratrem afflauit acerbo
Vlcere, sic sæpe externis quæ Patria non est,
Aut odiis aut peste nocet : secesserat vrbe
Vt pestem & mortem fugeret, sed nescius vrbem
Et secum pestem traxit ; vel perfida rura
Sæpe ægris plus vrbe nocent : huic dum omnia desunt,
Ne frater quoque deficeret ; præsentia morbi
Et fratris non lentus amor rus ire coëgit :
Hic ego vt ignoto vidi tabescere morbo,
Et flamma pasci internâ, quot munera solus
Sustinui? Medici, & fratris, sociique fidelis ;
Ars amor & medicamen erat ; sed fortior arte
Vis morbi fuit, & tandem mens sola medela
Apta erat ; hæc hominis pars prima, & nescia lethi ;
Huic ego solicitus prouidi, huic vltima verba
Suggessi, & fratrem prope sum comitatus euntem.
Hic mihi fons morbi, tractatæque alea pestis ;
Scilicet has inter curas, vigilesque labores :
Noxius irrepsit membris languentibus ardor,
Siue is amor, siue ignis erat ; quam pestifer esset,

Jam nigræ, mox vda albæ vestigia linguæ
Prodebant nocui fuligo aut spuma veneni;
Hinc Medicis atque inde metus: iam publica iura
Interdicta mihi, tellusque & publicus aër
Priuatim tantum esse meus: sic cuncta timentur,
Tactusque, aspectusque mali, spirataque verba,
Ipsa etiam pestis prope formidatur imago.
Mons Charitum est, Nymphis sedes, & amata Lyæo,
Effugium tunc pestis erat, Nymphisque fugatis,
Et morbum metuente Deo; pars imminet vrbi
Pars altè laqueos & publica crimina spectat,
Pendere, & literis homines rarescere longis.
Hic medio mihi colle domus, domus arcta diei,
Et nocti tantùm, ac lento satis ampla sepulchro;
Sol veritus puræ ne lucida tela diei,
Labem aliis ex me traherent, vix luce malignâ
Scissuras antri, & radiis spargebat auaris.
Hîc ego vt angusto clausum me carcere vidi,
Et solum in tenebris captiuáque aëris vmbra
Cum morbo superesse Deum; satis, ô satis inquam,
Si præsens mihi Numen ades, dum cætera desunt;
O felix iactura hominum, pretiosaque rerum
Alea, cui lucrum Deus est, versuraque cœlum,
Magne orbis Rector, rerum fortuna mearum,
E manibus suspensa tuis mea stamina pendent,
Diuide, volue, seca, placet esse volubile filum,
Dum digiti sint Parca tui: tamen altera fratrum
Si satis esse potest placando victima cœlo,
Currat adhuc aucto subtemine longior ætas,
Criminibusque meis forfex hoc pignore parcat,
Vt redimam lapsos annis melioribus annos,
Dilatæ exemplum pœnæ; post vulnera cautus,
Post virgas melior; neu fallat debile votum
Te prædem LOYOLA *meum, partæque salutis*
Sponsorem esse volo, si tela nocentia pestis
Deuoto capiti placas, & Numinis iras,
Tum mihi nona tuas morietur victima ad aras,
Et memori virtus testata hoc carmine viuet.
Dixeram, & afflictæ paulatim assurgere vires,
Deleri grauidæ sensim vestigia linguæ,
Denique post obitum, ploratàque funera viuo,
Et memori grates votiuas carmine soluo.

LIBER SEXTVS.

ELOGIA HISTORICA LVGDVNI ANTIQVI.

LECTORI BENEVOLO.

ACTENVS ſcribendi Hiſtoriam triplex ferè methodus fuit; prima explicandis rebus ſingulis & minutis ſic inhæret tota, vt multum Mercurij habeat, parum Apollinis: Altera in enarrandis rebus geſtis quid actum male, quid bene, accuſat, & laudat, & ſic agit teſtem vt exerceat iudicem: Tertia ex rebus præteritis futuras inſtruit, & venturi temporis penè Hiſtoriam facit, dum oſtendit facienda ex rebus factis. Addi fortaſſe poteſt quartùm hiſtoriæ genus per Diſſertationes, & Epiſtolas Hiſtoricas quarum exordium aliquid eruditum habeat, epilogus aliquid Ethicum, pars media Hiſtoriam rei narret ſi certa eſt, probet ſi dubia, exornet ſi ſicca, & ſic Hiſtoricum agat vt miſceat Oratorem & Philoſophum; atque vt ſit perfecta ex aliis ſumit vnde ſe perficiat; hac quarta methodo Hiſtoriam veteris Lugduni Hiſtoriam ſcribo; ſi placuerit hæc methodus, erit Hiſtoria prima; ſi minus placuerit, erit ſola. Vale.

NOBILISSIMO POTENTISSIMOQVE DOMINO

D. NICOLAO DE NEVFVILLE, DVCI DE VILLEROY, PARI, ET MARESCALLO FRANCIÆ, LVGDVNENSIVM GVBERNATORI, &c.

EXAMINATAM à multis, nec ſatis adhuc diſcuſſam de ortu Lugduni difficilem controuerſiam, cur tibi offeram ſub Philarchi nomine, non leues ſunt cauſæ, Mareſcalle meritiſſime.

Scire debes ætatem eius vrbis cui præes, nec potes ſcire natales infantis, niſi ſcias parentes; agnoſcere te vellet primus Parens Lugduni ſi viueret, nec tu ſuccedere debes ignoto; ordinis quidam nexus inter vos eſt; neque ille eſſet antiquiſſimus, niſi tu illi ſuccederes, nec tu eſſes centeſimus Gubernator, niſi ille præceſſiſſet.

Neque ordinis tantum, ſed amoris & beneficiorum vobis cum Lugduno communitas eſt; debet illa fundatori ſuo quod ſit antiquiſſima, debet tibi quod penè ſit noua; tot ornamentis publicis ornauit illam illuſtriſſimus Parens tuus, & tu tot addidiſti Patri, vt Neapolis ex veſtro nomine appellari poſſit.

Addo aliquid illuſtrius, debet Planco Lugdunum quod inter ciuiles Romanorum motus Iulia ſemper fuerit, & Auguſta; Et tibi debet Lugdunum quod inter nuperas factiones Regia fuerit, non neutra, nec altera.

Scilicet Gubernator eras Ludouici, & Lugduni, & Prorex vigilantiſſimus frater tuus, eâdem fide gubernabat Lugdunum qua tu Ludouicum: ſtetit exemplo veſtro fidelis Arar, & Rhodanus, & vicinæ Prouinciæ immobili Lugduno quaſi centro, immotæ ſtetêre, ſi centrum cecidiſſet, caſuræ.

Dixi quid debeat tibi Lugdunum politica, dicam breui quid debeat Fratri Lugdunum ſacra.

MAGNITVDINIS TVÆ,

Humillimus ſeruus PETRVS L'ABBE'.

DISSER-

DISSERTATIO PRIMA, DE ORTV LVGDVNI.

ROGASTI quod imperare poteras Philarche, vt ſcribam ad te de natalibus, & ortu Lugduni; ſcilicet intereſſe putas vt Lugdunum annos ſuos & parentes ſciat; turpe eſt prolem eſſe, & neſcire patrem; nec minus indecorum eſt percurriſſe tot ſecula, & neſcire numerum, dum ignoras primum.

Obtempero precibus, vel imperiis tuis, ſed aliter quàm expectas, ſcribo originem Lugduni, & illam taceo; ſcio illam & ignoro; atque hoc ipſum perſuadêre conabor tibi, ſcire te illam, dum tu illam neſcis; nimirum hæc prima laus eſt antiquitatis carêre principiis, altera laus habere principia & neſcire: hæc ego duo ſi perſuaſero dicam originem Lugduni dum illam non dicam.

PRIMA ANTIQVITAS NON HABERE PRINCIPIA AVT NESCIRE.

ASSVRGE mecum Philarche, & primam antiquitatis Ideam ex eo diſce qui ſolus antiquiſſimus eſt; extitiſſe ante tempora, & fundare tempus; antiquiſſimum eſſe genere, & Maiores non habêre, Patrem eſſe & carêre Patre; hæc primæ intra Deum Perſonæ nobilitas eſt: ſemper genitum eſſe, & ſemper gigni filium eſſe, nec eſſe poſt patrem; nihil habere minus Patre niſi punctum originis, hoc Verbi diuini elogium eſt. Terminare eum amorem qui nunquam incepit; exhaurire eum qui nunquam deſinit; ardorem eſſe duorum & ardere tertium, hic Tertiæ intra Deum Perſonæ caracter eſt.

Altiùs te euexi, Philarche, intra mundum te reuoco; incepit aliquando hic mundus, & neſcit quam-primùm inceperit; finiuit primam æternitatem, & ignorat finem; inchoauit tempus & initij non meminit; id vnum nouit nihil præfuiſſe ſibi niſi inanitatem ſui.

Vis aliquid dicam de origine Oceani? neſcit an ſit pater fluuiorum an filius; creſcit ex fluuiis, ex illo fluuij creſcunt; plenus ſemper eſt, & ſe ſemper effundit; breui exhauriendus ſi effunderet alienum, ſemper plenus quia effundit ſeipſum: ignorat tamen vnde id acceperit quod ſemper effundit.

Ex fluuiis eos nobiles voco, quorum originem natura quæri maluit quàm inueniri; nobilior eſt Nilus quâ parte neſcitur, quam quâ aſpici-

tur; riui ſunt quorum origo ſaltu tranſmittitur, nobiles fluuij in orbem currunt dum ex oceano in oceanum redeunt: propterea ignorant originem ſuam; quia difficile inuenitur principium vbi nihil eſt primum.

Vis ex fluminibus ad regna te & vrbes traducam? tam incerta eſt prima Francorum patria quam ſecunda certa; an ex Troianis venerint vt aliqui putant; an ex Germanis vt plures exiſtimant; an potius Franci non vnius populi nomen ſed plurium, ita appellati quod excuſſo Romanorum iugo in libertatem ſe vendicarint; quaſi idem ſit Francum eſſe & liberum, incerta res eſt; propterea antiqua eſt Francorum patria quia dubia.

Audio quid tacitus inſuſurres, quid nobilius Româ, & origo patet? hîc te expectabam, Philarche, nobilior eſſet origo Romæ ſi latêret; adhuc Romanos pudet originis ſuæ; idcirco conſecrarunt Lupam ne dedecori eſſet; propterea fecêre Romulum Deum quem hominem non ferebant; atque vt diſſimularent hiſtoriam fecêre fabulam.

Percurre vrbes, luſtra familias, intuêre Solem & Lunam: ex vrbibus eæ antiquiſſimæ ſunt quæ nunquam creuêre, ex familiis eæ maximæ quæ neſciunt ſe fuiſſe paruas: idcirco Sol antiquiſſimus eſt quia nihil aſpexit ſe priùs; ſcilicet hæc vera antiquitas eſt non habuiſſe principium naſcendi, aut neſcire.

Atque hic eſt illuſtris ortus Lugduni, neſcire originem ſuam, ſcit ſe aliquando natum, & olim caſurum; neſcit initium ortus ſui, & ignorat exitum; media ætas eſt quidquid aſpicit, ignorat extrema: nimirum hæc ætas Deorum eſt neſcire infantiam & ſenectutem non timere: participat æternitatem Lugdunum dum neſcit ortum ſuum, & ignorat occaſum.

LVGDVNVM POST PLANCVM.

HACTENVS Oratorem egi, placet nunc dialecticum agere, & ſtricta manu loqui; problema eſt ortus Lugduni, vtrinque calculum verto, & dum neutram opinionem accuſo, vtramque laudo.

POLYBIUS Author illuſtris ſtylo & ferro, vt Annibalis in Italiam iter certiùs deſcriberet, luſtrauit oculis; Arar inquit, & Rhodanus ex arduis, & inacceſſis montibus decurrentes inſulam efficiunt, ei parti Ægypti ſimilem quæ Delta vocatur, illac tranſiuit Annibal. Rogo te Philarche, cur oculatus teſtis deſcribit inſulam intra quam Lugdunum eſt, & de vrbe tacet? Deinde qui ſunt ij montes ardui & inacceſſi? an illi qui Lugduno incumbunt? at illi plus vallis quam collis habent; præterea quænam hæc inſula Ægyptiaco Deltæ ſimilis quod totam inferiorem Ægy-

ptum continet, an vrbis nomen est, an potius amplæ regionis? quam si Vegeso monte vbi Arar nascitur, & Alpibus vnde Rhodanus oritur delinees, & fluminis vtriusque confluuio definias, secundum Delta describes æquale primo; igitur ante Annibalem & Polybium Lugdunensis insula fuit, non Lugdunum. Titus-Liuius Author æqualis Romanæ maiestati, postero die, inquit profectus Annibal aduersâ Rhodani ripa mediterranea Galliæ petit; non quia rectior ad Alpes via esset, sed quantum à mari recessisset minus obuiam fore Romanum exercitum credens, cum quo priusquam in Italiam ventum foret, non erat in animo manus conserere; quartis castris ad insulam peruênit vbi Arar, & Rhodanus amnes diuersis ex Alpibus decurrentes agri aliquantum complexi confluunt in vnum, mediis campis insulæ nomen inditum. Iterùm te ad examen voco, Phylarche, magnus Author eundem locum describit vbi nunc Lugdunum est, & vrbis non meminit; igitur vrbs ante non fuit; deinde mediis campis insulæ nomen inditum, igitur vbi nunc Lugdunum est nihil tunc nisi campus fuit.

Vis addam Plutarchum amabile nomen Apollini & Musis; Annibal, inquit, castra mouit, & per ripam Rhodani aduerso flumine profectus, paucis diebus peruenit ad locum quem insulam vocant Galli; ibique nunc Lugdunum est celeberrima Galliæ vrbs, quam longis postea temporibus Plancus condidit: igitur ante Plancum Lugdunum non erat, aut non est à Planco conditum.

Produco grauius testimonium, & maiorem virum, Iulius Cæsar homo est de quo meritò dubites meliorne imperator an scriptor fuerit, hic de se vno historiam fecit, idem testis & historicus sui, idem scribenda fecit & scripsit, idem alios ferro superauit, & seipsum stylo, hic Galliam explorauit vniuersam, & Lugdunum nesciuit; hic Ararim & Rhodanum, & vtriusque confluentem aspexit, & Lugdunum non vidit; hic Cabillonem, Matisconem, Viennam, Massiliam, & impositas vtrique fluuio vrbes descripsit & Lugduni non meminit; igitur temporibus Cæsaris Lugdunum non fuit.

Teneo te Philarche non euades, Caietæ in Æde Saturni, nunc turris Rolandi est, marmori albo inscripta leguntur hæc verba.

L. Munatius. L. F. N. L. Pron. Plancus Cos.
Ex Rhetis adem Saturni fecit de manubiis,
Cos. Imp. Iter. VII. vir. Epul. Triumph.
Agros diuisit in Italia Beneuenti, in Galliam
Colonias deduxit Lugdunum, & Rauricam.

Attende, Philarche, vim argumenti; deducere Coloniam Lugdunum est fundare Lugdunum; deinde tam fundauit Lugdunum quam Rauricam; igitur ante Plancum nec Raurica fuit, nec Lugdunum.

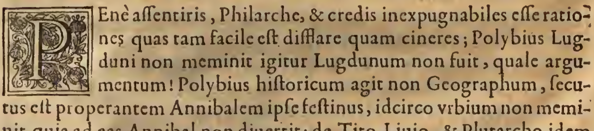
Audio te etiam tacentem, Philarche, numerare soles authoritates & ponderare rationes; affero vnam, & persuadeo, intererat Galliæ ante Plancum nullum esse Lugdunum, fuit è re Romanorum temporibus Planci ædificare Lugdunum; igitur ante Plancum Lugdunum non fuit: Erat ante Plancum Vienna Galliæ quod posteà Lugdunum fuit; erat Europæ centrum, Galliarum meditullium, domina Araris & Rhodani, Massiliæ soror, Emporium orbis: si Gallia vicinam vrbem Viennæ adiungeret præuidebat breui faciendum quod videt factum, ingentes duas vrbes vicinia non capit, aut fiet vna maior aut vtraque minor; æqualia diu esse non possunt quæ inuicem certant, quidquid superatur fit minus, & quidquid vicinum est accedit ad vnum.

Premò argumentum, Romanos penè necessitas impulit ædificare Lugdunum; Allobroges nec amici Romanorum, neque hostes, dum Romani orbis victores, seipsos bellis ciuilibus vincunt, faciendum id putarunt Romanis, quod Romani fecerant Gallis; occasione vsi Viennam occupant non alio iure quam armorum, & ne Viennenses pœniteret mutasse dominos, ex municipio Romanorum Viennam constituunt Metropolim Allobrogum.

Dissimulanda fuit Romanis ea iniuria quæ tunc impediri non poterat; ne tamen clientes suos despicere viderentur, imperant Planco vt nouam vrbem exulibus ædificet antiquâ meliorem; sic illatam iniuriam dissimulant, & emendant; sic armantur in hostem sine armis, sic Lugdunum bellum sine bello Allobrogibus intulit; si ante Plancum Lugdunum fuisset inuasissent illud. Allobroges nondum Romanum, & duabus vrbibus Viennâ, & Lugduno clausissent Galliam Romæ, & aperuissent Romam Galliæ; igitur ante Plancum Lugdunum non fuit.

LVGDVNVM ANTE PLANCVM.

PARS SECVNDA.

PEnè assentiris, Philarche, & credis inexpugnabiles esse rationes quas tam facile est difflare quam cineres; Polybius Lugduni non meminit igitur Lugdunum non fuit, quale argumentum! Polybius historicum agit non Geographum, secutus est properantem Annibalem ipse festinus, idcirco vrbium non meminit quia ad eas Annibal non diuertit; de Tito-Liuio, & Plutarcho idem dico, vterque iter Annibalis non obuias vrbes describit; propterea neuter ibi morari debuit vbi exercitus Annibalis non stetit; possem addere vtrumque Lugduni meminisse dum meminit insulæ; nimirum insula nomen est non regionis tantum sed vrbis; auxit vrbem lucius Plan-

cus, & insulæ montem addidit; idcirco Lugdunum appellauit, ex se & monte.

Ad Cæsarem quam facilis responsio: Cæsar Lugdunum omisit, igitur ante Cæsarem Lugdunum non fuit, leue argumentum, nec Cæsareum; non extant apud Cæsarem, Nemausus, Druentia, Vigenum Antipolis, Brigantium, Auenio, Gernum, Valentia, Ruscinum, Vasio, Arausio, Aëria, Oxibium, Olbia, &c. quæ tamen apud Strabonem & Ptolomæum sunt nobiles vrbes; non ædificat arces & vrbes Cæsar dum meminit, neque euertit dum omittit; erant temporibus Cæsaris intra Galliam octingentæ vrbes, ex iis Cæsar octoginta vix nominat; erant quadringenti populi, ex iis Cæsar quadraginta vix laudat: scilicet eas ferè vrbes describit quas obsedit, eos ferè populos recenset quos amicos habuit, aut sensit hostes: nimirum scribit commentarios rerum suarum non Gallicarum, & Romanas victorias enumerat non vrbes Gallicas; sic descripsisset triumphatam Italiam Brennus, neque illustrius esset apud eum Mediolanum, quam apud Cæsarem Lugdunum.

Nec difficilior est contra Plancum defensio, deduxit Colonias Lugdunum & Rauricam, & neutram fundauit; deducebantur sæpe Coloniæ vbi vrbes iam erant; retinebantur antiqui Ciues, & addebantur noui: mutabantur leges non homines; qui vt pretiosius seruirent ornabantur nouis priuilegiis, & spoliabantur antiquis; mutauit statum Lugduni Plancus, nec fundauit Lugdunum.

Aliò te deduco, Philarche, quid si dicam Lugdunum trecentis ante Plancum annis à Iugdo Rege esse fundatum? ita affirmat Berosus; nec si aliquando fabulas admiscet quidquid asseuerat fabula est.

Addo grauioris authoritatis virum; Plutarchus eo libro quem de fluuiis & montibus scripsit, ait Momorum Principem in Gallia virum oraculo monitum vt ad confluentem Araris & Rhodani vrbem extrueret, eundem à coruis circumuolantibus edoctum, quo loco vrbs condenda esset; ab hoc augurio coruorum quos Celtæ lugos vocant, & à monte quem Dunum appellant, Lugdunum nominatum esse.

Neque contraria loquitur Plutarchus, dum ait Lugdunum intra insulam conditum; reliquit Plancus antiquam vrbem in monte, alteram sub monte condidit; retinuit idem nomen ne augurium mutaret, nec mutauit locum vt seruaret oraculum: confecta res esset, si vnus Plutarchus esset non geminus, vetus non falsus, atque hic esset illustris ortus Lugduni, oraculum, & augurium, gemini Parentes, & duæ origines.

Dubitare incipis, Philarche, & persuaderi velles Lugdunum Planco antiquius esse, vt tu esses antiquior, scilicet antiquitatem publicam arbitraris tuam, & te æternum putares, si patria tua sine ortu esset: affero aliquid fortius & te conuinco, Strabo Augusto & Planco penè coæta-

neus, Lugdunum celebre orbis Emporium, Seneca opulentam ciuitatem, & ornamentum Prouinciarum vocat: Oro te, Philarche, quomodo Lugdunum orbis Emporium esse potuit si adhuc orbi ignota vrbs fuit? quis nunriauit Europæ Lugdunenses nundinas si adhuc Lugdunum vix erat? quomodo tam celeriter duci aratrum, attolli mœnia, ædificari ædes, muniri officinæ potuerunt? an simul Lugdunum nasci, & crescere, simul vrbs parua & adulta, simul obscura & publica esse potuit? vix ipsa nundinarum fama ire tam citò per Europam, & redire potuit; ipsæ aues si mercaturam facerent inuitari ad nundinas, & venire tam propere ex toto orbe non potuissent. Non ita res crescunt, Philarche, nihil magnum simul, & exiguum est, ad magnitudinem per gradus itur, & lentius adhuc adolescunt vrbes quam arbores.

De literarum studiis idem dico atque de nundinis: quis nuntiauit orbi Lugdunensem Aram? quis Athenas tam celeriter in Athenæum transtulit? quis prouocauit ingenia ad certamen? an simul doceri scientiæ, & addisci potuere? an iidem discipuli esse & Magistri? Musæ ipsæ prius alumnæ fuêre quam Magistræ, nemo nascitur eruditus, si Mineruam excipias quæ ex cerebro Iouis prodiit intus erudita, & foris armata: floruêre temporibus Planci Athenæ Lugduni, igitur ante Plancum Athenæum fuit: inuênit intra insulam Druydes Plancus non induxit, debet illis sapientiam Gallia non Romanis, & diu ante sapuimus Gallicè quam Latinè.

LVGDVNI ORTVS PROBLEMA.

VIDES Philarche originem Lugduni controuersiam esse non historiam; neutra pars vincitur, neutra vincit; problema est ortus Lugduni, & primæ natiuitatis nostræ mater opinio est.

Placet claudere Epistolam more Senecæ, & ne indonatus abeas hoc te symbolo dono. Quid interest, Philarche, quando Lugdunum inceperit, pluris refert quando desiturum sit; ex te ipso rem probo, quid interest quos Maiores habueris si es minor, quo ex sanguine fluxeris si es decolor, quo ex genere veneris si degeneras: mallem antecessores tuos minores esse, & te maiorem, mallem augeri in te quam decrescere, & nollem te Augustulum esse sed Augustum: Quid prodest scrutari cineres vnde venisti? Omnis cinis ab Adamo, atque hic à nihilo est: cur emendicas alienam nobilitatem, si cares propria? mallem te ex tuo diuitem esse; nemo bene triumphat alienâ gloriâ: cur exploras alienos cineres si tui fœtent? Nullus cinis principem olet; nemo Regem agnouit ex cinere: cur distinguis inter cineres? omnis cinis æqualis, & omnis san-

guis concolor est: Cur quæris originem sanguinis? periculum est ne in fonte fallaris, omnis princeps ab ignoto venit, & omnis plebeius à nobili est.

Ante bis mille annos Lugdunum non fuit, & tu ante seculum non eras: cur eò pergis vbi non eras? cur te ante te quæris? quo longius progrederis eo longius à te recedis, cinis eras antequam esses, si aliud quæris, ante cinerem eras nihil.

Crede mihi Philarche, stude rebus futuris non præteritis, minorem te præterita faciunt, & futura maiorem; decrescis ex præterito, crescis ex futuro; additur tibi quidquid aduenit, & quidquid præteriit, periit tibi: hæc nobilis disciplina est, studêre futuris; æternus non fuisti, fac te perpetuum, auspicare æternitatem intra tempus, incipe immortalis esse dum viuis, cœpisti aliquando, fac ne vnquam desinas, ego hîc cesso.

DISSERTATIO
DE ANTIQVO SITV LVGDVNI.

ILLVSTRISSIMO REVERENDISSIMOQVE DOMINO
D. CAMILLO DE NEVFVILLE,
ARCHIEPISCOPO LVGDVNENSIVM,
ET PROREGI MERITISSIMO.

Vod eunti ad Mediolanensem Præfecturam Ambrosio commendauit Probus Romæ Præfectus, vade, age non vt judex sed vt Episcopus; id sine commendatione, & sponte facis, ARCHIPRÆSVL ILLVSTRISSIME, agis vt Antistes non vt judex, repræsentas Ambrosium Lugdunensem Lugduni, & partes Archipræsulis diu ante impleuisti quam Præsul esses.

Tria te geminâ dignitate dignum efficiunt, Nobilis indoles, eximia virtus, illustris eruditio; nec pauciores dotes exigit vtraque dignitas, nec potest optare plures.

Aque indoles quidem tua adeò nobilis & magnifica est, vt dicere veriùs quam ille possis, enumeraui populos gubernationi meæ commissos, nulla ouis ignota pastori, nulli pastor ignotus fui; nulla est miseria quam non subleuarim, nulla felicitas quam non auxerim: Idcirco me Proregem putaui vt haberem quibus bene facerem; alluunt Lugdunum duo

illustres fluuij, ego tertium flumen me esse putaui, vt Lugdunenses meos beneficiis allucerem, & sæpe omnes inuitaui vt ex me haurirent tanquam ex flumine.

Addidisti nobilitati indolis splendorem virtutis, vt bis nobilis esses; nulla tibi ex virtutibus deest, & tu nulli; nec facile iudicium est quænam in te virtus emineat, dum omnes sunt eminentes, olim futuræ Eminentissimæ; præcellere tamen videtur cæteris morum suauitas & affabilitas; hæc te omnibus amabilem facit, & tibi omnes amabiles; per hanc pates omnibus miseriis instar asyli, omnibus precibus instar templi, omnibus dubiis instar oraculi: per hanc neminem excludis & omnes allicis; per hanc quasi Echo Lugdunensis omnes audis, & omnes alloqueris.

Neque inerudita est virtus tua, vidit te Lugdunum Rhetorem, Lutetia Philosophum, Roma Theologum: iunxisti Gallicam sapientiam Romanæ, temperasti vnam alterâ, & collegisti magnarum nationum virtutes non errores: Inde illa excellens prudentia tua, non lenta nec præceps, non astuta nec incauta, non facilis vt fallatur, non infidelis vt fallat; inde illa facilitas in rebus agendis; vides initia rerum & progressus, vides ordinem & finem, vides circuitum rerum & centrum; & dum alij per lineas currunt iam attigisti punctum.

Eæ sunt dotes quæ te vtrique dignitati Proregis, & Archipræsulis parem efficiunt, & maiorem; sustines geminum onus, nec minor es; iungis vtrumqne ministerium, nec confundis; consecras vnum altero; idem seruis Deo, & Regi; idem concilias vtriusque obsequium, & distinguis præceptum.

Atque hæc est causa cur tibi offeram geminum Lugduni situm sub Aristi nomine, idest virorum optimi. Fuit olim Lugdunum in monte, & sub monte, vterque situs est tuus, habes vtrobique ciues gubernator, & oues Pastor, ego vbique sum, si annuis,

MAGNITVDINIS TVÆ,

Addictissimus seruus PETRVS L'ABBE'.

DISSERTATIO SECVNDA, DE SITV LVGDVNI.

PRIMA PARS.

LVGDVNVM IN MONTE CONDITVM.

VIs scire, Ariste, quod sciri vix potest, an in monte Lugdunum, an vbi nunc est, à Planco sit conditum; hæc quæstio ad alteram pertinet vbi condi debuerit, hæc aliam appellat quis sit optimus magnarum vrbium situs: hæc ego duo si probauero, quæstionem tuam ante soluam, quam eam attingam. Vide-

Videtur optimus vrbium ſitus in montibus eſſe, inde propiores cœlo ſumus vnde venimus: inde alloquimur Numen è propinquo, & fere aſpicimus; inde intuemur patriam olim futuram; inde imperamus Elementis, & cœli ciues penè iam ſumus; inde altiores ſumus rebus caducis etiam dum cadimus: qui plana camporum incolunt & depreſſa terrarum, minores ſunt rebus humanis & ſeipſis; calcant eos elementa quæ calcari debuerant, opprimit eos terra, & ferè iam tegit, & ſepeliendi olim, iam penè ſepulti ſunt.

Non dubitabis vt puto, eum ſitum optimum eſſe quem Deus elegit; placuêre ſemper montes Deo: hîc ſæpe audiri voluit, hîc videri, hîc ſæpe amicis conuiuia poſuit, hîc ſæpe ipſe conuiua fuit! hîc ſæpe templum habuit, & ſemper templi inſtar mons fuit: Vrbs illa nobilis Ieruſalem idcirco altera Dei patria fuit quia in montibus erat; deſcendebat ad illam Deus ab cœleſti Ieruſalem, gemina illi patria, & duplex Syon, & vterque mons erat; alibi Deus hoſpes hic municeps, alibi aduena, hic penè indigena fuit.

Ne Theologum agere me putes, addo Philoſophum ſed diuinum, ille in ea republicâ quæ homines beatos faceret, ſi faceret ciues, deſcribit vrbem tam ſimilem Hieroſolymæ, vt pinxiſſe videatur antiquam, non inueniſſe nouam; vt omittam cæteras vrbis leges, eam in montibus conſtituit: Illuc, inquit, difficile vitia penetrant quia humi reptant, illic virtutes libenter habitant deorum vicinæ, illic animus propior eſt origini ſuæ, illic auſpicatur æternitatem intra tempus, illic viuit Deo iudice & ſe teſte; illic inquilinus mundi eſt, & penè iam habitat extra mundum.

Vis addam Philoſopho politicum? impoſitæ montibus vrbes ipſo ſitu munitæ ſunt, mons illis agger & murus, & propugnaculum eſt; ipſe aſcenſus hoſtem fatigat, vinci poteſt dum aſcendit, & antequam aſcendat iam penè victus eſt; atque hæc maximè vera erant cum ariete muri euerti ſolebant; obrui poterat ſaxis aſcendens Aries, quatiebatur antequam quateret, ridebantur hæc tormenta, & plus timebantur nudæ volucres quam armati arietes; at ſitæ in plano, & vallibus vrbes, ipſo ſitu ſunt debiles; adiri poſſunt à deambulante hoſte, ſuperari à currente; obrui à deſcendente; nihil vrbem tuetur niſi agger & murus, vterque facilis expugnatu dum facile attingi poteſt.

Ridebis puto ſi medicum agam, montes ipſo ſitu ſunt ſalubres, illic aër innocens & ſine veneno eſt; illic aqua vinum, illic vinum ambroſia; illic cibus manna, illic omnis herba medicina eſt; illuc adrepere morbus non audet vbi omnis homo medicus eſt; illuc mors non venit niſi vocata; illic tacite ſeneſcimus, illic centum anni ſunt iuuenes, illic moriendi penè libertas eſt; illic tunc incipit æternitas cum tempus diſplicet: in vallibus omne elementum peſtis, omnis natura morbus, & omnis morbus penè lethalis eſt.

Audio ad hiſtoriam me euocas, Ariſte, at hæc omnis ſacra & profana montibus fauet; in montibus ſeptem excitata eſt Roma quaſi vnus non ſufficeret; ab eo tempore adeò montes amarunt Romani, vt in illis palatia ædificarint aut templa; & ne vrbes incolis carerent, in illis homines ciues, & colonos collocarunt Deos. Quanti æſtimarint montes Galli ex eo colligere licet; clariſſimas quaſque vrbes denominarunt ex montibus; inde illa Gallorum virtus, ridebant pericula inter tonitrua nati, & mundo maiores negabant timendas mundi ruinas ſi caderet: inde intra Galliam fluuiorum ripæ, & maris oræ hoſpitia magis erant quam domicilia; illic propolæ habitabant, non incolæ; illic excipiebantur tabernis inſtitores quaſi hoſpites; illic ſiſtebantur peregrini mores ne in vrbes aſcenderent; grauiuſque metuebant ſibi Galli à peregrinis moribus quam ab hoſtibus.

Vides Ariſte ſolutam à me quæſtionem quam non attigi, in monte Lugdunum condi debuit, igitur in monte conditum fuit: Cur enim vir prudentiſſimus Plancus vrbem à Senatu extruere iuſſus, eum ſitum non elegit quem Roma laudaret? cur eum voluit quem Roma nollet? cur homo Romanus vrbem non erigeret ſimilem Romæ? cur eum montem neglexit, qui Capitolij inſtar eſſet? cur aduerſus nutantem adhuc Gallorum fidem eum montem non occupauit quem natura muniiſſet? cur ibi ſtetit vbi à Gallis è monte deſcendentibus opprimi poſſet? cur prætulit inſalubrem locum? cur homo gloriæ cupidus eum montem non elegit, vnde quaſi ex theatro aſpicere Alpes, & aſpici poſſet.

Audio quid opponas, Ariſte, eſto Lugdunum condi in monte debuerit, negas conditum eſſe: ſcilicet multa fiunt quæ fieri non oporteret: Iulius Cæſar intulit bellum patriæ quod inferre non debuit; Auguſtus permiſit Antonio caput Ciceronis, quod capite ſuo tueri debuit: ipſe Plancus pro Triumviris ſtetit qui ſtare pro republica debuit; ſcilicet imminutam habemus prudentiam, nemo eſt qui aliquando non erret, licuiſſe aiunt Catoni errare ſemel.

Deſcendo ad ſingulare certamen, & niſi defendis rem euinco, prima rei factæ probatio eſt res ipſa facta: nemo negabit id fuiſſe integrum quod videt imminutum; ſtetiſſe vrbes probat ruina vrbium, & ſæpè rem totam oſtendit ſuperſtes rei particula; ſuccede mecum in montem, adhuc retinet nomen fori, & Veneris; igitur in monte forum fuit, & templum Veneris: percurre montem, luſtra marmora, lege tabulas antiquis caracteribus inſcriptas; viuit in hoc lapide Senator, in illo Eques, hîc Tribunus, hîc Quæſtor, fuit; igitur illi olim in monte vixerunt; vidiſti faciem montis, ſcrutare viſcera, explora ſepulcra, videbis lacrymas in phialis, cineres in vrnis, oſſa in ſepulchris, inuenies intra montem vrbem mortuam, igitur in monte vrbs vixit, omne cadauer corpus erat, quid-

quid decreuit, magnum fuit, & quidquid cecidit olim stetit.

Prouoco te ad pendentes aquatum ductus, Quæso Ariste, si Lugdunum in plano fuit: cur eò aquas deriuare vbi erant gemini fluuij? cur eò fontes traducere, vbi fontes è monte manabant? deinde cur ij aquarum fornices ad plana non descendebant si Lugdunum in plano erat? Imo illi in monte sistebant, igitur in monte Lugdunum stetit; scilicet amabant Romani viuaces & leues aquas, proptetea illas ex aëre suspendebant, vt pondus excuterent; ob eam causam per arcus triumphales deuehebant vt nemo eas aquas contemneret quas videret triumphantes: Aspice extantes adhuc toto monte arcus triumphales, & nega ibi Lugdunum fuisse vbi tot extant Lugduni reliquiæ.

Placet vrgere rem testimoniis, ne dubites de testium fide sunt Martyres, fluxit è monte sanguis Martyrum Lugdunensium, hodieque crux visitur vbi olim fuere decollati; adhuc decliuis vicus rorantis sanguinis nomen retinet, adhuc Arat sanguinis nomen habet, & ferè colorem! Ex iis testimoniis sic arguere licet, decollati sunt in monte Martyres, igitur Martyres in monte vixêre: plenus est mons sanctorum reliquiis, thesaurus est quidquid intra montem latet, nullum est in monte vestigium quod non sit sacrum, intra montem est populus Martyrum mortuus, igitur in monte fuit viuus.

Ais te crediturum vel si vnus author vidisse se in monte Lugdunum asserat: affero vnum maiorem omni exceptione.

Vidi duobus imminens fluuiis iugum,
Quod Phœbus ortu semper obuerso videt,
Vbi Rhodanus ingens amne prærapido fluit;
Ararque dubitans quo suos cursus agat.
Tacitus quietis alluit ripas vadis,
Estne illa tellus spiritus altrix tui?

Respondes Poëtam esse qui loquitur; imo Hercules est à Ioue missus, vt exploraret genus Claudij; petebas testem humanum, habes diuinum. Reponis malle te homini credere quam Ioui: at hæc iniuria Deorum est, si tamen hominem quæris. Idem Seneca Epist. 91. Arsit opulenta ciuitas ornamentum Prouinciarum quibus inserta erat, vni imposita, & huic non altissimo monti: Amabo, Ariste, an potuit apertius loqui, an sapientiorem testem requiris quam Philosophum? an feueriorem quam Stoicum? an veriorem quam cui mentiri non licuit? aut negare debes astisse Lugdunum, aut fateri fuisse monti impositum.

SECVNDA PARS.

LVGDVNVM SVB MONTE CONDITVM.

DVBITARE incipis, Ariste, & si vrgerem præberes assensum; at suspende tantisper iudicium, nec te rapiant acuta sed vera; ridebis breui elogia montium, & miraberis quidquid acutum est, non semper esse verum.

Vis eludam argumenta proposita? quale illud primum? è montibus propiores cœlo sumus, amabo te, qualis est illa maior vicinitas quæ infinitè distat! Deinde quorsùm illa propinquitas si ad cœlum affectibus itur non pedibus? vndique ad cœlum ascendit animus, nec moras injicit locorum distantia dum momento itur, nec deprimunt valles animum, nec montes erigunt, altior est rebus caducis etiam in puteo positus, vndique intuetur solem; & ciuis olim futurus, iam illic præsens esse potest, vnde adhuc abest.

Quale illud ab amore montium petitum! audi quam valde Deus montes amet, in montibus fulgurat, in montibus tonat, in montibus supplicia conflat, in vallibus præmia; primi montes iratum Numen sentiunt, quia primi nocentes sunt; descendit ab illis ad valles scelus; inde illa sterilitas montium, nihil illic crescit nisi crimen; quid faciant vrbes vbi natura sterilis est? non inficior amatam à Deo Solymam; stetit tamen caro hic amor homini Deo; propterea puniuit ingratum montem, & nunc ibi Solymanus est, vbi olim Solyma fuit.

Eneruasti tertium argumentum dum appellasti Platonicum, diuinus ille Plato aues nos esse credidit dum rempublicam aëriam finxit; qualis enim illa respublica cuius nemo ciuis fuit? quales leges quas nemo seruauit? qualis ille homo singularis, & communis? quomodo vnus si multiplex, quomodo multiplex si vnus, quomodo æternus si incipit? quomodo immortalis si desinit: Crede mihi Ariste, ideæ sunt istæ quibus nemo vescitur; quid mirum si rempublicam in monte statuit qui rempublicam in aëre finxit? nec solidiores sunt rationes quibus nititur, illuc inquit vitia non ascendunt; imo illic nascuntur vnde descendunt.

Speciosius est argumentum politicum non verius, munitæ essent vrbes in montibus si cursu superandæ essent non impetu; amat ardua virtus, & quo ire non potest gressu, tendit volatu; nihil est inuium fortitudini, vbi non inuenit viam, ibi facit: Sed esto difficilis sit montium ascensus, æquè difficilis descensus est; obsidentur montes à vallibus, solus aër in montibus liber est, quidquid crescit captiuum, quidquid viuit famelicum est. Quis eas vrbes munitas dicat quæ capi possunt ab hoste

noninuadente, nihil opus eſt baliſtis aut impacto ariete, ipſe locus carcer, fames baliſta, & egeſtas aries eſt.

Nec melius eſt argumentum medicum quam politicum; ſalutares ſunt auibus montes non hominibus, imo neque auibus ſalubres ſunt vbi aues non viuunt; deuolant ad valles vt prandeant, reuolant ad montes vt ludant, redeunt ad valles vt quieſcant; quis illic habitet vbi aues non cubant; quis illic viuat vbi nihil naſcitur, quis illic exigat quatuor anni tempeſtates vbi ſunt tantum duæ; illic omne Ver Æſtas, omnis Autumnus hyems, omnis ventus Aquilo, omne tempus tempeſtas eſt; ſolæ illic rupes in tuto habitant, quæ breui deficerent ſi ſentire poſſent.

Confecta res eſt ſi ad hiſtoriam me reuocas, omnis hiſtoria vallibus fauet; amarunt montes Romani vt in illis trophæa erigerent non domicilia; extruxere in montibus ædes Diis quas noluiſſent ſibi; aggeres ſunt non montes quibus Roma cingitur, pars Romæ maior in plano iacet, & plus debet Tyberino Roma quam Romulo; iniuriam facis Gallis dum montanos appellas, denominarunt vrbes ex montibus, ſed quibus ſuppoſitæ eſſent vrbes non impoſitæ; pleræque tamen vrbes in plano iacuêre; inde illa humanitas innata Gallis, haurire illam è montibus non potuêre, vbi quidquid degit aſperum eſt.

Vides, Ariſte, ſi de iure agatur ab hac parte ius ſtare; vis expendam factum: incipio à teſtibus, Strabo lib. 4. Λουγδοῦνον ἐκτισμένον ὑπὸ τῷ λόφῳ, κατὰ συμβολὴν Ἄραρος ποταμοῦ καὶ τοῦ Ῥοδανοῦ. Amo te, Ariſte, dum agitur de ſitu vrbis cui potius credendum quam Geographo, aut quis fidelior teſtis quam ille qui coæuus penè Lugduno fuit; qui doceri potuit iuuenis à Planco Sene, qui Plancum forte vidit, & fortè Lugdunum; at ille ſuppoſitum monti Lugdunum, non autem impoſitum, ille in confluuio Araris & Rhodani conditum dicit, igitur non in monte, vbi ij amnes non confluunt; poſt tam illuſtre teſtimonium Strabo eſt qui Straboni non credit.

Plutarchus in Annibale, Annibal inquit caſtra mouit, & per Rhodani ripam aduerſo flumine peruênit ad locum quem inſulam Galli vocant; hanc Arar & Rhodanus ex diuerſis montibus defluentes efficiunt; ibique nunc Lugdunum eſt celeberrima Galliæ vrbs, quam longis poſtea temporibus à Planco Munatio conditam accepimus; ſumpſit hæc verba Plutarchus ex Tito-Liuio, qui de Annibale hæc habet, poſtero die profectus Annibal aduerſa Rhodani ripa, mediterranea Galliæ petit, quartis caſtris ad inſulam peruenit vbi Arar & Rhodanus amnes diuerſis ex Alpibus decurrentes agri aliquantum complexi confluunt in vnum, mediis campis inſulæ nomen inditum. Vterque ex Polybio hauſiſſe videtur lib. 3. Arar, inquit, & Rhodanus ex arduis & inacceſſis montibus decurrentes inſulam efficiunt ei parti Ægypti ſimilem quæ Delta appel-

latur, illac transiuit Annibal. An autem male Cluuerius lib. 2. antiquæ Italiæ pro Arar, legerit Isara, examinabimus sequenti dissertatione; ex quibus testimoniis hoc argumentum conficio, ibi Lugdunum conditum est vbi Annibal sterit quarris Castris; at stetit in eo loco quem Galli insulam vocant, igitur intra insulam Lugdunum conditum est. Igitur non in monte qui intra insulam non est.

Vis addam virum Consularem qui ex fastis Consularibus ortum Lugduni describere potuit, vti alia multa descripsit: Is est Dio lib. 46. ἐκέλευσαν αὐτοῖς τοὺς ἐκ Οὐιέννης τῆς Ναρβωνησίας ὑπὸ τῶν Ἀλλοβρίγων ποτὲ ἐκπεσόντας, καὶ ἐς τὸ μεταξὺ τοῦ τε Ροδανοῦ, καὶ τοῦ Ἀράριδος ᾗ συμμίγνυνται ἀλλήλοις ἱδρυθέντας συνοικίσαι, καὶ οὕτως ἐκεῖνοι ὑπομείναντες τὸ Λουγούδουνον μὲν ὀνομασθὲν, νῦν δὲ Λούγδουνον καλούμενον ἔκτισαν. Id est Senatus iussit illis, idest Lepido & Planco, vt iis qui quondam Vienna Prouinciæ Narbonensis oppido ab Allobrogibus erant expulsi, & intra flumen Rhodanum, & Ararim ad eorum confluentes consederant vrbem conderent; atque ita illi subsistentes Lugdunum quod olim Lugudunum vocabatur ædificarunt. Amabo, Ariste, ibi illi Lugdunum condiderunt vbi Viennenses substiterant; at illi intra fluuios consederant, igitur intra fluuios Lugdunum conditum est, igitur non in monte qui extra fluuios est.

Placet addere testibus humanis testes inanimes ij muti sunt, & loquuntur, ij solidi sunt etiam vitrei, ij incorruptibiles sunt etiam corrupti: testatur Paradinus an. 1529. in colle S. Sebastiani effossas duas tabulas æneas, quibus oratio Claudij Imperatoris in Senatu habita continetur; in eodem cliuo vinearum fossores, & qui ædificiorum fundamenta scrutantur, incidunt sæpè in nummos veterum Principum vultu signatos: ibidem inuentum est sepulcrum vitreum, & in sepulcro infantis ossa: Rogo te, Ariste, cur illustres tabulæ intra montem non sunt inuentæ si in monte Lugdunum fuit: cur infans alibi sepultus quam vbi natus? cur nummi, cur ossa, cur cineres, cur intra insulam tot mortui si intra insulam nemo vixit? certe vbi cecidit Lugdunum, ibi stetit: intra insulam est cadauer vrbis antiquæ, igitur intra insulam vrbs antiqua vixit.

Valida sunt hæc testimonia etiam nuda, validiora sunt rationibus instructa; primam affert Strabo lib. 4. καὶ γὰρ ἐμπορίῳ χρῶνται Romani vtebantur Lugduno vt emporio, scilicet merces ad vrbem Arelatensem ex Italia, Hispania, Africa, atque ipso etiam Oriente deuehebantur; inde per Ararim, & Dubim ad Heluetios, & Germaniam vtramque: vel terrestri itinere ad Sequanam transuectæ, secundo amne ad Caletes, & Lexouios, ipsumque Oceanum deferebantur; sic Lugdunum ipso etiam Augusti æuo ad vtriusque maris commercia patebat, nondum aperta per Gades Oceani Septemtrionalis circumnauigatione; at hæc tota negotiatio periisset, si Lugdunum fuisset in monte; quis enim empo-

rium, quis forum quis nundinas in monte constituat nisi cum auibus mercari velit; igitur intra fluuios Lugdunum fuit, vbi erat emporium.

Alteram rationem politicam affert idem Strabo lib. 4. extremo, timebatur fluxa, labilis, & nondum satis firmata Gallorum fides; igitur præuertendum erat malum, non expectandum; nec melius præuerti poterat quam vrbe munita; nec melius vrbs muniri potuit quam duobus fluuis, ὥσπερ ἀκρόπολις διὰ τὰς συμβολὰς τῶν ποταμῶν. Igitur intra duos fluuios Lugdunum tanquam propugnaculum conditum fuit.

Denique non negabis Plancum virum prudentem fuisse, cui Iulius Cæsar exercitum, & Galliam commisit; cui Augustus vrbis custodiam credidit, dum ad decretoriam illam pugnam perrexit, qui Augur, qui Consul qui Imperator fuit; at ille parum prudens fuisset si relicta illa munitissimi loci & duorum fluminum opportunitate, iniquo loco in monte vrbem condidisset: Neque illud omittendum placuisse Planco hunc vrbium situm, extruxit Rauricam ad ripam Rheni, igitur Lugdunum ad confluentem Rhodani.

CONCILIANTVR OPINIONES,

LVGDVNVM IN MONTE, ET SVB MONTE.

HÆres, Ariste dubitanti similis, non allubet inquis, hæc eloquentia quæ discentem fallit; persuaseras Lugdunum in monte conditum, nunc in plano constituis: cur extruis vrbem & euertis? si vtrumque verum esse non potest, cur vtrúmque doces; nemo decipitur lubens, nemo assensum mutat nisi inuitus; malo nescire situm Lugduni quam de eo ambigere: doctior est qui ignorat quam qui dubitat, vnam rem nescit qui non ambigit, vtramque partem ignorat qui de vtraque dubitat.

At non ego assentior tibi, Ariste, magna pars sapientiæ est scire cur dubites; ex omnibus sapientum sectis eam semper doctiorem credidi, quæ omnia nouit dum de omnibus ambigit; certè nos idem scimus, dum tu affirmas, & ego dubito: Ego aliquid prætereà scio dum puto id esse verum quod tu arbitraris falsum: Prætereà ille doctior est qui falli vix potest, at nemo fallitur nisi qui affirmat, nemo affirmat dum dubitat; cur ego tam facile exponam assensum meum? cur non retineam ne erumpat, cur non suspendam ne cadat, cur ne etrem errare non timeam? nemo difficilius fallitur quam qui fraudem timet: Crede mihi, Ariste, si excipias Deum, omnis ferè natura problema est.

Placet conciliare te mihi, Ariste, quod hactenus dixi problema est, quod iam dico historia; fuit Lugdunum impositum monti, fuit suppo-

fuit vrbs vna & gemina, fuit eadem duobus in locis; fuit intra dentem robur Coloniæ, fuit in monte flos Romæ; fuit in plano negotiosa, fuit in monte magnifica; fuit in plano emporium, fuit in monte theatrum & templum; fuêre in plano homines, fuêre in monte Dij: propterea apparent adhuc in monte portæ vrbis & mœnia, quia in monte vrbs fuit; imo extant vtrobique antiquæ vrbis rudera quia vtrobique Lugdunum extitit.

Atque hic est nobilissimarum vrbium situs qui partim in plano, partim in excelso est; percurre clarissimas ciuitates, nec Roma tota in plano, nec Solyma tota in excelso est: nec mundus ipse planus, nec cœlum æquabile est; Sol & Luna montes habent; quidquid est optimum sphæricum est; nec satis fertilis est sola planities, nec satis salubris; temperant se inuicem mons & campus, ille Bacchum, hic Cererem ministrat, vterque sanitatem; recreant aspectum colles dum coronant, fatigat oculos perpetua planities dum non terminat; infinitum apparet quod nihil habet extremum: grauiorum rerum est in plano iacêre, leuiora pendent ex aëre, temperata amant ascendere, & descendere: imitatur optima quæque Lugdunum, excelsum est si montes amas, & planum si æquora.

DISSERTATIO TERTIA,
DE ITINERE ANNIBALIS.
AN VENERIT AD CONFLVENTEM ARARIS ET RHODANI, AN TANTVM AD CONFLVENTEM ISARÆ.

ILLVSTRISSIMO, NOBILISSIMOQVE DOMINO

D. DIONYSIO LE GOVX DE LA BERCHERE,

MARCHIONI DE SANTHENAY, &c. ORDINARIO REGIS IN OMNIBVS CONSILIARIO, ET IN SENATV DELPHINATENSI PRÆSIDI PRIMARIO.

ELOGIVM.

MAGNARVM rerum capax ingenium sortitus es, PRÆSES ILLVSTRISSIME, metiris magnitudines rerum, neque illæ metiuntur te: minus te est quodvis negotium, nec te adæquant res magnæ, nec

nec totum te occupant multæ; locus est omnibus intra te, & postquam omnes excepisti, vacuum adhuc hospitium est.

Experiuntur hanc ingenij tui capacitatem quicunque te adeunt; audis vnum & plures simul, & posses extempore respondere omnibus; nec permiscent se imagines rerum dum intra te subeunt; nec se confundunt dum exeunt; suus est ordo singulis, & spatium omnibus; scilicet partitis te negotiis, non totum te tradis, & pars tui omnibus sufficit.

Quod admirabilius est, non eges morâ temporis vt res concipias, nec studio vt expendas: vides vno intuitu initia rerum & exitus, vides fines & media; vides centrum & circulum, & dum alij circuitus quærunt iam attigisti centrum; atque hæc omnia ea celeritate exequeris, vt cogitasse sit fecisse.

Non satis dixi maior es alienis negotiis, & maior tuis; neque externa te implent, nec tu es plenus teipso; extendis te vltra te; sequeris te nec attingis, attingis te nec apprehendis; neque vnquam apprehendi posses nisi redires ad te: tunc vero vacuus curis alienis, & solutus tuis, pulchram solitudinem facis, in qua nemo interpellat te, neque tu ipse.

Permitte vt inter eam quietem adeam te; ne aditum excuses, aut neges adiungo me socium Illustrissimo Viro, & tibi amicissimo. Is est eruditissimus Dominus Petrus de Marca, nuper mortuus, & apud te viuus; omitto augustos Archipræsulis titulos vt sit familiare colloquium; impediret libertatem loquendi Maiestas Ecclesiastica si cum illa esset disputandum, & vir modestissimus agitari quæstionem familiariter mauult quàm reuerenter; propterea appellabo illum Aristum, me Alexin, & te arbitrum controuersiæ Polymetum, amica sunt nomina, & controuersiis adhiberi solita, & nisi olim inuenta essent, inueniri nunc vellent in gratiam tui.

STATVS CONTROVERSIAE.

SCRIPSERAM Parisiis Epistolam Historicam de ortu Lugduni, & probabam ex aduentu Annibalis in eam Insulam quam Arar, & Rhodanus suo confluxu efficiunt, nullam tunc fuisse vrbem Lugduni quam Annibal non vidit, & cuius Polybius Annibalis iter describens non meminit: legebat eam Epistolam præsente me Petrus de Marca, quem Aristum voco, vir eruditissimus, qui vt erat beneuolus blandè subridens: Et tu, inquit, Alexi fidei es tam facilis, vt credas Annibalem ad eam Insulam accessisse: Ego verò venisse ad eam Insulam asseto, quam Rhodanus & Isara, non autem Arar efficiunt; atque ita legendum est apud Polybium l. 3. Ἴσαρας non Ἄραρος, &

apud interpretem Isara non Arar; scilicet corruperunt textum librarij, & ignari locorum, Annibalem adeò turpiter errasse volunt, vt omisso recto itinere Alpes extra Alpes, & Italiam extra Italiam quæsierit: ad hæc ego modestè respondêre, ille vrgêre fortiter, sed interueniens Illustrium virorum comitatus dissertationem interrupit.

Permitte, VIR ILLVSTRISSIME Polymete, interruptam tunc temporis controuersiam coram te redintegrari: audies libenter rediuiuum amicum, qui te toties libenter audiuit; reuixisse igitur illum puta, & coram te loqui; id vnum rogo vt pro æquitate tua rem totam rationum pondere, non authoritate metiaris, victorem me spero si expendatur veritas non dignitas: Si tamen vinci contingat, at saltem illud gloriosum erit à tanto. Aduersario victum esse; & gloriosum Scipioni fuit pugnasse cum Annibale, nec inglorium Annibali à Scipione superatum esse.

MAGNITVDINIS TVÆ,

Addictissimus seruus PETRVS L'ABBE'.

DISSERTATIO
DE ITINERE ANNIBALIS.
AN VENERIT AD CONFLVENTEM ARARIS ET RHODANI, AN VERO TANTVM AD CONFLVENTEM ISARÆ.

ARISTVS. Tanti æstimauit Polybius scire iter Annibalis dum ex Africâ in Italiam armatus venit, vt relegere vias, lustrare Alpes, metiri regiones, & penè numerare vestigia voluerit; penè alter Annibal dum insistit primi vestigiis, & dignus Scipione discipulo, quem etiam reddidit Annibali parem, & maiorem.

Illustris planè author Polybius qui ea quæ scripsit vsurpauit oculis, & testis oculatus esse voluit prius quam esset historicus: difficilis tamen author dum nimis est accuratus: nocent aliquando minuta magnis, & sæpe oculi facessunt curam ingeniis, dum ea vident quæ cadunt sub sensum, & fugiunt intellectum.

Testis sit ille locus quem tu Alexi contra ortum Lugduni adduxisti; sic enim habet Polybius lib. 3. interprete Perroto, Annibal quartis castris ad insulam peruênit, locum & multitudine hominum, & feracitate regionis prædiuitem, cui propterea nomen insulæ inditum; quod ibi Arar, & Rhodanus ex Alpibus decurrentes aliquantum agri amplexi defluunt

in vnum, faciuntque insulam, & figura, & magnitudine similem ei quæ in Ægypto Delta appellatur.

Ita tu legisti cum interprete tuo; at ego græcè apud Polybium Ἴσαρας pro Σκώρας, & Latine apud interpretem Isara pro Arar legendum contendo, & validis vt spero rationibus rem euinco: pretiosa res fides est, veris tradenda non falsis, ea in rebus diuinis indocta; & cæca, in rebus aliis oculata esse debet, & erudita.

Excutiamus igitur locum Polybij, & quidem si authóritate agendum sit, Philippus Cluuerius eruditus Geographus, de quo hæc aiunt lustrasse oculis ea regna quæ descripsit, dimensum esse spatia regionum; examinasse distantias locorum, & penè vlnas numerasse: In Italia sua Cluuerius prosecutus iter Annibalis, dum apud Polybium legit venisse Annibalem ad eam insulam quam Arar & Rhodanus suo concursu efficiunt; facilè agnouit irrepsisse mendum, & legendum apud Polybium Ἴσαρας pro Σκώρας, & apud interpretem, Isara pro Arar: alioqui exerrabat longè ab Italia Annibal, ad quam tamen properabat: at similius vero est errasse scriptorem quam Annibalem, & librarium quam ingentem exercitum.

Expende quæso, Alexi, vim huius authoritatis, accuratus Geographus describit iter Annibalis quale explorauit; idem Isaram vidit, & Ararim, & vtriusque diuersas insulas, idem insularum ab Alpibus distantiam dimensus est oculis, & penè vlnis; idem legit apud Polybium Ἴσαρας pro Σκώρας; & apud Plutarchum, & Liuium Isara, pro Arar: igitur ita legendum est; igitur Annibal Isaram vidit non Ararim: Nec tamen Cluuerius magnos authores accusat, sed librarios qui dum ea describunt quæ non intelligunt facilè deprauant quæ ignorant; & facilis fuit duarum literarum corruptio: vide tamen quo malum pertineat, duarum litterarum mutatio, exerratio est ducentorum milliarium.

Neque authoritate tantùm tecum pugno, sed iis rationibus quas Annibal ipse non vinceret qui vicit Alpes: deduco primam ex verbis Polybij, Arar inquit, & Rhodanus ex Alpibus decurrentes aliquantum agri amplexi defluunt in vnum; at Arar non decurrit, sed adeò molliter & lentè fluit, vt dormire videatur non currere: neque ex Alpibus defluit qui intra Vogesum montem apud Mediomatrices nascitur; nec mons Vogesus accenseri potest Alpibus quas Rhenus, & longus terrarum tractus à Vogeso dirimit: confundi non debent fines locorum, nec reuelli limites quos natura præfixit; habent sua nomina montes & campi, & fluuij, confundit loca qui mutat nomina.

Robustior est altera ratio ex eodem Polybio deprompta, ad eam insulam peruênit Annibal quæ figurâ, & magnitudine similis est ei parti Ægypti quæ appellatur Delta; at Cluuerius diligens Geographus, & mensor locorum accuratus, spatium inclusum Isara & Rhodano æquale

asserit, interuallum autem Rhodano Ararique comprehensum ter maius est Delta Ægyptio, igitur eò non venit Annibal, igitur librarius dum legit Arar pro Isara, legit Sigma pro Iota.

Vis alteram rationem ponderis adhuc grauioris, properans in Italiam Annibal quasi ad certam victoriam ad eam insulam non diuertit quæ longius ab Italia distabat; fuisset hic recessus non accessus, & fuga non via; at insula Araris & Rhodani multis milliaribus remotior est ab Italia, quam Isaræ insula; magni momenti est ad victoriam celeritas ducis, opprimit hostem non expectantem, pugnatur pene ante pugnam, fugatur hostis impellente famâ, & vincitur ipso victoriæ amittendæ metu; atque hæc multo veriora sunt de Annibale, cuius vel ipsum nomen instar exercitus erat; nec minus timebantur Galli aduentantes quàm Afri: terruit semper Romam Gallorum nomen, & aliquando cepit. Quis igitur credat Annibalem callidissimum ducem quæsiisse longiores vias, præsertim impellentibus Gallis, quorum primi impetus deorum credebantur esse non hominum; igitur Annibal ad insulam Isaræ venit, non ad insulam Araris.

Æqualis momenti est quod subiungo: ad eam insulam venit Annibal in quâ duo fratres de regno certabant; at hoc certamen intra Isaram & regionem Allobrogum erat: audi Titum-Liuium dec. 3. l. 1. n. 31. Allobrogum gens nulla Gallica gente opibus, aut famâ inferior, tum discors erat; certabant de regno fratres duo, maior natu, & qui prius imperitabat Brancus nomine, minore à fratre, & cœtu iuniorum qui iure minus, vi plus poterat pellebatur; huius seditionis peropportuna disceptatio cum ad Annibalem perlata esset, arbiter regni factus imperium maiori restituit; ob id meritum commeatu, copiaque rerum omnium, & vestimentis est adiutus: sedatis certaminibus Allobrogum cum iam Alpes peteret, non recta regione iter instituit sed ad læuam in Tricastinos flexit, inde per extremam oram Vocontiorum tetendit in Tricorios, haud vsquam impeditâ via priusquam ad Druentiam flumen peruenit, &c. ex eo loco Titi-Liuij vide quid colligam, ac primum illud quidem apparet certum; idcirco Annibal Isaræ amne transmisso Allobrogum fines ingressus est, vt discordias de regno componeret: igitur non vltrà Allobroges iuit, vbi querelæ non erant; at insula Araris est extra Allobroges; deinde spes commodi Annibalem ad Allobroges attraxit, ad insulam Araris nihil attrahebat: præterea commeatu, & rerum copia, & vestimentis à Branco adiutus dicitur, adiutus verò non retentus, at retinuisset Annibalem Brancus si ad insulam Araris deduxisset, iterum per fines suos reducendum. Denique sedatis certaminibus Allobrogum ad læuam in Tricastinos flexit, igitur non ad Ararin venit sed ad Isaram rediit.

Mouent te eæ rationes, Alexi, & ferè persuadent; affero aliquid potentius, per eam insulam transiuit Annibal ad quam peruênit quartis ca-

ſtris, vt loquitur poſt Polybium Liuius; ſcilicet à Rhodano apud Taraſconem tranſmiſſo: atqui ad Araris inſulam vix perueniſſet octauis caſtris; crede mihi, Alexi, non volant exercitus ſed lentè ambulant, & curſores equi vix quartâ die iter illud efficerent: vide igitur qualem exercitum Annibali tribuas non hominum ſed penè volucrum; ſunt quidem in exercitu Alæ equirum, veloces ad ſubſidium peditum, & promptæ ad curſum; at nullus exercitus totus alatus eſt, Elephanti certè quos multos ductabat Annibal volare non poterant.

Penè aſſentiris, Alexi, vrgeo aſſenſum, & niſi fallor euinco; rediens Annibal, inquit Liuius ad Druentiam flumen peruênit, is Alpinus omnis omnium fluminum Galliæ difficillimus tranſitu eſt; nam cum aquæ vim vehat ingentem, non tamen nauium patiens eſt; quia nullis coërcitus ripis, pluribus neque ſimul, neque iiſdem alueis fluens, noua ſemper vada nouoſque gurgites faciens, adhæc ſaxa globoſa voluens, nihil vnquam tuti ingredienti præbet: & tum fortè imbribus auctus ingentem tranſgredienti tumultum fecit.

Eundem tumultum expreſſit verſibus Silius Poëta.

Turbidus hic ſaxis, trunciſque Druentia latum
Ductoris turbauit iter.

At non veniſſet ad Druentiam Annibal ſi ad inſulam Araris diuertiſſet; ex eâ enim per Alpes Penninas, aut Graias ad Italiam tetendiſſet.

Idem Liuius eodem loco, prægreſſus inquit, Annibal ex promontorio quodam vnde longè latéque proſpectus erat, conſiſtere iuſſis militibus Italiam oſtendens, ſubiectoſque Alpibus circumpadanos campos, & penè ipſam Romam; videtis ait, Commilitones Italiam, & penè ipſam Romam, atqui vno aut altero ad ſummum prælio, arcem & caput Italiæ in poteſtate eſtis habituri: at hæc omnia oſtendi non poterant, ſi Annibal ex inſula Araris in Italiam perrexiſſet.

Denique quis ſatis prudenter audeat aliud iter aſſignare Annibali, quam quod tres nobiles ſcriptores accuratè deſcripsêre: Strabo l.4. Geograph. Polybius inquit, quatuor potiſſimum viis adiri per Alpes Italiam dicit, per Alpes maritimas, Graias, Penninas, Cottias; per iſtas Annibalem in Italiam penetraſſe. Plutarchus de eodem itinere ſic habet quinto decimo inquit die ſuperatis Alpibus in agrum Taurinium deſcendit, quo mihi veriſimilius videtur per montem Genuæ, ſic enim vulgo appellant, qui ex altero latere flumen Druentiam, ex altero exitum in Taurinios habet, Pœnum tranſiiſſe. Titus Liuius dec.3. l.1. Taurinis quæ Gallis proxima gens erat in Italiam digreſſus eſt, id cum inter omnes conſtet, eo magis miror ambigi quânam Alpes tranſierit, & vulgo credere Pennino, atque inde nomen ei iugo inditum, &c.

Vides Alexi Titum-Liuium tria dicere de itinere Annibalis: primo per Alpes Cottias tranſiiſſe, deinde mirari ſe aliquos aliter ſentire, ſed eos

de vulgo esse, postremò eos ridet qui Penninas Alpes dictas à Pœnis putant: at si Annibal ad insulam Araris,& Rhodani venit,per Alpes Penninas transierit necesse est. Miratur ergo sententiam tuam Liuius, appellat vulgarem, & indoctam: at ego, Alexi nolo te sentire cum vulgo.

PARS SECVNDA.

ALEXIS. Non possum satis admirari vim eloquentiæ tuæ, Ariste, quæ facit vt falsitas ipsa videatur vera; retinuisti Annibalem intra insulam Isaræ ire vltra volentem; prohibuisti ne Ararin videret; assignasti iter quale finxisti; atque id tam eloquenter vt falsam de Annibalis itinere opinionem penè effeceris veram.

Verumtamen, Ariste, dixisti similia vero, & idcirco non vera; Aurichalcum auro simile, non est aurum, Parelium simile Soli est, & differt à Sole: Vide, Ariste, ne dixeris falsa dum dixisti vero similia; falsum est quod non est verum, & verum non est quod est tantùm simile vero.

Argumento vno venisse Annibalem ad insulam Araris probo, tùm ad argumenta tua respondeo; & Annibalem per iter Annibalis ad Italiam deduco.

Polybius oculatus testis qui Annibalis iter & forte Annibalem vidit de eo itinere sic loquitur, τῇ μὲν ὁ Ῥόδανος, τῇ δὲ Σκώρας προσαγορευόμενος ῥέοντες παρ' ἑκατέραν τὴν πλευρὰν ἀποκορυφοῦσιν αὐτῆς τὸ σχῆμα κατὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους σύμπτωσιν. Quæro abs te, Ariste, an legendum putes pro Σκώρας Ἴσαρας, an vero nomen integrum Σκώρας esse Isaræ nomen? at neutrum satis eruditè affirmare potes, non primum quidem, quale enim illud anagramma quod nomen non inuertit, sed corrumpit; hæc enim corruptela si liceat, non minus facile dicetur Σκώρας pro Ἀράρος quam Σκώρας pro Ἴσαρας: Sed neque Isara ex impuritate aluei & sordibus quas voluit Σκώρας appellari potest, leues illæ sunt, & tenues fæces, nec quales Arar ex pinguibus agris & campis contrahit; at Isara ex montibus defluens suo cursu se purgat, & fæces si quas habet aspergit agris non colligit: & Dracus deinde adiunctus velociter impellit, neque Araris instar dormire permittit; impositum est nomen Σκώρας Arari non facile alteri tribuendum; sigilla rerum sunt nomina, vt earum naturas obsignent, iniuriam facit alteri qui alienum sigillum facit suum; iniuria fit Arari dum Isara appellatur, nec latinè nec græcè hoc ei nomen competit. Vides Ariste quam parum tibi Polybius faueat.

Nec magis fauet tibi Titus-Liuius, ille de Annibalis itinere sic habet dec. 3. l. 1. n. 31. quartis castris Annibal ad insulam peruênit: ibi Arar, & Rhodanus amnes ex Alpibus decurrentes agri aliquantum complexi confluunt in vnum, mediis campis insulæ nomen inditum, accolunt propè Allobroges; attende, Ariste, quid respondeas, an Liuium nomen Arar vsurpasse pro Isara? an librarium errasse non Liuium? audax esses

si Liuium errasse diceres, quem hactenus nemo accusauit erroris; nec tam facile errant librarij in re facili, quis credat in nomine quinque literarum ereptam vnam, & duas additas, vt fiat Arar pro Isara, nullum est crimen cuius librarij accusari non possint si huius sunt rei; sed ne Liuium, aut librarium errasse putes, audi quid addat Liuius, accolunt propè Allobroges, at Isara pertinet ad Allobroges, neque est vicinum flumen sed subditum, Arar autem vicinus est Allobrogibus, nec indigena sed extraneus: Vides, Ariste, qualis te author accuset Titus-Liuius.

Euinco causam si testibus habeatur fides, & haberi debet dum de facto agitur non de iure; Plutarchus historicus rerum, & Philosophus morum de Annibalis itinere hæc habet; horum consiliis persuasus Annibal castra mouit, & per ripam Rhodani aduerso flumine profectus paucis diebus peruênit ad locum, quem insulam Galli appellant; hanc Arar, & Rhodanus amnes ex diuersis montibus confluentes efficiunt. Quid ais, Ariste, an potuit clarius loqui historicus, & Philosophus, vtroque nomine clarus; ne hîc quoque obtrudas errasse librarium, audi quid Plutarchus subdat, ibi nunc Lugdunum est celeberrima Galliæ vrbs, quam longis postea temporibus à Planco Munatio conditam accepimus. Attende vim argumenti, ad eam insulam peruênit Annibal in qua Lugdunum est conditum, at intra Ararim & Rhodanum est conditum, igitur ad eam insulam venit.

Confer nunc Cluuerium tuum cum tribus historiæ Principibus, hominem nouum cum veteranis, mensorem locorum cum historicis rerum & consiliorum; quasi iter Annibalis vlnis metiendum sit non consiliis, quasi Imperator astutissimus rectiorem viam secutus sit qui perpetuis insidiis, & stratagematis hostes, & vias ipsas fefellit; non incedunt semper Imperatores breuiori via instar cursorum, aptant vias consiliis, non consilia viis? ac vide quàm sint ridiculi critici tui, disceptant de syllaba vna, de litera, de virgulâ quasi de Numantiâ aut de Româ, & Cluuerius tuus dum tricatur in nomine Isaræ, & Araris totum iter Annibalis interrumpit.

Ne solâ tamen authoritate pugnare me putes, respondebo argumentis tuis, speciosis illis quidem vt fallant, non tamen satis veris vt persuadeant.

Ad primum argumentum quam facilis est responsio? Arar non decurrit sed adeò lentè fluit vt dubites vtram in partem eat: de aliquâ cursus parte dubitari potest, at non de toto progressu: nec celerius Isara ad Gratianopolim fluit, donec se illi Dracus infundat, tunc enim eâdem celeritate rapitur à Draco, quâ Arar à Rhodano; nec minus verè Isaræ maritus dici Dracus potest, quam Araris Rhodanus.

Nec validior est pars altera argumenti tui: Arar non decurrit ex Al-

pibus, Respondeo Vogesum montem apud quem Arar nascitur, facile Alpibus accenseri posse: quæ enim tria stadiorum millia in longitudinem parent vt putat Liuius, aut centum millia passuum vt arbitratur Celsus, eæ Rhenum & Ararim finibus suis facile amplecti possunt; hæc tamen responsio si minus placet addo alteram quæ eludi vix potest, præcelsi montes ad similitudinem Alpium sæpe appellantur Alpes; ne gratis id dictum putes, audi Plutarchum, paucis diebus ad locum peruenit quem Insulam Galli appellant, hanc Arar & Rhodanus ex diuersis montibus confluentes efficiunt: Vides quas Alpes Polybius & Liuius vocant, à Plutarcho appellari montes; nec Plutarchus confundit nomina præterita qui distinguit futura, & Lugdunum longis postea temporibus à Planco extruendum, iam ante nominat.

Secundum argumentum de Delta Ægypti leue est, & vnius literæ. Respondeo ampliorem esse Insulam Araris & Rhodani si montes includas, æqualis penè spatij esse si montes excipias; sic quoque insula Isaræ si Alpes includas maior est, si demas est longè minor. Deinde similes dicit insulas Polybius non æquales, dum addit, nisi quod illic latus vnum mare efficit, quo duo amnes coniunguntur; hîc verò difficiles, atque asperos montes & inaccessos dicit: Vides, Ariste, nec includi ab vna insulâ mare, nec ab alterâ montes: at iis exceptis ambæ insulæ penè manent æquales.

Tertium argumentum fauet causæ meæ non nocet: Respondeo idcirco ad insulam Araris Annibalem venisse, quia ea remotior erat; nec properabat in Italiam Imperator callidus, sed moras de industria nectebat, neque hæc fuga erat, sed stratagema; fallere volebat insequentem cum exercitu consulem, & pugnare volentem; & fefellit dum progressus longius Scipionem redire in Italiam coëgit per Alpes maritimas, vt descendenti ab Alpibus Annibali, tutius vt putabat occurreret, sed infelicius: Ipse intereà absente Scipione ex insula Araris reuertens exercitum per Alpes cottias traduxit: Audi Titum-Liuium consilia Annibalis explicantem, postero inquit die profectus Annibal mediterranea Galliæ petit, non quod rectior ad Alpes via esset, sed quantum à mari recessisset, minus obuiam fore Romanum credens, cum quo priusquam in Italiam ventum foret, non erat in animo manus conserere: Vides Annibalem nectentem callidas moras, & penè fugam simulantem. Addit paulo post Liuius, P. Cornelius Scipio Consul, triduò ferè postquam Annibal ab ripa Rhodani mouit quadrato agmine ad castra hostium venerat, nullam dimicandi moram facturus; cæterum vbi deserta munimenta, nec facile se tantum progressos assecuturum videt, ad mare ad naues rediit; tutius, faciliusque descendenti ab Alpibus Annibali occursurus: Attende Ariste vim argumenti Annibal nectebat moras, non igitur ad Italiam

prope-

properabat, Annibal remotiores vias sectabatur, non igitur rectiores; id consilij non aduertit Cluuerius solis locorum mensuris intentus; at Liuius facta narrat & factorum consilia.

Quartum argumentum componit regias fratrum discordias, & vix componet nostras; fateor Annibalem ingressum esse fines Allobrogum vt fratres de regno disceptantes conciliaret interse; sed nego non vltra progressum; experiri voluit eo secessu an absente se pax sancita constaret, spatium dedit Regibus parando commeatui geminis exercitibus ad longum iter: intereà ne regioni grauior esset, excessit tantisper ex Allobrogum finibus. Aliud consilium Annibalis erat multo callidius; sciebat vires Gallorum, & odium in Romanos, & cupiditatem potiendi Italiâ sæpè tentatâ; demerendam sibi putauit nationem, & inuitandam ad partem victoriæ, actum putans de Romano imperio si Gallia & Africa contra Romam pugnarent; ad conuentum autem Legatorum aptissimam arbitratus insulam Araris & Rhodani eò secessit, atque inde Aruernos, Heduos, Senones, & Heluetios ad belli societatem exciuit: neque multo post regressus ad Allobroges, & commeatu, ac vestimentis, & copiis auxiliaribus adiutus ad læuam ad Tricastinos flexit; inde per extremam oram Voconriorum ad Tricorios, ab illis Druentiâ flumine laboriosè trajecto, & superatis Alpibus Cottiis ad Taurinios descendit; ita ille, post eam Alpium victoriam nihil Annibali insuperabile fuit.

Terrêre me voluisti quinto argumento, & quartis castris Annibalis, at neque hoc argumentum est Annibale dignum: singulos dies non significant singula castra, quæ sæpe toto triduo non figuntur, & sæpè miles toto biduo insomnis ambulat, & inambulans dormit: potuit igitur quartis castris seu decem circiter diebus Annibal ad insulam Araris peruenire: atque vt videas sic explicanda esse castra; si aliter explicentur neque ad insulam Isaræ peruenisset Annibal quartis castris, idest quatuor diebus à Rhodano ad Tarasconem trajecto; ducebantur Elephanti cum exercitu, at illi lentè incedunt non currunt; neque ingens exercitus celerius Elephantis ambulat, etiam dum festinat.

Cætera argumenta tua, Ariste, vt fallere astutè possint supponunt falsum; credidisti negare me Annibalem per Alpes Cottias in Italiam penetrasse: At ego cum Polybio, Liuio, & Plutarcho Annibalem per Alpes Cottias deduco: non sunt fingenda heroum itinera, sed obseruanda, nec breuior illis semper assignanda est via, nec rectior; eunt instar Solis & penè sunt soles, at sol obliquâ via graditur, & inter monstra, neque illa morantur euntem Solem, neque Annibalem.

Ego si facilius iter Annibali assignare vellem, eum cum Samuele Guichenono nobili historico per Sebusiam, Sabaudiam, & Vallem Augustam deducerem; si rectiore viâ eundum esset, illum Cularone, aut Ci-

uarone ad Alpes prosequerer: At historici est describere vias non fingere; relêgit oculis Polybius iter Annibalis; Titus-Liuius, & Plutarchus res gestas Annibalis narrant, & consilia: Ego cum illis Annibalem per Alpes Cottias in Italiam sequor: tecum igitur hac in parte sentio, quia tu cum Polybio, & Liuio, & Plutarcho sentis.

At non ea erat controuersia nostra an per Alpes Cottias Annibal transierit, sed an ad Insulam Araris & Rhodani, & confluentem vbi nunc Lugdunum est peruenerit: Ego cum Polybio, Tito-Liuio, & Plutarcho affirmo, Tu cum Philippo Cluuerio, & N. Chorerio nobili historico negas; vter veriùs, Tu sapientissime Polymete pronuntia; vnum iterum moneo litem mihi esse cum eruditissimo Aristo, non cum Reuerendissimo Archiepiscopo, victum me fateor, si Episcopus disputat, victorem me credo si Aristus: tuum est æquissime Polymete, non personas æstimare sed causas.

ELOGIVM ANNIBALIS.

HIC post Alexandrum, & Pyrrhum iudicio suo tertius,
Multorum iudicio fuit bellator primus,
Vicit orbem vnum Alexander, & quærebat alium,
Plus est vicisse Romam quam Asiam.
Prima Annibalis victoria de Annibale fuit,
Sed non integra
Victorem cæterorum affectuum ira vicit;
Hac in parte monstrum Africæ fuit.
Altera victoria fuit de Alpibus,
Quas rupes ferro non potuit, aceto corrupit,
Post victas Alpes nihil insuperabile fuit.
Ad Ticinum P. Corn. Scipionem Consulem,
Ad Trebiam T. Sempronium Consulem,
Ad Trasimenum C. Flaminium Consulem,
Ad Cannas duos simul Consules vicit:
Vt scias magnitudinem cladis, collige ex annulis;
Duos annulorum modios Carthaginem misit;
Tunc primum dignitas Equestris venalis fuit:
Credita est ea dies Romani Imperij vltima,
Et poterat capi Roma si Annibal venisset,
Et coniuuari poterat in Capitolio quinta die cum Ioue;
Nesciuit victoriâ vti qui sciuit vincere:
Retardauit venientem Fabius cunctator, non vicit.

Ausus eum prouocare Claudius Marcellus occubuit,
Perierat Roma nisi Capua illam seruasset:
Quem Alpes, & bella, & tot Duces non fregerant,
Fregére tepentes fontibus Baiæ:
Et Capua Annibali Trebia, & Trasimenus,
Et Baiæ Padus, & Cannæ fuêre.
Reuocatus in Patriam vt illam seruaret,
Victus est à Scipione filio qui Patrem vicerat;
Iurauerat ad aras interitum Romæ
Vidit interitum Patriæ:
Post eam cladem minor Annibal Annibale fuit,
Et clades Annibalis clades Africæ fuit.

DISSERTATIO QVARTA, LVGDVNVM SVPERIVS.

ALEXIS. Audiui ex te Ariste, in superioribus Dissertationibus Lugdunum vnum fuisse & geminum, superum & inferum, vrbem vnam & plures: Rogo te, Ariste, dic aliquid de vtroque Lugduno, vt sciam vtra pars esset nobilior, & an Lugdunum superarit Lugdunum.

ARISTVS. Obtempero non tam precibus quam imperiis tuis; imperat amicus dum rogat, nec recusari potest, quod amicitia iubet; at ego vicissim vnum rogo, ne succenseas mihi si quid asperius in castra, & theatra dixero; licet irasci inter arma, & declamare ex theatro; loquar alienis verbis & meis, & stylo vtar Africano, & Gallico.

Vicerant orbem terrarum Romani, & iam omnis Prouincia Romana, & penè omnis Ciuitas Roma erat. vt contineretur in officio victus orbis, legiones, & præsidia prouinciarum distribuebantur, atque in limitibus quidem maiores copiæ, in oppidis interioribus cohortes & alæ: Lugduni in præsidiis erat legio vna, cum equestri Ala; audi Cornelium Tacitum l. 1. Iunius Blæsus accessit partibus Vitellij cum statiua legione, & ala Taurina addit Tacitus Cohortem XVIII. Lugduni solitis Hybernis relictam; idem l. 3. Andegauos Aciolus Auia, excita cohorte quæ Lugduni præsidium agitabat coërcuit. Porro locus præsidij in monte erat; tum vt ciuitas inferior si rebellaret à superiore opprimi posset; tum vt occupatus collis per militem, spem adimeret Gallis eum locum superandi, quem Roma per Gallos contra Gallos defenderet.

Castra Romana Lugduni. Expectas iudicium meum de castris Romanorum, ego libentiùs expectarem tuum: tam iniusta erant castra Romanorum quam arma; inique seruatur quod iniustè ereptum est; & dum retinetur semper eripitur: quid habuit iuris in orbem terrarum Roma, quod orbis non habuerit contra Romam? oppressit libertatem alienam, vt stabiliret suam; sed victa est ipsa quoque dum tot populos vicit; scilicet metuebant victos ipsi victores, & magis tuebantur Romanos castra Romanorum quam Gallos.

Amphitheatrum. Vt temperarent castrorum formidinem & honorem, adiunxêre castris Amphitheatrum, vt dum in eo ludos edunt recrearent victores, & victis illuderent; fuisse Amphitheatrum Lugduni probat ruina; stetisse oportet Lugduni, quod Lugduni corruit; si causam quæris, affert illam Procopius, in castris inquit, fontibus, Aquæductibus, & fluxibus vrbium felicitas consistit; at Lugdunum vna ex vrbibus beatis erat; igitur Lugduni erat Amphitheatrum: confirmat Paradinus ex Suetonio, Caius Caligula edidit spectacula peregrè in Sicilia, Syracusis Hosticos Ludos, & in Galliâ Lugduni miscellos; negat Rubysius probari Amphitheatrum ex iis ludis qui extra Amphitheatrum edebantur.

Illustrius est testimonium Attali Martyris, de quo Epistola Lugdunensium ad Asianos, Attalus quoque populi vocibus postulabatur, erat enim valde nobilis, & vir optimæ conscientiæ, & per omnia exercitia semper Martyr, cumque circumlatus fuisset per Amphitheatrum titulo se præcedente, ATTALVS CHRISTIANVS: De eodem Euseb. l. 5. iterum Attalus post primam confessionem quam in theatro fecit; illustris sanè confessio digna theatro, spectatoribus Angelis, & muneratore Deo.

Aristus. Adhuc quæris, Alexi, quid fieret in theatro, inuitus audies

Gladiatores. quod spectare nolles; prodeunt in arenam gladiatores lusuri semel ne vnquam postea ludant, veniunt inermes & nudi vt possint excipere vulnera non repellere; prodeunt eruditi in necem alienam, & docti in suam; vterque diu didicit artem quâ posset perimere, & perire: proh pudor disciplina est homicidium! docetur quod ignorari oporteret; transiuit in ludum cædes hominis, occiditur homo in hominis voluptatem, spectatur scelus, ridetur homicidium, & homicida laudatur.

Pugna cum belluis. Inhumanum est Gladiatorum spectaculum, quod sequitur truculentum, objiciuntur feris homines interdum rei, & sæpe innocentes, aliquando sceleris leo pœna est, aliquando virtutis; committuntur belluis homines quos natura Dominos fecit non æmulos: Procedunt intereà famelicæ belluæ, incitantur ad pugnam, stimulantur ad vindictam, & ne vincantur coguntur vincere: quid potest immanius cogitari? excitat acclamationem Orchestræ rugitus Leonis non horrorem, prouocatur Tygris vt sæuiat, irritatur ne parcat, placet homo in membra discerptus; aspicitur siccis oculis rorans ex vulneribus sanguis humanus, ridetur vbi

lugendum erat: Quis neget non minus ſpectatores quam vrſos & leones homicidas eſſet?

Necminus nocens eſt Scena, licet minus cruenta: reuiuiſcunt in ea antiqua ſcelera, & penè iterum fiunt dum exhibentur facta? apparet rediuiuus Atreus, Thyeſtes, Agamemnon, & dum recitant ſcelera ſua, penè iterum perpetrant. O nouam nocendi artem! ornatur ſcelus vt placeat; docetur fieri poſſe quod factum eſt; & quod meretur pœnam in iudiciis, fert palmam & plauſum in theatris. Scena.

Mollior eſt Comœdia non innocentior, explicatur in eâ quod natura tacêri vellet non ſciri; docetur ars amandi quæ Magiſtro non eget; diſcunt virgines quod ſcire vix debent coniugatæ, recognoſcit adultera artes ſuas; audit pudica quomodo adultera eſſe poſſit; amittitur pudor dum ridetur: corrumpitur primùm oculus, deinde animus; tranſit ſcelus in exemplum: licêre creditur quod laudatur, omnis ætas fit impudica, & quæ Minerua intrauerat, exit Venus. Comœdia.

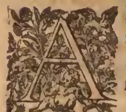
Nec tantum exhibetur in ſcenâ ſcelus, ſed in templo adoratur: vicinum erat theatro Veneris Templum; vt dum docetur in theatro ſcelus, in templo coleretur: Quæſo Alexi, dum proſtat in templo Veneris impudicitia etiam nuda, an hoc puluinar Deorum eſt, an lupanar? quas illic preces offerre poſſunt pueri, & puellæ virgines deæ impudicæ? Quis illic caſtus eſſe poſſit vbi impuritas conſecratur? ô cæcitatem, ô probrum! fiunt miſeris religioſa delicta, atque vt homines impunè peccare poſſint, coluntur dij impudici, deæ adulteræ, & peccata laudantur. Templum Veneris.

In toto ſuperiore Lugduno nihil innocens erat niſi Aqua, hæc quoque quot modis corrumpebatur vt eſſet impura, abſtrahebatur à terris quæ amat fluere intra terras: traducebatur arcubus triumphalibus, quæ ſemper humi mallet, quàm per aërem currere! includebatur tubis pretioſis, quæ libertatem mallet quam auream ſeruitutem: Quæ iſthæc inſania, corrumpere elementa vt fiant meliora? exuere aquam natiuis affectionibus vt induatur alienis? ſi amatur aqua leuis, cur non quæritur ignis grauis? Crede mihi, Alexi, ille ſtatus rerum eſt optimus, qui eſt natiuus; expoſuit aquam natura, vt eſſet publicum bonum; naſci vbique voluit, ne è longinquo peteretur; ceſſat aqua eſſe bona ſi fiat pretioſa. Aquæductus.

Omitto dicere de palatio, de foro veteri, de quibus nihil admodum dici poteſt quod non ſit facile, & vile.

Claudo Epiſtolam nouo genere laudis, pretioſius eſt Lugdunum ſuperius, hodie vacuum quam olim plenum; pauciora habet & plura, & nobiliores ſunt ruinæ operum quam ipſa opera: tutior eſt mons inermis quam munitus caſtris; innocentius eſt theatrum imminutum quam integrum; & meliores ſunt aquæ natiuæ quam aduenæ: denique mons profanus olim ſub tutela Veneris, nunc ſacer eſt ſub patrocinio virginis.

DISSERTATIO QVINTA, LVGDVNVM INFERIVS.

LEXIS, dixisti magna de Lugduno superiore, expecto maiora de inferiore, laudari me puto dum patriam meam laudas, & bis Lugdunensem me credo, dum audio geminum fuisse Lugdunum.

ARISTVS. Omissis cæteris tria laudo in inferiore Lugduno, templum Augusti, Emporium, Argyrocopium.

TEMPLVM AVGVSTI.

ARISTVS. De eo templo hæc quæro, an fuerit, quos conditores habuerit, quas Aras, quos sacerdotes, quo in loco conditum fuerit & quales ad illud populorum conuentus.

Inuênit Roma Galliam superstitiosam, & superstitionem auxit, fecit se Deam, & Deos vectigales sibi: fecit illa Augustum Deum, fecit Augustus Romam Deam, gemina superstitio fuit, & vtraque vana.

Excitatum fuisse Augusto etiamnum viuo magnificum templum probat Strabo lib. 4. & ex illo Illustrissimus Petrus de Marca digress. de primatu Lugduni, num. 100. scilicet id fecit Augusto Lugdunum, quod pleræque Ciuitates iam fecerant, aut facturæ erant; erexit Asia communibus impensis in vrbe Pergami, extruxit Bithinia in vrbe Niceæ, erexit Gallia vniuersa Lugduni. Ambitiosus sane Augustus dum vult videri modestus; admisit templum, & aram & sacerdotes; & post recusatum nomen Domini admittit appellationem Dei; quasi aliquid minus sit Deum esse quam Dominum: Infelix vero & imprudens Lugdunum dum simul Augustum & experitur tyrannum, & adorat vt Deum.

Conditores templi fuêre vniuersi Galliarum populi, vt tota Gallia peccaret peccantibus vniuersis: At hîc occurrit difficultas ingenio tuo digna, Alexi: Strabo conditores templi facit vniuersos Galliarum populos, eosque sexaginta enumerat, at ij plures erant. Ptolomæus in tribus Galliæ Prouinciis, Aquitanica, Lugdunensi, Belgica, sexaginta populos enumerat, & Narbonensem omittit, in qua erant quatuordecim populi. Auget difficultatem Tacitus lib. 3. de Flori, & Sacrouiri defectione agens, omnia inquit Romæ in maius credita, iacta-

tumque quatuor & ſexaginta Galliarum Ciuitates defeciſſe, dubias Hiſpanias, &c. Igitur plures erant quam ſexaginta populi. Quid ais, Alexi.

ALEXIS. Ego male numeraſſe Strabonem puto aut Ptolomæum, aut Tacitum.

ARISTVS. Itane vero Alexi, magnos Authores tam facile erroris accuſas; At ego omnes erroris abſoluo; ſcilicet irrepſit mendum apud Tacitum, & legendum eſt ſeptuaginta quatuor pro ſexaginta quatuor, atque hunc numerum efficiunt quatuor Prouinciæ Galliarum. Neque errauit Strabo, dum ſexaginta tantum populos numerauit, ſcilicet omiſit Prouinciam Narbonenſem, ſiue quia omnium Prouinciarum prima aram Auguſto iam conſecrarat; ſiue quia pridem à Romanis ſubacta Prouinciis Romanis iam erat adſcripta; ſiue denique quia ea ætate Galliarum nomine tres tantùm partes à Cæſare ſubactæ cenſebantur, nempe Aquitanica, Belgica, Lugdunenſis.

Illuſtrat hanc ſententiam Petrus de Marca variis inſcriptionibus antiquis prima ſic habet.

Catulio Sacerdoti ad templum Romæ & Auguſti tres Prouinciæ Galliarum tantum tumulum poſuerunt.

Altera non abſimilis.

Tiberio Antiſtio Equiti Romano tres Prouinciæ Galliæ ad Aram Cæſarum ſtatuam Equeſtrem ponendam cenſuerunt.

Inſignis eſt locus in Epitome Liuij, de Auguſto. Eum, inquit ille, conuentum Narbone egit, cenſus à tribus Galliis quas Cæſar Pater vicerat actus, &c. Vides, Alexi ex iis teſtimoniis excuſari Strabonem vel abſolui nimirùm ſecutus eſt Iulium Cæſarem, qui in deſcriptione Galliarum Prouinciam Narbonenſem omiſit quia eam non vicit.

Alexis. Factum eſt ſatis Straboni, ſed non mihi; ſeptuaginta & quatuor populos Gallorum Roma vicit, ex iis populis vnus ſatis olim Romæ vincendæ fuit; quale illud dedecus, ſubiugaſſe olim Romam, & nunc iugum pati.

Ariſtus. Suſtine iram Alexi, vicêre Galliam Galli non Romani; ne dubites ita eſſe vicit Romam Cæſar per Gallos non per Romanos, ſic vbique victores ſunt Galli etiam victi.

Alexis, nec templum Auguſti ſine Ara, nec ſine ſacerdotibus fuit; id ſupereſt explicandum, Ariſte, ne templum Auguſti Palatium credatur eſſe non templum.

Ariſtus. Intra hoc templum erant aræ duæ, vtraque dignitatis eximiæ; altera tamen primaria & maior, Auguſto, & deæ Romæ; altera minor diis Gallicis dicata erat, eademque ſexaginta populorum inſignia præferebat.

Aram Augusti probat Lucius Florus his verbis, Ara Cæsari ad confluentem Araris & Rhodani dedicata sacerdote C. Iulio verecundato Eubio Heduo.

Ab Augusto transiit ille honos ad cæteros Cæsares successores, ita habet inscriptio apud Gruterum pag. 320.

Seruilio Marciano Aruerno sacerdoti ad templum Romæ, & Augustorum tres Prouinciæ Galliæ.

An autem Romæ, & Augusti eadem Ara fuerit an diuersa inter eruditos controuersum est; Petrus de Marca aram vnam Augusto, alteram deæ Romæ sacram fuisse putat, templum autem vtrique commune, at Strabo duas tantum agnoscere videtur quarum vni insignia Gentium Gallicarum inscripta erant, & statuæ deorum impositæ. Idem sentire videtur Suetonius in Augusto, templa, inquit, quamuis sciret etiam Proconsulibus decerni solere, in nulla tamen Prouincia admisit nisi communi suo Romæque nomine; qui templum non admisit nisi Romæ & sibi publicum, cur admisisset Aram non publicam?

Admisit sacerdotes qui admisit templum & Aram, ij Sodales Augustales, seu Flamines: iidem sex numero erant; atque inter eos dignitatis ordo, & primus ordinis Magister erat, rem explicant inscriptiones antiquæ.

Iuuij. Aug. idest seuiri Augustales.
Aurelius primus Corporis Augustalium,
Primigenius sexvir secundus Augustalis.

Alexis. Subsiste, Ariste teneri non possum quin Gallis irascar & Romanis; Quid agitis Galli parumne habetis subjicere libertatem vestram Romanis, nisi vestros etiam subjiciatis Deos; erigitis sexaginta diis Gallicis aram minorem, & Augusto maiorem, includitis eodem templo Deos vestros & Romanos, & quasi non sitis satis miseri, vestros etiam Deos miseros facitis, & captiuos; at quæ ista ambitio Romanorum! vt faciant Gentes omnes Romanas, omnes Deos fecère Romanos, & ne ambitioni; ars desit, quos Deos alibi inuenère ligneos, aureos fecère & argenteos, atque vt omnes seruire vellent seruitutem humanam fecère, & diuinam.

Aristus. Ad eas Aras & templum Augusti quot annis in honorem Augustorum primores Galliarum conuenientes, festos & solennes dies agitabant: Illustris est locus Dionis l. 54. Drusus auertit Gallos à Societate belli cum Sicambris, euocatis Lugdunum Proceribus Gallorum eius festi specie, quod ad aram Augusti agebatur.

Placet addere rei profanæ authoritatem sacram: Eusebius l. 5. c. 1. & ex eo Ruffinus. Die quodam celeberrimo, in quo ex omnibus Prouinciis Galliarum coeuntes nundinas celebrare solent, Rector Prouinciæ pro tribunali sedens, iussit Martyres pompæ instar traduci per ora populorum

rum qui ex omnibus Gentibus Lugdunum conuenerant.

Aduerte, Alexi, nundinas appellant Eusebius & Ruffinus hunc Lugdunensem conuentum, at quales nundinas putas? in quibus non merces tantùm artefactæ, non equi & boues solum, sed homines & dij ipsi vænales erant; scilicet vendebant omnia Romani vel emebant, vendebant Deos suos, & emebant alienos; vænalis iis erat omnis religio, atque vt mercarentur orbem terrarum, mercis instar habebant & homines, & Deos alienos & suos.

Locus templi, & conuentus populorum designatur à Strabone lib. 4. ἐπὶ τῇ συμβολῇ τῶν ποταμῶν, ad coitionem fluuiorum, ad Athenæum, vel iuxta illud, vt dij Græci, & Romani, & Gallici miscerentur, & fieret non tam Deorum templum, quam receptaculum dæmonum.

Subscribit eruditus Budæus lib. 4. de Asse, Lugduni inquit communi Galliarum impensâ extructum est Cæsari, & consecratum templum ea parte ante vrbem vbi amnes confluunt; ibique Ara dignitatis eximiæ, sexaginta Gentium insigniis, totidemque Deorum simulacris, &c.

Nec minoris fidei est lapis in æde Monialium S. Petri Lugdunensis qui licet mutus sic loquitur.

Q. Adginnius vrbici filius, sacerdos Romæ, & Augusti, ad Aram, & confluentem Araris, &c.

Placet addere profanis testes Christianos. Gregor. Turonensis, & Eusebius aiunt Martyres in monte occisos, in Athenaco crematos esse, & in profluentem proiectos ante Augustorum ædes, vt illis hæc victima litaretur.

ALEXIS. Erudita sunt & antiqua quæ dixisti de templo & Ara Augusti. Ego aliquid recens addo inaugurato nuper in Archipræsulem Illustrissimo Camillo de Neuuille, Proregi Lugdunensium oblatum est eruditum Symbolum. Ara ingens ad confluentem Araris & Rhodani pro pictura erat. Inscriptum erat Aræ hoc lemma.

SOCIATA POTESTAS.

Explicabat Symbolum adscriptum Epigramma.

QVod Lugdunensem fluuij miscentur ad Aram,
Vnumque & fluuios consecrat Ara duos.
Hoc sacri est Emblema tui, SOCIATA POTESTAS,
Pastor es, & Prorex, munere vtroque sacer.

DISSERTATIO SEXTA,
EMPORIVM LVGDVNENSE.

LEXIS. Dixisti, Ariste, augusta de templo & ara Romæ, & Augusti; reliquum est vt de emporio,& Argyrocopio Lugdunensi argentea dicas, & aurea.

ARISTVS. Non prius Lugdunum vrbs fuit quam emporium, neque ante habuit ciues quam mercatores, aduolauit orbis ad hoc commercium statim ac publicum fuit; atque vbi duo fluuij confluunt, omnes penè nationes confluxêre. Audi Strabonem l. 4. post Narbonem, inquit, maximè omnium Gallicarum vrbium frequentiâ hominum pollet Lugdunum, quo emporio vtuntur Romanorum Præfecti, & Præsides, monetamque argenteam, & auream cudunt, & templum ab omnibus Galliis communi sententiâ decretum Augusto, ad confluentes fluuiorum in hac vrbe constitutum est. Quæso Alexi, expende hoc testimonium, Strabo vir penè coæuus Augusto & Planco, vidit nasci Lugdunum, & describit iam opulentum, & populosum; & quod magis mirêre à sexaginta populis Galliarum iam electum ad communes conuentus celebrandos: Non ita crescunt cæteræ vrbes, nulla dum nascitur magna est; Roma ipsa prius infantiam sensit quam adolescentiam, & priùs ætatem iuuenem quam virilem: Lugdunum simul vrbs, simul emporium, & Argyrocopium fuit.

Idem Strabo eodem libro duplex consilium aperit cur Lugdunum Romani duobus fluuiis incluserint; primùm vt esset instar arcis aduersus fluxam, & labilem, & nondum satis firmatam Gallorum fidem; deinde vt Lugduno quasi emporio vterentur; nam & illis, inquit, magno vsui Lugdunum emporium est.

Quale verò emporium esset, declarat Honorij & Theodosij constitutio penè his verbis, nondum aperta per Gades Oceani Septemtrionalis circumnauigatione, merces ad vrbem Arelatensem ex Hispania, Africa, atque ab ipso Oriente deuehebantur, quæ deinde per Rhodanum nauigiis Lugdunum vsque perlatæ, inde per Ararim, & dubim ad Heluetios, & vtramque Germaniam, & terrestri itinere ad Sequanam transuectæ, ad Caletes, Lexouios, ipsumque Oceanum deferebantur. Vides, Alexi, quale emporium Lugdunum esset, scilicet centrum Galliæ & Europæ, centrum maris vtriusque, & penè orbis, centrum diuitiarum, & omnium mercium.

Nec deerant Magistratus qui commerciis præessent, & mercatoribus ac mercibus ius dicerent; omitto Magistratus cōmunes, & singulares aliquos cōmemoro, Allectores, Patroni Nautarum Araricorū, & Rhodanicorum,

ſupremi curatores, & minores; quænam autem eſſent eorum Magiſtratuum officia collige ex ſequentibus inſcriptionibus.

L. Beſio ſuperiori
Viromando Q. R.
Omnibus honoribus apud ſuos functo,
Patrono Nautarum Araricorum, & Rhodanicorum:
Patrono Danicorum, Patrono Condi.
Conſiſtentium Allectariæ Galliarum
Ob Allecturam fideliter adminiſtratam
Tres Prouinciæ Galliarum.

Altera inſcriptio ſic habet.

L. Heluio. L. Filio:
Voltin. Frugi,
Curatori Nautarum
Bis IIVR. Viennenſium
Patrono Rhodanic. & Arar.
NR. Modo. & Araris.

Tertia minus integris caracteribus.

Sex. Ligurius. Sex. F.
Galeria Marinus
Summus Curator C. R.
Prouinc. Lugd. &c.

ALEXIS. Dixiſti Ariſte, erudita de Emporio Lugdunenſi ingenioſa res planè, & fructuoſa commercium, ex omnibus vrbibus vrbem vnam, ex omnibus Gentibus vnam gentem, ex orbe vniuerſo communem omnibus patriam facit: per illud Africa intra Aſiam, vtraque intra Europam, Europa intra Galliam, & Gallia intra Lugdunum eſt. Per illud quidquid alibi naſcitur intra nos venit; atque vt loquitur Honorij & Theodoſij conſtitutio, per illud quidquid diues Oriens, quidquid odoratus Arabs, quidquid delicatus Aſſyrius; quod Africa fertilis, quod ſpecioſa Hiſpania, quod Italia poteſt habere præclarum, ita apud nos affatim exuberat, quaſi hic naſcantur omnia quæ vbique conſtat eſſe magnifica.

DISSERTATIO SEPTIMA,
ARGYROCOPIVM.

ARISTVS. Controuerſa res eſt pecunia, de quâ affirmare neſcias an plus commodi afferat, an plus mali; hæc orbem terrarum emit, & vendit; hæc paucos diuites facit, & multos inopes: hæc origo malorum eſt nec eſt mala; hæc radix bonorum eſt, nec eſt bona,

hæc inter bonum & malum media, neutrum excludit, & vtrumque participat; hæc pretia rebus imponit, & est vilior; hæc gemmas æstimat, nec est pulchrior; hæc instar fluuij dum tenetur fluit, dum possidetur perit, dum blanditur fallit: hæc Lugdunum fecit, hanc Lugdunum; hæc problema est, de quâ asserere vix audeas, an plus Lugduni commodi attulerit, an plus boni.

Et quidem sine aliqua pecuniâ commercium stare non potest, quæ commercij anima est; at steterat diu cum pecunia ærea, & stare poterat sine argentea, & aureâ: Populus Romanus, ait Plinius l.33.c.3. ne argento quidem signato ante Pyrrhum Regem deuictum vsus est, Seruius Rex primus signauit æs, antea rudis vsus erat; signabatur notâ pecudum, inde pecuniæ nomen. Argentum signatum est anno vrbis D. LXXX. Q. Fabio Coss. quinque annis ante bellum punicum; aureus nummus sexaginta & duobus annis seriùs quam argenteus percussus est, & vterque in damnum suum, & nostrum maturius.

De Argyrocopio Lugdunensi duo dico, an extiterit Lugduni, & quæ eius causa fuerit.

Extitisse Lugduni probat Budæus l.4. de Asse: Lugduni, inquit, Argyrocopium erat Romani imperij, affert Strabonem testem qui l.4. hæc habet, Lugdunum in colle conditum, vbi Arar amnis Rhodano commiscetur, Romano tenetur imperio; ibi Romani Duces aureum numisma argenteumque signant.

Placet addere argenteum testem, nummum scilicet, quem statim post coloniam conditam percussum Lugduni, eruditi probant ex hac Epigraphe.

Ant. II Vir R. P. C. A. XL. ex aduersa nummi parte Lugduni cum Leonis effigie.

Antonius iste alius esse non potest, nisi Triumvir, cui Gallia contigit in partitione Prouinciarum, quam iniuit anno V.C. 712. teste Dione, vnde biennio post depulsus est armis Augusti: Quare eo triennio quo Gallias tenuit, necesse est excusum fuisse nummum istum: Non bene autem in ijs literis, A. X L. legit Lipsius à populis quadraginta, neque enim nummi à populis, sed à Præsidibus Prouinciarum cudebantur: deinde Conuentus Lugdunensis erat sexaginta populorum non quadraginta; nec melius alij annum deductæ coloniæ designari putant, quæ â quadriennio tantum condita erat; cum enim nummum conditum oportet eo triennio quo Gallias tenuit, cui triennio si addas annum Planci efficies quadriennium; valor igitur nummi designatur, scilicet assium quadraginta, & sic legi debet inscriptio.

Antonius Triumvir reipublicæ constituendæ assium quadraginta.

ALEXIS. Subsiste tantisper, Ariste, & audi quid ex eo nummo in-

feram, igitur Lugdunum adhuc quadriennc iam opulentum, & populoſum fuit, at nemo naſcitur magnus, ipſe Leo dum in lucem exit Leunculus eſt: attende quid aliud inferam, igitur Lugdunum reparauit Plancus non condidit; inuenit æreum, & argenteum fecit, ac aureum.

ARISTVS. Ob eas rationes, & alias in prima Epiſtola Hiſtorica allatas vtramque opinionem de ortu Lugduni problema eſſe dixi, neutram damnaui.

Habes igitur, Alexi, Argyrocopium Lugduni à Romanis conſtitutum; ſi cauſas quæris, vnam aſſignat Alexand. ab Alex. l.4. c. 24. Lugduni, inquit, Imperatores Romani argentum, aurum, & omne monetæ genus ſignare conſueuerunt; ſiue quod prompta ibi ad cudendum metalli copia foret; ſeu quod difficilis locus ad confluentes Araris & Rhodani eſſe cenſeretur, & iniuſtæ violentiæ minus obnoxius.

Alteram rationem affert Strabo l. 4. ob ſummam opportunitatem ad pecuniæ tranſuectionem per orbem quaquauerſum, ſcilicet hic locus congregat omnes populos, & quantum fieri poteſt, ex omnibus gentibus gentem vnam facit.

Claudo colloquium, & te hac teſſera dono. Sapientior erat ætas primæua quam noſtra, aurea erant ſecula dum neſciebant aurum; cœperunt eſſe ferrea dum amarunt argentum; & tamen nobilior erat pecunia ex pecude quam ex ære; vtilius æs erat quam aurum, & melius pecude ſignabatur quam Ioue: cur retinuimus pecuniæ nomen non vſum? cur ſcrutamur viſcera terræ vt inde eruamus metalla quæ mallent occulta eſſe quam publica? cur violamus communem parentem? cur non reueremur eum ſinum ex quo exiuimus, & ad quem redimus? cur penè matricidæ ſumus, vt ſimus diuites? aut hæc impietas eſt aut auaritia, vtroque nomine nocentes ſumus: at hæc communis querela eſt, & lacrymis plotanda non verbis; inſanabile malum eſt, quia eſt aureum.

DISSERTATIO OCTAVA;

ATHENAEVM.

ARISTVS. Quæris ex me tria, Alexi an fuerit Lugduni Athenæum Gallicum ante Græcum, an fuerit Græcum ante Romanum, prolixior eſſet Diſſertatio ſi hæc tria diceret, ſingula Athenæa ſingula colloquia erunt.

Ac primùm, parum abeſt quin iraſcar quæſtioni tuæ; an fuerit Lugduni Athenæum Gallicum ante Græcum: id eſt, an ignari, an barbari, an bardi fuerimus antequam eſſemus græci; id eſt an ſola Græcia fuerit or-

bis Magiſtra; ideſt an Apollo, & Pallas, & Muſæ, & cætera Numina nullam habuerint patriam niſi Græciam: ideſt an ſcientiæ apud Græcos indigenæ, apud cæteros populos hoſpites fuerint, & peregrinæ.

At ego longè aliter ſentio, Alexi: Maiores noſtri eruditi fuerunt, nec tamen Græci; hauſerunt ſcientias ex fontibus domeſticis non peregrinis, & priùs Gallicè ſapuerunt quam Atticè; vnum eſt quo Græci nos vincunt fabulis, & mendaciis; apud illos Hercules fabuloſus, apud nos verus: ſcilicet vt impunè mentiri poſſent, Deos ipſos fecère mendaces.

Amplius aliquid dico, debet ſapientiam Græcia Galliæ, non Gallia Græciæ, id ego ſi probauero, mutabis opinionem, Alexi, & ſcies, priùs quam Athenæum eſſet Athenis, iam fuiſſe Lugduni.

Accedo ad rem ipſam, & ne quæſtio verſetur in nomine, fateor ante aduentum Græcorum non fuiſſe in Galliâ ſcholas publicas ſub nomine Athenæi, at fuêre ſub nomine Gallico gymnaſij; nec fuêre Lugduni, ſi ante Plancum Lugdunum non fuit; at fuêre intra confluentem vbi nunc Lugdunum eſt, ſi Plancus Lugdunum condidit: retineri poterat à Maioribus noſtris Gallicum nomen Gymnaſij, nec induci nomen Athenæi; ſed quæ vrbanitas ſemper Gallorum fuit, vt exciperent honorificè aduenas Græcos, admisêre Græca vocabula, & Græcos fecêre populares.

Fuêre apud Gallos, & Lugdunenſes Scholæ publicæ, ſi fuêre diſcipuli & Magiſtri; nemo naſcitur eruditus ſi Mineruam excipias, quæ intra cerebrum Iouis hauſit ſcientias, & prodiit in lucem erudita, & armata: cæteri omnes accipiunt à natura indolem, non artem aut virtutem; & quanquam artes aliquæ experientiâ acquiri poſſint, vix tamen ſcientiæ, niſi tradantur à Magiſtris; nec tradi commodè poſſunt niſi in deſtinatis locis; atque hæc loca Athenæa ſunt ſiue Gymnaſia.

Primi ſapientiæ Magiſtri apud Gallos, & Lugdunenſes fuêre Samothei, & Saronidæ; illi Theologiam, iſti Philoſophiam docuêre; vtrique ſcientias acceperant à Samothe & Gomere, ab Auo Iapeto, & Noëmo Proauo; neque ea nomina Græca ſunt ſed Hebræa, vt ſciant Græci, prius apud nos fuiſſe veras ſcientias quam apud illos fabuloſas.

Ne fabulari me putes, audi Diodorum Siculum l.6. ſunt, inquit, apud Celtas Theologi & Philoſophi quos vocant Sarronidas, qui præcipuè ab eis coluntur; nam moris eſt apud eos, nullum abſque Philoſopho ſacrificium facere; exiſtimant enim per diuinæ naturæ conſcios ſacra fieri oportere, tanquam diis propinquiores: horum interceſſione bona à diis cenſent petenda, quorum conſilio, bello & pace fruuntur, & quos idcirco habent quaſi Semideos.

Succeſſu temporis, Samothei & Sarronidæ communi nomine Druydes appellari cœpêre; ſcilicet illuſtrior Druydum virtus cæteras ſectas ſuppreſſit, & nomina ipſa: ac velut Aquilæ penna cæteras auium plumas

abſumit, ſic Druydum fama cæteras Doctorum ſectas, & Scholas.

Neque nomen Druydum Græcum eſt ſed Gallicum, à Druyo Gomeris, & Iapeti nepote ſapientiſſimo; neque affinitas nominis cum voce Græca aliquid probat, alioqui confunderentur populi, miſcerentur nationes, & Græcia ipſa ab Ægyptiis, aut aliunde veniret, ſi vocum ſimilitudo eſſet origo nationum.

Quinam autem, & quales Druydes fuerint, nemo certius ſcripſit quam Iulius Cæſar qui eos in Galliis vidit, & penè coluit; audi magnum teſtem l. 6. de Bell. Gall. Druydes inquit diuinis rebus interſunt, ſacrificia publica, & priuata procurant, religiones interpretantur: Ad hos magnus adoleſcentium numerus diſciplinæ cauſa concurrit; magnoque ij ſunt apud eos honore, nam ferè de omnibus controuerſiis publicis, priuatiſque conſtituunt; ſi quis aut priuatus, aut populus eorum decretis non ſtetit, ſacrificiis interdicunt, hæc pœna apud eos eſt grauiſſima. Addit Cæſar: Druydibus omnibus præeſt vnus, qui ſummam inter eos habet authoritatem, hoc mortuo ſi quis ex reliquis excellit dignitate, ſuccedit; & ſi ſint plures pares, ſuffragio Druydum adlegitur; nonnunquam etiam de principatu armis contendunt: Addit Cæſar, tantis excitati præmiis & ſua ſponte multi in diſciplinam conueniunt, & à parentibus, propinquiſque mittuntur; magnum ibi verſuum numerum ediſcere dicuntur; itaque nonnulli annos vicenos in diſciplina permanent, &c. Denique Druydes iuſtiſſimi omnium opinione creduntur: neque aliquid ſiue in bello, ſiue in pace ſine iis geritur.

Ex eo Cæſaris teſtimonio habes magnum fuiſſe auditorum numerum, auget eum numerum Pomponius Mela l. 3. c. 3. Docent, inquit, multa nobiliſſimos Gentis; ſcilicet nemo nobilis cenſebatur, ſi eſſet ignarus, hoc erat geminum diſcrimen à plebe, nobilitas, & doctrina: nec tamen ſolis nobilibus licebat eruditis eſſe; attollebant ſe aliquando à plebe ingenia, & mutata conditione tranſibant in ordinem nobilium, & gradum Druydum.

Habes ab eodem teſte varium fuiſſe tempus diſciplinæ, pro ingeniorum varietate; nonnulli, ait Cæſar vicenos annos in diſciplina permanent: hi fortè magiſterium ambiunt; alij doctrinam delibant, atque ij malunt diſcere quàm docere, & ſatagunt ſapere ſibi, non aliis.

Habes denique methodum doctrinæ, quæ erat docêre & diſcere magnum numerum verſuum: ſcilicet, ait Cæſar nefas exiſtimabant myſteria doctrinæ ſuæ literis mandare; idque duabus de cauſis inſtituiſſe videntur, quod neque in vulgum diſciplinam efferri velint, neque eos qui diſcunt, literis confiſos minus memoriæ ſtudere quod ferê pleriſque accidit.

Audio te etiam tacentem, Alexi, hæc, inquis, videntur clara, ſed duo

fuperfunt adhuc obfcura, locus lectionum, & fitus Athenæi Lugdunenfis.

Subtiliter objicis, & fateor non facilem effe dubitationis tuæ folutionem. An enim primis temporibus gymnafia extiterint controuerfum eft inter eruditos; exiftimant aliqui prifcis illis feculis vix alias fuiffe fcholas præter familias; iidem erant parentes & magiftri, iidem liberi & difcipuli, domeftica erat doctrina, & difciplina; & quibus filij debebant vitam, iifdem fapientiam ferebant acceptam: Illuftre enimuero fcholarum genus, nifi familia munus docendi nimis familiare feciffet: mollior eft affectus matris quam vt magiftra effe poffit, nec facile Pater exercet officium iudicis cum affectu Patris.

Propterea affirmant magni Authores. Sarronidas, & Druydes extra domos, & vrbes gymnafia ftatuiffe in fpecubus, aut in abditis faltibus, vel etiam in faftigiis montium, & locis facris; vt ibidem haberent & magiftros homines, & Deos doctores: inde ille mons Druydum apud Heduos de quo late difputat ex Budæo Caffanæus p. 12. conf. 60.

Inde ille vicus Druydum apud Lugdunenfes trans Rhodanum, inde ille nobilis Lucus intra Ararin & Rhodanum, ibi olim Druydum fedes erat, ibi iuuentutis confluuium ad confluentem duorum fluuiorum: ibi olim Athenæum Gallicum erat; ibi diu poftea Athenæum Græcum, ibi deinde Athenæum Romanum fuit; & nunc vbi Athenæum eruditionis erat, ibi eft pietatis Athenaeum.

Ne diuinare me putes mecum fentit Illuftriffimus & eruditiffimus Claudius Bellieuræus Protopræfes Gratianopolitanus; fauet nomen Pagi ex Vifco defumptum quod vt ait Plinius l. 16. c. 44. copiofiffimum ex quercu nafcitur quod Dryos Hyphear vocant: nec leuis momenti eft probatio deducta ex nomine, quod vt aiebat ille, clauis eft vt rerum naturas referet, radius vt illuftret, caracter vt fignet.

Addit vir eruditus Morinus Pierchamus nobilem olim fyluam infulæ Barbaræ, Nemus Benæum, & lacum Sapiniacum, domicilia Druydum & ftudiofæ iuuentutis gymnafia fuiffe: nec melius inftitui Academiæ poterant quam in fyluis, vbi nihil interpellat ftudentes, & omnia adiuuant, vbi nihil eft nifi filentium auditoris, vox magiftri, & Echo fermonis.

Audio te, Alexi, adhuc fubmurmurantem liquére quidem ex iis omnibus non debere Galliam fcientias, & fcholas Græciæ, at nondum fatis conftare quid Græcia debeat Galliæ: recte mones, Alexi, id pené omiferam, quod tamen eft alterum controuerfiæ momentum. Caffanæus parte 12. Catalogi gloriæ mundi conf. 12. Clarum eft, inquit, apud Samotheos, Sarronidas, Druydes, Bardos, literarum, & Philofophiæ magnum mare fuiffe folis primùm Gallis nauigabile, deinde in totum orbem terrarum exundaffe; & ne Caffanæi phrafin hanc effe dicas, Dioge-

nes

nes Laërtius in principio de vita Philosophorum, hæc habet; Philosophiam à Barbaris initia sumpsisse complures authores affirmant; constat enim apud Persas claruisse Magos, apud Assyrios Chaldæos, apud Indos Gymnosophistas, apud Gallos Druydas, & Samotheos, qui teste Aristotele diuini atque humani iuris peritissimi; Samothei à Religione appellati sunt.

Vrgeo argumentum, & te, Alexi authoritatibus; conuinco & rationibus. Debet Græcia scientias Galliæ si debet caracteres; audi Annium Viterbium, Cadmus, inquit eius nominis quintus paulò ante ruinam Troiæ rediens ex Phœnicia retulit in Græciam sexdecim literas, non Phœnicias, sed caracteribus Galatarum (ita appellat Gallos) persimiles. Expende hæc verba Alexi, attulit in Græciam ante ruinam Troiæ, igitur non acceperunt ex Græcia Galli caracteres suos sed donarunt; dum igitur legis apud Cæsarem l.6. Gallos literis Græcis vti solitos, appellat Cæsar caracteres Græcos, quia iis quoque Græci vtebantur, sed alienis non propriis, sed aliunde acceptis, non à se inuentis.

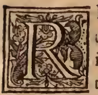
Iis caracteribus Druydes scribebant fortia heroum suorum facinora; iis componebant versus heroicos: eos versus tradebant scholasticis memoriter addiscendos, eos denique ad Lyram & Cytharam in Athenæis canebant. Atque vtinam superessent ij Druydum libri, superaret hæc historia Græcorum fabulas, & miraretur hodieque orbis plures habuisse Galliam heroes veros, quam Græciam fabulosos.

Ex iis omnibus habes, Alexi sapuisse Galliam ante Græciam, extitisse Athenæum Lugduni antequam esset Athenis, & debere Græciam scientias Galliæ, non Galliam Græciæ.

Claudo Epistolam imagine Samothei, quam postulasti, figurâ est procerâ supra humanum modum, & talis ac tantus esse debet Samotheus, idest Semideus; caput velo obductum vides, patêre tota non debet Maiestas Deo proxima: barba bifida est, impexa, & ad vmbilicum vsque decidua, hæc quoque est maiestatis nota; nudis pedibus terram attingit, hac sola sui parte mortalem se credit; manu librum gestat sapientiæ argumentum; dextrâ baculum, quasi sceptrum; humeris Manticam vacuam, & sapientiæ plenam; austerus vultus vt iuuentutem solo aspectu contineat; oculi alta meditatione in terram defixi, vt negotiosum animum ostendant, etiam dum nihil agit: denique penè esset religiosus habitus si posset esse vera religio sub falso Deo.

DISSERTATIO NONA,

ATHENÆVM GRÆCVM.

ESCRIBIS ad me, Alexi, fateri te fuiſſe Lugduni ante aduentum Græcorum Athenæum Gallicum, & quæris quando inceperit Græcum, & quale fuerit. Quæris à me quod docêre poſſes, ſimulas te neſcire dum interrogas, probas te eruditum dum dubitas, & penè affirmas dum negas.

Reſpondeo quæſtionibus tuis, non vt doceam quod ipſe noſti, ſed ne id taceam quod à me quæris. Ac primùm eoſdem natales habuiſſe videtur Athenæum Græcum Lugdunenſe, quos habuit Maſſilienſe, Phocéenſes, inquit Morinus Pierchamus, libello de origine vrbis Lugdunenſis, Maſſiliâ ad regionem Lugdunenſium deuecti, oppidum extruxerunt, quod vocarunt Athenopolim, quo etiam nomine Maſſiliam recèns à ſe conditam affecerant.

Addit Illuſtriſſimus Claudius Bellieuræus ibidem Academiam extruxiſſe quam Athenæum, ideſt Palladis ædem appellarunt.

Alteram opinionem affert Raymundus Solerius, ſcilicet appulſos commercij cauſa ad inſulam Gallicanam Rhodios, Athenienſibus, Cretenſibus, & Phoceenſibus iunctos, opportunitate loci allectos Academiam extruxiſſe quam Athenæum appellarunt, vrbem vero Rhodiam, & flumen Rhodanum. Mauult tamen Solerius ortum Lugduni octingentis annis antiquiorem eſſe Româ, & ducentis Lutetiâ.

Ita illi de ortu Lugduni, & Athenæi? At ego neque Lugdunum, neque Athenæum à Græcis conditum puto; admiſſi ſunt in Academiam à Druydibus Græci, non à Græcis Galli, excepti ſunt vt hoſpites, non vt Authores, vt ſocij non vt Magiſtri: atque ex eâ ſocietate manauit nomen Athenæi Græci, impoſuit hoc nomen vanitas Græcorum, & admiſit vrbanitas Druydum. Audi Chriſtophorum Milliæum libello de primordiis vrbis Lugdunenſis, nulla erat pars Galliæ, quæ non haberet ſuos Druydes Philoſophos; non deerant igitur doctores Lugduno, nec deerant diſcipuli vbi abundabant Magiſtri; nec deerat Lugduni locus Academiæ, vbi erat nobilis ad confluentem duorum fluminum lucus. Quin etiam ſimile vero eſt ante Athenæi nomen, Academiam Lugdunenſem Palladi ſeu Mineruæ iam fuiſſe ſacram: colebant Deam illam Galli ante Græcos; neque igitur à Græcis ſcientias acceperunt, nec ſcientiarum Deam.

Habes Alexi ortum Athenæi, vis noſſe quale tunc fuerit: tale erat vt

migrasse Lugdunum Athenæ videantur; neque vnæ tantùm Lugduni Athenæ erant; elegantia Græca addita Gallicæ geminas Athenas efficiebat; ipsa quoque Minerua gemina erat, induxeranr Atticam Græci, Gallicam inuenêre: fallor duæ vnius Deæ statuæ erant, & neutra Dea.

Tunc quoque pulchrum doctrinæ certamen institutum est, studebant Galli linguæ Græcæ, & Græci Gallicæ; docebantur Druydes delicias articas, & docebant Gallicas; mutuum Magisterium erat, & alterna disciplina: atque vt erant magna vtrinque ingenia, breui trium linguarum Gallicæ, Græcæ, & Latinæ iidem fuere trilingues Magistri, & trilingues discipuli; nec multo post adeò inter Græcos & Gallos amicitia coaluit, vt natio vna videretur esse, non gemina.

Ac vide quales Magistri ex Athenæo Lugdunensi prodierint, ex innumeris aliquos produco; primus esto Lucius Plotius qui Rhetoricam primus docuit, Cicerone adhuc puero, & discipulo: hunc laudat ipse Cicero pro Archia Poëta; eiusdem meminit Seneca; eundem magni æstimat Fabius magnorum virorum æstimator magnificus: expende Alexi gloriam Athenæi Lugdunensis, dedit Romæ primum Rhetorem, & Ciceroni primum Præceptorem; qualem & quantum virum oportuit esse Plotium, qui Romam eloquentem fecit, & Ciceronis, hoc est eloquentiæ ipsius primus Magister fuit.

Alter est Marcus Antonius Gnipho, patria Gallus, & Lugdunensis Athenæi nobilis alumnus; hic, ait Suetonius magni ingenij, & memoriæ singularis, nec minus Græcè quam Latinè eruditus, docuit primùm in domo Diui Iulij adhuc pueri; deinde suis in ædibus aperuit Rhetoricæ scholam: audierunt illum clarissimi viri; in iis Marcus Tullius etiam cum Præturâ fungeretur: Quæso Alexi vter nobilior Orator an Cicero qui docetur, an Gnipho qui docet?

Tertius esto Valerius Cato, Lugdunensem fuisse probat inscriptio, quæ adhuc extat apud Ansam, & ne laudari tantùm putes in lapide; laudat illum Suetonius l. de Illustribus Grammaticis. At non ille tantùm Grammaticus sed Orator, & Magister Oratorum fuit.

Quartus sit Tatianus, cuius elogium scripsit his versibus Ausonius.

Æsopiam trimetriam,
Quam vertit exili stylo,
Pedestre concinnans opus,
Fandi Titianus artifex.

Appellat illum Capitolinus Simiam sui temporis, quod omnia esset imitatus; scripsit ille multa, nec verbo tantum sed stylo eloquens fuit.

Impleuit breui Europam fama Athenæi Lugdunensis, eaque tam alta, & lata fuit, vt ad illud candidati sapientiæ toto penè ex orbe confluerent; nec minus verè de Athenæo Lugdunensi, quam de Massiliensi Aca-

demia dicere licuit cum Strabone; eloquentia & Philosophia publicè illic docebatur, & Romani neglectis Athenis eò ad disciplinas capessendas confluebant; nec magis Lugdunum bonarum mercium quam scientiarum commune orbis emporium erat.

Ex iis vides Alexi, quam illustre fuerit Athenæum Lugdunense, & quam antiquum, inuênit illud institutum Plancus, non instituit; dum tamen illud reparauit, vel auxit; reparator Athenæi, & fundator Lugduni dici meruit.

Claudo Epistolam Elogio Græcorum, ne illis subiratum me putes, nulla gens est similior indoli Gallicæ, si vanitatem gentis excipias; elegantis ingenij sunt, & amœni; nobilis naturæ & generosæ, subtilis linguæ & argutæ; penè illis natura pro arte est, & penè virtus pro indole; merebantur inter populos secundas palmas, nisi ambiuissent primas: emendauit ingenium Græcum indoles Gallica; correxit Athenas Athenæum Lugdunense; collegit virtutes non errores, & repræsentauit decora gentis non vitia.

DISSERTATIO DECIMA,

ATHENAEVM ROMANVM.

ARISTVS. Dixi Athenæum Gallicum, & Græcum, quæris quale fuerit Romanum, & quænam decantata illa ad Aram Lugdunensem præmia, & supplicia.

Ambitiosus sane populus Romanus, qui post vsurpata omnium iura regnorum, adhuc regnandi auidus vsurpare voluit imperium scientiarum; nec dominum se putauit nisi in ingenia dominium haberet, nædum in corpora: propterea ornauit antiquas academias, & addidit nouas: in iis doceri linguam Latinam magnis præmiis voluit, & grauibus pœnis; vt vbicunque regnabat lingua Romana, ibi regnaret Roma.

Inuenêre Romani Athenæum iam conditum, & forte Lugdunum; ornarunt inuentum, atque vt eius authores dici possent, nomen Athenæi ad cæteras Academias extenderunt.

Addiderunt Romani Athenæo ædes Augusti, vt esset augustius: extruxerunt templum & aram vt esset sanctius; instituerunt certamina & ludos, vt esset amœnius: proposuerunt præmia, & pœnas, vt esset illustrius; eò denique gloriæ euexerunt vt Cæsares ipsi, vincere in iis ludis gloriosum putarent, & vinci inglorium. Iulius Capitolinus in tribus Gordianis, ait seniorem Gordianum declamasse in Athenæo audientibus etiam

Imperatoribus ſuis. De Caligula Suetonius, edidit inquit in Gallia Lugduni miſcellos ludos, & certamen quoque græcæ, latinæque facundiæ; imo ipſe Imperator in arenam deſcendit, & vinci poterat, ſi ſine ſceptro veniſſet.

Quinam autem eſſent ij ludi miſcelli, diſputant eruditi: Ego cum eruditiſſimo Petro de Marca, ludos miſcellos ita appellatos ſentio, quod varij ludi miſcerentur, ſcilicet luctâ, pugilatus, equorum curſus, muſica, & præcipuè certamen græcæ, latinæque linguæ: ſcilicet Romani vt allicerent iuuentutem ad ſtudia, ſtudium appellabant ludum; vt nemo excluderetur à ludo miſcebant omne genus ludorum, & ludos appellabant miſcellos.

Audi conſilium ſubtilius, vt fallerent orbem terrarum occupabant ludicris artibus; vt dedocerent Martem docebant Apollinem; vt excluderent Bellonam, proponebant inermem Mineruam; vt emollirent feroces Gallorum animos, temperabant Muſis, & corrumpebant deliciis.

Detexit conſilium, apud Tacitum Iulius Sacrouir, atque vt artem arte falleret, nobiliſſimam Galliarum ſobolem liberalibus ſtudiis apud Heduos ſuos operantem ibi detinuit; eoque pignore & Parentes & propinquos adiunxit partibus ſuis, & Romanis ſubduxit. Hic igitur finis, hic ſcopus municipalium ſcholarum, allicere Gallicam iuuentutem vt alliceretur ſenectus: erudire Parentes in liberis, & perſuadêre Cæſarem dum Cicero doceretur: nimirum inſinuabat ſe Roma cum linguâ, & Galli docebantur parêre Gallicè, dum ediſcebant loqui Latinè. O nimis ingenioſi, & parum aſtuti Galli! cœpiſtis eſſe ſerui, cum voluiſtis eſſe Latinè eruditi, eratis liberi ſi nec Gallia Romam didiciſſet, nec Roma Galliam; nec debuiſtis intelligere Romanos, nec à Romanis intelligi.

Vt alliceretur iuuentus proponebatur præmium victori, & pœna victo; hæc erat pars altera quæſtionis tuæ; concurrebant vndique celeberrimi Oratores, & Poëtæ; nec Galli tantùm, ſed Romani, & Græci; & erat Lugdunum Emporium Europæ; & Athenæum ſapientiæ.

Certabatur intereà ſcripto & verbo, pallebat vterque dicturus ad Aram Lugdunenſem, & victor futurus, & vincendus; dubitabat victor futurus an vincere poſſet, & vincendus futuri præſagus, antequam vinceretur, penè iam erat victus.

Quænam autem pœna infligeretur victo non ſatis conſtat; an victoribus dabatur ius vitæ, & necis in victos? id affirmant aliqui; at hæc pœna crudelis eſt, & Martem ac Bellonam ſapit, non Apollinem, & Mineruam: an circumducebatur victus circa gymnaſium tertio circuitu, & inter eundum ac redeundum ferulis ac virgis cædebatur? ita aſſerunt aliqui, at hæc quoque pœna ſontium eſt, non de doctrinâ certantium; Similius vero eſt quod in Caligula habet Suetonius, qui præmia victori-

bus conferebant, eorundem & laudes componere coacti; ij autem qui maxime displicuissent, scripta sua tabulis ceratis, vel corticibus arborum, vel papyro commissa, spongiâ linguáue delêre iussi; nisi ferulis obiurgari, aut flumine proximo mergi maluissent; nec mirum si palleret dicturus ad Aram Lugdunensem, quis non palleret ad ferulas, ad aquam, ad linguam, & spongiam?

Hæc pœna victi, at quænam erat corona victoris? an laurus, an gemma, an aurum? at hæc ingenio minora sunt, nec nobilior animi corona esse potest quam gloria; cæteræ res frontem coronant hæc mentem; nec deerat tamen victoribus sua corona, eáque tergimina, prima conferebatur à victis, ait Suetonius, altera ab Agonotheta post sententiam iudicis; tertia fortassis gloriosior, laus erat victoris à victo; nec dubium est quin illa laus vera esset quæ ab æmulo, & penè ab hoste veniebat.

Vt plus dedecoris haberet pœna, & palma plus laudis, putat eruditissimus Petrus de Marca recitationes illas fieri solitas in auditorio suis gradibus, subselliis, Anabathris, & Orchestra instructo intra ædes Augusti; spectare credebatur Augustus ex statua, & sexaginta Gallorum dij ex imaginibus suis obiurgare videbantur victos, & laudare victores.

Mauult Rubysius ex aduersa parte templi Augusti fuisse Athenæum, & inter vtrumque Pyramidem sexaginta populorum insignibus ornatam, atque in Athenæo fieri solitos conuentus priuatos, in atrio & propatulo publicos, quibus etiam præferebatur in imagine Minerua, vt constat ex inscriptione, LVGDVNENSI MINERVÆ IMAGINIFERO; Illustre sane spectaculum, in quo spectatores sexaginta populi, & populorum dij, Augustus Præses, & Minerua iudex.

Hæc omnia ad confluentem Araris & Rhodani fieri solita probat allatus Suetonij locus: victis, inquit, præmia victoribus conferebant, eorum & laudes componere coacti; ij autem qui maxime displicuissent, scripta sua spongiâ, linguáue delere iussi, nisi ferulis obiurgari, aut flumine proximo mergi maluissent: vides confluentem, dum vides proximum vtrimque flumen.

Neque indignum est hoc loco antiquum carmen quod ex Bibliothecâ Francisci Iureti Rubysius profert, & post eum Claudius Robertus in sua Galliâ Christiana, tit. de Archiepiscopis Lugdunensibus.

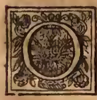
Fama refert populum, quò dignis artibus esset,
Clarior, & doctis vrbs benè culta viris:
Marmore candenti niueum posuisse theatrum,
Hic vbi se flumen miscet vtrumque simul.
Palladis ara Deæ medio stetit orbe theatri,
Mira canam, quamuis Numina posse putes.

Palladis intactæ Rhetor dicturus ad Aram
Palluit, & stupido protinus ore fuit.
Ipse licet Cicero Diuæ simulacra petisset,
Ante Deæ scenam corde tremente foret.

Spectasti ludos Alexi, & penè lusisti; at quænam illa calliditas Romanorum, & Gallorum facilitas? procurat Roma ludos populis quos vicit, & victis illudit: ludunt miseri vt oblectent victores suos, & ludendo probant se victos: pugnant iterum vincendi non à Romanis, sed à seipsis: laudant victores suos lingua Romana, quos accusare oporteret linguâ Gallicâ; probant se eruditos Latinè, & imperitos Gallicè; eduntur intereà ludi impensis Romanis de spoliis Gallicis: liberales sunt editores sumptibus nostris, & Roma pauper olim de suo, magnifica est de ære nostro. O calliditatem Romanam, & simplicitatem Gallicam! adeone cæci estis Galli, vt ludentibus Romanis ludus sitis? annum satis est esse captiuos, nisi etiam catenas vestras rideatis? deploranda esset captiuitas vestra non laudanda; bis estis infelices, dum de infelicitate luditis.

DISSERTATIO VNDECIMA,

AN LVGDVNVM COLONIA ROMANA.

ORIVNDVS à Gallis Proauis, Alexi, adhuc nasci velles à Romanis; scilicet gloriosum putas Romanum sanguinem, & te aut Marcellum, aut Catonem putares si venires ab hoc sanguine: irrisit tamen Aruernos Lucanus eo nomine.

Aruernique ausi Latios se dicere fratres
Sanguine ab Iliaco, populi nimiumque rebelles.

Appellare debuit fortes qui libertatem suam tuerentur, non rebelles qui excuterent seruitutem. Vide ne in te hic quoque risus cadat: facio te tamen Romanum quia ita vis; atque vt illustrior sit origo tua, erit Romana, & Gallica.

Duplicis generis colonos Roma habuit, vt notauit Asconius, quibusdam vrbibus vel antiquis, vel de nouo conditis dabatur ius Coloniæ, nullis eò deductis ciuibus, & tantum deductis legibus; mutabantur leges non homines; exuebantur vrbes antiquis priuilegiis, & donabantur nouis; concedebantur illustres tituli sed vacui: licebat ambire Magistratus Romanos & emere: & fiebat sæpe post empta Romana, vt qui apud suos nobiles erant, Romæ essent ignobiles.

Aliæ Coloniæ fiebant deductione Ciuium Romanorum, qui ciuitatem Soli, aut veteribus incolis adiunctis constituebant; hoc genus Colo-

niæ nobilius appellat Aſconius; atque huiuſmodi Coloniam deduxit Plancus, vt conſtat ex veteri epigraphe marmori albo inciſa Caietæ in æde Saturni.

L. Munatius L. F. L. N. L. Pron. Plancus Coſ.
Ex Rhetis, ædem Saturni fecit de manubiis
Coſ. Imp. Iter. VII. Epul. Triumph.
Agros diuiſit in Italia Beneuenti, in Galliam
Colonias deduxit Lugdunum, & Rauricam.

Ideſt Lucius Munatius Lucij Filius, Lucij Nepos, Lucij Pronepos, Plancus Conſul, ex Rhetis ædem Saturni fecit de manubiis, Conſul Imperator, iterum ſeptemvir, Epulo Triumphator, agros diuiſit in Italia Beneuenti, in Galliam Colonias deduxit Lugdunum & Rauricam.

Vides nomen Coloniæ & Lugduni inſculptum marmori ne de re dubites: neque dicas lapidem loqui, veriùs loquuntur lapides quam linguæ; neſcit mentiri natura dum pura eſt, qualis in lapide.

Accipe tamen teſtimonium viri Conſularis, cui de Senatu & actis Conſularibus mentiri non licuit. Is eſt Dio clariſſimus hiſtoricus lib. 46. Senatus inquit iuſſit illis, ideſt Lepido & Planco, vt iis qui quondam Viennâ Prouinciæ Narbonenſis oppido ab Allobrogibus erant expulſi, & intra fluuios Rhodanum & Ararin ad eorum confluentes conſederant, vrbem conderent; atque ita illi ſubſiſtentes, Lugdunum quod olim Lugudunum vocatum fuit ædificarunt.

Vides, Ariſte, decretum Senatus quod Plancus executus eſt Lepido in Italiam reuerſo: vides conditum à Planco Lugdunum, & factum Romanorum Coloniam; vides ante Lugdunum fuiſſe olim Lugudunum: igitur Plancus magis eſt reparator Lugduni quam author.

Deductam autem fuiſſe Coloniam Ciuium Romanorum, nec tantùm legum colligere licet ex Strabone l.4. extremo, vbi ait idcirco Lugdunum à Romanis conditum, vt eſſet propugnaculum duobus fluuiis quaſi vallis munitum, aduerſus labilem & fluxam, & nondum ſatis firmatam Gallorum fidem: ex eo teſtimonio ſic arguere licet, timebatur labilis & fluxa, & nondum ſatis firmata Gallorum fides; igitur noua Colonia ſolis ciuibus Gallis credenda non erat; igitur admixti ſunt Gallis indigenis Coloni Romani. Illud etiam obiter obſerua, ſi Lugdunum duobus fluuiis quaſi muris incluſum eſt; igitur non in monte tantum ſed in plano conditum eſt.

Inuênit Lugdunum Coloniam Romanam Claudius Imperator, & nouis ciuibus Romanis additis bis Romanam fecit: probat hanc mixturam ciuium cognomen Claudiæ ciuitatis quod deſignatur his literis.

C. C. C. Aug. Lug. ideſt vt legunt Scaliger, & Lipſius Colonia Copia, Claudia, Auguſta Lugdunenſium: male autem Paradinus & Rubyſius de

trecentis

trecentis Auguribus interpretantur; nec benè alij de trecentis Augustalibus, sic Ciuitas Agrippinensium his literis designata est. C. C. Aug. Agripp. idest Ciuitas Claudia, Augusta Agrippinensium. Sic vrbs Hadrumetina donata iure Coloniæ à Traiano ob sedatas oppidanorum seditiones dicta est Concordia, his literis. C. C. VLP. TRAI. AVG. FRVG. HADRVM. idest Colonia Concordia Vlpia, Traiana, Augusta, Frugifera, Hadrumetina. Redeo ad Lugdunum, fecerat Plancus Coloniam copiosam, fecit Claudius copiam.

Claudo Epistolam admiratione Romana: Qualis Ciuitas Roma! quæ omnes Prouincias impleuit Romanis ciuibus! instar miraculi est victum orbem terrarum à Romanis militibus, maius miraculum est impletum Romanis ciuibus: impleuit vrbs vna omnes vrbes, nulla penè ciuitas est vbi non sint Romani ciues, nulla Prouincia vbi non sit Roma.

DISSERTATIO DVODECIMA,

AN LVGDVNVM COLONIA VIENNENSIVM.

AMAS nobilitatem, Ariste, & Gallus & Romanus, adhuc Viennensis esse velles? oriundus ex duabus gentibus optas tertiam, & quartam optares & decimam si licêret. Hanc ego nobilitatem assero tibi, & te trilinguem hac Epistola facio, & trigentilem.

Cur Gallis & Romanis Colonis Viennenses Lugduni Roma miscuerit duplex ferè ratio Senatui & Planco fuit. Necessaria erat rebus Romanis noua Colonia, quæ vt aiebat Strabo debilem adhuc Gallorum fidem firmaret; & Lugdunum orbis terrarum emporium faceret: nec tamen Lugdunum solis Romanis ciuibus impleri oportebat: nec Roma tot incolas sufficere poterat, quæ post victum orbem terrarum vicerat seipsam, & mediâ sui parte decreuerat.

Iulius Cæsar trecenta & viginti hominum millia variis bellis consumpserat; Pompeius non minorem hominum numerum in varia præsidia per orbem sparserat, bellum ciuile Prouincias partitum penè orbem & vrbem exhauserat: in ea ciuium penuriâ Augustus viginti & octo Colonias exterarum gentium in Italiam deduxerat; serui & liberti in supplementum Senatus admissi erant: Ex quibus omnibus sic arguere licet; eo tempore Roma ciues Romanos in exteras Prouincias non deduxit magno numero, quo tempore ex Prouinciis externis Colonias & ciues deducebat: tunc se non exhausit cum erat egena, tunc se in orbem non effudit cum ad se orbem euocabat: neque tunc Plancus ex solis militibus

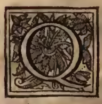
Romanis quos apud se habebat ciues fecit, cum ex ciuibus externis milites faciebat: nec rediit in vrbem triumphaturus sine milite, qui per milites triumphabat. Igitur Plancus ex solis militibus Romanis Coloniam non deduxit: nec solis Gallis credenda erat Colonia quæ contra Gallos exsurgebat: igitur admiscendi fuêre Viennenses, Galli quidem origine, sed quos Roma ex exulibus liberos fecerat, vt faceret subditos.

Alteram rationem affert Dio l.46. Senatus iussit illis, Lepido scilicet & Planco, vt iis qui quondam Viennâ Prouinciæ Narbonensis oppido ab Allobrogibus expulsi erant, & intra fluuios Ararim & Rhodanum consederant, vrbem conderent; atque ita subsistentes Lugdunum extruxerunt: nec tantùm eruditus historicus factum recitat, sed addit facti consilium: timebat inquit Roma Allobrogum fidem; & nisi occurreret præuidebat ambitionem: neque tamen tunc temporis audebat eos aggredi, quos aggressores metuebat: igitur armauit in Allobroges Viennenses Patriâ eiectos; atque vt illos ad vindictam fortes efficeret, fecit Lugdunenses.

Quâ autem de causa Viennenses à sedibus patriis ab Allobrogibus expulsi fuerint amplè narrant historici: Ego de Lugduno & Viennâ quærere malo, vtra vrbs plus debeat alteri, vtra plus acceperit, vtra plus donarit: nec facile tamen eius rei iudicium est; fecerunt Viennenses Lugdunum ciuitatem, fecit Lugdunum Viennenses ciues: debet illis Lugdunum Coloniam, debent illi Lugduno se columnos: alterna sunt nomina, & mutua beneficia; vtraque vrbs sibi inuicem mater & proles est: maius aliquid dico, & concludo, amant se inuicem duæ primariæ vrbes, & nisi essent duæ Prouinciæ vna vrbs essent.

DISSERTATIO XIII.

AN LVGDVNVM COLONIA GRÆCORVM.

QVÆ illa Græcorum vanitas particulam esse mundi, & velle mundum esse particulam sui! velle nobilissimas quasque Gentes oriundas esse à Græcis, & Græcos aborigines esse, & oriundos à seipsis: At quæ etiam stoliditas quorundam populorum, nasci malle ex alienigenis, quam ex Gentilibus suis, ex Hercule Græco quam ex Gallico, ex fabulosis cunis quam ex veris? Quod admirationem habet, fauent huic opinioni magni viri, nisi eos velis fabulas referre, non credere.

D. Hieronymus, qualis & quantus author! apud Sallianum ad annum mundi 1931. Legamus inquit Varronis de antiquitate libros, &

Cimnij Capitonis, & Græcum Phlegonta, cæterosque eruditissimos viros, & videbimus penè omnes insulas, & totius orbis littora, terrasque mari vicinas græcis accolis occupatas, qui ab Amano & Tauro montibus omnia loca vsque ad Oceanum possedêre Britannicum.

Hæc Hieronymus atque ex eo Genebrardus ad annum mundi 1109. Galli inquit vsque ad Cyrum cum tota Europâ plane bardi fuerunt atque ἄμουσοι, donec Phocenses Græci Asiatici dominatum Cyri fugientes, Gallicum littus occuparunt, Massiliamque condiderunt, & per Bardos & Euages, & Tectosages docuêre studia literarum.

Distinctius Seneca in consolatione ad Heluiam, Phoceenses inquit è Græcia oriundi, & Asiæ minoris incolæ, Phocæa vrbe Ioniæ primaria ab Harpago Cyri Præfecto pulsi, priùs in Corsica insulâ insedêre; ex quâ quid eos fugauerit, an cœli grauitas, an conspectus præpotentis Italiæ, an natura maris importuosi non satis certum est: inde maris littora legentes in Prouinciam quæ ab ipsis dicta est Phocensis, in ora portuosa Massiliam condidêre: Neque ita multo post aduerso Rhodano ad regionem Lugdunensium delati, & opportunitate loci allecti, intra duos fluuios Ararin & Rhodanum, Lugdunum extruxêre: atque vt Massiliam disciplinis Græcorum ornatam Athenopolin vocarunt, ita & Lugdunum Athenopolin, & Academiam ibi institutam Athenæum appellarunt.

Ita magni Authores ex alieno magis sensu quam ex suo; at ego historias malo quam fabulas: Vis Alexi vt expendam quam hæc Phoceensium fortuna sit dubia, & quam incertus ab iis Parentibus Massiliæ, & Lugduni ortus: Ac primò quidem pugna est annorum & temporum in hoc Massiliæ ortu: Eusebius in Chron. & Solin. Polyhist. c. 8. & post eos Gordonus putant Massiliam conditam an. 2. Olymp. 45. anno vrbis conditæ 155. At Herodotus lib. 1. Geneb. Salianus, Pætauius conditam malum Olympiade 59. an. vrbis conditæ 274. illi tamen omnes à Phocensibus profugis conditam volunt.

Amabo, Alexi, quomodo potuit nasci Massilia Olympiade 59. si iam nata erat Olymp. 45. quomodo anno vrbis conditæ 174. sub Tarquinio superbo, si nata erat sub Tarquinio Prisco? an bis fundari potuit, & bis nasci? an senior esse seipsa, & iunior? an prior esse sexaginta annis, & seipsa posterior? Crede mihi Alexi, nemo bis nascitur, quia nemo bis moritur.

Placet vrgere rem acrius, quomodo potuit condi Massilia à Phocæis profugis si nondum fugerant? quomodo fugati sunt ab Harpago Præfecto ex imperio Cyri post victum Crœsum, si neque Harpagus qui fugaret, nec Cyrus qui imperaret, nec Crœsus qui vinceretur adhuc Rex erat? At Olympiade 45. nondum Crœsus & Cyrus homines erant, nec prius Reges esse potuerunt, quam homines.

Nec annorum tantùm pugna eſt, ſed fundatorum: Ariſtot. lib. de Rep. Maſſilienſium, apud Athenæum lib. 15. ait Phocenſes non vagos aut profugos, non milites ſed mercatores Maſſiliam condidiſſe: Quæſo Alexi, vtros Parentes malles, an liberos, an exules? an mercatores, an milites? viderit Maſſilia vtros velit, ego partem miſeriæ puto naſci ex miſeris.

Nec fundatores tantum inter ſe, ſed Maſſilia pugnat cum ſeipſa; Strabo author eruditus l. 6. ait Phoceenſes expugnatos ab Harpago prohibitos fuiſſe aditu vrbis Maſſiliæ: erat igitur tunc temporis condita Maſſilia, neque enim pugnare potuit niſi eſſet, nec prohibere hoſtem aditu niſi armata, nec potuit armata eſſe nondum nata.

Fauet Herodotus dum ait Phoceenſes ab Harpago eiectos inſulam Corſicam non eſſe prætergreſſos, ſed ibi vrbem Alaliam incoluiſſe, à Phoceenſibus aliis ante annos plures iam extructam.

Vis, Alexi vt refellam has fabulas alia fabula? eruditus Raymundus Solerius c. 9. de antiquit. Maſſil. & Champerius aiunt occiſo Minoë Cretenſium Rege Athenienſes & Cretenſes veniſſe Maſſiliam, & inde aduerſo Rhodano ad inſulam Gallicanam perueniſſe, atque illic Academiam & nobilem vrbem condidiſſe.

Ridebis vt puto has fabulas dum eas leges, addo Hiſtoriam, ſed quam etiam appellarem fabulam niſi eam hiſtoricus ſcripſiſſet: Iuſtinus lib. 44. Temporibus inquit Tarquinij Regis, Phoceenſium iuuentus ex Aſia oſtio Tyberis aducta amicitiam cum Romanis iunxit; inde in vltimos Galliarum ſinus vltra ligures profecta, Maſſiliam hac conditione condidit; Rex Segoregiorum Senanus nomine, conuiuium appararat, vt in eo generum ſibi, & filiæ ſuæ maritum inter epulas more gentis eligeret: ad hoc conuiuium inuitati principes finitimi, & cum ipſis furius, & Peranus Phoceæ claſſis Ductores; introducta deinde virgo cum iuberetur à Patre aquam ei porrigere quem elegiſſet in ſponſum; illa omiſſis cæteris aquam Perano porrigit, qui factus ex hoſpite gener, locum condendæ vrbis à ſocero accepit, & ſic Maſſilia condita eſt propè oſtia Rhodani amnis in remoto ſinu, ac velut in angulo maris.

Vides, Alexi quam incertum ſit an Maſſilia à Phoceenſibus fuerit condita; nec minus dubium eſt an Lugdunum ſit Græcorum Colonia; ſcilicet prius Maſſiliam venêre Phoceenſes, quam Lugdunum, & ſi hic aduentus fabula eſt, prius mentita eſt alibi, quam Lugduni.

At quæris quid ego de re tota ſentiam; Ego inter tot nebulas videre mihi videor aliquid lucis: hoſpites ſunt Maſſiliæ, & Lugduni Phoceenſes non conditores; vtraque vrbs auida bonarum literarum non minus quam mercium euocauit ad ſe doctores Græcos vel conduxit; venêre illi Maſſiliam, deinde Lugdunum; inuenêre vtramque vrbem iam

conditam, non condiderunt; addidêre ſe doctoribus Gallis Magiſtri Græci; miſcuere vtrique artes ſuas, temperauit ſe vtraque ſapientia, atque ita in vnam gentem vtraque gens coaluit, vt vel Græcia in Galliam, vel Gallia in Græciam migraſſe videretur; at quæ fuit ſemper Gallorum vrbanitas, & Græcorum vanitas; impoſuere Græci Maſſiliæ nomen Athenopolis, & Lugduni Athenæi; admisêre Græcos Galli; nec tamen Authores ſunt Græci ſapientiæ Gallicæ ſed collegæ; auxêre Academiam Lugdunenſem, non inſtituêre, & prius Maſſilia & Lugdunum Gallicè ſapuerunt quam Græcè. Coloni ſunt igitur Lugduni Græci, ſi ita appellare velis, ſed hoſpites primùm Lugduni, deinde conciues.

DISSERTATIO XIV.

RELIGIO GALLORVM, ET LVGDVNENSIVM ANTE PLANCVM.

INSITVS eſt omnibus hominibus à natura Dei ſenſus & cultus; atque hunc ſenſum Religionem appellamus: nemo intelligens quid ſit Deus negare poteſt eſſe Deum: nemo aliquem Deum non colit, ſi aliquem credit: errauerunt Maiores noſtri in Diis non in Deo; coluerunt plures, & vnus erat colendus; exceſſus ſuperſtitionis fuit non defectus; imo & defectus fuit; Deus ſi non eſt vnus non eſt Deus: nec tamen accuſo omnes Maiores noſtros; illuſtre eſt quod ait ſanctus Martialis Lemouicenſium Epiſcopus, Epiſtola ad Burdigalenſes, Gallos habuiſſe altare dicatum ignoto Deo; imo & Virgini parituræ, vt narrat Caſſanæus p. 12. Catal. gl. mundi; Illuſtris fides Maiorum noſtrorum, ignotus Deus, & cognitus; illuſtris pietas erga Deiparam, colebatur Virgo antequam eſſet, nec dubium quin crederetur Mater Dei, quæ Virgo ſimul credebatur & Mater futura; ſcilicet

Si naſci Numen, naſci de Virgine debet,
Et Virgo hoc partu debuit eſſe parens.

Corrupêre hanc fidem mali mores, & paulatim vitia in Deos tranſiêre; induxit Venerem impuritas, Mercurium auaritia, Martem ferocia, Iouem ambitio, Mineruam curioſitas: Amata ſunt ſcelera, deinde conſecrata; poſtremo ne ſcelera arguerentur à Diis, dij ipſi crediti ſunt fuiſſe ſcelerati.

Minus tamen ſuperſtitioſi erant Galli antequam permiſcerentur Græcis, induxere Græci fabulas in Galliam, & Deos ipſos fecêre fabuloſos; quas tamen fabulas induxerint, & quas inuenerint non ſatis conſtat; ad-

dita sunt mendacia mendaciis, & homines & Dij ipsi mendaces erant.

Præstar audire Iulium Cæsarem l.6. Nemo melius Gallos nouit, quam qui toto decennio expugnauit Gallos, & Gallorum Deos. Natio inquit omnium Gallorum admodum dedita est Religionibus, atque ob eam causam qui sunt affecti grauioribus morbis, quique in præliis, periculisque versantur, aut pro victimis homines immolant, aut se immolaturos vouent, administrisque ad ea sacrificia Druydibus vruntur; quod pro vita hominis, nisi vita hominis reddatur, non posse Deorum immortalium Numen placari arbitrantur, publicéque eiusdem generis habent instituta sacrificia; alij immani magnitudine simulacra habent, quorum contexta viminibus membra viuis hominibus complent, quibus succensis circumuenti flamma exanimantur homines; supplicia eorum qui in furto, aut latrocinio, aut aliqua rixa sunt comprehensi gratiora Diis immortalibus esse arbitrantur: sed cum eius generis copia deficit, etiam ad innocentium supplicia descendunt.

Deum maximè Mercurium colunt, huius sunt plurima simulacra; hunc omnium inuentorem artium, hunc viarum atque itinerum ducem, hunc ad quæstus pecuniæ, mercaturasque habere vim maximam arbitrantur: Post hunc Apollinem, & Martem, & Iouem, & Mineruam, de his eandem ferè quam aliæ Gentes habent opinionem; Apollinem morbos depellere, Mineruam operum atque artificiorum initia tradere, Iouem imperium cœlestium tenêre, Martem bella gerere; huic cum prælio dimicare constituerunt, ea quæ de bello ceperunt plerumque deuouent, quæ superauerunt animalia capta immolant, reliquasque res in vnum locum conferunt; multis in ciuitatibus harum rerum extructos cumulos locis consecratis conspicari licet; neque sæpè accidit vt neglecta quispiam religione aut capta apud se occultare, aut posita tollere auderet; grauissimumque ei supplicium constitutum est: Galli se omnes à Dite Patre pugnatos prædicant, atque à Druydibus proditum dicunt; ob eam causam spatia omnis temporis, non numero dierum sed noctium finiunt, & dies natales, & mensium, & annorum initia sic obseruant, vt noctem dies subsequatur.

Ita magnus Author, nec dissentiunt Galli historici; Aymoinus lib. 1. Hist. Franc. c.7. Galli, inquit, Samorheis, & Druydibus Ministris sacrorum colebant Teutalem, Turanim, & Ognium; at hæc Numina sunt diuinitates ipsæ iam dictæ, Teutales Mercurius, Hesus Apollo, Iupiter Turanis, Ognius Mars, aut Hercules Gallicus.

Nulla est Religio quæ sacrificia non habuerit, & falsa Religio vera habere non potuit. Audi, Alexi, sacrificia Maiorum tuorum. Diodorus Siculus lib. 6. Cum enim magnis de rebus consulunt mirabilem, incredibilemque seruant consuetudinem, iugulant ense hominem,

quo decidente tum ex casu, tum ex membrorum laceratione, tum ex sanguinis fluxu, ex quadam obseruatione diuinant futura.

Horribilius est quod habet Strabo lib. 4. Hominem, inquit, diuinationi destinatum in tergo ferientes, ex ipso impatientiæ, affligandique modo vaticinia capiunt, alia quoque humanorum sacrificiorum genera traduntur: quosdam sagittis configebant, & intra sacras ædes patibulo affigebant: magnam etiam ex fœno statuam apparantes, eique lignum innectentes pecora, & varias belluas, atque homines holocaustum faciebant. Hoc penè ipsum dixerat Cæsar l. 6. & nos supra ex Cæsare diximus; augebat herrorem locus, principio Druydes & Samothei in syluis, & nemoribus sacrificia peragebant, vt solas arbores & rupes crudelitatis suæ testes haberent; at quis iste hominum furor, quis horror? iugulabantur homines instar ferarum, & qui iugulabant feris peiores erant.

Post hæc præludia crudelitatis, ex syluis & saltibus in vrbes, & gymnasia, cruenta sacrificia transière; inter carmina & cantus, & laudes immolabantur homines in hominum voluptatem; quodque insaniæ proximum est inter ignes & flammas, & cultros victimæ ipsæ fata sua canebant; scilicet leniebant horrorem mortis elogia morientis; dicebantur transire in Deos qui immolabantur diis; promittebatur immortalitas vt mori vellent, & victimæ, iis olim immolandæ, vt ipsi victimæ essent. O insaniam canentium inter vulnera! ô crudelitatem sæuientium inter lætitias!

Nec plura de rebus tam horrendis, claudo Epistolam, & penè illacrymor; miseret me Ariste, maiorum nostrorum, qui sic errarunt in diis & sacrificiis: quale Numen Mercurius furum patronus, vt furari liceret impunè sub Deo fure? qualis Deus Apollo armatus sagittis vt vulneret amores suos? quale Numen Iupiter qui patrem Saturnum cœlo extrusit filius & tyrannus? qualis Deus Mars qui inter ipsos etiam planetas sanguine rubet & furore? qualis Dea Minerua quæ cerebrum Iouis diuisit & rupit? at quæ sacrificia iugulare homines vt diis placeas? peccare ne pecces, vel vt pecces: offerre homicidia & Deos ipsos facere homicidas. Non est hæc pietas homicidam esse vt sis Pius.

Nihil dixi de antiqua Lugdunensium religione, & omnia dixi; erant ante Plancum Lugdunenses, aut saltem Druydes, erat trans Rhodanum Druydum vicus, & intra Rhodanum & Ararim Druydum lucus; confluebant ad fluuiorum confluxum vicini populi sacra facturi, nec deerant sacrificia vbi erant sacrificuli, nec victimæ vbi erant Prouinciarum opes.

Quænam autem fuerit Lugdunensium Religio post Plancum iam dixi superiori Epistola, cum de Athenæo, & Augusti templo.

DISSERTATIO XV.

DIGNITATES VETERVM LVGDVNENSIVM.

TRIA ex me quæris, Ariste, quos honores gesserint Lugdunenses ante Plancum, quas dignitates post Plancum intra Romam, & quas intra Patriam: Ac primùm quidem nullos honores gesserunt ante Plancum, si ante Plancum nondùm erant: at si reparauit Lugdunum Plancus non fundauit, participarunt honores Gallicanos Lugdunenses qui nobilis Galliarum pars erant: nec dubium est quin dignitates suas habuerit Gallia nondum Romana; scilicet nulla Gens est adeò barbara quæ Magistratus suos non habeat, siue illos natura emittat in lucem adhuc infantes, & iam Reges; siue illos libertas hominum eligat, atque illis sponte se subdat; siue Author & Rex hominum Deus illos Vice-Reges sibi substituat, & penè Vice-Deos.

Quas autem dignitates, sacras, politicas, militares habuerint veteres Galli, Strabo & Plinius, atque ex illis Paradinus, & Rubysius enumerant: at nemo eas dignitates verius descripsit, quam Iulius Cæsar qui illas vidit, & vicit: Placet illum exscribere, sic loquitur l. *6*.

In omni Gallia eorum hominum qui in aliquo sunt numero & honore, duo genera sunt; nam plebs penè seruorum habetur loco, quæ per se nihil audet, & nulli adhibetur consilio; alterum genus est Druydum, alterum Equitum; illi rebus diuinis intersunt, sacrificia publica ac priuata procurant, religiones interpretantur: Ad hos magnus adolescentium numerus disciplinæ causa concurrit, magnoque ij sunt apud eos honore: nam ferè de omnibus controuersiis publicis, priuatisque constituunt, si quis autem priuatus, aut populus eorum decreto non stetit, sacrificiis interdicunt, quæ pœna apud eos est grauissima.

His omnibus Druydibus præest vnus qui summam inter eos authoritatem habet, hoc mortuo si quis ex reliquis excellit dignitate, succedit; at si sunt plures pares suffragio, nonnunquam etiam de principatu armis contendunt; ij certo anni tempore in finibus Cornutum, quæ regio totius Galliæ media habetur considunt, in loco consecrato, eorumque iudiciis decretisque omnes parent: Quod de Cornutensibus dixit Cæsar, de Lugdunensibus dicere poterat, si Lugdunenses vicisset, qui vicit Cornutes.

Alterum genus est Equitum, ij cum est vsus atque aliquod bellum incidit, quod ante Cæsaris aduentum ferè quot annis accidere solebat, vt aut ipsi iniurias inferrent, aut propulsarent, omnes in bello versantur;

atque

atque vt eorum quiſque eſt genere, copiiſque ampliſſimus, ita plurimos circa ſe Ambactos, clienteſque habet.

Vrbes primariæ ſui iuris erant, nullius addictæ imperio, quæ populi & totius Gentis nomine vocabantur: plurimos habebant Regulos, quorum clientes Ambacti dicebantur; ſolebant quoties de totius Gentis commodis agebatur conuentus indicere, quorum tres ordines erant, primus eorum qui ſacra tractabant, Druydæ; ſecundus nobilium at principum Ciuitatis, tertius populi, ſupra omnes Regulus erat.

Ita Cæſar, qui vnum omiſiſſe videtur quod ſcribit Plutarchus opuſculo de illuſtribus mulieribus, ſcilicet illuſtres fœminas apud Gallos ius habuiſſe ſuffragij in conuentibus publicis, quod enim viros factionibus diuiſos conciliaſſent, ſtatutum eſſe vt ſine mulieribus nihil conſtitueretur.

Ab iis forte temporibus manauit illa conſuetudo de qua Carolus Loyſeau l. de princip. c.5. n.43. vt olim apud Francos viduæ Parium Franciæ, atque illarum hæredes virgines in comitiis, & conuentibus regni ſolemnioribus ſederent, atque inter Pares ſententiam dicerent; nec in ciuilibus tantum, ſed etiam in capitalibus, in foro, atque Senatu iudicium ferrent.

Vides, Ariſte, quos honores geſſerint Lugdunenſes ante Plancum, expectas vt dicam quos geſſerint poſt Plancum intra Romam, & quos intra Patriam.

Ambitioſa ſanè reſpublica Romana quæ Colonias Romanas vbique terrarum inſtituebat, vt vbique terrarum eſſet Roma; erant inquit Onuphrius Coloniæ effigies quædam, & ſimulacra Reipublicæ Romanæ, ſpectabatur Roma in imaginibus ſuis, & erant Romæ multæ extra Romam; neque ibi ſtetit ambitio Romæ ſed admittebat ad Conſulatum, & cæteras dignitates externos homines; euocabat ad ſe clariſſimas vrbes, & faciebat orbem terrarum partem Romæ.

Fuit igitur Lugdunum intra Romam, ſi habuit ius adipiſcendi honores Romanos; ſi Lugdunenſes intra Romam fuêre Conſules, ſi Patritij, ſi Præfecti Prætorio, ſi Præfecti vrbis, ſi Magiſtri officiorum, ſi Senatores, ſi Prætores, ſi Quæſtores, &c. at geſſiſſe illos honores affirmant nobiles hiſtorici, Parad. l. 1. c. 11. & ſi homines tacêrent, affirmarent hanc veritatem æra & marmora.

Extant hodieque Lugduni in domo ciuica tabulæ duæ æreæ, quarum altera oſtendit ab ipſis Romæ initiis externos homines ad Conſulatum, cæteraſque dignitates admiſſos fuiſſe: altera de Gallis id ipſum aſſerit: ex ea tabula ſic argumentari licet, Ædui, Narbonenſes, Viennenſes intra Romam geſſêre honores, igitur & Lugdunenſes: ſi id negas audi Imperatorem ex ære loquentem; quando inquit, ex Lugduno Senatores habere non pœnitet: erat aliquibus Gallis conceſſum hoc priuilegium,

quod Claudius omnibus Gallis, & Lugdunensibus maximè concessum volebat: scilicet amabat Lugdunum, præ cæteris vrbibus; Parens eius Drusus vicerat Germaniam adiuuante Lugduno, ipse Lugduni natus appellare se poterat Lugdunensem, & Lugdunenses appellare poterant Claudium popularem suum. Neque dicas in ea tabula solos nominari Senatores; publicum est hoc nomen & quod cæteras dignitates complectitur, eligebantur ex Senatoribus cæteri Magistratus, omnes Consules Senatores erant; non tamen omnes Senatores Consules.

Vidisti Lugdunum intra Romam, vide Romam intra Lugdunum. Fuit hæc altera industria Romanæ Reipublicæ communicare deuictis populis Romanos honores vt communicarent mores; mittebat aliquando Romanos homines qui in Prouinciis Magistratus gererent; aliquando ex populis ipsis assumebantur primarij viri ad dignitates; sæpè vtrique miscebantur, vt misceretur Roma & Gallia, sic tamen vtraque misceba- vt semper imperaret Roma.

Fuit igitur Lugduni ordo sexaginta Senatorum; erant ij Principes Ciuitatis, & quasi hominum flores & gemmæ; faciebat illustres nobilitas aliena & propria; addebat authoritatem ætas, ornabat illam virtus & scientia; erat hic ordo Seminarium cæterarum dignitatum: assumebantur ex hoc Collegio Consules, Præfecti, & Prætores, neque alio suffragio opus erat vt eligi possent, quibus iam suffragium dederat ordo Senatoris.

Fuisse hunc ordinem Lugduni probant lapides hoc nomine insigniti, ex multis quos collegit vir Illustrissimus Claudius Bellieuræus Protopræses Gratianopolitanus, atque ex eo Paradinus in fine historiæ paucos profero.

D. M.
M. OPPI Placidi
Har. PrIm. de LX.
Cui locum sepultu.
Ordo Sanctissim. Lug. dedit.

Extat hæc inscriptio intra Claustrum S. Iusti Lugdunensis.

Altera inscriptio sic habet.

D. M.
RusP. Atrophili
Ruson. Senator.
Colliberto de se
Bene merenti
In suo posuit,
Et sub ascia
Dedicauit.

Tertia hodieque visitur in pariete ædis S. Petri Lugdunensis.

Q. Iulio Seuerino
Sequano omnibus
Honoribus inter suos
Functo, Patrono
Splendidissimi Corporis
N. Rhodanicorum, &
Arar. cui ob Innoc.
Morum Ordo Ciuitatis
Suæ bis statuas decreuit
Inquisitori Galliarum
Tres Prouinciæ Gall.

Erat Lugduni Rector Prouinciæ, seu Prætor & Iudex, atque hic à Præfecto Prætorij, & Galliarum erat longe diuersus. De vtroque Præfecto nobilem controuersiam proximè sequenti epistola examinabimus. Erant Lugduni Duumviri sicut in aliis Coloniis; quis autem esset hic Magistratus disputant aliqui: id certum videtur fuisse plerisque in locis summum honoris gradum, & Consulari ac Prætorio penè æqualem; ad Duumviros pertinebat reorum comprehensio, modica coërcitio, & custodiarum interrogatio; animaduersio vero vltima ad Præsidem seu Prætorem spectabat: inter inscriptiones Lugdunenses hanc profert Paradinus pag. 421.

Sextus Ligurius Sex. Fil.
Galeria Marinus
Summus Curator C. R.
Prouinc. Lug. Q. ijralis
Ornamentis suffrag.
Sancti Ordinis Honoratus
II Vir designatus
Ex postul. Populi ob honorem
Perpetui Pontif. dat.
Cuius doni dedicatione
Curionib. X. Ordini Equestri
IIIII viris Aug. negotiatoribus
Vinariis XIII. & omnib. corporib.
Lug. licitè coeuntibus XII.
Item ludos Circenses dedit L. D D D.

Erant Lugduni Decuriones militares, Præfecti cohortium, Tribuni legionum, &c. atque ij partim Romani, partim Lugdunenses erant; vtri fortiores essent non est facile dicere: vincebant forsitan Romani industria, at Galli audacia.

Erant præterea Lugduni Quæstores, atque ex iis aliqui militares

erant, qui cum Consulibus, & Prætoribus mittebantur ad bellum, vt rem pecuniariam administrarent, & prædam ac manubias in rationes publicas referrent: alij erant Quæstores vrbani qui pecunias acceptas, & expensas ad numerum & calculum vocabant; hos Budæus esse nunc putat Præfectos rationum: alij denique erant Tribuni Ærarij qui pecunias ex ærario promebant, iis omnibus dari poterat illud Theodorici Regis sapiens monitum apud Cassiodorum: videte qua manu tractare debeatis sanguinem publicum; seruate decolores manus inter aurum, nec vos pretiosa materies inficiat, nec forma rutilans fallat.

Erant Lugduni plures aliæ dignitates, atque inter eas Augures, & Haruspices, sacræ dignitates vt putabant, at superstitiosæ verius, & planè ridiculæ; inuenêre Romani eos Magistratus Gallicos, & fecêre Romanos: Gallorum portio ait Iustinus lib. 24. ducibus auibus, nam Galli præter cæteras augurandi studio valent, per Illyricos sinus penetrauit, & in Pannonia consedit; & ne abeamus à Lugdunensibus, Momorus, & Atepomarus Coruorum augurio Lugdunum condidêre, atque ab eo appellauêre Lugdunum Authore Plutarcho libello de fluuiis & montibus: auctum à Romanis eum numerum probat inscriptio quæ legitur in vestibulo S. Ioannis Lugd.

Iulius Primitius Decurio trecent. Augg. Lugdun.

Igitur erant Lugduni Augures, & ne vnus tantùm falleret, trecenti erant.

Claudo Epistolam & rideo Augurum, & Haruspicum responsa, non metuo: Egregios vero Magistratus sed auium & pecudum non hominum: Quæso, Ariste, quid in hac scientiâ non leue, & quod pecudem sapiat magis quam hominem? scilicet homines eruditi diuinant res futuras & ignorant præteritas; enuntiant aliorum fata, & nesciunt sua; faciunt alios fortunatos & se miseros: O homines malè sanos! quid libertati humanæ cum volatu, & garritu, & pastu auium? vnde auis id nouit quod nunquam didicit? aut quomodo id enuntiat quod ignorat? canit auis sibi non aliis; volant in hanc partem dictante instinctu priuato non diuino; tripudiat post escam vt significet voluptatem suam non publicã.

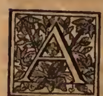
Nec diuiniores sunt haruspices quam Augures, nec doctiora exta boum quam rostra volucrum: O socordiam hominum! scrutari sortem humanam intra quem, & rimari fata intra pecudem, quid relinquitis humanæ sapientiæ, si aues sunt hominum Magistræ, & pecudes doctiores quam homines.

Addo alteram querelam, seram illam quidem sed veram, heu veteres Galli, & Lugdunenses miseros, dum se credebant fortunatos! ornabantur honoribus Romanis vt splendide seruirent; eligebantur in Consules, vt consulerent Romæ non patriæ; creabantur Prætores vt ius dicerent Gallis pro Romanis; erant Quæstores vt facerent pauperem Galliam, & diuitem Romam; fiebant Tribuni militares vt armarent Galliam in seip-

ſam, ſic emebatur libertas Gallica honoribus Romanis, ſic erant Lugdunenſes domini apud ſuos, & ſerui apud Romanos erat; hæc ambitio Romana non libertas Gallica.

DISSERTATIO XVI.

AN PRAEFECTVS GALLIARVM SEDERET LVGDVNI.

ALEXIS. Nobilis controuerſia, & te digna, Ariſte, vbinam eſſet ſedes Præfecti Galliarum: an Treuiris, an Arelate, an Lugduni: de ea ſede adeò acriter diſputant tres vrbes, vt Præfectus penè omni ſede careat, dum tres ſedes occupare non poteſt: Amabo, Ariſte, profer ſingularum vrbium rationes, forte erunt omnes victrices, dum nulla vinci volet.

ARISTE. Sediſſe Treuiris multa perſuadent, ac primùm Authoritas illuſtrium virorum; Scipio Duplex in obſeruationibus rerum Gallicarum l.1.c. 8. & l. 8. c. 1. Guther. de officiis domus Auguſtæ cap.16. Iulius Bulengerus l.3. de Imper. c. 4. id affirmant, & ne nudam authoritatem putes, adduco rationes.

Perinde eſt eſſe ſedem Præfecti Prætorio, & eſſe Metropolim; vbi enim ſedere oportuit ſupremum Magiſtratum niſi in ſuprema vrbe? at Theodoretus l.1. hiſt. c.15. vocat Paulinum Treuirenſem, Metropolis Galliarum Epiſcopum; fauet maieſtas vrbis. Saluianus l. 3. & 6. de prouidentia, vocat vrbem ſummam Gallorum, opulentiſſimam, & excellentiſſimam; Auſonius inter auguſtas ciuitates enumerat; & vocatur Auguſta Treuirorum; Bereng. appellat Romam ſecundam; Amnianus l.15. vocat domicilium principum clarum.

Ex iis elogiis ſic arguere licet; ibi erat domicilium Præfecti Galliarum, vbi erat palatium Principis, at illud erat Treuiris? ibi Maximum Tyrannum Sanctus Martinus inuênit, vt habetur in eius vitâ, ibidem Sanctus Ambroſius Legatus eundem adiuit; ibi Maximus ſtabilire regnum poterat, niſi imperium ambiuiſſet.

Affero aliquid fortius, ibi erat ſedes Præfecti Prætorio vbi Prætorium erat, at fuiſſe Treuiris audi ex Seuero l. 2. ſacræ hiſt. n.76. Maximus Præfecto Euodio? viro acri & ſeuero iudicium Priſcilliani permiſit, qui Priſcillianum gemino iudicio auditum conuictumque redegit in cuſtodiam, donec ad Principem referret; geſtis ad palatium delatis cenſuit Imperator Priſcillianum, ſociosque eius capitis damnari oportere: hæc in palatio geſta ſunt ex Seuero, igitur ibi Imperator, ibi Prætorium, ibi Præfectus Prætorio Euodius erat.

Times vt suspicor hæc argumenta, Alexi, at ego validiora affero pro Arelate: Ibi sedit Galliarum Præfectus vbi eum Constantinus sedêre voluit; scilicet ille inuênit Præfectos Prætorio adeò potentes, vt ipsi Imperatores eos metuerent, & vix ipsi Imperatores timerent: vt imminueret eam potestatem Constantinus eam quatuor Præfectis diuisit, primus fuit Præfectus Orientis, alter Præfectus Illyrici, tertius Italiæ Præfectus, quartus Galliarum Præfectus, cui Celtas transalpinos, Hispanos, & Britannos commisit.

Vt honoraret eundem Magistratum, eum ibi sedere voluit, vbi sedes Imperatoris fuit: neque alibi sedêre debuit qui ex officio tueri debebat Imperatorē Præsentem & repræsentare absentem, at Constantinus quamdiu in Galliis fuit penè semper Arelate substitit: Amauit scilicet eam vrbem, reparauit, ornauit, & nomine suo Constantinam appellari voluit.

Commoratum ea in vrbe probat Theophilus Raynaudus libello quem inscripsit Ambrosius ex Concilio Arelatensi primo, ad quod Constantinus ex locis propè innumeris Episcopos conuocauit, vt constat ex eius literis ad Chrestum Syracusanum quæ habentur lib. 10. hist. Eusebij c. 5. & cui Concilio amoto satellitio ipse Imperator interesse voluit quasi priuatus non publicus.

Confirmant eandem Imperatoris moram leges ea in vrbe latæ, eiusmodi sunt lex supplicare 2. C. vt lite pendente, data Idibus actor Sabino, & Rufino Cos. & lex, illo, 13. C. de appell. Quid quod natus est Constantino Arelate filius Constantinus, vt ait Zozimus l. 2. & Aurelius Victor in Constantino. Fauet huic opinioni excellentia vrbis, de qua Prudentius hym. 4.

Teque præpotens Arelas habebit
Sancte Genesi.

Præpotentem vocat, idest magnificam, locupletem amplam. Ausonius de claris vrbibus.

Pande duplex Arelate tuos blanda hospita portus,
Gallula Roma Arelas, quam Narbo martius, & quam
Accolit Alpinis opulenta Vienna Colonis,
Præcipitis Rhodani sic intercisa fluentis,
Vt mediam facias nauali ponte plateam,
Per quem Romani commercia suscipis orbis,
Nec cohibes, populosque alios, & mœnia ditas
Gallia queis fruitur, gremioque Aquitania lato.

Geminam appellat à ponte qui vnam vrbem in duas diuidit; propterea Eucherius hom. de S. Genesio Arelatensi Ciuitatem, & Ciuitatem vocat. Sed & Metropolis erat Arelas non minùs ac Treuiri: ne dubites, Honor. & Theod. in constitutione id declarant; maximè, inquiunt opportunū indicamus, vt seruata posthac annis singulis cōsuetudine, constituto tempore in Metropolitana idest in Arelatensi Ciuitate, incipiant septē Prouinciæ habere Concilium: & paulo post, ac planè, inquiunt, præter necessitates

publicas etiam humanæ conuersationi non parum credimus commoditatis accedere; quod in Constantina vrbe iubemus singulis annis esse concilium; tanta enim loci opportunitas, tanta illic frequentia, commerciorum, vt quidquid vsquam nascitur, illic commodius distrahatur; neque enim vlla Prouincia ita peculiari fructus sui felicitate lætatur, vt non propria Arelatensis soli credatur esse fœcunditas: quidquid enim diues Oriens, quidquid odoratus Arabs, quidquid delicatus Assyrius; quod Africa fertilis, quod speciosa Hispania, quod fortis Gallia potest habêre præclarum, ita illic affatim exuberat, quasi ibi nascantur omnia quæ vbique constat esse magnifica: Iam vero decursus Rhodani, & Thyrreni maris recursus necesse est vt vicinum faciat, & penè conterminum, vel quod ille præterfluit, vel quod iste circuit. Cum ergo huic seruiat Ciuitati quidquid habet terra præcipuum, ad hanc remo, velo, vehiculo, terra, mari, flumine deferatur, quidquid singulis nascitur; quomodo non multum sibi Gallia nostra præstitum credat, cum in ea Ciuitate præcipiamus esse Conuentum: in qua diuino quodam munere commoditatum & commerciorum opportunitas tanta præstatur: hæc Imperatores in laudem Arelatis, quibus nihil dici potest augustius.

Denique sedisse Arelate Præfectum Galliarum probant vndeuiginti Episcopi Galliarum libello S. Leoni oblato in causa dissidij inter Arelatensem ac Viennensem Ecclesiam, habetur libellus apud Baronium an. 450. n. 52. ex tom. 1. Concil. Gall. per Sirmundum p. 89. Patres sic loquuntur. Cæterum multa sunt quibus secundum instituta Principum cunctis intra regiones nostras Ciuitatibus Arelas præferatur: hæc in tantum à gloriosissimæ memoriæ Constantino peculiariter honorata est, vt ab eius vocabulo præter proprium nomen quo Arelas vocabatur Constantinæ nomen acceperit; hanc clementissimæ recordationis Valentinianus, & Honorius felicissimi Principes specialibus priuilegiis, & vt verbo ipsorum vtamur matrem omnium Galliarum appellando decorarunt; in hac vrbe quicunque intra Gallias tempore prædictorum ostentare voluit insignia dignitatis, Consulatum accepit & dedit, hanc sublimissima Præfectura, hanc reliquæ potestates velut communem patriam semper inhabitant, &c.

Palles vt arbitror ad hæc argumenta, Alexi, & de Præfectura Lugdunensi penè actum putas, at ego ex pugnâ duarum vrbium arma sumo, & ablatam vtrique parti victoriam Lugduno attribuo. Et quidem habere sedem fixam Treuiris & Arelate, & morari duobus in locis longe à se semotis idem Præfectus non potuit; & tamen sedisse Treuiris, & Arelate geminæ opiniones affirmant, aut vtraque falsa est, aut explicari sic debet, vt mobilem sedem Arelate, & Treuiris habuerit, at fixam Lugduni; scilicet Lugduno quasi à centro digressus lustrabat extrema Galliæ, & ad centrum redibat.

Addo aliud, si tamen est aliud, sequebatur Præfectus Imperatorem quasi Phosphorus solem, fuit Treuiris cum Maximo, fuit Arelate cum Constantino; at vtrobique hospitium duntaxat habuit, Lugduni vero Prætorium, & domicilium.

Ne diuinare me putes ex aduersariis ipsis rem probo, fatetur Theophilus Rayn. nullibi commodius sedem Præfecto poni potuisse quam Lugduni, quod in meditullio situm est earum regionum quæ Præfecti iurisdictioni subditæ erant, Galliæ Hispaniæ, & vtriusque Britanniæ; Igitur ibi Præfectus sedit, quo commodius adiri ab omnibus potuit; non amant lineæ extrema sed centrum, à quo nascuntur, & ad quod redeunt.

Nec satis solide respondet Theophilus commodius quidem sedem Præfecti poni potuisse Lugduni, non tamen esse positam, scilicet non omnia ex lance Iustitiæ fiunt, & multa ex arbitrio pendent, Præfectum sedere Treuiris voluit Maximus, Arelate Constantinus vterque id optimum credidit, quod vtrique placuit.

At ego & ponendam sedem Lugduni & positam sic euinco: Ambrosius succus cœlestis expressus est Lugduni Patre Galliarum Præfecto, Sidonius Lugduni natus est Patre Apollinare Præfecto Prætorij; igitur vterque Præfectus Lugduni sedem habuit. Persuadet hæc ratio nisi fallor vtrumque Parentem sedisse Lugduni, non tamen Ambrosium Lugdunensem esse, nec Sidonium; ille Romanus fuit, hic Aruernus, & dum ille Romam, hic Aruerniam repetiit, vterque in Patriam venit.

Valida est hæc ratio facti, addo validiorem rationem iuris. Sanctus Maiolus in vita S. Odonis, ait, ex antiquo more, & Ecclesiastico iure Lugdunum arcem totius Galliæ obtinere; ex eo sic arguere licet, Ecclesia à primis vsque temporibus iurisdictionem suam accommodauit iurisdictioni politicæ, vt docent voces Metropolis, & Diœcesis; at primarius & supremus Magistratus Ecclesiasticus Lugduni sedit, igitur & politicus; supremus autem politicus fuit Prætorij & Galliarum Præfectus.

Alludit ad hunc primatum politicum Sidonius Epist. 7. lib. ad Thaumasium, nec quidquam, inquit, Deo propitiante nocebit, si modo quandiu potestas præsens Lugdunensem Prouinciam regit, nostrum suumque Germanicum præsens Agrippina moderetur: Quæso Ariste, quænam hæc est præsens potestas nisi Præfectura Galliarum? igitur ea Lugduni stetit.

Ne parui æstimes hoc testimonium Sidonij, audi ex ipso Sidonio qualis vir fuerit lib. 5. Epist. 16. Concordia fruor, quam parem nostris, suisque liberis exopto votis in commune deposcens, vt sicut nos vtramque familiam nostram Præfectoriam nacti, etiam Patritiam diuino fauore reddidimus, ita ipsi quam suscipiunt Patritiam faciant Consularem.

Instar est plurium Authorum vir maximus, ne tamen ita sensisse solum

lum Sidonium putes, sedisse Lugduni Præfectum Galliarum affirmat Lazius l. 2. de rep. Rom. Robertus de Lugd. Archiep. & plures alij.

Ob hæc argumenta Theophilus fatetur, si agatur de iure, & si spectetur nuda ratio, Præfectum Galliarum Lugduni sedisse; atque eam sedem libens assignat Præfecti Vicario. At si hæc sedes est commodissima, cur commodius sedebat Vicarius quam Præfectus? Cur Vicarius in medio Galliarum instar Iouis? Cur Præfectus in limite instar termini? Cur non potius Præfectus in centro vnde imperare posset, Vicarius in finibus Imperij, vnde excurrere posset, & redire?

Vides, Ariste, victoriam nobilis controuersiæ à Lugduno stare; ne tamen aliis vrbibus inuidêre videar; rem totam sic definio, habuêre Præfecti Galliarum nobilem sedem Arelate, & Treuiris, habuêre fixam Lugduni.

DISSERTATIO XVII.

DE REBVS FORTITER GESTIS AB ANTIQVIS LVGDVNENSIBVS ANTE PLANCVM.

RDVAM rem vis scire, Alexi, & probatu difficilem; quid fecerint fortiter Lugdunenses ante Plancum: quomodo ante Plancum fuêre fortes, si necdum fuêre homines: quis pugnauit ante vitam? quis fortis fuit adhuc cinis? quis generosus adhuc nullus?

At ego superioribus dissertationibus probaui aut verum esse, aut vero simile fuisse Lugdos & Dryos ante Romanos, & Lugdunum reparatum esse à Planco, non conditum.

Placet ex fortibus veterum Gallorum factis aliqua summatim attingere, si prius monuero, nihil ab antiquis Gallis extra Galliam gestum, cuius pars magna Lugdunenses non fuerint: scilicet publicum ostium ad exteras nationes Lugdunum erat, & penè armamentarium; nec tantum cæteris Gallis aperiebat iter, sed addebat vires, & supplebat acies; & semper Lugdunenses, aut comites fuêre viæ, aut ductores.

Possem excurrere vltra Romam & Troiam, cum Scipione Duplex nobili historico, & numerare viginti Reges & plures qui Romanos præcessêre: Samothem seu Ditem, Magum, Sarronem, Dryum, Bardum, Longhonem, Lucum, Celtam, Galathem, Narbonem, Lugdum, Belgium, Iasium, Allobrogem, Romum, Paridem, Lemanum, Obbium, Galathem, Mamnem, Rhemum Francum, vidit has Reges Lugdunum, & forte Lugdus nomen traxit à Lugduno, non dedit.

Placet dicere aliquid certius, post Iustinum, Strabonem, & Liuium; Ambigatus Rex Gallorum cum videret Gallias abundare multitudine hominum, id putauit faciendum Prouinciis suis, quod Apes faciunt Aluearijs, emisit extra Galliam Bellouesum, & Sigouesum Nepotes suos, & diuisit illis externa Regna, quasi iam sua: exiuere cum vtroque trecenta hominum millia, idest flos iuuentutis Gallicæ; nec sensit Gallia eam plagam quæ alterum Regnum exhausisset; nec dubium est quin cum alterutro Duce pars Lugdunensis iuuentutis exierit, & pugnarum ac victoriarum particeps Galliam extra Galliam, & Lugdunum extra Lugdunum fundauerit.

Ex iis copiis, ait Iustinus pars superata Italiâ Romam obsedit, & cepit: & nisi Brennus noua quærere, quam parta seruare maluisset, triumphare poterat in Capitolio, & Rex esse Romæ: diuiserunt tamen Galli Italiam, & trans Alpes nouam Galliam, & Mediolanum, alterum Italiæ Lugdunum condidêrunt.

Pars altera Gallorum Macedonia, Thracia, & Græcia victoriis peragrata, in Bithinia denique consedit, & Regnum cum Bithino Rege partita, Gallogræciæ nomen imposuit regioni: Pannoniam quoque, Illyricum, Dardaniam, & totam ferè Germaniam à Gallis debellatam, Galatæi montes, & Gallembergici testantur, & multæ vrbes hodieque Gallico nomine, & lingua nostrate fatentur Germanicas se fuisse & Gallicas. Tantaque ait Iustinus Gallici nominis authoritas, & armorum felicitas erat, vt aliter neque maiestatem suam tueri Reges Europæ & Asiæ, nec amissam recuperare se posse sine Gallica virtute iudicarent.

Nec semel tantum Italiam Galli, cæterasque orbis regiones vicerunt, sed sæpè ad aduentum Gallorum trepidauit Roma, & Europa: vix toto decennio Iulius Cæsar Galliam per Gallos debellauit; singulis ferè annis victa est à Gallis Italia, & Roma sæpe capta.

Male autem Iustinus asperam gentem & ferocem Gallos appellat, nec benè primos virtute post Herculem, præponere debuit Herculi & Achilli, & Titus-Liuius comparare potuit cum Romanis, facere secundos non debuit.

At hæc Gallis, & Lugdunensibus communia fuêre quæ sequuntur sunt singularia: Atepomarus superatis Alpibus, & turbata Italia Romam obsedit; magni exercitus pars maior Lugdunensis erat; & capere Romam potuit, nisi eam liberasset fœmina, & ancilla; cesserunt fœminis Galli, qui non cessissent viris, cesserunt tamen victores non victi.

Nec Alpes effregisset Annibal sine Gallo milite & ductore, pugnarunt Lugdunenses cum Annibale & vicerunt; actum erat de Imperio Romano si Annibal capere Romam maluisset quam Capuam, & si Gallis credidisset non Afris.

Excepit aduentantem Iulium Cæſarem Lugdunum quem repellere potuit, vicit Cæſar Gallias armis Gallicis non Romanis; victus erat ſi Lugdunum aditum obſtruxiſſet venienti, aut recuſaſſet reduci: Ingratus victor, & ſcriptor Lugduni non meminit, per quod vicit.

Audio quid tacitus dicas, Alexi, placêre tibi hæc Lugdunenſium facinora ſi eſſent vera; at verêri te ne fingam Lugdunum ante Lugdunum, & ne vt antiquos faciam Lugdunenſes, facere velim Aborigines; ſcilicet ante Plancum Arar erat & Rhodanus, intra vtrumque inſula, at fortè intra inſulam nihil erat.

Non ita res habet, Ariſte, iam ſupra dixi aut verum, aut vero ſimile videri, antiquiorem eſſe Lugdum quam Romulum, & Lugdunum quam Ilium. Neque hæc Græcorum fabula eſt, ſed Lugdunenſium hiſtoria, atque vtinam non periiſſent Bardorum, & Druydum Poëmata quibus heroum ſuorum facinora ad Lyram canebant, ſuperaret Gallica veritas mendacia Græcorum, & minor eſſet Alcides Græcus quam Hercules Gallicus. Cur inuides, Ariſte, Lugdunenſibus tuis genus antiquum, res eſt illuſtris antiquitas, deſcendunt cum illa virtutes ad poſteros, per auos & proauos, pretioſior eſt hæreditas antiqua quam noua, & nobilior fluuius cuius origo neſcitur, quam qui apud nos naſcitur.

DISSERTATIO XVIII.

VETERVM GALLORVM, ET LVGDVNENSIVM LINGVA.

ARISTVS. Quæris Alexi, quâ primùm lingua cœperit loqui Lugdunum, cum eſſe cœpit: ſcilicet intereſſe putas vt ſciamus quid primùm ſciuerimus, quæ verba cum lacte, quæ ſub ferulâ didicimus, an maiores noſtri priùs lallare didicerint Græca linguâ quam Gallica.

Reſponderi certa non poſſunt in re controuersâ; dicam quid probabiliter ſentiam; anteceſſit Lugdunum Romam & Maſſiliam, ſed vocale & eloquens, non mutum, aut bardum. Hæc igitur lingua quâ primùm facundi fuimus non eſt Græca, quam neſciebant Galli etiam primarij temporibus Iulij Cæſaris: teſtatur ille lib. 5. cap. 22. ſcripſiſſe ſe græcè ad Quintum Ciceronem Fratrem Marci Tullij, ne ſi literæ interciperentur à Gallis, incluſa literis conſilia innoteſcerent; at æquè intercepiſſent Galli conſilia interceptis literis græcis, ſi lingua græca Gallis fuiſſet natiua: neque pugnantia dicit dum alibi ait Gallos græcis literis vti ſoli-

tos; ſcilicet vtebantur caracteribus græcis non verbis, ſic hodieque ſcribimus caracteribus latinis verba Gallica, & multi ignorant latina.

Imo habuiſſe Gallos caracteres ſuos ante Græcos aſſerit ex Beroſo Annius Viterbius, Cadmus inquit eius nominis quintus paulò ante ruinam Troiæ rediens ex Phœnicia, retulit in Græciam ſexdecim literas non Phœnicias ſed caracteribus Gallorum quos vocat Galatas perſimiles: Attende hæc verba Ariſte, attulit in Græciam ante ruinas Troiæ, igitur non acceperunt Galli è Græcia caracteres ſuos quos Græcis donarunt.

Iis literis ſcribebant fortia heroum ſuorum facinora verſibus heroïcis, eoſque verſus canebant ad Lyram; atque vtinam ſupereſſent hodie ij verſuum libri, miraretur orbis Galliam habuiſſe heroas veros, & Græciam fabuloſos.

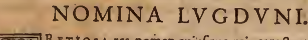
Neque ſimile vero eſt Gallos initio locutos Germanicè, ſciuiſſet linguam Gallicam Ariouiſtus Princeps Germanus apud Iulium Cæſarem l. 3. belli Gallici, neque illam longa conſuetudine didiciſſet, ſi illam hauſiſſet cum lacte nutricis; nemo id longo vſu acquirit quod cum lacte bibit, ridiculè autem Rhenanus antiquos Gallos ad tempora vſque Iulij Cæſaris contendit locutos eſſe Britonicè: aduenæ ſunt Galliarum Britones, non indigenæ, inuenêre Galliam eloquentem non fecêre, & facti Gallorum ſubditi linguam quoque ſuam Gallicæ linguæ ſubdidêre.

Incipis vt puto perſuaderi, Ariſte, vrgeo te, & rem euinco, legere eſt apud Iulium Cæſarem, Strabonem, Suetonium, Tacitum, Auſonium, Sidonium ſcriptores latinos verba Gallica quibus nunc etiam vtimur, eiuſmodi ſunt è multis iſta, Soldurus, Leuca, Carra, Bracca, Caracalla, Alauſe, Teuche, Saumon: ſi rationem quæris hæc in promptu eſt; nullis temporum & rerum viciſſitudinibus ita mutantur linguæ, vt auellantur radices, & corrumpantur origines.

Denique nonniſi longis poſt annis inductus eſt in Gallias vſus linguæ græcæ, videlicet conditâ à Phocenſibus Maſſiliâ; neque ita multo poſt dicti ſunt Maſſilienſes trilingues à lingua Celtica, Græca & Latina: At diu ante Galli & Lugdunenſes eloquentes erant propriâ lingua: placuit autem tantoperè Maſſilienſibus nouitas linguæ, vt teſte Strabone lib. 4. Auguſti temporibus Maſſiliæ contractus græcè ſcriberentur: quodque admirationis plus habet, docebatur eloquentia & Philoſophia græcè & latinè tanta cum laude, vt Romani neglectis Athenis ad capeſſendas diſciplinas Maſſiliam confluerent: ſcilicet addiſcebant eas linguas Samothei, Druydes, Bardi, & eas docebant, nemo cenſebatur eruditus qui græcè, & latinè neſciret, atque vt nunc pars eruditionis eſt linguas ſcire, ita iis temporibus tota penè eruditio erat trilingues eſſe.

Aduecti Lugdunum Phoceenſes, & loci opportunitatem admirati ob-

tulerunt Societatem græcam, & petierunt Gallicam; excepit Lugdunum hospites & fecit ciues; ac vide humanitatem gentis nostræ, communes fecit dignitates & honores, miscuit vocibus gallicis voces græcas, appellauit Academiam suam Athenæum; inde illa celebritas scholarum Lugdunensium, in quibus certabant indigenæ, & aduenæ; nec semel ipsi etiam Imperatores, & dum Gallia Romam, & Roma Galliam didicit, Lugdunensis Pallas orbis Magistra fuit.

DISSERTATIO XIX.

NOMINA LVGDVNI.

PRETIOSA res nomen cuiusque rei, caracter est naturarum vt eas designet, imago vt repræsentet, radius vt illuminet, color vt spectabiles reddat, sonus vt vocales efficiat, quot nomina res aliqua habet, tot habet decora, enumero illa, vt patriæ tuæ splendorem intelligas.

Primum Lugduni nomen à Rhodano venit, Sidonius l. 1. Epist. 5. appellat Rhodanisiam, S. Irenæus Rhodanusiam, & Lugdunenses matronas vocat Rhodanenses & à pietate commendat.

Nec fortè diuersum est nomen Rhoda, Rhodia, Rhodana, nisi trahatur à Rhodiis, qui cum Phocæis Massiliam primùm, deinde Lugdunum appulerunt, hospites primum, deinde ciues, & incolæ.

Tertio nomine appellat Sigismundus Rex Burgundiæ in diplomate Regio, Ararum, alij Arariam dicunt, Petrus Venerabilis à duobus fluuiis vocat Aquosam; at fortè non hoc tam nomen est quam Epithetum nominis.

Nec male confluens ab aliquibus dicitur à confluxu duorum fluminum, inde illud distichum.

Lentus Arar, Rhodanusque celer miscentur in vnum;
Nobilis vrbs fluuios nominat vna duos.

Quintum Lugduni nomen fuit, Athenacum, Athenæum, Athenopolis, ab Atheniensibus aduenis, vel à Minerua ipsa, cui adeo Lugdunum placuit vt ex Græcia migrasse Lugdunum, & secum Athenas deportasse videatur aut Athenarum disciplinas.

Sexto nomine appellare videtur Titus-Liuius, describens iter Annibalis, quartis Castris inquit ad insulam peruenit, vbi Arar, & Rhodanus amnes diuersis ex Alpibus decurrentes agri aliquantum complexi confluunt in vnum, mediis campis insulæ nomen inditum. Putat Paradinus non medios tantum campos, sed vrbem in confluenti sitam insulæ nomen habuisse.

Septimum nomen Plancus Munatius fundator vrbis, aut reparator imposuit, inde illud carmen antiquum.

Conditur à magno Plancia magna viro.

Octauum nomen est Leopolis non à Leone qui legionis Romanæ Lugduni statiua habentis vexillum erat, sed à Leone nobilis vrbis regio caractere: inde ille nummus argenteus ex parte vna M. Antonij Triumviri nomen, ex altera Leonis effigiem præferens, hodieque Lugdunum Gallicâ lingua leonem sonat.

Nona appellatio Lougodunum, idest coruorum collis: Plutarchus libello de fluuiis & montibus, si tamen is Plutarchus est, ait Momorum, & Atepomarum oraculo monitos vt ad confluentem Araris & Rhodani vrbem extruerent, à coruis circumuolitantibus appellasse Lougodunum, idest montem coruorum, quos Celtæ lougos vocant, & montem Dunum, in itinerario Antonini vrbs quædam lougo vallis, idest coruorum vallis appellatur.

Decimum nomen Lugdunum commune est, nec tamen communis origo, putant aliqui, deductum nomen partim à monte seu Duno voce Gallica multis aliis Galliarum vrbibus vsitata, Augustodunum, Nouiodunum, Mellodunum; partim à Lugdo, Lugdum autem Iapeti, & Gomeris nepotem fuisse historiam putant non fabulam.

At alij deducere hoc nomen malunt à Luce & monte vt sit splendidius & eminentius, ita videtur appellare Claudius apud Senecam.

Vidi duobus imminens fluuiis iugum,
Quod Phœbus ortu semper obuerso videt.

An etiam mons lucidus dici potest à repercussis radiis solaribus ab ingenti speculo quod in summo monte positum fuisse, post Champerium, & Morinum Pierchamus affirmat, & Rubysius: & ne fabulam putes Rogerius Baconus Anglus eo libro qui inscribitur speculum Alchimiæ, scribit ingentia specula fuisse in vsu tempore Iulij Cæsaris, cumque Caleti cum esset, & de inuadenda Anglia cogitaret vidisse in grandi speculo Angliæ obiecto hostem se ad certamen comparantem. Refert Guillelmus du Choul Lugdunensis lib. de Relig. ex antiquo manuscripto, Colossum Rhodium prætulisse in pectore speculum in quo spectabantur naues in Ægyptum, & Syriam transeuntes.

Vndecimo Dalecampius lib. 1. scribit Lugdunum significare montem felicem, vetus itinerarium Hierosolymorum, quod debemus Pithæo vocat Lugdunum montem desideratum, Paradinus lib. 1. c. 36. Refert Probum Imperatorem appellasse montem aureum. Idem Paradinus vocat montem album, & putat Lugdunenses esse Albios de quibus Plinius l. 4. c. 18. Illustria omnino sunt hæc nomina, at regionis potius quam vrbis, & quidem longus ille tractus montis continui, Arari primum deinde

Rhodano incumbentis per plura milliaria hodieque mons aureus appellatur.

Difficiliora ſunt alia tria nomina, Ciuitas Seguſianorum, Ciuitas Sebuſianorum, Ciuitas Sequanorum: hæc enim ſi vera ſunt, igitur erat Lugdunum trium populorum Domina, trium Prouinciarum Regina, & triplex & vna Ciuitas: Fauet his appellationibus Cæſar l. 6. c. 5. dum ſic loquitur, vrbes primariæ ſui iuris erant, nullius addictæ imperio, quæ populi, & totius Gentis nomine vocabantur; atqui Lugdunum trium Prouinciarum vrbs primaria erat.

Et quidem conuenire Lugduno primum nomen, Ciuitas Seguſianorum, docêre videtur Plinius l. 4. c. 18. Seguſiani liberi in quorum agro Colonia Lugdunum erat; neque erat niſi tanquam vrbs primaria, & caput ac domina cæterarum vrbium; fecêre eam dominam Romani dum fecêre Coloniam; & fortè ante Romanos Seguſianorum iam domina erat: aſſentitur Plinio vir erudiţiſſimus Petrus de Marca digreſſ. de prim. Lugdun. n. 108. Paradinus vero licentia penè Poëtica Lugdunum appellat Seguſiam, ideſt caput & Ciuitatem Seguſianorum.

Nec difficilius eſt alterum nomen, Ciuitas Sebuſianorum: Philibertus Monetus in accurata veteris & recentis Galliæ Geographia oſtendit Sebuſianos gentem eſſe à Seguſianis valde diuerſam; nimirum Seguſiani intra Ararim, & ligerim ſedem habent, eoſque diuidit Monetus in Foreſienſes Lugdunios, & Banieuienſes; at Sebuſianos collocat intra Ararim & Rhodanum, eoſque diuidit in Brannouices ſeu Breſſanos, Verromæos, & Beugeſios. Iterum Breſſanos ſeu Brannouicenſes ſubdiuidit in Burgenſes, Cabillonenſes, Dombenſes, & Lugdunios immunes. At Lugdunum parte ſui maiore eſt intra Ararin & Rhodanum, atque hæc inſula quæ Lugdunum continet, ager eſt Sebuſianorum, igitur Lugduni pars maior Sebuſiana eſt; nec dubium eſſe poteſt quin inter vrbes Sebuſianorum ſit primaria, poteſt igitur dici Ciuitas Sebuſianorum.

Illuſtre ſane Lugduni elogium parte vna ſui Seguſianorum Ciuitatem eſſe, parte altera Sebuſianorum; vix aliam Ciuitatem reperias cuius partes ſint totidem vrbes, cuius tot nationes incolæ ſint, & tot populi Ciues.

Grauior controuerſia eſt an Lugdunum Ciuitas Sequanorum appellari poſſit; & quidem Lugduno non parum ſplendoris accederet, ſi vrbs iam magna, dici poſſet maxima Sequanorum.

Putat Paradinus l. 1. c. 5. ex lapidibus ipſis probari rem poſſe; ex variis inſcriptionibus antiquis hanc laudat.

Q. Adginnius, Vrbici filius, Martinus Sequanus,
Sacerdos Rom. & Auguſtalis ad aram, & Confluentes
Araris, Duumvir in Ciuitate Sequanorum.

Ridet hoc teſtimonium lapideum Rubyſius l. 1. c. 3. & verò potuit Marti-

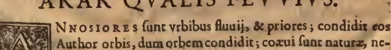
nus Sequanus esse, neque inde sequitur Lugdunum esse Sequanicum; potuit Adginnius esse Lugduni Sacerdos Romæ & Augusti, & esse Vesontione Duumvir, potuit mori Vesontione & habere illic sepulcrum plenum, & Lugduni Cenotaphium: At Lugdunum esse Ciuitatem Sequanorum nec dixit Adginnius viuus nec probat mortuus: affert hoc idem Epitaphium Monetus, & negat in eo vel vllum apicem esse, qui probet Lugdunum fuisse Sequanicum; confirmari res potest ex Strabone & Plinio, qui Lugdunum in agro Segusianorum, & Sebusianorum collocant, at neuter in agro Sequanico, cuius limites distant tam longè & latè à finibus agri Lugdunensis vt inter vtrosque magna Prouincia interiaceat. Denique rem conficit Cæsar dum lib. 1. c. 9. vocat Vesontionem maximam Sequanorum, at ex eodem Cæsare lib. 6. c. 5. vrbes maximæ & primariæ sui iuris erant, & populi ac totius gentis nomine Ciuitates vocabantur.

Hæc quamuis vera sint, conciliari forte possunt opiniones ex Strabone l. 4. p. 177. vbi ait factam diuisionem Galliarum nouam sub Augusto, & partem regionis superiorem ad Rheni ac Rhodani fontes ad medium ferè camporum ditioni Lugdunensium additam esse: At sub Iulio Cæsare alia Galliarum partitio erat, forte igitur dici posset sub Iulio Cæsare Vesontionem Sequanorum Ciuitatem fuisse: At sub Augusto Lugdunum, atque ita non Segusiani tantum sed etiam Sebusiani, imo & Sequani Lugdunensis Ciuitatis populares erant.

Ex iis vides, Ariste, quale & quantum olim Lugdunum fuerit; Segusianorum, Sebusianorum, & Sequanorum Ciuitas: placet claudere Epistolam hoc Elogio.

Lugdunum fluuiorum & populorum confluuium.

Scilicet confluunt ad illam duo fluuij, & decem populi.

DISSERTATIO XX.

ARAR QVALIS FLVVIVS.

ANNOSIORES sunt vrbibus fluuij, & priores; condidit eos Author orbis, dum orbem condidit; coæui sunt naturæ, neque aliquid est illis antiquius nisi Deus: viderunt nasci vrbes, neque vrbes eos nasci viderunt: primis hominibus ripæ fluminum pro vrbibus erant; crescente hominum multitudine, & necessitate industriam acuente extructæ sunt vrbes ad ripas fluminum, impositi deinde pontes fluuiis, superstructæ ædes, & fluuij pars vrbium, & vrbes

vrbes pars fluuiorum esse cœpêre. Hæc communia sunt pluribus fluuiis, id singulare est Arari, pars Lugduni est Arar, & Lugdunum pars Araris.

De Arari hæc abs te quæro, Ariste, nomina Araris, ortum, progressum & exitum.

ARISTVS. Nomina Araris quædam sunt antiqua, quædam noua, explico præcipua: Primum Araris nomen Brigulus fuit, si credimus Authori libelli de fluuiis & montibus, & credere possumus si eius libelli author est Plutarchus vt affirmat Claudius Bachetus Dominus de Mezeriac in notis manuscript. in Plutarchum, & post illum clarissimus Præses Philippus Maussacus in crisi de operibus Plutarchi, & post vtrumque eruditissimus Petrus de Marca digress. de primatu Lugdunensi n. 96. Arar, inquit Plutarchus vocabatur priùs Brigulus, nomen autem mutauit hanc ob causam, Arar venationis causa in syluam ingressus inuênit ibi fratrem Celtiberum à feris occisum, præ dolore percussit seipsum lethali vulnere, & læsus in Brigulum se deiecit, qui ex eo Arar dictus est.

Sic Arar Arariæ nomine dixit aquas.

Alterum igitur nomen est Arar, siue ab ea cœde deductum, siue potiùs à lento aquarum fluxu, Arar enim Celtica lingua lentum significat; at Arar adeò placide fluit vt dubites vtram in partem fluat, & dormire magis videtur quam ire.

Tertium nomen χώρας apud Polybium, nec tamen hæc appellatio à sordibus venit vt aliqui putant, quasi Arar sit receptaculum sordium, sed à limo, & vligine quibus campos impinguat, & quasi arat, & forte deductum est nomen Araris ab arandis agris.

Quartum nomen Sangona. Ammi. l. 15. Rhodanus Ararim quem Sangonam vocant ingreditur: vnde autem sanguinis nomen Arar traxerit, non satis inter Authores constat; an à sanguine fratrum Araris & Celtiberi? credunt aliqui, at hæc forte fabula est: an à sanguine Romanorum in cruenta illa pugna Albini, & Seueri in qua Authore Sabellico octoginta hominum millia fuêre cæsa? & Dio scribit sanguinem in fluuium defluxisse: at hæc pugna in eo campo comissa est qui hodieque vocatur planities sanguinis fusi, audi Herodianum in Albino, in ædem inquit quondam ad Rhodanum fuso exercitu fugit, vrbem repetens quâ erat egressus: Igitur sanguis ex eo campo in Rhodanum defluxit, non in Ararim; male autem Paradinus l. 1. c. 31. denominari probat hunc campum à centum fontibus: verius enim dici potest campus sine fontibus adeo illic raræ sunt extra Rhodanum aquæ.

Oritur Arar ex Vogeso monte apud Mediomatrices, ex quo etiam monte Mosella nascitur, vterque autem opposito cursu, Arar ad Austrum, Mosella ab austro in boream fluit: de vtroque Tacitus l. 13. n. 53. imperante inquit Nerone, Lucius Vetus Mosellam atque Ararim facta

inter vtrumque fossa connectere parabat, vt nauigabilia inter se Occidentis & Septemtrionis littora redderet: inuidit operi Gracilis Belgicæ Rector, & bonum consilium magno Galliarum & orbis detrimento corrupit.

Progreditur Arar à Vogeso monte ad portum Araris apud Sequanos, ab illo Graiacum, Graiaco Axonam, inde Laudonam, & Surregium, Surregio Cabillonum, Tinurtium, Matisconem, denique Lugdunum graui incessu inter duas nobiles arces ingreditur, & mediam vrbem intersecans sub eâ extremâ in Rhodanum infusus pulchro connubio illi se miscet, & numerosis amnibus inter eundum grauidus sub Rhodani mariti nomine mari se immergit, ibi moriturus cum aliis fluuiis vnde omnibus est ottus, & vbi omnibus obitus.

Quo perituri amnes properatis præpete cursu?
At puto sic properant, vt cito sic pereant.

DISSERTATIO XXI.
DE RHODANO.

QVÆRIS, Alexi, nomina Rhodani, ottum, progressum & exitum, & sciri debet illustris fluuius, de quo hæc habet Aulus Gellius l. 10. c. 7. Rhodanus, Nilus, Ister tria flumina omnium maxima: illustre elogium Rhodani nisi tamen est nimium.

Nomen Rhodani parum Grammaticè Munsterus in Cosmographia deducit à rodendo, quamuis enim sit edax & rapax, atque vt ait Silius Italicus l. 3. pun. *Spumanti Rhodanus proscindens gurgite campos.*

Non tamen propterea Rhodani nomen à rodendo venit, nec enim corriperet primam syllabam, nec illam aspiraret, nisi fortè qui agros proscindit, vnam etiam è suo nomine corroserit literam.

Probabilius S. Hieronymus in Epist. ad Galatas putat Rhodanum à Rhoda, & Rhodiis nomen accepisse: & sumpsisse videtur ex Plinio lib. 3. cap. 4. Rhodanus fluuius Galliæ rapidissimus à Rhoda Rhodiorum oppido nomen habet: At ante Lugdunum, & Rhodam, & Rhodios Rhodanus fuit, & inuenêre illum Rhodij non induxêre: nec tam illustris fluuius sine nomine fuit: potest tamen hoc esse nomen Rhodani alterum, at non est primum.

Imo cur quæritur primum & alterum, Rhodanus à voce Græca ῥεῖν nomen traxit, neque aliunde melius quam à fluxu, & rapida velocitate appellari potuit Rhodanus, seu rapidissimus fluuius: ab hac celeritate Hieronymus S. Hilarium eloquentiæ Rhodanum vocat, & Fortunatus lib. 1. de vita S. Martini, de eodem S. Hilario ait.

Rhodano torrentior ipso.

Et S. Ambrosius agens de celeri obitu Gratiani, & Valentiniani Imperatorum, rapidiora inquit Lugduni fuêre vtriusque pericula quam Rhodani fluenta.

Nascitur Rhodanus vt putat Polybius in finibus Venetorum, vt aliqui affirmant in Alpibus quæ Galliam ab Italia diuidunt non longè à fontibus Danubij, & Rheni: At Philibertus Monetus author accuratus in Geographia Galliæ pag. 356. probat oriri in Alpibus Penninis in supremo montis Sempronij iugo, apud Mantam vicum Sedunorum: fons eius natalis exiguus est initio nec saltu latior, viuax tamen, & rapidus qui cum impetu lapsus in subiectas rupes, & pluribus riuis ac torrentibus auctus crescit in fluuium, & murmuranti similis, qualis in progressu futurus sit ostendit ab ipso iam ortu.

Egressus è faucibus Alpium, & deuolutus in campestria Veragrorum seu Valesiorum totam eam conuallem irrigat, & sub eam extremam lacum Lemanum ingreditur; ac vide qua maiestate, nec colorem mutat, nec cursum, nec augetur aquis alienis, nec eas secum rapit; nec aliud ab hospite suo nisi transitum petit: sed & lacus reueritus tantum hospitem, partitur aquas suas, viam mediam facit, & quem amicum exceperat amicum dimittit.

Egressus è Lemano lacu Sebusianos & Allobroges definit & alluit; tertia ferè Leuca à Geneua alluebat vicum Tauredunum, quem resistentem itineri passus aliquandiu, tandem impatiens corrosit & diruit: vlturus iniuriam Tauredunus transuersum alueum hodieque occupat, & restagnantis ac frustra irascentis fluuij viam dum impedire non potest, difficilem facit. Sexta ferè ab Geneua Leuca Sesselium oppidum interfluit; inde Antonem portum sexta à Lugduno leucâ; denique Lugdunum aduenit, atque ad Athenæum Ararim excipiens pulchro connubio se illi iungit.

Lentus Arar Rhodanusque celer connubia nectunt,
Ille vir, & penè est fœmina mollis Arar.

Digressus Lugduno Rhodanus Viennam olim Lugduni æmulam, nunc amicam præterfluit, inde Condrium, Turnonum, Voltunnam, Augustam Heluiorum, Burgum Andeolium, Sanspiritum, Auenionem, Tarasconem, & Arelatem delabitur; illic fossa ingenti à Mario ducta nouo alueo, quem Ptolomæus nouum fluuium vocat, in duos velut Rhodanos diuisus, agrum intermedium septem ferè leucis longum, & inæquali interuallo latum triquetra figura intercludit; denique tribus ostiis vnus & penè triplex fluuius Regi similis in mare influit, & maiestate aliquamdiu retenta regnum tandem & nomen amittit.

Atque hæc de Arari & Rhodano, Claudo Epistolam illustri quæstione, vter fluuius Lugduno sit vtilior, Arar an Rhodanus, & ne diu anxium

te teneam duobus verbis definio. Fructuosior est Arar quam Rhodanus dum Lugdunum aduenit, quæstuosior est Rhodanus dum Lugduno exiuit: quid enim ex Alpibus & Rupibus & syluis aduehit Rhodanus dum accedit, nisi arbores, & ligna, & saxa, & rude aliquod ex Germania metallum? At Arar trium Prouinciarum adipem, & quasi sanguinem Lugdunum adducit, dum appellit: postquam autem vterque fluuius in vnum confluxit, Rhodanus Italiæ, Hispaniæ, Africæ, & Asiæ opes aduerso cursu reuehit, & Lugdunum redit; & quamuis Arar Rhodanum adiuuet, & partem onerum ferat, postquam tamen Rhodano se miscuit, & penè nupsit; transiuit in iura mariti & nomen ac honorem cessit: ne tamen omnis laudis sit expers, eam gloriam participat, quam vir communem facit vxori.

EPISTOLÆ HISTORICÆ, ARISTI AD ALEXIN.

EPISTOLA PRIMA, LVGDVNVM SVB PLANCO.

QVÆRIS ex me, Alexi, qualis vir fuerit Plancus Munatius; scilicet interesse pietas Lugduni scire qualis fuerit eius reparator, aut author; transit in liberos decus Parentis; & pars nobilitatis est venire ex nobili sanguine: nobilior esset Roma si Consulem fundatorem habuisset non pastorem; propterea vt purgaret dedecus fecit Romulum Deum, & seipsam Deam.

Prima laus Munatij Planci est habuisse Ciceronem præceptorem, discipulus eius fuit, & poterat esse æmulus, nisi arma togæ sociare maluisset: extant familiares vtriusque Epistolæ, atque vtinam extarent Planci orationes; appareret in illis eloquentia discipuli Planci, & Magistri Ciceronis.

Altera laus Planci est fuisse legatum Cæsaris in Galliis: qui penè æquauerat Magistrum Ciceronem penè exæquauit Cæsarem; appellat illum Cicero Imperatorem; scilicet solus Cæsar Gallias non vicit; adiuuit illum Munatius & pars victoriarum fuit: vicit cum Cæsare & post illum, & cum tres viri diuiserunt orbem terrarum, Plancus vir quartus esse poterat, nisi seruare Romam voluisset, dum non potuit seruare rempubli-

cam: propterea adhæsit partibus Octauiani, cui etiam imposuit nomen Augusti, & penè eius Patruus fuit.

Tertia laus petenda est ex dignitatibus Planci; Imperator, Censor bis Consul, VII vir, Epulo, Triumphator, omnes dignitates Romanas meruit, penè omnes gessit, præter supremam; de hac quoque certare potuit, nisi pugnare pro patria maluisset, quam contra illam.

Quarta laus Planci est fundasse Lugdunum, & Rauricam, aut ornasse: euertunt alij vrbes, Plancus fundat aut reparat; Calamitosum victoriæ genus delêre vrbes & homines, & de ruinis triumphare; nobilius vincendi genus est extruere vrbes, quam euertere: perit laus aliarum victoriarum cum rebus quæ pereunt: viuet laus Planci, quandiu Lugdunum stabit, & Raurica, & lapides ipsi Plancum loquentur post homines: atque hoc est illustre elogij genus lapides habere laudatores.

Caietæ in æde Saturni, nunc turris Rolandi est eloquens marmor sic Plancum laudat.

L. Munatius L. F. L. N. L. Pron. Plancus Cos.
Ex Rhetis ædem Saturni fecit de manubiis
Censor Imper. Iter. VII vir. Epul. Triumph.
Agros diuisit in Italia Beneuenti, in Galliam
Colonias deduxit Lugdunum, & Rauricam.

Nec minus eloquens est alterum marmor quod extare Basileæ in campo frumentario sub imagine Munatij affirmat Claudius Bellieureus in suo Lugduno Prisco, manuscr. fol. 62.

L. Munatio Planc. Ciui Romano, viro Consulari
Et Prætorio, Oratorique & Marci Ciceronis discipulo
Qui post deuictos Rhetos æde Saturni de manubiis
Extructa, non modo Lugdunum, sed & Rauricam Colonias
Deduxit, quæ Augusta fuit appellata ab Octauio
Augusto tunc rerum potiente. S. P. Q. Basileensis
Tametsi Alemanorum traducti solum, subactis
Ac depulsis Rauricis, amore tamen virtutis quæ
Etiam in hoste venerationem meretur, vetustissimo
Tractus huius illustratori culpa temporum prorsus
Abolitam memoriam postliminio reuocarunt.
Anno D. M. D. XVIII.

Ita loquuntur eruditi duo lapides, atque vtinam vterque vel alteruter dixisset annum natalem Lugduni, non esset hodieque controuersus, & vix fluxisset si staret adhuc in lapide. Gregorius Turonensis lib. 1. c. 16. Augusti, inquit anno decimo nono Lugdunum Galliarum vrbem conditam manifeste reperimus: Paradinus l. 1. c. 7. putat conditum an. 29. Aug. Imper. & 22. ante ortum Christi. Neque ij duo authores contraria sentiunt

si rationem calculi spectes; Paradinus numerat annos Augusti à Triumuiratu, qui cadit in annum vrbis conditæ 711. Gregorius vero à pugna actiaca decem annis posteriore, qui anni decem si addantur annis 19. efficientur anni 29.

Rubysius l. 1. refutat vtrumque quia annus Augusti à Triumviratu vigesimus nonus, & ab actiaca pugna decimus nonus fuit annus vrbis conditæ 740. at eo tempore Augustus morabatur Lugduni; igitur Lugdunum iam erat conditum: putat ergo Rubysius Lugdunum conditum anno V. C. 711. Augusti 2. Aulo Hircio, & C. Vibio Pansa Coss. anno ante Christi ortum 41. qui ex Chronologia Cassiodori, Baronij, Scaligeri, & Gordoni natus est anno V. C. 751. consentit Philippus l'Abbe, & ante illum Sallianus.

Igitur annus natalis Lugduni est annus mundi creati 4011. Olymp. 184. vrbis conditæ 711. Consulibus Aulo Hircio, & C. Vibio Pansa, Augusti 2. ante ortum Christi 41. aut 42.

Dissentiunt ab hoc calculo versus, quos ex templo S. Iusti exscripsit Symphorianus Champerius.

Ante Deum natum sex annis atque viginti,
Munatius Plancus Lugdunum condidit vrbem.

At hic Poëta melior Christianus fuit quam Chronographus.

Rides Ariste laudes marmoreas, at ego illas pretiosiores puto quam laudes verbosas; euanescunt verba dum ex lingua fluunt, aër sunt & sonus in aëre, in lapide sunt immortales caracteres: imprimuntur marmori, & pars marmoris fiunt; animant lapidem, & faciunt eloquentem, facit illas lapis solidas, & æternas; superest hodieque Plancus in marmore viuus, in seipso mortuus, superstes viuit in Lugduno suo, nec superesset Lugdunum nisi esset lapideum.

EPISTOLA SECVNDA.
LVGDVNVM SVB IVLIO CAESARE.

QVÆRIS Alexi, an Iulius Cæsar Lugdunum viderit, vidit si Lugdunum tunc fuit: an fuerit quærunt multi, & nemo quæstionem soluit: Ego præter eas rationes quas alibi attuli, fuisse Lugdunum probo argentea ratione desumptâ ex nummo argenteo, quem exhibent eruditi cum hac epigraphe.

Ant. Imper. III vir. R. C. A. XL.
Ex altera parte, Lugduni, cum leonis effigie.

Ideſt Antonius Imperator, Triumvir, Reipublicæ conſtituendæ, Aſſium quadraginta: Ita legit eruditus Petrus de Marca; non benè autem Lipſius legit à populis quadraginta, neque enim numi à populis, ſed à Præſidibus cudebantur; nec meliùs alij legunt anno Coloniæ deductæ quadrageſimo, nec enim poſt quadraginta annos numi ſub imagine Antonij condi potuêre, tunc ſcilicet cum eius imagines delebantur, aut iam erant deletæ. Valor igitur numi deſignabatur iis literis Aſſium quadraginta.

Ex eo nummo ſic arguere licet hic nummus cudi ſub imagine Antonij non potuit, niſi eo tempore quo Triumvir fuit, & Gallias rexit; at is annus fuit 712. nec expectauit homo ambitioſus annum ſecundum & tertium Imperij ſui; neque armis Auguſti depulſus à Galliis imaginem & nummum meruit: Rurſus anno vrbis conditæ 711. dicitur Plancus fundaſſe Lugdunum, atque hæc eſt communis fama, cui tu etiam Superiore Epiſtola credidiſti: At quæſo Ariſte, an vrbs populoſa & ampla condi intra annum potuit? an deſignari magnitudo vrbis? an duci aratrum? an fodi murorum fundamenta? an extrui muri, an palatium, & templum, & forum ædificari? an vrbs magnifica priuilegio Argyrocopij ornari? vix vna domus & altera intra biennium abſolui poteſt: Igitur ante Antonium & Plancum Lugdunum fuit, igitur Plancus reparator non conditor fuit: At ſi Lugdunum ante Plancum fuit, igitur Iulius Cæſar illud vidit.

Audio quid tacitus reſpondeas, fuiſſe Lugdunum ante Plancum, nec tamen à Cæſare viſum; imo vidit Lugdunum Iulius, qui Lugduno tranſiuit ſi fuit: qua enim commodiore viâ penetrare in Galliam potuit quam per eam vrbem quæ oſtium Galliæ erat, & Italiæ; cur ſuperatis Alpibus non deſcendit in eam vrbem quæ clauis erat Alpium? Cur illac non tranſiuit Cæſar quâ tranſiuit Annibal? quâ Brennus quâ Senones, quâ Aruerni in Italiam venêre? quærebat nouas victorias Cæſar non nouas vias; vinci poterat ab ipſis Alpibus ſi alia viâ tranſiiſſet.

At pergis objicere, cur igitur Lugduni non meminit, ſi Lugdunum vidit? poſſem dicere meminiſſe, dum Ambarros, dum Brannouices, dum Viennam, & Tornuſias Turres, & Matiſconem nominat; ſcilicet ille medium non omittit qui appellat extrema; at earum Gentium, & vrbium Lugdunum centrum erat, & meditullium: Addo obuiam & validam rationem; eas ferè tantum vrbes Cæſar nominat quas obſedit aut vicit; eos ferè populos recenſet quos expertus eſt hoſtes; nec Geographum agit Cæſar in commentariis, nec hiſtoricum Gallicum; ſcribit laudes ſuas non alienas; & enumerat victorias Romanas non vrbes Gallicas.

Claudo Epiſtolam elogio Cæſaris. Vir magnus Iulius Cæſar, maior futurus niſi maximus eſſe voluiſſet; vt magnum ſe faceret nullum præter

ſe pati potuit magnum ; vt ſtatueret authoritatem priuatam euertit publicam, vt primus eſſe poſſet, omnes poſtremos eſſe voluit : fecit crudelem ambitio dum fecit Cæſarem ? tot hominum millia cecîdit vt à cœdendis hominibus ſortiri Cæſaris nomen potuerit, poſt cæſam Galliam, cecîdit Italiam & Patriam ipſam ; neque tot homicidiis ſatur poſt exhauſtum hominibus occidentem cogitabat Orientem vt totum orbem cæderet : verùm vlciſcente numine, ipſe ibi cæſus eſt vbi tot Senatores ceciderat ; denique vt verbo dicam is fuit vir Iulius Cæſar de quo merito dubites, pluſne attulerit orbi detrimenti, quam lucri.

EPISTOLA TERTIA,

LVGDVNVM SVB MARCO ANTONIO.

DE Marco Antonio hæc à me quæris, Alexi, an Lugduni fuerit, an Leo Lugdunenſis ab eo venerit, an arcem in monte erexerit, an Lugdam legionem inſtituerit, an Turrim annoſam quæ hodieque gerit nomen Triumviri, qualis denique vir, & Triumvir Antonius fuit.

Probas te ſcientem, Alexi, dum vis ſcire, & doctum dum vis doceri ; nec parum es eruditus dum es curioſus : ſcilicet non aliter acquiruntur ſcientiæ quam dum quæruntur, & penè illas inuênit qui benè quæſiuit. Reſpondeo quæſtionibus tuis eo ordine quem tu ipſe notaſti.

Fuiſſe Lugduni Marcum Antonium probat nummus argenteus de quo ſuperiori Epiſtola, inſcriptus ex vna parte Ant. Imp. IIIvir. R. C. A. XL. ex eo enim ſic arguere licet, hic nummus neque à Planco cuſus eſt, non ſatis Antonij amico, neque à Lepido, neque ab Auguſto qui imagines ſuas impreſſiſſent non alienas ; igitur ab Antonio ipſo ; neque alio tempore nummum cudere debuit, quam dum Lugduni fuit.

Idem nummus ex aduerſa parte inſcriptum habebat nomen Lugduni, & effigiem Leonis ; amauit Antonius Leones quos etiam currui ſuo iunxit, & vehi à Regibus voluit quaſi Imperator Regum futurus, an proptereà Leonis imaginem nummo impreſſit ? an etiam propterea nomen Leonis Lugduno impoſuit ? niſi forte hoc inſigne fuit Coloniæ à Planco deductæ ; imo niſi hoc nomen, & inſigne Lugdunum geſſit diu ante Plancum.

Impoſitum monti Lugdunenſi propugnaculum probant verba Taciti l. 1. n. 59. & 64. Italicam legionem, Alam Taurinam, & cohortem ſolitis ſibi Hybernis relinqui placuit : & n. 74. Italicam, eoſque quæ Lugduni agitabant copias, Senatui miſit ; non alibi Lugduni agitabant niſi in monte

monte vt vrbem protegerent : neque in monte erant ſine arce, hanc autem arcem vel erexit Plancus dum vrbem fundauit, vel Antònius dum Lugduni fuit.

Illuſtris eſt appellatio legionis Lugdæ ; an hoc nomen à Lugduno traxit, lugda quaſi Lugdunæa? an lugda quaſi refulgens, etiam lingua Celtica? an lugda quaſi lucens lingua Romana? placuiſſe hæc nomina Romanis probat legio fulminatrix de qua Baron. an.C. 176. ſub Marco Aurelio; an denique eam legionem Lugduni Marcus Antonius inſtituit, & lugdam à Lugduno appellauit?

Quænam fuerit turris illa Triumviri collige ex illuſtri Diſticho Sidonij Apollinaris ad Ominatum Aruernum quem inuitat ad epulas natalitias.

Pocula non hic ſunt illuſtria nomine pagi,
Quem poſuit noſtris ipſe Triumvir agris.

Iacobus Sirmondus illuſtris Sirmondi Scholiaſtes ſic explicat, agris noſtris Lugdunenſibus; ſcilicet Sidonius natus Lugduni dum illic Pater Præfecturam gereret, Lugdunenſem ſe appellat, origine nimirum non gente, Aruernum alioqui ſatis ſe probat ex capite: At quis ille pagus, & quinam agri illi? pagum eſſe ſancti Irenæi probat annoſa turris quæ hodieque appellatur, PORTA TRIVM, ita loquitur vulgus, at eruditi appellant portam Triumviri, ſeu portam Antonij.

Denique qualis fuerit Antonius ex breui elogio diſce. Quis audeat laudator eſſe Antonij poſt accuſationem Ciceronis? ſcripſit in eum Philippicas; & fuit Antonius Romanis quod Philippus Græcis: At quid dixiſſet Tullius ſi vidiſſet Antonium Dominum Orientis, & fœminam Dominam Antonij! fuit tamen vir fortis Antonius, & penè à Iulio Cæſare ſecundus; extincto Magiſtro & amico ex Triumviris vnus, nec potuit pati Lepidum tertium, nec Auguſtum primum; & poterat ipſe eſſe primus, niſi victus à fœmina vir eſſe deſiiſſet, poſtremus hominum, & fœminarum primus.

EPISTOLA QVARTA,

LVGDVNVM SVB AVGVSTO.

DE Auguſto hæc quæris, Alexi ſuauiſſime, an Lugdunum viderit? an amauerit? quænam amoris ſigna Lugduni reliquerit, & qualis Auguſtus fuerit.

Veniſſe Lugdunum teſtatur Dio l. 54. Anno vrbis conditæ 731. Imperij 27. L. Domitio Ænobarbo, & Cornelio Scipione Coſſ. cau-

ſa itineris vt putat Suetonius fuêre motus Gallici, & Germanici; ſcilicet ſecura non erat Italia ſi Gallia nutaret, & fidelem ſperabat orbem terrarum ſi Gallia maneret in fide: adeò æmula erat Gallia Romæ, & Roma Galliæ.

Quàm valde Lugdunum dilexerit probat commoratio Lugdunenſis, vbi toto triennio fuit, futurus diutiùs niſi Roma reuocaſſet; placebat Auguſto ſitus vrbis excelſus & planus; placebat confluxus duorum fluminum, & per illos ad vtrumque mare facilis curſus; placebat Auguſto centrum Europæ, cor Galliæ, & clauis Italiæ.

Vſus occaſione Auguſtus Sueuos & Sicambros ſolo aduentus rumore in fide retinuit; timebatur Auguſtus præſens, amabatur abſens, & timor & amor, inſtar illi exercitus erant.

Audaciores, Norici, & Rheti ex montibus delapſi in plana camporum prædas impune agebant hominum & pecorum; & reuerſi in patriam inter Alpes & rupes tutos ſe ab Auguſto credebant; vicit illos Auguſtus per Tiberium, & Druſum, & ne olim rebelles eſſent aliò traduxit incolas Alpium, & penè ipſas Alpes.

Pacatis vndique populis vectigalibus modum impoſuit, vt facilem redderet ſeruitutem; Licinium quendam Gallici ærarij Præfectum quod iniuſtè pecunias tota Gallia corraſiſſet correxit quidem, ſed oblatæ ingentis pecuniæ amore victus pepercit homini, & crimini, & alienam auaritiam fecit ſuam.

Intereà Agrippa contemplatus ſitum vrbis, & opportunitatem loci, ex Lugduno quaſi ex centro partitus eſt vias quaſi lineas per omnem Galliam, & Europam; ſicque vt ait Strabo diuiſit Lugdunum orbi, & orbem Lugduno.

Ipſe quoque Auguſtus Coloniæ Lugdunenſis fines extendit; & nouam Prouinciam creaturus, decem populos Celticæ ablatos Lugdunenſi Prouinciæ attribuit, & ſolidam appellauit; appellare poterat Auguſtam, adeò illam in deliciis habuit.

Nec minor erga Auguſtum fuit Galliarum & Lugduni amor, ſexaginta Galliarum populi templum illi & aram ad confluentes Araris & Rhodani erexerunt, vbi ſolennes conuentus ſingulis annis agitabant: certaſſe videntur Roma & Gallia vtra Auguſtum maioribus honoribus afficeret; vicit denique Romam Gallia, illa Auguſtum fecit, hæc Deum.

Reuocatus Romam Auguſtus abduxit ſecum Tiberium, fratrem autem eius Druſum Lugduni reliquit; qui tot præliis Germanos attriuit, vt inde Germanici cognomen meruerit.

Expectas, Alexi, Elogium Auguſti, paucis dico alienis verbis & meis. Neſcit imperium Romanum qui neſcit Auguſtum; inchoauerat illud Iu-

lius Cæsar, Augustus absoluit; maior Patre vel felicior: doluit Roma cum Principem fecit, gauisa est cum habuit; timebat Dominum in Augusto, amauit Dominum & Augustum: Ille vt amaretur recusauit nomen Domini, & dum recusauit obtinuit; seruire sub eo didicit Domina Roma; & dum extra se imperat aliis, intra se seruit; maluit tamen seruire vni quam pluribus; ante Augustum tot Dominos habebat quot Consules & Tribunos, singuli anni mutabant veteres Dominos, & creabant nouos; sub Augusto idem Dominus fuit; mutatus est modus seruiendi, emendata est non mutata seruitus.

EPISTOLA QVINTA;

LVGDVNVM SVB TIBERIO.

ECIT hunc Augustum Liuia non Augustus, & mores ipse repræsentauit Matris, non Vitrici; maior natu fratre Druso, minor meritis fuit; inuidit illi nomen Germanici, & ne triumpharet Romæ, venientem veneno sustulit: quid speret Roma à fratricida nisi cædes, & exilia? amauit tamen Roma in Tiberio non Tiberium sed Augustum; & passa est imperium hominis degeneris, & apud capreas penè in caprum mutati.

Quæris tamen Ariste, qualis erga Lugdunum Tiberius fuerit, & qualo erga Tiberium Lugdunum.

Amauit Lugdunum Tiberius, vbi cum Augusto toto triennio commoratus est, ab anno vrbis conditæ 737. ad annum 741. & quò iterum ab Augusto missus rexit Galliam Comatam, incursiones barbarorum repressit, & discordias Principum feliciter composuit, melior Prouinciarum Rector, quàm orbis Imperator.

Euectus ad Imperium meritis alienis non suis, breui ostendit quantum malum esset malus Princeps; successor Augusti nihil augustum habuit nisi nomen seu speciem quandam virtutis; sub ea specie dissimulata flagitia non emendata ingens Augusti desiderium excitarunt, & Tiberij odium; nec vlla ex re Augustus fulsit illustrius quam à successore Tiberio repræsentante nomen Principis optimi, & vitam ostendente pessimi.

Stetit in fide Lugdunum sub malo Principe, nutante Germania, & gemente Roma; duo exercitus alter sub C. Silio, alter sub Aulo Cæcinna malebant Imperatorem Germanicum, Drusi filium, quam Patruum Tiberium, & erat melior Patruo, & imperio dignior; corrupère consilia

fideles imperio Lugdunenses, quibus etiam gratias egit Germanicus de impedito imperio, vix egit Tiberius Germanico, cui tamen debebat & seruatum imperium, & quod amplius erat recusatum.

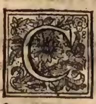
Sexennio post Iulius Florus, & Iulius Sacrouir, viri illustres, & apud suos Principes, pertæsi seruitutis ignauæ excitauerant penè omnes Galliæ Ciuitates ad spem libertatis, & persuaserant posse excuti Romanum iugum sub ignauo Principe, in quo nihil erat Cæsaris nec Augusti: actum erat hac quoque vice de Tiberio, & imperio Romano si Lugdunum vacillasset; trahebat secum in Italiam omnes Gallias si iuisset, fugisset capreis Tiberius qui Roma iam fugerat; & poterat hac quoque vice capi Roma, sæpè olim à Gallis capta.

Stetit in fide Lugdunum erga Tiberium etiam ingratum; Aciolus Auiola Legatus excita cohorte quæ Lugduni præsidium agitabat, Andegauos composuit: Varro alter Legatus alias vrbes retinuit; victus est Florus & Sacrouir, & causa victoriæ Lugdunum fuit, fidele dum seruauit Romam, infidele dum non seruauit Galliam.

Claudat Epistolam breue Tiberij elogium alienum & meum.

Auidus imperandi ante imperium,
Imperare nesciuit dum Imperator fuit:
Quam solitudinem non amauit priuatus,
Captauit publicus;
Reuocatus ab exilio vt imperaret;
Imperator misit imperium in exilium.

EPISTOLA SEXTA,
LVGDVNVM SVB CALIGVLA.

AIVS Cæsar cognomento Caligula indignus Patre Germanico, Patruo Druso, Augusto Proauo, ex materno genere nihil pretiosum habuit præter margaritas, quas assuebat Caligis; nihil generosum præter clypeum quo exceptus est dum inter arma nascitur: vt Mauors ortus, vixit vt Bacchus, generosior Infans quam adultus: imperarunt cum illo quatuor annis omnia scelera; corrupturus erat orbem terrarum si regnasset diutius; post constupratas Sorores; post Matronas nobiles publicæ libidini expositas; post cæsos Senatores & Senatum, Iouem se ab incestu, Bacchum ex ingluuie, Martem se appellabat ex scelere; & truculentior matre erat qui vnum caput populo Romano optabat, vt Romam vno vulnere perimeret: Princeps

omnium pessimus, & quem natura edidisse videtur, vt ostenderet quid possit summa malitia cum suprema fortuna.

Quæris tamen ex me Ariste, qualis Caligula erga Lugdunum fuerit? an aliquid amauerit Caligula præter scelus incertum est, si quam tamen vrbem amauit ea Lugdunum fuit; ibi longiores moras quam alibi traxit: ibi tertium consulatum accepit vix vno dignus; ibi extincto Tiberio acclamatus est Imperator communibus votis, breui deuouendus communibus diris: ibidem edidit miscellos ludos, & certamen quoque græcæ, latinæque facundiæ, ait Suetonius, & penè ipse ad certamen descendit: Nec temere arbitratur Rubysius inuentum hoc certamen à Caligula; & probare id videntur pœnæ victis impositæ, delêre scriptiones lingua, mergi proximo flumine, obiurgari ferulis; nimirum eæ pœnæ humiles, & penè ridiculæ caligas sapiunt non coronas, nec ab alio imponi potuêre quam à Caligula.

Atque vtinam eos tantum ludos Lugduni edidisset, verùm cum Lugduni tesseris luderet, & vim auri, argentique magnam amisisset demandans proximo collusori vices suas, euocata ad se arcæ Galliarum Præfecto, iussit sibi afferri libros indices census Gallici, tum rediens Hilari vultu, vos vero inquit paucos denarios luditis, at ego iam coëgi ad sexies millia sestertiûm, idest vt Budæus æstimat quindecim auri milliones.

Hic ludus Lugdunensis, at longè plura Romæ luserat aut decoxerat; scilicet vicies septies millia sestertiûm, seu vt æstimat Budæus sexaginta sex milliones auri, & quinquagies mille aureos nummos: collegêrat eam vim pecuniæ pluribus annis ex omnibus Prouinciis Augustus, & Tiberius, anno vno Caligula consumpsit; nec tamen in publicam rem, sed in nugas, & bullas & caligas.

Vt prætexeret aliquam causam, fingebat rebellasse Germanias & Gallias; occurrendum celeriter esse, colligendum exercitum, nec sine pecuniis colligi posse, hac arte emungebat omnes crumenas; alteram artem adhibebat multo peiorem, fingebat perpetrata scelera quæ puniret, aut quæ pecuniis condonaret; nemo erat expers criminis; crimen erat esse diuitem, & solus pauper innocens erat.

Quod addo ridiculum est, & tamen verum; ne Imperator, nihil egisse videretur, ducebat exercitum ad Rhenum & Oceanum; bibere è Rheno iubebat, & conchas legere in littore maris, quas etiam Romam mittebat; & quasi de Rheno & Oceano triumphabat.

Denique atrox hominum Dominus sic eum penè omnes vocabant, dicere illud solebat, exarmandos esse subditos ne rebellarent; tolli arma si tollatur crumena; & fideles fore populos si fiant pauperes: at mala verba nec principe digna! dicere debuit tunc Regem esse diuitem, cum Regnum est diues; & fideles fore populos si seruitutem liberam seruiant, non inuitam.

EPISTOLA SEPTIMA.

LVGDVNVM SVB CLAVDIO.

Ic Caligulæ Patruus, nepote vix melior fuit, ante imperium sine fama vixit quia latuit; in imperio infamis quia non latuit: in latebris gladium fugiens sceptrum inuênit, quem cæsum volebat Senatus, miles Cæsarem fecit: reueritus est sanguinem Cæsarum etiam in hærede degenere; sagacis ingenij sed timidi regnare nesciuit; eloquens scriptor, malus Imperator, quadraginta libris res gestas auorum suorum laudauit, nihil ipse laudabile habuit; libertus liberti, seruus vxoris; in Imperio nihil minus habuit quam Imperium.

Quæris tamen Alexi, quid Claudius Lugduno debeat, quid Lugdunum Claudio.

Debet ortum Lugduno, ea die in lucem editus, qua die templum Augusto à sexaginta populis Galliarum consecratum est: Ita Sueton. l. 5. & ne homini tantum credas idem asserit Hercules apud Senecam in Apotheosi Claudij.

Expone propere sede qua genitus cluas.

Et paulo post.

Vidi duobus imminens fluuiis iugum,
Quod Phœbus ortu semper obuerso videt,
Vbi Rhodanus ingens amne prærapido fluit,
Ararque dubitans quò suos cursus agat,
Tacitus quietis alluit ripas vadis;
Estne illa tellus spiritus altrix tui?

Addit Petrus de Marca digress. de prim. Lugd. natum anno 33. à condita Colonia à Planco, qui fuit annus vrbis C. septingentesimus quadragesimus quartus.

Memor Patriæ suæ Claudius eam ornauit, & penè alter Coloniæ Lugdunensis conditor fuit; duplicis generis Coloniæ erant, ait Asconius, priores erant illæ quibus dabatur jus Romæ nullis eò deductis Romanis ciuibus, siue essent vrbes antiquæ, siue de nouo conditæ; secundæ erant illæ quæ fiebant deductione Ciuium Romanorum, qui Ciuitatem constituebant soli, aut veteribus incolis adiuncti: primi generis Coloniam fecerat Plancus ex Viennensibus profugis & Lugdunensibus incolis, deduxit ciues Romanos Claudius & secundi generis Coloniam fecit: sicque Lugdunum vna & duplex Colonia fuit, & duos penè conditores habuit.

Ne dubites de vtroque hoc iure probatunt vtrumque Lugdunenses ipsi, dum milites qui à partibus Vitellij steterunt ad excidium Viennæ adhortantes, aiebant se Coloniam Romanam esse, non autem Viennanii, scilicet huius secundi generis; alioqui enim Vienna primi generis Colonia erat; eamque Claudius ipse in oratione pro Gallis ornatissimam, valentissimamque Coloniam appellat; & testatur Tacitus vetustatem & dignitatem Coloniæ Viennensis valuisse ne vrbs destrueretur: At Lugdunensis Colonia vnâ sui parte Romana erat, aliâ Gallica; miscuerant se duæ Ciuitates, & Lugdunum Roma, & Roma Lugdunum erat.

Hanc autem deductionem Ciuium Romanorum factam esse à Claudio non à Munatio Planco probare videtur nouum nomen Lugduni sub Claudio.

C. C. C. Aug. Lugd. idest Colonia copia Claudia, Augusta Lugdunensis, male enim legunt Paradinus & Rubysius trecentos Augures Lugdunenses; nec bene alij, trecentos Augustales Lugdunenses illustratur hæc prima lectio ex aliis similibus C. C. Aug. Agripp. idest Colonia Claudia Augusta Agrippinensium: C. C. Vlp. Trajana, Aug. Frug. Hadrum. idest Colonia Concordia, Vlpia Trajana, Augusta, Frugifera, Hadrumetina.

Cur autem Colonia Lugdunensis appellaretur copia quærit Scaliger in animadu. ad Euseb. nec difficilis est responsio, vocatam eo nomine vt significaretur Emporij Lugdunensis opulentia, & rerum omnium copiosa affluentia.

Ex eodem amore Claudij in patriam suam profecta videntur cætera ornamenta Lugduni Amphitheatrum, thermæ publicæ, aquæductus; quorum fornices aliquot Lateritij à sexto lapide ducti hodieque visuntur, Authoris monimenta sui: Aqua autem illa publica postquam vsibus Amphitheatri, & Castrorum in superiori vrbe inseruierat deriuabatur ad thermas, & fontes publicos, ac priuatos, vt fidem faciunt diuergia, castella, tubi, & canales ex latere firmo constructi; quæ omnia fossoribus sæpe occurrunt in vtroque cliuo Forueríj, & sancti Marcelli, nunc sancti Sebastiani; quæ etiam probant fuisse thermas ad ripam Araris ex calentibus aquis è monte delapsis; quæ etiam opinio est Petri de Marca in digress. de prim. Lugd.

Nec omittendæ res aliæ illustres quas Claudius Lugduni gessit, quæ illum acris iudicij fuisse testantur, nisi genio indulgêre maluisset quam iudicio.

Abnuebat Mater agnoscere filium qui aliquot annis domo exularat; disceptata vtrimque re, & abeuntibus iudicibus in diuersa, iussit Imperator admitti à muliere vidua supplicem reum vel in filium vel in sponsum; tùm hic vero conuicta mulier agnouit filium, & cum deessent ali

testes pudor maternus testis veritatis, & iudex fuit.

Druydarum religionem diræ immanitatis, & tantùm ciuibus sub Augusto interdictam penitùs aboleuit; optimatibus Gallis ius adipiscendorum in vrbe honorum petiit in Senatu, & impetrauit; nec ingrati erga Claudium Galli beneficium duabus tabulis æreis incidêrunt; visuntur hodieque eæ tabulæ Lugduni, testes Claudij amantis Lugdunum, & Lugduni amantis Claudium.

Claudo Epistolam querelâ serâ sed vera; heu cæci Lugdunenses, & cæteri Galli qui non intelligerent ornari se honoribus Romanis vt ornatè seruirent; eligebantur in Consules, vt consulerent Romæ non patriæ; creabantur Prætores vt ius dicerent Gallis pro Romanis, erant quæstores vt facerent pauperem Galliam & diuitem Romam, fiebant Tribuni vt armarent Galliam in seipsam; sic emebatur libertas Gallica à Romanis; sic erant Lugdunenses Domini apud Romanos, & serui apud suos.

EPISTOLA OCTAVA,

LVGDVNVM SVB NERONE.

HIc initio imperij talis fuit, vt dicere soleret Trajanus omnes Principes longè distare à Neronis quinquennio; talem reddiderant Buirus Prætorio Præfectus, & præceptor Seneca; nemo meliores magistros habuit, nemo peior discipulus fuit: occîdit vtrumque ne sapere sub tantis exemplis cogeretur: nec pepercit Matri Agrippinæ, quæ malo omine dixerat, occidat modo imperet: explorari ferro iussit vterum intra quem iacuerat: dignus abortu non ortu, qui totum naturæ pudorem matricidis oculis corruperat.

Hic tamen Nero neminem amans, & exosus omnibus amauit Lugdunum & charus Lugduno fuit. Nec sterilis amor Neronis sed liberalis fuit, miseratus vrbem repentino incendio inflammatam quadringenties sestertiûm, seu vt numerat Budæus millionem aureum dono dedit, & reparator alter Lugduni fuit.

Memor beneficij Lugdunum stetit pro Nerone etiam à Senatu damnato, nec timuit Viennenses æmulos, nec Galbam imperio inhiantem; retinuit nutans imperium, & penè amissum Cæsaribus restituit: ante aliquot annos turbidis in rebus ingentem pecuniæ vim Cæsari obtulerat; reddidit eandem vim pecuniæ Nero, & certamen grati amoris exhibuit: vicit tamen Lugdunum dum priùs dedit; reddidit Nero beneficium, dedit Lugdunum non reddidit.

Claudo

Claudo Epistolam, & laudo aliquid etiam in Nerone; odiosus omnibus Nero vni Lugduno amabilis fuit; reparauit inflammatam vrbem, & clariorem ex incendio reddidit; non ingratum Lugdunum stetit pro Nerone etiam mortuo: hoc demùm est amare generosè; amauit Nero Lugdunum post ignes, amauit Lugdunum Neronem post cineres.

EPISTOLA NONA,

INCENDIVM LVGDVNI.

ROGAS, Alexi, vt describam incendium Lugduni, descripsit illud Seneca, & penè vidit: Ego magnum authorem describo, & incendium recito.

Centesimus & septimus annus fluxerat ab ortu Lugduni cum incendio periit; crescebat in dies vrbs magna, & tota simul vna clade decreuit; quæ ætas ne homini quidem suprema est, ea Lugduno extrema fuit.

Improuisum fuit incendium, & ante oppressit Lugdunum quàm caueri potuerit; cæteras ferè calamitates morbus antecedit aut motus, prælucet fulgetra fulmini, tempestas præuertit naufragium, & priùs nubes tonat quam ignis erumpat; Deus ipse prius irascitur quàm puniat; & timeri vult pœnas & cauêri, propterea præmittit minas ante supplicia: Incendium Lugduni fuit sine minis & metu: nemo prænuntiauit venturum, venit ante nuntios sui, & ante occupauit Lugdunum quam caueri potuerit.

Violentum fuit incendium quod nulli parti Lugduni pepercit; multas vrbes exussit ignis sed non totas, nullibi tam vehemens exarsit incendium, vt non aliquid alteri incendio reliquerit; sæpe interiectus paries flammam repressit, sæpe aqua extinxit; sæpe nimia materia suffocauit; Lugdunensibus flammis nihil restitit; corripuêre totam vrbem simul, omnis domus materia, omnis materia sulphur, omne saxum pabulum fuit; aqua ipsa mutasse naturam visa est, concepêre flammas Arar, & Rhodanus, periit aqua omnis quæ stetit, & nisi posteriores aquæ accelerassent fugam, idem erat incendium Lugduni, & vtriusque fluuij.

Repentinum fuit incendium, citius arsit Lugdunum penè quàm dixi; vna nox interfuit inter vrbem maximam & nullam; quærebatur manè Lugdunum quod vespere ostensum erat; mirabantur aduentantes hospites ibi solitudinem esse, vbi suffocabatur turba; quærebant Lugdunum

in Lugduno, hic aiebant templum, hic palatium, hic forum fuit: quam celeres sunt rerum ruinæ! vna nox strauit centum annorum gloriam; intra momentum vrbs periit quæ seculum perire viderat.

Luctuosum fuit incendium, arsit opulenta Ciuitas, præsidium Italiæ, ornamentum Galliæ, decus Europæ; arsêre tot elegantia opera quæ singulas vrbes illustrare poterant; periêre opes quæ Europam ditassent, combussit nox vna gazas orbis terrarum; sensêre flammas Lugdunenses omnes Prouinciæ; periêre plures vrbes in vnâ, & breui arsura Roma, cum Lugduno penè iam arsit.

Deploras incendium Lugduni, Ariste, & causas incendij scire velles; fatum accusat Seneca, omnium inquit rerum, & vrbium & hominum fata voluuntur; quidquid incepit necessario desinit: neque moriendi libertas est neque nascendi, si Deum excipias qui nunquam desinet, omnia in interitum ruunt, fato impellente vt celeriùs ruant: quæris quæ causa Lugdunum incenderit, fatum est: quæris cur igne, cur nocte, cur momento periit, sic in fatis fuit: perdidit Lugdunum hæc necessitas quæ perdet orbem, omnia mortalium opera mortalitate donata sunt: ne quære causam, fatum est, & necessitas, & inde mortalitas.

Inflammauit Lugdunum, aiunt alij, fortuna non fatum; nihil huic Deæ inausum est, idem ius habet in vrbes atque in homines: omnia susdeque miscet sine discrimine; idcirco cæca pingitur quia non aspicit quod euertit; pila est illi orbis terrarum; & ludus, & ludibrium per damna ire: incendit fortuna Lugdunum, id fecit vrbi vni quod orbi facturua est: intuêre ciuitates omnes; eas olim omnes casus euertet; nulli fortuna parcit nisi sibi: insidet rotæ, & stabilis est, & dum omnia mouet immobilis est.

Nec fatum aiunt alij, nec fortuna Lugdunum euertit sed natura; cecidit Lugdunum quia caducum erat, nihil stabile fecit adhuc natura: neque ipsa stabilis est; explora illam vndequaque, & videbis nulla sui parte constare: quid Firmius esse potest montibus? & tamen depressit aliquos terræ motus, alios æquauit, alios sustulit: quid Sanctius esse debuit terræ visceribus? detexit illa ferrum, violauit flagitium, nulla sui parte terra iam virgo est: nihil obuium ruinæ minus esse deberet quam aquæ, fugere videntur interitum dum effluunt; hoc quoque elementum sensit interitum, mutarunt sæpe alueum fluuij, mare recessit, & alicubi exaruit, exussit ignis Lugdunum, neque ipse interitum fugit; periit flamma quæ Lugdunum corruperat, & quo funere vrbem absumpsit, eodem ipsa consumpta est. Scilicet hæc est rerum creatarum conditio, quidquid natum est mori potest; cinis erat natura antequam fieret, & cinis fiet cum desinet.

Lugdunum addunt alij, non euertit natura, sed qui supra naturam est præpotens Deus: venisse è cœlo hunc ignem probat vis celer & efficax

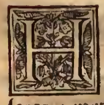
ferrum illi ſtipula fuit, & marmor palea; victum eſt primum quidquid reſtitit, & quidquid putabatur æternum momentum fuit; nec fuit naturalis hæc celeritas, citiùs quam dico omnem vrbem flamma corripuit, inflammauit ſimul omnes domos, nullæ arsêre primæ, nullæ vltimæ; ſic eunt diuina ſine curſu, ſic volant ſine motu; ſic perueniunt ſine tranſitu: ne dubites ſupra naturam fuiſſe hoc incendium, vicit naturam: cur autem è cœlo hæc flamma venerit, euocauit illam Lugdunum nocens, nemo è cœlo damnatur innocens.

Fallor non puniuit Deus malam vrbem ſed voluit facere meliorem: conſumptum eſt flammis Lugdunum vt excitaretur in melius, ſæpè meliori fortunæ locum fecit iniuria, multa ceciderunt vt altius reſurgerent; Timagenes inuidens Romæ, aiebat incendia Romæ ob id vnum dolori ſibi eſſe, quod ſciret meliora ſurrectura quæ arſiſſent.

His ferè rationibus conſolatur Seneca iacturas amici ſui liberalis Lugdunenſis, cui etiam vt faueret fecit Neronem erga Lugdunum liberalem; contulit Imperator millionem aureum, contulêret aſſem ſuum tres Prouinciæ Galliæ; reparata eſt Ciuitas Lugdunenſis, ſurrexit melior ex cinere; & paucos intra annos reuixit tam pulchra, vt videretur illuſtraſſe Lugdunum flamma non exuſſiſſe.

EPISTOLA DECIMA,

LVGDVNVM SVB GALBA.

Ic extraneus ſanguini Cæſarum, ex cæde tamen Neronis Cæſar appellari voluit; ſucceſſit iuueni feroci decrepitus ſenex, crudelis, auarus, impurus, peior Nerone ſi vixiſſet diu: auri Charybdis, gemmarum magnes, voluptatum gurges, ſeptem menſibus inopem fecit orbem terrarum, vt tres libertos diuites faceret.

Quæris, Alexi, vnde ira Galbæ contra Lugdunum quod perditum ibat ſi iraſci diu licuiſſet, paucis explico longas iras: Amabat Lugdunum Cæſares, & à Cæſaribus amabatur, eò tamen ſceleris venerat Nero Cæſar, vt neque illum orbis vlteriùs ferre poſſet, nec ſe ipſe iam ferret: defecerat ab eo Iulius Vindex Præfectus Galliarum ſanguinis Gallici & Regij, & poterat ipſe capeſſere imperium, niſi illud Galbæ amico in Hiſpaniis tunc degenti offerre maluiſſet: dicebatur Gallus excitaſſe Leonem, & maluiſſe alteri coronam quàm ſibi: Roma ipſa decreto Senatus declararat Neronem publicum hoſtem, & paſſim omnes libertatem cla-

mabant, aut alterum Imperatorem; Quid faceret Lugdunum in eo rerum cardine? ſtetit intrepidum nutante orbe terrarum, & retinuit pertinacem erga Neronem fidem, priùs arſura iterum quam ab amicitia receſſura.

Non ita Viennenſes ſed occaſione vſi addiderunt ſe Galbæ, non tam hoſtes Neronis quam Lugduni, nec tam addicti ambitioni Galbæ quam ſuæ; ſcilicet inuidebant ſibi inuicem duæ potentes Coloniæ & vicinæ; creſcebat in dies Lugdunum, & Viennæ moleſtum erat decreſcere: iratus Lugdunenſibus Galba quos amare debuerat mulctauit eos parte agri, vertit in fiſcum reditus, & Viennam in ordine ciuili primas tenêre voluit.

Verùm dedit primas Viennæ qui primas ſibi retinere non potuit; breui dabit pœnas Othoni, & Vitellius reſtituet quod Galba ſuſtulit: ſic voluebatur orbis terrarum, mutabat Dominos Roma, mutabatur Imperator, & imperium rota fortunæ erat.

Claudo Epiſtolam Elogio Galbæ. Imperio dignus erat niſi imperaſſet; ſeptem menſium Imperator ſtatim placuit, ſtatim diſplicuit; ſatis illi eſſe debuerat imperium meruiſſe; aut quibus artibus meruerat adminiſtrare debuit; ante ſceptrum adeò erat diſciplinæ tenax vt ingreſſo in caſtra acclamaretur, diſce miles militare Galba eſt non Germanicus, poſt imperium tribus libertis regendum dedit orbem terrarum, qui etiam intra ædes Palatinas pariter habitabant, & vocabantur vulgo tres orbis pædagogi; peperit odium Imperatori hæc ſeruitus, cæſus eſt à militibus Othonis, dum ipſe lorica tectus lenire illos ſatagebat, at Galba eſſe deſierat in libertos mutatus.

EPISTOLA XI.

LVGDVNVM SVB OTHONE.

Hic amaſſet Lugdunum ſi imperaſſet diutius, Neronis intimus intimè Nero fuit, iiſdem moribus & amoribus, eadem cum Nerone amabat, eadem oderat; amaſſet igitur Lugdunum quod Neroni pretioſum erat; verum Imperator quatuor menſium deguſtauit imperium magis quam geſſit; acquiſierat illud per ſcelus, & amiſit; hac quoque in parte Neroni ſimilis, bis victor Vitellij, ſemel victus quartam fortunam experiri noluit, quamuis vrgente exercitu; amarunt illum milites etiam mortuum, plerique aſpecto eius cadauere perire maluerunt quam militare alteri; ipſe imperij deſperatione, vel

tædio oculos ſibi effôdit; ne mortem aſpiceret ſenſit illam tamen quam non vidit, illatis ſibi lethalibus manibus; vt mollius periret, interire voluit proprio ſcelere, ne periret alieno; at deſperatio abiecti eſt animi non erecti; nimirum fregerant Othonem vitia quæ Neronem corruperant, & nihil eſt voluptate ignauius; obiit anno ætatis 37. ea penè ætate Nero perierat, vterque ſenectutem non vidit, vterque in adoleſcentia otio & voluptate ſenuerat.

EPISTOLA XII.

LVGDVNVM SVB VITELLIO.

IRATVS Galba ſtetiſſe Lugdunum pro Nerone pertinaci fide, ait Tacitus, Lugdunenſium reditus verterat in fiſcum; multus contrà in Viennenſes honor, mutauit rerum vices Vitellius, amauit Lugdunum & mulctauit Viennam æmulam, ſic voluebatur imperium voluente fortunâ, nouos amores afferebat nouus Imperator, & quod amabat Galba hoc Vitellius oderat: ſenſêre eas vices Lugdunum & Vienna, & ne vrbs vna inuideret alteri æqualem faciebat vtramque fortuna.

Quæris, Ariſte, vnde amor Vitellij erga Lugdunum, & vnde erga Viennam odium. Amabat Lugdunum Neronem & amicos Neronis, & amicus erat Vitellius; ſteterat pro Nerone contra Galbam, Lugdunum pro Vitellio ſtetit; excepit illum euntem in Germaniam, & redeuntem; adiuuit pecuniis, ait Tacitus, & penè illi imperium à militibus emit: non potuit Vitellius amare imperium & non amare Lugdunum.

Vnde autem odium Vitellij in Viennam æquè promptum eſt dicere; ſteterat Vienna pro Galba contra Neronem & Lugdunum: amare non potuit Vitellius Viennam qui oderat Galbam: auxerunt odium Lugdunenſes dum memores iniuriæ Viennenſis, & imminutæ Majeſtatis à Galba, perſuaſerunt Vitellio poſſe ditari exercitum ſpoliis Allobrogum, ituros ſe comites viæ & duces; eſſe ſe Coloniam Romanam non autem Viennam, perdendam eſſe vrbem rebellem quæ perdere Vitellium cogitarat.

Miſſus à Vitellio Valens cum exercitu pepercit vrbi non crumenis, redempta eſt clades triginta ſeſtertiis ſeu vt æſtimat Budæus ſeptingentis quinquaginta aureis in ſingulos milites, & ſtatiuis ac ſtipendiis exercitus Romani quandiu Romam non iret: Intereà Ciues exuti ſunt armis ne nocêre poſſent, & pecuniis ne nocêre vellent: depreſſit animos Viennen-

ſium hæc calamitas, & fecit vt in poſterum amici eſſe Lugdunenſium mallent quam æmuli.

Claudo Epiſtolam probro Vitellij non elogio: hic Patre ter Conſule natus, & ſæpè ipſe Conſul, ſemper inconſultus fuit, adoleſcentiam eius ne quære, Capreis illam cum Nerone & Othone perdidit; nec alius publicus fuit quam erat priuatus; quæ intra ante imperium didicerat hæc imperator exercuit; recuſauit Cæſaris nomen, augurium nominis timens, fuit ipſe tamen Cæſar filij ſui quem occîdit, & cæſus ipſe à nouo Cæſare quod fugerat augurium hoc impleuit: denique octo menſibus graſſatus in Imperio à militibus Veſpaſiani tractus in ſcalas Gemonias, quibus gradibus ad Imperium aſcenderat, per eoſdem miſer deſcendit: auri vorago quod ex templis extractum ſcortis prodigebat, projectus in voraginem infamis interiit; atque hic exitus impuri Imperatoris inter ſordes, in iis vixerat.

EPISTOLA XIII.

LVGDVNVM SVB VESPASIANO.

INFELIX ſub hoc Imperatore Lugdunum eſſe non potuit, ſub quo orbis terrarum felix fuit: Quæris, Ariſte, an Veſpaſianus Lugdunum viderit, & an amauerit: vidit dum ex Italia in Angliam, dum ex Anglia in Italiam rediit; vidit Lugdunum & amauit; amare imperium non potuit, & non amare Lugdunum, clauem Imperij Gallici, & portam Romani.

Audi qualis Imperator fuerit. Flauius Veſpaſianus noua arte imperium acquiſiuit Imperij fugâ; dubitauit diu an admitteret; oblatum recuſauit, admiſſum fortiter & conſtanter geſſit: cunctantem miles ad Imperium compulit, forte repuliſſet affectantem, adeò verum eſt nullam eſſe ad honores tutiorem viam quam fugam; nemo imperanti eum honorem inuidit quem ſciret recuſatum; prima illi cura fuit reſtaurare antiquam Romani nominis gloriam, & magna ipſe pars gloriæ fuit: tricies in Britannia cum hoſte conflixit; inde in Africam, poſtea in Iudæam tranſlatus vbique vicit pro imperio, in Iudæa etiam pro Deo: Illud in Veſpaſiano Elogio dignum, amauit pacem homo bellicoſus, cui etiam templum excitauit, quod Iano clauſit: denique poſt trophæa belli & pacis anno abſque vno ſeptuageſimo ſtans obiit, & penè de morte ipſa triumphauit.

EPISTOLA XIV.

LVGDVNVM SVB TITO.

Ic quoque Lugdunum amauit, & fortè vidit cum ex Italia in Angliam cum Patre iuit, & dum cum Patre rediit: deliciumfuit orbis terrarum, & terrarum orbis illi delicium: nec dubium quin Lugdunum pars deliciarum fuerit, quod pars erat deliciosa mundi: Quæris, Ariste, qualis ante Imperium Titus, & qualis Imperator fuerit.

Titus Vespasianus ante Imperium dignus Imperio fuit; absoluit victorias Patris, & Patrem vicit: vsus est illo Deus vt Iudæos puniret, expugnauit Hierosolymam, & fassus est eam victoriam plus habere Dei quam Titi.

Ante imperium ferox emendauit mores in imperio, & virtutem illic inuenit vbi eam plerique corrumpunt: Imago Flauij Vespasiani æquauit Patrem fortitudine, & liberalitate superauit; adeò in omnes beneficus vt amicis aliquando diceret perdidisse se eum diem quo alicui non fecisset benè: At vox illa augustior; auxi numerum ciuium non imminui; enumeraui genus humanum, nulla est miseria priuata quam non sublevarim, nulla publica quam non erexerim; imperauit duobus tantùm annis; adeo caduca sunt quæ sunt eximia, meruerat Titus Imperium Romanum, Titum Roma diutius non meruit.

EPISTOLA XV.

LVGDVNVM SVB DOMITIANO.

Ic Vespasiani filius, Titi frater, nihil Patris & fratris habuit præter fortunam: huic tamen regendæ impar fuit; homo indomitus, & solo nomine Domitianus: quæris tamen qualis erga Imperium, & qualis erga Lugdunum fuerit.

Ante imperium, virtutum specie obuelans vitia, Patri similis haberi voluit; adeptus imperium detracta personâ, crudelis, auarus, sordidus similem se Neroni probauit non Patri: nec sago quam toga melior à Decebalo Dacorum Rege victus, empta pace de ignauia sua triumphum egit; ne tamen arma nescire videretur: primus indixit bellum Christia-

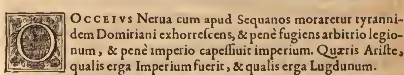
nis, atque vt ignauiam discas, ab iis quoque superatus est etiam inermibus; denique vt haberet quos cæderet captabat muscas in palatio, & captas veru transfigebat: dignum enimuero Imperatore certamen pugnare cum muscis.

Amauit tamen Domitianus Lugdunum quod vidit, & vbi aliquandiu substitit missus à Patre in Gallias contra Ciuilem, Sabinum, & alios Imperij æmulos, at eos ante Domitiani aduentum Cerealis domuerat.

Claudo Epistolam breui elogio, Domitianus hostis muscis, musca hostibus, Lugdunensibus tamen Apis fuit.

EPISTOLA XVI.

LVGDVNVM SVB NERVA.

OCCEIVS Nerua cum apud Sequanos moraretur tyrannidem Domitiani exhorrescens, & penè fugiens arbitrio legionum, & penè imperio capessiuit imperium. Quæris Ariste, qualis erga Imperium fuerit, & qualis erga Lugdunum.

Hic imperare coactus Patrem se Patriæ exhibere maluit quam Imperatorem: afflictas ciuitates statui meliori restituit: puellas & pueros egenis parentibus natos sumptu publico per oppida Italiæ ali iussit: quidquid tributis pœnæ nomine accesserat indulgeri voluit; grauem pœnam arbitratus esse solum ipsum tributum: publicarum iniuriarum vindex priuatarum arbiter ius omnibus reddens nisi sibi, nihil diuinius esse dicebat quam posse parcere, nihil humanius esse quam velle: Denique prudentissimus senex cum Imperij onus graue esse sentiret, adsciuit in partem curarum Vlpium Traianum, & Cæsarem dixit; neque ita multò post vertente anno excessit è viuis, securus sui in amico, & Imperij in Traiano.

Viderat Lugdunum Nerua dum ad Sequanos exercitum duceret; vidit dum post susceptum apud Sequanos Imperium Romam rediuit; nec dubium est quin Lugdunenses euntem pecuniis iuuerint; nec minus certum est impositas à Galba Lugdunensibus pœnas à benigno Imperatore condonatas: beneficus erga alios dum pœnas tributorum imminuit, erga Lugdunenses iustus dum sustulit.

EPISTOLA XVII.

LVGDVNVM SVB TRAIANO.

HIc quoque Lugdunum vidit dum accepto apud Coloniam Agrippinam imperio, Romam repetiit non aliâ via quam Lugduno, audi qualem hæredem Nerua elegerit.

Extraneus Neruæ, vt hæres esse posset adoptatus est in filium, ex filio in Augustum: nec poterat Nerua consulêre prudentius, & vtilius orbi: negauerat ei natura liberos virtus dedit; & fuit tam bonus Patri & orbi Trajanus vt meruerit appellari optimus: cum ensem Præfecto Prætorij traderet dixisse fertur, vtere pro me si benè egero, contra me si male: nemo Imperator melius dixit, nemo meliùs egit.

Et fortis fuit Trajanus & magnificus; audi fortitudinem, in Septemtrione Decebalo victo primus Istrum prodigiosa lapidum mole calcabilem reddidit; in Oriente Parthos Ctesiphonte, & Seleuciâ spoliauit: Armeniæ Regem Romanis legibus parêre coëgit; de Indis spolia reportauit; & longè, latéque victor Romanum se Alexandrum iactauit.

Audi magnificentiam, excitauit Romæ Columnam illam Colosso parem inscriptam rebus suis; sed audi vanitatem humanarum rerum, non ita multo post rebellarunt subactæ Prouinciæ, Parthi impositas leges excusserunt, Iudæi in Palestina, Cypro & Asia quadringenta & sexaginta hominum millia peremerunt; ipse ab Agarenis repulsus Selinunte in Cilicia aquâ intercute, & Apoplexia correptus interiit: Cinis Romam delatus illustri pompa de morte triumphauit, & mors de Cinere.

Denique superest Columna Trajani non Trajanus, viuit in eâ fama hominis & sub illa fama: fabula est pepercisse Christum Trajano, qui non pepercit Christianis: pepercit Plinius junior, at verius Panegyricum Christi composuit quam Trajani.

EPISTOLA XVIII.

LVGDVNVM SVB ADRIANO.

HIc Lugdunum bis vidit dum Prouincias Imperij lustraret pedes, & recognosceret orbem terrarum vt ruinas resarciret: eam in rem ductabat exercitum non militum sed fabrorum, Architectorum, artificum, quos in cohortes & legiones distribuebat; nouum mili-

tiæ genus, & ante Adrianum inauditum; aperiebant se vltro huic exercitui vrbes omnes; & nemo erat qui non hoc nouo militiæ genere vinci vellet.

Hoc exercitu Adrianus in Britanniâ murum ad 80. passuum millia erexit, eodem Antinoem vrbem apud Ægyptum, eodem in Iudæa vbi olim Solyma erat, Æliam Capitolinam extruxit, impio tamen vocabulo, & ausu sacrilego: hoc eodem exercitu Pontem Ælium substruxit apud Sequanos ad Dittacium oppidum, quod etiam arce muniuit, & Metropolim Prouinciæ esse voluit; hodieque vocabulo Gallico, Pontarlier nomine Ælij Adriani meminit; hoc tamen discrimen est Adriani & fluuij, fluxit Adrianus & periit, fluit hodieque exiguus fluuius, & integer viuit.

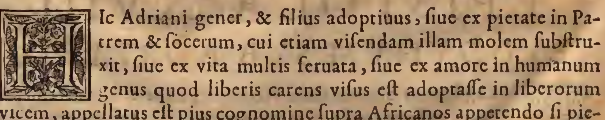
Id laudabile in Adriano, at quam multa vitiosa, ingenium varium, multiplex, multiforme, inuidum, lasciuum, auidum gloriæ & ignauum; cum Regibus pace impetrata occultis conditionibus gloriabatur tamen plus se otio adeptum esse, quam armis cæteros.

At hæc inanis gloria erat, amabat vir fictus vmbras virtutum non virtutes ipsas, adeò intolerabilis domi vt diceret solêret Sabina vxor, id vnum timuisse se ne in perniciem orbis terrarum prolem ex tali monstro susciperet. Denique vix tolerabilis sibi, ipsi seruabatur à suis ne in seipsum sæuiret, qui in multos præsertim Christianos immaniter sæuierat.

Amabat tamen Lugdunum Adrianus & amabatur à Lugdunensibus, eius amoris illustre monimentum extabat Lugduni, cuius meminit Tillius in Chron. an. C. 840. & quod cecidisse ait ann. qui mortem Ludouici Pij subsecutus est: quale autem hoc monimentum fuerit disputant eruditi; simile vero est Colossum fuisse, aut pyramidem aut molem ei similem quam Antoninus Adriano erexit. Ex eo videas quàm fidele Lugdunum fuerit Imperatoribus, & quam fidele sit Regibus.

EPISTOLA XIX.

LVGDVNVM SVB ANTONINO PIO.

HIc Adriani gener, & filius adoptiuus, siue ex pietate in Patrem & socerum, cui etiam visendam illam molem substruxit, siue ex vita multis seruata, siue ex amore in humanum genus quod liberis carens visus est adoptasse in liberorum vicem, appellatus est pius cognomine supra Africanos appetendo si pietas fuisset vera non vana.

Audi, Ariste, qua arte rexerit orbem terrarum noua ars fuit Impera-

toribus adhuc ignota, ab Italia nunquam, vix vnquam Româ profectus, vbique tamen authoritate præsens erat: huic authoritati Pharasmenes Iberiæ Rex concessit omnia; hanc authoritatem venerati Indi, Bactriani, Hircani, hoc est ipsa barbaries controuersiarum suorum arbitrum Antoninum elegêre: tantum apud omnes valet virtus & opinio virtutis.

Præfuit imperio annis 23. & diutius præesse meruerat; vir vsque adeò mitis vt cum ob inopiæ frumentariæ suspicionem lapidibus impeteretur à Plebe Romana, maluerit rationibus allatis quam armis vlcisci iniuriam; vt mirum sit hominem natura mitissimum sæuire in Christianos potuisse: at nimirum homo plurium Deorum studiosus desperabat locum inter Deos si vnicus esset Deus.

Decreta sunt ei sacrificia, sacerdotes, & templa: sed tam hæc omnia falsa fuêre quam falsus ipse Deus: Numæ à plerisque collatus est, & fuit vterque superstitiosus magis quam pius.

Vix Lugdunum vidit, qui extra Romam nihil vidit: erudiebatur interea orbis terrarum ad veram pietatem, & Lugdunum sub Potino Præsule incipiebat esse Christianum.

EPISTOLA XX.

LVGDVNVM SVB MARCO AVRELIO, ET LVCIO VERO.

QVÆRIS, Ariste, quales Imperatores fuerint, & quid Lugdunum ab vtroque vel altero sit passum, paucis euoluo rem satis implexam.

Marcus Aurelius Antoninus, verus Philosophus erat si sapientiam Christianam amplecti maluisset quam admirari: adoptauerat illum Antoninus in filium, nimirum similem sibi, nec facile fuisset vtrumque distinguere si annis perinde ac moribus fuissent pares.

Quam similis fuit Antonino Marcus, tam dissimilis Lucius fuit; adscitus tamen est in partem imperij, sed non virtutis: scilicet luxu & libidine diffluens vitia Adriani habuit non virtutes Antonini & Marci: simulabat tamen Philosophum vt fratrem falleret, & viuebat Epicurum: gessit tamen fortia in Oriente contra Parthos, in Septemtrione contra Marcomannos, vt mirum sit eundem hominem Martem potuisse esse & Venerem, atque in eodem Palatio habitare potuisse in duobus fratribus vitium & virtutem.

Extincto Lucio Vero post vndecim annos solus Marcus Aurelius im-

perium tenuit, verè Philosophus qui ab infantia nec vultum gaudio nec mœrore mutauit; expertus est tamen prosperam & aduersam fortunam, & oculis iisdem vtramque vidit.

Ex pluribus victoriis vnam laudo quam debet Christianis, interclusus à Quadis Aurelius ipse & Romanus exercitus, & siti & calore erat periturus: in iis rerum angustiis passus est Legionem Christianam inuocare Deum suum: nec mora Cœlum coruscans fulminibus dissipauit Quados, & aër imbribus defluens refecit sitim, & calorem temperauit; ab eo euentu legio Ceraunobolos seu fulminatrix appellata est, & prærogatiua illustri principem locum in exercitu obtinuit, aliisque Legionibus semper præiuit, & præibat cum illa Deus.

Placet exscribere verba quædam rescripti: concedamus inquit talibus vt sint Christiani, ne quæ arma huius generis contra nos petant: Censeo autem neminem quod Christianus sit esse in crimen, & iudicium vocandum; quod si quis inuentus fuerit crimini dare cuipiam quod Christianus sit, si nihil aliud obiectum est dimitti volo, eum autem qui Christianum accusauit viuum exuri, &c. Hæc autem S. C. etiam sanciri volo; atque hoc meum edictum in foro D. Trajani proponi vt legi possit; curæ autem erit Vetrasio Pollioni Præfecto vrbis, vt ad omnes Prouincias hæc constitutio mittatur; neque quisquam qui eam exscribere voluerit prohibeatur.

Quis credat post hoc Christianæ fidei miraculum, post rescriptum honorificum, post Senatus Consultum, Imperatorem alioqui natura mitissimum, & Philosophum sæuire potuisse in Christianos? permisit tamen ipse sæuiri à Præfectis, & ipse sæuiuit edictis, non quidem publicis vt ait Tertull. in Apol. sed priuatis, quale est illud de Attalo ad Galliæ Præsidem, vt constat ex literis Lugdunensis & Viennensis Ecclesiæ ad Asianos: scilicet obsoleuerat sensim memoria accepti beneficij, & corrumpebant eius mentem mali Philosophi; & tumidus ipse humana Philosophiâ non agnoscebat diuinam: negabat miser Deum fieri potuisse hominem, & fecerat ipse Antoninum Deum.

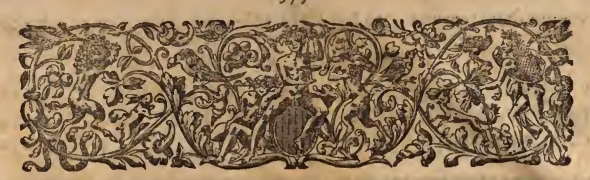
Tunc vero illustres Cœlo Martyres Lugdunum dedit, octo & quadraginta enumerant Ado, Paradinus, Champerius in tract. de claris Lugdun. lib. 2. & post eos Theophilus Raynaudus proleg. 3. indiculi SS. Lugdunensium: inter quos Plotinus Præsul, & Blandina in Ancillæ corpore plusquam Domina, fortius dimicarunt: tunc vero Christus per senem, & puellam de profana Philosophia, & Romana fortitudine triumphauit.

At hæc & similia facinora pertinent ad Lugdunum sacrum, ego hac vltima Epistola absoluo profanum.

HACTENVS Hiſtoriam veteris Lugduni nouâ methodo ſcripſi, nec fortaſſis ingratâ: non ſemper incedendum eſt tritâ via, gratius eſſe ſolet iter quod viator facit, quam quod inuenit, & ſæpè rectiores ſunt ſemitæ, & plerunque breuiores: rogarunt ſæpè viri Lugdunenſes primarij vt totam Lugduni veteris, & recentis Hiſtoriam eâdem methodo ſcriberem: prohibuerunt duæ rationes ne id facerem, prima fuit, veterum aliquot familiarum annoſa nobilitas, quæ dum creuit annis, decreuit diuitiis: altera erat, recentium aliquot familiarum glorioſa nobilitas, ſed iunior ætas: placère vtriſque difficile erat, & pronum diſplicère alterutris.

Laborioſos indices vtriuſque Lugduni, profani & ſacri, & omnium familiarum ex variis M. S. collegit P. Petrus Bullioud S. I. Lugdunenſis, ex ea familia quam nemo neſcit qui Lugdunum nouit: Ac vide modeſtiam hominis, maluit vir eruditus indicare materias quam explicare, propterea laborem ſuum appellare voluit Lugdunenſium rerum indices. Ego ex iis indicibus ſe legiſſe me aliqua libens profiteor, & ne ſim ingratus Authori reſtituo.

LIBER SEPTIMVS. ELOGIA POËTICA.

PERTINENT ad hunc ſeptimum librum variæ Poëſes quinque prioribus libris aſperſæ, & libro octauo aſpergendæ.

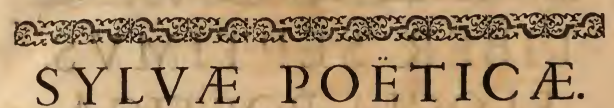
IN LIBRO PRIMO.

IN LIBRO SECVNDO.

IN LIBRO TERTIO.

IN LIBRO QVARTO.

IN LIBRO QVINTO.

SYLVÆ POËTICÆ.

SYLVA PRIMA.

ARISTVS PASTOR.

ASTOR *Aristus erat, cui plebs dilecta bidentum*
Arebat languente siti; defecerat humor
Fontibus, & tristi solus superabat Aristo
Sanguinis & lacrymarum humor; post vota, precesque,
Durus adhuc morbi causam celabat Apollo;
Optanti fit Numen amor, morboque medelam
Suggerit; vt pestem lacrymis & sanguine potet,
Et fiat fons ipse gregi; veneratus amoris
Ingenium, venam ferro scrutatur Aristus,
Ferreus ipse sibi, lacrymisque, & sanguine rorans,
Fit duplex ouibus fluuius.
Innixusque pedo, dextramque, & vulnera tendens,
Ad potum lacrymante gregem inuitabat auena;
Currite lanigenæ pecudes, gustate fluenta,
Et latices quos fodit amor, pietasque reclusit;
Ex oculis vndæ rorant, è vulnere sanguis
Profluit, hic vobis riuus decurrit vterque,
Impensis & vterque meis; ne parcite fonti
Dum sistet supplebit amor; felicia venæ
Vulnera, felices lacrymæ, si viuat ouile
Pastoris per damna sui?
Intereà lacrymis pecudes, & sanguine pastæ
Expleuêre sitim; Pastor sæpè ipse satiscens
Pascebat se rore suo, potusque, cibusque

Et conuiua sibi; tandem quos fecerat ipse
Clausit amor latices, suffecitque omnibus vnda,
Dum nulla vnda fuit.
Senserunt grata pecudes Pastoris amorem,
Et memori sensu, & signis, gestuque loquaci
Pastorem coluere suum: Tu verus Aristus
Tu Pastor Christe es; Tu venas corporis omnes
Mutasti in latices, vndisque & sanguine rorans
Inuitas populos omnes ad fercula de Te,
Et potum de rore tuo. O miracula amoris!
O sortem felicem hominum! licet omnibus esse
Conuiuas Domini, & sacræ mysteria mensæ
Impensis celebrare Dei.

SYLVA SECVNDA.

CARLOMANNVS EX REGE PASTOR.

Ex olim mox Pastor oues pascebat Amyntas
Et Regem exutus sub opaci nube Cuculli
Rector adhuc, & Pastor erat.
Ecce tibi solam à tergo procul ire bidentem
Aspicit, & causam explorans plorare subaudit,
Et lacrymis sine voce loqui.
Sentit amor lacrymas, penè ipsa silentia sentit,
Et voces sine voce audit; miseratus Amyntas
Accurrit, claudaque videns insistere plantâ
Assidet, & gremio miseram amplexatus amico
Alloquitur nutu, fit amor vocalis vtrique,
Respondent, & vterque silet.
Mox plagam attrectans fractæ dedit oscula plantæ,
Palpauit blandè, lacrymis aspersit amaris,
Vnguentum fuit ille liquor; tùm fragmine vestis
Induit, & leuibus muniuit vtrimque bacillis;
Quod deërat suppleuit amor.
Crescebant vmbræ intereà, vergebat horison;
Inclinante die, grex sponte ad ouile redibat;
Adblanditus oui, ceruici imponit Amyntas
Molle onus, & placidæ surgens sub pondere molis,

Hoc cantu socias pecudes, ægramque bidentem,
Et proprium recreabat iter: Nunc inquit Amynta,
Nunc Regem esse licet, mutaui insignia regni,
Nec Regem amisi, totum hoc sub pondere regnum est:
O onus innocuum! ô facile & tolerabile pondus!
Quam dispar moles hominum est! Tua sarcina Christe
Hæc fuit impositum ceruici attollere mundum,
Et gemuit sub mole Deus: Tu sarcina nobis
Christe leuis, legesque tuæ tractabile pondus,
Victorem vehis ipse tuum, Tu nobilis Agnus
Qui tollis peccata hominum; Tu me Agne tulisti
Et pondus vis esse meum. O sine pondere pondus!
O me felicem cui sarcina Christus in Agno,
Et Deus est Pastoris onus; sic ibat Amyntas
Succollans, toleransque agnum, vidêre beatæ
Aligerûm mentes Regem in Pastore latentem,
Spectauit Deus, & risit sub vellere Regem,
Et Verbum sub Rege latens: Ouis ægra salutem
Intereà accepit, gratesque rependit Amyntæ,
Et memorem semper repræsentauit amorem.

SYLVA TERTIA.

ANDRODI ET LEONIS AMOR,

EX AVLO GELLIO.

HÆREBAT laceri plantæ defixa Leonis
Spina nocens, strictusque rubi mucrone gemebat
Difficilis plorare Leo; subtile foramen
Febris erat, sæuusque dolor; sic lædit acumen!
Nec morbo medicamen erat, quis enim audeat esse
Languentis medicus, vix tangere tentet Apollo,
Ægrotum medicina timet, vox ipsa timetur,
Et terret plorando Leo.
Fortè ingressus erat speluncam Androdus inanem;
Ignarus quæ tecta hospes, quæque antra subiret;
Dum sedet, ecce Leo veteris redit incola rupis,
Et Regem se voce probat, perterritus hospes,
Ex antro responsa petit, propiusque Leonem

Aſpiciens triplici miratur ſiſtere plantâ ;
Fit triplex ea planta tripus vnde omina ſumat ;
Mox vbi ſingultus audit, rorantiaque ora
Aſpicit inuitis lacrymis, ex indice morbum
Colligit, & medicum fingens, blandumque ſalutans,
Vt valeat ſine voce rogat, loquiturque figuris ;
Quot loquitur natura modis! vocalia ſenſit
Signa leo, caudâque loquens, reddenſque ſalutem,
Se primùm proſternit humi, medicumque ſedere
Inuitat, laceræque oſtentans vulnera plantæ,
Poſcit opem mutis lacrymis, geſtuque meretur ;
Androdus plantam attrectans, vngueſque recuruos,
Quos cicures faciebat amor, tandem indice tactu
Hærentem ſenſit ſpinam, telumque reuellens
Expreſſit ſaniem, libauitque oſcula plantæ ;
Et plagam obſignauit amor.
Quis numeret mutas grates, nutuſque leonis
Vocales ſine voce? diu fuit hoſpes & altor,
Et medici conuiua ſui ; nec finis amorum
Sylua fuit, captus tandem & damnatus vterque.
Ad pugnam iam promptus erat ; cum vtrique recurrit
Sylua, & amor ; primuſque Leo veneratus amorem ;
Blanditur caudâ memori, veſtigia lambit,
Et geſtu loquitur ; nec ſegnior oſcula figit
Androdus, palpat veterem, & reſalutat amicum.
Et Circo fit ludus amor, Roma ipſa triumphum
Audiit, & flores vtrique hoc carmine ſparſit.
Ecce homo Chirurgus læſi, medicuſque leonis ;
Ecce leo ſeruus Chirurgi, & ſeruus amoris.

SYLVA QVARTA.

ALEXIS ET LEONIS AMOR ALLEGORICVS.

LAPSVS *in obſcuram foueam Leo triſte gemebat,*
Et gemitus regalis erat ; forte ibat Alexis
Venatum ; mixtos gemitus rugitibus audit
Apparetque etiam plorans Leo.

Attonitus, vineque legens vestigia vocis
Substitit, & pronus videt altæ in gurgite fossæ
Captiui speciem Regis, qui supplice caudâ,
Vocali capitis nutu, mutâque palæstrâ,
Plus loquitur quam verba sonant, miseratus Alexis
Promittit quam nescit opem.
Omnia lustranti circum, dum singula desunt
Auxilium suggessit amor; decisa iacebat
Quercus humi, hanc humero & manibus versare laborat,
Supplet amor vires, tandemque aduoluit vterque,
Et tamen vnus erat.
Deuoluensque monet gestus clamore Leonem
Excipiat syluam labentem, aptèque reponat,
Et pontem struat ipse sibi: nec segnior ille
Succollat, pontique subest pons ipse futuro,
Et solidum sibi fundat iter; mox impete facto
Insiliens, plantis quercum transcendit aduncis,
Et grauis incessu patuit Leo; mox vbi terram
Attigit, aduoluens corpus, caudaque, iubisque,
Supplicibus, Dominum pronus veneratur Alexim,
Libertatem offert, promptumque ad iussa Leonem,
Et famulum sub Rege canem.
Ingenium, sensumque feræ miratus Alexis
Accumbens collo, palpansque, iterumque remulcens,
Admisit famulum, & dominum promisit amicum.
Iamque domum omissa prædandi mente redibat,
Contentus Rege in prædam, cum Ceruus anhelans
Hoste procul misso maiorem incautus in hostem
Incidit, & Regem agnoscens, subdique recusans
Securum properabat iter; sed præpete saltu
Insiliens, vrgensque Leo, plantâque recuruâ
Suffigens, captumque tenens ostendit Alexi,
Et seruum facit ex ceruo; mox vngue retorquens
Ceruicem, torsit vitam & spiracula vitæ,
Dorsoque imponens victori imbelle cadauer,
Ibat ouans Rex & famulus.
Iam villæ vicinus erat, cùm exterrita coniux,
Et pueri exclamant gemini formidine monstri;
Horrorem dominæ sensit Leo, parteque monstri
Deposita, collo, & cauda, gestuque loquaci
Se famulum mutus clamat, fingensque molossum;

Lusit, & horrorem blando correxit amore.

Ne tamen aut catulus tantùm, vel Simius esset,
Assiduus venatum ibat, prædasque reportans,
Præda Leo, & prædator erat;

Denique post aliquot soles armatur Alexis
Ad sacrum cruciger bellum, cum Gallia miles,
Totusque eoum vesper migraret in orbem,
Et Reges sub Rege Deo.

Sensit iter bellumque Leo, nec voce iubentis,
Nec terrentis heri potuit clamore teneri
Ne veniat comes; hac tantum non parte fidelis
Dum tentat retinêre fidem; ne ingratus abiret,
Colloque & caudâ grates vndante rependit,
Verbaque suppleuit rugitu.

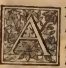
Ventum erat ad Naues, & Nauita vela parabat,
Vt videt horrendum naui se inferre Leonem,
Quis nobis hæc audet, ait, producere monstra,
Monstrorum satis æquor habet, cur addere monstris
Monstra iuuat? non hæc portenta expectat Idume,
Portentis iam plena suis, petit arma, virosque,
Poscit Equos, non indociles ad bella leones:
Exeat è Naui, non est hæc sylua ferarum,
Ipse homines non monstra veho, fauêre querelis
Turba tremens, causamque metus excedere naui,
Communi clamore iubent; nulla inquit Alexis
Nulla metus causa est, hæc sola figura leonis,
Naturam mutauit amor; sed plura parantem
Dicere, mussantis vetat indignatio turbæ,
Et vocem, nauimque negat.

Opprobrium Domini sensit leo, iamque parabat
Vlcisci, & sensim monstri natura redibat,
Aspexit, nutuque iras placauit Alexis,
Eductumque foras verbis affatur amicis;
Arrecta stetit aure leo.

Diuidimur tandem, Deus hæc diuortia fecit,
Nec decet vlterius Regem seruire leonem,
En tibi syluarum regnum natura redonat,
Donaui quod sæpe tibi; nec longius hospes
A Patria distas, vbicunque est sylua specusque
Hic patria est, regnumque tuum; tibi cymba negatur,
Nec digna est te Rege ratis; nec plura locutus

Palpauit, mulsitque iubas, atque oscula fixit
Ingressusque ratem iussit retinacula rumpi,
Et mundi interrupit iter.
Quid non audet amor? quis amori imperuius orbis?
Inueniet si desit iter; fugiebat Alexis,
Vt sensit fugisse leo, testatus amorem
Rugitu, medias pronum se immittit in vndas,
Et quærit quod nescit iter; primo impete saltus,
Moleque membrorum tractus maris ima petebat,
Vt sensit discrimen amor, ceruice prehensum
Sustinuit, plantasque mouens, caudamque gubernans,
Edocuit quam siccus adhuc nesciuerat artem,
Ibat ouans, Regemque Leo per cærula fingens,
Rugitu terrebat aquas; vidêre natantem,
Et timuêre maris populi, spectauit Alexis
Et lacrymis animos dedit, ille vt sensit Alexim
Attollens caput, & caudâ super æquora ludens
Blanditur qua parte potest, miseratus Alexis
Hic inquit vos tangat amor; succurrite amori
Dum natat, & Dominam in famulo defendite vitam,
Non solus moriere Leo, tecum ibit Alexis;
Iamque ibat; mouit Nautam certamen amoris;
Viuat vterque inquit, digna est ea pugna salute,
Vicisti moriendo Leo, recreatus Alexis
Porgit vtramque manum, socij adiuuêre trahentem;
Adiuuit sese ipse Leo, saltuque superbo
Insilit in nauem, rorantesque excutit vndas,
Et mortem permixtam vndis.
Mox caudâ, colloque loquax, mutaque figurâ
Facundus, Dominam nauim sine voce salutat,
Et grates quas nescit agit.
At toto Dominum gestu proclamat Alexim,
Palpatusque manu, & nutu procumbere iussus
Procidit, exercensque canem, fingensque molossum,
Simium agens, famulus nauis, custosque, vigilque,
Et ludus sub Rege fuit.
Denique sub Domino terras lustrauit eoas,
Sub Domino rediit, plenusque fidelibus annis,
Occidit, elogio dignus Leo, dignus Alexis.

PROSOPOPEIA ANGLIÆ POST RÆANAM INSVLAM OBSIDIONE LIBERATAM.

NGLIA quam felix olim! cum sceptra, crucesque
Dextra meas dispar gereret, cum sacra profanis
Differrent, nec frons eadem vittasque, apicesque
Præferret, geminoque humerus sudaret in ostro;
Ex quo permixtum est sacræ diadema Tiaræ
Cuncta tulit sublata fides; sed damna vetusta
Quid memoro, grauius præsenti clade fatigor,
Et vereor ne sint venturæ ostenta ruinæ.
Illa ego cærulei quondam regina profundi,
Victrices cuius classes & simus Lappon,
Et Sinæ imberbes, orbique incognitus orbis
Victus adorauit, timuerunt cætera vinci:
Illa ego post toto collectas æquore prædas,
Vincor Ræanæ fatali in limite terræ,
Ignotosque orbi portus, & laudis egentes
Vt clade attollam memori, nomenque decusque
Et palmas humili ridenda in littore pono;
Et nunc Rea meis illustris, & inclyta damnis
Ostentat probrosa meæ monimenta ruinæ;
Hic limes rerum, & triplex hoc funere regnum
Mergitur, angustoque cadit magna Anglia portu.
At non Villeri non hæc promissa dedisti,
Cum tecum abducens delectæ robora pubis,
Et puppes, & signa meis spirantia Pardis,
Et gazas, & opes, & vectigalia secli
Venturi, & seris pendenda nepotibus æra,
Lugentem, patriaque omnes de laude monentem
Iussisti certos Franca de Gente triumphos
Sperare, & nostris labyrinthum texere in hortis,
Lilia vbi plantis flerent captiua sub Anglis;
Et nunc tota tibi sterilisque, & inutilis æstas
Exiguæ periit consumpta in cespite terræ,
Quam propriæ auulsam sedis radice per aurat

Aut rapere, aut vastæ potuisti imponere classi,
Vile onus, & terris sulcandam inferre britannis:
Intereà dum tu lentò trahis otia portu,
Obsessas turres, & mœniâ substruit hostis,
Et quas non patitur contractior insula moles,
Extendit vacuo vaga propugnacula Olympo,
Et cælo spatium petit, ædificatque per auras:
Hæc vita obsessis, dumque ori fercula desunt,
Membra labor, virtusque animos spe lactat alumna,
At Tibi vix toto pretiosa annona profundo
Conuehitur, pigrisque cibis elementa laborant,
Nec satis in sumptus est Anglia: quæ magis vrit
Me cura, & grauiùs turpis pudor inficit ora;
Nec centum ingentes pinus, nec in æquore sylua
Arboribus densata meis, nec miles & arma
Angustos potuere hosti defendere portus,
Et clausas prohibere vias; pudet acta referre,
Bisdeni exigui lintres, quos obuia classis
Excipere, atque aluo potuit sorbêre capaci
Exiguam ventris prædam, tamen agmine iuncto
Transtra per, aduersasque trabes, tensosque rudentes,
Per cæli noctisque vmbras, per tela, per enses,
Per flammas, piceamque diem, perque omnia clausa
Inuenêre viam, portuque inuecta supellex
Fertur in obsessas arces; hæc quisquis ô olim
Accipies, ne ficta puta, nec dum æquora clausa
Obsessosque audis, & classe & milite portus,
Supplementa famis celeres delata per auras,
Aut cælo delapsa puta; quo credere possis
Emeritos, primisque pares heroïbus ausus,
Iurata in proprium testor victa Anglia probrum,
Vulneribusque meis, & certo sanguine signo.
Quid referam euentus belli? iam littore victor
Infert se terræ Francus, committitur impar
Pugna, cadunt, fugiunt Angli, terrâque marique
Vincor, nec numerus prodest, nec tela, locusque,
Quod potuit fauisse nocet; premit arduus hostis,
Imminet, incumbit, ferit, & dum plurimus instat,
Instandi spatium totus rapit; vna securis
Vt perhibent, truncos quinque à radicibus imis
Subruit, emeritâ deinceps falx digna sub vmbra

Cessare,

Cessare, & ferias illustri hoc ducere verbo
Et Messi falx vna satis: quos denique viuos
Non poterat vix iam breuior capit insula, cæsos,
Inque nouo natat Oceano, sternuntur vbique,
Fitque alter casus primo, exitiumque sequenti;
Strata iacent breuibus densata cadauera glebis,
Nec satis in tumulos tellus patet; æquora turpes
Relliquias inuita ferunt, patriæque remittunt.
Has ego relliquias vt vidi, & inania transtra,
Et vacuas armis puppes, quas milite plenas
Miseram, vt æqualem numerum velorum, hominumque;
Anglia, vixisti dixi, Rupella stetisti;
Nunc mecum tua fata ruunt, sed prima peribis,
Præludent tua fata meis.
Hæc tamen hora mea est, hanc si sciat Indus vterque
Clade mea fatalem horam, subsannet vterque
Indus, & extremo vincet me Francus in orbe.
Quanquam ego quid metuo? hæc aliis ridenda ruina,
Exoptanda mihi, properant fata illa beata,
Fata, quibus regnis virtus proscripta britannis,
Et pietas, & sancta fides armata redibit,
Vnde armis expulsa fuit; rursum Anglia Cælo
Florebo, rursumque meos Edoarde per hortos
Fragrabis, vestro hi flores de sanguine surgent
Heroes fidei, tua erit, tua gloria France,
Ludouice veni, meritamque vlciscere gentem,
Dummodo flagitij virtus vindicta, meæque
Perfidia sit pœna fides, dumque Anglia Franco
Iungitur, vna fides Francis dominetur, & Anglis.

LVDOVICO XIII. CARMEN PANEGYRICVM, OB EXPVGNATAM RVPELLAM.

PARS PRIMA.

APPARATVS AD BELLVM, ET FACTIOSA REBELLIVM Consilia, hæresis Rupellæ furit, rebellionem consulit, in Angliam trajicit, bellum suadet, inde volcas dum petit, Lugdunum peste inficit, Nemausum turbat, Rupellam redit, vnde dum nuntius Anglus redibit capiendus prædicitur.

XANTONICI *Domina Oceani, Regina rebellis*
Rupellæ, Allobrogis proles, & Alumna Geneuæ,
Hæresis, vt fama vulgante, & conscia corda
Flagitij stimulante metu sibi bella parari
Sensit & vltrices pœnas. Nunc hæresis inquit
Grande aliquod molire nefas, quod crimine partum est
Seruetur scelere imperium, quid lenta vereris?
An scelus, an Regem? magnæ hæc ludibria mentis,
Cui semel in ludo Deus est; ex quo impia Regem,
Et graue prægnanti excussi de pectore Numen
Nulla animum iam culpa grauat; mihi Numinis instar
Arbitrium, & vitij ac virtutis norma libido est:
Quod si quæ virtutis adhuc per lumina mentis
Flamma micat, bello intereat; fit martia virtus
Quod pacis graue crimen erat; macte inquit Erynnis,
Quid metuis? suprema licent cui extrema parantur;
Vndique suppetias coge vndique, sydera, terras,
Atque Erebum sub signa voca, quodcunque fauebit,
Hoc Regem Numenque puta; si desit Olympus
Tartarus auxilio veniat, cui noxia virtus
Huic crimen Deus esse potest; mors, funera, cædes;
Pestis, & innocuæ dirissima nomina Pacis
Sæpè inclinatis sunt prospera nomina rebus.
Dixit, & horrendum infrendens tota vrbe rebelles
In Regem furias despumat, prima veneni

Incantamenta afflati sensère Ministri,
Gens impostorum est alienæ addicta ruinæ,
Cui fratrum pretiosa fides, virtusque, salusque,
Vitaque prætentæ luduntur imagine formæ.
Hinc viduam Matrem petit, huic duo pignora lecti
Eurusque & boreas, nec inani nomine dicti,
Hos mulier vana ad dextram læuamque locare,
In medio ipsa velit solio Zebedæa sedére,
Hæreticæ tria fulcra domus; hæc regia vota
Hæresis, & sacros regnandi ex suscitat ignes.
En ait æquales vobis fortuna coronas,
Et triplex diadema parat; qui maximus annis
Australes Volcarum oras, Albamque, Nemausumque
Imperiò regat, & Romæ monimenta vetustæ
Euertat, statuatque nouæ mysteria Romæ;
Oceani fines Aquilo, terrasque natantes,
Littoraque, & regnis habeat vicina Britannis,
Rex minor Oceani: Rupellæ Regia Mater
Æternam Imperij sedem & Capitolia fundet,
Ipsa Orbi Papa, & Mystes oracula reddat,
Gallia Caluino credat, Rhenusque Luthero.
Hæc mea mens, & si pendentem euoluere nubem
Bellorum liceat, vobis hæc aurea fila
Lanificæ, & triplex properant diadema Sorores;
Ecce sed in vestram armatur iurata ruinam
Gallia, prætentas instigat Roma querelas,
Exequitur rubeus Cardo: Rex credere pronus,
Et facilis quocunque sequi; gens prodiga vitæ
Nobilitas, rubri sequitur vexilla galeri,
Et pax in trabea, totumque in Cardine bellum est.
Opponenda armis sunt arma, altaribus aræ,
Romanæ Rupella Petræ, Rupique tuendæ
Patroni tutela orbis; si calce superbo
Subiectum proculco solum, inclamatus ad arma
Tartarus, & iussi surgent ad bella Gigantes:
Sed nihil auxiliis opus est, cui publicus æther
Militat, Oceanus famulas ad iussa procellas,
Et vectigales aduoluit ad ostia fluctus:
Quid claudi Rupella times, cui mundus aperto
Oceano, latoque fluunt Elementa canali?
Quare age Rupellâ generosa includere Mater,

Oceano volitet Boreas, ego Regna Britanni
Perlustro, hinc volcas adeo, Rupemque reuiso.
Hæc ait, & blandum inspirat per membra venenum,
Infremuit Mater, pestemque admisit amicam.
Infelix mulier, magni infelicia partus
Pignora! magnanimæ quæ non decora inclyta famæ
Ferretis? si rectus amor vestra arma moueret,
Nunc mendax vos zelus agit, nunc bella parantur
In quibus & vinci turpe, & victoria probrum est:
Eia agite, & Regi heroës vos subdite vestros;
Tunc ego præteritæ delebo opprobria famæ,
Et Matrem, natosque, & auitæ laudis honores,
Transcribam memori ventura ad secula laude.
Interea Oceano furiata excedit Erynnis,
Fatalis quacunque infert vestigia plantæ,
Fatalis spargit lethalia grana veneni;
Contactu intumuit pelagus, vidére natantem
Xantonicæ ripæ, visuque hausére venenum;
Itius obstupuit portus, dumque eminus alba
Lilia miratur picto efflorescere dorso,
Non inquit pietas, non hæc tibi lilia virtus
Impressit tergo, non hic decora illa geruntur,
Periuræ memini voluisti imponere fronti,
Hoc scelus, & tergo insculptæ vestigia culpæ;
I mala in extremos nunquam reditura Britannos.
Ipsa Anglos penetrat portus, mentita decoros
Nobilis incessus Franci, barbæque trisulcum
Cuspidem, & errantes humeris colloque capillos,
Oraque, millenoque oculatas lumine vestes,
Hoc tantùm dispar, ficti hæc mendacia vultus,
Nil Francus mendacis habet; tùm forte recentis
Villerius nondum deterso puluere probri
Aptabat laceras Reanæ è clade carinas,
Relliquias Schomberte tuas, tua fortia facta
Toërasi, & prælusa meæ certamina Musæ.
Sollicitum, & mœstæ tergentem opprobria frontis
Sic Eques aggreditur, quid te dubij alea Martis
Sollicitat? casu Francus, tu Marte secundo
Vicisti, quod nox hosti, quod profuit æstus
Oceani, quod non nocuit temerarius error,
Hic ludus fortuna tuus; quod nauibus æquor,

Quod per te Alitibus fuerit vix peruius aër;
Quod bello accisæ vires, quod turpis egestas,
Dedendæ leges, & fœdera scripserat arcis,
Hæc animi sunt signa tui; sed vicerit hostis
Hoc si vicisse est Rœa excessisse Britannum,
Hæc reditu delenda fuga est, non altera Rœa
Est castris vallanda tuis, Rupella tenenda est;
Illa tuos supplex ad propugnacula Pardos
Explicat, illa Anglo claues, & lilia monstrat;
Non serta hæc ignota tibi, dudum illa Britannis
Insueuere hortis, & labro prona repando
Reginam agnouêre Rosam; repete Anglica iura
Et veteres regni titulos, & Patria sceptra,
Amissæ pars magna rei sub iura redibit,
Dum fiet Rupella obses? quondam illa Britannis
Seruiuit non sponte Rosis, nunc obuia claues
Mittit, & absentem inuitat per mœnia Regem,
I celer, & plenis ingressus in ostia velis,
Scande arces vbi picta Angli iam regnat imago.

Hæc ait, atque animo flores, & lilia pingit
Sub Dominis captiua Rosis; hinc alite gressu
Ad Volcas rapitur; quacunque incedit odorem
Tabificum, & stygij spargit contagia roris;
Hæc pestis causa, & grassantis origo veneni:

Caluinum perhibent animam cum efflaret Auerno,
Hæredi populo dirum hoc mandasse supremis
Flagitium tabulis, bello cum cætera deessent
Auxilia, vt pestem cognato accerseret orco,
Ibat, & infames morbos sub signa vocabat,
Lugduno transisse ferunt, ibi semina morbi
Sparsisse, & centro Regni inseuisse venenum,
Vnde in finitimas late succresceret oras:

O scelus ô dignas flammis, plumbique liquentis
Rore manus, video vt pestes, & clausa serarum,
Anticos valuarum obices, & garrula rostra
Fontium, & horrentes dumos, idæaque poma,
Incultas inopum vites, inarataque rura,
Perfundunt sanie, quin & lustralibus vndis,
Templorum stygij miscent mala semina roris,
Cui parcat? quæ sæua Deo non parcit Erynnis!

Iamque ad Volcarum fines delata Nemausum

Deuolat, hic Euro rem totam ex ordine pandit,
Tentatos Anglorum animos, iurataque belli
Fœdera, & armandam communi milite classem;
Rupellæ Dominam Matrem cum fratre relictam,
Et tu, inquit, misce ciuilibus omnia turbis,
In patriam ciues, iurataque fœdera Regum
In regnum committe vnum; nec damna verêre,
Dum tibi diuisæ veniat pars vna Coronæ,
Hoc munus turbare tuum; si sacra profanis,
Fatalique orbem possis miscére querela,
Tunc perturbatis pulchros Delphinas in vndis,
Liliaque, & pleno piscaberis æquore sceptra.
Hæc ait, & leuibus pennis sublata Geneuam
Tendit iter, terras vicina lacumque salutat
Natalem; his primùm fertur concepta sub auris,
Caluini, matrisque stygis Cocytia proles!
Hic nigri visuntur adhuc cunabula partus,
Et tectum, & diris vlulata vocibus ædes,
Expunctæ tabulæ, & præsenti numine templa
Exhausta, & vacuis cœnacula plena figuris.
Musa sile patriâ quid coniurarit in vrbe
Hæresis, & cœtus, & fœdera conscia noctis,
Et stygios Manes ad Sacramenta vocatos,
Vitales referunt dum monstrum infame sub auras
Exiret, tota ad partum natura vlulante,
Et natum execrante scelus, coiisse Geneuam
Tænareos cœtus, vbi Franci funera Regni,
Et fidei, & sacra iurata incendia Romæ;
Consiliis Erebi offensus subscripserat aër,
Illatas numerat messis centesima cædes;
Nunc Senio, & morbo monstrum frigente laborat.
At stygiæ rursus coëunt ad fata cateruæ,
Quis numeret medicas artes, & pharmaca longe
Quæsita, & Reges ad testamenta vocatos,
Non ita post Angli cognato nomine Regis
Promissam laturus opem legatus adibit,
Sed dum imprudenti relegit vestigia gressu,
Borbonides héros casses & retia ponet,
Et meliore dolo peregrinum fallet Vlyssem,
Et quas implicuit nodosis artibus artes
Soluet, & ignotis ænigmata tecta figuris.

Dicitur hic magnas Europæ iuiſſe per vrbes,
Iuratamque fidem, & ſociorum fœdera Regum
Scripſiſſe ægroto medicamina regia monſtro,
Et niſi fata obſtent, & Regi Numen amicum,
Inuiſam monſtro potuit reparare ſalutem,
Sed fidei LODOICE *tuæ fata vltima monſtris*
Debenturque tuo vitiorum funera Regno.

PARS SECVNDA,

OBSIDIO RVPELLAE, REGIS MORBVS,

DEIPARÆ AVXILIVM, TERRESTRIS OPPVGNATIO, agger in mari extructus, aduentus Spinolæ in caſtra, geminum cum Anglis nauale certamen.

ÆANIS *Anglum interea pulſurus ab oris*
Feſtinum Rex ibat iter; cum languida febris
Regalem ad villam generoſi incendia Regis,
Atque animos Regni penè vno frigore merſit.
Dicitur hæc inter gelidæ tentamina febris
Præſentem ſenſiſſe Deum, ſed & alma polorum
Regina affuſæ morbum medicamine lucis
Terſit, & affatu Regem demulſit amico.
O Cæli LODOICE *fauor, tua vita Tonanti,*
Et mores placuêre pij, talem eſſe decebat
Sub cuius mereat virtus ſtipendia ſignis,
Et ferrum miles pietas in crimina ſtringat;
Venturos metire dies, tibi tertia palma
Anglus erit, neue obſequium Rupella recuſet,
Parebunt Elementa priùs, natura præibit
Obſequio, fideique viam miracula ſternent.
Dixit, & in cœlum leuibus ſe ſuſtulit alis,
Aſcenſu teſtata Deam, donoque parentem.
Muſa ſile anguſtis Rææ in finibus oræ
Mactatam Anglorum laudem, tranſmiſſa natatū
Æquora, & inuentos per clauſa elementa regreſſus,
Et pulſos pelago ſine claſſe, atque hoſte Britannos.
Hæc olim cantata meæ præludia Muſæ.
Gallia ſi noſſes proprias in prælia vires,

Quantùm vndis terraque vales, pridem orbis vterque,
Et Turca, & Solymæ calerent tua lilia flores,
Quæ pugna, quæ palma tuo sine sanguine parta?
Quæ plaga, quæ regio Arctoæ sub frigore Zonæ.
Non armis tentata tuis? te milite nuper
Verrucam Italiæ, terrarum ignobile punctum,
Non domuit gemini victrix Hispania mundi:
Per te Reano iacet Anglia littore victa
Hoc titulo, venit Leopardo audacior Anglus;
Ut Lepus occultas aufugit in Anseris oras,
Qui Gallis olim nocuit, nunc profuit Anser.
Et iam relliquiæ Anglorum, viduataque Classis
Milite, & æqualis numerus velorum, hominumque,
Fugerat explosus Gallis, nec ab Ansere tutus.
At Rex sollicitus fatis, & Virgine Matre
Promissam monstrante viam, sequor, ô sequor, inquit,
Magna Parens, sunt ista tui monimenta fauoris,
Te bellum Rupella manet, tu petra rebellis,
Tu fundamentum erroris, fideique Charybdis;
Nec turres, nec me tua propugnacula terrent,
Nec mare, nec gemini duplex tutela elementi,
Vel si communis tecum natura rebellet,
Ibo audax contra, Christo Duce, & auspice Matre.
Hæc ait, & litui sonitu conclamat ad arma;
Campus erat bibulo terræ præruptus hiatu,
Muta palus, stagnum fallax, loca lubrica saltu,
Ante vrbem superanda palus; quot bella, quot hostes
Vincendi, vt propius tandem pugnare liceret?
Sed quò dum loquimur Regem mauortius ardor,
Abripuit, iam se Maiestas Regia totis
Explicuit campis, iam lumine mœnia cinxit,
Iam vultu obsedit, iam nutu castra locauit,
Imperio respondet opus, cum milite ductor,
Cum ducibus miles, permixti vtrique calones;
Certatim incumbunt operi; gradus omnibus idem,
Obsequiis mandata sequi; Rex sparsus vbique
Imperiis onera exæquat, vultuque laborem
Subleuat, atque animos præsenti laude coronat.
Garrula quid tantùm Manuelem Græcia iactas,
Quod lapides humeris veheret, qui diuite gemmâ
Sublimis ferri potuit; Quid Roma Neronem

Quod

Quod mundum, corbemque humerò gestaret eodem;
Quid Constantinum quod fossæ pondera terræ,
Egereret dorso, vili sub pondere maior,
Quam dum humeris victi sustentat pondera mundi;
Non minor exemplo Lodoicus pondera tactu
Prælibat, tactuque suo leuiora relinquit.
Plus oculi fecère manu, duo sydera dicas,
Sic onera illustrant radiis, sic robora fessis
Inspirant, siccantque expressas frontibus vndas.
Iamque nouæ Rupellam arces, noua mœnia cingunt;
Iam tres metitur communis linea leucas,
Debuit hæc zona vndantem cohibere furorem;
Sed terræ quid claustra iuuant, dum littus apertum,
Clausum aperit captiuæ orbem; secura sedebat
In portu, nutuque Anglum Rupella vocabat
Auxilio, certæ promittens lilia prædæ.
Quæ clades metuenda mihi, si sola resisto?
Quæ pugna æqualis si non mecum æmula pugno?
Quid possim vincendo scio; nisi Numina mecum
Bella gerant, victi fient mihi victima Reges:
Sydera si pugnent, pro rupe armabitur òrcus;
Naturæ, dominæque artis me robora vallant,
Vt vincar, mecum pereant elementa necesse est,
Terrarum quid claustra times, cui regna profundi,
Et gemini pelagò prostant commercia Cæli.
LVDOVICE *tua est vincendæ gloria rupis,*
Nobilior tanto victoria surget ab hoste,
Iam cessère tibi terræ, mox æquora cedent.
Calliope extructum cane formidabile vallum,
Impositum Oceano vallum, quod serior ætas
Dum leget, ô homines nunc dicet, secula Patrum
Artifices habuère Deos! Qui condidit author
Dum stupet in mediis manibus miracula nasci.
Vix credit quod fundat opus: vestigia miles
Imprimit; & medio securus in æquore ridet
Hinc ignes Rupella tuos defensus ab vndis,
Hinc vndas Neptune tuas hoc aggere tutus.
Principio trunci & procèræ fragmina quercus
Defixa Oceani fundo, directaque ligna
In quadrum, sectasque cruces, & propede talo
Erectæ in decliue trabes, vt missa saburra,

Et lapidum, & ruptæ vægrandia pondera rupis,
Hærerent syluæ implexis deuincta lacertis.
Hæc facies operis: nutabat saxea moles
Ponderibus librata suis, diuisus hiabat
Murus, & admissos per hiulca foramina fluctus
Reddebat pelago; verùm indignata procella
Angustum callem, luctatur & obiice rupto
Exiliens, sociis lata ostia diuidit vndis.
Non nocuit iactura diu, se prodidit hostis
Vnda sibi, nam dum malecocti vulnera muri
Incauti subeunt fluctus, & soluere crudam
Compagem obnixi tentant, calcemque, lutumque
Conuectant, vdoque incrustant mœnia limo;
Transibant eadem nunquam per limina fluctus
Lapsuri, obducit socius quæ vulnera primus
Fecerat, & primis vndis nocuêre secundæ.
Nec tamen his pelagi feruor retinetur habenis,
Quò magis à ripa moles operosa recedit,
Hòc terrâ exclusum pelagus sublimius exit;
Aëre compensans iacturam, hinc lumine toruo
Subiectum despectat opus, mox agmine facto
Transilit, & saltu violata repagula ridet.
Iam terris terræ deerant, & robora syluis
Quæ ventrem implerent auidum, pelagique vetarent
Effusas per inane vias; ad cætera signa
Hoc quoque prodigium accessit, sobolescere visi
Fœcundi in venis lapides, & cædua sylua
Sub manibus, nascique nouæ sub vulnere plantæ;
Ergo visceribus pelagi penetralia terræ,
Et saxa & quercus grauidæ noua germina syluæ,
Totaque confuso demergitur æquore tellus.
Denique sublimis toto visenda profundo,
In mediis latè stetit ardua porticus vndis;
Rupellæ exitium minitans, Anglisque timorem,
Obsequium Regi, & læso reuerentiam Olympo.
Mansit hians medio tolerabilis æquore labes,
Ne desperaret Neptunus: scilicet vndis
Nolebas faciles prohibere ad mœnia lapsus,
Ne scelus elabi posset prohibêre volebas:
Permisisti vndis iter, vt spumante fragore
Vocales vrbem moneant, ne crede rebellis

Venturos quà vix pertransiit vnda Britannos,
Cede Deo, & Regi rupes, nec vincla recusa,
Quæ tu ne fugeres primæ admisère procellæ.
Hæc alter latij Fabius, virtutis Iberæ
Æternum, externumque decus, dum Spinola lustrat,
Dum circumductas ambit per mœnia fossas,
Erectasque arces numerat, totaque corona
Murorum per tres castella inter sita leucas,
Nunc inquit captæ crescit mihi gloria Bredæ
Dum Francis ars nostra placet; sed dum æquore vallum
Extructum, obsessos fluctus, iniectaque ponto
Vincla videt, nunc inquit habes quod Spinola discas,
Tu superare vrbes, docet æquora vincere Francus.
Felices Francorum acies, quibus imperat idem,
Rex idem exemplo præit, & cum milite Dux est:
Quam multis laus ista deest! At Tu optime Regum
Ne tantùm Oceano metas, & vincula pone,
Te fata ad maiora vocant; iam Turcica luna,
Et sol iuratus Persis, totoque Oriente
Stellarum venerata cohors, iam sceptra requirit
Virtutemque tuam, Dominos pertæsa profanos:
Has tamen vt lauros, & palmæ insignia carpas,
Cognatos Reges magnis adiunge triumphis:
Tunc ego vel Regi miles communis vtrique,
Vel ductor pulchri tentabo pericula belli.
Hæc Fabius, quid si reliquæ miracula molis
Vidisset? quid si medio quà pontus hiatu
Discedit longi funalia candelabri,
Vt prælucerent timidis ad bella Britannis,
Impactasque trabes, pelago, transuersaque ligna,
Præfixæque vndis armata triangula syluæ.
Parte aliâ obsessam vallum quâ respicit vrbem,
Demersæ pelago naues, nexique rudentes
Oceani labem obturant, nec deficit vndis
Agger, vbi læsus medio hiscit vulnere pontus.
O domitas pelagi vires! violataque rerum
Fœdera, & humanæ plusquam miracula dextræ!
Quis credat, sine fundo hæsit firmissima moles,
Nec vaga nutauit validis succussa procellis.
Dicuntur quoties vndæ infremuisse tumentes;
Et dum prætentos obices violare laborant,

Spumantque obnixæ frustra, tum ferre repulsam
Indociles, sursum ferri indignante furore:
Mox irâ posita, & sensim languentibus vndis,
Victrici dociles sese submittere vallo,
Et dominam molem famulis adlambere lymphis.
Ibunt ad seros LODOICE *hæc fata nepotes,*
Credet posteritas fieri miracula posse,
Imperiis patrata tuis! monimenta triumphi
Fient claustra maris; ventura docebitur ætas
Vt parére cliens discat Rupella, præire
Obsequiis elementa suis! vtque hæresin vnda
Obruat, ad iussas hærere, & currere metas:
Prodigium quondam fuerat prætenta catena
Oceano, nexusque rudens commercia rumpens;
Tu pelago vallum LODOICE *& mœnia ponis.*
Credite posteritas victæ stant sponte procellæ,
Et fluctus sacro pendent horrore librati.
Rex hominum Xerxes Sesto commisit Abydon,
Europamque Asiæ, tabulatáque æquora strauit
Arbore, nec mirum hæc sedes natiua carinis;
Baiani quartus Cæsar per littora stagni
Securum tabulauit iter; verùm vtra potestas
Nobilior? saxa an syluas inferre profundo?
Pellæus iuuenis strato ponte æquora iunxit:
Sed Tyrium semel ignis opus, succendit, & vnda
Non semel abripuit; vincentemque omnia Regem
Victrices Tyrij maris irrisere procellæ.
Maior Alexandro es Lodoice, & Cæsare maior,
Terra illis inuita subest, spontanea nutus
Obseruant Elementa tuos; sed parco triumphos
Dicere dum pugnas hostis, palmasque ministrat.
Ecce etenim profugus Reanis Anglus ab oris
Turbat adhuc, nondum fœda se à strage recepit,
Acceptâ cum clade tumens, iterumque, iterumque
Vinci optat, Francæque prehensat vulnera dextræ;
Nec tamen insulto victis, Rupella fefellit
Dum victos ad fata vocat victa ipsa Britannos;
Pendent è muris victi vexilla Britanni,
Permixtos credas Pardis rugire Leones,
Mox lepores fient; quantùm picta audet imago
Tantùm Anglus metuet vinci; tamen ecce Britanna

Aduentant pelago classes, sub mole laborat
Oceanus, pressique timent sub gurgite pisces;
O nimis audacem armatos si vincere speret,
Qui nuper nudis cecidit rea victima Francis:
Nunc etiam longè stetit vltra vulneris ictum,
Anxius & solis hostem tentauit ocellis.
Dicite quæ vestris Angli vos causa vocauit
Littoribus? nostrasne oculis incendere moles
Quæritis? at vobis oculi nec fulmina mittunt,
Nec flammas moles metuit, quæ despicit vndas;
An lautas longè obsessis ostendere mensas?
At non ostensis tantum bene viuitur escis,
Visaque ieiunas irritant fercula fauces:
Fallor, captiuos aut tantùm inuisere fratres,
Aut dare venistis mœstis solatia rebus,
Et casuram vrbem vicino aspergere fletu.
Denique solenni puduit sine clade reuerti,
Ecce iterùm pelago aduentant, classemque reducunt,
Quæ flammis, Indumque armis vicisset vtrumque;
Sed Francus non Indus erat, vincendaque moles,
Et vallo melior qui pugnat ab aggere miles.
Iamque propinquabat ventis afflata secundis,
Si pergat facili sese infusura Canali;
Forte fatigato nudatum milite vallum,
Littoraque, & naues, tormentaque puluere lassa;
Et nocte inductos carpebant omnia somnos,
Captandæque Anglis præbebant otia prædæ.
Siste tamen Saxo, tutique quiescite Franci,
Pro vobis oculo vigilant Elementa fideli,
Ecce tibi plenis currentia carbasa ventis,
Et faciles subitura sinus, subito aura relinquit;
Nec dubium cohibente Deo: dumque anchora Classem,
Et proprium cunctatur onus: consurgit ad arma
Francus, & armatum littus, vallumque coronat,
Et pro se curis intenta Elementa relaxat,
Pugnantemque Deum: Quid tu Lodoice parabas
Intereà, tu plusquam vnus, tu multus vbique,
Tu ductor, milesque idem, præscribis agenda
Et facis, idem ignes tormentaque vulnere certo
Dirigis, idem acies terra partiris, & vndis,
Idem hostem cuique assignas, & tu omnibus hostis

Hortaris quemque ad pugnam, dextráque loquaci,
Multa doces, & plura facis.
Dic proprio Regi, laudatus nomine miles
Quos animos laus illa dedit? Dic alter, & alter
Illustris quanti emisses discrimina lethi?
Quanti vnum emisses Anglum, quem judice Rege,
Et teste, audaci mactasses fulmine dextræ!
Dicendum est vel te inuito, tu magnus vbique,
In teneris etiam cunis Lodoice timendus,
Nascenti dum terra tremit, palmasque futuras
Nuntiat, & magnos olim præsaga triumphos;
Dicendum tamen, hoc nunquam certamine maior;
Vidit pugnantem miles Martemque putauit,
Vidit te orantem miles Numenque putauit,
Si Numen mortale esset; toto orbe volarunt
Hæ voces Lodoice tuæ: Magni arbiter orbis
Hæc fidei nisi causa tuæ est, in me omnia tela,
Et vindex Cœli ira tonet; sed si tua causa,
Et fidei violatur honor, tibi victima fiat
Anglus, & æterni vindex sit Francus honoris.
Hæc ait, & segnes irritat ad arma Britannos,
Vix etiam stimulos, & læsæ opprobria famæ,
Percipiunt, qui damna priùs, supremaque mundo
Iactabant fata, & faceret si incendia lingua
Sat mundi exitio flammæque, picisque ferebant.
Mutasti Lodoice vices, Tu fulmen & ignis,
Nil Anglus nisi frigus erat: sic frigidus ipse
Fulmineas mittit naues, sic fulmina Francus
Et naues mediis vnco defigit in vndis:
Sic dum collucet solennibus Anglia flammis,
Externo victor Francus lætatur in igne.
Nec grauiùs tormenta nocent, dum nostra verentur,
Citra ictum sua tela vibrant; sic vulnera solus
Ventus habet, totumque Anglorum in puluere bellum est.
Quam vos dissimiles vestris cum nauibus Angli!
Proceræ vobis naues, angustaque corda,
At similes, illæ vobiscum ad prælia tardæ.
Macti animis non hæc vobis inhonora Britanni
Alea Martis erit, memorique hoc carmine viuet.
Anglus non potuit ferro rescindere vallum,
Tentauit violare oculis, promiserat escas,

Oſtendis, viſuque famem deluſit inani:
Debuit auxilijs obſeſſam ſoluere Rupem,
Dedendæ ſpectator erit, teſtiſque triumphi:
Tardè ad ſubſidium, maturè ad funera venit.

PARS TERTIA,

EXHORTATIO AD RVPELLAM VT REGI SE DEDAT, EIVSDEM OBSTINATIO,

fames, deditio, Regis ingreſſus in vrbem, murorum & aggeris maritimi euerſio, ruinæ fragor auditur in Italia, Alpes & Suſam aperit, Caſalis obſidionem ſoluit, Romæ oraculum.

NTEREA *quid tu victos Rupella Britannos*
Auxilio imploras? ipſi ad certamina Franci
Inuitant, victique Angli pugnare recuſant:
Quid proſint aliis victi ſibi? proſice damnis
Ne pereas Rupella tuis; vincique decorum
Cognatis crede exemplis. Si nomen honeſtum
Prætendis, menſes denos inuicta ſtetiſti,
Pauci Anglum domuêre dies: ſi tempora captas
Opportuna reis, victis ſuccede Britannis,
Inter lætitias, & feſtæ gaudia pompæ,
Vindictæ dum cauſa deeſt, dum leniit iras
Anglus, & vltoris molliuit vulnera ferri.
Subiectis facilis parcet, cui fulmen in hoſtem
Defuit, & fulmen feſto ſi tempore vibret,
Solemnes fient fulmen ſine vulnere flammæ,
Ne Regi ſtimulos irarum, & tela miniſtra,
Aut iuſtæ fulmen fient tua crimina dextræ,
Et telis offenſa ſuis Rupella peribit:
Nunc pacem tibi cuncta rogant, Venetuſque, Ligurque,
Et veniam Roma ipſa petit, fortuna Caſalis
Adiuuat, & Regem inuitans ſua vulnera monſtrat:
Ne Regem Rupella tene, nec fœdera pacis
Reſpue, vt Italiæ pacemque & fœdera reddas:
Quid libertatem renuis, quam ſubditus offert
Oceanus, Regique tuo ſeruire prehenſat?
Denique quid ſperas Rupella? an mutua fratrum

Auxilia, hic Anglos fallaci Aquilone fefellit,
Hunc Princeps iam iamque tenet; cœline fauorem?
Stant omnes pro Rege Dij, si qua impia restant
Numina, nunc aris etiam cessêre relictis,
Sit satis heu miseræ post fata Deosque stetisse.
Nec me, inquit, victusque Anglus, fatumque Casalis,
Nec Cœlum, nec fata mouent, externa ruina est
Extra Rupellam quidquid perit; integra restat
Intra orbem natura meum, cum Pontus, & aër,
Cum deêrunt Elementa mihi, tunc denique vinci
Incipiam, vinci debet post omnia virtus;
Hæc quoque cum deêrint, palmæ ne gloria desit,
Desperabo, mihique ipsi victoria fiam.
Desperare breui incipies, hæc prima furoris
Argumenta tui, & vacuæ deliria mentis,
Vel rabidi sunt signa animi; iam libera rerum
Rupellæ natura deest, iam mœnibus vrbis
Inclusa incipiunt sensim languere elementa.
Obsessa Bacchus pridem diffugerat vrbe,
Pro Baccho Neptunus erat; nunc horrea linquit
Blanda Ceres, herbasque fami supponit alendæ;
Herbæ vbi deficiunt, ad Martem & prælia nati
Cæduntur pro bobus equi; hæc quoque victima rara est;
Latrabant vigiles Catuli per aperta domorum,
Fidi etiam pereunt Catuli; nec latro timetur
Dum furto res nulla subest; queis nausea perdix
Et lepus, & pingues fuerant fastidia cerui,
Delicias in mure locant; torretur ad ignem
Infamis cibus, & pretioso ornatur in auro,
Cunctaque sunt meliora cibis: defecerat ignis,
Et quidquid flammæ torrent; hinc corpora sensim
Deficere, & membris ieiunæ arescere vires:
In pestem neglecta fames, & funera transit,
Aspectu morbus crescit, crimenque putatur
Occurrisse Patri, & Matrem vidisse nefastum est,
Alterius timet alter opem; mors vitaque certant,
Vita grauis, votumque mori; nec habetur vtrumque;
Deliciæ iam virus erat; venduntur in auro
Toxica, mors emitur pretio quo vita carebat,
Iam nihil ad victum turpe est; placet esca palato
Quæ visus quondam horror erat. Ne secula Musa

Et

Et ſcelus enarra quod qui videt omnia Phœbus
Ne videat, timidas olim retraxit habenas,
Et celeres auertit equos horrore furentes,
Non caruit funeſta ſuo Rupella Thyeſte,
Nec Progne vna fuit, nec tantum matribus vnus
Poſt epulas ploratur Itys: proiecta iacebant
Interea, nudoque intecta cadauera Cælo,
Vicinas circum afflabant fœtoribus auras:
Fiebant monumenta domus, Rupella ſepulcrum,
Nec tamen in tumulos tellus ſatis ampla patebat:
Deerant qui foſſa celarent corpora terrâ;
Et prope iam deerant diræ noua funera peſti.
Quo zelus Rupella tuus, quo faſtus abiuit?
Diſce iugum captiua pati, totieſque ſubacta
Diſce ſemel vinci; iam te natura reliquit,
Iam deſunt elementa tibi; quid ſola rebellis
Expectas, nec te Regi rerum vltima dedis?
Ecce iacent nudis intecta cadauera victis;
Hoc quoque quod ſupereſt media vix parte ſuperſtes
Viuit, & enectis ſentit iam funera membris,
Iam vacuæ cultore domus, & mœnia nuda
Et turres cuſtode vacant; vix oſtia miles
Defendit, pendent librata è mœnibus vrbis
Tormenta, & librator abeſt qui explodat in hoſtem.
Denique fluxerunt horæ, quas ipſa ſonantis
Incluſas rotulis ſphæra, inuitare Britannum
Miſiſti ad ſociæ cennubia Regia ſponſæ.
Cede Deo Rupes, victorique oſtia Regi
Pande libens, dum robur adhuc recludere poſtes,
Si renuis deerunt breui ad hæc quoque munera vires.
Denique victorem Rupellæ mœnia Regem
Admittunt: felix lucebat, & omnibus vna
Cælitibus votiua dies, hac luce patentes
Ingrederis LODOICE *fores, non impare greſſu*
Quo ſuperi incedunt; & tu nouus Indiges olim
Stellarum augebis numerum, ſic Numina viuus,
Non procul exæquas, nam te non ira, furorque,
Non atrox vindicta præit; clementia magnum
Sternit iter, pietas comes eſt, ſemotaque longe
Iuſtitia à tergo ſequitur; pompam eſſe putares
Qua patriâ pietas exul reuocatur ad aras.

Vidisses siccas reptare ex ædibus vmbras,
Vt pulchrum aspiciant Solem, Regemque salutent,
Sed dum semineces oculos attollere tentant,
Relliquiasque animæ collecta in voce fatigant,
Deficiunt, mediisque animas in vocibus efflant.
Hoc Regis primum imperium, non vincula captis
Addere, non cæcis includere carceris vmbris,
Vincla fames, & carcer erat: sed porgere egenæ
Dona famis; hic ægrè languentem ad munera dextram
Subleuat, hic lassus recidit dum assurgere tentat;
Ingemuit miles visu, & pro vindice ferro
Porrexit panem, & victo superatus ab hoste est.
Hæc pietas: almæ debent sua iura relinqui
Iustitiæ, hæc turres, & propugnacula, & arces,
Et triplicem muri zonam, sublimeque vallum
Suffodere, & latâ iubet exæquare ruinâ,
Iussaque vicinas circum partitur in vrbes.
Imperium Regis sensit Neptunus, & vndas
Squammosamque Maris plebem, tumidasque procellas
Aduocat, heus inquit, magni molimina valli
Subruere, & regni delére opprobria nostri
Per Regem licet, & positis exire catenis.
Hæc ait, & primus caua fundamenta Tridente
Scrutatur, mox annixi Tritonque, Palæmonque,
Et Glaucus, magnique Phalanx armata profundi,
Impulsam euertunt molem, pontoque canalem
Restituunt, vetitisque prius spatiantur in vndis.
O Regis vocem? & Dominæ miracula linguæ!
Hoc vallum inuito captiua quod æquora dorso
Durarunt, quod nec violenti flamina venti,
Nec pelagi feruor, nec concussére procellæ,
Quod coniurati duplex exercitus Angli
Vidit, & aspectu obriguit; mirabile vallum
Arbitrio Regis stetit, & nunc munere functum,
Ad Regis nutum Oceano impellente fatiscit.
Denique Rupellæ durum ac immobile saxum
Corruit, & magnæ Europam fragmenta ruinæ
Impleuére; Alpes audito murmure ruptæ
In faciles patuére vias, Euasius ictu
Audito, hoc inquit, stabunt mea mœnia casu,
Parua nec illudes capto Verruca Casalis

Susani tremuère obices; Roma ipsa fragorem
Excidij, pelagoque Angli fugientia vela
Impellente metu remos, Michaëlis ab arce
Vidit, & irrisit; macte inquit France, Britannum
Frangeret in triplici similis victoria portu,
Iuratumque Petro votiua Britannia naulum
Penderet: I velox LODOICE, *& pace statuta*
Italiæ, deuota tibi pete regna per vndas,
Ad boream te fata vocant; huc ire vel vltor,
Vel victor, vel vterque potes: quocunque sequêris
Iustitia praeunte ibis; tamen ante remota
Heroum quàm regna petas; compone rebellis
Relliquias fidei, facilis victoria trunci
Cui ceruix Rupella deest; iam victa Nemausus,
Albaque, Castrensesque, Gebennique ardua montis,
Rupellæ dum fata timent, vel sponte patebunt,
Vel claues Rupella dabit; perge optime Regum,
I celer, & sceptris victor te ostende futuris,
Inde alias sectare plagas; tibi magna parantur
Imperia, vt curras nunquam velocius ibis,
Cui magnum patet orbis iter; dicenda supersunt
Plura mihi; dabitur sermonis tutior hora,
Cum reducem, & pulchri conspersum puluere belli
Excipiam, & magni deductum ad limina Petri,
VRBANVS *cuius doctis apis attica labris*
Insidet, & sancto mel purum emanat ab ore,
Laudibus ornabit, quæque olim sceptra secundus
Tradidit, octauus reddet, Solymæque coronæ
Et Lunam, & Solem, & stellas adiunget eoas.

EPISTOLÆ TRIVM PERSONARVM DIVINARVM, AD DEIPARAM VIRGINEM, DE INCARNATIONE VERBI PER GABRIELEM ARCHANGELVM.

EPISTOLA PRIMA, PATRIS AETERNI.

ANC *Pater æternus mittit tibi Virgo salutem,*
Hæc Genitor verbis dat tibi verba meis.
Virgo creatarum pulcherrima linea rerum,
Artificem si qua est rite secuta manum.
Accipe diuinus sanxit quæ fata Senatus,
Et quæ fata polus sanciit, illa proba.
Hæc licet imponant aliis rata fœdera rebus,
Expectant nutus officiosa tuos.
Ex quo prima parens simulati fraudibus anguis.
Illusa, & vetitæ capta colore dapis.
Pendula furaci tentauit pollice mala,
Fatali tenuit quot mala prensa manu!
At dum sacrilegi pressit sub vulnere dentis,
Sub vetita sensit quot mala pressa dape!
Vt si quis grauidæ transuerberet ilia Ceruæ,
Quot populis vno vulnere parca venit!
Prima parens fœta populos gestabat in aluo,
Tectus in angusto germine mundus erat.
Illa venenata dum figit arundine pectus,
Quam serus gemuit tela recepta nepos!
Post scelus hoc patrium, nubes quam densa malorum
Impluit humanis exitiosa plagis!
Hac aspersa arbor vitiatæ aspergine nubis,
Quid si cultori poma maligna tulit?
Quid si corruptis vltro succreuit in agris,

Et febrium & diræ mortis amara seges.
Quis numeret lapsas posthæc ad tartara prædas?
Empyreæ melius præda futura domus.
Quinetiam diro est natura afflata veneno,
Communemque ignis sensit, & vnda luem.
Hinc reus exarsit flammis vltricibus orbis,
Et toto nocuum quæritur orbe caput.
Oceanus stagnis terras oppressit aquosis?
Quid nisi stagnantes hoc scelus auxit aquas.
Aër pestiferæ sensit contagia tabis,
Infecit vacuas quid nisi culpa plagas.
Excurrit toties vndantibus ignis habenis?
Quid nisi flammantes hoc scelus egit equos.
Frugiferens homini tellus alimenta negauit?
Frugiferos clausit quid nisi culpa sinus.
Tanti est æterni Numen violasse Tonantis,
Hæc nocuum vindex verberat ira caput.
Officiosa sui probrum natura Parentis
Sensit, & authori commodat arma suo.
Nunc satis irarum est, rerum natura quiescat,
Cessent in pœnas fessa elementa suas.
Hæc tandem vltrices absistat dextera flammas,
Ponat & attrita cuspide fulmen hebes.
Nunc sortem germana suam Clementia poscit,
Ne par obtineat iura minora soror.
Ter dena vltrices senserunt secula pœnas,
Vltima felici tempora pace fluant.
Empyreas deinceps homo transcribatur in ædes,
Empyreæ natus sceptra tenere domus.
Afflicto deinceps homini sua prosit imago;
Incisa artifici prosit imago manu.
Fœmina compenset, fecit quod fœmina damnum;
Causaque sit vitæ quæ necis ansa fuit.
Hæc eris ô VIRGO, *Matris tu nomina primæ*
Emenda, & factis corrige facta tuis.
Ex te dius homo humanæ velamina formæ
Induat, & primi sarciat acta patris.
Tu radix illius eris, tu sanguinis author,
Sanguinis, & virgæ flos erit ille tuæ.
Grandis honor tanta fieri te prole parentem;
Vnum hominis dici germen, idemque Dei.

Grandis honos quem vix ventura intelliget ætas,
Sola sciet doctâ clarior arte fides.
Mater eris, prolesque Dei, paritura parentem,
Virgo virum, Patrem Mater, alumna Deum,
Hæc immortalis sanxit decreta Senatus,
Arbitrium expectant, nunc tamen illa tuum.

EPISTOLA SECVNDA.
VERBI AETERNI AD BEATAM VIRGINEM.

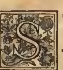

LLE *tibi æternam Virgo dat habere salutem,*
Cuius ab arbitrio stat sua cuique salus.
Hæc Patris æterni Verbum tibi patria verba,
Et Personarum nuntiat acta trium.
Sic Superis placitum, humanam reparare ruinam,
Et simul offensi jus reparare Dei.
Huic instaurandæ paci res nulla creata
Par erat, & solus par erat ipse Deus.
Huic ego consilio dixi me sponte paratum,
Et Personarum vox fuit vna trium.
Ergo placet superas retinere, & linquere sedes,
Et luteas hospes magnus adirē casas.
Humanæ latitare placet sub imagine formæ,
Subque viro æternum dissimulare Deum.
Tum pretio redimam mortalia nomina digno,
Iratumque homini conciliabo Deum.
Sed dum mortali petitur mihi Mater in orbe,
In tantam placuit sors tua Virgo vicem.
Ingenium, moresque tui, pietasque, pudorque,
Et magis hoc vno nomine Virgo places.
Si nasci Numen nasci de Virgine debet,
Et Virgo hoc partu debuit esse parens.
Sors ergo si tanta placet, si nomina Matris,
Si magni pateris Numinis esse Parens.
Accipe diuini veneranda arbitria pacti,
Arbitrium expectant quæ tamen ipsa tuum.
Exiguam magnus descendam habitator in ædem,

Vt lateam angustus debuit esse sinus.
Hîc mihi mortalis distinguam membra figuræ,
Materiem Virgo, Spiritus addet opus.
Illic nona Deum latitantem luna videbit,
Celari simili vellet & ipsa sinu.
Hîc ego turgenti fœtus gestabor in aluo,
Sarcina vectricis non onerosa meæ.
Illic exiguo Titan decurret in orbe,
Sol ego, tu solis lucidus orbis eris.
Illic rorifluo succrescet littore gemma.
Gemma ego, tu gemmæ littus, & æquor eris;
Illic irriguo surget flos pulcher in horto,
Flos ego, tu floris gemmeus hortus eris.
Angusto claudes gremio quo clauditur orbis,
Maior erit magno Virginis orbe sinus.
Ast vbi luna suos nouies iterauerit ortus,
Hospes virgineo gratus abibo lare.
Regia Solis erit quâ sol habitauit in æde,
Templum erit æterni quæ fuit aula Dei.
At cum vitales tandem deducta sub auras,
Cœperit humanum pascere vita diem.
His ego molliculis Matri assentabor ocellis,
E quibus aurifluus manat in astra nitor:
His ego maternis affigam basia labris,
Purpureæ crescet sub quibus vmbra rosæ.
Hîc ego virgineas infans reptabo per vlnas,
Inque tuo figam cœlica signa sinu.
Tu mihi lactentes rorabis ab vbere succos,
Qui nitida ambrosiis roribus astra beo.
Tu mihi debilibus figes vestigia plantis,
A quo habet emensum stelliger orbis iter.
Tu mihi vocalis distingues verba loquelæ,
Vnde habet argutos ales vterque sonos.
Mox vbi maturis ætas adoleuerit annis,
Ætas in nutus obsequiosa tuos.
Tu mihi præstandi distingues pensa laboris:
Ipse feram dociles ad tua iussa manus.
Sed cum robustos ætas firmauerit annos,
Hæc erit Altori dextra operosa suo.
Fabriles habilis tractabit dextra dolabras,
Dextera quæ magnos est fabricata polos.

Sæpe mihi volucres sinuabitur orbis in orbes,
Unde suis currunt noxque, diesque rotis.
In noua decisas aptabo sedilia sylvas;
Vnde sedent propriis fixa elementa locis.
Sæpe arbor iussas vltro ingeniosa figuras
Induet, artificem deuenerata manum.
Has operas ô quisquis emes si nomina nosses
Artificis, fieret quam tibi diues opus!
Tandem vbi ter denos ætas æquauerit annos,
Tunc me nobilius sollicitabit onus.
Tunc curanda salus hominum: tunc legibus orbis,
Lex Euangelij est adijcienda mei.
Hæc emendabit veterum iussa aspera legum,
Et facile impositum gratia reddet onus.
Ne legem detrectet homo, legem ipse subibo,
Vt comitetur homo præuius ibo Deus.
Ne sit egena fides addam miracula dictis,
Et fidei mundus testis & obses erit.
Has ego per curas hominum instaurabo salutem;
E quibus in Matrem non leuis ibit honos.
Hæc tamen vt per me rerum miracula fiant,
Arbitrium expecto Virgo pudica tuum.

EPISTOLA TERTIA,
SPIRITVS SANCTI AD BEATAM VIRGINEM.

SCRIPTA *tibi ex illo defertur Epistola Virgo,*
Qui digitus dextræ est, ipsaque dextra Dei.
Si facilis magnæ admittis connubia sortis,
Si sponsa, & magni vis Nurus esse Dei.
Virgo illibati ne damna verere pudoris,
Et Virgo, & sponso Virgine Mater eris.
Quid metuis ne purus amat quæ lilia sponsus;
Lilia dum carpit, polluat illa Deus.
Aspicis vt purum subeat specularia lumen,
Nec speculare tamen dum subit, afflat iter.
Cernis vt aërios tractus quæ permeat aura,

Terrenos eadem permeat aura sinus.
Et nos subtili penetramus corpora sensu,
Nec penetrata tamen corpora vulnus habent.
Spiritus est, puraque Deus subtilior aurâ,
Maternum ingrediens non violabit iter.
Quid metuis ne quem Deus affectauit honorem,
Et quam delegit polluat ipse niuem.
Ipse superueniam supremi altissima virtus,
Ipseque virgineos vmbra fouebo satus.
Ex te sumentur magni vitalia partus
Semina, diuinum Spiritus addet opus.
Vt dum mollis Apes per florida serta vagatur,
Hoc amat, hoc linguâ lingit, id ore legit.
Hoc liquido stipat distentas nectare cellas;
Hoc cudit sapidos ingeniosa fauos.
Hic tu eris ambrosiis gemmascens floribus hortus,
Hos ego per flores regia pascar apis.
Hîc ego sertorum calyces prædabor apertos,
Et carnem ex purâ carne parabo Deo.
Formam ego, tu magni præbebis semina partus,
Mater eris, dicar nec tamen ipse parens.
Atque vt ne dubites artis quæ gloria nostræ,
Et quid in æternum dextera possit opus.
Aspice diuisas rerum toto orbe figuras,
Authori variâ surget ab arte decus.
Aspice nocturnis Cœli laquearia flammis
Ardere, has flammas subdidit iste calor.
Aspice constanti volui fixa astra rotatu,
Cœlestes animat Spiritus iste rotas.
Aspice perflatum spirantibus aëra ventis,
Hæc tumidos inflat vis animosa notos.
Aspice fœcundo terræ turgentia partu
Viscera, maternos hæc alit aura satus.
Æquorei certo spumant libramine fluctus?
A me habet alternas mobilis vnda vices.
Orbis adhuc informis erat; super alta ferebar,
In faciles æquans humida regna vias.
Squamosi ludunt per cærula marmora pisces,
In suam, & humanam gens populosa dapem.
Fertilis hæc à me manauit in æquora virtus,
Incuba dum salsis vis erat ista vadis.

Aspice cœlesti turgentes semine conchas,
Concha omnis turget semine fœta meo.
Roribus empyreis fœcunda implebere Virgo,
Ros ego, tu puro germine mater eris.
Tu magni genitrix Nati, tu filia Patris,
Tu sponsa, ipse tui sponsor honoris ero.
Tu domus, ipse tuæ fiet Deus incola mentis,
Tu templum, templi spiritus hospes erit.
Nauis eris superæ vectans commercia gazæ,
Ipse tuæ fiam mobilis aura rati.
Lumen ero vt rutilum vultus splendescat in aurum,
Pectus vt in flammas ardeat, ignis ero.
Munus ero, vt sponsam donis cœlestibus ornem,
Vt toto repleam Numine, Numen ero.
Collige per totum quidquid diuisimus orbem,
Vt Mater fias, fiet id omne tuum.
Hæc sunt empyrei Virgo decreta Senatus,
Expectant nutus, & tamen illa tuos.

NATVRÆ MVNVS CHRISTO NATO ELEGIA.

AGNE Puer neu te patrios liquisse penates,
Neu pigeat nostros hospes adisse lares.
Accipe quæ manuum munus Natura suarum
Dona parat, meritis non tamen æqua tuis.
Hæc si nascenti Eoûm cunabula Regum
Non dedit, & phrygiæ vasa superba domus.
Fecerunt inopina tui miracula partus,
Et subitus tanta de nouitate stupor.
Illa Deum vt nudis vidit vagire sub antris,
Plorat, ait, nudo sub Iouis axe Deus.
Mox Numen mirata Dei, ne vilia ferret,
Nil tulit, hinc tectis, & lare Christe cares.
Quod potuit Reges festina accersit eoos,
Ite ait, en magni præuia stella Dei.
Dicite, Natura hæc Regum præludia mittit,

Dum parat Authori munera digna suo.
Dum Reges, dum stella volant, natura magistras
Diuinum in munus colligit apta manus.
Vestis erat, tenuis decidua vellera lini
Materies, pretium maius ab arte fuit.
Textilis hæc imas signabat syrmatis oras,
Littera, Tu Regum sanguis alumnus eris.
Quis numeret doctâ distinctas arte figuras,
Regia quot modicum sceptra volumen habet!
Nunc ite, & latis famam protendite terris,
Quam tenuis Regum prædia lymbus habet.
Ne tamen hac cingi Reges æstescite zonâ,
Hæc eadem immensum continet ora Deum.
Hoc tenui in lymbo sceptris erat omnibus ordo,
O si hic Regnorum finibus ordo foret!
Primus honos Aquilæ, hæc quamuis Regina volucrum,
Captiua hac semper gaudeat esse togâ.
Hic Constantinus medias vexilla per auras
Aspicit, & rutilis verba legenda notis.
Constantine ferum Martem Christo auspice muta,
Quale sit hoc Numen si petis astra probant.
Quis procul ille Cruci collum supponit anhelum?
Quam male fert durum purpura mollis onus!
Protinus vt Regem excussit vix pondera sentit;
I Princeps, Christus sub cruce talis erat.
At quænam hæc grauium series numerosa Regentum?
Insigne est spirans auster, alauda volans.
Horum intra fines Titan oriturque, caditque,
Parua erat, & maior fiet, & vna domus.
Parte alia Cœlo flores, & balsama sudant,
Quale erit hoc Regnum cui decus astra pluunt?
Roribus his collum mitis suppone Sicamber,
Non aliis similis Regibus vnda pluit.
Quinetiam Francis edet miracula Cœlum,
Et medicam Regum sentiet orbis opem.
Saracene quid hæc corrumpere lilia tentas?
Martelle huic hydræ malleus esse potes.
Ast hi Iessæis important lilia campis,
Debuit hæc tali crescere planta solo.
I Pelusiacas felix Lodoice per vndas,
Quod prima hæc nequeunt vela, secunda dabunt.

Hæc quoque si pereunt, fieri Rex orbis eoi
Non potes, hoc fieri sanctus in orbe potes.
Quin tuus his olim plantas decerpet in hortis
Sanguis, & hæc sceptris seruiet ora tuis.
Longa quidem vota, at saltem tunc fiet Idume
Gallica, cum totus Gallicus orbis erit.
Francigenos iuxta flores flos Anglicus halat,
Si foret æternus quam pretiosus erat!
Ha spinæ, ha tribuli! forsan voluentibus annis
Restituent puras lilia mixta rosas.
Hanc Christo Infanti vestem natura parabat,
Regia dona quidem, non tamen æqua Deo.
Induet hanc exors annis puerilibus Infans,
Diuinisque humeris Regia dona feret.
Felices illis humeris incumbere Reges!
Queis humeris Cœlum nititur, æthra sedet.

HVNGARIA
AD PRINCIPES CHRISTIANOS.

AGITVR res vestra, PRINCIPES CHRISTIANI, dum agitur mea; commune periculum est, & communis causa; nec liberi esse potestis me captiuâ, nec felices me misera; ibit ad vos per me fortuna mea, & calamitas quæ me opprimet, hæc vos premet.

Videte quò me redegerit Turcarum immanitas, ego illa quondam Europæ pars non ignobilis, centum enumerans vrbes, vix numerans opes, tot populos olim recensens quot hodie ciues, tot propugnacula, & arces quot hodie ædes: Ego illa plurium Prouinciarum Regina, vix sum paucarum vrbium Domina.

Euertit ex vrbibus meis aliquas Turca, spoliauit alias mœnibus, omnes Ciuibus; imminuta sum parte optima mei; hæc quoque pars quæ superest, aut est montana, & patria auium magis quam hominum; aut plana, sed inculta; reliquas vrbes meas obsidet hostis aut fames, breui dedendas & penè iam captas.

Quod miserabilius est, ego illa fidei Christianæ semper propugnatrix, & sæpè victrix, ego quæ centum exercitus, & decies centena hominum millia deuoui pro fide: Ego quæ tot milites victores & victos, Re-

ligionis Martyres, dedi vel testes: Ego post tot victorias & iacturas seruire Mahometi cogor, aut mori: nec mori timeo penè iam mortua, nec captiua esse penè iam capta; vnum illud doleo licère mihi miseram esse, nec licère esse Christianam: Ero tamen vtraque, & misera dum seruiam, & Christiana dum viuam; & volo sanguinem meum fidei meæ vel martyrem esse vel testem.

Hactenus repressi hostem communem quamdiu licuit; pugnaui diu sola, & vici quamdiu integra fui; exhauserunt me tandem victoriæ meæ & iacturæ; nec vincere iam possum, nec penè pugnare? Hactenus fui repagulum hostibus clausum, dum vinci non potui, si vincor ostium ero Turcis apertum, & vobis imperuium.

Moueat vos, PRINCIPES CHRISTIANI, aspectus calamitatis meæ, & periculum vestræ, hostis est Turca poblicus nec tantùm meus; per me Germaniam cogitat, & Europam: Dominum se Principum appellat & Regum; nec patitur æquales sibi Dominos nec minores; nec fratribus suis parcit, nec liberis nisi vni, huic quoque non parceret si cum Patre regnare vellet: percurrite orbem terrarum quem occupat, carent Prouinciæ Principibus, & Regna Regibus: nemo est Dominus nisi vnus, neque ille est Dominus, sed immanis tyrannus.

At Te imprimis mouere debet calamitas mea, ALEXANDER SANCTISSIME, Pastor es ouilis Catholici, ego pars aliqua fui, olim beata nunc misera; Pater es orbis Christiani, & filios habes Reges, & Principes; hortare illos verbo, & exemplo coge; claues geris & gladium Petri, vtraque potestas iuuare me potest; partiri orbem Christianum meditatur Turca, partire Turcicum: recuperari potest quod nostrum olim fuit, & Christianus exercitus victor erit si præeat Alexander.

Vinci potest hostis communis si impugnetur communibus auxiliis, restiti ego diu sola, & vinci vix potui; restitit Turcarum viribus Creta pars orbis exigua: Maior est Turcarum fama quam gloria; vinci possunt ab omnibus, sæpè à singulis victi, plures cum Turca erunt, plures nobiscum pugnabunt; timetur ab iis Turca quibus ignotus est; cessat timeri dum potest agnosci; si vincatur timor, penè iam victus est.

Adeste Principes Christiani, & vincite: Hæc ego ad vos ante vincula si adiuuatis, inter funera nisi succurritis.

PROTREPTICVM LYRICVM, AD FRANCOS.

AD arma Franci, iam lituus sonat
Ad arma; Turcæ finibus Hungaris
Instant, Saracenæque turmæ
Silesios populantur agros.
Occurrit ingens Austriadum Domus,
Iuratus hostis Serinius Comes
Opponit armatas phalanges,
Ipse phalanx, aciesque magna est.
Armantur omnes Imperij Duces;
Armisque pugnant auxiliaribus,
Orbisque communi Tyranno
Publicus est inimicus orbis.
Danus, Polonus, Moscus, & Incola
Poli Suecus suppetias ferunt,
Timentque vicinam procellam,
Et Boream Boreæ minantem.
Iber metallis militat Indicis,
Et dum Cohortes destinat aureas,
Inermis, armatusque pugnat,
Et sine milite bella tractat.
Romæ Senatus nobilis æmulus,
Dum Roma Regum nobilis æmula
Orbem gubernabat togata,
Et toga militiam regebat.
Senatus armis imperium iuuat,
Turcasque nobis asserit impares,
Quos Creta pars orbis minuta,
Et Venetæ pepulêre vires.
At France fatum Turca timet tuum,
Falsus Prophetes vidit, & horruit,
Et vana semper verba fatus,
Fata semel meliora dixit.
I France palmas collige debitas,
Casurus olim Turca tibi cadat,
Et tu futurus Rector orbis

Imperij retine ruinas.
Romanus orbis Christicolæ Pater
Ad arma gentes Christicolas vocat,
Verboque, & exemplo suadens
Claue Petri, gladioque pugnat.

PROTREPTICVM HEROICVM, AD GALLOS.

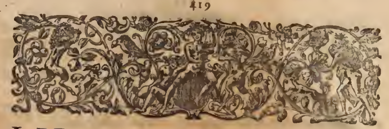
ALLIA *cognosce antiquas in prælia vires;*
Et vires agnosce nouas; fuit orbis vterque
Gallicus, & quondam vult orbis Gallicus esse,
Et saltem tunc talis erit, cum desinet orbis,
Ne dubites, fatum est quod Sol formidat eous,
Et fatum quod Luna timet.
Non memoro partos olim toto orbe triumphos,
Lilia vbique vigent, & Francus vbique superstes
Regnat adhuc in flore suo, germenque timetur
Floris, & illustres orituri ex germine Reges.
Dic alma heroum Mater, genitrixque Deorum,
Victores quoties spectasti Græcia Gallos,
Et penè es venerata Deos? illi hostibus hostes;
Et placidi placidis Reges domuêre rebelles,
Et domitis mediæ partem tribuêre coronæ,
Et partem tribuêre sibi; commune duobus
Seruat adhuc populus Gallorum Græcia nomen Gallogræcia.
Miscuerat cunctis victrix se Gallia regnis,
Et Regum Rex Gallus erat; nemo arma mouêre,
Nemo aduersantem sperabat vincere Regem
Si Gallus protector erat; vel milite Gallo
Vel Duce Mars belli leges, pacisque ferebat; Iustinus, Strabo, Liuius.
Hic erat armati timor, hæc reuerentia Galli.
Desine vana tuos attollere Græcia Reges,
Et Tu Troia tuos, Gallis suus Hector & Aiax,
Et suus Æneas fuit, & gentilis Achilles,
Alcides verus noster, nec fabula nostra est.
Non hîc finitimas Gallis interrogo Gentes
Germanos, Anglos, Danos, Suecosque, Polonosque,
Armatos quoties Gallos ad regna vocarunt,

Et ne hostes sceptri fierent, fecère Patronos;
Nunc etiam montes, positaque in montibus Arces
Nostri aliquid sermonis habent, & voce paterna
Antiquos reuerentur Auos.
Dic Tu Roma potens quoties te Gallia vicit,
Et quoties solâ venientis territa fama,
Clausisti timidos intra tua mœnia Ciues:
At quoties fossas, & propugnacula Gallus
Transiliit saltu generoso, & penè volatu;
Corruerant ædesque tuæ, Turresque superbæ,
Et celsæ Capitolî arces, nisi territus Anser
Clangeret, & capta Gallos reuocaret ab vrbe.
Non Alpes Pœnus, nec fusum effregit acetum,
Perrupit Gallus ferro, & victoria triplex
Ad Trebiam, & Cannas, Trasimenumque, Padumque
Debetur Gallorum animis, non fraudibus Afri.
Hæc Galli ante fidem, maiora egère fideles,
Pugnauère Deo Franci, & miracula Francis:
E cœlo venit labarum, pluit aurea flamma,
Sacra Ampulla pluit, Regesque hoc flumine tincti
Hæredis dextræ tactu miracula patrant,
Et dum immortales Strumas, & vulnera sanant,
Naturæ sunt penè Dij.
Audiit hæc viditque orbis, cœpitque timeri,
Francorum virtus, hodieque & simus Iappon,
Et Sina, & Brasilus, nascentisque incola Solis
Audita à Proauis reuerentur nomina Franci;
Ignotosque timent, & adorant penè timorem.
Nec licet ignoti vana est reuerentia Franci,
Ille plagas olim victor penetrauit eoas,
Et Nilum, & rubras Erythræi marmoris vndas,
Et steriles Arabum montes, & littora Tygris,
Et quos Euphrates medios interfluit agros,
Et poterat victor nascentem inuisere Solem;
Regiaque eois intexere lilia palmis;
At Francus sacrâ impulsus pietate petebat
Regna Deo non regna sibi; nec inania vota
Victorem fecère Deum; Sydonque, Tyrusque,
Berythus, & quondam Libani Regina Damascus,
Azotus, Gaza, & palmarum mater Idume,
Et Solymæ turres, & templum, Arcesque Syonis

Reginam agnouêre Crucem ; Francique fideles
Suppleuêre vices Christi, commissaque sceptra
Proreges gesſêre Dei. Sacramque coronam
Nunc etiam gererent, nisi Græcus fraude pelasgâ
Promissos aditus, & pacta alimenta negasset,
Eiurans iuransque fidem. Nec pœna scelestum
Deseruit, Francus fraudes vlturus, ademptum
Ignauæ genti imperium collegit eoum
Et centum soles victo regnauit in orbe ;
Et regnaret adhuc, nisi prauæ crimina gentis,
Mutassent Dominos Dominis, Turcasque tyrannos
Ad meritas gentis culpas, pœnasque vocassent.
Hos quoque mulctabit Francus voluentibus annis,
Et lunam ereptam Turcis, Orientiaque astra,
Nascentemque reget Solem Rex orbis eoi, Rabanus Maurus, & alij.
Et Prorex erit ipse Dei.
Hoc fatum Mahomet vidit, falsusque Prophetes
Vera semel dixit ; timet hæc oracula Turca,
Et credit fata esse Dei ; metuendaque quondam
Iam metuit, nondumque hostes iam præuidet hostes,
Vincendusque olim nostris iam vincitur annis.
Gallia cognosce antiquas in prælia vires,
Et vires agnosce nouas ; te oracula Diuûm
Ad bellum per bella vocant ; si Gallica signa,
Si labarum præeat, si splendeat aurea flamma,
Cuncta sequi te regna volent, tecum ibit Iberus,
Et tecum partes eoi diuidet orbis,
Partem Anglus, partemque suam Germanus habebit ;
Partem alij Reges ; satis integer orbis bonorum,
Terrarum satis orbis habet.
Ergo Christiadæ hostiles componite rixas,
Vnus Turca hostis, bellumque sit omnibus vnum ;
Illum illum vestra arma petant ; si mutua bella
Illum impugnassent nulla esset perfida Mecha,
Et nullus Mahomet, Deus omnibus vnicus esset,
Vna fides, Christusque vnus.
At vos Francigenæ primos hæc gloria spectat,
Quod petitur vestrum est, nec vos nisi patria sceptra
Quæritis, & manibus quondam tractata paternis ;
Ipse Deus Proauos ad regna eoa vocauit,
Iuêre, & sparsas diuino sanguine terras,

Ipsi etiam sparsêre suo, fuit orbis eous
Gallicus, & titulis vobis debetur auitis.
Ite Patrum heredes, quò vos oracula Diuûm
Et quo fata vocant; tulit olim lilia Gazæ,
Et Tyrus, & Sidon, & nunc quoque lilia monstrat;
Ite, & victores patrios decerpite flores.
At lacrymis res digna piis, Crux ara salutis,
Crux hodie captiua gemit, manibusque profanis
Tangitur, & Christi Domini vitale sepulcrum
Clauditur, & solis Deus est venalis ocellis.
Ite pij Franci, libertatemque sepulcro,
Et Dominæ donate Cruci, Turcisque subactis
Peuè redemptores humanæ estote salutis,
Vltoresque Dei.

LIBER OCTAVVS.

MISCELLANEA.

PPELLO Miſcellanea, Inſcriptiones, Emblemata, Symbola, Elogia, Anagrammata, Epitaphia, quæ ſeptem ſuperioribus libris inſerere non licuit: An autem earum rerum ars aliqua certa tradi poſſit, neque affirmo, nec nego: fortaſſis res tota ex ingenio magis quam ex conſilio, & magis ab experientiâ pendet quam ex certâ doctrina: Seligo tamen ex multis præceptiones aliquas partim ab aliis traditas, partim recens inuentas: ſi cui forte eæ minùs placebunt, agat ille ſine arte, ſed videat an ille ſit qui magna poſſit ſuo marte.

INSCRIPTIONES.

INSCRIPTIO eſt explicatio alicuius rei, vel paucis verbis per modum lemmatis; vel pluribus ſed propriis non allegoricis; ea ſi conciſo & acuto ſtylo conſtet vix ab elogio differt.

PRIMI GENERIS INSCRIPTIONES.

Eæ ſunt quaſi lemmata rerum, & Epigraphæ appellari ſolent; ex innumeris exemplis pauca habe. Res facilis eſt, & ferè ſine arte.

Pro foribus Domus.

Hoſpitium hîc, alibi patria.

Pro vmbrâ horologij Solaris.

Fauet vmbra diei.

Pro ſtylo horologij.

Immotus circuit orbem.

Pro camino.

Flammarum carcer apertus.

Pro imagine Neronis.

Adhuc in imagine sæuit.

Pro cane picto.

Adhuc latrare videtur.

Pro equo bellicoso depicto.

Audax procul olfacit arma.

INSCRIPTIONES SECVNDI GENERIS.

EÆ ab emblemate, & symbolo differunt quia propriis verbis res exponunt, & carent allegoria, & carêre imagine ac picturâ possunt. Huius generis sunt Inscriptiones sequentes.

INSCRIPTIONES SOLITVDINIS.

Sur le Portail de la Maison.

Ite curæ hæc vacua solitudo est,
Nemo hîc habitat nisi solus,
Et vos non estis solæ.

Pour vne Sale.

Hæc aula, & vacua semper, & plena semper est;
Implet eam Solitarius animus,
Et multitudinem facit etiam dum est solus.

Pour vne Chapelle.

Docet solitudinis pretium Deus,
Vbique solus est quia vbique est vnus.
Nec Trinitas impedit solitudinem,
Quia non excludit vnitatem.

Pour vne Cheminée.

Facimus igni viam vt in patriam tendat;
Et nobis hic mundus hospitium est, alibi patria,
Sequamur eam viam quam flammis facimus.

Pour vn Estude.

Hîc licet hospitem sui esse,
Hîc animus apud se habitat domesticus sui,
Alibi absens à se, alieni magis quam sui iuris est.

Pour vne Bibliotheque.

Hîc viuunt homines superstites sibi,
Hîc loquuntur & tacent,
Hîc audiuntur & silent,
Hîc interrogantur, & muti respondent.

Pour vn Iardin.

Imaginem vitæ cernis dum hortum aspicis,
Flores & homines pari nascuntur, & intereunt modo;
Hoc vnum interest, expectatur flos plantæ,
Sæpe homini florêre non licet.

Pour vn Pourmenoir.

Magnum hæc vita lycæum est,
Omnes peripathetici sumus.

Pour des Fontaines.

Amant solitudinem fontes, quia illîc innocentes fluunt;
Deriuantur in vrbem inuiti, quia illic nocentes fiunt.
Inquinantur sceleribus dum scelera abluunt,
Extra vrbem Nymphæ, sæpe intra vrbem sunt Veneres.

Pour vn Bois.

Pulchrum est cum arboribus loqui,
Respondent syluæ quod nesciunt,
Canunt aues quod non intelligunt,
Loquitur nemo, & multorum colloquium est.

Pour vne Grotte.

Fecit hîc natura quod ars non faceret,
Fulcit mons ruinam quam debêret opprimere,
Rimas claudit aqua quas alibi faceret,
Euerteret ars opera sua si sic extrueret.

Pour vne Echo.

Adeò solitaria est Echo vt nonnisi in speluncis degat;
Adeò pudica, vt nullum aspiciat à nullo visa,
Adeò modesta vt nunquam audeat loqui prima,
Adeò erudita vt omnes linguas intelligat.
Didicit quidquid semel audiuit,
Toties parata respondêre,
Quoties paratus es dicere.

Pour vn Pan.

Ostentat honores suos Pauo dum alas explicat;
Penè exhibet cœlum dum se euoluit in gyrum,
Mox rotam contrahit dum pedes aspicit;
Hæc illi solitudinis causa est, pudor sui,
Solem fugit quem gestat in caudâ.

Pour vne Montre au Soleil & à la Lune.

Illustria solitudinis symbola sunt Sol, & Luna,
Neque hic esset Sol, nisi esset solus,
Neque hæc esset Luna, nisi esset vna.

Pour des heures au Soleil.

Adeò solitariæ sunt horæ, vt nulla fluat nisi sola,
Adeò amicæ vt nulla alteri inuideat,
Adeò fideles vt nulla alteram fallat,
Adeò veloces vt nulla vllibi sistat;
Fluxit pars horæ dum aspicis,
Tu quoque dum aspexisti, fluxisti.

Pour vn Hermitage.

Hîc extra mundum habito ciuis mundi,
Hîc auspicor æternitatem intra tempus,
Hîc viuo Deo iudice & me teste:
Ille satis publicus est quem Deus videt.

Pensée de l'Eternité.

Præcessit omne tempus æternitas, & sequetur,
Stabit aliquando quidquid nunc fluit,
Veniet aliquando tempus extra omne tempus.
Hoc tempus erit æternitas.

Pensée de la Mort.

Ars artium est scire mori,
Pendet ab hac arte æternitas,
Reparabilis est error cæterarum artium,
Nemo moriendo bis errat.

Pensée de l'existence de Dieu.

Nemo intelligens quid sit Deus negat Deum;
Deus est id quo nihil est melius,
Non esset id quod est optimum, nisi esset.

Pensée de l'Amour de Dieu.

Vnum hoc Cælitum negotium est amare Deum,
Hoc quoque negotium Dei est amare seipsum.
O homo dum amas Deum penè fis Deus!

Pensée de la Vierge.

Proximè accedit ad Deum Mater Dei;
Attingit fines diuinitatis Deì affinis,
Deus nihil intra se videt Deo nobilius,
Nihil extra se videt Matre maius.

PORTICVS CVM INSCRIPTIONIBVS ET IMAGINIBVS VIRORVM SCIENTIA ILLVSTRIVM QVI SECESSVM SOLITVDINIS AMARVNT.

Cicero in Tusculano.

Didicit in solitudine Tullius quod è Rostris dixit,
Et prius Orator Tusculanus fuit quam Romanus.

Varro in Cassinano.

Varronem Romanorum doctissimum effecit solitudo;
Didicit è re rustica quod de politica scripsit.

Seneca in Nomentano, & Albano.

Dictauit Epistolas Senecæ solitudo,
Beneficium solitudinis est, quod de beneficiis scripsit.

Demosthenes in Hypogæo.

Ad murmur Torrentis Demosthenes pronuntiare didicit,
Quod torrens Eloquentiæ fuerit, hoc debet torrenti.

Plinius senior in Misinano.

Huic se in solitudine ostenderat penè omnis natura,
Periit dum flammas explorat, quas natura celabat.

Plinius secundus in Lauretino.

Hic Orator, hic Consul, hic Proconsul,
Malebat in solitudine secundus esse, quam in vrbe primus.

Lepidus ad aquas lepidas.

Multatus tertia orbis parte Triumvir Lepidus,
Aiebat regnasse se alibi tertium, in solitudine primum.

Cassiodorus in Rauennano.

Hic post Ministerium Regis, & secreta Regni,
Laudabat silentium Regni, & arcana solitudinis.

Silius in Tumulo Virgilij.

Silius intra sepulcrum hausit spiritum Virgilij,
Solitudo penè tumulus est, & Poëtas facit.

Petrarcha in fonte Vauclusio.

Claudit intra se thesauros fontium vallis clausa,
Dum apud se Petrarcham habuit, oceanum clausit.

Alciatus in Ticinano.

Alciatus in solitudine emblemata scribit,
Ipse solitudinis doctum emblema fuit.

Cuiacius in Villa Bituricensi.

Cuiacius in solitudine leges sic explicat, vt penè condat,

Hodie doctrina fori, disciplina est solitudinis.

Boëtius in Rauennano.

Consolatur Boëtium in solitudine Philosophia,
Ipse Philosophiam consolari potuit.

Polus Cardinalis in Magusano.

Polus cadentis Angliæ Cardo & polus,
Stetit in solitudine dum Anglia cecidit.

Saluagnius Boëssius in Voræo.

Quod Orator, quod Poëta, quod eruditus, hoc debet solitudini,
In vrbe Rationum Regiarum, Ruri Præses Musarum est.

INSCRIPTIONES TERTII GENERIS PER MODVM ELOGII.

INSCRIPTIO CAPITIS D. IOANNIS BAPTISTAE.

INTER *humana capita nullum caput hoc maius fuit:*
Minor est Ioanne quisquis non est homine maior;
Ille solus maior est, qui est Deus homo.
Nullum caput vocalius, nullum taciturnius fuit;
Antequam Patrem haberet indixit Patri silentium;
Reddidit linguam Patri, dum vix habuit.
Intra vterum Matris vocale & mutum,
Expressit motu quod ore non potuit,
Exultauit, & lucem quam non videt ostendit,
Nondum exire potest, & Præcursorem agit.
Nemo citiùs locutus est, nemo tardiùs
Ex vtero Matris Verbum salutauit in vtero Virginis,
Ne salutaret homines in Eremum secessit,
Illic triginta annis tacendo, loqui didicit.
Nemo diutius tacuit, nemo post silentium plura dixit;
Echo omnium Prophetarum quidquid dixêre repetiit;
Verbum VERBI *quale esset Verbum explicuit.*
Eheu donatum est hoc caput puellæ saltatrici,
Mauult mater adultera caput inimicum quam regnum.
Et saltationis pretium est Caput regno dignum.

Nec

Nec mora præfertur in disco inter pocula caput sobrium,
Natale conuiuium funesta cæde corrumpitur,
Ostenditur sanguis conuiuis, & penè bibitur.
Aspice hoc caput Rex impie quod te aspicit,
Cerne oculos exanimes, & adhuc flagitij tui testes,
Audi silentium linguæ, & flagellum luxuriæ:
Os illud est cuius sententiam ferre non poteras, neque adhuc potes;
Hæc lingua est quam arguentem timebas, & adhuc times:
Obtruncasti caput innocens, & vocale fecisti,
Sequetur te hoc caput exulem, vt vbique te damnet,
Hodieque Lugduni sepulcrum duorum amantium,
Accusat incestum Herodis, & Herodiadis;
Et homicidium Ioannis.

CAPVT DIVI PETRI,
INVERSVM IN CRVCE.

INVERSVM *est hoc Petri caput, & rectum,*
Iacere sic debuit, vt rectà cœlum aspiceret,
Nunquam rectiùs aspexit quam dum sic vidit;
Puto sic aspexerat dum Christo ita respondit,
Tu es Christus Filius Dei viui.
Non reuelauerat hæc verba Caro, & Sanguis;
Audierat Patrem reuelantem, & repetiit:
Petra erat, & Petrus esse meruit;
Penè naufragium in mari fecit, dum aliter aspicit;
Inuertit caput ad Christum, & euasit;
Nec fugisset ex horto, nec negasset in palatio,
Si sic aspexisset,
Nemo peccaret in cœlum si sic aspiceret.
Prædixerat hunc situm Christus dum his verbis admonuit;
Cingebas te, & ambulabas vbi volebas,
Extendes manus tuas, cinget te alius, & ducet quo non vis,
Nolebat duci, cum Romà exiuit, & crucem timuit;
Voluit cum admonitus fugæ, ad Crucem rediit.
Inuersus affigi Cruci voluit, ne posset aufugere;
Inuersus, vt à terrà iter ad Cœlum faceret,
Inuersus, ne præter Deum & Cœlum aliud cerneret,
Inuersus, vt pendentem è Cruce Magistrum aspiceret;

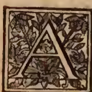
Inuersus, indignum se ratus qui rectus penderet.
I Petre nunquam rectiùs ambulasti quam capite;
Scilicet itur ad Cœlum affectibus magis quam pedibus:
Euolare rectus in Cœlum Simon Magus tentauit, & corruit;
Tentauit inuersus Simon Petrus, & rectà iuit.

CAPVT DIVI PAVLI PRAECISVM.

DICAT *elogium huius Capitis os Chrisostomi:*
Nulla lingua laudare Paulum potest, nisi sit aurea.
Hoc caput humanæ Sapientiæ domicilium est, & diuinæ;
Infudit se vtraque huic capiti, vt illud impleret.
Hoc caput altius terris, raptum est ad tertium Cœlum,
Hic vultus Angelis permixtus, penè Angelus fuit:
Hi oculi viderunt Christum vt hominem, & penè vt Deum.
Hæ aures audierunt arcana verba quæ non licet homini loqui;
Dixit illa tamen hoc caput dum nescire se dixit.
Hoc caput redux ad terras, & terris maius
Proclamat vbique quod in Cœlo didicerat:
Exiuit in omnem terram huius capitis sonus;
Et verba vltra mundum perlata ibant ad Deum;
Nimirùm eò redibant vnde descenderant.
Quid agis impie Nero dum hoc caput abscindis?
Occidisti in Seneca Magistrum vrbis, in Paulo orbis:
Pati tales Magistros discipulus malus non potuit.
At loquitur præcisum caput Epistolis, dum non licet verbis,
Et calamo vocali iterum dicit, quæ scripsit.
Probat Romanis latère in rebus creatis Deum, & patêres
Probat Corinthiis fidem grandibus factis constare, non verbis;
Docet Galatas, minùs sapere illos, qui nimis sapiunt,
Laudat Ephesios, vt laudabiles reddat,
Appellat Philippenses coronam suam, & penè animam,
Probat Colossensibus fidem debère esse Colossum immobilem,
Thessalonicensibus ostendit palmam, & hortatur vt vincant,
Facit Timotheum similem sibi, vt faciat filium,
Vult Paulum esse Titum, vt Titus sit Paulus,
Vt Philemoni commendet Onesimum, commendat Paulum,
Ostendit Hebræis ex vmbris veteris Testamenti, diem noui.

Intereà rorat hoc caput lacte non sanguine,
Perfudit hic liquor carnifices, & fecit Martyres,
Manant lacte Epistolæ Pauli,
Et orbis totus viuit hoc lacte.

DE EMBLEMATE.

RTEM Emblematis & præceptiones tradidêre multi: hæc pauca accipe. Emblema picturis, & verbis constat plerunques & totum corpus allegoricum est, aliud ostentans, & aliud adumbrans; admittit plures figuras humanas & diuinas, easque integras; & plura carmina & verba allegoriam explicantia: Et pati potest lemma aliquod aut Epigramma quod adumbratam personam appellet, eique emblema applicet; atque hæc apodosis quamuis extranea emblemati, iuuat tamen lectorem ne emblema quod videt, ænigma putet.

Ex iis vides Emblema differre ab Inscriptione quæ picturam necessariò non requirit, atque à symbolo quod nec figuras humanas integras nec plura carmina, nec integrum admittit, sed imminutum.

Exemplis emblematum pleni sunt libri: ante aliquot annos vita Eminentissimi Cardinalis Richelij adumbrata est quatuordecim Emblematis ex illustrioribus fabulis desumptis; pendet ex limbo ab vna parte explicatio Emblematis vno Hemistichio, ab altera parte applicatio, altero Hemistichio: atque iis quatuordecim imaginibus grandis voluminis ornatur elegans Porticus Richeliana, ab iis Emblematis dicta. Extat hodieque Parisiis in æde magnifica.

PRIMVM EMBLEMA.

La France malade & suppliante deuant les Dieux.

Cœlestem posco ægra manum,
Dignum peto Rege Ministrum.

SECVNDVM EMBLEMA.

La conduite du Chariot de la lumiere confiée à Apollon. Le Ministre d'Estat.

Deus est auriga Diei,
Alter terris debetur Apollo.

TERTIVM EMBLEMA.

Le Mariage de Tethys auec Pelée. L'Admirauté.

Nubit mortali inuita marito,
Tethys maiori Gallica nubit.

QVARTVM EMBLEMA.

La Guerre des Princes.

Les Titans reuoltez contre les Dieux.
Et belli causa est Deitas,
Placauit Titanum iras.

QVINTVM EMBLEMA.

L'Isle de Ré secouruë.

Niobe,& ses enfans percez de flesches par Apollon.
Vt Matrem vlciscatur Apollo,
Niobe Anglia, Gallia Rea est.

SEXTVM EMBLEMA.

La Rochelle prise.

Le Serpent Python tué par Apollon.
Perit in Pythone venenum,
Plus habuit Rupella veneni.

SEPTIMVM EMBLEMA.

L'Heresie domptée.

L'Hydre à sept testes tuée par Hercule.
Plures moriuntur in vna,
Fœcundior heresis hydra.

OCTAVVM EMBLEMA.

Les Alliez secourus.

Le Roy Phinée deliuré des Harpies par Zethes & Calaïs.
Miser inter fercula Phineus,
Volucres Europa timebat.

NONVM EMBLEMA.

Vn Prince despoüillé.

Marsias escorché par Apollon prouoqué, &c.
Pellem detraxit Apollo,
Hac multi sub pelle latent.

DECIMVM EMBLEMA.

Les Princes d'Allemagne contre &c.

Les Heros de Grece sous Agamemnon contre Priam & Troye.
Heroes Agamemnone Rege,
Ne Troia antiqua resurgat.

VNDECIMVM EMBLEMA.

Trois victoires.

Geryon à trois corps vaincu trois fois par Hercule.
Ter letho sternendus erat,
Nunc fabula vera est.

DVODECIMVM EMBLEMA.

La paix designée.

L'Amour tirant le monde du Chaos.
Vnit amor dum diuidit orbem,
Pax præstat quod præstat amor.

DECIMVM-TERTIVM EMBLEMA.

Mercure dictant les destinées aux Parques. Le Reglement de l'Estat.

Mercurius parcis oracula dictat,
Habet per Tē suā Gallia fata.

DECIMVM-QVARTVM EMBLEMA.

La Force & la Iustice. Les actions & les recompenses.

Hæc facit heroes,
Heroum hæc facta coronat.

DE SYMBOLIS, GALLICE DEVISES.

EX VARIIS ARTIS SYMBOLICÆ PRÆCEPTIS HÆC VIDENTVR ESSE PRÆCIPVA.

I.

SYmbolum picturâ & lemmate constat, seu vt loquitur vulgus corpore & anima.

II.

Pictura vt plurimùm simplex esse debet non composita, ne emblema esse videatur, aut ænigma.

III.

Erudita esse debet, non cuique obuia, neque tamen adeò tecta vt interprete egeat.

IV.

Corpus humanum integrum pictura esse non potest, pars corporis, oculus, cor, manus tolerari potest.

V.

Lemma Hemistichium esse debet non versus integer; desumi potest à Poëta aliquo, vel de nouo cudi.

VI.

Et pictura & lemma ita allegorica esse debent, vt neque personam nominent cuius sunt signa, neque se appellent inuicem.

VII.

Totum opus adeò natiuum esse debet vt ipso ferè aspectu rem designet, & sine interprete.

VIII.

Additur aliquando Symbolo Epigramma vt illud explicet, atque hæc explicatio aliquando plus ingenij quam Symbolum habet, & sæpè plus laudis, extraneum est tamen hoc Epigrammi, & Symbolum supponit

magis quam facit : Ex eo tamen diuidunt aliqui Symbola in nuda, & explicata, nuda vocant quæ picturam habent, & lemma ; explicata ea ſunt quibus additur Epigramma.

Exempla Symboli ſuperioribus libris ſparſa, quia breuia ſunt reuoco in hunc locum, & aliqua addo.

Ex libro primo Elogia ſolennitatum Beatæ Virginis, nuda, & non explicata.

I.

SVR LA CONCEPTION.

Vne perle conceuë dans ſa Nacre.

Intra vterum iam pura fui.

II.

SVR LA NATIVITE'.

L'Halcyon faiſant ſon Nid parmy les tempeſtes.

Pacem afferet vndis.

III.

LA VIERGE DANS LE TEMPLE AVEC SES COMPAGNES.

Des Abeilles dans leurs Ruches.

Mella parant, ceramque aris.

IV.

SAINT IOSEPH MARIE' AVEC LA VIERGE.

Le Roy des Abeilles marié, & Vierge.

Fide non corpore coniux.

V.

L'ANNONCIATION A LA VIERGE.

Vne Echo dans vn Rocher.

Soli ſum peruia Verbo.

VI.

SVR LA VISITATION.

Deux Palmes s'entre-baiſans de leurs cymes.

Blando ſeſe ore ſalutant.

VII.

SVR LA NATIVITE' DV SAVVEVR.

Vne Aigle ayant enfanté vn Aiglon.

Lætatur genuiſſe parem.

VIII.

VIERGE APRES L'ENFANTEMENT.

Vn Soleil penetrant vn Cryſtal.

Peruadit nec lædit iter.

IX.

SVR LA PVRIFICATION.

Les macules du Soleil sont des Estoiles.

Ex maculis facit astra suis.

X.

IESVS TRENTE ANS AVEC LA VIERGE.

La Lune pleine sous le Soleil.

Totum si posset haberet.

XI.

LA VIERGE AV PIED DE LA CROIX.

Vne Lune en Eclypse.

Morientis syderis umbra.

XII.

LA VIERGE DANS LE SEPVLCRE PRESERVEE, &c.

Le Roy des Abeilles sur sa Ruche.

Sua regna tuetur.

XIII.

L'ASSOMPTION DE LA VIERGE.

Vne Nacre despoüillée de ses perles.

Exuuiis debetur honos.

XIV.

LA VIERGE DANS LE CIEL.

Le signe de la Vierge entre le Lyon & la Balance.

Cælestes temperat iras.

XV.

LA DEVOTION A LA SAINTE VIERGE.

L'Estoile Polaire.

Qui me non aspicit errat.

DE IANSENII DOCTRINA,

TRIA SYMBOLA EXPLICATA.

I.

IANSENIVS CORRVPTOR AVGVSTINI.

Echo.

Reddens non integra verba.

EPIGRAMMA.

F*Allitur, & fallit* REDDENS NON INTEGRA VERBA,
Echo reflexi saucia imago soni.
Pastor Ypræ sensum fallens, & verba Magistri,
Echo est, hæc læsos reddit, & iste sonos.

II.

IANSENIVS TEGIT SE NOMINE AVGVSTINI.

Annulus Gygis.

Nemo satis sub luce latet.

EPIGRAMMA.

NEMO SATIS SVB LVCE LATET, *gemmam obijce soli,*
Qui vult esse gigas, cernitur esse Gyges.
Pastor Ypræ magno frustra se nomine celat,
Tolle Augustinum noctua non Aquila est.

III.

IANSENIVS PSEVDO AVGVSTINVS.

Aquila adulterinam prolem præcipitem agens.

Hæredem negat esse suum.

EPIGRAMMA.

HÆREDEM NEGAT ESSE SVVM *qui lumina Solis;*
Fixo oculo, & firmo non bibit ore diem.
Magni Augustini non est Iansenius hæres,
Romanum pauido non tulit ore diem.

SYMBOLA

AVLAEIS ET VESTIBVS APPINGI SOLITA IN INAVGVRATIONE REGIA.

I.

Claua Herculis.

Et belli, & tessera pacis.

EPIGRAMMA.

E*X oleâ hæc claua est*, BELLIQVE, ET TESSERA PACIS;
Palladis est arbor, Pallas vtrique fauet.

Sol

II.

Sol pingens Parelia, & delens.

Quos pinxit delere potest.

EPIGRAMMA.

QVOS PINXIT DELERE POTEST, *hæc regia laus est,*
Posse sibi similes pingere, nolle pares.

III.

Sol Alo coronatus.

Me nubila victa coronant.

EPIGRAMMA.

I*Nsidiata mihi* ME NVBILA VICTA CORONANT,
Hostis erat qui nunc est diadema vapor.

TROIS DEVISES SVR LA MALADIE DV ROY LOVIS XIV.

I.

Vn Lys mourant sur son oignon.

Impediunt nec regna mori.

EPIGRAMMA.

S*Vppositum calcat moriens flos Regius orbem.*
NEC *florem* IMPEDIVNT, *subdita* REGNA MORI,
Nec te orbis, nec Te sceptrum Lodoice iuuabat,
Ipse etiam morti subditus orbis erit.

II.

L'œillet de Virgile languissant.

Nec iam mater alit tellus.

VIRGILIVS.

Q*Valem virgineo demessum pollice florem,*
Seu mollis violæ, seu languentis hyacinthi,
Cui neque fulgor adhuc, nec dum sua forma recessit;
NEC IAM MATER ALIT TELLVS, *viresque ministrat;*
Talis eras Lodoice, tua hæc languentis imago est.

III.

Vne Estoile qui semble tomber.

Frustra casura timetur.

EPIGRAMMA.

F*Ixa est, &* FRVSTRA *cœlo* CASVRA TIMETVR,
Stat globus, & firmo est insita stella globo.
Tu quoque casurus frustra Lodoice timeris,
Fixus es, & fato est Gallia fixa tuo.

DEVISES SVR LA REINE DE SVEDE.

I.

La Gerbe de Suede.

Terræ retinacula soluit.

EPIGRAMMA.

H*Ærebat,* TERR*æque seges* RETINACVLA SOLVIT,
Nec Te terra triplex, nec diadema tenet.

II.

Vne Nacre despoüillée de ses Perles.

Exuuiis suus hæret honos.

EPIGRAMMA.

EXVVIIS SVVS HÆRET HONOS, *& diues & orba est,*
Et gerit amissum nunc quoque testa decus.

III.

Vn Lys despoüillé de ses feüilles.

Adhuc in stipite regnat.

EPIGRAMMA.

E*Xcussit flores, &* ADHVC IN STIPITE REGNAT,
Quod superest, sceptrum floribus esse potest.

IV.

Vn Lys sur son oignon.

Subiectum possidet orbem.

EPIGRAMMA.

SVBIECTVM *non impositum flos* POSSIDET ORBEM,
Calcas regali subdita sceptra pede.

V.

L'Estoile Polaire attirant l'Aimant.

Vis arcana trahit.

EPIGRAMMA.

VIS ARCANA TRAHIT, *tacitumque inspirat amorem,*
Et tu sponte trahis proxima regna polo.

TROIS DEVISES SVR VN MINISTRE D'ESTAT SECRET EN SES CONSEILS.

I.

Le Nil, duquel on ne sçait pas la source.
Parte sui meliore latet.

EPIGRAMMA.

PARTE SVI MELIORE LATENT *miracula Nili;*
Nascitur, & nondum Patria prima patet.
Et tu parte tui non vis meliore videri,
Facta patent orbi publica, causa latet.

II.

Vne Grenade à demy ouuerte.
Nobiliora latent.

EPIGRAMMA.

QVot grana ostentat, tot sydera punica Malus;
Sydera sub granis NOBILIORA LATENT.
Magna licet de Te pateant, maiora teguntur,
Dum te aperis, intus nobiliora tegis.

III.

Vn ver à soye.
Ars pretiosa latet.

EPIGRAMMA.

ARS PRETIOSA LATET *quâ bombix viscera voluat,*
Deque suo textor serica fila neat.
Ars pretiosa latet quâ tu hosti retia texis,
Et pacem, & nobis serica fila facis.

TROIS DEVISES SVR VN GRAND MINISTRE D'ESTAT VICTORIEVX DE L'ENVIE.

I.

Vn Soleil faisant des grandes ombres en son leuer.
Spargit longas dum nascitur vmbras.

EPIGRAMMA.

SOl oriens longas SPARGIT DVM NASCITVR VMBRAS,
Inuidiam quiuis nobilis ortus habet.

II.

Le Soleil ne faiſant quaſi plus d'ombre en ſon Auge.

Vmbras vix ſpargit in Auge.

EPIGRAMMA.

P*Rouectus ſublime* VMBRAS VIX SPARGIT IN AVGE,
Nec Te audet, nec te liuor adire poteſt.

III.

Vne Eſtoile qui ſemble tomber.

Dum radiat cecidiſſe putant.

EPIGRAMMA.

DVM RADIAT CECIDISSE PVTANT, *ſcintillat imago*
Syderis, & ſydus creditur vmbra cadens.
Tu quoque fulgebas dum te cecidiſſe putabant,
Interea ſi quid decidit, vmbra fuit.

TROIS DEVISES SVR L'ESCVSSON D'VN MINISTRE D'ESTAT.

I.

Vne hache Romaine droite.

Nullæ inflexère procellæ.

EPIGRAMMA.

R*Omanos faſces* NVLLÆ INFLEXERE PROCELLÆ,
Non Aquilo, & quidquid flaminis auſter habet.
Hoc animi eſt emblema tui, ſtetit integra virtus,
Et dum nutaret Gallia, Roma ſtetit.

II.

Vne hache Romaine éleuée ſous vne bande.

Ne noceat ſublime micat.

EPIGRAMMA.

NE NOCEAT SVBLIME MICAT *Romana ſecuris;*
Et timet vlciſci, dum violare poteſt.
Fruſtra illam retinet ſublimis faſcia rectam,
Sponte ſua vt poſſet parcere recta foret.

III.

Trois Eſtoiles.

Prudentia triplex.

EPIGRAMMA.

VNa aliis, innata tibi est PRVDENTIA TRIPLEX,
Et tota hæc virtus est Masarine tua.
Præluces Regno, & Regi, fideique, Minister,
Vnica stella aliis, est tibi stella triplex.

DEVX DEVISES SVR L'AMOVR MESLE' DE CRAINTE,

Amari & timeri.

I.

Le confluent du Rhosne auec la Saone.
Miscentur in vnum.

EPIGRAMMA.

LEntus Arar, Rhodanusque celer MISCENTVR IN VNVM,
Ille amor, hic timor est, lentus hîc, ille celer.

IV.

Vn sep de vigne en Prouence perçant le corps d'vn Oliuier.
Mixtus vtrique sapor.

EPIGRAMMA.

NAscitur ex Baccho Pallas, de Pallade Bacchus;
Hæc amor, hic timor est, MIXTVS VTRIQVE SAPOR.

DEVISES SVR LA VIE PRIVEE ET PVBLIQVE D'VN MINISTRE D'ESTAT.

I.

Les fontaines de Paris.
Quod bibimus de rure venit.

EPIGRAMMA.

QVOD BIBIMVS DE RVRE VENIT, *postquam alluit vrbem;*
Mobilis ad patrios vnda recurrit agros.
Tu quoque post Aulam, & fiscum, & mysteria regni,
Vnde nouus redeas, ad noua rura redis.

II.

Le Nauire de la ville de Paris.

Reditura perambulat orbem.

EPIGRAMMA.

V*T gazas referat*, REDITVRA PERAMBVLAT ORBEM,
Et quas collegit, diuidit orbis opes.
Regius est Nauis fiscus, Tu Nauita fisci;
Diuidit allatas te duce Nauis opes.

III.

La Seine.

Exit nec deserit vrbem.

EPIGRAMMA.

Q*Vam properare vides* EXIT NEC DESERIT VRBEM,
Et fluit, & semper mobilis vnda manet.
Tu quoque Meudonum repetis, nec deseris vrbem,
Et procul & præsens nobile flumen ades.

IV.

Vn Compas.

Centro pes alter adhæret.

EPIGRAMMA.

P*Es alter graditur* CENTRO PES ALTER ADHÆRET,
Ni foret immotus non numeraret iter.
Tu quoque terrarum fines Legatus obisti;
Et centrum, & semper circulus Aula tibi est.

DEVISE SVR LE DECEZ
D'VN IEVNE ENFANT DE MAISON.

Hemerocallis.

Vna dies.

EPIGRAMMA.

VNA DIES *nasci videt, & videt vna perire,*
Fallor vix obiit, cui neque vita fuit.

AVTRES DIVERSES DEVISES.

Vne Aigle couurant justement son nid de ses ailes.

Par ædibus hospes.

EPIGRAMMA.

ÆQuales nido pennæ, PAR ÆDIBVS HOSPES, Content en sa fortune.
Fortuna maior, nec minor esto tuâ.

Des Perles dans leur Nacre.
Amant pretiosa latêre.

EPIGRAMMA.

MAterni nollent vteri prodire latebris, Amour de la solitude.
Ni tonitru impresso rumperet igne sinum.
Vilia quæque patent, sed AMANT PRETIOSA LATERE,
Quæ gemma est, floccus ni latuisset erat.

Vne plante de Muguet.
Inest quid suaue cucullis.

EPIGRAMMA.

INtus inest quid suaue, & INEST QVID SVAVE CVCVLLIS, Pour vn Religieux.
Suaue est quod nubes religiosa tegit.

Vn Sep de vigne lié.
Crescit per vincula virtus.

EPIGRAMMA.

QVæ reptaret humi CRESCIT PER VINCVLA VIRTVS,
Dum petitur probris per probra crescit honos.

Vne pierre pretieuse nommée Triophtalmos.
Tria lumina & vnum.

EPIGRAMMA.

VNica ter gemma est, & sunt TRIA LVMINA ET VNVM; La Trinité.
Ter Deus est, nequeunt tres tamen esse Dij.

Les Planetes à l'entour du Soleil.
Non licet esse pares.

EPIGRAMMA.

COgnatis quamuis radiis, & luce coruscent, Les Grands.
Esse licet similes, NON LICET ESSE PARES.

DE ELOGIO.

LOGIVM est succus & quasi Spiritus, anima & quasi essentia panegyrici: spiritum appellant Chimici essentiam à singulis rebus beneficio ignis & artis eductam, animam floris, succum liquoris, spiritum auri, mentem Metalli: addunt quintam essentiam esse, essentiam essentiæ, florem floris, liquorem liquoris, aurum auri, metallum metalli. Quod Chimicis est aurum auri, hoc Elogistis Elogium est, Panegyricus panegyrici.

Quò nobilius est hoc scribendi genus eò est difficilius, nec faciles præceptiones habet; & fortè ad Elogium plus confert natura quam doctrina, & plus indolis habet hoc scribendi genus quam artis.

Tria in Elogio distingui possunt, dictum seu acumen, dictio, & dicendi modus seu flexus.

Dictum subtile esse debet non obtusum; illustre non vulgare, singulare non commune, natum ex reipsa non aliunde quæsitum; sæpè hoc acumen natura suggerit, doctrina acuit, experientia perficit; Interdum est cogitatio prima, aliquando decima; sæpè sponte nascitur, aliquando quæritur; interdum difficile inuenitur; sæpè est naturæ partus, interdum industriæ, aliquando fortunæ.

Dictio elogij pura esse debet non fucata, natiua non violenta, clara non ambigua; verba nec Africam sapere debent ne sint aspera, nec Asiam ne sint mollia, nec Athenas ne sint fœminea; romana esse debent vt sint mascula & robusta.

Modus dicendi seu flexus est mysterium Elogij, secretum artis, ars artificis: dicit hic flexus ordinem verborum, aptitudinem dictionis, situm acuminis, quem situm si mutaueris, elogium euertisti.

Elogiorum duo sunt quasi genera, vnum singularibus lineis constat, alterum periodis.

In primo illo genere, singulæ lineæ debent proponere, & concludere, debent esse res ipsa & ratio rei, debent inferre & inferri, antecedere & sequi; debent esse Epigramma vnius carminis, discursus vnius propositionis, debent esse propositio rem probans, & res ipsa probata.

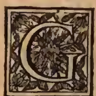
In altero elogij genere periodus sententiis constare debet non vacuis verbis, singula membra acumina sunt inter se connexa, & se inuicem augentia, crescit secundum ex primo, augetur secundum à tertio; ex omnibus sententiis quasi ex totidem gemmis exsurgit periodus quasi pantarba, multiplex gemma & vnica.

Elogiorum

Elogiorum exemplis pleni sunt superiores libri; adde aliqua primi generis & secundi.

TRIA ELOGIA PRIMI GENERIS.

CAPVT ALEXANDRI MAGNI.

ERIT hoc caput intra se mundum, nec tamen est plenum;
Quærit plures mundos extra vnum,
Et post victa omnia quærit adhuc quod vincat.
Timuerat infans ne haberet quod vinceret,
Vidit Patrem victorem, & inuidit,
Fleuit, & lacrymæ infantis orbem terruêre;
Post victum orbem penè iterum fleuit,
Doluit post omnia nihil superesse vincendum.
O hominem auarum! qui post Darij diuitias adhuc est pauper;
O ambitiosum! cui nec natura satis est, nec fortuna:
Adeptus nomen Magni maius aliquid ambit,
Solus sine æmulo clarus, vult esse clarior;
Maior fortuna sua, vult esse se maior,
Et ne æmulo careat fit æmulus sui.
Infelix Alexander extra se victor, intra se victus,
Extra se Dominus, intra se seruus;
Imperat aliis & seruit sibi,
Seruit amori & iræ impotens sui.
Scilicet id egerat victoriis suis,
Vt cætera haberet in potestate non seipsum,
Et foris victor, domi esset captiuus.

CAPVT IVLII CÆSARIS.

OC caput aut æquale est alteri, aut est maius;
Vtrique capiti mundus vnus non sufficit.
Iulius Cæsar Alexandro posterior fuit non minor;
Aut æquales inuicem erant si simul vixissent,
Aut dubia esset vtriusque victoria:
Alexander generosior, Cæsar astutior fuit;
Fefellit Gallos, vincendus nisi fefellisset;
Armauit Galliam in seipsam, & Galliam vicit per Galliam;

Et Romam quoque vicit per Romam,
Et Cneium magnum per Cneium.
Magni omnino viri Alexander & Cæsar,
Maiores futuri nisi voluissent esse maximi;
Ne æmulos haberent neuter potuit pati magnum:
Vt statuerent authoritatem priuatam, euerterunt publicam;
Vt primi essent, omnes voluerunt esse postremos.
At sæuior Alexandro Iulius Cæsar,
Tot hominum millia cecidit, vt inde Cæsar appellari possit;
Post cæsam Galliam cecidit Italiam, & Patriam ipsam,
Neque tot homicidiis satur,
Post cæsum Occidentem cogitabat Orientem,
Cæsurus orbem terrarum, vt vbique Cæsar esset.
Denique ibi cæsus est, vbi Senatum ceciderat,
An cum detrimento orbis, an cum lucro, non liquet.

CAPVT CICERONIS.

ADHVC *eloquentiam spirat hoc caput,*
Linguâ caret, & adhuc loquitur,
Præcidit linguam Fuluia non eloquentiam;
Adhuc vox est superstes post animam.
Erras Fuluia dum solam linguam vocalem putas,
Totum Ciceronis caput eloquens est,
Et frons, & oculi linguam habent, qua te accusent,
Vidit hoc caput è rostris Antonius, & timuit;
Timeret Catilina si adhuc viueret,
Vidit populus Romanus, & loqui credidit:
Pungit te hac lingua Fuluia, dum illam pungis,
Sentis eius vulnera, nec illa te sentit.
Olim contra Antonium Philippicam,
Nunc contra te Olympicam dicit.
Adhuc loquitur hoc caput etiam mutum,
Adhuc rostra eius eloquentia personant;
Adhuc eius verbis Roma loquitur,
Adhuc eius iudiciis forum sapit,
Hoc caput Ciceronis est, & lingua mundi.

ELOGIA SECVNDI GENERIS.

ELOGIVM SANCTÆ CATHARINÆ.

Ex illis verbis Psalm. 44. Proximæ eius afferentur tibi, Euthymius Catharinam proximam dicit.

ATHARINA proxima Deiparæ ostensa est Verbo dum Matrem eligeret, penè eligenda nisi Maria electa esset, quæ tamen Mater esse non potuit, sponsa fuit; subharrauit eam Christus annulo, & sponsam fecit.

Proxima quoque est Deiparæ titulo puritatis, audi quot titulis pura est, ne dubites proximam esse.

Primum argumentum puritatis est titulus nominis, appellatur pura dum appellatur Catharina; sæpè magnarum rerum argumenta sunt nomina.

Alterum argumentum est neglectus imperij; puritatem sic amauit vt eam sceptris prætulerit, vt Virgo esset, imperatrix esse noluit.

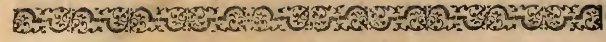
Tertium puritatis argumentum est Columba, hæc Catharinam diu in vinculis aluit, Columba vna Columbam alteram; ne quære quo cibo, ex succo aëris; nec alio alimento ali debuit Virgo cœlestis.

Quartum argumentum est sepulcrum; tumulata est manibus Angelicis, & ipsa penè Angelus fuit; ne quære vbi Catharina sepulta sit, ignoratur hodieque locus sepulcri; scilicet penè versa in spiritum, quod terræ mandaretur vix habuit.

Non satis dixi, & Virgo & Mater Catharina fuit; vt Matrem scias dum occideretur lac dedit; eo lacte Imperatricem, & Porphyrium, & Philosophos aluit; scilicet quos fecerat Christianos, alumnos habere debuit.

Mater quoque scientiarum tot filios habet quot eruditos: Pallas Christiana emendauit profanam; ex Philosophia Theologiam fecit; ex arcanis naturæ collegit mysteria gratiæ; ex rebus creatis præmissas fecit, & Deum collegit ex opere.

Denique ad rotam damnata armatam suppliciis, ex rota currum fecit in quo pugnauit & vicit; hoc curru euecta victrix ad superos iuit: Illic proxima est Deiparæ, Princeps Reginæ.

ILLVSTRISSIMI ET REVERENDISSIMI DOMINI

DOMINI PETRI SCARRON,

ECCLESIÆ GRATIANOPOLITANÆ, PRÆSVLIS ET PRINCIPIS PLVSQVAM OCTOGENARII.

ELOGIVM AETATIS.

VALIS eſt ætas tua, PRÆSVL, ET PRINCEPS? neque hyems eſt quia habet plurimum veris, neque autumnus quia habet aliquid hyemis, ætas eſt multarum ætatum, & tamen vnica.

Antiquiſſimus Senatorum Pariſienſium, annoſiſſimus omnium Præſulum, vidiſti hunc mundum iuuenem & vides ſenem, nec iuuenis ipſe nec ſenex; vidiſti annos antiquos & vides nouos; vidiſti duas ætates, & illæ viderunt te, vidiſti interire per partes & integer es; vidiſti eodem vultu quali nunc vides; mutaſti octoginta annos, nec illi mutarunt te.

Pinxit te olim pictor qualem nunc pingeret; idem eſt tabellæ vultus & tuus; vnum eſt diſcrimen imaginis & prototypi; ſenex eſt imago tua nec tu ſenex; decolorauit illam tempus, nec decolorauit te, contraxit aliquas rugas quibus tu cares.

Dicitur Neſtor vidiſſe tres ætates, & ter vixiſſe; heros heroum, & ſenex ſenum, ſemel homo & ter ſapiens fuit; fluebat ex eius ore mel quaſi ex ape, apis attica erat, & Philomela Pylia.

Fabula erat Neſtor, & tu hiſtoria es; Senator Senatorum, & Præſul Præſulum, ſuperas Neſtoris vitam & ſapientiam; vna in illo Sapientia erat, in te eſt plurima; vnilinguis erat, & tu trilinguis es; crederet te atticum Agamemnon, ſi te audiret; credidit te Ciceronem Roma dum te audiuit; audiuit te ſæpè Aula, & te legit; & nunc dum ad Reges & Principes ſcribis, mellea eſt oratio tua, & tu apis es Gallica.

Denique nihil in te ſenile eſt niſi ſapientia, hæc tamen ita antiqua eſt vt ſit etiam noua.

Gratulamur tibi antiquos annos, & optamus nouos; vidiſti duo ſecula, optamus tertium; vnum eſt quod timemus ne te optet æternitas, hanc optamus tibi ſed poſt plurima ſecula.

NOBILISSIMIS, ET ILLVSTRISSIMIS DOMINIS

DD. PRAESIDIBVS, ET CONSILIARIIS SENATVS DELPHINATENSIS.

SVPPLEX LIBELLVS.

CARERE templo non debet Collegium quod est Christianum; habuêre quondam delubra Musæ dum erant profanæ; habere altaria debent dum sunt sacræ; & habêre Gratianopoli debent in vrbe gratiarum; ingrata vrbs esset nisi gratiæ Musas adiuuarent, & sunt sorores.

Extabat ante paucos annos in Collegio templum, sed ligneum; assutæ abietibus abietes extruebant Deo ædem sed syluestrem; amabat tamen ligneam domum faber Christus, & cui vltra stellas est empyreum palatium, habitare dignabatur intra abietes, & coli se patiebatur inter arbores.

Exêdit tandem ligneas ædes vetustas, corrupit pluuia, succussit tempestas, euertit ruina, scilicet patebat omnibus iniuriis fragilis structura; penetrabat illam frigus, inflammabat æstus, laxabat humiditas, dissuebat siccitas, nemo intra illam tutus erat nisi solus Deus; corruit tandem debile ædificium, impune tamen, & citra vitæ iacturam; nimirum nocêre non potest domus, intra quam habitat Deus.

Orbatæ sacris ædibus Musæ adorare coguntur in sacello non suo; habitat Musarum Deus in conductitia domo, inquilinus est alieni hospitij, & caret loco, per quem factus est omnis locus: quodque opprobrio simile est, adeò exigua est ædes, & angusta, vt excludat cultores quos inuitat, nec sufficit precibus publicis quæ vix est satis priuatis.

Exhauserunt se Musæ vt nouum templum Deo extruerent, expenderunt omnem assem suum, & penè obolum; nec puduit nobiles puellas, emendicare æs alienum post exhaustum suum: sed illud quoque nunc exhaustum est; nec licet amplius Musis esse mendicis; erubescunt ne erubescant, timent ne timeantur; nec tamen carêre templo possunt nec Deo.

Intereà absistere cœptis coguntur egenæ virgines, sed inuitæ: pendent opera interrupta, minæque murorum ingentes, eductaque machina cœlo; obuia est iniuriis aëris pars seminuda templi, pluit, fulgurat, tonat intra ædem Dei; tutus intra ædes suas homo habitat, patet opprobriis temporum templum Dei, & penè ipse Deus.

At hoc dedecus quoddam est vrbis vestræ; cur inquiunt aduenæ om-

nes abrumpitur opus publicum & diuinum? esset hoc decus Gratianopolis nouæ: habet sua templa vrbs antiqua, carére templo non debet Gratianopolis noua: tres nobiles vici in hac nouæ vrbis parte triangulum efficiunt, esset hæc ædes trium linearum nobile centrum: hæc dicunt aduenæ omnes, idem dicunt ciues: at eæ sunt voces & verba, mallem saxa esse & marmora.

Quid faciant inopes Musæ quo eant nisi ad vos, ILLVSTRISSIMI PRÆSIDES ET SENATORES? vos extruendi templi consilium approbastis, & penè iussistis: vos auxilij nobilis spem fecistis: decreti vim habent verba vestra, nec lædi ab aliis debent nec à vobis: implorant supplices Musæ fidem quam dedistis: pars est Iustitiæ stare promissis: Deus ipse liberalis dum promittit, iustus est dum promissa reddit, & vos liberales & iusti suppletis Deum, & penè dij estis.

Humillimæ & addictissimæ Musæ Collegij Gratianopolitani, Anno Domini 1664.

DE ELOGIIS GALLICIS.

QVÆSIERVNT ex me aliqui an etiam linguâ Gallicâ scribi Elogia possint; difficultatem facit genius linguæ natiuus, & purus, & qui similis indoli gentis, nec patitur nexus qui adstringant libertatem linguæ, nec acumina quæ lædant puritatem; fortassis tamen etiam in hac linguâ scribi acutum aliquid potest; propono elogia aliqua Gallica, quæ si displicebunt lectori, omittat illa, si placeant legat: pati illa potest hic octauus liber qui miscellanea continet.

ELOGE DES LARMES.

QV'est-ce qu'vne larme? si c'est vne goutte d'eau, comment est-elle si precieuse? Si elle est si precieuse, n'est-ce pas vne perle? Si c'est vne perle, d'où vient qu'elle est fonduë? Si c'est vn crystal, qui la congele, qui la dissout? Si c'est vne vapeur, qui l'éleue, & qui la fait descendre? Si c'est du sang, comment n'est-il pas rouge? Si c'est vne liqueur differente de l'eau, quelle est sa fontaine & sa source?

Les larmes ont leur premiere naissance dans le cœur, il est leur pere, & elles sont ses filles, il s'ouure pour les conceuoir, il se ferme pour les enfanter, l'amour les conçoit, la douleur les enfante; de sang elles passent en esprit, d'esprit en vapeur, de vapeur en eau; l'amour & la douleur font tous ces changemens; c'est pour cela qu'elles sont chaudes, par-

ce qu'elles sont affectueuses,& elles sont salées parce qu'elles sont ameres.

Le cœur est le pere des larmes, & le cerueau leur mere : Il faut le concours de ces deux parties pour leur production : l'imagination dans le cerueau connoist le mal, l'appetit dans le cœur le ressent & se serre ; en se fermant il enuoye des esprits au cerueau messagers de sa douleur, & tesmoins de sa passion ; ces esprits se refroidissent dans le cerueau comme dans vn alambic, & deuiennent des larmes ; le cerueau leur ayant donné la vie les enuoye dans les yeux pour y receuoir la lumiere.

Le cœur & le cerueau sont les parens des larmes, les yeux sont leurs nourrisses ; ils les reçoiuent dans leurs veines, ils les esleuent dans leur sein ; ils sont les mammelles de ce lait, les nacres de ces perles, les minieres de ce crystal, les sources de ces eaux, le cielor de cet argent liquide.

Les larmes sont precieuses en terme de nature ; elles reçoiuent l'estre du cœur, la vie du cerueau, la lumiere des yeux ; elles naissent de la joye & de la douleur ; elles sont chaudes & froides, ameres & douces ; elles sont les filles de deux passions, & elles en sont les meres ; elles naissent de l'amour, & elles le font naistre ; elles viennent de la douleur, & elles la produisent ; elles pleurent, & elles font pleurer ; elles sont muettes & eloquentes ; elles meuuent, & elles sont esmeuës.

Les larmes sont nobles en terme de nature, elles le sont bien plus en terme de mœurs : toutes les vertus aiment les larmes, & elles sçauent toutes pleurer : la Foy pleure de ne voir pas encore ce qu'elle croit : l'Esperance soûpire apres ce qu'elle souhaite : la Charité pleure de joye, la Penitence de douleur, l'Humilité pleure son neant : la Religion offre vn sacrifice de larmes : la Force donne des larmes de sang : la Iustice pleure & fait pleurer : la Prudence regle les larmes, toutes les vertus pleurent sur les vices qui leur sont opposez.

Ie n'ay pas assez dit, Dieu mesme aime les larmes, & ne pouuant pleurer en qualité de Dieu, il s'est fait homme pour apprendre à pleurer : La Vierge a souuent pleuré, on compte sept de ses douleurs, on ne peut pas compter ses larmes. Tous les Saints ont donné des larmes : les Martyrs des larmes de sang, les Vierges des larmes de lait, les Confesseurs des larmes de zele & de penitence : les Anges de paix pleurent dans l'Escriture : si les Demons eussent pleuré ils seroient encore Anges : & si les pecheurs eussent voulu donner des larmes, il n'y auroit point d'Enfer ny de damnez.

ELOGE DV GRAIN.

IL n'est rien dans la nature plus petit qu'vn grain, il n'est rien de plus grand; il n'est rien de plus vil, & rien de plus pretieux; il n'est rien qui ait moins d'apparence & plus d'effet; le grain est vn tresor caché, vn miracle rustique, vn prodige familier, vn secret connu & caché, vn mystere de la nature.

Laboureurs quand vous semez vos grains, vous semez des miracles, & vous n'y pensez pas : quand vous cultiuez la terre, vous cultiuez des prodiges : quand vous moissonnez vous cueillez des merueilles : vostre condition est miraculeuse, & vous l'estimiez basse & raualée, vous vous trompiez.

Voulez-vous voir la grandeur & l'excellence du grain : le Sauueur dans l'Euangile dit, que le Royaume du Ciel est semblable à vn grain : Il faut que le grain soit bien grand pour égaler le Ciel : C'est trop peu dire, le Sauueur luy mesme se compare à vn grain ; il est tombé dans le sein d'vne terre Vierge, comme vn germe de vie ; il en est sorti comme vn espy fecond, il a esté mortifié & moulu en sa Passion pour se changer en pain de vie : Ce n'est pas encore assez, le Sauueur dit que son Pere est vn Laboureur, il a semé au dedans de soy son Verbe comme vn beau grain, & au dehors toutes les creatures : Laboureurs vostre fortune est plus noble que vous ne pensiez pas. Dieu est vn Laboureur.

C'est la grandeur du grain par comparaison, voulez-vous voir sa grandeur en luy mesme : Ce petit grain paroist sec, & il est bien fertile ; il paroist mort & il cache la vie : mais s'il cache la vie, comment est-il mort ? & s'il est mort, comment a-il la vie ? Il est mort en soy, il vit par vn germe de vie qu'il a chez soy : Il paroist pauure, il cache chez soy vn tresor, cent grains sont cachez en son sein : Il est vn, & il est plusieurs, il est grain, il sera espy, il a chez soy le principe de ses grandeurs, il est grand en ses productions estant petit en soy.

Mais ce qui est merueilleux, il faut que ce grain meure en soy pour donner la vie, & s'il ne mouroit pas il ne seroit pas vn principe de vie : Merueille il faut que la vie naisse de la mort, il faut que ce grain tombe pour se releuer, il faut qu'il se cache pour paroistre, il faut qu'il meure pour ressusciter : Heureuse mort, puis qu'elle donne la vie ! heureux grain de perdre vn estre pour en recouurer plusieurs, de cesser d'estre grain pour deuenir espy, de mourir vne fois pour viure autant de fois qu'il produira de grains.

Le grain est merueilleux : il n'est pas moins vtile, puis qu'il nous nourrit,

rit, & nous donne la vie; le grain deuient farine, cette farine eſt changée en pain, ce pain ſe change en chair, & il deuient vne partie de moymeſme: Ie dois ma vie à ce grain, ma chair eſt formée de ces grains, & ie ſuis tout compoſé de grains.

O homme apprens les obligations que tu as à ce grain, tu ne peux pas le meſpriſer ſans meſpriſer ta vie; tu ne ſçaurois t'aimer, ſans aimer ce qui te donne la vie; ce grain meurt pour te faire viure, tu dois ta vie à ſa mort; tu ne ſçaurois luy vouloir mal, ſans te haïr toy meſme.

Mais ie ne ſçay ce que ie dois plus admirer en ce grain, ou ſon malheur en ces changemens, ou le bonheur de ſa fortune parmy ſes infortunes: pour eſtre changé en farine il faut qu'il ſoit moulu, pour eſtre changé en pain il faut qu'il ſoit paiſtri, pour eſtre changé en chair il faut qu'il ſoit maſché & digeré: Mais ces ſouffrances ſont bien recompenſées, il deuient chair, il deuient homme, & ayant eſté ſans ame quand il eſtoit grain, ayant veſcu en plante quand il eſtoit eſpy, il vit d'vne ame raiſonnable eſtant changé en homme.

Pour comble de ſon bonheur il entre dans les greniers de l'Eternité, *triticum autem congregate in horreum meum*, apres tant de morts il deuient immortel, apres tant de corruptions il eſt incorruptible, du grenier de la terre il entre dans le grenier du Ciel, il eſt compté parmy les richeſſes du Paradis, & apres auoir ſeruy à la table des hommes, il ſert à la table de Dieu.

ELOGE DE L'EAV ET DV VIN.

IL ſemble que l'eau eſt bien plus excellente que le vin, elle eſt vn noble Element, & le vin n'eſt qu'vn mixte, elle eſt vne maiſtreſſe piece de la nature, & le vin n'en eſt qu'vn adjoint; ſans l'eau il n'y auroit point de monde, & il ſeroit plus ſage ſans le vin.

Bien dauantage, Dieu produiſant les eſpeces des creatures dans les ſix premiers jours de la naiſſance du monde, s'oublia de produire le vin: cela veut dire que le vin n'eſt pas vne eſpece beaucoup parfaite, ou beaucoup neceſſaire; Dieu regarda au ſixieſme jour ſon ouurage, & il vid que tout ce qu'il auoit fait eſtoit bon, il ne vid point de vin; le monde en ſon premier âge s'eſt bien paſſé de vin, & il ne s'eſt pas pû paſſer d'eau.

C'eſt la nobleſſe de l'eau dans la comparaiſon du vin: voulez-vous voir ſa nobleſſe en elle-meſme; l'eau eſt trop noble pour eſtre toute ſous la Lune, l'Eſcriture dit qu'il y a des eaux ſur les Cieux: les eaux au commencement occupoient tout le monde, les Cieux en ont eſté formez, & ils en retiennent encore l'azur & la couleur; elles ſont demeurées ſur les

Estoiles, comme en vn lieu digne de leur noblesse: Dieu fit vn Firmament au milieu des eaux pour les separer, non pas pour les exclurre: Les autres Elemens n'ont qu'vne place dans la nature, l'eau est si noble qu'elle est sous le Ciel, & dessus; elle occupe deux places, elle fait quasi deux Elemens, & elle a fait quasi toute la Nature en son commencement.

Ce que l'Escriture adjouste est encore plus illustre, *Spiritus Domini ferebatur super aquas*, il faut que l'eau soit bien forte pour soustenir vn Dieu. Cet Esprit diuin estoit porté sur les eaux, il y estoit comme dans vn Siege pour y loger, comme dans vn Thrône pour y regner, comme dans vn Char de gloire pour y triompher: Il y estoit comme vn vent pour les remuer, comme vn zephire pour les cresper, comme vn esprit pour les rendre fecondes, il y estoit comme vn Architecte y desseignant les parties du monde: C'est trop peu, comme les disposant à l'estat de la Grace, comme les preparant pour seruir de matiere au plus noble des Sacremens.

Et c'est icy la grande loüange des eaux, elles sont la matiere du Baptesme: Elles sont si pures qu'elles lauent les impuretez du peché, elles sont si saintes qu'elles produisent la sainteté, elles sont les meres de la grace, & des vertus: C'est vn grand honneur aux eaux de loger sur les Cieux, & parmy les Estoiles; mais c'est bien plus, estre sur toute la Nature en produisant la Grace.

Voila les eloges de l'eau: Apres tout, le vin est bien plus noble; il est vn mixte, & l'eau vn Element, & c'est en cela mesme qu'il est plus noble; il assemble en soy toutes les qualitez de tous les Elemens pour estre vn abbregé de ce qu'ils ont de plus parfait; le vin est coulant comme l'eau, il est subtil comme l'air, il est ardent comme le feu, il est fort comme la terre.

Dieu ne produisit pas le vin au commencement du monde, ce premier âge n'en auoit pas besoin, ou il n'en estoit pas capable: Il falloit vn Noé pour l'inuenter, & il surmonta son Autheur; il faut que le vin soit bien fort, il surmonte le Reparateur du monde: Noé auoit resisté à vn deluge d'eau, il est vaincu par vn peu de vin.

Ie ne m'estonne pas si les trois courtisans du Roy Assuere mirent le vin au rang des choses les plus fortes: Il y en eut vn qui prefera la verité, mais le vin est plus fort que la verité mesme; il la cache, il la noye, il l'éueille, il la fait reuiure: Bien plus, le vin est l'inuenteur des sciences, qui sont les filles ou les meres de la verité.

Mais la plus grande loüange du vin se doit prendre du Sauueur: Le vin a l'honneur d'estre changé en Sang au sacrifice de la Messe, & de faire vne partie de la vie d'vn Homme-Dieu: Le Sang du Sauueur prend les liurées du vin, la couleur, le goust, & la saueur; l'eau a bien quelque part

au Sacrifice, mais on en mesle peu; & ce peu n'est qu'vne matiere moins principale du Sacrifice; aussi elle represente les foiblesses de l'homme, & le vin la diuinité du Sauueur.

Enfin à la Nopce de Cana l'eau est changée en vin, & non pas le vin en eau: Or le changement ne se fait pas en vne chose moindre, autrement ce ne seroit pas vn miracle, mais vne corruption: Le vin est le premier des miracles du Sauueur, & il sera le dernier; il abbreuuera les bienheureux, il fera les delices du Paradis, & il sera serui à la table de Dieu.

ELOGE DV RIEN.

IL n'est presque rien en la Nature plus difficile que le Rien: Il est difficile à expliquer, il est difficile à connoistre, il est difficile à faire, il est difficile à loüer, & cependant il est bien loüable, puis qu'il sert à preuuer l'existence de Dieu.

Le Rien est difficile à expliquer; pour l'expliquer il faut dire que c'est vne negation de ce qui est; dire cela c'est dire quelque chose: Il faut donc dire quelque chose pour dire rien: Il faut expliquer ce qui est, pour dire ce qui n'est pas; il faut des paroles qui signifient pour ne signifier rien: Il semble qu'il vaudroit mieux se taire pour expliquer le rien, mais si on se taisoit on ne l'expliqueroit pas; il faut donc parler pour dire le rien, & c'est ce qui est difficile.

Le Rien est difficile à expliquer, parce qu'il est difficile à connoistre: Voulez-vous voir la difficulté; on demande en Theologie si Dieu connoist le rien; s'il le connoist, il est donc intelligible; s'il est intelligible, il a donc les proprietez de l'estre; s'il a les proprietez de l'estre, il est donc quelque chose, il n'est donc pas vn rien: Et certes s'il est connu de Dieu, il est donc representé dans l'Essence de Dieu comme dans vn miroir, elle est donc le miroir du rien; & cependant elle est le miroir des estres.

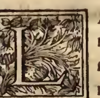
Le Rien est difficile à connoistre, il est bien plus difficile à faire: Ceux-là mesmes qui dient que Dieu peut connoistre le rien, dient que Dieu ne le sçauroit faire: s'il le faisoit il seroit vn ouurage de Dieu: si c'estoit vn ouurage il seroit quelque chose; & si c'estoit quelque chose, ce ne seroit donc pas vn rien, *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*, il a fait toutes choses: il n'a pas fait le rien, aussi le rien n'est pas vn effet, c'est vn défaut, il ne faut pas agir pour le faire, il faut faillir.

Delà il suit que le Rien est difficile à loüer, l'objet de la loüange est la bonté, ou la beauté, le Rien n'a ny l'vne ny l'autre: s'il estoit bon ou beau, il seroit donc vn estre, il ne seroit donc pas vn non-estre, il ne seroit donc pas vn rien: Et s'il est la negation de l'estre, il n'est donc pas

loüable : l'estre est loüable, donc le non-estre ne l'est pas.

Nonobstant tout cela le Rien est loüable, puis qu'il sert de matiere à Dieu pour operer ; s'il n'y auoit point de rien, Dieu ne seroit pas Createur ; creer c'est extraire quelque chose du rien ; le rien est le terme de départ d'où le monde est sorti, & il est le terme d'abord où la nature retomberoit, si elle n'estoit soustenuë des doigts de Dieu. Enfin la Theologie se sert du rien pour preuuer l'Existence de Dieu ; il y a des creatures, elles ne se sont pas produites elles-mesmes, elles viennent du rien ; il y a donc vn Dieu qui les a tirées du rien.

ELOGE DE LA VOLONTE'.

LA Volonté est vne puissance aueugle & clairuoyante ; elle ne voit rien, & elle voit tout ; elle ne voit rien auec ses lumieres, elle voit tout auec les lumieres d'autruy : L'entendement est son flambeau, il va deuant & elle suit, ou plustost elle suit, & elle va la premiere : elle conduit & est conduite ; elle reçoit les ordres, elle les donne ; elle reçoit la lumiere, elle gouuerne le flambeau.

La Volonté est vne puissance libre, elle veut & elle ne veut pas : elle veut, parce qu'elle veut ; elle ne veut pas, parce qu'elle ne veut pas ; elle est la raison de son vouloir & de son non-vouloir ; elle en est la source & le principe ; elle suspend son action, elle la pousse ; elle donne son consentement, elle le refuse : elle choisit entre deux contraires sans contrarieté, dans la contradiction sans contredit : Et c'est en cecy que consiste sa liberté, choisir le bien ou le mal, le meilleur ou le pire, la vie ou la mort, l'action ou le repos ; choisir sans contrainte, agir sans violence : estre maistresse de son action & de sa cessation, agir n'agissant pas ; exercer sa liberté sans rien faire : estre aussi libre dans le repos que dans le trauail, dans l'action que dans la cessation.

La Volonté est vne puissance si forte qu'elle ne peut pas estre forcée : elle est libre dans la captiuité, desliée parmy les fers, hors de prison, dans la prison : Dieu mesme ne la peut pas contraindre, il peut bien luy desnier son concours, sans lequel elle n'agira pas : il ne peut pas faire auec son concours qu'elle veüille ce qu'elle ne veut pas, ou qu'elle ne veüille pas ce qu'elle veut : il faut qu'elle veüille ce qu'elle veut, autrement il y auroit de la contradiction, son vouloir seroit son non-vouloir, elle voudroit ce qu'elle ne veut pas, & elle ne voudroit pas ce qu'elle veut.

La Volonté est vne puissance imperieuse : elle commande aux sens ex-

terieurs d'vn empire domestique; elle commande aux autres puissances d'vn empire politique; elle applique les autres puissances & elle les retire; elle commande leurs actions & elle les suspend, & non contente de commander aux autres, elle commande à elle-mesme; elle est sa maistresse & sa seruante, sa superieure & sa sujette; elle donne la loy & elle la reçoit; elle est emperiere au dehors, & Reine au dedans.

La Volonté est le sujet des passions, mais non pas la sujette: si les passions sont des vents, elle les peut appaiser; si elles sont des orages, elle les peut calmer: si elles sont des feux, elle les peut esteindre; l'amour est violent, elle le peut regler; la haine est farouche, elle la peut appriuoiser: le desir va viste, elle le peut arrester; la fuite arreste, elle la peut pousser: la joye ouure, elle la peut resserrer; la douleur abbat, elle la peut releuer: l'esperance flatte, elle la peut détromper; le desespoir tuë, elle le peut animer; la cholere emporte, elle la peut addoucir; l'audace enleue, elle la peut retenir.

Cette Volonté est si noble que Dieu la traite auec quelque sorte d'honneur: Il en est amoureux, parce qu'il la fait belle; il la respecte, parce qu'il la fait puissante; il ne la veut pas forcer, parce qu'il la fait libre: Il la poursuit auec ses graces; il la caresse par ses presens, il la flatte par ses caresses; il l'aime comme vn present de sa bonté, il la regarde comme vne image de sa liberté, il l'estime comme vn chef-d'œuure de sa puissance, il espie ses inclinarions, il obserue ses affections, il la preuient de ses graces pour la faire venir, il coopere auec elle pour la faire operer; il continuë pour la faire perseuerer, il la laisse agir librement pour la faire meriter, il la laisse meriter pour la recompenser.

ELOGE DE DIEV.

LE sçauant Cusanus en vn beau Dialogue de la Diuinité, appelle Dieu d'vn beau nom, *Deus est ipsum possest:* ce mot semble barbare & il est bien mysterieux, il veut dire que Dieu est tout ce qu'il peut estre, il a tout ce qu'il peut auoir, il est aussi riche qu'il le peut estre, il ne peut pas estre rendu plus grand, il ne peut pas se faire plus grand luy mesme; il peut tout ce qui est possible, il ne peut pas pouuoir dauantage; il est tout acte & tout pouuoir, il est la puissance mesme, *est ipsum possest.*

Dieu est vn acte pur, *Deus est actus purus*, il est ce qu'on peut conceuoir de meilleur, il est le sur-Estre, la sur-Bonté, la sur-Sagesse, la sur-Puissance: Il est la pureté mesme de l'estre, la pureté du bien, & la pureté des perfections: il exclud par sa pureté toute sorte de puissance obiectiue, il n'a

iamais esté possible, il a tousiours esté, il n'a iamais eu la priuation de ce qu'il a: Il exclud toute sorte de puissance receptiue, il n'a iamais rien receu de personne, & il n'a rien receu de soy: Il est necessairement ce qu'il est, il a essentiellement ce qu'il a. Il est vn acte pur en terme de nature; il est la pureté mesme en terme de mœurs.

Deus est ens per essentiam. Ce ne sont pas deux mots ny deux pensées: l'Essence de Dieu est son existence, & son existence est son essence; cette essence ne precede pas l'estre, autrement en ce premier signe d'antecession elle seroit possible, elle ne seroit donc pas vn acte pur; & puis en ce premier signe elle ne pourroit pas agir, parce que l'agir suppose l'estre: Il est donc toute essence & tout estre, & il appelle cela son nom: *Ego sum qui sum.* Ie suis celuy qui suis, ie suis l'estre mesme, mon essence est mon estre, & mon existence mon essence.

Deus est purissimum simplex, dit saint Bernard: Dieu est la pureté de la simplicité; cette simplicité de Dieu exclud toute sorte de compositions, Dieu n'est pas composé de matiere & de forme, ces deux parties sont imparfaites, elles feroient vn Dieu imparfait; il n'est pas composé de nature & de suppos, & encore qu'il y ait trois subsistances en Dieu, elles sont identifiées auec l'essence, autrement comme il y a trois Personnes il y auroit trois Dieux: Il n'est pas composé de substance & d'accidens, les accidens supposent la substance: Or ce qui suppose Dieu n'est pas Dieu: Il n'est pas composé d'acte & de puissance, il est vn acte pur: Il n'est pas composé d'essence & de proprietez; ses attributs appartiennent à son essence, & son essence est formellement ses proprietez: Il n'y a point de distinction actuelle dans tout ce qui est absolu en Dieu: Il y a bien vne distinction virtuelle, mais en cela mesme qu'elle est virtuelle, elle est vne mesme realité auec Dieu. Il y a vne distinction actuelle entre les Personnes, mais les personalitez sont identifiées auec la nature, il y a trois suppos en Dieu, & il n'y a pas trois Dieux.

Deus est centrum & corona entium: Il est le fondement & la base des estres; au dessous de Dieu il n'y a rien qui ne soit soustenu de Dieu: Il est le sommet des estres, il n'y a rien pardessus Dieu: Il est la longueur & la latitude des estres, il n'y a rien au delà de Dieu: Il est au dessous des estres pour les supporter, au dessus pour les gouuerner, à l'entour pour les enuironner, au dedans pour les animer, au dehors pour les couronner.

Deus est ens à se, Dieu est vn estre de soy-mesme, vn estre premier, primitif, independant: Dieu n'a point receu son estre d'ailleurs, il ne l'a pas receu de soy-mesme, il ne le doit à personne, il ne le doit pas à soy, il est independant de tout autre, il ne dépend pas de luy-mesme: il a fait toutes choses, il ne s'est pas fait luy mesme; il est la fontaine de sa fontaine, le fleuue de son fleuue, l'ocean de son ocean,

la source de sa source: Il est independant, il est l'independance mesme, & cette independance est la difference de Dieu: Qu'est-ce que Dieu? vn estre independant, vn estre de soy-mesme.

DE ANAGRAMMATE.

EGANT plerique dari scientiam Anagrammatis, & totum hoc negotium laborem non artem, & fortunam appellant non doctrinam: scilicet nihil aliud esse volunt Anagramma, nisi ruinam nominis vnius, atque ex hac ruina ortum alterius; at dari non solent præcepta ruinæ sed structuræ, & nos ædificamus ex arte non destruimus.

Malunt alij dari artem Anagrammatis, cuius etiam præceptiones aliquas tradunt: Ego rem facilem attingo magis quam explico.

I.

In Anagrammate ita debet inuerti nomen mutatum vt nulla syllaba maneat integra in nomine mutante; alioqui imminutum Anagramma erit non integrum.

II.

Tot debent esse literæ mutantis nominis quot mutati, neque hac in re licentia quærenda est. Ne ars alioqui facilis cuilibet ingenio sit obuia.

III.

Nomen mutans explicare debet naturam nominis mutati, aut singularem aliquam eius affectionem, alioqui nomen alienum erit non proprium.

IV.

Nomen mutatum vnicum esse debet aut alterum, mutant tamen aliqui plura simul vocabula, atque ex ea nominum ruina eliciunt sensum aliquem vnum; at hoc sæpè hyperbatum est, sæpè fortunæ magis negotium quam doctrinæ.

V.

In Anagrammate diphtongus per diæcesin separari potest, & per synæresim duæ vocales in diphtongum possunt coalescere.

VI.

Addi potest Epigramma Anagrammati, vt illud explicet vel illustret; Et sæpè plus ingenij habebit Epigramma, plus Anagramma negotij.

ANAGRAMMA.

Eucharistiæ Sacramentum.

Chara Ceres mutata in Iesum.

EPIGRAMMA.

Ne dubites viuum pani succedere corpus,
Mutari cererem nominat ipsa Ceres.

ANAGRAMMA.

Masarini.

Ars animi.

EPIGRAMMA.

Sponte sua mentes hominum, non arte reguntur,
Hæc tamen ars paucis cognita, nota tibi est.

DE EPITAPHIO.

Epitaphia ab Elogiis materia distant, & sæpe formâ, nomen ipsum materiam adstringit ad luctum, & formam ipsam lugubrem facit.

Quadruplicis ferè generis distingui possunt.

Primum genus purè historicum, nomen defuncti, patriam, Parentes, officia, & annos ætatis declarat magis quam laudat; talia ferè erant antiqua Epitaphia, quibus pleni sunt sepulcrales tractatus: Et nos libro sexto huius operis aliqua inseruimus pag. 330.

P: M.
M. OPPI. Placidi.
Har. Prim. de LX.
Cui locum sepultu.
Ordo Sanctissim. Lugd. dedit.

Tale est illud Reginæ Amalasunthæ apud Cassiodor.

Casta vixit.
Lanam fecit.
Domum seruauit.
Quam multis laus ista deest.

Secundum genus admiscet sententiam aliquam Ethicam, & acutam.

STA VIATOR, ET LEGE.

Fui non sum
Es, non eris
Syluius Palladius.
Qui
Vt moriens viueret,
Vixit vt moriturus.
Abi
Disce mori, & viuere.

Tertium

Tertium genus ænigmaticum est; tale est quod sequitur.

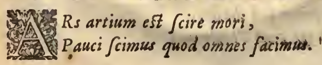
Hoc est sepulcrum
Intus Cadauer non habens,
Hoc est Cadauer
Sepulcrum extra non habens,
Sed
Cadauer idem est ac sepulcrum sibi.

Quartum genus vix ab Elogio differt nisi forte materia quæ in luctum desinit, & vocari solet Elogium lugubre: talibus Epitaphiis plenus est liber quintus huius operis, attexo tria Gratianopoli edita an. 1664.

STA VIATOR ET LVGE.

HIC *jacet Vir magnus publicis lacrymis dignus,*
Nemo illum nouit, qui illum non luxerit:
Tota hominis indoles erat, bonum esse;
Nemo hominem rogauit cui benè non fecerit,
Sæpè ipse quæsiuit cui faceret bene.
Homo opulentus, & Præses,
Ita hominem diuisit & Præsidem,
Tota hominis vita beneficentia,
Tota Præsidis, Iustitia fuit.
Quæris hominis nomen, iam audisti,
Præses erat dignitate & oris specie,
Dixisses ex solo aspectu Præsidem esse.
Penè morbum & mortem terruit, dum aspexit,
Mortem ipse dum sensit, non timuit,
Ruri morbo tentatus valedixit deliciis suis,
Atque vt erat lepidus penè versibus lusit.
Reportatus domum, rogauit filium, vt id præstaret Patri,
Quod ipse præstiterat moribundo Parenti,
Nec ille deseruit morientem, & penè sequi voluit.
Clausit paternos oculos, & penè suos,
Relictus est superstes, ne totus Pater interiret.
ABI VIATOR.
Superest paruus cinis ex magno Præside,
Et tu olim cinis eris, & minor cinere.

STA VIATOR ET LEGE.

Rs artium est scire mori,
Pauci scimus quod omnes facimus.

Sciebat hanc artem D. GVILLELMVS DE SAVTEREAV,
In Senatu Delphinatus nobilis Consiliarius:.
Semel moriturus, sæpè per partes obierat,
Obiit media parte sui cum vxorem amisit.
Alteram vitæ partem varij abscessus corruperant.
Nascebatur vnus ex altero, & singuli mortes erant.
Per eas mortes vir sapiens ediscebat mori:
Nemo pluries mortuus est, nemo melius semel.
Quæris qualis fuerit vita ante tot mortes,
Cogita virum æqualem purpuræ, & maiorem, talis fuit.
Qui neque iustitiam vendidit, neque emit, talis fuit:
Qui fauorem non timuit, & quem fauor timebat, talis fuit,
Qui Cæsarem Cæsari, & Deo reddidit Deum, talis fuit.
Talem æstimauit Aula, & iudicem non semel elegit:
Talis Aulico Regio Lugduni ius dixit,
Talis ius dixisset Regi ipsi.
Tali tamen mors seuera ius dixit,
Et dicet tibi.
ABI VIATOR ET DISCE MORI,
Timendum est errare semel, vbi nemo bis errat.

STA VIATOR.

Tangit te hæc jactura quæ est publica.

IC *jacet* D. I. DE VICELIEV,
Regiarum causarum generalis Patronus.
Arbitratus se esse Regis Aduocatum, & Regni,
Temperabat Regia iura publicis, & publica Regiis
Nec publica tantum iura defendit, sed priuata,
Neminem accusauit nisi nocentem,
Sæpè etiam excusauit nocentes,
Vt posset excusare reddebat innocentes:
Eloquentiam hominis probant multa quæ scripsit,
Nulla est materia quæ eruditum non fecerit,
Nulla est quam ipse non erudierit:
Faciebant omnes scientiæ eloquentem,
Ipse omnes scientias faciebat eloquentes.
Nec humana tantum sciuit sed diuina,
Idem Orator humanus & penè Theologus,

Ratus iniurias diuinas esse Regias,
Vtrasque accusauit Aduocatus Regis & Dei.
Vt posset accusare scelera, ipse purus sceleris fuit,
Nemo appellauit iniustum etiam dum seuerus fuit.
Sola mors accusauit lenitatis, quod sæpè morti pepercerit,
At hæc ingrata crudelitas est,
Parcere homini debuit, qui sæpè morti pepercerat.
Decepta tamen mors est, inuênit immortalem dum perêmit,
Scilicet exhausta carne, sola mente viuebat,
Atque hæc immortalis, non interiuit, sed exiit,
Et cælo assueta, quò ire consueuerat, eò iuit.
ABI VIATOR, *& futurus æternus;*
Inchoa æternitatem intra tempus.

MISCELLANEA SVNT QVÆ SEQVVNTVR,

EPITAPHIA, VEL ELOGIA.

ADAMVS.

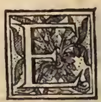
HIc *sine Patre, & Pater omnium;*
Hic natus non genitus,
Hic vir antequam Infans,
Hic coæuus mundo, & senior;
Anno mundi primo, annos terdenos habuit.
Coniugem nactus ex se natam,
Ab illa deceptâ ipse deceptus,
Vterque malum ex malo didicit.
Fecerat eruditos Deus & scientes bonum,
Fecit ignaros dæmon dum docuit malum.
O si Eua non audiisset serpentem!
O si Adamus non audiisset vxorem!
Vterque felix fecisset nos felices,
At vxor virum, vir vxorem,
Vterque nos perdidit.
Fecisset immortales arbor vitæ,
Fecit mortales arbor scientiæ,
Miseram fecit posteritatem miser pater.
Iacet intra hunc tumulum,
Qui tumulo carêre poterat,
Ante hominem puluis & cinis,
Post hominem puluis, & cinis est.

ABEL.

AVDI Viator, hoc ſepulcrum clamoſum eſt,
Vocem habet ſanguis effuſus,
Abel mortuus adhuc vocalis eſt.
Paſtor erat ouium, & ouis paſtorum,
Lacte pecudum veſcens non carne,
Nutricius Gregis ſui, & alumnus,
Collactaneus erat virtute & indole;
Sed audi pietatem Paſtoris,
Pulcherrimas quaſque oues eligebat in victimam,
Et ouantes oues ſponte victimæ erant,
Pius Paſtor oues reddebat pene pi...
Placebant Cælo victimæ Abelis non Caini,
Nimirum iſte victimarum vitia offerebat non victimas.
Tabeſcens inuidia fratrem virtutis victimam fecit,
Et ſe victimam ſceleris ſui.
Nec mora vindex conſcientia, & carnifex culpa,
Terrent ſceleratum, & ipſe ſe terret,
Neque vltra ſe ferens reus, & iudex,
Ibi & alibi, vbique & nullibi,
Apud ſe, & extra ſe erat.
Denique exoſus omnibus & ſibi,
Primus inferos fundauit, & incoluit;
Abel ingreſſurus Cælum cum patebit,
Limbum incolit ſuburbium Cæli.

NOEMVS.

ADES VIATOR.

ET ruente mundo, ſub Noëmo ne metue.
Hic primæ ætatis vltimus, & ſecundæ primus,
Suppoſuit ſe cadenti mundo,
Et dum retinere totum non potuit, partem ſeruauit.
Hoc tempore eò impuritatis mundus venerat,
Vt niſi diluuio purgari non poſſet.
Centum annis Noë præco irati Dei,
Ex arca quaſi ex tripode prophetabat minas;

Derisa est ab impiis arca, & faber arcæ.
Desperata salute omnium prouidit saluti paucorum,
Spes mundi ad octo animas redactæ erant,
Inclusit Noëmus eas reliquias nec mundus arcam impleuit.
Interea ruere imbribus Cœlum vt terras obruat,
Breui cœlestes aquæ additæ nostris geminum mare fecére;
Breui omnia Elementa pontus,
Et tota natura chaos antiquum fuit.
Breui interiit quidquid erat extra arcam.
Sola arca sine velis & remis
Ibat secura supra oceanum, & penè supra mundum.
Denique suffocatis sceleribus placatus Deus,
Iniuit fœdus cum Noëmo de Aquis non de flammis,
Noëmus vir duarum ætatum,
Vidit mori mundum vnum, & nasci alterum,
Ipse reparator mundi, & penè sui
Ex arca quasi ex altera matre,
Substituit nouum mundum, & penè genuit:
ABI VIATOR.
Et ne timeas flammas, time vndas.

ABRAHAMVS.

SCRIBAT *Elogium Abrahami Magnus Orator Ambrosius,*
Et laudari meretur vir magnus verbis melleis.
Vir planè magnus Abrahamus, & nemo ante illum maior;
Eum Philosophia votis suis æquare non potuit,
Minus est quod illa finxit quam quod iste gessit;
Præuênit factis dicta sapientum,
Et quod illi dixerunt, iste gessit;
Exire iussus ex Chaldæa cui sydera Deus erant,
Exiuit & secutus est Authorem syderum Deum,
Nec sine mercede, cui Deus ipse merces fuit.
Tres aliquando vidit & vnum adorauit,
Tres erant atque; ex tribus vnus,
Olim erit Abrahami Nepos, & auus.
Extendit nomen Abrahami Deus,
Et vnde cresceret, adiecit de suo.
Auctus filio, & iussus immolare spes suas,
Credens supra fidem, & sperans vltra spem,

Cæca obedientia, & oculata,
Id parabat facere quod facturus erat Deus.
Inuidit homini hoc priuilegium Deus,
Prohibuit ne id faceret, quod erat ipse facturus;
Reseruauerat sibi hunc honorem, Pater æternus,
Patrem esse, & vnigenitum immolare.
Nec minus fortis Abrahamus quam pius fuit,
Ex trecentis vernaculis collegit exercitum, & Reges vicit,
Quod fecēre trecenti Spartani minus fuit;
Agnouit in Abrahamo Deum Rex Salem, & decimas obtulit.
Habuit & sinum Abrahamus, & Pater & Mater fuit,
Excipiebat hoc sinu iustos & amicos Dei,
Excepit seipsum Pater & proles sui,
Aperuit eum sinum Christus, & mutauit in Cælum.

ISAACVS.

PONE GENV VIATOR, ET NE PONE.

IMPERATVR *victima in Monte Moria, & prohibetur,*
Prohibetur sacrificium, & peragitur:
Latet sub vno Sacerdote, Sacerdos alter,
Latet sub vna victima, victima altera.
Sacrificium facit qui prohibet,
Immolat filium, qui filium immolari vetat.
AVDI MYSTERIVM.
Iam montem Abrahamus conscendit, & Isaacus,
Ille gladium ferens, iste lignum;
Iam ara posita est, & supra aram stat victima,
Iam stringitur gladius, iam ceruix nudatur,
Iam sacrificio flamma prælucet,
Iam inter labra victimæ est anima,
Iam nihil deest morti nisi mors ipsa.
Ecce tibi reuocat imperium Deus,
Et gladium Abrahamus,
Compensatur tamen voluntas Abrahami,
Et votum sacrificij sacrificium est:
Iterum fit Pater Abrahamus,
Iterum Isaacus nascitur.
Falleris Viator, audi iterum.
Fit sacrificium in Monte Moria,

Moritur Agnus, & sub Agno Deus,
Facit Deus quod prohibet fieri ab homine,
Immolat non Isaacum sed filium,
Deus Sacerdos, & homo Deus victima est.
Abi Viator, & adora.

IACOB.

INTRA *vterum matris luctantur gemelli,*
Et duobus liberis mater vna non sufficit,
Nondum nati de natu iam disputant,
Exit secundus Iacob, breui primus futurus,
Emit priuilegium vili escâ, & frater vendidit.
Benedictionem quoque mysterio acquisiuit, non mendacio,
Exciderat Maioratu frater, cum illum vendidit.
Victor fratris, ausus est luctari cum Deo,
Et penè æqualis æmulus, nec victor nec victus,
Missionem ab æmulo accepit, & dedit.
Ipse etiam hominis somnus mysterium fuit,
Scalam vidit vtrâque parte attingentem Deum;
Impositus erat fastigio Deus, & basi suppositus,
Medij Angeli, à Deo ascendebant ad Deum,
Ibat cum Angelis Iacob, & penè Angelus erat.
Pastor inter oues, & ouis inter Pastores,
Fecit locupletem Labanum, & se diuitem,
Deceptus in Lia amauit tamen vxorem & fraudem;
In Rachele coniugium amauit, & mysterium.
Duodecim liberorum, & totidem populorum Pater fuit:
Bis mortuus in duobus dum illis caruit,
Bis reuixit dum illos inuênit:
Denique moriturus diuisit filiis terram adhuc non suam;
Scripsit testamentum futurarum rerum mysterium,
Vidit fines temporis, & limites æternitatis,
Vidit Nepotes futuros, & inter illos Nepotem Deum.

MOSES.

HIC *vt homo natus penè vixit vt Deus,*
Naturæ filius, alumnus Prouidentiæ fuit,
Hæc exposito inter aquas nauis fuit, & nauita,

Hæc adoptauit in Regium infantem, & penè in Regem,
Hæc abduxit ex Aula, & in Aulam reduxit.
Hæc pastorem ouium fecit, vt faceret pastorem hominum,
Audi Pastoris fortunam plusquam humanam.
Vidit ardentem rubum inter ignes integrum,
Audiuit ex rubo loquentem Deum, & penè vidit:
Ex Pastore Legatus Dei, & Deus Pharaonis,
Vt Regem vinceret, muscas & ranas milites fecit,
Afflictum duodecim plagis, neque adhuc victum,
Oppressit toto mari non vltra vincendum.
Ne quis de naufragio dubitet, adhuc auditur murmur rotarum,
Ex ea morientium cæde appellari potuit mare rubrum.
Nec minus miraculum est mare in duodecim vias diuisum,
Fecit hoc virga thaumaturga, quod sceptra non facerent:
At quis eam columnam ducebat, quæ ducebat exercitum?
Quis decolarabat faciem vnam, quis illustrabat alteram?
Quis imperabat vt iret, quis iubebat vt sisteret?
Quadraginta annis millionis hominum, quasi ouium pastor fuit;
Ministrabat Cœlum manna quo famem aleret,
Fundebat aquas petra quibus sitim extingueret,
Suggerebat natura delicias quibus recrearet,
Nemo tot annis vestem mutauit, nemo corrupit.
Ad tonantem Deum vocatus inter tonitrua,
Legem accepit scriptam digito Dei, & scribi vidit;
Post hæc colloquia rediit ex Deo quasi Deus,
Creditus est latére intra hominem Deus, & videri.
Denique post tot miracula, miraculo obiit,
Nemo testis obitus, nemo sepulcri conscius fuit,
Solus ille morientem vidit, qui mori iussit.

SAMSON.

HERCVLI *coætaneus verus Hercules fuit;*
Quæ in illo fabula, in hoc fuére miracula.
Primus Samsonis labor fuit leo;
Os cadaueris alueariúm, putredo mel fuit;
Ænigma erat si fœmina tacére sciuisset.
Ex trecentis vulpeculis collegit fugacem exercitum,
Fugiebant timidæ illigatas faces;
Inflammabant quidquid fugere non poterat,

Post

Post exustas segetes exusserunt seipsas.

Mandibula aselli Samsoni claua fuit;
Hac clauâ mactabat exercitum hostium,
Et timidi animalis particula leones terrebat:
Funes quibus ligabatur sæpè dissoluit, aut rupit,
Inclusus intra vrbem capi non potuit,
Reuulsas vrbis portas exportauit in montem,
Et poterat montem ipsum importare in vrbem.
Maior Samsonis labor fuère fœminæ;
Dalila illi Deianira, & Omphale fuit,
Plus aliquid Dalila potuit,
Totondit crines & vires, & virum fœminam fecit.
Excæcatus ab hostibus egit ludionem in circo,
Asinum in pistrino, Cyclopem in Veneris templo,
Restitutis crinibus, & viribus,
Succussis columnis euertit Veneris ædem & Venerem;
Et fortior cæcus quam oculatus,
Vicit dum vincitur, & triumphauit dum moritur,
Et ne sepulcro careret,
Inter sua trophæa est conditus.

DAVID.

HIC *ex minimo maximus,*
A lana ad purpuram, à caula ad Aulam,
Maior purpurâ, & Aulâ fuit:
Infans cum vrsis quasi cum agnis,
Cum leonibus lusit quasi cum ouibus.
Goliathum gigantem iactu lapidis fudit,
Et fundâ rempublicam & regnum fundauit.
Creauit hæc victoria gloriam Dauidi, & inuidiam,
Sæpè illum Saul occidere voluit,
Sæpè imperauit occidi;
Sæpè illi pepercit Dauid, etiam dum vlcisci potuit;
Reueritus in Saule Regem, etiam hostem.
Hæc lenitas Dauidi sceptrum peperit, Sauli abstulit,
Amauit hanc lenitatem Ionathas etiam nocentem sibi;
Optauit Dauidem in regno primum, & se secundum.
Fortissimus Regum finitimos Reges vectigales fecit,
Nemo sæpius pugnauit. nemo sæpius vicit;

Vicisset Alexandrum si cum Dauide pugnasset.
Felix Dauid si post victa omnia amorem vicisset,
Vicit eum semel fœmina, & semel vanitas,
Bis peccauit, bis eum Deus puniuit;
Prima parentis pœna puer Absalon fuit,
Absalon dignus regno nisi regnare voluisset;
Amauit eum Pater, etiam hostem,
Parcere illi voluit, etiam rebelli,
Fleuit, quod mortuo condonare non posset:
Alterum crimen Dauidis triplex flagellum correxit,
Ex tribus pestem elégit qua posset perire:
Vir magnus Dauid semel reus, bis pænitens,
Bis peccauit, bis reum Deus correxit,
Nemo nobilius fleuit,
Nemo nobilius Dei laudes cecinit,
Adhuc canuntur laudes quas Dauid cecinit:
Vir amabilis Dauid, & secundum cor Dei;
Nemo altius iuit, nemo Deo propior fuit,
Vir secundùm cor Dei; & penè, à Deo secundus.

SALOMON.

HIC *senex in Infante, Infans in sene fuit;*
Sapientissimus hominum, & dementissimus.
Optauit sapientiam infans, & statim à voto obtinuit;
Accepit illam, non acquisiuit,
Nondum discipulus, & iam eruditus,
Omnia sciuit, & nihil didicit.
Oraculum Regum, Echo Reginarum,
Id omne sciuit, quod quæri potuit,
Plura docuit, quam Regina quæsiuit.
Felix Salomon, si vitia nesciuisset;
Dementauit sapientissimum amor insanus;
Vir omnium vxorum, omnes amauit quas vidit;
Nec Dominus vxorum sed seruus,
Vt seruiret desideriis seruiuit idolis;
Dum sapuit templum erexit Deo compendium cæli,
Et palatium sibi, compendium mundi,
Cum desipuit templa erexit idolis:
Denique vlciscente Deo, & miserante,

Egêre cœpit inter opes,
Pacem amisit in pace,
Inuitatus ad pœnitentiam, non tamen coactus:
An resipuerit adhuc incertum est,
Illud certum diu sapuisse,
Diu delirasse.
Ex tot gregibus mulierum,
Vnicum filium reliquit gregarium;
Quis neget amorem mulierum cæcum esse,
Excæcauit sapientissimum hominum.

PALLIVM ELIAE.

HOC *Pallium Propheticum est non Philosophicum,*
Latet sub illo sapientia sacra non profana,
Apparent res futuræ quasi iam factæ.
Hoc pallio Elias cælum obnubebat, ne plueret,
Hoc pallio Solem obumbrabat, ne lucêret,
Hoc pallio aperiebat diem, & claudebat.
Hoc pallium sagum Eliæ fuit quo militaret,
Paludamentum quo Regibus imperaret.
Hoc pallium nauis Eliæ fuit quâ Iordanem transiret,
Currus fuit quo Cælum conscenderet.
Adhærebat huic pallio geminus Eliæ spiritus,
Donauit vtrumque Elizæo cum pallium dedit.
Et nunc ibi est Elias vbi pallio non eget,
Candidatus æternitatis, nondum tamen æternus.
Neque intra tempus est, neque extra tempus,
Neque intra mundum, neque vltra,
Medius inter Cælum & mundum,
Reseruatur ruinæ mundi,
Pugnaturus pro Christo contra Antichristum.
Denique morietur hominum vltimus,
Resurget æternus cum cessabit tempus,
Palliatus gloriâ, quam conseruabit æternitas.

IONAS IN VENTRE CETI.

QVALIS audacia huius hominis?
Vt naufragium fugiat naufragium facit,
Ne tempestati succumbat, tempestati succumbit,
Proijcitur è naui in alteram nauim,
Aperit os Cetus & naufragum excipit,
Fit nauis homini vterus Ceti:
O rem miraculo maiorem!
Ionas extra portum, in portu,
Extra mare, & in mari est:
Ionas inter naufragia saluus,
Inter pericula tutus,
Liber in carcere,
Rediuiuus in funere.
Ionas intra vterum belluæ,
Penè iterum concipitur,
Penè iterum nascitur,
Bis homo, bis Ionas,
Concipitur sine Patre,
Nascitur sine Matre,
Fallor Cetus fit Ionæ Pater, & Mater,
At quid agit Ionas intra belluam?
Illic hospitium habet vbi habitet,
Illic templum vbi oret,
Illic nec famem patitur intra famem,
Nec sitim intra salsedinem,
Puto delatus ad portum,
Inuitus reliquit Ceti hospitium.

FINIS.

ARGVMENTA LIBRORVM.

IN PRIMO LIBRO.

ELOGIA SACRA.

IN LIBRO SECVNDO.

ELOGIA THEOLOGICA, ET PHILOSOPHICA.

IN LIBRO TERTIO.

ELOGIA REGIA.

IN LIBRO QVARTO.

ELOGIA EMINENTIA.

IN LIBRO QVINTO.

ELOGIA ILLVSTRIA.

IN LIBRO SEXTO.

ELOGIA HISTORICA.

IN LIBRO SEPTIMO.

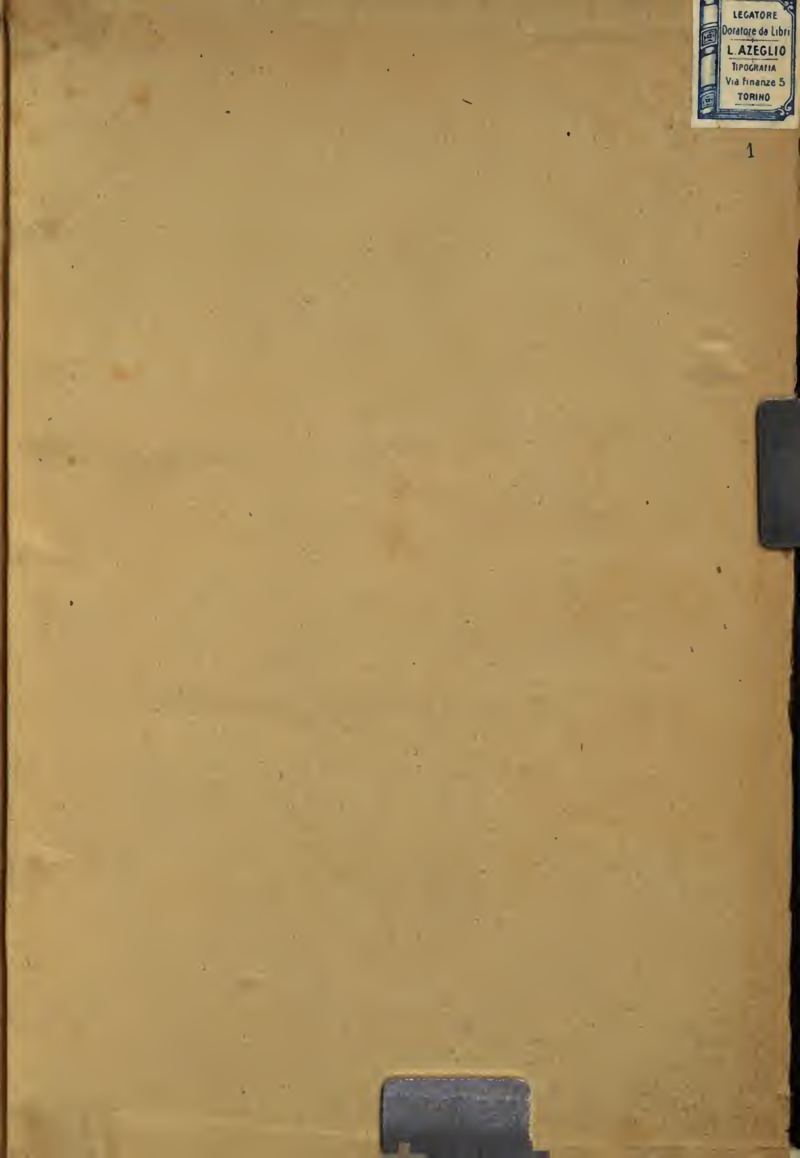
ELOGIA POETICA.

IN LIBRO OCTAVO.

MISCELLANEA.

SOLITVDO.

FINIS.

LEGATORE
Doratore da Libri
L. AZEGLIO
TIPOGRAFIA
Via Finanze 5
TORINO
1

